

C U P R I N S U L

	Pag.
MIHAIL SADOVEANU: Intîmplări de mirare ale comisu-lui Jder pe dramurile Împărăției (fragment)	5
•	
RADU BOUREANU: Privind harta lumii	9
VERONICA PORUMBACU: Cu orice ștafeta alerg; Rășura; Căulecul felelor	11
•	
AUREL BARANGA: „Cântecul libertății ” (piesă într'un act)	15
•	
DRAGOȘ VICOL : Iți dăruiesc un fhter încrustat	27
AL. ANDRIȚOIU : Două spice de grâu; La o cooperativă de ciubărari; Târnă- copul meșterului Tudose; Ochii ostașului coreean	29
•	
NOE SMIRNOV: Mesagiul (piesă înlr.'un act)	33
•	
GEORGE DAN: Rapsodia marinarilor	50
•	
REMUS LUCA: Ana Nucului (nuvelă)	82
60 ANI DEFA NAȘTEREA LUI V. V. MAIACOVSKI	
GEO BOGZA: Vocea lui Maiacovski	204
V. V. MAIACOVSKI: Acasă (In românește de Cicerone Theodorescu); Sedințagiii (In românește do Mihu Dragomir); Liniște în Apus (In românește de Vero- nica Porumbacu)	206
N. MORARU: Tnlăcărutul îndemn al iui Maiacovski	213
•	
CRISTIAN SÂRBU: Uteciștilor căzuți; Darul meu	220
H. SIMONJS : Inima (In românește do Suzana Delciu)	222
Ii. A. STOLPER: Către tine, tinere prieten (In românește de Demostene Bote/.)	224
•	

NICOLAE JIANU: Filonul XX\	JLJL	226
--------------------------------------	------	-----

A. SOFRONOV: Vișinul (In românele do. Const. Argeșeanu). . . . .*	251
AN I ALTOVSCAIA: Stahanovisla (In românește de Tudor Mainouru).	253
AI-ȚIN: Pământ renăscut (In j'omânește de Petre Solomon).	254
J.OHANNES BECHER: Ghetuleie deia Lublin (In românește de Nina Cassian)	255
JUIIASZ FERENO: Soții cei tiue'i. copaci înfloriți (In românește de Virgil Teo- dorescvi).	259

TEORIE ȘI CRITICĂ

CEZAR PETRESCU: O școală a ageraii și a desăvârșirii scriitoricești • • .	260
AL. OPREA: Schițele tinerilor scriitori	271
SORIN ARGHIR: Despre un volum do versuri și-unele rețete lilorare.	285
SILVIAN ÎOSTFESCU: Trecutul cu ochii prezentului !	293

RECENZII

IOAN HOREA: O imagine tulbure a răscoalei lui Uoja	323
ION BĂLAN: Nuvelele lui Aurel Martin.	329
O. TUDORICĂ: Cântând pacea	333
DUMITRU MIRCEA: Despre viața studenților sovietici.	338
EUGEN ATANASIU: Forța vieții noi . !	341
B. ELWIN: „Tăunul”.	344
L. DANTEL: lin aci de acuzare a fascismului în Italia.	348

BIBLIOGRAFIE	353
--------------	-----

INTÎMPLĂR! DE MIRARE ALE COMISULUI JDER PE DRUMURILE ÎMPĂRĂȚIE!

fragment

...După ce a scăpat de Dunăre și de Isaccea, oomisu I Iouuț Jder n'amai făcut popas în toată curgerea nopții care a urmat; și n'a slat docît cîte puțin, 3a cișmele, în toată ziua de a-doua-zi. Ii mai făcea trebuință să descalecc numai cît or apuca grăunțe de cîteva ori cu gura caii. El și cu soțul său își potoleau setea și se strîngeau mai tare în curelele chimirului.

Tătarul, după socotinți ale lui vechi și moștenite, mai bucuros ai ii abătut calea pe poteci ferite. Inșă Jder, privind în jurul său cu luare-aminte, vedea șleahul cel mare cătră poarta împărăției așa de purtat de podvezi, și pilcuri de oști, și olăcari cărora li se deschideau poștele ca sub bătaie de vînc, și beilicari creștini care veneau la cetățile Dunării, și alții care se duceau în robie cătră Rumelia; încît i s'a părut că nu poate avea o trecere mai bună decît pe-acolo. A pus pe Botezata înainte, ca să deie glas ori răspuns în limba stăpînitorilor osmaniîi; iar el urma îndată după slujitorul său. Nu-și vorbeau și nu-și făceau semne, cînd treceau prin îmbulzeli. Și popasurile începură a le face la hanuri tîndo era mai mult tract. Numai mulțimea nu te bagă în samă, dacă umbli cuviincios la port și înfățișare; și numai cei care vorbesc nu le ascultă, dacă nu. te sul pezaplaz strigînd vorbo deșănțate.

Iutîmplarea Dunării, Jder o purta în sine ca într'o răciiță, ca s'o scoată la lumină pentru iubiții săi, cînd va veni timpul. Nu-i petrecere mai bună la vreme de iarnă, decît s'auzi asemenea istorisiri lîugă focul din sobă. Mula se bucură și-și pocnește palmele, iar comisul cel bătrîn tace și numaidecît îi lucesc ochii. Stă și Marușca la un colț de masă, în picioare, cu ochii ațintiți. Gandachia își steclește inelele cerceilor și Cristea, în jilț larg, toi pufnește și-și așteaptă rînd, să spuio și el una, mai cu mol decît toate înlîmplările ce se pol spune.

„Mai cu samă să nu te dai în priveriște...” îl povățuisc, la sfatul de sară, părintele arhimandrit șiunches, Amfilohie. Încolo, bine este să mergi înainte cu îndrăzneală, fără să te temi de oameni. Cum te sfioșii, — ei te cunosc și sînt asupra la. Cum pășești asupra lor, ei se dau în laturi.

Bune sfaturi, și ,I dor se ținea cu dinții ca să le urmeze. Chiar mintea lui îi spunea că mai bună învățătură decît asta nu poale ii.

Dar răsăreau în el încredere și puteri nouă. Intre acele flori înflorite

ale încrederii și puterilor nouă, demonul său iar ieșea din afund, sclipind. Asta era rămășița lui de nebunie de pe cînd nu era decît un prunc; și era hotărît în sine s'o lepede, cum își leapădă mormolocul coada.

Intr'un. rînd își căuta han, într'o margine de tîrg care se chiamă Sofia. Nu găseau loc; toate caravanseraiurile neguțătorilor creștini erau înțesate de lume, de cai și de căruțe. Era într'o zi de vineri; slujbele la geamii se iprăviseră; hogii strigaseră din miliarele vestirea legii adevărate și credincioșii își spălaseră vîrfurile degetelor și fruntea cu colb; de la acel ceas al strigării a doua, neguțătorii greci și armeni erau slobozi să purceadă la drum, deșertînd. odăile. Deci îndată după acel ceas Jder și Rotezatu. se puteau înfățișa undeva, ca să apuce loc pentru cai. După asta pentru om e mai ușor decît pentru dobitoc. Omul se îngrămădește între alți oameni sub bolta cea mare a hanului; s'așează pe rogojină la rînd cu alții și se uită cum ospătarul învîrte într'o țigla mare sculată în picioare și împresurată de jar acea friptură de berbec, care-i fără păreche pe lumea asta. Are nume urît, că-i zice „chebap”; dar gustul i-i ca o rouă pe limbă și ca un bold de plăcere în fundul împărătușului. N'avem noi la Moldova asemenea bună-tate. O oaie întregă ocenăuită, tăiată felii și așchii și clădită pe acea țigla; o cuprinde pojar ele mangal; tot dă asupra ei meșterul ospătar c'o pleaftură tăvălită prin seu și printr'o leacă de alifie de ai, căruia i se zice. și usturoi; ș'apoi, cînd s'a rumenit fața chebapului, te înfățișezi la meșter cu talgerul tău; iar meșterul, c'un cuțit ia așa ele mare și ascuțit ca un brici, taie de ici un rînd de bucățele, trage și prin cealaltă parte și scoate alt rînd. de bucățele; și unde a rămas bălan cliebapul, dă iar cu pleaftură, și frigerea se învîrte singură, căci are script, de umblă cînd într'o parte, cînd în. alta. Mănînci, de-ți uiți părinții.

Numai după această gîndire și după asemenea icoană care se înfățișa ochilor săi înainte de a-și fi găsit gazdă, putea cunoaște comisul Jder cît i-i de foame. In acea dimineață nu luase în gură decît apă. De asemenea și tătarului i se lungiseră urechile de foame.

— Hai, Botezatele, să căutăm han.

Cînd a spus vorba asta s'a oprit. In medeanul cel mare din acea margine de tîrg, soseau călăreții lă halca. O mulțime mare de lume de toate neamurile era adunată într'o latură. într'o altă latură, se suiseră bărbați, femei și copii pe zaplazuri și pe acoperișurile caselor, în priveliște. In fund, pe pajiște, sosise Hrana-beg, după cum i se auzea numele rostit din gură în gură, și-și oprise deodată calul împodobit cu zorzoane și mărganuri; își înălțase barba și se uita fudul; în juru-i se îmbulzeau alți slujitori împărătești, care se aflau în acel tîrg sub mîna și subt ascultarea lui Hrana-beg. Prin laturea deschisă intrau, la halcă, navrapi tătari și spahii de la Anatolia, care de care în straie mai împodobite, cu lanțuguri lagîți și cu penela gugiumanuri. Erau slujitori de rînd ai împărăției și erau învoiți pentru aceazi să puie pe ei unele din dobînzile lor de război, straie, juvaieruri și arme ale celor biruiți și tăiați de dînșii.

Intrarea lor s'a făcut cu atîta grăbire și tumult, încît, din locul unde se afla, Jder a fost smuls și luat ca de-un val. Murgul lui cuminte a făcut cîteva copee, ca să-și simtă laturile slobode și apoi a prins a păși domol între ceilalți cai. Botezatu a rămas despărțit cu calul lui; Ionuț nu l-a mai văzut.

A umblat așa între navrapi și spahii pînă ce-a ajuns în apropierea lui Hrana-beg. Atuncea a pășit înainte un crainic pedestru de lîngă scara stingă a lui Hrana-Beg și a strigat poruncile.

Călăreții să desealoc! să facă zid împotriva norodului! ca să rămîie

rotundul medeanului slobod pentru halcă! Nimene să nu mai steie calare decît Hrana-Beg și ciorbagiii, chihăile și ceaușii care se află în jurul mării sale! Iar înainte de halcă, măriia sa Hrana-beg vrea să vadă trînta grecească. Pentru asta se și află adus acolo de față un hadîmb cu numele Uzun, vestit luptător, caro poștește să se măsoare în trei rînduri cu trei bărbați luptători.

După ce a rostit aceste porunci, crainicul s'a tras înapoi și un suriaș de după călăreții ce-l împresurau pe măriia sa a sunat din surlă.

Navrapii și spahiii au descălecat. Și-a ținut fiecare calul său dedîrlogi. Iar din pajiște a ieșit o-negreață a pămîntului —un lungan gol pînă la mijloc, uns cu undelemn. Strălucea în soare și se uita împrejuru-i pe subt niște sprîucene dese de subt o frunte îngustă. Și-a încrucișat întăi brațele pe piept și și-a jucat mușchii brațelor; apoi și-a pus palmele în șolduri și s'a crăcănat întru toată puterea lui, poftind potrivnic.

Descălecase și Jder. Navrapii care erau deoparte și de alta seuitau la dînsul și nu-l cunoșteau a fi dintre ai lor. S'au privit, și-au dat coate și s'au hlizit, necutezînd a-l scoate și lăsîndu-l deocamdată în plata Domnului. Se aplecau numai unii cătră alții, șoptindu-și la ureche felurite socoteli.

Așteptînd să vadă luptător pentru Uzun-hadîmb, Jder a băgat deodată de samă că omul său Gheorghe Botezatu și-a făcut loc calare în pajiște. Nu era Domn și stăpîn; se ținea cuviincios ca o slugă a Domnilor și slăpînilor.

Crainicul a ieșit iar:

— Măriia sa așteaptă să vadă luptători împotriva lui Uzun! E învoit să se înfățișeze oricine poștește, drept-credincios ori ghiaur, căci azi e zi de bucurie închinată mării sale Mehmet, împărat al împăraților. Hrana-beg făgăduiește douăzeci și cinci de piaștri celor dintăi trei bărbați care vor îndrăzni să se măsoare cu Uzun.

S'a făcut între navrapii mișcare. Tătarii se îndîrjeau casă-și arate luptătorii lor. Au ieșit doi oșteni scunzi și spătoși. Au pășit înainte și s'au închinat lui Hrana-beg, apoi și-au lepădat cușmele și straiul în pajiște, dinaintea cailor domnești. S'au auzit glasuri întăritate de încuviințare în latura lui Jder. Abia a apucat a lepăda de pe el straiul desgolindu-se pînă la cingătoare unul din acei doi navrapii, și Uzun hadîmbul a și sărit asupra lui, cercînd a-i cuprinde mijlocul.

— Balaican, Balaican! strigau unii dintre navrapii; *ilcove baranîm!* Ii îndeamnă să nu se lase, cugeta Jder, furnicat de nerăbdare.

Intradevăr, Balaican nu se lăsa. S'a răsucit, a pus o mîină în pieptul lui Uzun și l-a repezit îndărăt. Inșă de acea mîină întinsă s'a agățat numai-decît hadîmbul, și, trăgînd năprasnic pe Balaican spre el, l-a lovit în piept cu pieptul său; i'ăcîndu-și apoi clește din cotul drept, i-a pus lui Balaican acel clește în jurul gîtului. Cînd a sucit din clește, Balaican a fost la pămînt. Ionuț n'a avut nici cînd se șterge la ochi: Uzun a fost calare pe pieptul lui Balaican; pe urmă, de cum ora calare, s'a întors și s'a așezat îndesat ca pe un scaun!

— Sa i se numere lui Balaican. douăzeci-și-cinei de piaștri, a poruncit Hrana-beg.

Uzun a ridicat de jos lîugă sine pe navrap și l-a bătut pe spate, rînjînd. futorcî nclu-se în loc, pe neașteptate, a sărit ca un pardos asupra celuilalt talar, cuprinzîndu-i mijlocul.

Toată lumea aceea strînsă acolo nici n'avusese vreme cînd să deie strigai la biruința întăia a lui Uzun. Nici n'avusese vreme cînd să-și tragă suflul. Se făcuse o tăcere încremenită în tot medeanul. Biruința a doua a hadînv-

liului s'a înfățișat altfel. J Măi l-a slrîns pe al doilea navrap cătră sine, cercuindu-J, pînă ce i-a avut în stăpînire toată coarda mijlocului, apoi a prins a se iuvîrți cu rejeune în loc pînă ce i-au scăpat navrapii lni tălpile de pe pămînt. Atuncea i-a răsucit și i-a prăbușit ca pe un sac.

S'a stîrnit murmur dintr'odată. Nu din pricina accslei isprăvi de-aJ doilea a hadîmbului; ci pentrucă, din laturea uavrapiJor, mai ieșise cu rezezi-ciune un luptător, doritor să cîștige douăzeci-și-cinci de piaștri. Halai-balai! strigau, navrapii, nu-i de la noi! — Au fost destui de la voi! întorceau cuvînt spahiii. Crainicul a ieșit iar să-și dea înștiințarea.

Pășind sprinten cu trupul puțin aplecat înainte, luptătorul nou lepăda de pe el straiul. Dintre călăreții domnești, Gheorghe Botezai u Tătarul sîbozise și el strigăt, căci cunoscuse pe cel care se năpustise în margineapajiștei.

— Domnul Dumnezeu să-l aibă în sfînta lui pază ! a suspinat el, neîn-drăzuind să-și facă cruce.

Hadîmbul se repezise asupra lui Jder, <u Fruntea înclinată. Jder îi dădu ocol. Luptătorul negru veni iar asupră-i; lonuț se opri creșeindu-și pieptul. Atunci au cunoscut cei care priveau un om nalt, frumos încheiat întru toate mădularele lui. Unii l-au privit cu plăcere și cu nădejde. Dar nici de data asta Jder n'a primit pe harap. S'a îndepărtat legăîndu-se din șolduri; pe cînd Uzun îl urmărea pas cu pas, potolîndu-și deplin răsufllările. Deodată și-a făcut săritura de tigru, lonuț a făcut un pas în laturi, lăsîndu-l să treacă. S'a plecat ș'a luat de jos un pumn de colb și, dîndu-se în latura hadîmbului, la stropit pe umeri, pe brațe și grumaz; apoi și-a frecat el însuși palmele cu colbul rămas. Cu două sărituri sprintene a fost în dreapta lui. Uzun; l-a pălit peste braț; cu a treia săritură, i-a venit în stingă și a vrut să-l pălească iar. Dar Uzun a dat strigăt mînios și s'a prăpăstii it pieziș asupra potrivnicului său. Deodată 3-a încheștat de amîndouă brațele. Jder s'a lăsat în aceeași clipă pe spate, aducînd după el pe Uzun; și, cum îl aducea în jos asupra sa, i-a pus pe dedesubt tălpile în pîntece și l-a svîrlit ca dintr'o catapultă peste capul său. Svîrlindu-se în aceeași timp în călcăie, a fost asupra lui Uzun cînd acesta nici n'ajnsese cu grumazul în țărîna medeanului.

Ce zvon și ce chiote au fost, și ce învălmășeli, și cum se căscău urlînd pe garduri și jucau, pe case ridicînd brațele pînă la cer, nu se poate spune, dragă tută și dragă mută.

Ce să mai strige crainicul! Degeaba a strigat crainicul. S'au învălmășit și caii. Așa că Jder și-a adunat cu grăbire straiul și cușma și mi știa cum să iasă din acele talazuri care începeau a porni asupră-i. Așa de tare i s'a aprins firea pentru acea izbîudă, încît i-a venit să facă lui Hrana-beg altă priveliște. A vîrît în gură, cîrligat, degetul cel mic de la mîna stîngă și a slobozit trei șuierături ascuțite. S'a văzut ieșind dintre navrapi murgul și sosind Sa stăpînul său. La porunca lui Jder s'a lăsat în genunchi și Jder a trecut în șa ca 'n zbor. L-a întors spre Hrana-beg și i !-a închinai, ș'aluncea Hrana-beg a spus acele vorbe :

— *Halalial* pehlivan! Tam behadîr place la mine!

S'ar fi convenit să-și smulgă punga de la oblînc și s'o arunce în pajiște, dar asemenea lucruri nu se întîmplă decît în povești.

(Din volumul Frații Jderi")

PRIVIND HARTA LUMII

Pe masa mea de lucru, sub cristal
E-o hartă ce cuprinde lumea 'utreagă,
Ia continente **bate**-albastru **val**
Și căi de transatlantice le leagă.

Pământul e cu galben zugrăvii,
Oceanele cu cenușiu-albaslru,
Le'ncinge equatorul aurit
Pe care یرهce 'nflăcărul astru.

Ades, sub cerul lămpii o privesc
Cum harta sub cristal frământă viață,
Din țări de foc și de pustiu pornesc
Peste pământ spre mările de ghiață.

Am întâlnit, călătorind, în **drum**,
Cetăți și regi, armate și popoare,
Cetățile pe-aloeurea sunt scrum,
Regii năluci; armata lor, răzoare.

Dar pretutindeni văd popoare mari
Ce tot mai vii tălăzuiesc pe hartă,
Istoria o scriu cu brațe tari,
Cu semne vii pe rânduiala moartă.

Pe masa mea de lucru, sub cristal!
E harta lumii **împărțită**'n două,
Tnîr'una soarbe sânge zeul Baal,
In alia se clădește lumea nouă.

Am zugrăvii; pe hartă un simbol;
In visul lumii am muiat penelul.
Pe fondu-i galben, dela Pol la Pol
își fâlfâie lumina porumbelul.

L-am slobozit din caldul **hulubar**
Pe aripă cu dorul viu de viață,
II urmăresc deasupra hărții **iar**
Și țările pe rând mi **apar în** față.

RADU BOUREANU

Călăuzind popoare ce-au pornit
Să 'nfrângă al războiului balaur/
Hulubul păcii sborul și-a suit.
Din Moscova cu turlile de aur.

Privesc între Coreea și Madrid;
Atâtea răni pe harta lumii sânger,
Atâtea pleoape calde se închid
Când își apleacă umbra negrul înger.

E vânt în continentul african,
Un proaspăt vânt cu svon de libertate,
Din Transval până'n țarmu algerian,
Trecând prin jungle, vântul vieții bate.

Nu se oprește n malul mării ud;
Cu goana altui vânt se înfrățește,
Care'n Maroc și 'n Africa de Sud
Cu'n cântec asiatic năvălește.

E-acelaș cânt de luptă, brazilian,
Din Argentina, Cuba, sau din Chile,
Pe care-l cântă n orice meridian
Glasul de pace al acestor zile.

Privesc pe hartă, sufletul mie plin,
Ai inimii pereți stau să se spargă,
Peste orașul nostru cum mă'nclin,
Pe străzi văd înflorind o horă largă.

Culori și inimi calde strălucesc
In roata tineretului în floare,
Negru și alb și galben se'nfrățesc;
Buchetul vieții prins în cingătoare.

Privesc pe hartă; nu e loc pe glob
Și suflet tânăr să nu se avânte,
Cel care până ieri gemuse rob
Acum a prins să lupte și să cânte!

Parcă îi simt venind în țara mea
Sosind din fiecare colț al lumii,
Călăuziți de-un porumbel de nea
Care'nspăimântă negustorii ciumii!

Cum stau privind pe hartă, aplecat,
In miez adânc de noapte și tăcere,
Deal lumii tineret mă simt legat
Și parcă miliarde de artere

Pornesc din harta lumii ce-o privesc,
Se strâng mănunchi în inimă la mine
Și ca Anleu puterile-mi sporesc
Să cânt puternic și să cânt mai bine.

CU FIECARE ȘTAFETĂ ALERG

**Cu fiecare ștafetă alerg
prin munți sau dealungul mării.
Depărtările și pentru mine se șterg
și ne apropie marginea zării.**

**Cu fiecare ștafetă străbat
nesfârșite șosele,
eu mesajul adesea de rouă spălat
și de pulberi de stele.**

**Din mari preerii ori înguste poteci
aud vocea aceea,
ce-a jurat prietenia păstrată pe veci,
la Berlin, lângă Spreea.**

**Insignele noastre, după un timp
păliră 'n culoare.
Dar tot ce-am jurat, în o sulă de limbi,
are-aceeași dogoare.**

**Ca ieri ne răsar în minte pe drum,
întâlnirile, anii.
Printre tinerii lumii, noi suntem acum,
de vrem ori nu vrem, veteranii!**

**Cu fiecare ștafetă alerg
prin munți sau de-alungul mării.
Mai mulți și mai tari azi prietenii merg,
și-apropie marginea zării.**

R Ă S U R A

*Tinerii iranieni ne-au adus în dar la Festival
un covoraș din Kașati.*

**Tu ue-ai așternut în cale
dam acesta minunat.
Fie drumul vieții tale**

VERONICA PORUMBACU

Cu rasuie presărat,
cum țesute au fost acasă
pe covorul persian.
Fie ți calea mătăsoasă,
fată mică din Iran!

Tineri pe covor se strâng,
mângâindu-1 cu mirare:
oare ce murmură lung,
dintre flori, o roșe floare?

...In orașul cu nisipuri
în Kașanul arzător,
m a țesut în mii de chipuri
o fetiță pe covor.
A vândut-o din pruncie
tatăl ei înfometai.
In robie nu mai știe
să zâmbească-adevărat.

Anii care trec îi stâng
frăgezimea din culoare.
Și răsura cea din crâng
se-ofilește de dogoare.

Țese de copilă, până
cehii nu mai văd deloc,
firul i se rupe'n înână;
ea se frânge de mijloc.
In estimp, neguțătorul
noi comori a adunat.
Scump se cumpără covorul
ce se-așterne în palat.

Calcă beii în picioare
frageda răsură **11** crâng.
Fata țese până moare,
umerii încet se frâng.

Ca o floare stă în tindă
Aplecată ps-u-i război
ce răsfrânge can oglindă,
chipul floarei înapoi.
Doar oglinda fermecată,
doar covorul maestrit,
mai pășirează-un chip de fală,
ce'nltre timp s'a ofilit.

Fragedă răsură'n crâng,
regăsită pe covoare!
Visurile ți se stâng —
trandafirii dau în floare.

RĂSURA

Oar eu şli e'are să vie
Iimpui tău cutezător
nu vei fi o veşnicie
roabă ia neguţători.
Căci şi ghimpi are-o răsură:
Beii s'or feri n zadar,
într'o bună zi, cu ură,
tu îi vei răni amar.

...Tinerii ce auziră
floarea murmurând așa,
când în lume se răsfiră,
de pe scoartă parc ar lua
o răsură ce le-ar spune
basmu-acesta vechi, persan...
Câți prieteni ai în lume,
fată mică din Iran!

CÂNTECUL FETELOR

O, fetelor, ne leagă anotimpul
iubirii noastre fragede dintâi.
Şi cu nimica noi **n'am** face schimbul,
când pentru fiecare vine timpul
să spunem unui **om**: Rămâi!

O fetelor, del mângâiem pe faţă,
şi mânai trecem blând apoi prin păr,
atât î-am vrea tovarăş pentru viaţă,
cum vrem să fie veşnic dimineată
şi adevăr.

O Ielelor, curând la piept **voi** ţine
o grea comoară: pruncul iui şi-al meu.
Şi de pe-acuma, lumea care vine,
o făurim anume pentru tine,
copilul meu!

Şi dacă pesle cea **dintâi** iubire
şi-aploacă frunza plopul foşnitor,
măslinul, sau mesteacănul subţire,
o, fetelor, ne leagă-aceleaşi fire
când ne e dor.

Dar **nu-i** acelaş peste tot sfârşitul.
Când se stârşeşte-**un** loc ucigător
şi mie-mi pleacă îa război iubitul,
si-**eeoul** doar răspunde, nesfârşitul,
când ne e dor.

VERONICA PORUMBAGU

Voi, fetelor, ce cântec poartă vântul ?
... Iubit era flăcăul coreean,
clar fata nu-i găsi măcar mormântul
printre ruine ce'mpânzesc pământul
ars clin Phenian.

O, lumea de sub pleoape, unde, unde?
Ce umbră tea atins pustiitor;
Unde-ai căzut lumina mea? răspunde!
Nici o chemare-acolo nu pătrunde,
și niciun dor?

Și iată'n pustiitele orașe
cu ea alături pașii grei mii port.
Dece nu plânge glasul mic din fașă?
Sau în tăcerea asta uriașă
mie pruncul mort?

Voi, florilor, cu lujerul subțire,
Voi, fetelor, voi, bunelor nurori,
dacă ni-e dragă'ntâia tresărire,
noi vrem să și păstrăm acea iubii®
cu-acelaș dor.

Și mâinile ce știu să și mângâie
și să zidească, iată-le cu noi.
Să ni le strângem azi pentru vecie,
prietene, ce vreți să nu mai fie
nicicând război!

De peste mări, noi mâna azi ne-ontindea»
Și'n orice grai pe lume ne legăm:
Oriunde-am fi, — de ucigașe grindeni
noi viața care crește pretutindeni,
s'o apărăm!

„CÂNTECUL LIBERTĂȚII”

Piesă într'un act

Scena reprezintă biroul marei întreprinderi de impresariat „*Felix and Wendell Pepper*” din inima Broadway-ului, peste drum de clădirea ziarului „*Times*”. Dealtminteri, pe fereastra deschisă din fundul scenei, se zărește clădirea imensă a gazetei. Pe un zid-ecran al jurnalului, litere electrice anunță repede, scurt și precis, rezultatele matchurilor de base-ball, amănunte asupra dramei sentimentale dela „*Bank of Manhattan*”, ultimile încheieri de bursă. Fundul scenei e mai ridicat. În dreapta, un pian cu coadă, deschis, un taburet acoperit do note muzicale răvășite. Pe pian, diverse costume de teatru, o pălărie do cow-boy, o cască medievală. În stânga, fund, o scenă mică pe care se află două pupitre muzicale răsturnate și un saxofon. Peretele din dreapta prezintă o singură ușă mare ce se deschide automat, dinăuntru în afară, prin apăsarea unui buton. Ușa duce spre o sală de repetiții. În peretele din stânga -sunt practicate două uși. Pe cea din planul doi, se zărește o firmă pe care scrie vizibil: „*Publicitate*”. Pe pereți, afișe mari, colorate, vestesc concerte renumite. Un afiș atrage îndeosebi atenția: „*Marți, 23 Iunie 1953, ora 8 seara, Sala „Philarmonic auditorium”, concertul celebrului tenor Torn. Huli*”. Alături, alto afișe anunță turnee internaționale, reprezentații unice, date de clowni cu renume universal, trupe de balet. Nu lipsesc, evident, fotografiile cu autografe și tăieturi de ziare înrămate.

În primul plan al scenei, în dreapta, un birou somptuos, o măsuță cu patru, telefoane, un dictafon pentru comunicări interioare. Pe birou, o agendă-jurnal, calendare, un serviciu do scris.

La ridicarea cortinei, din sala de repetiții, pătrund acordurile unui cor puternic, izbucnind. În cascade cu modulații stranii și exotice. Din pricina valurilor de muzică, toată convorbirea celor din scenă este la început aproape imposibilă.

PEPPER (*directorul impresariatului, făcând eforturi ca să se facă auzit și arătând spre sala de repetiții*): — Dacă nu-i oprești, sunt în staro să cânte până mâine dimineața...

GUFFEY (*șeful serviciului comercial*): — Și dacă închidem ușa se supără... Așa e, maestro Verini ?

VERINI (*Consilierul muzical al impresariatului*): —Prego?

GUFFEY (*strigând aproape*): — Dacă închidem ușa se supără...

VERINI: — E daco n'o închidem, madonna mia, înebunim.

PEPPER (*lai Guffey*): — Atunci, deschidem ușa dela intrare,' și da-i afară!

(*Guffey trece în sala de repetiții, și, într'adevăr după câteva clipe, corul se oprește, subit, la mijloc.*)

PEPPER (*în dictafon*) --Lodge a venit? Cum sosește, imediat la mine (*a închis*) (*Din sala de repetiții a, intrat corul compus din vreo 10—15 persoane. Defilează pe scenă, îndreptându-se spre ușa din stânga*)

PEPPER (*către Walter Molley, conducătorul corului*): — O clipă, Molley. (*După ce ceilalți din cor au ieșit*): — Ia loc. (*pauză*) Ei, ce spui, Veri ni?

VERINI: —Signor direttore, ansamblul e formidabile, e maestro Molley are una voce colossale. Tutti acuți splendissimi. Ma, face una greșala. Perche? Quando cânta la cor, nu se aude Molley, o quando caută solo, cânta fals.

MOLLEY (*profund jignit*): — Domnule director, asta e o insultă. Eu, fals?

PEPPER: —N'are nicio importanță, Molley, și Caruso i -ita uneori fals, și asta mi l-a împiedecat să fie Caruso. Unde ați cântat ultima vreme?

MOLLEY: —Cairo, Teheran, Bombay, Calcutta, Alexandretta, Beyrut, Tripoli, Port-Said, Masawa, Khartum...

PEPPER: — Și Khartum?

MOLLEY (*cu oareca ru> mândrie*): — Si Khartum.

VERINI: — Tot Islam...

PEPPER: —Perfect! Iți ofer un angajament pe doi ani.

VERINI (*stupefiat*): — Signor direttore...

PEPPER (*scurt lui Verini*): — Te rog (*către Molley*): — Cu obligația de a reface ruta. De acord?

MOLLEY (*pe gânduri*): —Știu și eu?...

PEPPER: —In ce privește gajul: cincizeci la sută peste cea mai mare cotă pe care o poți obține dela orice alt impresar.

MOLLEY: — Nu s'ar putea alege alt itinerar?

PEPPER: — Nu, dragul meu. Este singura condiție. Nu înțeleg de ce eziți?

VERINI: — Por nu arunca una cămila pe el; arabii primissimi melomani...

PEPPER' (*aspru*): — Maestro Verini, te rog! (*către Molley*): — A i timp să te gândești până mâine la șase. Semnezi valabil în numele ansamblului?

MOLLEY: — Da.

PEPPER: — Perfect! Dacă te decizi, treci la Guffey și iscălești contractul, dacă nu, te asigur că nu mai găsești angajament două zeci și cinci de ani.

VERINI: —Pertinamenteo e eertinamente...

PEPPER: — Trebuie să aibă cineva urechi de oțel ca să vă suporte... Good by, Molley.

VERINI: — A rivederc.i. (*către Pepper care l-a condus pe Molley spre ieșire*) Signor (ii re! torc, nu mai înțeleg nimic!

PEPPER:—Serios, Verini?

VERINI: — Totalmente.

PEPPER: — Atunci e în regulă. Un consilier muzical trebuie să asculte și să nu înțeleagă nimic, (*a deschis dictafonul*): — A venit Lodge? Dar ce, s'a sinucis? (*a închis dictafonul. Lui Verini*) Ce vești ai despre turneul din Brazilia?

VERINI: — Grande mizeria, signor direttore. La Rio de Janeiro fhierăUiri... Mu nu obișnuite: cu țignalii...

- PEPPER (*acru*): — Iți mulțumesc pentru vești, (*la dictafon*): — Să intre Trio Green și se deschide ușa sălii de repetiții și intră Fred Foster, directorul studioului).
- FOSTER: — Domnule director, orchestra de havaiane care trebuia să înceapă la opt și jumătate va întârzia cu cincisprezece minute. Au un scurt circuit.
- PEPPER: — Dar ce sunt ăștia, uzină?
- FOSTER: — Nu, dar au instrumente electrice, li scot, și bag quartetul de coarde „Knox”.
- PEPPER: — Ce instrumente au?
- FOSTER: — Vioara întâia, vioara a doua, violă și violoncel.
- PEPPER: — Nu s'ar putea adăuga și o harpă?
- FOSTER: — Nu văd cum...
- PEPPER: — Harpa e un instrument spectaculos. Scoate o vioara. Una singură ajunge. **Bagă** o harpă.
- FOSTER: — Numai să se poată, domnule director, (*iese*)
- PEPPER: — Ei, acum înțelegi **dece ne** paște falimentul, maestro Verini? Fiindcă directorul meu **de** studio, Fred Foster, se tocmește cu mine pentru o harpă, (*a deschis din nou, nervos, dictafonul*): — Lodge a venit? (*în dictafon se aude: „A telefonat acum câteva minute. A spus să vă anunț că-l caută pe Tom Huli”*): — Spune-le să se spânzure amândoi!
- VERINI: — Asta catastrofa, signor direttore! Tom Hull are una voce de aur. Bilele de mâine sera, finite. La „Philharmonic auditorium” va fi un concerto grandiose
- PEPPER: — Maestro Verini, te-am mai rugat: în casa de impresariat „Felix and Wandell Pepper” pronosticuri fac numai eu! (*A intrat grăbit, Guffey*)
- GUFFEY: — A venit Lodge.
- PEPPER: — Să intre! A. rivederci, maestro. Guiey, rămâi. (*Verini a ieșit. A intrat furtunos șeful publicității, Bill Lodge*): — Vasăzică, nu te-ai sinucis? Unde-i Huli?
- LODGE: — Imposibil să dau de el. I-am lăsat însă în toate locurile pe unde știi ca trece, câte un bilet: acasă, la...
- PEPPER: — Stai jos, desmeticește-te, și spune-mi exact totul. La telefon n'am priceput nimic.
- LODGE: — Totul, domnule director, absolut totul, și în cele mai mici amănunte. Asa... Pe la orele șase...
- PEPPER: — Când?
- LODGE: — Acum două ceasuri.
- PEPPER: — Mai departe.
- LODGE: — Treceam pe Riverside Drive... Mă duceam...
- PEPPER: — Nu interesează. Mai departe.
- LODGE: — Văd o mulțime imensă. În mijloc, am impresia că zăresc o tribună improvizată... Cel puțin așa am avut impresia în primul moment...
- PEPPER: — Nu mă interesează considerațiile dumitale personale. Fapte.
- LODGE: — Fapte, domnule director, numai fapte. Deodată aud niște megafoane... „In cinstea Congresului dela Budapest...”
- PEPPER (*corectându-l*): — Dela Bukarest...
- LODGE: — Budapest, Bukarest, pentru mine tot aia e...
- PEPPER: — Clar. Tot dincolo e. Mai departe. Și?
- LODGE (*reproducând ce a auzit la megafoane*): — „... în cadrul meetin-

gulia pentru I-estivalul Tineretului dela Budapest..." - ... dela Bukarest, cum spuneai dv. — celebrul tenor Tom Huli va cânta un închinat tineretului din lumea întreagă. ."

OUIIEY: - Ascultă, Lodge, tu ești beat ca totdeauna sau ești treaz și din cauza asta vorbești aiurea?

LODGE: - Nu sunt, șefule, măcar de-aș ii! In prima clipă mi-am zis- „al ciracului, mister Pepper" - scuzați - „uite ce reclamă a trântit fribu

ochii "tăi? S'deşlo-io co vorbești. Ai văzut cu

p?Di?r?Ti ~ & m din luna Și-mi ziceam...

krinv ~ t ~ mteresează ce-ti spuneai tu. Mai departe.

LODGE: — Intai a apărut un tânăr de vreo 18 ani... „Prieteni", începe el, „il cunoașteți pe Tom Huli..." „... Ura, ura, ura!"... „A fost și în U>reea zice. „Și prizonier la coreeni a fost"... „Ei, bine Tom Huli celebrul tenor Tom Huli, ne va cânta un cântec "

PEPPER: — Lodge, minți!

LODGE: — Nu mint, șefule!

PEPPER: - Ba minți, ca un porc beat. Te tai bucățele cu mâinile mele și te îngrop aici, sub dușumea!

LODGE: — Ingroapă-mă, șefule, fă-mi ce vrei, dar așa a fost. Pe urmă sa urcat la tribuna Tom Huli și a început să cânte. Și acum îmi f t de glasul lui. Fiindcă, să știți, are o voce. .

T7 n "7 TM' * * ° rosează aprecierea ta cu privire la vocea lui Tom riuJL Le-a cântat!*

LODGE: - Cam așa: „De oriunde ai veni, ori cum te-ar chema, John Iohann Ivan, Ion sau Juan..." Pe urmă nu mai tin minte versurile' dar ideile cam astea erau: oriunde ai fi, ești fratele meu aceeași nădejde ne unește... nu vrem război

PEPPER (trăznit): — A spus asta?

LODGE: — N'a spus, a cântat.

PEPPER: - Ascultă, Lodge, dacă-i vorba de vreo trăsnae de-a ta să știl ca-ți bag cuțitul și te spintec ca pe un berbec l

LODGE: -Spintecă-mă, șefule, e dreptul dumitale, dar uite că-mi aduc amin e bine ce cânta: „... Eu am fost în război... Pentru cine am luptat?... Pe cine am ucis?... Pentru cine mi-am vărsat sângele? " Și pe urma iar refrenul: „De oriunde ai veni, ori cum te-ar chema John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan..."

GUFFEY: — A înnebunit Huli!

PEPPER;_ - Nu, nu pot să cred! (urlând aproape) - Lodge, te-ai drogat Si, TM' i cu baliverne... (strigând): Unde-i Huli? Căutafi-l pe Hull'

OUIIEY: — Aduna-ți mințile, Lodge, poate ți s'a părut, poate ai visat' poate ca ai avut o halucinație...

LODGE: — Ce halucinație, șefule, dac'am dat mâna cu el? „Hello Logde" Și Tom ii dădea înainte, (declamândridicol): „Pământul o al oamenilor

teicare e liber să trăiască așa cum îl taie capul "

PEPPER: - Așa a spus?

LODGE: — Nu chiar așa, dar în sensul ăsta

PEPPER: - Și mai departe?

LODGE: - „Toți oamenii vin pe lume egali..." Stați că mai era un vers- „Vom lupta, vom lupta pentru pace!"

PEPPER (*wlând*): — Cum?

LODGE (*speriat, cu jumătate glas*): — „Vom lupta, vom lupta pentru pace” (*fiindcă vede că Pepper și Guffey au încremenit, își recapătă curajul*): — P® urmă au izbucnit urale (*strigând*): „Trăiască Festivalul dela Bukarest...” Da, da, aveți dreptate... dela Bukarest nu dela Budapest. „Trăiască Festivalul Tinereții... Trăiască pacea!”

PEPPER (*„ceea ce s-a deschis ușa și a apărut o secretară*): — J'ătărăule, că nu știu ce fac! (6^a)

SECRETARA: — Mister Smith.

PEPPER: — Smith? Smith cu publicitatea? Probabil că vrea să vorbească cu dumneata, Guffey...

SECRETARA (*lui Pepper*): — Nu. Insistă să intre la dumneavoastră...

PEPPER: — Să poftească (*lui Lodge*): — Treci dincolo, să nu pleci.

LODGE: — Nu plec, șefule...

PEPPER (*către Guffey*): — Vedem noi ce-i cu povestea asta. (*Lodge a ieșit a intrat reprezentantul agenției de publicitate „Agency of Public News”, Franc Smith*): — Hallo, Smith, ce vânt pe aici? Și ce-i figura asta funebră? Ia loc! Gin, cocktail, coca, wiskey?

SMITH: — Orice.

PEPPER (*după ce i-a turnat*): — Perfect! Și acum spune. Ce-i mutra asta plouată? Hai, bursuc bătrân, cântă, ce s'a întâmplat?

SMITH: — Ascultă, Pepper, nu încerca să afli cecece ai aflat înaintea mea, și nu face pe naivul.

PEPPER: — Ai cuvântul meu că nu știu la ce te referi.

SMITH: — Atunci, o întrebare, Pepper: Ai sau n'ai contract cu Huli?

PEPPER: — Am.

SMITH: — Dar și cu noi.

PEPPER: — Și cu voi.

SMITH: — In toate ziarele noastre de astăzi i-am dat lui Tom Huli jumătăți de pagină. Fotografii, interviewuri, autografe...

PEPPER: — Am plătit.

SMITH: — Evident că ai plătit, doar n'o să-i dam găliganului ăstuia o jumătate de pagină pentru ochii tăi frumoși, sau fiindcă-l ia el pe „do” de sus. In ziarul de seară, avea rezervată o pagină întregă, iar mâine dimineață în ziua concertului, va avea două.

PEPPER: — Nu mai e nevoie. Biletele sunt oricum vândute.

SMITH: — Da, dar așa m'am înțeles cu Guffey...

PEPPER: — Și?

SMITH: — „Și”-- „Și”--- Ce spui de ce-a făcut azi după masă?

PEPPER: — Nu știu nimic.

SMITH' — (*ironic*): „Nu știu nimic!” Asculta, Pepper, de-aș ști eu pe jumătate din ce stii tu, mi-aș face două case pe Fifth Avenue iara să mise un deget. M'aș duce la fiecare cetățean în parte și l-aș spune: Știi ce stiu. Ce-mi dai ca să nu mai știu?” Uită-te în ochii mei, Pepper, cum poți să spui că nu stii? Dar, însfârșit, mi-e și indiferent dacă stii sau nu Pol'tim fotografiile scoase de reporterii noștri, (*citind pe spatele fotografiilor*): „Tom Huli cântând la un meeting închinat Festivalului dela București...” (*altă fotografie*): — „...lom Kullui mijlocul tinerilor și studenților care vor să plece la Festivalul dela Bukarest ...(*altă fotografie*): „...Tom Huli cântând „Cântecul libertății”.

PEPPER: — Mă rog?

SMITH: — Da, da, privește aici: „Tom Huli cântând...” ‘Stai că e scris

și refrenul, *(citind)* „De oriunde ai fi, oricum te-ai numi, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...”

PEPPER *(lui Guffey)*: — Ce spui, Guffey, de năzbâția asta?

SMITH: — Pepper, nu-i nicio glumă. La centrală e un tãmbãlãu infernal. Șeful e turbat. Ne-ai bãgat pe gât un „roșu”. Noi îi dãm o jumãtate, de paginã, douã fotografii, autograful, pe tat-su și pe mã-sa, și el...

PEPPER: — Smith dragã, e inutil. Nu mã intereseazã ce a fãcut, ce face sau ce va face Huli în stradã. **II** privește. Mie-mi cãntã la concerte și bunã ziua. *(subliniind)*. Eu fac afaceri, nu fac politicã. Așa încãt, dacã-ți închipui cã poți profita de ocazia asta ca sã-mi mãrești contractul de publicitate, te înșeli, Smith...

SMITH: — Cine ți-a mai spus-o și p'asta?

PEPPER: — Las' cã te cunosc, Smith! Știi proverbul: „**unu'bate** pãduricea și-altul prinde pãsãricã”...

SMITH: — Iei lucrurile ușor, Pepper. La centralã e un. balamuc monstru. Bãtrãnul și-a ieșit din minți. Zice cã ne-ai vãrît special pe gât o vrãjitoare, ca sã ne compromiți.

PEPPER: — Eu?

SMITH: — Tu, tu. Și cã și tu ești suspect. Pãnã una, alta, ți-a suprimat orice publicitate.

PEPPER: — Ce?

SMITH: — Ce auzi.

PEPPER: — Atunci, spune mai bine deschis cã v'ați înțeles cu „Brown and Brown” ca sã mã strãngeți de gât. De cãnd umblã tâlharii aștia sã mã vadã la pãmãnt... Ei, clar nu vã merge! Vã dau în judecatã. Ne judecãm, Smith. Și-o sã-mi plãteascã mister Hearst junior pãnã n'o sã mai poatã. Dar ce-și închipue el cã „Pepper and Pepper” se aflã de alaltãieri în Statele Unite? İmi montați afacerea asta ca sã mã ruinați?

SMITH: — O montãm noi?

PEPPER: — Evident. În definitiv, de unde știe mister Hearst *al dumitale*, cã e vorba de Tom Huli *al meu*? Dacã e vorba de un altul?

SMITH: — Existã fotografii, Pepper.

PEPPER: — Și dacã sunt truate?

SMITH: — Nu sunt, Pepper, nu sunt. Ce naiba, noi ne pricepem la trucuri, sunt autentice.

PEPPER: — Și dacã-i vorba de o asemãnare? Da, da, de o **asemãnare** izbitoare. Nu s'a mai întãmplat? S'a mai vãzut. Și dacã Tom Hull vine mâine și aratã cã sunteți victima unei erori?

SMITH: — Eroare? Ai un magnetofon? Ascultã aici, cã am banda la mine. Imprimatã azi dupã amiazã. *(Dã drumul magnetofonului și se aude refrenul cãntecului: „De oriunde' ai veni, oricum le-ai numi...”)*.

PEPPER *(dupã ce a ascultat, oprind magnetofonul)*: —• Isprãvește odatã cu istoria asta! *(urlând aproape)*: — Nu-i vocea lui...

SMITH: — Pãi asta vrea și șeful. Sã nu fie... Sã dea o desmințire. *(ca și cãnd ar scrie-o el)*: — „Eu, Tom Huli, veteran de rãzboi, veteran din Coreea, n'am nicio legãturã cu așa zisul Tom Hull care a cãntat... etcetera, etcetera”... Dar o dã, Pepper?

PEPPER: — O s'o dea, Smith... Și atunci sã-I vãd eu pe mister Hearst, ce mai spune?

(intrã secretara)

SECRETARA: — A venit o bătrână...

PEPPER: — Dă-o afară.

SECRETARA: — Spune că are... urgentă... nevoie de dumneavoastră.

PEPPER: — Svârle-o pe scări.

SECRETARA: — Mistress Eleanor Doolittb.

GUFFEY (*mirat*): — Proprietara sălii „Philharmonic auditorium”?..-

PEPPER: — Poftește-o imediat înăuntru! Ce-ai rămas ca o oaie bălțată? (*lai Smith*) — Te duci la centrală? Așteaptă-mă acolo. Ne vedem încă seara asta. (*il conduce pe Smith*) Pe aici, Smith, pe aici. (*Smith a ieșit*). A înebunit Huli, sau s'a răsturnat pământul, Guffey, și noi ji'am aflat încă... (*către bătrâna doamnă Eleanor Doolittle care a intrat*): — Cărui prilej fericit datorez această vizită, distinsă doamnă?

DOAMNA DOOLITTLE: — Unui prilej nenorocit, mister Pepper...

PEPPER: — Nu înțeleg, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE — Și totuși e simplu. E vorba de mister Huli.

PEPPER: — A... de mister Huli? Tocmai acum am elucidat problema, doamnă Doolittle. Ce spuneți, ce năpastă pe capul omului?

DOAMNA DOOLITTLE (*acră*): — Un om pe capul căruia cade o năpastă, nu cântă în mijlocul străzii, ziua în amiază mare, cântece incendiare.

PEPPER: — Tocmai aici e nefericirea, doamnă. Nu e vorba de el.

DOAMNA DOOLITTLE: — Dar de cine?

GUFFEY: — De un impostor, mistress Doolittle, care și-a îngăduit să-i împrumute numele.

DOAMNA DOOLITTLE: — Bine, numele ca numele, dar vocea de unde a 'luat-o?

PEPPER: — Se cercetează, doamnă, se cercetează.

DOAMNA DOOLITTLE: — In orice caz, însă, mister Pepper, eu vreau să-ți atrag atenția asupra unei clauze din contractul nostru.

PEPPER: — Vă ascult, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — O clauză pe care juriștii o intitulează: „pact comisoi-iu expres". O clauză pe care oricine o calcă, contractul încheiat între părți devine, ipso facto, caduc.

PEPPER: — Știu, doamnă, știu.

DOAMNA DOOLITTLE: — Chiar dacă știi, o bine să ți-o reamintești. „Proprietara sălii" — adică eu — „și impresariatul" — adică dumneata — „își iau angajamentul ca să nu închirieze sala", adică eu, și să nu programeze la „Philharmonic auditorium", adică dumneata, nici un fel de manifestațiunii artistice, și de orice fel, care ar putea avea cel mai vag contact cu lupta pentru alte opinii, și sentimente decât cele oficiale". Iți dai seama, domnule Pepper, că acest Huli — în ipoteza că el este cei ce a cântat azi după amiază în stradă — incitând spiritele — nu poate cânta pe podiumul sălii mele.

GUFFEY: — N'a fost el, doamnă. Vă asigur de acest lucru.

DOAMNA DOOLITTLE: — Voi fi prima fericită. Și pentruca să risipim orice confuzie cu impostorul, cer ca mâine, înainte de concert, ol. însuși să precizeze acest lucru. în fata publicului.

PEPPER: — O va face, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Mister Huli — spun mister pentru ipoteza că nu el a cântat azi la meeting — a fost prizonier în Coreea, nu ?

PEPPER: - Da, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Ar fi bine să reamintească mâine în fața publicului ce-a pățimit în timpul prizonieratului. Va face o bună impresie și va împrăștia ultimele dubii.

- PEPPER: — Le va împrăști, doamnă, vă asigur. (*în timp ce o conduce spre ieșire*): — Pe mâine seară, mistress Doolittle.
- DOAMNA DOOLITTLE: — Voi fi în lojă. (*iese*)
- PEPPER: — Nu s'a răsturnat pământul, Guffey, dar să știi că noi umblăm cu capul în jos. (*la dictafon se aude: „A. sosit mister Hull”. Pepper se repede la dictafon*): — Să poftească. Lasă-mă, Guffey, lasă-mă singur cu el. (*Guffey a ieșit. Pepper s'a așezat cu o liniște aparentă la birou. A intrat Torn Hull*).
- HULL: — Hello, Pepper. •)
- PEPPER: — Hello, Tom.
- HULL: — Dar ce s'a întâmplat? Am găsit un bilet extraurgent din partea ta.
- PEPPER: — Nu s'a întâmplat nimic, Tom. Vroiam să știu ce mai faci. să-ți spun cum stăm cu concertul de mâine seară. Nu se mai găsește uiciun bilet. Astăzi se vindeau la negru. A ajuns o galerie cât un fotoliu de orchestră. Și, lui Guffey, ce crezi că i-a dat prin cap? A lansat niște băieți pe piață. Cumpără biletele, și le revinde la preț triplu. Ești în hausse mare, Tom.
- HULL: — Iar tu faci afaceri bune, Pepper.
- PEPPER: — Și totuși sunt trist, Tom! (*a intrat Verini*).
- VERINI (*anunțând*): — „Quartetul”. Knox
- PEPPER — Să cânte, maestro, să cânte, (*quartetul începe să cânte*).
- VERINI (*ascultând*): — Johann Sebastian Bach, (*iese*)
- PEPPER (*ascultând, transportat, muzica*): — Iți place, Tom?
- HULL: — Ai devenit meloman, Pepper?
- PEPPER: — Înainte, când fabricam butoni de manșetă, nu-mi dădeam seama, Huli... Acuma văd: orice s'ar spune, muzica are un ce aparte care te transportă, (*scurtă pauză*) Sunt trist, Tom.
- HULL: — Dece, Pepper?
- PEPPER: — Fiindcă-mi ascunzi ceva. Ce-mi ascunzi, Tom?
- HULL: — Asta-i bună. Nimica, Pepper.
- PEPPER: — Adevărat?
- HULL: — Adevărat.
- PEPPER: — Atunci, spune-mi: ce-ai făcut azi după amiază?
- HULL: — Vocalize.
- PEPPER: — Până când?
- HULL: — Dela trei la cinci.
- PEPPER: — Și pe urmă?
- HULL: — Am avut un concert.
- PEPPER: — Un concert? Glumești, Tom. Uiți că ai semnat un contract *exclusiv* cu „Pepper and Pepper?”
- HULL: — Nu te speria, n'am încasat niciun cent.
- PEPPER: — Unde ai cântat?
- HULL: — Pe Riverside Drive.
- PEPPER (*fals neavizat*): — Ce sală e acolo?
- HULL: — Nicio sală. Am cântat în stradă. Pentru tinerii cari vor eă plece la Festival, la București.
- PEPPER: — Huli, tu îți bați joc de mine.
- HULL: — Nici gând, Pepper. A fost cel mai frumos concert din viața mea. Ce e mai minunat decât să cânti de dragul inimii tale în fața a mii de tineri care cred în pace... în omenie... în înțelegere?
- PEPPER: — Tom, tu ești bolnav.
- HULL: — Dimpotrivă, Pepper, plesnesc de sănătate.

- PEPPER: —Știu și ce-ți trebuie: **uu** medic psihanalist. Huli, acum îmi dau seama: cât timp ai stat în lagăr la coreeni, ți-au injectat ăia ceva, și te-ai stricat la cap.
- HULL: — Dimpotrivă, Pepper. Am impresia că m'am dres.
- PEPPER: —Ce cuvinte-ți ies din gură? „Pace”? „Omenie”? „înțelegere”? Nu vezi unde ai ajuns? Poveștile astea unde le-ai învățat? Vocabularul ăsta de unde l-ai luat?
- HULL: — De-acolo, din lagăr.
- PEPPER: — Și continui să susții că ești întreg la minte. Spune, Tom, spune-mi mie, vechiului tău prieten, ce ți-au l'ăcut acolo? Te-au bătut? Te-au chinuit, te-au ținut în întuneric, **te-au** înfometat, **te-au** legat în lanțuri? Ce ți-au făcut, pentru dumnezeu, de-ai ajuns în halul ăsta?
- HULL: — Fii liniștit, Pepper, nu mi-au făcut nimic. Privește-i pe toți prizonierii care s'au întors. Sănătoși, optimiști, încrezători în viață. În schimb, i-am văzut pe coreenii care au stat la Kociedo. M'am întâlnit cu ei în drum. Niște fantome, Pepper. Niște umbre.
- PEPPER: — Hull, m'am lămurit. Ești nebun de legat. Sau... stai să mă uit la tine... (*il zgâlțâie de umeri*): — Spune, Huli, spune, Tom, spune adevărul. Ești „roșu”? Ești comunist?
- HULL (*zâmbind*): •— Linștește-te, Pepper... Sunt un om care dorește clin tot sufletul lui libertatea și pacea. Pacea, Pepper, pentru toți oamenii lumii.
- PEPPER: —Și asta te-ai apucat să urli azi după amiază, în stradă?
- HULL: — Și ce te privește pe tine? Tu ești un simplu impresar...
- PEPPER: — Azi, niciun om din Statele Unite nu poate fi un „simplu” impresar, sau un „simplu” fabricant, sau un „simplu” bancher. Eu nu fac afaceri, Huli. Eu fac politică.
- HULL (*zâmbind*): — Știu, Pepper, știu. Am aflat-o și pe asta.
- PEPPER: — S'o află, s'o știi, și"să n'o uiți! (*strigă enervat*):—*Verini!* (*Verini apare în ușa sălii de repetiții*)
- VERINI: — Prego, signore.
- PEPPER: — Să tacă imbecilii ăia cu flașeta lor. (*a ieșit. Și muzica lui Johan Sebastian Bach nu se mai aude*). Doaceea mă amestec în treburile tale. Nu pot, n'am dreptul să te las să aluneci. Vei da imefliat o desmintire. Va apare mâine în toate ziarele: „Intre tenorul Tom Huli și impostorul care a cântat ieri...”
- HULL (*liniștit*): — Nici nu mă gândesc, Pepper.
- PEPPER** (*care nici nu l-a ascultat*): —Iar mâine seară, înainte de concert, câteva minute, vei povesti **ce-ai** pățit cât ai fost prizonier la barbarii ăia.
- HULL: —• Esti nebun, Pepper. Nebun clinic.
- PEPPER: — Refuzi, deci?
- HULL: — Nici nu discut.
- PEPPER: — Iți dai seama ce urmează?
- HULL: — Mi-e perfect indiferent.
- PEPPER: —Cum ai spus? (*a sunat un telefon. Ridică receptorul. Ascultă în receptor. Astupă cu palma pâlnia receptorului. Lui Huli*):— Cum ai spus?
- HULL: — Cum ai auzit: mi-e perfect indiferent.
- PEPPER (*la telefon*): — Da. Poftiți. (*închide telefonul*). (*S'a apropiat de Huli*): — Iți dai seama ce faci? Gândește-te, cât mai e timp.
- HULL: — M'am gândit un an și jumătate.
- PEPPER: —Concertul de mâine seara cade. Nu mai avem sală.

- HULL: — O să cânt în stradă. Nici nu știi ce frumos sună.
- PEPPER: — Da, dar am investit în concertul ăsta mii de dolari.
- HULL: — Parcă spuneai că faci politică, și nu afaceri.
- PEPPER (*rilos*): — Eu fac afaceri ca să fac politică, și fac politică ca să fac afaceri.
- HULL: — Da' nu. cu conștiința mea.
- PEPPER: — Și-ți închipui c'am să mă înduioșez de conștiința unui tenor caro astăzi cântă, iar peste zece ani e la iada cu gunoi, fiindcă nu-i mai sbârânăie corzile vocale? Află că nu ți-ai găsit omul, pușorulo! (*a deschis o ușă în stânga*):—Poftiți, domnilor, (*au intrat doi inspectori ai Biroului Federal de Investigații*).
- PRIMUL INSPECTOR: — Așa, ce plăcere! Nici nu șliam că vom întâlni aici pe mister Huli. îmi dați voie? Cormik.
- HULL (*cu un zâmbet amar*): — Pe mine văd că știți cum mă chiamă, așa încât o inutil...
- AL DOILEA INSPECTOR: — Cine nu-l cunoaște pe Tom Huli?
- PRIMUL INSPECTOR: — Chiar astăzi după amiază am avut fericitul prilej să-l ascultăm.
- AL DOILEA INSPECTOR: — Pe Riverside Drive.
- PRIMUL INSPECTOR: — Ați cântat o bucată inedită, îmi pare.
- PEPPER (*ironic*): — O ultimă canodoperă: „Cântecul libertății”.
- PRIMUL INSPECTOR: — Sunteți buni să-mi spuneți cine e autorul ?
- HULL: — Eu.
- AL DOILEA INSPECTOR: — Vă aparține fără îndoială muzica, dar cuvintele?
- HULL: — Și cuvintele.
- PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, (*lui Pepper*): — Păcat că n'ați ascultat-o... Admirabilă bucată. Mai ales textul. Probabil că l-ați lucrat în colaborare cu un poet încercat, fiindcă, nu vreau să vă jignesc, dar se observă aici o mână de maestru. Sunt indiscret dacă vă întreb cine v'a ajutat? Iată, din câte mi-aduc aminte, era un vers care suna cam așa: „Oamenii au venit pe lume egali”.
- HULL: — Aveți ureche fină, domnule inspector. Intr'adevăr, versurile acestea mi-au fost sugerate.
- PRIMUL INSPECTOR: — Și mai era un vers. Nu mi-l amintesc exact, dar esența era următoarea: „Orice om...”
- HULL: — Nu. „Orice popor e liber să trăiască așa cum îi place”.
- AL DOILEA INSPECTOR: — Exact, exact. Versul acesta cine vi l-a inspirat?
- HULL: — Acelas om.
- PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, foarte interesant.
- AL DOILEA INSPECTOR: — îmi dați voe, mister... Hull... E la mijloc o simplă curiozitate... literară. Ați mai cântat o strofă. Nu mi-o reamintesc exact, dar subiectul, dacă mă pot exprima astfel, era următorul: „Cei care urăsc...”
- HULL (*cojipletându-l*): — „...alte popoare, ajung să fie urîți de propria lor seminție”.
- PRIMUL INSPECTOR: — Acelaș... colaborator?
- HULL: — Ați ghicit. Acelaș!
- PEPPER: — Ai fi fost mai inspirat să-ți cauți inspirația în altă parte.
- PRIMUL INSPECTOR:—Dcce, mister Pepper? Fiecare om e liber în America să se inspire de unde vrea. (*lui Huli*): — Și ați lucrat mult la cântecul

ăsta, mister Hull? Multă vreme? Când l-ați văzut ultima oară pe colaboratorul dumneavoastră?

HULL: — Nu l-am zărit niciodată.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, interesant.

AL DOILEA INSPECTOR: — Atunci, înseamnă că a fost altcineva la mijloc... care v'a procurat materialul.

HULL: — Da, l-am avut scris.

PRIMUL INSPECTOR: — Pe o foaie volantă? Așa... ca un fel de manifest?

AL DOILEA INSPECTOR: — Nu, cumva știți, colaboratorul dumneavoastră, nu și-a declarat ideile și în public?

HULL: — Ba da, într'un cimitir.

PRIMUL INSPECTOR: — Colosal de interesant!

AL DOILEA INSPECTOR: — Senzațional!

PEPPER: — Vasăzică, ai ajuns să umbli și pe la întâlniri clandestine... Te-ai nenorocit, Huli.

PRIMUL INSPECTOR (*ipocrit*): — De ce? Cele relatate de domnul Huli sunt fapte extrem de prețioase și suntem încredințați că dacă am ajunge să putem sta de vorbă cu colaboratorul dumisale, așa cum discutăm acum, aici, situația domnului Huli ar fi mult ușurată.

AL DOILEA INSPECTOR: — Nu știți unde locuiește?

HULL: — Cine?

PRIMUL INSPECTOR: — Colaboratorul dumneavoastră.

HULL: — Ba da. La Washington.

AL DOILEA INSPECTOR: — Atunci, un ultim efort, mister Huli.-

HULL: — Cu dragă inimă.

PRIMUL INSPECTOR: — Cum se numește poetul?

HULL: — Care poet?

AL DOILEA INSPECTOR: — Care v'a inspirat „Cântecul Libertății”.

PRIMUL INSPECTOR: — Dacă aveți vreun motiv (*arătând spre Pepper*) și nu vreți să-l rostiți tare, ni-l puteți scrie pe o bucățică de hârtie.

HULL: — Nu. Dece să-l scriu pe hârtie? Mie nu mi-e rușine să-i spun taro numele. Se numește Abraham Lincoln.

(*Pauză. Pepper și cei doi inspectori se privesc stupefiați.*)

HULL: — Da, da, Abraham Lincoln. Și toate versurile mele... clandestine, subversive, incendiare, „roșii” ie-a rostit el în cimitirul clin Gettysborgli. Iată, cu acest prilej aveți și dumneavoastră ocazia să învățați istoria Americii.

PRIMUL INSPECTOR: — Am impresia că mister Huli își îngăduie să-și bată joc de noi.

HULL: — Nici pomeneală! Întregul poem îi aparține lui. Numai refrenul e al meu. Deaceea e stângaci, (*de departe se aude an svon care crește*).

PEPPER: — Asta e cântecul tău de lebădă, Tom Huli!...

HULL: — Dimpotrivă. De leagăn. Dar care în loc să adoarmă, trezește.

PRIMUL INSPECTOR: — Poftiți cu noi, mister Huli. Vom mai avea ocazia să stăm de vorbă despre toate...

AL DOILEA INSPECTOR: — Și despre cântec.

PEPPER: — • Dacă nu, va fi cumva uitat. (*Svonul de afară se aude acum puternic.*)

HULL (*repezinda-se și deschizând fereastra. In stradă trec flamurile albastre ale tinereții*): — Nu, cântecul nu va fi uitat. II cântă toți oamenii. Mâine va trece în Europa. Va fi pe buzele tinerilor la Festival. La București. Cântat în toate limbile pământului. Nu va fi uitat! (*de afară se aude limpede.*)

AUREL BARANGA

„De oriunde vii
Oricum te-ai numi,
John, Iohann, Ivan,
Ion sau Juan,
Aceleași speranțe ne leagă.
De oriunde vii
Oricum te-ai numi
Cu noi este lumea întreagă.

CORTINA

TI DĂRUIESC UN FLUER INCRUSTAT

A fost cândva o creangă'n Ir'o pădure;
cântau spre seară paseri mici pe ea,
o legăna străvechiul vânt, ușure,
și cieanga ca o inimă ofta...

Doiniri adânci creșteau din svon de frunză
călătorind pe drumuri, pe potici,
doinirii noastre'n clocot să-i răspunză
și să ne-aline urmele de bici...

Scrâșnea atunci, cu noi, pădurea toată
și creanga-a ură'n vânturi vâjâia!
Sbucneau furtuni cu fruntea'nvolburată
și'n trăsnete mânia fulgera!...

Bătrânii munți se'nvăluiau în ceață
privind pe sub sprâncene, vii'oroși;
noi coboram spre-orașe, pentru viață,
însăimântând stăpânii nemiloși...

...Vei spune, poate: creanga-i fermecată,
crescută din tulpini de codru rar...
...E fluer creanga mea mândru'ncrustală
și-o port mertu cu mine, sub șerpar.

Ai să mă'n'rebi: mai sunn'n înserare,
din el, doinirea tristă de-alădat'?'
Ți oi da răspuns: în munții mei e soare,
atâta soare cum nici n'am visat!

Duc fluerul la buze... Tu ascultă:
pornesc cântând brigăzi de tăetori
și munții sună, codrii se frământă
și freamătă și chiuie în zori...

DRAGOȘ VJCOL

Se umflă'n matcă apele să poarte
uriașe plute către combinai...
Și undeva, pe-o bâtcă, băi departe,
ciobanii stau cu cărțile fa slat...

Să nu uiți, flueraș, să legeni ulmii
șj-isvoarelor albastre să dai glas,
când, îndârjiți să'nvingă-urcușul cuhnii,
pe iarbă pionierii fac popas...

*

Atât de drag mi-e i'luerul cu care
am învățat să cânt viers înaripat!
Poate de asta-i numai fremătare,
poate de asta l-am și încrustat!...

Dar, orișicât de drag mi-ar fi, primește-J,
prieten bun venit în țara mea!
De-i fi țăran, ori cărturar, ori meșter,
din orice țară, de sub orice stea,

Primește-i, frate, du-l la tine-acasă
și-ascultă svonuî lui can el sunt eu;
oriunde-i fi: la scos cărbuni, la coasă,
să știi că lângă tine sunt, mereu!

De-i fi sovietic, fluerul cânta-va
eu viers înflăcărat, adânc svonind,
recunoștința, dragostea și slava
și dorul păcii țara înflorind...

De-i fi de pe-un meleag pe unde încă
nici truda și nici pâinea nu-i a ta,
va isbucni din fluer, ca din stâncă,
al luptei viers ce-aprinde inima!

Și fie, ca'ntr'o zi pe-un țarm de soare,
sau pe vreun pisc scânteietor de nea
să te aud cântând cu'nflăcărare
așa precum se cânlă'n țara mea!...

DOUĂ SPICE DE GRÂU

Doi feciori robuști, pârlîți de soare
Pe obrazii aspri de plugari,
Se căznesc acum nevoie mare
Să-și vorbească, dar e în zadar.

Unul e de-aici din Bărăgan,
Celălalt, din pusta ungurească,
încă îi sortit la mulți țărani
Numai limba lor să și-o cunoască.

Câte-un spic deia gospodărie,
Spic de grâu crescut din munca lor
Au cei doi feciori la pălărie
Cum se cade să-aibă un fecior.

Vede ungurul că-i mare, tare,
Spicul dela noi din Bărăgan
Și românu-și zice: „tare mare.
Crește spicul într'al pusteii lan.”

Stau feciorii-o clipă față'n față
Și de se'nțeleg anevoios,
Spun despre bogata lor viață
Două spice mari de grâu mănos.

LA O COOPERATIVĂ DE CIUBĂRARI

Caii'n staul sau culcat
nu mai bat cărările
luna — taler argintat —
nea trezit visările.

Numai roua, numai ea,
raai atinge ierbile, —
de visat noi am visa
dar stau icea trebile.

AL. ANDRÎTOIU

Măine n zori, către oraș,
or să poarte carele
donițele noi de fagi,
cofele, ciubărele.

Treci rândeia pe lemn în sus
nu dormi ca babele,
că de-un an nu neam mai dus
Moți pribegi ca apele!

Treci rândeia pe lemn în jos!
De când neam dat mâinile
ni-i sălașul arătos,
cresc miezoase pâinile.

Și-o să facem poloboc
îci, din trunchiul pinului
și-o să-l umple la soroc
rubiniul vinului.

Aste' cofe de stejar
voi' vedea ogoarele,
să le-aducă la plugari
până'n lan, izvoarele.

Și lemnarii-asemena
colo'n miezul codrilor,
setea și-o vor stampară
cu licoarea cofelor.

Beau la creșă, pruncii miei
din ulcele laptele, —
crească-i mari, crească-i voinici
vremile, înaltele.

Luna intră în pătrat
coroiatăsecere,
brațele de ciubărari
au pornit la'nîreceie.

Până's zorii la mijit
ei socot clipitele...
Cai'n iesle sau trezit,
bocănind copitele.

Zece care sau umplu!
cu ciubăre, donițe,
Ploști și cofe la băut,
fluier și solnițe.

LA O COOPERATIVĂ DE CIUBĂRARI

Zece care bătucesc
pulbera cărărilor,
ciubărarii le privesc
până'n zarea zărilor.

Tu rânda fii hodini,
răsunați voi, buciume,
bucurii de zori de zi
Moțul vrea să buciume.

TÂRNĂCOPUL MEȘTERULUI TUDOSE

Mai sânt, mai sânt destule magherniți de pământ,
parcă nu-s căși la oameni ci hrube de mormânt
și-s cățarate'n dealuri ori nădușite'n gropi,
dar are el zidarul Tudose un târnăcop.

Când dă cu târnăcopul, vârtos cum dau zidarii,
cad grinzi străvechi prin care-și săpau tuneluri carii,
fiindcă el, zidarul, dărîmă, taie, strică,
cu patima cu care clădește și ridică.

Dincolo de pietrișuri și lemne frânte'n două
cu ochii-i negri vede cum crește casă nouă,
căci piatră potrivește și tencueli întinde
pe-a viselor tipare știute dinainte.

Din opt magherniți ciunte și'n coaste cu proptei
sălaşuri noi crescură cu muntenești găтели
și'n jurul lor zidarul sădit-a pomi ce-adumbră,
ca fructul să Sil guste urmașii stând la umbră.

Pe fruntea ăslor case e scris și anu'n care
sau preschîmbat bordeie în case'ncăpătoare, —
și-or să rămână anii aceștia'n amintire
prin lupta ce-o dădurăm cu neagra moștenire.

Mai sânt, mai sânt destule magherniți de pământ,
dar cum e el, zidarul, atâția meșteri sânt
și-atâtea mâini vânjoase dărîmă, taie, strică
cu patima cu care muncesc, clădesc, ridică.

Hai, meștere Tudose, zidar cu vază mare
ridică târnăcopul eel năzdrăvan spre soare,
de sânt fruntaș în muncă mii cam codășe casa.
Dărâm o și-mi fă alta frumoasă ca mireasa.

AL. ANDRÎTOJU

OCHII OSTAȘULUI COREEAN

Yălvălaile orașelor arsei lucesc în priviri
și-oșelele armei, severe și înfierbântate
brațul vânjos «le-atâtea svârlituri de granate
și tâmpla bărbată-i căruntă de-alâtea mâhniri.

In baionetele puștilor, nu arar, drept trofee,
Copii spintecați a văzut și s'a cutremurat.
Iată de ce în inima dârză-a oricărui soldat
bate necruțătoare inima mamei-Coree.

Bate și'n inima lui. Și de-aici, de departe,
Zarea, spre Patria'n luptă ca un geam s'a deschis,
și inima-i sângeră cu orice tovarăș ucis
Dar astăzi lângă prieteni, veselă bate.

Tineri de pretutindenea brațe-i întind, rând pe rând,
și îl sărută pe frunte, pe obrajii lui aspri.
Ne'nvinsa Coree privește spre ochii noștri albaștri,
mulțumind că ne știe alături de dânsa, luptând.

Tineri de pretutindenea brațe-i întind, rând pe rând,
— Măslinii nflorească sub cerul Coreei în pace!
Și Bucureștiul din mari șantiere semne îi face;
Clădiri uriașe el vede în față-i crescând.

Așa vom zidi și noi, își spune ostașul
O! și sânt atâtea la noi, do turnat în beton și în fier!
Și'n țara de mâine, se vede de-acum inginer
Clădindu-și cu frații de front, peste ruine, orașul.

Cu visul acesta în inima lui ostășească
înapoi Coreeanul ca mâine din nou va pieca.
Și o să vadă o lume, că mâna ce vrea să zidească
e nebiruită.

Ea ține făclia păcii în ea.

M E S A G I U L

piesă în ir'an act

PERSONAGIILE

MAHAUT profesor, șeful unei stațiuni meteorologice, 55 ani
 ROGER colaborator al stațiunii, 23 ani
 MARIE sinopticul stațiunii, 20 ani
 PEDRO tânăr muncitor clin Barcelona, 25 ani
 SAISEAU inspector din Paris, 50 ani
 UN OFIȚER

Acțiunea se petrece în vara anului 1953, într'o mică stațiune meteorologică franceză din zona de frontieră a Franței cu Spania.

O cabană în munții Pirinei, în care este instalată o mică stațiune meteorologică, încăperea, utilată pentru lucrări științifice, servește în acelaș timp de sufragerie și de cameră ele dormit. Uși deoparte și de alta. Din colțul stâng urcă, o scară de lemn cu balustradă, ceea ce dovedește existența unei alte încăperi, deasupra acesteia.

Fereastra din fund e întunecată. Noapte.

In momentul ridicării cortinei, Roger se află la o măsuță, plină de cărți și caiete, sub lumina unei lămpi de petrol. Fața lui tânără, încadrată de un păr blond, pare gânditoare.

In această atitudine, oarecum absentă, îl surprinde Marie, care rămâne câteva clipe la mijlocul scării, privindu-l în tăcere. Apoi, reluându-si fața ei deschisă, zâmbitoare, coboară în odaie.

MARIE: Vântul dinspre Nord-Vest cu 28 de metri pe secundă...Vizibilitatea foarte slabă... maximum 40... Se apropie...

ROGER: *(tresărind, din îngândurarea sa)* Deci furtuna-i aproape...

MARIE: Da, stăpân al naturii. Și am înregistrat ultimul comunicat transmis prin radio. Buletinul meteorologic de astăzi e gata și-l așteaptă nerăbdător pe papa Mahaut.

ROGER: Vorbești despre șeful stațiunii noastre ca o școlăriță despre profesorul ei preferat...

MARIE: Nu uita că domnul Miahaut e chiar profesor, iar eu abia am terminat liceul. In ceea ce privește preferința, ai dreptate: papa Mahaut e un om cumsecade. Spre deosebire de tine caro ești un parizian urâcios!

ROGER: Profesorul Mahaut e' un cm posac. Și'n oamenii posaci un știu niciodată ce se ascunde... Dar parcă ieri aveai altă părere despre parizie.iii, Marie...

MARIE: (*făcândpe neștiutoarea*) Când, Roger?...

ROGER: (*o privește iute, apoi ca și cum ar fi. sesizat jocul ei*) Iacă, ieri seară... când. am stat afară, pe verandă și am. privit apusul do soare. După câte-mi pare, crai foarte turburată... erai atât de turburată încât mi-ai mărturisit că-s întocmai tipul parizianului, așa cum ți **l-ai** imaginat din filme și romane...

MARIE: Ești din. ce în ce mai urâcios ! Dar părerea de aseară mi-o mențin.

ROGER: Din. păcate, filmele și romanele care circulă prin provincie dau o imagine destul de falsă a Capitalei și a vieții în general...

MARIE: Ce tot vorbești?... (*îngândurându-se*) Dar poate că ai dreptate, Roger... Vezi, ne cunoaștem de atât de puțină vreme...

ROGER: (*atent*) Ce-are-a face asta cu...?

MARIE: (*întrerupându-l*) Are. Uite chiar mă'ntreb, ce părere ți-oi fi făcut tu. despre mine în aceste două luni, de când ai venit în stațiune?

ROGER: Ei, și tu acum!...

MARIE: Vezi?! Nu prea ai curajul să-mi spui. Sunt sigură că mă crezi o **ușuratecă**, o liceana visătoare care a fugit de acasă, pentru a **uita** cine știe ce deziluzie sentimentală...

ROGER: Marie, cum aș putea crede așa ceva după cele ce mi-ai povestit aseară?!.. Oare nu ești tu absolventa care n'a găsit do lucru nicăieri și caro nici n'a putut visa să plece la universitate?

MARIE: Ba am avut un post la poștă. Ai uitat să spui...

ROGER: (*zâmbind*) Da, **un** post din care ai **sburat** repede când s'a redus personalul... (*Marie nu răspunde. Intre ei se lasă o tăcere stânjenitoare. Roger face câțiva pași mărunți prin încăpere*) Ai complectat blancul?

MARIE: (*care s'a așezat pe canapea, cu o revistă în mână*) Da...

ROGER: (*relând firul convorbirii*) Asta-i Marie... Am impresia că nici unul din noi n'a venit aici din plăcerea de a lucra într'o stațiune a Oficiului Național Meteorologic... Nici. chiar domnul Mahaut... Ba nu, el se simte bine aici... (*ironic*) Profesorul caro, scârbit de răutatea lumii, s'a retras pe un platou, al munților Pirinei ca un sihastru...

MARIE: Și totuși, Roger, acum n'aș vrea să mai părăsesc stațiunea... (*privindu-l lung*) Tu. înțelegi de ce?...

ROGER: (*așezat din nou la masă*) Nu.

MARIE: Nici eu. (*râd amândoi*) Am impresia că to stingheresc...

ROGER: Nicidecum. Sunt bucuros că te văd veselă. **Nu** ești așa întotdeauna.

MARIE: Nu?... Și asta te supără?...

ROGER: Ești o fată ciudată, Marie...

MARIE: Dar **tu** ești foarte abătut. Azi ai avu.tmu.lt de furcă cu repararea antenei. Când ai demontat anemograful mi-cra teamă să nu cazi.

ROGER: A fost cât p'aci.

MARIE: (*continuând să-l iscodească*) Da, da, oști chiar mai abătut ca niciodată. Când am **coborât** adineauri, te-am privit lung. Nici nu mi-ai **simțit** prezența, deși scara scârțâie îngrozitor. La ce te gândeai?...

ROGER: (*declamator*) Ehe! Spuneam cu mâna **la** tâmplă, gânditor: Filozofie care cobori lângă popor! Către cei mari se uită do sus, acum, coi mici!...

MARIE: Asla-i din Victor Hugo, mi?... Esurprinzător cât do frumos pot suna versurile lui Hugo chiar în gura unui fizician!...

ROGER: De corectat: a unuia care era să devină fizician... Dar iată e'aproape-ai ghicit unde-mi zbura gândul!...

MARIE: Unde te puteai gândi, decât la ce-ai părăsit acum două luni: familia, facultatea, Parisul!... Mi-amintesc c'aseară ai făcut o comparație frumoasă: Parisul e ca o a doua inimă a fa, ale cărei pulsații le simți oriunde te-ai găsi...

ROGER: (*imitând una din afirmațiile ei anterioare*) Părerea ele aseară mi-o mențin, (*râd*)

MARIE: S'ar părea că aseară ne-am spus tot ce aveam pe suflet...

ROGER: Mai bine zis, am încercat... (*oftând*) Hei, mă gândeam adineauri și la mama... Ge s'o fi bucurând bătrâna când primește mandatul meu...

MARIE: Micul tău salariu...

ROGER: Da, micul salariu care m'a determinat într'o bună măsură să întrerup studiile...

MARIE: De ce, numai „într'o bună măsură”?...

ROGER: Penfrec'au mai fost, desigur, și. alte motive...

MARIE: Despre aceste alte motive nu mi-ai vorbit niciodată!...

ROGER: Acum îți pot spune...

MARIE: E oare ceva schimbat între noi?

ROGER: Poate... De fapt, nu-i cine știe ce...

MARIE: Ușurei!... Presimt că ești gata să-mi faci o mare mărturisire!...

ROGER: (*râzând*) Mare!! Vezi, nouă tinerilor ne plac mult cuvintele: maro, teribil, extraordinar!...

MARIE: Așa-i tinerețea, plină de entuziasm. Păcat că la bătrânețe...

ROGER: (Je-i „la bătrânețe”?... La naiba!... Uite, sunt sigur că oameni, ca noi nu vor îmbătrâni niciodată!...

MARIE: Bine, nu te contrazic... Și acum, spune... După cât știu, ai părăsit facultatea fiindcă nu aveai cu ce să te întreții...

ROGER: (*rotindu-se iar prin încăperea, ceva mai încordai*) Dar asta nu-i totul. Se pare că activitatea mea cetățenească întuneca „onoarea” instituției. De altfel, chiar așa mi-a spus și decanul, între patru ochi. Dar în spatele ochelarilor săi eu vedeam mult mai mulți ochi: ochii acelor francezi care nu-și iubesc Franța și fac totul pentru a o vâri în cel mai crunt război... Acum înțelegeți pentru ce a trebuit să plec, să renunț?...

MARIE: E limpede. Doar nu ești singurul, Roger...

ROGER: O știu prea bine.

MARIE: Tata e învățător do țară și a avut și el de suferit pentru ideile sale progresiste... Erai considerat, desigur, un element periculos, un comunist?...

ROGER: Probabil. Deși, drept să-ți spun, am foarte puține idei despre comunism... Luam parte la toate manifestațiile pentru pace; am organizat în facultate o echipă de studenți cu care am strâns semnături pe Apelul Păcii... Poate că te'ntrebi pentru ce am făcut toate astea?... Războiul m'a lovit greu, deși eram nu puști... Pe tata l-au împușcat liitleriștii într'o pădure, lângă Paris... Era mecanic de locomotivă și'n timpul Rezistenței ajuta și el Franța așa cum făcea orice patriot... L-au ucis... Am trecut acum câteva (uni prin pădurea în care a fost împușcat. Mă duc pe acolo ca la un mormânt... Go crezi că se construiește acum pe locul acela?... Un aeroport american do război!...

MARIE: *(cu amărăciune)* O bază militară americană s'a construit și'n satul nostru... Au tăiat din rădăcini o pădurice întreagă...

ROGER: Dar rădăcinile sunt prea adânci, Marie... *(străduindu-se să învelească atmosfera)* Dar ia stai, crezi că numai la asta m'am gândit? !..

MARIE: Te mai gândeai la ceva?...

ROGER: Incbipuie-ti.

MARIE: Vrei să ghicesc?

ROGER: Cum te lasă inima...

MARIE: *(cu îngâmfare prefăcută)* La cine te puteai gândi pe-această lume, decât la mine?

ROGER: Exact.

MARIE: Iată un frumos început de film: un june parizian sosește într'o stațiune meteorologică și se îndrăgostește de asistenta sa...

ROGER: ...sălbateca fiică a PirineiJor! *(râd amândoi, înveseliți)*

MARIE: Nu ti se pare caraghios?

ROGER: Deloc.

MARIE: Nici mie! *(râd iar; de afară izbucnesc lătrături întărite de câine)* Cine-o fi? Papa Mahaut?!...

ROGER: Cine altul? Pe-o vreme ca asta nu se'ncumetă nici diavolul să urce pâri'la noi!... Suntem ca o insulă părăsită, Marie...

MARIE: Ia taci, Robinson Crusoe!... De ce-o fi lătrând atât câinele?...

ROGER: *(aran/ându-și cărțile de pe masă)* Ai uitat de ce-a coborât în sat? O fi cu inspectorul. Nici câinii nu prea au încredere în inspectori. Tare curios sunt să văd. cum. arată un inspector dela Oficiul Național Meteorologic!...

MARIE: *(intredeschizând ușa, din dreapta, care dă în afară)* Heeei, ați sosit, domnule profesor?...

MAHAUT: *(strigând de undeva, de afară)* Eu, eu sunt!... adică noi... Dar de ce-ați lăsat fereastra de sus deschisă? Vreți să rămânem fără geamuri?... Inchideți-o repede!... Altfel o s'o smulgă furtuna!...

MARIE: *(pornind în goană, sus, pe scări)* Vai, am uitat fereastra deschisă !... *(Roger „râde liniștit, amuzat de spaima ei. Intră profesorul Mahaut, un bărbat subțire la trup, cu tâmplele și mustața cărunte, dar cu mișcări încă viguroase. El pofteste înăuntru cu mult respect pe inspectorul Saiseau, un tip grăsuț, cu fața trandafirie. Pungile de sub ochi și mișcările greoaie îl îmbătrânesc mult. Peste hainele cadrilate, de sport, poartă, un impermeabil. într'o mână tine șapca, tot cadrilată, iar în, cealaltă un mic geamantan de voiaj)*

MAHAUT: Poftiți domnule inspector! Iată-ne și în castelul nostru singuratec, după cum îl numeați!...

SAISEAU: Eună seara, tinere!...

ROGER: Bună seara...

MAHAUT: *(prezentând pe Roger noului venit)* Roger Durând, colaborator al stațiunii noastre...

SAISEAU: Îmi pare bine. Inspector Saiseau... *(își strâng mâinile)*

ROGER: Vă așteptam...

MAHAUT: Luați loc, domnule Saiseau... Juați loc!... *(îi arată un scaun)*

SAISEAU: Nu, am să șed un pic pe canapeaua asta... *(se așează)* E ceva mai moale decât spatele asinului. Știți, nu-i deloc plăcut să urci muntele pe un asin. A trebuit să vin tocmai dela Paris ca să fac această, tristă constatare...

ROGER: Bănuiesc că ați călătorit pentru prima oară pe un asin...

i, tinere: pentru prima și, cred, pentru ultima mă'ntorc pe jos, orice-o îi...

Și dac'ai ști, Durând, cât am umblat după cei doi suit încoace! Nu știu de ce, dar nici un țaran n'a tiricze asinii... Mi se pare însă că din cauza unui îare a rechiziționat măgărușul unui bătrân pentru ale. Probabil că sătenii nu mai au încredere nici noroc cu primarul, care ne-a împrumutat asinii i când a auzit că dânsul o inspector și vine din

i să schimbe vorba) Bine... dar eu eram sigur că îl puțin un asin... un mijloc de transport... doar dați de sat... mă mir!...

te veche, domnule inspector... Mijlocul de trans-i d-voastră, îl solicităm de mult timp. Stațiunea le alte lipsuri, tot alât de grave... Ain așteptat d-voastră...

arog... mă rog... toate astea le vom vedea mâine. ilei poate nu ni se vor mai părea atât de întnnesav de obosit, drept să vă spun... *(își întinde brațele i timp ce Marie coboară pe scară)*

iS'ârșit și sinopticul stațiunii noastre!...

xunai începusem să mă'ntrcb unde-o îi posesoarea izjt-o la sosire!...

'cziiit pe domnul inspector Saiseau...

un au, de când. lucrez aici, nu no-a vizitat nimeni

uilui ele departe, domnișoară, drept să vă spun...

formați o adevărată familie!...

riți?...

în seamă) Da, da, eu v'am invidiat totuși mereu care lucrați în provincie. Do exemplu d-voastră: nuvelist; fermecătoare, liniște propice filozofării!... •urios, orice parizian care sosește la noi e dispus să

•lovâțindu-se și totodată jignit) O! bănuielile duminatate, domnișoară... Eu sunt nu om practic și las 3e fapt, sunt și foarte ocupat: dimineața la inspeciaza la ferma mea, la cinei kilometri do capitală... gândește la filozofic când... *(Saiseau continuă să ; dar aceasta nu se vede decât prin gesturile cu care e. In stânga scenei, în, fală, se află Mahaut și Marie, cu un semn discret)*

•ea să văd buletinul meteorologic de astăzi...

ut; e sus... Am să vă rog să vedeți și harta; mi se ;icnit undeva sau nu'nțJcg eu, am să vă arăt... avut ele furcă Roger cu repararea antenei!...

i. Bine, merg sus să văd totul... *(se apropie de teste lui Roger)*

adevărată crescătorie do păsări. O fermă model,

spector, mă iertați că vă întrerup, dar vă părăsesc

pentru câteva clipe. Știți, am lipsit aproape toată ziua din stațiune și e necesar să revăd lucrările din timpul zilei...

SAISEAU: Mă rog... mă rog., n'am nimic împotriva...

ROGER: (*dând să se ridice*) Eu...

MAHAUT: Nu, nu, d-ta rămâi aici; Marie îmi va da toate explicațiile. D-ta întreține-te cu domnul inspector, să nu se plictisească pe la noi... Ce naiba, credeam că to va bucura grozav întâlnirea cu un concetățean!

SAISEAU: (*cu surprindere*) Cuuum?!...

MAHAUT: (*clătînând capul afirmativ spre Saiseau, în timp ce urcă răsând împreună cu Marie spre odaia de sus*) Da, da !...

SAISEAU: D-ta oști din Paris?

ROGER: Vă surprinde?

SAISEAU: (*codinclu-se*) Deh... un tânăr să dea Parisul pe-pustietatea asta... De mult pe-aici?...

ROGER: Abia de două luni...

SAISEAU: Și te simți bine prin văgăunile astea?...

ROGER: Relativ. D-voastră cum v'ați simți? Adineauri ne invidiați...

SAISEAU: (*cam la îndoială*) Acum, să-ți spun ceva: puteam evita foarte ușor călătoria asta obositoare... Dar, ce mi-am zis: nu strică să iau puțin aer, să mă recreez... Așa c'am plecat... Parisul, tinere, la drept vorbind, a devenit înăbușitor. Prea mult zgomot, prea mulți oameni gata să se sfâșie între ei! ... Eu, care sunt departe de orice lupte politice... toată agitația politică din Capitală mă plictisește, îmi calcă pe nervi... Singura plăcere mi-e fermulița... Cred că zilele ploioase sunt foarte plictisitoare... Nu te plictisești, spui... (*răsând subțire*) Nu-i vorba, fala-i destul de drăguță, nu?... Îți mai alungă plictiseala... C'altfel, munți și tot munți în jur!... Apropos, e departe granița de-aici?...

ROGER: Deloc. La câteva sute de metri de noi începe Spania.

SAISEAU: Spania!... Alhambra, Sevilla, luptele cu tauri din Madrid, iată lucruri pe care le știu din copilărie!... Dar ia spune, mai fug comuniști de-ai lor pe-aici?...

ROGER: (*prudent*) Nu știu... De când am venit nu cred. că s'a întâmplat așa ceva...

SAISEAU: Eu, drept să-ți spun, nu-i înțeleg pe oamenii ăștia...

ROGER: Desigur, nu fug ei de bine... Ce credeți?...

SAISEAU: Cum?... A.!... da... e firesc... mă rog... Franco e un fascist... Deși, drept să-ți spun, tinere, cred că măsurile lui sunt determinate tocmai de comuniști care, după cum știm, nu se astâmpără...

ROGER: Permiteți-mi să vă mărturisesc că afirmația d-voastră rai se pare cam absurdă...

SAISEAU: (*șocat*) Toată existența noastră e absurdă, tinere! Și oamenii se'ntrec unii pe alții în absurdități. Ia, de exemplu, pe cei care strigă azi pe toate drumurile: pace... Nu-i absurd să visezi pace, când mii de tone de armament, mii de tancuri și avioane așteaptă gata să arunce moarte și pârjol?!...

ROGER: Nu scăpați din vedere că, așa după cum le-a făcut, mâna omului poate distruge cu ușurință toate aceste arme de distrugere...

SAISEAU: Practic, asta-i imposibil, tinere... E chiar absurd. Și-apoi înc'o absurditate: se vorbește acum de Festivalul acela din România... Ai auzit de el?

ROGER: Da...

SAISEAU: Ce se va întâmpla acolo?.. Se vor întâlni mii de tineri din

toată lumea, vor cânta, vor dansa și se vor îmbrățișa, ca apoi, când se vor întoarce acasă să fie echipați și înarmați până'n dinți și trimiși frumușel tocmai împotriva celor cu care au dansat și au cântat!... Atunci, nu-i absurdă toată zarva asta?...

ROGER: Eu nu vă înțeleg raționamentul: aceste mii de tineri vor cânta și-și vor strânge mâinile pentru că așa-i îndeamnă inima. Or, inima, sentimentele calde de prietenie și umanitate, nu sunt niște absurdități. Credeți că, după întâlnirea aceasta, ar mai ridica vreunul dintre acești tineri mâna împotriva altuia?... Eu. mă'ndoiesc...

SAISEAU: Vor ridica, tinere!.. Dumneata nu știi ce-i războiul... E ca o hipnoză, o lege a acestei lumi absurde!... Și anoi oamenii pot fi mânați ușor, ca o turmă...

ROGER: E ca și cum ați recunoaște necesitatea războiului...

SAISEAU: Ferească dumnezeu!... Eu știu. prea bine co'însucamă războiul... Ferma mea a avut mult do suferit ele pe urma bombardamentelor!... Dar să lăsăm chestiile astea pe seama politicianilor... încă nu mi-ai spus cu ce te ocupai la Paris...

ROGER: Am fost student la facultatea de fizică...

SAISEAU: Ah, e foarte... foarte bine că stațiunea noastră se bucurii ele oameni bine pregătiți...

ROGER: Nu-i. chiar așa... n'am terminat facultatea...

SAISEAU: Și eloce, mă rog?...

ROGER: A trebuit să'ntrerup studiile... situația materială...

SAISEAU: (*compătimător*) Aha... ce să-i faci?... vremuri grele... înțeleg... Bănuiesc c'ai făcut și cine știe ce prostii tinerești, nu?... Deh, cu ideile dumitale... Dar mi se pare că-l cunosc pe decanul facultății... profesorul Porrin, nu?

ROGER: Exact... (*ironic*) El ar putea să vă dea referințe mai precise despre „prostiile” mele...

SAISEAU: Oh, dragă tinere, ironia dumitale n'are rost... Eu n'am venit aici să verific apartenența personalului stațiunii, deși aş avea dreptul s'o fac. La noi e liber fiecare să gândească ce pofteste... Poate că așa-1 și greșeala noastră... Poporul nostru e un popor moleșit... i-ar trebui o mână de fier!...

ROGER: (*batjocoritor, ceeace inspectorul nu simte*) Un dictator, ele pildă...

SAISEAU: Poate. Li orice caz, un om capabil să țină frâul în mână. Atunci n'ar mai fi nici greve care clatină economia, nici manifestații absurde. Ordine, disciplină. Cândva, nu ele mult, ne gândeam că acest lucru îl va realiza generalul De Gaulle. Dar acest clon Quijoto ne-a amăgit speranțele...

ROGER: (*cu un surâs nervos*) Probabil că acum vă gândiți la unu l ca Franco?

SAISEAU: Poate. Chiar Ia unul ca Franco. Un popor moleșit are nevoie de o mână de fier...

ROGER: Dar spuneți că Franco-i un fascist?...

SAISEAU: Fascist, nefascist, nu contează!... Iu Franța trebuie restabilită ordinea iuterioară...

ROGER: (*în picioare, cu tot sângele năvălit în obraji*) Domnule inspector, dar ideile d-voastră sunt pur și simplu revoltătoare! Ele nu sunt demne de un francez! Eu cred că sunteți prea obosit, altfel!...

SAISEAU: (*șărind ca ars, cu ochii injectați de furie*) Cum???!... (*In aceeaș clipă se prăvălesc peste cabană prunele descărcări ale furtunii; fereastra e luminată de fulgere; vânt șuierător și pale de apă se strivesc pe acoperiș*)

- fi pereți. In această deslănțuire a naturii revin în scenă Mahaut și Marie, care coboară scara grăbiți, bucurându-se de furtună ca niște copii)
- MAHAUT: (în timp ce Saiseau își înăbușe furia) Domnule inspector, acești tineri merită să l'ie felicitați: au ajuns, ca să spun așa, ia o adevărată maturitate meteorologică!...
- SAISEAU: (aprimându-și o țigare) Mă rog... mă rog... furtuna asta poate dura multă vreme?...
- MARJE: Oh, poate ține și trei zile/a șir... Totuși, sunt indicații că... (Marie și Saiseau discută. In acest timp, Mahaut care l-a luat pe Roger deoparte, îi înmânează acestuia un plic, scos dela piept)
- MAHAUT: Durând, uite, o scrisoare... Am uitat să ți-o dau... E din Paris...
- ROGER: Vă mulțumesc. A sosit la poșta din sat?...
- MAHAUT: Da. Câteodată ne mai găesc și pe noi scrisorile...
- ROGER: După câte văd, nu-i dela mama... E prima scrisoare pe care-o primesc dela altcineva de când sunt aici!...
- MAHAUT: (încet) Ascultă, Durând...
- ROGER: Da?!...
- MAHAUT: Am impresia că'ntre dumneata și inspector s'a...
- ROGER: (iute) A, nimic, nimic... un fleac...
- MAHAUT: (înțelegător) Bine,'dar cred. c'ar fi mai indicat ca inspectorul să doarmă cu mine, sus, nu?...
- ROGER: (privindu-l lung) D-da... aveți dreptate... (se duce într'uncolț, pe un scaun, și începe să citească scrisoarea, cu emoție și uimire)
- MAHAUT: (către Saiseau) Cum. vi so paie sinopticul nostru?...
- SAISEAU: Domnișoara m'a uimit prin cunoștințele ei!... Mi se parc că și regiunea îi e foarte cunoscută...
- MAHAUT: E de prin partea locului...
- SAISEAU: Așa?... (către Marie) Atunci, îndată ce se va însenina, am să te rog să facem o excursie prin împrejurimi. E păcat să pierd, o ocazie atât de bună! Nu-i așa, domnule profesor?...
- MAHAUT: (reținut) Intr'adevar...
- MARIE: Accept cu plăcere propunerea. Dar numai în măsura în. caro mi-o vor permite treburile stațiunii!...
- SAISEAU: Treburile stațiunii?!... (vrând să pară că glumește) Dar ai uitat că'jr fața dumitale se află un inspector care te poate absolvi de orice treburi?!... (râde, adăugând, mai. mult pentru el, dar destul de, prevestitor) De altfel, am impresia că trei inși, totuși, sunt prea mulți pentru o stațiune atât de mică... (sculă,ndu-se) Ei, domnule profesor, în pare că trebuie să ne gândim acum și la noi!... Sunt obosit ca Cezar după cucerirea Cleopatrei... (râde vulgar, ca de o glumă buna)
- MAHAUT: Îmi face plăcere să vă invit în camera mea, sus...
- SAISEAU: Sus?!... Mă rog... (insinuant) Tinerii colaboratori dorm jos, nu?... (râzând, către Marie) Nu-i periculos?... Știi, parizienii ăștia!... Fii atentă, domnișoară...
- MAHAUT: (întrerupându-l, cam revoltai) Domnul Durând doarme în camera aceasta, iar domnișoara în cealaltă.
- SAISEAU: (în bătaie de foc) Așa?! Atunci chiar că nu-i nici o primejdie!... (izbucind în răs) Hai, hai, domnule profesor, că abia mă mai țin. pe picioare... (își, ia bagajele) Mi-a mai rămas niște coniac, extra; vezi, n'ai vrut să bei pe drum și-am dat pe gât aproape toată sticla. Domnișoară, nu dorești să vii cu noi să ciocnim un păhărel?...
- MARIE: Mulțumesc, dar mă cam. doare capul...
- SAISEAU: Of, femeile!... Atunci nu vă pot ura decât noapte bună...

domnule inspector...
c pe scară) După d-voastră... Noapte bună, Marie...
 aud...
i de pe scrisoare) Noapte bună, domnule profesor...
(Mahaut și Saiseau ies)
i/locul odăii, vesel, către Marie care se uită undeva,
etul furtunii) Marie, nu urau uitat!... Auzi?... Marie,

ta e un tip desguștător!... Acum știi de ce-l lătra
 it Hector... are un instinct deosebit... simte când
 i răi...
 Te așteptai la altceva din partea unuia ca el?...
 știi ce se petrece cu mine!...
 icrisoare?
 scrisoare! Dela tovarășii mei, Marie!... Și ține-te
 ;va grozav!...
 Mă țin...
 x cheamă urgent la Paris! Au reușit să mă treacă
 or noștri la Festivalul din România! Au si început
 e!...
 pleci?!... Tu?...
zhimbarea ei) Da, Marie...
 tu?...
 t) Pentru că... trebuie să meargă cineva, nu-iașa?...
 it că sunt demn de această cinste... Nu'nțoleg ce!?...
i/orba) Cred că va fi frumos...
 de imaginat... N'ai citit despre pregătirile care se
 pitala României?... S'ascris și'n „L'Humanite”. Vor
 •eaga lume!... Vor răsuna acolo și cântecele noastre
 •ele, ca rostogolirea unor stânci; fața lui Roger se impie-
 tează din adâncul pieptului)
a înțeles ce-a spus) Da?...
 i știi clacă voi putea pleca...
 lă cu tino?... Adineauri?!...
 : *crescândă*) Iacă, nu-i nimic... Îmi dau din cc în ce mai
 iu pot merge acolo și atâta tot...
 âhnit, devii atât de recel!...
 ai scama ce-ar însemna plecarea mea pentru mama?
 rco două luni do foame!... Iți închipui, la vârsta și

'ia strălucește o scântie de speranță) Și-apoi, mai e ceva,
 !. vroiam să te'nreb... Tu ai atâta de învățat... nu
 loara?... „singura dorință pe care-o am, o să iau totuși
 acest an”...
 ... *(desibădăjdut)* Și mai sunt și alte piedici, Marie...
 iiii sc izbesc de ele destul... Desigur că guvernul nu
 i buni toate astea... Tu ce crezi, Mario...
) Eu... vezi tu, Roger... nu știu dacă trebuie să mă
fața ei, aproape) De ce, Mario?...
nându-i palmele pe umeri și privindul duios) Pentru-
 pentru că JIU știu cum aș mai putea trăi fără să te
 a!... *(aproape cu ciudă pe ea însăși.)* De asta!

ROGER: *(luându-i tâmpile între palme)* Marie !... Dragă Marie !...

MARIE: Știu, sunt o proastă... Poate că acolo, în Capitală, te așteaptă altcineva...

ROGER: Dar...

MARIE: Dar mi-ești drag!... **Mi-ești' drag și n'am** să te las să pleci!... Auzi tu?... N'am să te las!...

ROGER: *(ochi în ochi)* Mario!... Scumpă Marie!... Nu mă așteptam ia o asemenea bucurie!...

MARIE: Deci, și tu!?...

ROGER: Da, mi-ești tot atât do dragă și mie... Do când tc-ani văzut!...

MARIE: Roger!... Dragul meu. fizician!...

ROGER: Dar îți dai scama, Marie?... Acum îmi va i'i și mai greu să plec de aci!...

MARIE: Poate că **nu** trebuia **să-ți** mărturisesc,, să i'i înăbușit în **mine** totul... e ca și cum ți-am pus o nouă piedică... Dar nu. m'am mai putut stăpâni; aveam o senzație nebuună cate pierd!... *(tunete puternice)* **Și** acum, Roger?...

ROGER: *(descumpănit)* Nu știu... *(aducându-și aminte de ceva, desprinzându-se de lângă ea)* Știi, cred c'ar trebui să adăpostim bieții asini undeva..

MARIE: Du-te, Roger... **Leagă-i** sub șopronul de lemne; vezi că găsești acolo **și** o mână de iarbă cosită... Cred că sunt morți, de foame...

ROGER: S'a făcut'.... *(iese. De afară răbufnesc prin ușa deschisă o clipă, palele furtunii, Marie se apropie de măsuța, lui Roger și-i privește caietele cu duioșie. Deodată, prin ușa care, s'a întredeschis iute, apare Re°;er, cu chipul foarte turburai)* Marie!...

MARIE: Ce-i?

ROGER: Ssst!... Să nu faci nici un zgomot... Vino repede afară, să-mi ajuți. *(Marie iese pe ușă în fugă. Câteva clipe scena rămâne goală. Apoi ușa se deschide cu precauție și cei, doi tineri duc, aproape târâindu-1, pe un necunoscut cu fața răvășită, ud learcă, cu tâmpla însângerață, cu, pantalonii și cămașa sfâșiate. Tinerii îl întind neîndemanat ec pe pat)*

ROGER: **De-ai** ști cc spaimă am tras!... Se ghemuise sub șopron **și** gâfâia, de parcă se rupea ceva în el!...

MARIE: *(cu degetul la gură)* Sst!... Cei de sus **nu** trebuie **s'au** dă nimic...

ROGER: *(concentrat)* **Când** am dat să-1 ridic, omul ăsta **mi-a** șoptit două cuvinte înspaniolă... numai două cuvinte: mi hermano... fratele meu...

MARIE: Sângele-i curge dela ureche!... Are lobul urechii sfâșiat...

ROGER: Ia o batistă udă și tamponcază-1... In timpul ăsta eu. o să astup fereastra... *(începe să acopere fereastra cu o pătură)* Să nu ne pomnim și aici cu grăniceri...

MARIE: *(care-1 șterge de sânge pe necunoscut)* Dar...

ROGER: **Fii** liniștită... *(ca pentru el)* Numai două cuvinte: mi hermano... Omul ăsta nu pare un contrabandist oarecare...

MARIE: Dacă controlul de frontieră îl găsește la noi?...

ROGER: *(hotărât)* **Dacă omul acesta e ceeace bănuiesc, trebue** să-1 ajutăm... chiar împotriva grănicerilor.

MARIE: Ce crezi că poate **fii**?...

ROGER: E știut că Spania franchistă **nu-i** un paradis...

MARIE: *(înțelegând)* Oare !?...

ROGER: Tot ce se poate... Pare-a fi un om simplu... **un** muncitor...

MHSAGIUL

privește pahnoale lui... co bătătorite sunt!... Tat,
un spaniol, un refugiat politic...

MARIE: (*care a scos o sticluță din dulap*) Să-i dăm niști

ROGER: Mai ai?... Păi de ce nu spui?... Tu ridică-i car
așa..să nu-i atingem urechea... parc'ar fi sdrelit

MARIE: Furtuna o fi acoperit împușcăturile...

ROGER: Fără îndoială... (*reușind să strecoare o înghi
necunoscutului*) Asa!... Uite-l că-si revine... Ei, ei

PEDRO: (*stins*) Frate'...

ROGER: iată că știe și limba noastră... (*necunoscuți,
oaselor și privește bănuitor în jur*) Nu te teme, mi he.

PEDRO: (*bănuitor, neliniștit*) Ce-i aici?...

ROGER: O stațiune meteorologică... Dar tu?... De u

PEDRO: Am auzit ce spuneai adineauri... Te-am auzit
vis... Frate!... îmi poti fi tu. frate, asa după cum ar
tale?

ROGER: N'ai de ce să te temi...

PEDRO: Vin de dincclo... (*scoate dela piept, de sub cc
piele, în care se află un pergament*) Citiți. ..

ROGER: (*neholărîl, nu-i vine să ia hârtia pe care i-o i
Dar...*

PEDRO: (*insistent*) Citiți!...

ROGER: (*după ce amândoi, el și Marie, s'au aplecat
început să descifreze*) înțelegi, Marie?... cu puțim
pe care le știu... da... cia...

MARIE: E uimitor cât de mult se înrudesc limbile 1

PEDRO: (*încordat*) înțelegeți?...

ROGER: E un mesagiu al unui grup de tineri dini
valul Mondial al Tineretului, nu?... Ce zici, M

MARIE: Sunt uimită!...

PEDRO: (*primind înapoi hârtia, vorbind întretăiat,*
Da, e un mesagiu de salut către Festival... Am tr
a preda acest mesagiu, celor care vor ajunge
Trebue să ajungă!... Vi se pare ciudat că vă șt
uui-au dat și tovarășii sarcina asta... Am mai
un puști... Dar credeam nebunește că-1 voi g
emigrase, fugărit de bandele" lui Francesco Fre
decât oasele, într'un cimitir francez...M'am întor;
să-l răzbun... A început războiul, am ajuns doc
de propria lui mărturisire) Prieteni?... îmi pul

ROGER: (*srângându i mâna*) Mi hermano!... ai avi

PEDRO: (*cu veselie, ceeace separe că-i trăsătura lu
să cred și eu acelaș lucru... Am câțiva prieteni]
buni băieți!... Dar am uitat să vă spun, mă n*

ROGER: Numele meu este Roger...

PEDRO: (*către Marie*) Și dânsa?... Soția ta?... (
anr făcut o gala...

ROGER: (*simplu*) Nu ești departe de adevăr... e loj

MARIE (*privindu-l surprinsă și totodată duios*) Rog

PEDRO: Nu stii, dar în felul dumitale de a fi e
(*mai întărit*) Mi s'a întâmplat ceva neprevăz
de a pleca, Stella mi-a mărturisit că vom ave
nu vroiau să mă mai lase să plec, dar m'an

pregătit, studiasem toate posibilitățile de t
Trebuia...

MARIE: Și nu-ți pare rău c'ai plecat?...

PEDRO: (*liniștit*) Na... Sunt sigur că mă voi înto
genunchi... Am hotărât să-l numim Garcia, ca

ROGER: Dar soția?... din ce va trăi?...

PEDRO: O vor ajuta toți tovarășii mei... (*eu măi
prinîncăpere*) La voi aici e frumos... dar clac'ați
în ce cocioabă trăiesc eu cu nevastă-me!... (
micul Garcia va vedea acolo lumina zilei!... A
oameni din Barcelona locuiesc în cocioabe cor
de rămășițe, în gunoi sau chiar în cavourile c
timp, e o maimuță, un cimpanzeu, Kuco, pe c
să lo prezideze banchetele... La grădina zoologi
cu mult mai confortabilă...

ROGER: E trist...

PEDRO: (*îndârjit*) Frate! Acest mesagiu trebuie ;
acolo!... unde se vor întâlni, mii de tineri!...
și glasul tineretului nostru fără tinerețe!... Ce m
valul din România?...

ROGER: (*șovăind*) Eu... cum să...

MARIE: Do ce te codești?... Spune-i ...

PEDRO: Nu doresc să vă știu secretele___

ROGER: Intre noi asta nu poate fi un secret... Tovai
înștiințat astăzi că figurez pe lista delegaților

PEDRO: (*ăim.îț peste măsură*) Tuuuu?!... Atunci, p
cauți tu în văgăunile astea?!...

ROGER: Lucrez la stațiune...

PEDRO: Și înainte de asta?...

ROGER: Am urmat câtva timp facultatea de fizică...
nunț.

MARIE: L-au îndepărtat din facultate pentru acLivitai

ROGER: Asta s'a întâmplat multora...

PEDRO: (*privindu-l pe Roger cercetător, slăpânindu-se)
întregul gând*) Deci, te-ai adăpostit aici...

ROGER: Nevoile m'au dus aici., mama o suferindă...

PEDRO: Am avut un prieten care clin cauza mizeriei î.
în munți la o mănăstire, sa so călugărească... Ne
de-o armă și-a doveu.îț partizan... Și el care vroia
fugă de lume !...

MARIE: (*încordată*) Adu-ți aminte, Roger, spuneai ac
papa Mahaut...

ROGER: Marie!... (*se încruntă, ca si. cum ar ciunpăn
Pedro*)

PEDRO: (*neliniștit*) Cinc-i. acest papa Mahaut?...

MARIE: E șeful stațiunii noastre... In. fond. e un om Iu

PEDRO: Deci mai esto careva pe-aici?...

ROGER: Da, un profesor bătrâior și'n mod special nu ii
abia sosit... Dorm amândoi în camera de sus...

PEDRO: Mi hermano, mi se pare ca trebuie.să vă părăsesc

ROGER: Așa to sfătuiesc și ou... Nu știm ce oameni pot fi...
to de noi se află un punct do frontieră. Ăstora le p
scotocească și pe aici... Mai ales că, după câte văd, a

PEDRO: *(cu an zâmbet amar)* Da' **de unde**, ai noștri au tras!... Grănicerii, „bravii” noștri grăniceri frauchiști... *(pipăindu-și urechea sângerândă)* Acesta a fost ultimul salut a lui Franco!... Voi, meteorologii, **ce părere** aveți? Cât va mai dura **furtuna** asta?...

MARIE: Măine, la prânz, s'ar putea însenina... Așa spunea și papa Mahaut...

ROGER: Lasă, îți voi da pe drum mantaua mea de ploaie...

PEDRO: Îți mulțumesc... dar cu tine trebuie să mai stau de vorbă, mi hermano... *(îi strânge mâinile)*

MARIE: *(care-l vede deodată pe profesor coborînd, calm, privind-i lung și oarecum sever)* Roger!... Domnul profesor!...

ROGER: *(ieșindu-i înainte)* Domnule profesor, vă rog, nu faceți zgomot!... Inspectorul!...

MAHAUT: *(scrutător, dar întrebând cu glas scăzut)* Cine sunteți d-voastră?... *(Pedro privește nehotărît spre Roger)*

ROGER: *(intervenind)* Un turist, domnule profesor!... S'a rătăcit pe drum!... a escaladat piscul... a scăpat **ruck-sacul** în prăpastie...

MAHAUT: *(cu neîncredere)* U.u turist, zici?... *(potrivindu-și ochelarii să vadă mai bine)* Ciudat „turist”... un turist cu pantofi de cauciuc!... ciudat turist!... Presupun că a pierdut în prăpastie și actele...

MARIE: Domnule profesor!...

PEDRO: Lăsați toate astea!... *(iwtărît)* Ii voi spune cine sunt... *(scoțând acelas pergament din plicul de piele)* N'am decât un singur act...

ROGER: *(uimit)* Dar...

PEDRO: *(intimând profesorului pergamentul)* Iată-!... citiți-l, domnule profesor...

MAHAUT: *(începând să citească mesagiul, cu o uimire crescândă. Privește din când în când spre Pedro)* Uimitor!... Ce curaj!... Un mesagiu!...

ROGER: *(printre dinți, lui Pedro)* Dar îți dai seama?...

PEDRO: Fii liniștit, mi hermano... Știu ce am făcut ... In caz că... *(îi șoptește ceva la ureche)* *(Mahaut care a terminat de citit, își ațintește privirile severe spre Pedro. S'a lăsat o liniște încordată. Și deodată ușa răsună sub lovituri puternice)*

OFIȚERUL: *(de afară)* Deschideți!... Controlul de frontieră!... Deschideți!...

ROGER: Marie, du-l dincolo!... Iute!... *(Marie îl împinge pe Pedro în camera, alăturată)*

OFIȚERUL: *(răcnind)* **Deschideți!**... In numele legii!...

MAHAUT: *(care a ascultat încremenit, cu un calm nefiresc, ca și cum a luat o mare hotărîre)* Durând, deschide, te rog ușa... *(Roger îl privește câteva clipe întrebător. Apoi deschide ușa brusc, ceea ce face ca ofițerul, care probabil se proptise în ușă, să vină aproape de aberbeleacul)*

OFIȚERUL: *(iritat)* Se poate?... Se poate, domnule?!...

MAHAUT: Ce anume?...

OFIȚERUL: Se poate să-mi deschideți așa greu?...

MAHAUT: Uitați că-i aproape miezul nopții... Dar ce vă aduce aici, domnule...

OFIȚERUL: Sublocotenent Corbet.

MAHAUT: Profesor Mahaut, șeful stațiunii...

OFIȚERUL: *(cu tonul ușor înmuat)* Vă rogsă mă scuzați, domnule profesor, dar suntem pe urmele unui fugar, un spaniol, pesemne, care a trecut în noaptea asta frontiera... vreun spion...

MAHAUT: Un spion?... Și-l căutați aici?!...

OFIȚERUL: II căutăm peste tot.

MAHAUT: *(către Roger, care-i gătit ele încordare)* Durând, ne-a vizitat pe noi asfascară vreun spion?...

ROGER: Nici... Nicidecum, domnule profesor...

MAHAUT: Nu, nu domnule sublocotenent, noi am lucrat până acum aici, dar **JIU ni s'a întâmplat nimic ... (zâmbind)** Cred că domnul căpitan jenin **va râde cu poftă** când va auzi uncie ați ajuns să căutați **spionul...**

OFIȚERUL: *(atent)* **11** cunoașteți pe domnul căpitan?...

MAHAUT: **Suntem** cunoștințe vechi... **Dar, cum spuneți... sublocotenent Corbet?...**

OFIȚERUL: *(servil)* **Întocmai**, Corbet.

MAHAUT: Am **auzit că ați** rechiziționat **asinul** unui bătrân **din** sat... Asta are repercusiuni grave asupra prestigiului autorităților... Cred că domnul căpitan Joniu nu va aproba acest lucru...

OFIȚERUL: *(încurcat, temător)* Ah, **asinul** aceia î... am fost nevoit... Da, da, aveți dreptate... Tocmai aveam do gând să înapoiez asinul **bătrânului mâine** dimineață... Desigur... *(Inund poziția)* **Atunci, domn a profesor,** îmi permiteți să mă retrag... vă rog să mă scuzați,...

MAHAUT: Nu face nimic...

OFIȚERUL: *(servil, retrăgându-se cu spatele spre ușă)* Vedeți și **d-voastră...** Serviciul... Bandiții aștia... Încăodată, vă rog să mă scuzați... **continuați-vă lucrul liniștit,** nu **vi so poate** întâmpla **nimic... de bandiți,** vă păzim noi... **Și vă rog** ceva, nu transmiteți domnului căpitan **c'am** dat pe-aici... și-apoi, **chestia cu măgărușul...** n'ar **trebui** să știe **dânsul** toate lucrurile astea mărunte... **mâine,** bătrânul, tot va. avea măgărușul înapoi...

MAHAUT: Bine... bine...

OFIȚERUL: *(salutând)* Vă mulțumesc!... Bunăseara... *(iese. Șuieră soldatului care l-a însoții până în pragul ușii și. care a asistat la toată discuția cu un aer plictisit)* Caporal, **de ce** dracu' **m'ai îndreptat aici?...** *(Profesorul se așează pe canapea respirând ușurat, ca după o mare încordare. Roger îl privește în tăcere, cu chipul luminat, parcă de o revelație. In acest timp, reintră în scenă Marie și Pedro)*

PEDRO: *(emoționat, aproape solemn)* Vă **mulțumesc,** domnule profesor...

MAHAUT: *(parcă obosit)* N'ai de ce... Trebuie să părăsești numaidecât stațiunea. Să nu uităm că sus se găsește un străin, de care ar trebui să ne temem...

MARIE: Doarme?

MAHAUT: L-am lăsat **dormind** buștean... *(către Pedro)* Asta-i, trebuie să pleci... **Nu trebuie** să fii găsit **aici...** Prezența dumitale **în această** casă îmi poate pricinții un rău ireparabil... Nici nu vă puteți închipui cu câtă umilință **mi-am** clădit liniștea pe care o am aici... Vă rog să nu mi-o distrugeți!...

PEDRO: *(dezamăgii)* Deci tot cc ați. făcut adineauri pentru mine, ați făcut **• i ' împins** de milă?!...

MAHAUT: Poate că **din** milă... Bănuiesc co gândești despre mine... „Iată un bătrânel destul de **cumsecade,** dar **care** urmărește o fericire mică, izolată, meschină"... **Și poate** că asta-i adevărul... Dosi în dumneata vorbește în primul rând tinerețea...

PEDRO: Acum, să vă mărturisesc ceva. Când mă pregăteam să plec din **Barcelona, m'a** încercat o îndoială... Era ca și cum îmi părăseam tovarășii; mi so părea că-i las singuri în fața atâtor greutăți... Atunci am jurat să nu părăsesc lupta asta niciodată, oricâte aș îndura!... *(ultimele cuvinte le-a rostit privind, ținând spre Roger)*

că acum mi to-ai adresai mai cu seamă mie...
nui, Roger!...

a pe umărul lui Roger) Dacă se chinuie, cu atât mai
rinano, îți pun acum o întrebare la Ușă, la care te
cinstit: tovarășii tăi din Paris și-au dat o sarcină
ta să răspunzi acestei încrederi, să mergi în marea
tul ui?...

spun din toată inima: da.. Dar undeva, mama,
lă, îmi așteaptă sprijinul...

vor ajuta...

ova: la toamnă mă așteaptă examene grolo... aici

plac vorbele umflate, dar pacea este examenul cel
mportant pe care-l dă azi omenirea... Acest examen
t fie câștigat... Dela el nu poate lipsi, nici un om
e deodată, privind ca împietrii spre scară. Acolo, lafu-
linându-se cu mâna de balustradă, ca și cum ar avea
; ei inspectorul, cu ochii bulbucați, îmbrăcat într'o
'arc-i scoate în evidență pântecul umflat)

furie) Dar ce se'ntâmplă în stațiunea asta?... Mi-a
cruci înspăimântătoare!... Domnule profesor!...

: *atitudine să ia)* Vedeți...

domnule, c'am auzit destul!...

domnule inspector obișnuiește să asculte pe după uși...
atât do mult cuvântul pace, domnule inspector?...

i, domnule inspector, am să vă explic...

neliniștită) Nu-i nevoie de nicio explicație: dânsul
... a cerut găzduire...

yr) Mă crezi foarte naiv, domnișoară... Suntem la doi
no pomenim cu un individ cu hainele sfâșiate și pliu
o un puternic accent spaniol și vrei să cred că-i un
.. *(categoric)* Domnule profesor, te conjur să ici
do lege și de conștiința dumitale de bun francez!
n'a înțeles) Măsuri?... Ce fel de măsuri?...
mutate autoritățile imediat. Numai de pot cerceta

Un. astfel de individ, periculos ca oricine fuge din
v fi adăpostit într'o stațiune meteorologică franceză!
) Din. păcate, pe-o astfel de vreme o imposibil să
xteriorul...

i radio?...

lă'jidoșose c'ar da rezultate... De altfel, cel mai apro-
forologic cu care putem comunica se află la optzeci
aici... ar fi exclus să așteptăm ajutorul lor.

anunțăm cel mai apropiat punct de frontieră!...

i atenți la zgomotul furtunii) Pe furtuna asta?... Eu.
umefa... sunt prea bătrân pentru așa ceva...

'er si Marie) Nici d-voastră, tinerilor?... *(tinerii lac)*
o, vă felicit!... Vă felicit pentru sângele rece cu caro
nsiituției în care lucrați!...

ă lucrul acesta vi s'ar potrivi mai de grabă d-voastră,
or... Dar ia ascultați, domnule inspector: nu vi so parc
uria cu care vreți să no înspăimântați, când la doi

- pași de d-voastră se află doi tineri cu mușchii destul de puternici?...
(*încrucișează brațele, sfidător; Saiseau se dă cu un pas înapoi, temător*)
- SAISEAU: (*cu glas tremurător*) Ce vreți să spuneți?...
- PEDRO: (*către Roger*) Prietene, dă-mi voie să-i explic eu... (*către Saiseau*) Domnule, ceace vrea să spună prietenul meu, la noi, în Spania, Francesco Franco a înlocuit printr'un singur semn... (*iși trece palma semnificativ dealungul gâtului*) Ați înțeles?...
- SAISEAU: Mă amenințați... Domnule profesor, dumneata privești toate astea cu îngăduință?...
- MAHAUT: (*prefăcut*) N'am nicio putere...
- SAISEAU: (*spumegând de furie*) **Binee...** In felul acesta înțelegeți d-voastră să slujiți Franței... binee... Dar conștiința mea de francez nu poate admite o asemenea dezonoare! Voi anunța eu însumi, controlul de frontieră!
- ROGER: (*deschizându-i larg ușa, cu o plecăciune batjocoritoare*) Poftiți, domnule inspector, nu vă oprește nimeni să slujiți Franței, așa cum înțelegeți d-voastră... Poftiți... De ce nu îndrăzniți?... (*afară vuieste furtuna deslănțuită*) Drum bun, domnule inspector!... Șovăiți?... Vai, conștiința d-voastră patriotică dă înapoi în fața unui fleac do furtună?!...
(*Saiseau, în acest timp, s'a apropiat de pragul ușii și a întins temător mâna înainte, ca și cum ar fi vrut să constate dacă plouă. Și-a retras mâna ca ars. înfiorat de frig, se retrage cu totul, privind către ceilalți cu o furie neputincioasă*)
- SAISEAU: O să răspundeți pentru asta, luați seama!... Domnule profesor, din acest moment d-voastră răspundeți de securitatea persoanei mele. Gât timpvoi.fi în stațiune cu un astfel de individ... (*părăsind, grav scena, pe scară*) Mă găsești sus...
- ROGER: (*în urma lui*) Vise plăcute, domnule inspector!... Dar dacă vă veți visa pe d-voastră, în chip de dictator, salvând Franța, nu cred că veți fi satisfăcut...
- SAISEAU: Situația dumitale, tinere, e pecetluită...
- ROGER: Vă înțeleg prea bine... Din această clipă mă consider demisionat.
- MARIE: Roger!...
- ROGER: (*strângând mâna lui Pedro cu căldură*) Mi hermano, m'am hotărât, te însoțesc... întâmplarea asta mi-a deschis și mai bine ochii... Vom avea aceas misiune.
- MARIE: Roger!...
- ROGER: E datoria mea să procedez astfel, Marie...
- MARIE: înțeleg, Roger... E mai bine așa... Dacă ai i'i rămas aici și din cauza mea, m'aș i'i simțit mereu vinovată față do tine... Ara auzit dela acest om. în ce situație grea și-a lăsat soția, căminul, mânat tocmai de datoria lui de om, și-mi dau seama că n'am dreptul să te rețin aici... Am să fiu tare, Roger, așa cum cred că a suportat despărțirea și soția lui...
- ROGER: (*imbrățișând-o*) Dar mă voi întoarce, Marie!... Mă voi întoarce mai puf emir decât am plecat...
- MARIE: (*alungându-și tristețea*) Atunci, ce mai așteptăm? Să-ți facem bagajul!...
- ROGER: (*cu însuflețire*) Să-l facem!... (*către Pedro*) Mi hermano, în câteva clipe voi fi gata; n'am mare lucru de împachetat... (*începând sa strângă cărțile de pe masă*) Cărțile ocupă aproape toată valiza... (*din acest moment, Roger și Marie încep să împacheteze, ieșind uneori din cameră pe ușa din stânga, de unde revin cu diferite obiecte în mână*)

- MAHAUT: (*rezemat de perete, pe canapea, cu glas aproape istovit*) Ce noapte!
Mă gândesc ce va aduce ziua de mâine...
- PEDRO: (*privind cu înțeles spre tavan*) Vă e teamă?...
- MAHAUT: Sunt prea trecut prin ciur ca să mă mai sperii de căței din
ăștia... Dar mă gândeam la visurile voastre... Se vor împlini ele
oare?..
- PEDRO: Va veni vremea să le trăim aevea, domnule profesor...
- MAHAUT: Tinerețea e plină de visuri nebunești... Pe vremuri am visat
și eu fericirea...
- PEDRO: Azi omenirea e mult mai aproape de ea... Pentru că oamenii nu se
mai mărginesc s'o viseze numai; luptă pentru ea... Azi oamenii au
ajuns la convingerea că prima treaptă a viitorului fericit este pacea,
prietenia între popoare... Iată ceace trebuie să realizăm...
- ROGER: (*zgomotos*) Suntem gata, Pedro!... (*ii aruncă o manta pe umeri*)
Ia-o, îți va fi frig altfel... (*către Mahaut*) Vă las mâhnit, domnule
profesor..
- MAHAUT: Nu, Durând... sunt numai cam obosit... sunt ca după un drum
lung... Dar Ia capătul acestui drum lung mi se arată din nou lu-
mina tinereții trecute... și asta datorită vouă...
- ROGER: Lumina aceasta nu se va mai stinge... (*întinzându-i mâna, vigo-
ros*) La revedere, domnule profesor!...
- MAHAUT: (*aproape surprins*) Plecați deci?!... Începusem să mă obișnuiesc
cu voi. Drum bun, băieți...
- MARIE: Să nu mă uiți, Roger... Așa-i că nu mă vei uita?...
- ROGER: Acolo la Festival, te voi simți mereu alături de mine... Vei fi în
inima mea, Marie... (*îmbrățișări*)
- MARIE: Te voi aștepta oricât....
- MAHAUT: (*strângând mâna lui Pedro*) Iți urez noroc, tinere...
- PEDRO: Acum, la despărțire, mă uit la d-voastră și văd inima generoasă,
cinstită, a Franței adevărate... Sunt recunoscător acestei inimi...
- MAHAUT: (*cu an elan adânc, neașteptat*) Prietene tânăr... ascultă-mă...
am să te rog ceva... Odată cu mesagiul vostru minunat, du acolo,
Ia Festivalul Tineretului, și mesagiul unui om bătrân, trecut prin două
războaie crunte. Transmite-le acest îndemn: să cânte, să se împrie-
tenească, să-și strângă mâinile cu dragoste, de orice nație ar fi, și să
arate lumii întregi cât de mult iubește tineretul pacea... pentru că
pacea este tinerețea lumii!...
- PEDRO: (*solemn, ca un jurământ*) Vom duce acest mesagiu!

GEORGE DAN

RAPSODIA MARINARILOR

*„Așa marinarii pe mare împlând,
Izbiți de talazuri, jurlune,
Izbiți de orcanul ghețos și urlând,
Speranța îi face de uită de vânt
Și speră la timpuri mai bune”.*
(„Speranța”) Eminescu

P a r t e a î - a

SUB BERETA „MARINEI REGALE”

*„Și ne mână ca pe boi,
Și ne tunde ca pe oi;
Părul meu cel galbior
La maior e, sub picior...”*
(Cântec de cătană)

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o câni pentru voi.
Vreau s'arăt viața voastră pe mare,
Ani de pace și ani de război.

Ca să scot primul sunet de liră
N'am privit visător de pa cheu,
Cum corăbii cu pânze se'nșiră
Ca mari lebede albe — ci eu

Am ținut chiar în mâinile-aceste,
Mâini cu pumni încleștați pe mâner —
Roata cârmei, când valuri cu creste
îmi săltau prora până la cer!

Roata cârmei cu spițe de-aramă,
Roata cârmei mi-a fost mai întâi
Aspră liră, ce-adesea mă cheamă
Ca pe coarde, din nou s'o mângâi-

RAPSODIA MARINARILOR

Și-aș minți cam ținu! numai cârma
Cu mânerule lucii de lemn,
Ascultând cum îi sbârâie sârma
După-al mâinilor mele îndemn:

La „Marina Regală”'n Constanța,
Am spălat pe o „ocnă de-oțel”
Scuipători și'n latrine faianța
De pe 'ntreg „plutitorul hotel”.

Și'n găleata cu apă de mare
(Mă iertați, eram încă recrut),
Mai puneam și a lacrimii sare
Șapte ani, ah! ce greu au trecut.

Ca o floare-ai trecut tinerețe,
Și-ai lăsat urme aici... și aici...
Și lot puful de piersică al feței
Și-a 'năsprit rădăcina sub brici.

Sâmburi tari de niăslină'n măsele
Și pahare în dinți nu mas sparg.
Au trecut tinerețile mele.
Ca delfinii de-a tumba prin larg.

Dar nu ini plâng tinerețea trecută
Și nici voi să n'o plângeți, părinți.
Anii grei de-mi lăsară vreo cută
M'au călii în adânci suferinți.

Astăzi inima râde în mine,
Când văd leaJuri de tineri matrozi
Cu bereta pe care-o știu bine,
Și eu negrele pangîcsi cozi.

Astăzi știu că recruții Ia oaste
Nu sunt duși ca o turmă de miei,
Nu-s cu pumnii loviți între coaste,
Ca pe vremuri, în anii cei grei...

Șapte ani am purtat eu bereta
Biuza-sac și nădragii burlan,
De pe-al navelor fund cu raschela')
Groase alge și scoici răzuam.

rașcheta — vm fel de daltă.

Cu o coadă de cânepă deasă,
Sub un soare n amiezi arzător,
Luslruiam încălzita cuirasă
Ce frigea sub desculțul picior.

Ca magneticul ac pe iridiu,
Căutam pe-atunci drumul cel bun,
Și statuiei de bronz, lui Ovidiu,
Ii șopteam: „Sunt ca tine'n surghiun”.

Și'n zadar și busolă și cască
Le făceam ca de aur curat;
Toată-alama'ncepea să cclească
In al portului aer sărat.

Aveam palmele verzi de cocleală,
Inmuiate'ntr'o grasă cerneală.

Palme negre'nmuiate ca'n tușuri,
Palme negre,-mi spuneam hotărît,
Hai, intrați în cabine de plușuri
Să vă luați cu-amiralii de gât.

Marinari, v'aminiți? Amiralii,
Cu galoane de aur Ia col,
Tot la cheu se blindau cu medalii,
Duhănind din lulele de ciot.

— Amiralii cu ochi cruzi de hiene,
Ne-ați ucis anii tineri, curați,
Și'n trândavă siestă și lene
Un război criminal pregăteți.

Marea Neagră-ați făcut-o mormântul
Multor fii din robitul norod.
Pentru vii, pentru morți iau cuvântul
Și v'acuz ca matroz și rapsod...

V'amintiți? Induram frigul iernii
Pe parâme cu mâinile sloi,
Și'n castron — carcalacii¹⁾ și viermii
Într'o zeamă cu guler de zoi.

1) carcalac — gândac de hucătcărie.

RAPSODIA MARINARILOR

Ah, de ce n'am făcut noi o voltă
Să scăpăm de-anii grei, ani de chin?
N'am fost copii pentru sfânta revoltă,
Ca matrozii de pe „POTSMCI11N

INIMIOARA DE BRONZ

„POTEMCHIN” în Constanța-ancorase...

De pe crucișătorul bătrân
Doar o panglică se mai păstrase,
Scrisă cu-aur pe neagră mătase.
De atunci marinarul român,
Ani în șir, ascunzând-o la sân,

Leat de leat rabdă chinul și geme,
Leat de leat o păstrează atent,
Și din mână în mână, prin vreme,
A ajuns și'n al meu contingent.

O cătau „căpitanii-de-arme":')
— „Unde-i panglica vasului rus?”
Sângera salamastra¹⁾ "n cazarmă,
Ba și-un premiu pe panglic'au pus.

Cineva cu o mână dibace
Șlefui dintr'un bronz fără pori
Inimioară cu două capace,
Și-a pus panglica în măștișor.

S'a găsit și un lanț de argint
Și așa, din matroz în matroz,
Lângă inini mereu strălucind,
Se'ncălzea inimioara de bronz...

V'amintiți, frații mei? Era iarna...
Escortam ziua, yachtul regal.
O furtună ne-a prins la Caverna,
Și sunase gornistu-un semnal.

De la yacht cu șalupa regală
Venea vodă spre noi... In catarg
Ședeam smirună. Deodat'o rafală
Ia bereta-mi și o duce în larg —

) „căpitanul de arme” — maestru șef de echipaj
) salamastra — frânghie împletită gros.

GEORGE DAN

Și-o izbește **Iui** Vodă **în** față!....
In catarg eram stană de ghiață

Acostase șalupa la scară...
In catarg, steagul strâns ghemotoc,
Când pe punte **I** smuciră de sfoară,
S'a deschis *și'n* furtună — plici! poc! —
Mă plesnește cu bice de foc!

Buimăcit, prins de negrele-ini gânduri
Mă uitam la beretă, pe val...
Echipajul pe punte, în rânduri,
Saluta pe monarhii amiral...

Din catarg, când ps **punte-am** ajuns,
Bărbierul pe loc m'a și tuns...

Cu privirile reci și sticloase
Comandantu-mi băgă frig **în** oase,

Poruncind: — „Du-! sergent Cap de **aur**.
Două'ș'cinci să-i aplice Balaaur!
Altădată bereta să-și lege,
Nu pe **vânt** s'o **trimeată la** rege!...”

(Inimioara de bronz, doar o lună
O purtam, și-o dam altui matroz.
După-o vară, atunci în furtună
ea ia mine di» nou s'a întors).

Scot **din** sân luminosul tezaur:
— „Inimioara de bronz, Cap de-aur,
S'o păstrezi cât mă baie Balaaur!”
Ne-aștepta „capitanul-de-arme”
Buhăit și cu pumnul vânjos.
Cum trecurăm de prag în cazarmă
îmi ordonă: — „**Dă-ți** hainele jos!
Rămâi gol ca Adam Ia bătaie!
Haina statului vrei să se taie?” •

Scot manta și scot guler și bluză,
Și tricoul cu ciungi iutei scot,
Iar Balaaurul, („Omul-Meduză”),
Mă privește **C'EH** ochi idiot:

— • „Cum făcuși, **mă**, bereta să-ți sboare
Ca săgeata scăpată **din** arc —
Nu pe punți, nu la dracu pe mare,
Ci Ia țintă'n obraz de monarh?
N'ai legat-o de-a ta scăfârlie,
Cordeluța trecând sub bărbie?”

— „Vâniu-a rupt o!” — „S'a găsit să ți-o rupă
Tocma-atunci ca s'ajungă'n șalupă?
Cordeluța s'a rupt spre-a te pierde!

Dar bereta s'o prinzi nu puteai?
Și Balaur c'obrazul lui verde,
Mă privea cu ochi răi: „Spune, hai!

Mă legară de-o masă cu funii...
Țâșnea sânge sub vâna de bou.
Auzeam vâjâitul furtunii,
Și pe trup eram zebră... tricou...

Mă stropiră cu apă sărată
Și'n al lanțului „puț” mau svârlit.
Unde sunteți voi, mamă și tată?
Unde ești libertate,-ai murit?

Cum ședeam în a puțului beznă,
Adormii și visai vis urât:
Pai'că-al lanțului șarpe, din glesnă
Mă strângea'ncolăcit pân'la gât!

Mani trezit c'o arsură în trup,
Și răcneam nava'n țăndri s'o rup:

— Libertate, vino mai grabnic,
Pentru regi și-amirali să'mplelim
Din al ancorei lanț un harapnic,
Și cu el să i plesnim, să-i plesnim!

V'amintiți? s'a'mpânzit apoi svouul
C'aveam panglica vasului rus...
Își pierdu Cap-de-aur galonul,
Și să-I bată'n cazarmă l-au dus.

Cap-de-aur era ca postavul,
Vânăț-negru de-atâtea bălai.
— „Unde-i, mă, tu ce-o faci pe grozavul,
Undei panglica? Taci? Atunci, dă-i!”

Nu, de răs nu și făcu contingentul,
Timonierul cu părul bălan,
Își pierduse el gradul, sergentul,
Dar păstră acel sfânt talisman.

GEORGE DAN

L ascunsese degrabă în gură
Și sub limbă l ținuu, mereu mut,
Cu frânghiile unde-l bătură —
N'a icnit, nu s'a plâns, n'a gemut.

(Inimioară de bronz, inimioară,
Tu bătăile inimii-i simți?
Dacă inima mea o să moară,
Nu te-or da încleștații mei dinți...)

Apoi panglica potemchinistă
O'nmănarăm și noului leat.
După treizecișitri de ani rezistă
Mărțișorul de atâția purtat!

Dar fășia-i de neagră mătase
Și-auriul ei scris de brocart
Se tocise și'n lung se tăiase,
Ca o pânză de falnic stindard!

Câți matrozi sub regala beretă,
Neagra panglică-a lui „POTEMCHIN”
N'au purtat-o la piepturi, ștafetă,
S'o'nmâneze și celor ce vin?

Care leat norocos o s ajungă
La beretă s'o poarte în A'ânt,
Flulurându-i cordeaua ei lungă,
Ca un bici pe-amiraJi doborând?

PRIMIM „ORDINE VERZI”...

Anii trec... Neschimbată-i doar marea..
Noi pe vase suntem mai bătrâni.
Așteptând zi de zi liberarea,
Am mâncat peste-o mie de pâini.

De trei ani sub regale berete,
De părinți, de nevaste-am uitat.
Dar curând, căpătând toți livrete,
Neom întoarce Ia vetre, în sat.

RAPSODIA MARINARILOR

**Mulți din noi, pe corăbii civile,
De „galere regale” sătui,
Vom uita cele-o mie de zile,
Și-om porni-o prin lume, hai-hui!**

**Așteptăm înc'o zi... înc'un pic...
Dar poștașul ne-aduce un plic.**

**Primim „ordine verzi”. Ne'nverziram,
Parc'aveam rău de mare cu toți.
Fruntea-jar, rezemând-o pe „liră'-mi,
O răceam de-ale cârmelor roți.**

**Cap-de-aur fugi într'o noapte,
Și ne-a spus: „Este vremea ca noi,
Marinarii, să trecem la fapte.
Să oprim sângerosul rășboi!”**

**Ne zbăteam ca de vii în coșciug.
Pe vapoare civile mulți fug.**

**Fac pachet mii ilarele boarfe
Și le las pe navă... Tiplil,
Pe frânghii lunecând fără zarvă,
Dau în 'nnot pân'la vasul civil.**

**Sună clopotul lung de alarmă!
Dezertorii la sânge-s bătuți,
Apoi goi sunt băgați ca să doarmă
Pe al ancorei lanț, jos în „puț”.**

**Vam in fiți de Drăgan Alexandru?
Ce matroz! O torpilă sub braț
Iți ducea uriașul scafandru...
Dar l-au prins cu ceilalți răsculați.**

**El păstra lângă sân mărtișorul
Cu capace de bronz, inel mic.
De o palmă-am lungit lăntișorul
Să i cuprindă giumuzul voinic.**

Deținuții, păziți, n'au curajul
Să dea panglica vasului rus.
Și atunci din tot echipajul
Doar copilul de trupă, un „mus”,

Negoită, un puști de o șchioapă
C'un zuluș răsucit tirbușon —
Dela cei deținuți el ne scapă
Mărțișoru - adueându !, plocon.

(Inimioară de bronz, inimioară,
Tu boboc de auriu trandafir,
Neagra panglică ți-o desfășoară,
Să-i citim broderia de fir...)

Deținuții sub lungi baionete
Sunt pe Insula Șerpilor duși,
Să se stingă de foame și sete
Printre stoluri de albi pescăruși...

Y'amintiți? Furios amiralul
A venit mormăiiul ca un urs.
Să ne urce'n berete moralul,
Nea ținut două ceasuri discurs.

Ne vorbea despre Mircea-cel-Mare...
De tradiții... „războiul cel sfânt...”
Noi priveam pescărușii din zare
Cum se duc — veliei *) în vânt...

Dear fi fost pescărușii dresați,
Vești primeam dela cei deportați.

Pe ostrovul de piatră se cec
Sub a soarelui roată de foc.

Pescărușii'n ureche le țipă
Și-i umbresc sub îngusta aripă.

Li s'aduce doar pește cu sare
Și beau apă sărată din mare.

Iu găvane săpate'n pietroaie
Ei strâng rouă și apă de ploaie.

*) Velfer — navă cu vele, pânze.

RAPSODIA MARINARILOR

Pe pietroaie s lăsați să se culce,
Și visează și'n somn apă dulce.

Parcă beau la izvoare, pe brânci,
Din șuvoaiele reci și adânci...

Dar în zori văd din nou marea verde
Ca o fiere de p3ște... A iod
Le miroase,-a pelin și-a lacherde,
A pădure de alge și-a glod...

Arși de sete, cu chipuri smolite,
S'au întors deportații la bord.
Toți au ochii-adâncii în orbite
Și au nas ascuțit ca de mort.

Cap-de-aur spunea: — „Au nevoie,
Au nevoie de carne de tun.
Ca'n corabia veche-a lui Noe
Ne înghesuie. — Acum suntem buni.

Cât e pace pe marea albastră
Ne lovesc cu a lor salamastra,
Și ne strigă'n obraz: „Bolșevic!”
Cum miroase-a război toți ne zic:
„Frați români, marinari, dumneavoastră...”

Tot mai rar vin vapoare civile
Și'ntreg portul i-atâl de pustiu.
Vin din larguri doar albe flotile
De meduze cu clopotul viu.

Am rămas numai noi Ia o dană
Să privim al meduzelor șir...
Poate mâine la pești vom fi hrană
In al mării sărat cimitir...

Cap-de-aur ne a strâns pe teugă ¹⁾
Și nea zis: „Hei acum e acum!
Vom fi noi hitferișlilor slugă,
Sau i-om pune pe fugă, duium...”

¹⁾ teuga — punte în prora.

De prin larguri veniră meduze,
Depe țarm alde Friț și-alde Franț.
Toți au mutre'ngâmfade, ursuze.
Cazemate pe țarm se țin lanț.

Trenuri negre se-opresc. Din vagoane
Se debarcă de-alatul, pe cheu,
Lătărețe, greoaie pontoane,
Și motoare și tunuri, mereu.

De cinci ori sună lung o siflee ')
„Pentr'onor!" — șapte gărzi se întorn.
Cu eșarfe pe piept (curcubee)
Amiralul român cu bicorn

Ca pe vremea lui Buonaparte,
II salută mios, de departe,

Pe-amiralul german, pe von Stronț,
Cel pișcat în bărbie de un glonț.

Într'o platoșă grea de medalii,
Amiralii din șale se frâng.
Se 'nțeleg de miiune-amiralii:
Doi călăi ce mănușile-și strâng.

ȘEDINȚA DE PE PLAJĂ

*„Eram 86.000 de marinari din
Baltica și 40.000 din Marea Neagră.
Căutam și noi răspunsuri".*

(„Tragedia optimistă")
V. VIȘNEVSKI.

Cap-de-aur ne-aduse o veste,
Că-s în port luptători comuniști.
Se vorbea că'mpărțeau manifeste, j
La hamali, marinari, ceferiști.

Cap-de-aur ținea legătură
Pe atunci cu hamalii din port.
Clocoteau marinarii de ură,
Când vapoarele negre, la bord,
Se găteau, să pornească spre Nord.

•) siflee— fluier cu care se salută ofițerii când intră pe navă.

RAPSODIA MARINARILOR

Mergea des Cap-de-aur pe plajă...
Erau albi cârlionții lui blonzi.
Ochi albaștri... Și-avea tatuaje:
Faraoance pe pieptu-i de bronz.

Intro zi înghețarăm de spaimă:
Cap-de-aur lipsea. Undei el?
Lipsa lui o păstrarăm în taină.
Și „prezent” răspundeam la apel.

Căpitanul-de-arme (o brută)
Intro seară văzu că-i absent.
Nea dat „broasca”, „culcări” cam o sută:
— „Ieși din front ăl de strigă „prezent!”

Ca să scape de chin echipajul
își lua câte unul curajul.

A ieșit un fochist. Papagalu.
(El păstra mărtisorul acum).
Gâfâiam. „Măturasem” tot malul.
Ieșeau aburi din noi. Ieșea fum.

Papagalu era un vlăjgan:
Nas de vultur și ochi de țigan.

Iau pus lanțuri de ancoră grele,
Ca un jug atârând pe grumaz,
Și „prezent”! să tot strige la stele
Până'n zori îl ținură ei treaz.

Vână negru, buștean e piciorul...
Pieptu'n zale de lanț, s'a umflat...
Inimioara de bronz, mărtisorul,
Până'n inimă adânc ia intrat:

(Inimioară de bronz, inimioară,
Oare când, oare când s'o desface
Neagra panglică'n briză, ușoară,
Ca o algă pe valuri să joace?)

Dela ea marinarii-și iau vlagă,
Deia inima mică de bronz
Care-ascunde o panglică dragă
Ce-o purtau răsvrăliții inatrozL

•

La trei zile-apăru Cap-de-aur
Escortat și la mâini cu cătuși.
Tuns chilug. Undei păru-i de aur?
Ochiul vână, un cearcăn de tuș...

Ne-aducea o amarnică veste
Despre un tânăr și brav utecist.
Cap-de-aur spunându-ne-aceste,
Avea lacrimi în ochi de-araetist:

— „Ni l-au dus escortat de-un pluton,
Ni l-au dus plumbuit în vagon
Pe tovarășul nost' Filimon!

Ieri țineam o ședință pe plajă,
Șase inși... Un tovarăș, Mitiuș,
Pe o dună'n scaieți sta de strajă,
Să dea tipăiu-i de pescăruș...

Filimon pe nisipul fierbinte
Ne spunea chiar aceste cuvinte:

— „Hitler vrea Uniunea s'a tace;
Muncitorii pe plac nu i or face.

Când în noapte suna-vor alarme.
Intunericu'n țândări să i sfarme,

Depemiști") și docheri de pe (locuri
Vor aprinde semnale de focuri,

Avioanele roșii prin bezne
Vor vedea luminițele lesne,

Și vor ști unde-i portul și Friții,
Unde'mbarcă petrol și muniții.

Nu Constanța să cadă n ruine
Ci vapoarele morții, străine,
Burdușite cu-obuze și minei

De acolo'ncurând o să vină
A norodului nostru lumină!?!...

Și-arăta către Soare-Răsare
Peste-a mării albastră cicoare.

Dar deodată, pe dună, Mitruș
Scoase Fpalu-i de pexăiuș!

— „Ris'piți vă n grabă, în mare!"
Ne șepti Filimon... „E-o trădare!"

Și-n amiaza de flăcări pe plajă
Se strângea a agenților mreață.

Rostogol pe nisipul de jar
Eu în apă am intrat, cufundar.

Înnotam ca delfinul... Ieșeam
Doar o clipă doar cât răsufălăm...

1) „depemiști" — lucrători din „Depoul Maritim Român"

RAPSODIA MARINARILOR

Peruzea era marea și calmă...
De înot aveam crețuri în palmă...

M'am întors către seară pe brânci,
Și cu crabii noptai printre stânci...

Uniforma ascunsă 'ntr'o grotă
Mi-ain găsit-o în zori, și spre flotă

Am pornit-o mânănit. O patrulă.
Lângă port, mă'ntrebă de țidulă.

Expirase a mea învoire...
Mă bătură la Comenduire...

Ni l-au dus în vagon plumbuit,
In cătuși și în lanț nituit,
Ni l-au dus pe flăcăul iubit..."

Și când stele căzură în toamnă,
Cap-de-aur nea spus: „II condamnă!"

Și căzu împușcat de un pluton
Utecistul strungar Filimon.

(Plângi cu sânge și lacrimi de pară
Pe flăcăul de odinioară!)

A căzut... Dar când sună isteric
Vreo alarmă în port, să te ții
Cum tot scapără din întuneric
Stele mari... stele mici... ca ochi vii...

În zadar noaptea bat mitraliere
Să ucidă luceferii mici.
Ai lui Sârbu cehi plini de durere
Se aprind și se sting, licurici...

Nemții cară benzină, benzină,
Peste mări, prin văzduh, p> uscat,
Pentru groaznica, neagra mașină
A iui Hitler, pe veci blestemat!

Dar când nave nemțești iau petrolul —
In catarge le-ajunge pârjolul!

Și benzina aprinsă'n cisterne,
Largi covoare de flăcări așterne!

Cu muniții, sar grele vagoane —
Unde ești, să le vezi, Filimoane?

GEORGE DAN

VOI, CORĂBII DE PACE

Voi, vapoare, corăbii de pace,
Ca ocașii plecați în convoi.
Viața pișnieă vouă vă place,
Dar vă mână amiraliu'n război.

Voi, corăbii de pace, voi nave,
Pribegați numai noaptea, năluci,
Dar acum sunteți toate epave,
Cimitir cu catargele cruci,

Vă pasc caii-de-mare'n catarge
Și scrumbii trec prin geamul rotund.
Pe covoare de fosfor și alge
Dorm matrozi și muniții pe fund..

*

— Amirali, voi păianjeni ai mării,
Ne-ați împins în războiul pierzării.

Cu pistoaiele'n mâini tremurați
Înapoi nu puteți să mai dați. '

Tremurați ca sub spânzurătoare:
Submarine v'atacă din mare!

Din văzduh când vă plouă cu schije,
Să fugiți la-adăpost aveți grije.

Vă e teamă de moarte la toți,
Dar și vii, voi de mult sunteți morți.

Stați în hrube ca'n negre cavouri,
Și Ia inimă strângeți lingouri,

Lingurițe de aur și linguri,
Diamante și broșe'ntr'o trusă.

Dar ce singuri sunteți, vai, ce singuri,
Fiindcă vremea vă este apusă!

Voi fugiți în morminte cu aur...
Noi panglică avem drept tezaur,

Și mătasea ei scrisă ni-i dragă,
Căci de viața cea vie ne leagă!

IN PRĂPASTIA IADULUI RECE

Se'ntâlneau amiraliu adesea,
Cel român și cu celălalt, neamț.
Cuceriseră domnia Odessa
Și de Volga ziceau că-i „un șanț”.

RAPSODIA MARINARILOR

Mai pusese-amiralul-o eșarfă,
Ba luase și-o cruce de fier,
De Crimeea vorbea ca de-o marfă:
„Ce frumoasă! Ce vile, „mon cher!”

Dar zadarnic vru Hitler să facă
Pod de vase pe-un nou Helespont.
Submarinele roșii l-atacă
Și rup podul pe al mărilor front.

Nemții fug! Lovitura a treia
Peste Bug îi răstoarnă-duium,
Și-i adună, guzgani, în Crimeia,
Lângă-al mărilor iad fără fum.

Dela Marea cea Albă'n cea Neagră,
Ca guzganii n capcană aleargă!

De pe nave privim ca la teatru,
Din Crimeea convoaie cum vin.
Acum leatul cel nou, patruș'patru,
Poartă panglica lui „POTEMCHIN”.

In curând la berete-o s'o poarte:
Nemții-și iau lovitura de moarte!

Tescuindu-se'n piăjile'nguste
Se strivesc în picioare, lăcuste.

Se înghesuieți nave, se-agață,
Toți cu-a morții pecete pe față.

Cu gamele și răniți, ciurucuri,
Zeci de mii de „sardele” în teasc,
Stau ciorchini în catarge și ciucuri
Iar sub ei ce prăpăstii se casc'!

Abia pierе în zări Sevastopol,
Și sub ei se deschide potcpul!

— Haide, vino, hai, vino, torpilă,
Și lovește-1 pe Stronț fără milă!

Fundul navei se dă peste cep,
Ca un putred și verde potcap!

Nava noastră în cer urcă botul,
Noi matrozii scăpăm de-a înolul!

Inimioara de bronz să nu piară, —
Innotăm și'nnotăm, inimioară!

Ca o rață pe baltă'mpușcată
Ce se zbate în sângele-i roș,
Altă navă de flăcări mușcată
Se scufundă!... E apa la coș!

GEORGE DAN

Mii de brațe de-o barcă se-apucă
Și-o scufundă—: o coaje de nucă.

Sus pe punte se'mpușcă prusacii,
Și în mare se-asvârлу ca sacii.

Nu vor nemții de vii să se'nnece
In prăpastia iadului rece!

Cu petrol și muniții, convoaie
Prin baraje de mine-și fac loc.
Cerule nopții e lins de văpaie,
Hitleriștii înnoată în foc!

Le venise la toți rându-acuma
Să plătească prin foc și în nec —
Copilașul gazat, tatăl, mama,
Arși la Auschwitz și la Maidanek!

Nu plutesc nici o milă pe mare,
Și torpile cu guri de rechin
Rup corabia — largă frigare —
Și coșciug cu'nnecații, ciorchini

Zeci de mii zac în iadul amar
Ce se cască din Kerici în Bosfor,
Și'n al mării adânc chihlimbar,
Zeci de mii ard cu ochi de fosfor!

MAREA NEAGRĂ-I O CEAPRĂZĂRIE

Alb ca vai'u-amiralu'n Constanța
în cabină-și strigă ordonanța,

Și ștergându-și sudoarea îi zise:
— „Strânge tot și încarcă'n valize!”

Și ștergându-și sudoarea șiroi:
— „Să-mi aduci de pe dig un pietroi!”

I-a adus și-un pietroi de pe dig,
Și cu mâini tremurând ca de frig —

L-a legat de valize și-apoi,
Târând ancora grea de pietroi,

Peste bord svârle singur valizele,
Și cu ele trecutul și visele...

De pe șapca-i cu stema de aur,
Rupe foi de stejar și de laur.

Ofițerii rup trese, rup steme,
Și în mare le aruncă din vreme.

Fundul mării în noapte scânteie
De fosfor și de-atâtea trofee:

„Ochi de Nelsoni”¹⁾, galoane, medalii, —
(Le aruncă în mare amiralii).

Colorate panglici, cruci de fier,
Și eșarfe de-argint — toate pier!

Marea Neagră-i o ceaprazării
De galoane de fir și trufie..

Salamastrele, maiștrii le-asvârla
Și de-a sângelui roșie gărlă

Toți se spală pe mâini ca Pilat,
Toți sunt albi cum e crinul curat...

SE APRINDE IAR FARUL SPERANȚEI

De pe-a mării câmpie lichidă
Vine-acum o vedetă rapidă.

Prova spintecă în mare, despică
Și dă'n lături pereți ca de sticlă.

Și sub apă elicile scurmă,
Și-o șosea de clăbuci lasă'n urmă.

Steagul roșu-i pocnește vibrând,
Ca o torță lungită de vânt...

Acostează vedeta la far,
Și debarcă-un voinic marinar.

Lat în umeri, la mers legănat,
Ține'n mâini negru-i automat.

După el un copil mai obraznic
S'a luat, și al faralui paznic.

Alți copii de pe dig se adună,
Fac matrozului vie cunună.

Ca un plop e matrozul de drept,
Și o stea-i strălucește pe piept.

De sub genele blonde ca spicul
Ochi albaștri deschide voinicul.

¹⁾ Nelson, amiral englez fără un ochi și fără un braț care moare în bătălia navală delă Capul Trafalgar (1805), dar scufundă flota lui Napoleou. Marina Britanică poartă simbolic pe mânecă uu „ochi” brodat din fir.

GEORGE DAN

Păr bălai sub albastra beretă,
Parcă vine din altă planetă,

Și c'un veac e'nainte'n milenii —
Fiindcă vine din țara lui Lenin!

La beretă, ca'n sbor rândunicile,
Scrise în aur îi flutur'panglicele!

Și de spaima albastrei berete,
Fug pe-o sută de motociclete

Ofițerii și maiștrii cu toții.
Stăm pe loc numai noi, mateloții.

Fuge tot ce e putred! Tot glodul!
Noi ca stâncile stăm. Noi, norodul.

Amiralul pe punte ne-adună.
Glasu-i tremură azi, nu mai tună.

— „Marinari ai „Marinei Regale”,
Salvați flota Maiestății Sale!

Să fugim spre Bosfor... Istambul!”
— „Amirale, ne-ajunge! Destul!” —

A strigat un matroz, Negoiță.
Ochi de fulger. Pe ochi o șuviță
Sub beretă ieșind tirbușon...
Din copilul de ieri, azi ce om!
Ochii verzi — geamu'n muche tăiat...
Patru'și'patru! E ultimul leat.

Amiralu-i când galben, când verde,
Și picioarele-i fug pe coverte.

Lung trosni pocnitura în aer!
Se'mpușcase cu propriul lui „Staier”,

Neagră fumegă țeva sub frunte...
Echipajul întreg e pe punte.

Ne-aminteam: — „Nu vă place mâncarea?
De catarg vă fac spânzurătoarea!”

Și acum galonata-i momâie
Se desumflă meduză molâie.

Negoiță c'o gardă de-onoare
Către „Cuibul Marinei” coboară.

Pe matrozul sovietic salută
Și îi spune (tălmaciul l-ajută):

— „Iată panglica potemchinistă!
Ea de patru decenii rezistă!

RAPSODIA MARINARILOR

Neam legat de mătasea ei ruptă
Zeci de leaturi de chin și de lupta.

Și-am sperat Co să vină dreptatea!
Tu, matroz, ne aduci Libertatea!

Negoită în palme desface
Inimioara de bronz cu capace.

Iese panglica grea de amintiri
Ca un negru, frumos, trandafu
Cu-auriu i polen scris cu tir.
POTEMCHIN" sloveni marinarul
Și primi lângă inimă darul...

(Inimioară de bronz, inimioară,
Sboară'n lume-acum, mima, sboara.)

Și luând mărtișorul ștafetă
Și-a scos panglica-i dela bereta,

Și-o dădu gărzii noastre în dar,
Glăsuind cu un glas de cleștar:
- „S'o purtați în furtuni, marinari!

- „Vom purta-o!" - garda-a răspuns,
Și ecoul pe nave-a ajuns...

Cât durase războiul, și farul
A fost stins... își făcuse cuibarul

Tn cupolă o bufniță grasă,
Cu ochi galbeni, cu ochi de pucioasa.

Către-a farului albă moschee
Merge paznicu'n mână Co cheie.

Din țâțâne trosnește rugina,
Și'n cupola sbucnește lumina.
Două'ș trei August. Farul speranței
Se aprinde în pariul Constanței.
Ca un orb (de ațâți ani el orbise)
Se trezește din negrele-1 vise.
Faru-asvârle-orbitoarele-i săbii,
Luminând drumul altor corăbii...

Partea II'a

MARINARII REPUBLICII NOASTRE

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt viața vcastră pe mare,
Viața nouă-a matrozilor noi.

La hotarul Republicii noastre
 Patrulăm zi și noapte plutind
 Pe-ale mărilor marmuri albastre,
 Și pe-al Dunării val de argint.

Cu iubita și patria'n inimă
 Fluturăm la berete panglicile,
 Ca lăstunii și ca rândunicile...
 — Inimioară, tu, tânăr mai ține-mă,
 S'aud vântul și'n mare elicile,
 S'aud briza în stindardele noi,
 Și-ale valului foșnete moi...

Azi alama de-o freacă sau bronzul,
 Este liber și cântă matrozul:

„Duminică dimineață
 Ne spălăm pe ochi, pe față,
 Și din provă până'n pupă,
 Cu-alifie și cu stupă
 Toată-alama o frecăm,
 Și în aur o schimbăm,
 De lucește-alama toată —
 Ochi de mătă-amorezată
 Luceafărul cerului,
 Casca pompierului!”

— Voi, berete, cu ancore mici
 Și tu, cântec, din bronz de elici,
 Mă primiți și pe mine aici?

Dați-mi coada de cânepă deasă,
 „Coadă soacrei” pe'ncinsa cuirasă
 Să o târnui, cântând voinicește!
 Marinari, nava noastră ni-i casă
 Și un petec din patrie este!...

Pentru-al patriei front maritim,
 Pentru flota română — o salvă!
 Reculeși, un minut ne-amintim
 De eroii căzuți pe vreo navă
 În al mării adânc țintirim...

Azi e Duminică! Haideți, Ia prora!
 Zi armonică, zi mai cu foc,
 Zi să se'ncingă sârba și hora,
 Cu țeava tunului strânsă'n mijloc!
 Vreau, matrozi, vreau cu voi, vreau să joc!

„Zi Sibică, zi Sibică,
 Zi de mândra-mi mititică!
 Dacă n'aș avea ciubote
 Mi-aș alege din trei flote
 O pereche de vapoare,
 Să le trag coala n picioare,

Și aș juca să mi se vadă
Elicea de mi-i curată!
Cisma și corabia —
Și-aș sări cât gabia!..."

După masă, în mândră ținută,
Pe cuirasă, matrozii, șirag,
Ies pe schelă și'n pupă salută
Mătăsosul Republicii steag,
Care'n briză fâlfâie,
Și în mare pâlپâie.

Ce albastră ești astăzi, tu mare!
La ale patriei dragi — cingătoare:
O albastră și-adâncă cicoare!

Iar când noaptea matrozu-i de veghe,
Prin binoclu privește spre mal
Cum lumini se-aprind leghe de leghe,
Scânteind lângă-al Dunării val.

Și el știe că fluviul de focuri
S'a aprins și de-aici, de pe docuri,

Dela stelele albe și mici
Care 'n port scăپărau licurici...

Milioane de becuri... luceferi...
Ard ca ochii norodului, teferi.

Stele mari... Stele mici... milioane...
— Unde ești să le vezi, Filimoane?

Partea III-a

URAGAN IN BALTICA

„Dacă-ți pierzi curajul, ai pierdut totul”.
(ROALD AMUNDSEN, explorator norvegian.)

DIGUL GEME DE STEAGURI ȘI OAMENI

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt cum înfruntă pe mare
Uraganul, ai mării eroi...

Vă'ritálnesc pe corăbii de pace
 Cu-al Republicii pavilion;
 Voi, în port, când intrați, tare mi place
 Cel dintâi să prind grosul otgon.
 Cum îl trag, să-l agăț de baba,¹⁾
 Parcă'ntâiul cu voi mămân'aș da...

Digul geme de steaguri și oameni,
 De placide, buchete de flori.
 Treceți azi al primirii examen,
 Curg prin inimă calzii fiori,

Dela bord ochii scormonă'n lume
 O nevestă, o mamă, pe dig...
 Din mulțime vă strigă pa nume:
 Cap-de-aur! Topolog! Țipirig!

Ziariști, fotografi, microfoane,
 Năvălesc sus pe schelă la bord.
 Parcă s valuri, dar valuri umane.
 Nu talazuri caii marea din Nord.

Comandantul, bătrân lup-de-mare,
 la cuvântul: — „Să'nfrunt un ciclon
 „Mi-e mai lesne decât la'ntrebare
 „Să răspund, și'ncă la microfon.

„Echipaju-a'nfruntat uraganul,
 „Salvând marfa și-acest cargobot.
 „Amănunte,-a mai zis căpitanul,
 Veți găsi în jurnalul de bord..."

JURNAL DE BORD

Cineva în „Jurnalul de bord"
 A'nsemnat uraganul din Nord.

Pe o pagină scrisă răsare
 Printre slovele negre un strop.
 Ca o lacrimă albă de sare
 Din al Balticei aprig potop...

...De un an părăsind Marea Neagră
 Cargobotul român „CEREMUȘ"
 Ocoli Europa întregă
 Printre stoluri de albi pescăruși.

Dela Szczecin, din pariul polon,
 încărcase cilindri, motoare,
 Și pa Oder plutea către mare
 Cu al Patriei pavilion...

i) baba—stâlp do tuci gros, scund de care se agăț para *n*

(Nu'ncepusem pe-atuncea în țară
Să turnăm uriașe motoare.)

Nava noastră în roșul apus
Ca o lebădă sveltă alunecă...
Intră soarele'n mare... Se'ntunecă...
Pescărușii spre țărături sau dus.

Stacojii'n amurg, Marea Baltică
Ne trimite'nspumații „berbeci”,
Care'n coarne sărate și reci
Ne împung ca o turmă sălbatecă.

Comandantul anunță mașinile:
— „Să fiți gata! Furtuna-i aproape!”
Oglindindu-se'n smoala din ape,
Se-aprind (roșu și verde) luminile.

Uriașii cilindri pe punte
Strălucesc în lumina catargului.
Nava noastră, furtunile largului
Trebui-va oricum să le'nfrunte.

Sunt cilindri, cazane de fabrică,
Ce-o să macine *n țară ciment.
Om cu om echipaju-i atent
Și e gata să dea lupta aprigă.

CÂRMACIUL CAP-DE-AUR

Cap-de-aur e cel mai dibaci
Dintre toți marinarii cârmaci.

Ține cârma cu brațu-i de fier,
Când talazuri îl saltă la cer!

Când talazuri îi svârle'ncotrova —
Ca pa-o mingie — pupa sau prova,

Cap-de-aur cu ochi de-albatros
Vede acul busolei nervos.

După acul magietic el mișcă
Roza brizelor... Dar (o morișcă)

Roata cârmei se'nvârte! Scapă cavilele!*)
Albi îi sunt globii și negre pupilele:

— „S'a rupt cârma!Acuma s'a rupt!
Să țin drumul zadarnic mai lupt!”

*) cavile — mânere la roata cârmei.

Ca vârtejul de foc, căpitanul
Se întoarce pe loc și-i ordonă:

— „Timonier, treci la marea timonă!
Piept la piept să'nfruntăm uraganul!”

Cap-de-aur pe scară coboară,
Albatros către pupă-acum zboară.

Se desleagă pe punți doi cilindri!
Se ciocnesc! Printre ei cum să intri?

Printre ei, Cap-de-aur repede trece,
Și prin zidul talazului rece!

Uzi Ia piele, cu hainele sloi,
După el trecem iute și noi.
Uraganul acum e în toi!

Și talazuri pe punte se'ncaier,
Și'nnotăm în potopul de aer.

Uriașă e roata de cârmă!
Cap-de-aur 'șj'ncoardă puterile,
Dar din pumnii săi scapă mânererele!
Cinci matrozi de mânere s'atârnă —

Și-un talaz'nalt s'ajungă'n catarge,
Ca un larg, năzdrăvan măturoi,
Peste cârma-de-mână se sparge —
Ne doboară'n săratu-i șuvoi.

Apa înghiață pe lanțuri, pe vinciuri, ')
Se sleiește în țurțuri și chiciuri.

Grea e lada cu-al ancorei lanț...
Un talaz de tambuchi o alătură,
Și-opt matrozi din picioare ni-i mătură,
Pe nostrom ²⁾ nil doboară'n balans.

— „Ajutor!” strigă'n gura tambuchiului
Uriașul nostrom, Topolog.
I-a prins lada picioarele, oh!
Până sus în rotula genunchiului.

Opt matrozi ne-opintim în lădoi,
Și alți patru iau trupul rănitului.
Sanitara cu lama cuțitului
Taie cizmele. Sângele-i sloi.

1) Vinci — mașină cu aburi care trage lanțul ancorei.

2) Nostrom — șef de echipaj în marina comercială.

— „Legați sârma de eche! ') Cu mâinile
Manevrați! Lipiți cârma de vas!"
Mai răsună-al nostromului glas,
Topolog, cel cu mușchii cât pâinile.

Și talazuri deasupra se'mpung!
—„La o parte, Nichifore! Tinete!"
Uzi la piele, cu mâinile vinete,
Tragem sârma urlând: — „Luuung! Luuung!"

TELEGRAFISTUL NEGOIȚĂ

Marea Baltică veselă chiuie,
Și din mare sunt smulse și algele!
Uraganul ne'ndoaie catargele,
Și în sârmele vergilor țiuie.

Depărtarea de țară o biruie
Telegraful ce veștile'nșiruie.

Negoită cu căști la ureche
A lăsat în Republicai rodnică
Pe Ilinca, pe dragă-i logodnică.
Pentru ea stă la postu-i de veghe.
Iar cilindri pe punte de-a dura
In scrânciobul gigantic al largului
Lung izbesc rădăcina catargului.
Auzim ca din tun trosnitura!

Cade-acum retezatul catarg —
Se rup sârme și geamuri se sparg,
Și-un talaz ia catargul în larg!

Negoită pe scări,din cabină,
Cu cehi mari, arcuindu-și sprâncenele,
Coborând strigă: — „Rupte-s antenele!"
Comandantul măsoară'n lumină:

— „Negoită, de patrie leagăne!
Fă-ți antenă și dă eS.O.eS!..."
Negoită clipind a'nțeles:
Nafragiu! De patria dragă-ne

Ne despart mii de mile marine...
Cei de-acasă așteaptă telegramele...
Vin să'ntrebe nevestele... mamele...
Și Ilinca întreabă de mine...

Pentru ea și Republica mea,
Cât sunt teafăr și viu, voi lupla!

1) eche — coada cârmei.

GEORGE DAN

Ca o piatră scăpată din praştie
Nava cade'n a mării prăpastie.

Monştrii mării înalţă gâtlejele
Peste coşul ce-atinge vârtejele!

— „Avarie la cârmă!” vin strigăte.
— „Un talaz! încă unul! Ridică-te!”

Negoită se urcă ps coş!
Ce s aştepte? De ce să mai pregete?
Negru-i coşul şi-l frigs la degete.
Dedesubt vasul-i spart (un galoş).

Dedesubt toţi cilindri acum
Deslegaţi se dau dura şi huruie!
Se ciocnesc şi scot fulgere! Zuruie:
Dura-dura! şi zang-zanga-bum!

S'ajung sus! vSă mă urc ca maimuţele!
Să mă caţăr! Antena s'o prind!
S'aud iar ti-ti-ta! piuind
Radiogramele mele, drăguţele.

Ti-ti-ta! să transmit la Sovrom:
„CEREMUŞ” luptă aprig cu crestele!
N'aveţi grijă! Vedem noi nevestele!
In furtuni vezi curajul la om!”

Şi urcând, şi-amintea de-un matroz
Şi de-o panglică neagră cu cozi,
Şi de-un împ de glas de cleştar:
— „S'o purtaţi în furtuni, marinari!”

Dar potopul de aer în faţă
Il plesneşte cu bice de ghiaţă!

A ajuns la albastrele dungi
De pe coş. (Maiştrii noştri pe-atunci
îmi zebrau pielea'n vinete dungi.

— Uraganule, maistru nebun,
Tot trecutul, suind, ini-l răzbun!)

S'ajung sus! Cum te hâţâni, băgeacule!
Până'n valuri cu mine te-apleci,
Să mă lingă cu apele reci
Ale Balticei oarbe tentacule!

Se lipeşte de mâini orice-i fier,
Uns cu miere şi cleiuri de ger.

Se lipeşte de mâini treapta scării,
Sus pe coş a'ngheţat apa mării!

Nevăzutele vântului ape
Inii smulg casca de piele cu clape!

Parcă ghiare adânci de tigroaică
Mă despoaie de groasa pufoaică!

Uraganul în hăuri se vaieră,
Și talazuri pe coș se încaieră!

Să nu cad... Și de gura băgeacului
Să leg sârma... Dau drumul colacului.

Sârma'n vânt ca o strună se'ntinde —
Cineva de pe punte o prinde...

Dela pupă răsună lungi strigăte:
— „Cârma-i gata! Bulonu'n lăcaș!”
Cap-de-aur, în pumni pătimaș,
Strânge cârma de-aramă: — „Mai strică-te!”

Din prăpăstii, bătrânul cargou
Suie spart ca o coaje de ou.

Negoiță lansează semnalele:
Ti-ti-ti! Ta-ta-ta! Ti-ti-ti!
Uraganul, doar el 1-auzi,
Și-i răspund mânioase rafalele.

(Semnalând auzea parcă iar
Un strai impede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!...)

NICI UN SEMN DE SALVARE

Marca Bal(ică-și vâjâie trombele,
Și pe punți râuri curg în șuvoaie.
Jos în cală plutesc lăzi, butoaie,
Și zadarnic mai pufăe pompele.

In zadar e a noastră strădanie!
Ca un dop asvârlit de șampanie,
Nava saltă cu noi în bejanie!

Apa spală cărbunii din „btancăre”¹⁾
Ancorăm cu-amândouăle ancore.

S'a rupt lanțul tribord dela „nară”²⁾
Celălalt fundul mării îl ară.

1) boancăr — magazie de cărbuni.

2) nară — gaură în peretele vasului prin care iese lanțul ancorei.

GEORGE DAN

Și potopul de aer și ghiață
Cu gârbace ne arde pe față.

Comandantul cu ochi de vultur
Prin binoclu privește'mprejur.

Niciun semn de salvare... Doar marea,
Și — păduri de catarge — ninsoarea.

S'a rupt ultimul lanț! Ca un drug
S'a tot dus după-al ancorei plug.

Uraganu-l mai crâncen se mânie.
Clăbucindu-și talaz pe talaz,
Pe-al fochiștilor noștri grumaz
Varsă apă'n a coșului pâlnie.

Dar fochiștii'n sărate șuvoaie
Cu vătraiu! sparg zgura cea roșie.
Papagalul, Tarzan și Tudosie
Parcă-s Pieile-Roșii'n văpaie.

Ca să'nfrunte cargoul furtunile
Cărbunarii cu roaba tot cară,
Iar fochiști cu lopata, cărbunele
II aruncă'n a focului pară.

Și cilindri de-asupra-și fac drum,
Dura-dura! și zang-zanga-bum!
Și'mprejur doar al Balticei fum!

Cargobotu-i o harababură
De fier vechi, și din punți, nici o scândură..
Comandantul, o umbră, se'ngândură.
Uraganul măsoară cu ură:

— „Zeci de ani vânturai eu oceanele
Până'n Indii... și Mările Chinei...”
Și intrând în lumina cabinei:
— „Oare-aici m'or răpune-uraganele?”...

Ii zâmbește'ntr'o ramă de bronz
Un copil (ochii ca viorelele).
— „Mângâia-voi eu iarăși inelele
Cârlionților lui moi și blonzi?...”

REVEDEREA DIN GOLFUL FINIC

Comandantu-și privi echipajul.
Uzi, nerași, ochii roșii cu cearcăne.
Din priviri parcă spun: — Hai, încercă-ne!
Ne cunoști tuturora curajul.

RAPSODIA MARINARILOR

Uraganul ne-aruncă pe stânci!
Ca și Baltica ne frământăm:
Eșuăm: pierdem vasul... Ne salvăm...
Sau luptăm cu prăpăstiile adânci?

Uraganul de nu se înduplecă,
Atunci noi cu-acest „colț de Republică”

Ne vom duce'n a Balticei mare,
In mormântu-i de fosfor și sare.

De-am svârli toți cilindri-am scăpa,
Și Constanța și case-am vedea...

Dar în țară ne-așteaptă prieteni
Să le-aducem mașini dela Szczecin.

Și o navă, și-un nit, și-o parâmbă,
Sunt din Patria-Mamă-o fărâmbă!

— „Comandantule, tu ne cunoști.
Cât mai flutură steagu'n catarg,
Du-ne'n larg, căpitane, în larg,
Să'nfruntăm ale Balticei oști!”

Ti-ti-ta! eS.O.eS! prin tot haosul,
Negoiță-a uitat cei repaosul:

— „Ti-ti-ta! Aici Stockholm. Ti ta!
„CEREMUȘ” ți-auzirăm depeșele.
Svârle'n mare cilindri și piesele.
Vasul nostru remorcă-ți va da...!

— „Ti-ti-ta! Aici vasul norveg...
„KATALIN”... eS.O.eS! Mă înnece!”

Comandantul la chip se întunecă:
— „Să auzi cum se'nneacă aproapele,
Și să stai nemișcat privind apele!...
Negoiță, mai iute, comunică:

„KATALIN” dacă poți eșuiază,
Echipajul măcar ți-1 salvează!”

Iar Stockholm-ului spune-i: — „La bord,
„Avem mărfuri dar nu pentr'un lord!
Marinarii comuniști nu asvârlă
Bunul patriei lor într'o gărlă!”

Dacă vântul n'ar sta împotrivă
Am scăpa'n Golful Finic de vifore...
— Ofițerul de cart, hei Nichifore,
In ce loc ne aflăm? Ce derivă?”

GEORGE DAN

— „Zece mile de Cap Dagerort
Uraganul ne'mpinge spre Nord.

Ti-ti-ti! Ta-ta-ta! eS.O.eS!
„CEREMLȘ", vas român. Eșuez.

Negoiță în căști prinde iar
Un strălimpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!"

Și potopul de aer ghețos
Ca pe-o cratiță vasul nil dănțuie.
Marea Baltică'n brațe ne'nlănțuie
Și ne bagă talazuri pe coș.

Alte vase-fantome în vânt
Trec pe-alături: Se văd felinarele!
Ne-or izbi să ne spargă vapoarele?
Ne-om ciocni de al coastei pământ?

Dar deodată în căști de-ebcnit
Negoiță o veste-a primit:

„PLEHANOV" îți trimite ajutoarele.
Două nave: „LENIN" și „SOARELE",
într'o oră sosesc. Ești salvat.
Mai rezistă! Curaj! Aici Leningrad..."

Negoiță luând telegrama,
Ca ocașul ce-și svârle cătușile,
Svârle căștile, trânteste ușile —
(Am s'o văd pe Ilinca... pe mama!...)

— „Ne trimite-ajutor Leningradul!"
(Și să plângă, să râdă îi vine).
— „Legătură cu Leningrad ține"! —
I-a răspuns liniștit comandatul.

Ti-ti-ta! Ne sosește salvarea!
Scormonim cerul... Scormonim marea...

Insă cerul și-a Balticei baltă
Sau unit în stihii laolaltă — :
Stalactite'nlr'o peșteră'naltă!

Submarin, „CEREMUȘ" taie valurile,
Care trec peste noi mari cât dealurile.

Și deodată vedem brăzdând crestele
Salvatoarele noastre... Privește-le!

„LENIN" în frunte! După el „SOARELE"!
Bucuroși, nu ne mai țin nici picioarele.

Lepădăm centurile și colacii —
Și pe punți țopăim ea toii dracii.

Vin „parahoadek"! **Ghiața, promoroacele,**
 Le blindează parapetii, hăceageie.

(Si pe noi strălucește și licură
O cuirasă verzuie de chiciură...)

Ne-au zărit. In catarg stegulețele
 Ne salută! Nu **le 'ntoarceni** binetele :

Rupt c catargul, dar flamură vie
 inima bate în piept purpurie!

Ne-au văzut și acum în furtună
 Uuu! **Uuu! Uuu!** lung sirenele suna!

Le răspundem prelung la salut —
 Uraganul de spaimă-a (acut.

Sovieticii mânuie iunul-rachetă
Sboară-ologanele sus pe **dunelă.**

Negoită **a** prins el otgonul...
 Comandantul sovietic cu megafonul

Nu-i voinicul, nu-i blondul matroz,
 Ce **ne-a** clat panglica **lui cu** cozi?

— „Noroc!" striga. E el! Este clar!
 Glasu'n pâlnie sună-a cleștar :
 („S'o purtați **în** furtuni, marinari!")

Negoită-1 salută și-1 strigă,
Din priviri amândoi **strânși** verigă.

Negoită întrebă: — „Mai exista
 Vechea panglică **poleinchinistă?**"

(Inimioară tie bronz, inimioara,
 Te-oi mai strânge la inimă oare?)

— „**Da,** există! In Leningrad, eu
 Am" predat-o **de**-alunci la muzeu!

Âi s'o vezi! Mărtișoru-i **în prora**
 Pe-a lui iici corabie - „AURORA"!...

Si prin negura Golfului Finic, la braț,
 Cătesfrei „paraboadele" merg ca trei fra

Fiindcă **>anglica** veche și dragă
 Peste **mări** și-uragane le leagă!...

ANA NUCULUI

Ana a rămas singură, în mijlocul odăii pustii. Un vânt târzielnic de toamnă tot sgâlțâia ușa mare de brad, ce scârțâia cu jale. Prin ferestrele fără geamuri frigul și ploaia pătrundeau nesfiite.

Femeia strânse mai tare în jurul trupului marama cafenie de lână, înfiorându-se. Măsură cu ochii crescuți, ca de spaimă, locul podelelor smulse de multă vreme și gunoiul grămădit prin colțuri, pereții coșcoviți, grinzile lăsate ale tavanului și, deodată, plânsul o cutremură. Această odaie întinsă i se păru un loc de rușine.

Părea că se trezește dintr'un vis. Și nu-i venea să creadă. În urechi îi mai sunau încă aplauzele dela serbare, murmurul îmbărbătător al delegatului dela Târgu - Mureș, învâlmășindu-se cu cântecul copiilor dela școala elementară. Mai simțea încă pe mână strângerea bărbătească a mâinii lui Ionu Gicului, secretarul de partid din comună:

— Să nu-ți fie frică, —spusese el, învăluind-o într'un zâmbet prietenesc. — Noi aici suntem, la o asvârlitiu'ă de băț și te-om ajuta. Numai nu te lăsa...

Se sgribuli iarăși, adunându-și marama. Simți apăsarea registrului mare și greu cât un ceaslov vechi, pe care i-l dăduse delegatul:

— Aici treci planul de muncă, serbările, cititorii...

„Serbările... cititorii"... icni într'un început de hohot, pe care-l stăpâni cu greu, împingându-l înapoi, în pieptul bântuit de o durere ascuțită, ca un înec.

Cu toții, din toate părțile, se grăbiseră să-i spună câte ceva. Cu toții o copleșiseră sub surâsurile lor luminoase. Până și domnișoara învățătoare Serafima Mălai, gingașă de felul ei, ascuțea cu buzele-i un zâmbet plin de îngăduință și înțelegere.

Numai Petrea Nucului, bărbatul ei, tăcea într'un colț, pe-un capăt de banca, încruntat și cu ochii răi.

Cum s'a topit apoi entuziasmul tuturor când au intrat în această încăpere de mult părăsită... Delegatul dela Târgu-Mureș s'a oprit numai în mijlocul odăii și a făcut: Hm! —aruncând o privire speriată către Pop Ioan, președintele Sfatului din Cărpiniș. Acesta însă nu vedea, nu auzea ci își vărsa întreaga atenție în pipăirea pe orbește a pereților, mormăind: — „Mama lor... rău or mai stricat-o!" Iar Ionu Gicului își lăsase pălăria pe ochi și se scărpină după cap, fără să zică ceva anume.

— Apoi nu-i chiar așa de strălucită, cum o lăuclai, tovarășe președinte...

— Nu zău, tovarășe instructor... Nici nu m'am gândit... D'apoi

multe se «**tâmplă**... cum nici **nu** socotești...

— Acu' înapoi nu poți da, — intrase în vorbă și Ionu **Cicului**. — **Căminu-i** inaugurat, localul — bun, rău cum îi — e-aici. **Trebne** pus în rând...

— Trebuie, zău...

— Multe trebuie aici — oi'tase instructorul. Ana Nucului muta ochii dela umil **Ia** altul, înspăimântată. Oare deee își bat joc de ea? Oare oamenii aceștia, pe care i-a știut de treabă și așezați, **ce** au cu ea? Oare ce caută ea îii casa asia pustie? Și nu se mai desmeticea.

Auza, ca dintr'o depărtare, glasul instructorului, socotind:

— **Un** car de șindriile, scânduri pentru tocul ferestrelor... o ușă... scenă... cortină...

Apoi pe Ionu Cicului răsând, molcom:

— Amu, președinte, să-ți strângi bine brăcinarul...

Pe urmă i-au strâns mâna, au bătut-o pe umăr și **au** plecat. S'au dus.

A rămas singură, tremurând de frig, cu plânsul strângând-o de gat. Directoare la căminul cultural.

•

— Ană, vii? — îl auzi **de-ai'ară pe** Petrea **chemând-o**. El **nu intrase** odată cu ceilalți, ci așteptase la ușă, întunecat ca miezul nopții, **rezemându-se** într'uu ciot de măr. Așteptase să plece toată lumea. Și după aceea **iarăș** așteptase. Și numai într'un târziu, când i se păruse că alt nimeni nu-l aude, o chemase răgușit, cu amar în glas.

— Amu viu! Ana își sbici, cu un gest repede, ochii **în** colțul năfrâmiei, strânse registrul sub maramă și ieși, încercând să împrăstie surăș pe chipul ei smead. Era o **femeie subțire** și înaltă, trecută de douăzeci de ani. La obraji **JIU** era frumoasă, dar avea ochii albaștri ca floarea de in, ce priveau **cu patimă** lumea. In lumina **acestor** ochi **căută Petrea Nucului și-i** văzu înrouați. Oftă și, întorcându-se, porni **cu pași mari și rari** prin tinda drumului, către casă.

Era un om înalt foarte, cătinel **Ia** mișcări și negru cum **rar** se întâmplă. Altfel, bărbat chipeș și puternic.

Tăcea cu privirile împlântate **III** pământ. Acest nărav, de-a stăpâni **cu sgârcenio** băierile gurii, îl agonisise încă din anii prunciei, pe când mâna la pășune oile ori vitele lui Nădlag Chioru, stăpânul atotputernic al acestui cătun. L-au. sângerat atunci câteva cumplite **bătăi**, — venite pe urmele unor vorbe nesocotite de copil. S'o fi plâns de foame, ele frig... Bătăile și alte întâmplări alo tinereții sale i-au învățat să rumege îndelung o vorbă până s'o rostească.

Așa, fără vorbe, au ajuns acasă. Bojdeauca **lor** de lut, acoperită cu șindrila, o ridicaseră cu destule opinteli acum un **an** și mai bine când se luaseră; o ridicaseră pe-o clâmușoară în marginea de jos **a** cătunului, **undo** primise Petrea o jumătate de iugăr încă în 45, prin reforma agrară.

Ograda de câteva palme și petecul de grădină plantat cu meri și pruni dovedeau **grija** unei mâini de gospodar. Toate câte se aflau aici ascultau de-o socoteală anume: grajdul cât o părere, acoperit cu stuf, iar în dosul său grămada cu **băgare** de seamă clădită a bălegarului; alături de grajd, un **stogulț** de fân **bine** pieptănat **ca să prelingă** ușor apele **ploilor**; apoi o ridicătură de lemne despicate, în așa fel așezate, încât mai întâi, în **toiul** toamnei să intre la folosință bucățile mai firave, iar mai apoi, în miezul iernii să apuce în **J'oaie** cuptorului butucii noduroși și **rădăcinile care ard** vreme îndelungată și țin cald în. casă; într'o altă grămadă, **chiar în fața ușii dela**

tindă, aflai găteje uscate și subțiri, care se aprind năprasnic cu flacără mare și clocotesc una, două, apa mămăligii.

În partea casei se întindea stăpânirea femeii: pereții albi ca smalțul ce păreau spoți ieri, podul proaspăt lipit cu lut, iar în spate, cotețul mărunței al găinilor, ca ochiul de curat.

Pătrunseră în tindă, apoi în odaia din față, stăruind în tăcere.

O ferestruică cu un singur ochiu, spre uliță și alta spre curte lăsau înăuntru numai puțină lumină. Te primea însă cu prietenie și aici rânduiași curățenia. Lucru de mirare: odaia din față era podită cu scânduri de brad. Loșia și peria aspră le-au dat o culoare frumoasă, gălbuie și-un luciu ca de coară. Un covor de lână, ale cărui flori galbene și roșii —maestrite de mâna Anei—se pierdeau jos într'o umbră somnoroasă, despărțea patul înalt și strâmt, negru de vremurile ce-au trecut peste el, de masa mică, trasă într'un colț. Scoarțe multe încălzeau pereții, iar de deasupra sobei de tuciu, de pe o litografie privea blând un păcurar cu fluierul pe buze, înconjurat de oile sale. Toate acestea, și podelele, și covorul, și scoarțele de pe pereți, lucrurile obișnuite la țărani nevoiași de prin părțile câmpiei ardelenice, le-a născocit și s'a bătut pentru ele Ana. Mai pe urmă le-a îndrăgit și Petrea.

Femeia se ghemui în fața sobei să ațâțe focul. Apoi aduse apă și o puse la fiert. Se mișca cu îndemânare prin casă, fără sgomot, purtând ușor lucrurile, de parcă ar fi dus flori în mână. Avea o înmlăcliere firească a trupului, ca a trestiei, ca a lanului copt, caro i se prelungea în gesturile mâinii, în neastâmpărul degetelor. Neîntrecută la horă, Ana mânuia ca nimeni alta suveica și acul plăcându-i să se știe pricepută în toate treburile casei; făcea mâncări bune, creștea găini grase și bune ouătoare, usca prune și—pentru deosebite prilejuri—păstra pe o poliță câteva sticle de bulion și două borcane de dulceață. Iar Petrea se obișnuise să fie mândru do aceste frumuseți ale soției sale.

O privi o vreme cum trebăluște pregătind amiaza. Apoi scoase de sub pat o legătură de papură și, după ce trase la o parte covorul și așternu pe podea un țol vechiu, se așeză pe un scaun cu trei picioare, în zarea sfințoasă a ferestrei, apucându-se de împletit un coș. Dibăcise acest meșteșug singur, ca un fol de joacă, de mult, când îl năpădea urâtul, în urma vitelor. Acum trăgea un folos. Vindea la cooperativă în vreme de iarnă — până fa zece, cincisprezece coșuri ori ștorgăiori de picioare în fiecare săptămână și lua bani buni. Când avea vreme, îi ajuta și Ana. Ea deprinsese și secretul pălăriilor de paie.

Împletise mai jumătate din coș, când băgă do scamă că l-a greșit și că trebuie desfăcut. Lucrul nu mai mergea cum trebuie. Nu-i sta gândul la împletit. Se opri și rămase cu barba'n pumni, gândii.

Nu-i căzuse bine c'au pus-o directoare la cămin. Acum cine va avea grijă do casă? Cine-a face de mâncare? Poate că el!... Știa că Ana so bucură de cărnii). Li satul ei, în Cărpiniș, până a fost fată, a umblat la cămin. Cânta în cor și juca în echipa de dans. Li plăcea și lui odată, cum cântă și cum joacă. Dar atunci ora fată. Acum îi nevastă. Acum arc casă și bărbat.

Nu, **JIU!** Nu era bună treaba asta. Se învățase s'o știe aproape do el, s'o audă cum trage cu sapa în brazdă lângă el, cum ieagă snopii, s'o vadă rum sc îndreaptă deodată din mijloc și cu mâna streășină la ochi privește peste câmpuri și-apoi dă drumul cântecului, sau acasă, cum seînvârte prin ogradă, sub ochii lui, sau forfotește prin odăi, dereticând, umplându-J sufletul de tihnă și pace numai pentru că-i acolo, iubitoare și cu grijă față de el, fierbinte în îmbrățișare și cu nădejde la greu; iar când se întâmpla să fie despărțiți o zi, îl cuprindea neliniștea și suferea mistuit do dor. So întor-

cea fuga acasă și când o vedea trecând liniștită prin ograda și prin casa, **off a** ușurat și aclăpostindu-se într'un colț, își umplea ochii cu făptura ei.

Pentru Petrea, viața începuse cu Ana. Până la ea, **bajbaise într** o noapte lungă și chinuită, **într'un vis negru** în care picioarele și mâinile îi-s legate și o-lasul nu te-ascultă, iar spaima îți strânge inima în **gluare de fier**.

A văzut-o întâi la căminul cultural din Cărpiniș, unde sa dus odată cu feciorii și fetele din Nima. Ana l-a îndrăgit pentru chipu-i **rumos, pencru** puterea lui de urs, pentru liniștea mișcărilor sale, pentru vorbele lui rare și cumpănite. Si s'a trezit deodată într'însă o fierbințeala neînțeleasă. A **aflat că-i** slugă la Nădlag **Chioru fără** contract și s'a aus **la Slat, aporia** sindicat Pufnind ca un taur furios, scăpărând din smguru-i ochiu însângerat de ură, Nădlag a trebuit să **scoată banii din șerpar și sa plătească** simbria flăcăului pe cinci ani și rămășițe pe încă cincisprezece. Apoi l e-trea s'a angajat la Gostatul din Cărpiniș, unde lucra și Ana ca sezoniera.

Acolo **s'au** și luat și pe urmă s'au mutat la Nima, **in** căsuța lor.

Si-acum, uite... au pus-o directoare!

Din oalele și cratițele de pe cuptor se ridicau aburi **bmemirositori**. Ana mesteca, amesteca, gusta dintr'una, gusta din **alta, cu fața stăpânită** oe încordare.

— Ană, tu... se pomeni omul vorbind și înecându-sc.

Femeia nu răspundea.

Mișcările ei conțineră o clipă, dar **îndată își urma migălită îndeletnicire** Petrea **simți-cu** acea pătrundere a omului **speriat-că** racordarea iemen creste că liniștea aceasta a ei este asemenea unei împăcări **oe dupa** lacrimi, când obrazul zâmbește, dar buzele **mai** tremură, iar în piept mocnesc suspine **înăbușite** amare, ținute abia - și **nu** mai îndrăzni să-și rostească gândul și asa **încețosat** și 'îndoelnic, de teamă să nu răscolească aceste **neînțelese alcătuirii ce se ridicau asupra sa cu amenințări înfricoșate**. **O** privea numai, **m-mărindu-i** până și frământarea foșnită a cutelor dela rochie, iar ochii i se întunecau tot **mai mult, umplându-sc** de o mută **întristare**

... îl străpunse o dorință **năprasnică s o auda** cantanu, așa cum cânta și'n alte dați. I-**arfi** mers și lui lucrul mai cu spor. Dar acum ea nu mai cânta. Dece nu mai cânta?

— Hai, ajută-mi să mestec mămăliga! spuse ea deodată, **apucanu-3** de mână.

— Ti-ajut' — murmură surprins Petrea și se ridică, lăsâiidu-se **purtat** de mână' **Se'bucura** ca un copil că **aceasta** se **întâmplă așa ca întotdeauna**, că el va strânge oala fierbinte de fier cu picioarele salo puternice, iar ca va **mesteca** mămăliga, **îngenunchiată lângă el**.

Ana se pândise și ca mult la această chemare obișnuită a iiecearei **zile**, așteptând **cu "răsuflarea** tăiată ca el să refuze. Ghicise încă dela școala ca-! supărat dar acolo n'a fost vreme pentru supărarea lui. **Ghicise oarecum** și pricina întunecării lui, **cu** tainica știință a femeilor **de-a** citi **ca^intr** o carte **în** sufletul și în inima celui iubit, dar n'apucase să limpezească acese gauu **și să-i** dea de rost. **Lucrurile so învâlmășiseră într'un vârtej amețitor, jarea** a **uitat** de sine Nici **chiar** acum. **după ce** se mai liniștise și **era înaș** stăpâna pe firea ei, **nu știa ce-ar trebui** să facă **anume, pentruca toate** să intre **înapoi** în făgașul lor.

Mestecând mămăliga, nu se gândea la altceva. Simțea ca l errea ...oaptă vorbele ei liniștitoare. Ea însăși **le-ar fi dorit cu aprindere,^aar nu le găsea**. I se **părea** că sucește în mână, pe toate părțile, un ghem **încâlcit** și, nu mai dă de capătul firului.

Se ridică, ștergându-și broboanele fine de sudoare de pe frunte și zâmbi răsufilând greu:

— Gata!

Se așezară la masă și mâncară în tăcere. Din când în când, privirile li se întâlneau, împăcate.

Pe urmă, așezați pe câte un scaunel, porniră să împletească coșuri, ca în alte dați, în clipele de răgaz. Li se părea că pacea se întoarce iar și se cuibărește în. căsuța lor, că supărarea s'a risipit. „l-a trecut” — își spunea Ana. „Nu se mai duce” — gândea Petrea.

Vremea se întunecă curând și ei lăsară împletitul. Ieșiră ca să așeze-găinele și juninca, să dea la porc și să se pregătească pentru a doua zi, când avea să meargă la Gostat la Cărpiniș, ca să încarce cartofi.

Cerul se curățise, dar vântul mai bătea încă, aducând dinspre munți un miros curat de zăpadă.

•—De n'ar îngheța!

— Nu cred. De-abia-i Octombrie încă. Nu îngheață așa devreme pe-aici.

— Bine-ar fi.

Se întoarseră în casă, aducând găteje și coceni, de porumb pentru, foc. Se întunecase de-abinelea și lucrurile din casă nu se mai vedeau. Se lovără de-olaltă prin întuneric și se îmbrățișară. Le venea să râdă, apoi ea, cu glasul fiecărei zile spuse:

— Trebuie s'aprind lampa.

— Aprinde-o, răspunse el. Și era liniștit.

La lumina lămpii, Ana începu să citească gazeta, ce-o primeau cu poșta, odată pe săptămână. Citea cu glas molcuț, fără grabă, toate știrile și articolele, iar el asculta.

Într-o vreme, el nici nu voise s'audă de gazetă. El a citi nu învățase și socotea că-i rușinos și umilitor ca 'ntr'o rasă nevasta să fie mai știutoare decât bărbatul.

Se împotriviise încruntat:

— Co să faci cu ea?

Ana s'a crucit de-o asemenea întrebare. Și s'a supărat. Iar Petrea și-a zis: „Las' să se supere. I-a trece!”

Nu i-a trecut. Peste câteva zile, a pomenit iarăși. Petrea s'a încruntat și de astă dată:

— Ce să faci cu ca?

Ana i-a privit lung, apoi a surâs mijindu-și ochii într'un fel care lui nu-i plăcea, pentru că i se părea batjocoritor și răutăcios. Mai pe urmă adăogasc subțire:

— Poi, ca s'o citim și să ne mai deschidem mintea.

Petrea n'arâspuns îndată. S'a su dui tpo el însuși : „Așa-ți trebuie, cap sec!”

Pe urmă, a simțit în adâncul inimii lui o durere aspră. A oftat și a murmurat:

— A ta minte-i deschisă destul!

Și câteva zile la rând n'a mai scos o vorbă. Iar Ana l-a lăsat în voia lui. Îl urmărea numai, cercetătoare; lui Petrea i so părea că privirea asta, când duioasă, când ascuțită ca tăișul briciului, îi descoase toate învelișurile sufletului.

Au trecut vreo trei săptămâni până când Ana să aducă iarăși vorba de gazetă. Nici până azi Petrea n'ar putea spune de ce s'a înfiorat, ca de frică,

atunci câjid, după ce el a înlors-o cu: „**DU** prea sânt bani”, ca a spus cu glas schimbat:

— Eu nu știu ce fel de om ești tu !
 Și a rămas pe gânduri toată seara.
 Dimineața, el și-a călcat pe inimă și s'a învoit.
 — Bine. Poartă-ți-o.

Și cu vremea, s'a învățat s'o asculte citind. Când. erau doar ci doi. se și bucura câte-odată, de mintea și priceperea ei și se 'ncumeta să se și mândrească în sinea lui: „ce nevestă am eu!” Când mai veneau și alții la citit, era mai greu.

Nu terminaseră încă de citit, când portița dela drum se izbi și se auziră pași în curte, apoi o bătaie în ușa tiuzii și întrebarea ascuțită a Măriucii Hurdubeț:

— Hăi! Acasă sânteți?

Aua ieși în întâmpinarea ei. Se auziră pupături, râsete înăbușite și o năvalnică învălmășire de vorbe. „Asta-i moara Măriucii”—gândi Petrea surâzând așa, de unul singur. Aștepta din clipă în clipă zvâcnirea ușii și potopul. întrebărilor acestei femei.

— Brrr! Da știi că-i răcoare —intră Măriuca, tremurând și frecându-și palmele. Vine iarna și încă n'am adus lemnele dela pădure. Voi, văd că stați bine. Sânteți harnici! îmi place! Ce mai scrie gazeta? Știți că la Cărpiniș s'a pornit să se facă colectiv? Ce gândiți, cum a fi aia? Zic oamenii că-i bine, și eu zic că-i bine. Da' luăiui meu zice: „las' c'om vedea ! Ce să ne grăbim?” — In vremea asta, fără să domolească acest șuvoiu al cărui sfârșit nu se putea prevedea, se așezase cu spatele la soba caldă, pe un scaunaș, continuând să-și frece palmele una de alta.

Era neagră și mărunță, cu mișcări sprintene și ochi neastâmpărați. Se măritase numai de câteva luni cu Ion Hurdubeț —cel mai priceput jucăuș din câteva sate. Până una-alta se mutaseră la bătrânii lui Hurdubeț, împărțind destul de anevoie bordeiul, cit o singură încăpere al lui Toma Hurdubeț, tată la zece feciori și-o fată. Măriuca s'a priceput să ostoiască repede încruntarea bătrânilor și a fost îndrăgită până și do soacră-sa, amar-nica Fevronia, cu care se potrivea la îndemânare într'alc casei și. pe care o întrecea în spornicul dar al cuvântării.

— Da' luân dece n'a venit? apucă Ana un prilej s'o întrebe, când. Măriuca trebuia să răsufle.

— Apoi că vine ol îndată, că nu suferă el multă vreme să fiu singură fără el. Se teme să nu mă fure cineva. Hi, hi, hi... D'apoi, dragă Ană, nici nu știi cât de bine-mi pare că te-o pus directoare la cămin...

Petrea tresări ca împuns de un spin și multă vreme **JU** mai pricepu nimic dii* fot ce-i suna în urechi.

— ... om face și noi serbări, ca la Cărpiniș, om cânta și-om juca pesă. Iuănu meu o zis că el face echipa do joc, că-i învață pe foți să joace ca prosnelul și taie toate echipele de joc...

Ana își ascultă vecina zâmbind, cu ochii strălucitori, uitând pentru câteva clipe că sus în deal huruba-i pe haite, că plouă înăuntru, că nu-i nimic nicăieri, c'a plâns și s'a temut, că Petrea-i acolo și se uită urf: auzind do cămin.

Sosiră apoi Macavei Savu și Măria lui, oameni trecuți cam de mull do tinerețe și rămași fără copii, cărora le era urât să steie prea mult acasă, numai ei înde ei.

Odată cu ei sosi și Ion Hurdubeț, un tânăr svelt, care păsea pământul stăpân pe sine. Cum își zări soția clocotind în mijlocul femeilor, fața lui lungăreață, uscată și rumenită de vânt, se însenină. Dete bună seara și râzând gros —fără niciun. motiv—se apropie do grupul bărbaților și se-așeză lângă Petrea. Prietenia lor so trăgea dela cătănie. Erau. de-opotrivă de liniștiți și domoli și de-opotrivă le plăcea să tacă și să asculte.

Însuflețirea Măciucii se întinsese repede și la ceilalți. Cu foții o fericeau pe Ana pentru_cinsfoa ce-i căzuse pe cap și se minunau dinainte cie cele ce vor vedea și auzi la cămin.

— Căminu-i bun lucru — își rosti Macavei Savu, grav, părerea. — Piesă cântec, jocuri. La Cărpiniș au și radio. De vreo câteva ori au venit și cu *cinemotograf*. Or veni și pe la noi. Om avea și noi radio. Oameni învățați și cu minte vorbesc la București, și tu-i ascuți aici. Faină treabă i Ehei, multe lucruri frumoase-s pe lume și noi nu le cunoaștem.

— Și le-om cunoaște în hăitura din deal... se împotrivi. Întunecat, din colțul sau, Petrea.

— Vezi bine că le-om cunoaște, — întări, oleacă pornit, Macavoi și din căutătura aspră po care-o înturnă către Petrea, se putea înțelege că-i mahnit și nedumerit, că vorba lui ar putea fi pusă la îndoială. Mai. adaogă ștergându-și buzele într'un surâs subțire sub mustața cărunță:— dacă ne-om zdrobi cât do cât!

— Poi, ne-om zdrobi, spuse cu glas molcuț Ana, aUnându-și cu greu gândurile împrăștiate dc bolovanul aruncat do bărbatul oi. — Ne-om strădui să facem un lucru bun.

Întoarse spre Petrea ochii ei albaștri, întristați, și. parcă întrebându-l „Cc-i Petre? Tu nu vrei să ne străduim pentru un. lucru bun?”

Iar Petrea, parc'ar fi înțeles această întrebare mută, se încruntă și-și tremură bazele, fără să spună o vorbă, dar Ana înțelese că el răspundea: „nu, nu și iară nu.”

Repede și nebăgate în seamă de ceilalți trecură acosto săgotăfuri ale privirilor lor.

Intraso în. vorbă Măciuca și spunea repede și fără să răsufle:

— Sânlom doar destui tineri și. dacă no strângem la un loc, apoi. nu se poate să nu facem un. cămin de să-i meargă vesica. Cum or făcut în alto părți, om face și noi.

— Așa-i, așa-i... i-o reteză Macavoi, arătând astfel că mai arc calo ceva deadăogat și că nu-i la îndemână când so vără și alții. în cuvântul său. — Tineri sânt, nu-i vorbă, și dacă pun ei mâna, poafco ieși un lucru, frumos, dar mai ascultați și la bătrâni. Tăcu așteptând, încredințat că i so cuvine respectată bătrânețea și experiența și că nicmuul din. tineri, nu se va îsvurnuta să-i nesocotească spusa.

Macavoi se 'ufuriase pe neașteptate. Pierduse din vedere că so află între prieteni. Aruncă în dreapta și 'n stânga uitături cumplite din ochii lui olecuță

holbați, agitându-și amenințător pumnul prin aer. Vorbea repede, cu glas ridicat, aproape ținând, spre mirarea celorlalți:

— Nu mai vreau să-i iert. Nu vreau să mă supui la soarte. Nu mai vreau să 'nvăț cum trebuie să mor. Vreau să 'nvăț cum să trăiesc în lumea asta anii ce mi-au mai rămas.

Și tot așa de neașteptat, Macavei se domoli. Ochii lui spălăciți se îmblânziră, și pe măsură ce vorbea, se umpleau de înduioșare.

— Viața noastră a fost amară și întunecată. Bucurii n'am avut și nici minte. Voi ați apucat mai puțin din amarul ăsta, dar tot ați mai apucat. Eu am apucat mai mult. Cât știu eu și povesteam bătrânii, pe dealurile astea — -a noastre, au trăit tot oameni săraci și proști. Și de-apuca vreunul să se ridice cât de cât, mai câine se făcea decât groful. Năcîlag și toți Nădlăgeștii au fost săraci cândva. Apoi au apucat la pământ și la bani și s'au făcut draci din oameni. Acum vremea sărăciei a trecut și a trecut și vremea prostiei; ținându-se de mână au venit și ținându-se de mână se duc. L-am trimis la ciracul pe grof, om frimete și pe Nădiag și pe Crețu. Și-om trimite dracului și prostia. De-aiă facem cămin. Om împăduri Nirba și-om crește oi cu lână ca mătasa în Dupătău... Om face colectiv și-om fi oameni cu stare și știutori. De-asta-i bun căminul...

— Doar nu le-om face toate astea la cămin...

Acum se arătase nedumerit și neîncrezător Ion Hurdubeț. Nu pentru că lui nu i-ar fi plăcut, ideea căminului cultural. Se înțelesese chiar cu Măciuca s'o ajute pe Ana ia echipa de dansuri. Dar atâta tot. Cuvântarea lui Macavei o socotea pornită mai degrabă din plăcerea bătrânului de-a se sfătoși și de-a se arăta mai căpățânos decât ceilalți. Ion Hurdubeț nu credea că la cămin vor pune la cald lucruri ca acelea: împădurire! colectiv! Auzi! Văzând însă că bătrânul își zburlește mustața și-și holbează ochii, amuți plecându-și privirile în pământ.

— Apoi să vă explic și asta! se hotărî Macavei. Voi gândiți că la cămin îi numai petrecere, apoi nu-i așa...

Ana ascultase îngândurată. Încă nu înțelegea cumsecade ce vrea Macavei Savu cu pildele lui. I se păruse că vorbele sale se deapănă prea ușor și prea fără împiedicare și apucată iarăși de frica de-acum câteva ceasuri se gândise: „unde-s vorbe multe și ușoare, treaba-i puțină și merge greu”. La ultimele lui vorbe însă, tresări și se pomeni că-i îngână aproape fără să vrea:

— Nu-i numai petrecere. Ii muncă și învățătură.

— Așa-i! Vorbești bine. Ii muncă și învățătură. La cămin îi revoluție culturală. Te desveți do prostie și înveți cultură. Cultura asta îi ca o roată la căruță. Căruța-i socialismul, cultura-i o roată la căruța asta. Dacă roata asta se strică ori cade, atunci căruța șchioapătă, so târâe, se împiedică stă'n loc.

Câteva clipe se făcutăcere. Macavei se bucura în sinea lui că fusese ascultat și că spusese lucruri cari nu oricui îi trec prin cap. Dar se feri să-și facă cunoscută bucuria și mândria. Își netezi ușor mustățile, trecându și cătinel privirile dela unii la altul. Ochii lui albaștri, spălăciți, străluceau clipind ușor sub sprâncenele groase și negre. Văzându-i că tac cu fețele gândite, înțelese că-și bat capul să priceapă vorbele lui. frumoase — chiar așa de frumoase ca cele din cărți și se crezu îndreptățit să mai adaoge câte ceva:

— Uite, bunăoară, am crezut și eu până nu de mult că pământu-i ca o plăcintă. Așa credeau toți. Și voi așa ați crezut. Unii mai cred și-acum.

— Da' cum să fie? — murmură Măria, cuprinsă de spaimă. „Acum — de bună seamă că trânteste una”!

— Apoi nu-i așa! Nu-i ca o plăcintă. Ii ca un bostan.

— Doamne iartă-mă, ce-ți mai umblă prin cap, ori ai mâncat bureți, mă, omule! strigă Măria, deznădăjduită, făcându-și zece cruci una după alta, dar amuți, cu gura căscată când o auzi pe Ana:

— Așa-i ! Ii rotund și se 'nvârte.

Ion și Măriuca Hurdubeț își făceau semne din ochi, râzând. S'au fost sfădit și ei odată pentru rotunjimea pământului. Apoi s'au pupat și-au hotărât: lasă-l să fie cum vrea el.

Macavei continua, grav și îndărătnic, ațâțat do vorbele nevastei sale:

— Ii rotund și se 'nvârte. Așa spune știința. Iar știința-i în cărți.. Și cărțile-s la cămin. Acum numai proștii mai cred că pământu-i ca o plăcintă.

În colțul său, Petrea se închise în inima lui, aducându-și încăodată aminte că el încă tot mai crede că pământu-i ca o plăcintă și că-i un prost ca toți proștii, că Ana nu mai crede și că ea-i deșteaptă. Bine-ar fi fost să fie surd și să nu mai audă nicio vorbă din toate câte se vânturau aici, fără ca el să fie întrebat dacă îngădue sau ba.

— Cărțile — continuă Macavei Savu — îs lucrul cel mai frumos și de mirare din câte fac oamenii. Acolo rămâne sufletul celor mai înțelepți și tu-l cunoști de-acolo și-ți faci și sufletul tău frumos și înțelept. Eu am ascultat la Cărpiniș și la Brețc, cetindu-se din cărți. Sunt cărți care-ți moaie inima, de-ți dau lacrimile. Am ascultat eu o carto, unde spunea cum l-au dus pe-un fecior în războiri și cum îl băteau maju.ru! și ofițerii și cum a fugit la Ruși. Spunea acolo de un chiabur cum îi bătea pe țărani. îmi venea să-l caut pe Nădlag și să-l strâng de grumaz...

— Tu ești în stare și do una ca asta, mă, bărbat bohvud!

— Is în stare, să știi! — se oțărî el, sâcâit de îndrăzneala Măriei lui, și tăcu, înciudat, căutând să-și aducă aminte und.c-a fost întrerupt, ca să-și ducă mai departe vorba.

În clipa asta, Petrea spuse din colțul său, mohorât, fără să se uite la oameni, de parcă ar fi vorbit singur cu gândurile sale:

— O fi, numai că-i greu să faci cămin la noi.

— Dece să fie greu? Defel nu-i greu — scapără răsucindu-se pe scăunașul ei Măriuca, gata de îndelungată harță. Alții or făcut, om face și noi.. În tot satul este-un cămin. În Brețc în toată duminica îi serbare...

— Brețcu-i mare... La noi, vreo treizeci de case...

— Ș'apoi ce, dacă-i mare? Tot oameni, tot țărani îs și-acolo. Dacă ei au putut, putem și noi. Și-apoi nu sântem numai do capul nostru; n'ai auzit ce-o zis Ionu Cicului? Că no-ajută. Și Pop luăn. Și instructorul. Ce-au. zis?

— Să nu moară ajutorul pe drum...

Oaspeții priveau cu uimire la Petrea, neînțelegând, iar Anei îi ardeau obrăjii. Macavei se gândi c'ar fi bine să mai pună câteva vorbe:

— D'apoi îi de știut că lucru ușor nu-i. Da', dacă în alte părți s'a făcut, de bună samă că nici noi nu ne-om lăsa. Și dacă Ionu Cicului a zis de ajutor, apoi atunci n'a i'i altcum. Eu mima' una întreb: Cine a duce greul?

— Noi! utemiștii! — sări din nou Măriuca.

Ana încuviință:

— Da. Noi, utemiștii.

— Na, dă-mi pace — aruncă, râzând cu multă poftă Maria lui Macavei. Cum or putea face treabă *nește* copilandri, cu mintea mima' Ia joacă?...

— Că uu-s copilandri. Is utemișfi — se porni cătrănită Măriuca. Rana aceasta o înghimpa pe ea mai mult ca orice. Ea, organizatoarea grupei

de utemiști, niciodată nu și-a dat **seama** așa de limpede ca acuma, cât **de taro șchioapătă organizația** lor. Dar U.T.M.-iști au făcut lucruri mult **mai mari**. N'or putea face ei un cor? Na, mai lasă-mă!...

Macavei se supăraseră **de-abinelea** pe nevastă-sa, care cu hodorog-troncun ăsta, **puseseră** vârf la toate. Nu-i plăcea să afle că Măria gândește lucrurile altfel decât el; muierea-i un trup și-un suflet cu bărbatul; că din vorba lui n'are cum ieși, dacă iese, atunci îi poznă. Acum, el — ca bărbat **cu cap** — trebuia să îndrepte prostia:

— Utemiștii nu-s cum eram noi feciori. Eu încă rău n'am auzit de utemiști. Da' dacă-s tineri, de ce să nu le **steie** capul și la joacă? Las' că la cămin n'a mai fi joacă. Numa', una-i sfântă. Tinerii, de capul lor, n'or putea face nimic. Acolo trebuie și-o căpățână mai bătrână...

Acum era mulțumit. Rotind privirea-i dela unul la altul, înțelese că toți îi dădeau dreptate și ghiciseră la cine-i. acea „căpățână mai bătrână”. Zâmbi cu o naivă șiretenie și — pentrucă să-și ascundă încântarea — începu să **scociorască** în fundul pungii de tutun și să-și umple pipa.

— Apoi e'or veni și bătrânii să ne-ajute — vorbi Ana, cu glasul tremurând de o emoție ce nu și-o putea împiedica. — Nici nu ne-am. gândit să facem ceva fără ei. Căminul nu-i numai pentru tineri. Pentru tot satul s'a făcut. Toți avem lipsă de el.

Vreamea trecu. împărțiți în perechi, oamenii lăsară problemele căminului și se **apucară** să **discute** lucruri felurite, femeile **de-ale lor**, bărbații **de-ale** lor. Numai Petrea sta și nu spunea nimic, iar când Hurdubeț îl întrebă nedumerit:

— Parcă nu ți-s boii acasă?

El făcu cu mâna un semn care însemna și „da” și „nu” și „dă-mi pace”.

.

După ce oaspeții au plecat se făcu tăcere în odaie. Dela poartă, până **unde** îi petrecuseră s'au întors, plini **do** frig, sgribulind. S'au **asezat** pe marginea patului, duși pe gânduri.

De-afară se auzea vântul năpustindu-so peste lume, cu mugete lungi, înfundate. Când, și când, împiedicat în șindrile, șuiera chinuit sau, **învârtejindu-se de-atungul văii**, **bubuia** ca într'o prăbușire **de** dealuri.

— Ce vânt mare! se înfiora Ana, Ijpindu-se **do** bărbatu-său. **El nu** răspunse. Se aplecă spre ea, **ferind-o**, apărându-și-o **parcă**. Ferocii i se păru ciudată și se **temu de privirea** ochilor Lui caro-o cercetau cu îndârjire și suferință, și cu glas mic, de copil fricos, întrebă:

— Ce-i, Petre?

El iarăși nu răspunse. O îmbrățișa neîndemânatic, greoi, sărutând-o fără s'o scape din **ochi**. **Ea** se ghemui mai **aproape** de pieptul său lat, scâncind. Apoi, ținându-l de umeri și **cântându-i** ochii, răsăfătată:

— Petre...

El tot **nu** răspundea. O strângea în brațe, înăbușind-o aproape și zâmbea.

— **Ce-a** fost cutine'n ia-seară? Așa ai fost de nu **știu cum...** **De pe obrazul bărbatului** zâmbetul **pierea** și se alegea o încruntătură urâtă, pe **care** femeia n'o vedea încă. O cută groasă prindea să adâncească fruntea și ochii să ardă.

Acum femeia **simțea** întreaga strânsoarc a brațelor Lui **do** oțel; o duru. Ridicând ochii spre el, o apucă frica:

— Ce-i?

El încorda mai taro brațele:

— Ană, să nu Le duci!

— Unde să mă duc?

— Să nu te duci!...

— Vai, Petre!., nu mă strânge așa... că mă doare.

— Da' să nu te duci... — vocea bărbatului se ruga și amenința.

Femeia se desprinsese câținel din brațele lui, care nu voiau s'o lase. Privirea ei curată îl învăluia într'o căutătură nedumerită:

— Unde vrei să mă duc?... Nu mă duc nicăeri...

— Să nu te duci... directoare...

Ana se miră. Înțelese într'o străfulgerare toată spaima bărbatului.

— Doar nu mă duc nicăiri. Aici voi fi directoare.

— Nu !!

Femeia amuți. Se întoarse încet de către Petrea. Plângea, tresărind ușor din când în când; o încerca aceeași obidă ca atunci când tatăl ei n'o lăsa la joc sau mai târziu, când la gostat, un pontator uricios îi calculase greșit depășirea de normă, obida pe care o simțea oricând i se fura un drept. Acum însă durerea era și mai mare, pentru că cel care o asuprea era Petrea. De-a-ceea plângea.

Petrea se frământa acolo alături. Ea îi auzea respirația grea, oftaturile dese. Înțelese că-i parc răuși-i fu ciudă pe mila lui. Se răsuci către el, supărată și mândră:

— Dece nu vrei să fiu directoare ia cămin?

Petrea nu putea răbda acest plâns de câteva clipe și lacrimile care mai stăruiau între genele ci lungi. Ii pierise de-odată toată împotrivirea și încă nu știa ce să facă. Ar fi vrut să-i șteargă lacrimile, dar se temu. O privea numai, gândindu-so: „doamne, câtu-i de frumoasă"! II muia iarăș, ca de atâtea ori o înduioșare fără margini pentru soția sa.

În!rebarea nici mi i-o auzise. Uitase într'o clipă toate necazurile. Acum ea era acolo, lângă el. Acum nu-i mai trebuia nimic.

— Dece **JU** vrei să fiu directoare la cămin? întrebă din nou. Ana.

Petrea so liniștise și avusese vreme să se gândească, dar nu reușise să afle •dece nu vrea. Era ceva ca atunci când dormi și simți ca o bănuială îndepărtată că cineva te scutură cu putere, iar tu te ghemuești și mai adânc în somn — și nu vrei să știi nimic — numai să-ți rămână neturburată dulcea toropeală.

— Dece ți-i ciudă pe un lucru care mie mi-i drag să-l fac?

El îngăimă:

— Să nu mă Iași...

Această rugămintă sunase neașteptat pentru Ana. Se aruncă furtunos în brațele iui, sărulându-l, răsând, tremurând, gemând cuvinte fără șir. Apoi se trase înapoi, rușinată. Nu se mai întâmplase niciodată așa. Totdeauna îl așteptase ea, mușcându-și degetele atunci când se întâmpla ca el sa nu-i priceapă dorința.

So grăbi, înfrigurată, să desfacă patul. Bătea perna și întindea păturile în neștire.

Ii auzea vorbele înăbușite și recunoștea în ele teama. Și aceasta îi făcea bl ne.

— Te-or duce la vreo școală...

— La școală nu-i rău. Înveți numai lucruri bune și de folos...

— Da' eu. ce mă fac?

Era mereu aproape de ea. Răsuflarea lui găfâită îi zburlea părul cofii.

— Apoi nu-i chiar sigur că m'oi duce la școală. Și chiar dacă m'oi duce, nu s'au o viață întreagă, și-apoi doar acasă viu după aia.

— Și-acoP to-o plăcea vr'un domn... și...

— Vai de mine, unde-ți umblă mintea? Acolo nu-s domni. Is oameni cumsecade.

— Să nu te duci... să nu. mă lași...

— Cum te și gândești că te las io pe tino!?

Petrea o apucă în brațe sărutând-o cu deznădejde și iar se scufundară în vârtejul iară fund al îmbrățișării, unde ca într'o imensă depărtare se auzi, pierzându-se, glasul femeii, străin, nefiresc:

— Petre... lampa... Ne văd...

II

Au trecut vre-o două săptămâni, neschimbate.

În zori, Petrea își lua străițuca cu merinde și pornea peste deal, către Gostat. Ana îl petrecea până sus la culme, la un nuc bătrân, veche cunoștință a dragostei lor. Se sărutau și se despărțeau zâmbind. Ea mai zăbovea urmărindu-i statura voinică, cum se leagănă clin ce în co mai departe. Apoi se întorcea la gospodăria ei.

De cămin nu uitase niciunul, dar fiecare se ferea să-î pomenească. Fiecare —pe cărarea sa — își urmărea cu stăruință gândurile proprii dar nu se încumeta să le dea glas. El se îndemna să se bucure că femeia uitase, iar ea —urzind la planurile oi — se ferece în taină că>el s'a împăcat cu acest gând și că —cine știe? —poate va ajuta-o chiar. Fiecare credea că'n inima celuilalt se împlinește dorința lui ascunsă.

Seara, când bărbatul se întorcea ostenit dela lucru, îl întâmpina mâncarea caldă, gustoasă și mângâierile drăgăstoase ale femeii; de aceea, împingea tot mai la fund acea afurisită neliniște.

Așa —se părea că toate sunt cum au fost înainte; s'a fost întâmplat un vânt rău, caro a încrețit pentru o clipă apa vieții lor, dar vântul s'a astâmpărat și fața apei se întinde iarăș, lucie ca oglinda.

Serile și nopțile erau iarăș numai pentru dragostea lor, caro îi mistuia elin nou. ca în primele săptămâni.

Numai uneori, Petrea bolborosea înfricoșător prin somn, iar Ana ascultându-l, so strângea mai aproape de el, înfricoșată.

Viața însă nu-i făcută numai clin nopți și sori do dragoste. Mai sunt și zile la mijloc. Și zilele începură să i se pară Anei fără sfârșit și fără spor. Câtă vreme era cu Petrea, știa ce-i de făcut: să nu-l sgândăre, «i-i apere liniștea, ca o mamă pe a copilului său adormit. Dar ziua, făcându-și lucrul prin ogradă, împletind șfergători de picioare ori hrânind galițcio, o năpădeau gândurile.

"Vedea cum oamenii, ca și înainte vreme, ieșeau cu plugurile Ia câmp, treceau ia deal cu unelte în spinare către Cărpiniș, la îugropat do vie, adunau buruienile uscate în grămezi mari și Ic aprindeau, cărau bălegarul pe câmp pășind alene alături de boi, gravi și nepăsători, așa cum făceau do zeci do ani încoace. Nu se schimbbase parcă nimic în această viață.

Iar nepăsarea lor pe ea o durea; ca știa că trebuie să facă un lucru bun pentru ei, pentru fiecare dintre oi —ori so părea că nici unul nu ia **ÎJ** seamă acest lucru bun. Atunci se răzbuna amăginclu-sc >u inima ei: oamenii au uitat ele cămin; pe cât de bucuroși și însuflețiți au primit vestea, po atât de nepăsători au și îngropat-o. Cu gura își spunea: „Bine c'am scăpat ele grijă", dar în sufletul ei era nemulțumită.

O încorda o neliniște, care creștea în fiecare zi; fără să-și dea seama limpede cum și pentru ce, simțea că totuși, oamenii n'au putut uita.

Tntr'im cătun mărunț cum îi Nirna Cărpinișului, cu case puține și înșirate

în **lungul** unei văi **strâmte**, prăpăstioase și întortochiate ca mersul unui om beat, întâmplările toate, mari și mici, triste sau vesele, de rușine sau **de** laudă, se alcătuiau în văzul tuturor. Aici, oamenii se cunosc între ei așa cum **își** cunosc sumanul cu toate cusăturile lui și. pe față și pe dos; aici, gospodina dintr'un cap al satului auzind cotcodăcitul găinii în celălalt cap, îți spune **fără** să greșescă: s'a ouat pestrița Rozaliei lui Gucuet; aici cbiar copiii **de** școală, mânând vitele la iarbă, pe dealuri, povestesc între ei cât de **rău** trăiește Gheorghisorcu Floarea, nevastă-sa, cum **o** bate el de-o face vânătă, și cum **il spurcă** ea cu gura ei de țarcă; aici, întâmplările neobișnuite rămân ani" și ani în amintirea satului, vii și neschimbate, **iar** trecerea timpului se măsoară cu aceste întâmplări; se știe că războiul a început în anul în care Nădlag **Chiorii** a împușcat un fecior din Breț pentru că i-a făcut un copil Domnicăi — **l'ata** lui cea mai mare — , că războiul s'a terminat când s'a spânzurat Vălean, bărbatul Istinei Vâșa, **din** dragoste pentru Solomica lui Sălcudean, că reforma agrară a fost atunci când s'a întors Macavei Savu beat dela Cărpiniș, cântând cât îi satul **de** lung:

Hai mândră sub nuc,
Haida să le fuc,
Haicla mândra meaaa,
Nu te speriaaa...

ar Măria mergea la doi pași în ruina lui și-l suduia rușinată: „Taci mă, zălud bătrân! Te-aud oamenii”.

Intr'un cătun mărunț ca Nima Gărpinișului, **unde** evenimentele sunt destul de rare, această întâmplare nu putea fi **trecută** cu vederea. O femeie director. Nici **nu** atât căminul cultural, care putea fi sau nu, tulbura pe oameni, cât faptul acesta nemai întâlnit: o țărăncă **neînvățată**, cu catrință **țesută**» **casă și cu năframă peste părul oi** bălan împletit **în concii, cu mâini mari și crăpate, director** la căminul cultural ! Dar acum, **iată**, țărăncă directoare sub ochii lor. Până ieri au **agrăit-o** cu toții: tu Ană, ce mai faci? De-acum însă cum o vor agrăi? Doamnă directoare? Nu — **pentru că-i** o țărăncă de-o seamă **cu ei. Tu, Ană?** Nu — **pentru că-i** directoare. **Și-apoi**, cui o să-i comande ea, dacă-i directoare? întrebarea asta nu da pace femeilor, și mai cu seamă **acelor femei** care știau, că limba **le-a** fost dăruită do fire, nu ca să mucezească, și pe care poporul le numește din această pricină, melițo. Când o întâlneau pe uliță sau când, **trecând** prin fața căsoi salo, o zăreau trebăluind prin ogradă, îi strigau subțiiindu-și glasul și lungind **vorbele: „Bună ziua”!** ori „bună seara” ! fără să-i rostească numele și nici **directoare** nochmând-o; —apoi **adăugau** mai molcuț și mai repede: „Ce mai zici? Cum **o duci?**” —ocolind **cu** dibăcie vorba *tu* sau *dumneata* și după ce Ana răspundea cu glas tărăgănat și **prietenos, cum îi era felul, femeile mai puneau ca** din întâmplare, o întrebare, făcându-și vocea tare **nepăsătoare**, dar nepierzând din privirea lor ascuțită **obrazul** smead, **pârlit de soare** al Anei: — „Ce **mai face** Petrea?” (**Femeile știau că Petrea-i amărât pontrucă au făcut** directoare din **nevasta lui.**) Ana, cu **pătrunderea** ascuțită, **femeiască**, a acestor situații stânjenitoare, **înțelegea că femeile** cunosc acest lucru și răspundea **cu liniște:** „Bine! **ia,** cu **lucru, ca** bărbații...” In sfaturile **lor fără sfârșit,** peste gard ori la fântână, **femeile destrămau fir cu fir** toalo aceste vorbo ale Anei. Ce-i **aia că:**

„cu lucru! ca bărbații!?” Adică bărbații la lucru și femeile directoare? **Ii mândră** — hotărau ele.

Neastâmpărul femeilor zădăra și pe bărbați. Ei s'ar fi minunat poate și mai mult decât femeile, dar se fereau să s'arate. Nu-i chiar așa de mare lucru, spuneau **ei**. Doar nu-i directoare peste câmp ori peste pădure și nici peste sat. Nici n'ar putea, că-**i** femeie. Ii peste cămin. La cântece și la joc se pricep și femeile. Iar Ana cântă chiar frumos și joacă bine. Așa că nu-i nici o mirare. In cugetul lor însă socoteau că un bărbat, chiar și pentru cămin, e mai potrivit.

Ana, în sinea ei, își dădea seama că această schimbare a oamenilor față de ea, căutăturile lor ciudate, întrebările lor cu ascunziș, chiar felul neobișnuit cum îi dădeau binele, gravi și puțin ironici, sunt legate de numirea **ei ca** directoare **la** cămin. **Dacă** n'ar fi fost Hurdubeții și **Macaveii**, s'ar fi simțit mai singură decât în pădure.

Ea înțelese și mai bine că în sat, de bună seamă, se află și oameni care n'au uitat de cămin, când într'una din zile, Macavei Savu, trecând pe drum și zărind-o în ogradă, i-a strigat:

— Ce-i cu căminul ăla, vecinuțo? Că oamenii s'ar bucura.

Ana n'a avut ce răspunde. S'a înroșit și a tăcut, frământându-și șurța în mâini. Macavei mai adăugase:

— **Faceți-1** numai, că-i. un. lucru tare frumos.

Și și-a urmat drumul.

Pe Ana o apucase mânia. „Faceți, faceți! Dar, cine să facă? Toți dau din gură: faceți, faceți, da' nici. **unul** nu vine să te-ajute măcar cu **un** sfat ca lumea”.

Și zilele se alungau una pe alta, fără **oprire**.-**Ea** încă tot mai aștepta să vie cineva s'o probozească sau să-i **spuie**: „Uite, Ană, trebe să...”

Și nici cu această așteptare nu se putea împăca. încă din copilărie își învățase viața cu o anume rânduială: maică-sa, fie-i țărâna ușoară — nu. scăpase nici un prilej s'o dăscălească: „Mâinile ți-s datesă lucrî, nu să te dichisești... Gândește-te de zece ori și vorbește odată... Să nu faci „hop” în joc, până nu te cheamă... Casa ta să-ți fie sfântă și-a altuia s'o cinstești! Să fii curată ca floarea... Bărbatul **caro** ți l-a rândui Dumnezeu să știi că ți-**i** tată și mamă și frate, așa să te porți cu el... Dela oameni învață numai binele, răul lasă-1 pentru răi...”

Vechile rânduielei însă, acum nu se mai potriveau. Trebuia o altă rânduială decât cea a casei sale. Acea rânduială o învățase dela maică-sa și dela alți oameni, picătură **cu** picătură, **1**-au. spus: Ană, așa și așa... iar ea n'a avut decât să-și deschidă bine ochii și **urechile** și-apoi să facă ce i s'a spus. Acasă, când spârgea o oală sau. afuma mâncarea, nu se temea de nimeni. Era paguba ei. Își suduia mâna și n'avea a da seamă nimănui. Mai strâmba Petrea din nas, clar îl săruta și se împăca.

Dar acum o adie o teamă ciudată, cum nu i s'a întâmplat nici când. N'a făcut nici un. rău. N'a păgubit pe nimeni. Așa l se parc. Totuși, când și când. o scutură un fior: vor chema-o în **fața** adunării de U.T.M. și i-or cere să deie seamă de tot ce-a făcut. Ea va spune: n'am făcut nimic! **Atunci...** parcă-1 și vede pe Todcraș, secretarul, subțindu-și privirile și îngroșându-și glasul: „d'**apoi** chiar aci îi buba, că n'ai făcut nimic”. Aici, gândul Anei se oprește. Mai departe n'o duce. Va intra în pământ de rușine.

Așa treceau zilele Anei, ca un șirag **în** care fiecare mărgea ascunde un spin. Iar seara, când se întorcea Petrea, ea trebuia să rătă și să canto, pentru că el să nu ghicească.

III

Toamna se înseninase. Pământul se sbicise și oamenii ieșiseră cu plugurile. Soarele mângâia lumea cu o lumină calduță, aurie. Pe porumbiști, copiii mânau vite să pască ultimele smocuri de iarbă verde.

În fereastra Anei plesnise un mugur de mușcată și petalele roze, fragede, iscară în inima ei o bănuială de veselie. Începu să îngâne un cântec vechi unguesc, ce-l învățase dela o prietenă a sa. Cântecul amintea de-o uliță lungă de sat, unde în fiecare fereastră a înflorit o floare; doar în fereastra fetei îndrăgostite, floarea s'a vestejit încă din vară.

Ana oftă pentru jalea bieteii îndrăgostite și ieși în ogradă să hrănească galițelo; o întâmpină soarele blând și-o leacă încețoșat și acea aromă nespūsă a toamnei, în care se amestecă mirosurile de paie uscându-se după ce multă vreme au fost plouate, do frunze căzute, de fum împrăștiat din buruienile arse în grădini, de lut frământat cu bălegar, lipit de curând pe podmouri.

-3- Pui, pui, pui... chemă ea pițigăiat găinile și rațele. O pufni râsul când văzu cocoșul cum se învârte fudul printre găini, mărunțind câte un bob și gangurind chemător:—Ni, ce mândru-i dumnealui, parcă-i diacul! Această asemănare o făcu se rādă dc-abinelca.

So liniști pe dată, făcându-so peste măsură de serioasă. Voia-bună nu-i mai ticnea, ea'n alto dați și dacă îi venea să cânte, îi veneau și lacrimile.

Se duse în grădină și împrăștiie cenușa rămasă de la buruienile arse și lucră în silă vre-o jumătate do ceas, apoi trânti lopata do pământ și se porni să scuture un păr —ca do vre-o șapte ani —caro so îndoia când în stânga, când în dreapta mai, mai să so rupă; Anei i se făcu milă de pom. Îl lăsa și dădu să so întoarcă în ogradă. Amintindu-și de lopata lepădată la întâmplare pe un strat, so întoarse s'o ridice. O cumpăni ușor în mâini, măsurând-o cu ochii, de parc'ar fi văzut-o pentru prima oară. O duse apoi și o așeză la locul ei în cămara de vară.

Dacă sta să se gândească, mai bine ar fi fost dc-ar fi plecat azi dimineață cu Petrea la Cărpiniș. Erau do așezat mere în lăzi cu paie, ca să fie trimise departe cu trenul.

— Hai și tu, spusesese Petrea. Trebuie mânuri ușoare acolo.

— Nu mă duc! —se împotrivi se ca ropode, fără să se gândească mult.

Acolo putea să so întâlnească cu Toderăș sau chiar cu Ionu Cicului. Ar îi întreat-o cc-i cu căminul. "»

— Dece? —se nedumerise ol. — O privea scrutător, cu bănuială.

— Am do lucru pe-acasă... și îndată îi fuseserušino. Acasă n'avea cine știe ce lucru. Galițelo și purrolul Je-ar fi lăsat în grija Măriucăi, iar junincii i-ar fi umplut ieslea bi.no să-i ajungă toată ziua.

— Binee...

Petrea plecase, îndoindu-se în sine. Anei îi era drag întotdeauna lucrul la Gostat. Avea acolo o sumedenie do prieteni și stârnea voia hună în jurul ei. Și acum, clin senin, rămânea acasă când o chema. Iar de lucru, ol știa hino —mi avea. „Pentru cămin a rămas" hotărise el în sine și-și chinu ziua cătrănit, abia apucând să se gate odată și să se întoarcă acasă.

Ana, la rândul ei, simțise că Petrea s'a supărat, dar nu îndrăznise să-J strige s'o aștepte. Cine știe ce-ar mai fi întreat?

— Ană, so auzi strigată din uliță. Acasă oști?

Badea Combate, poștașul, un omuleț cu mustați uriașe, flutura în mână o hârtie albă împăturită.

— Ai o carte. Oficială —accentua el cu importanță. —Trebuie să

semnezi aici. Și se apropie, deschizând în mers o condică și căutând cu degetul deși nu erau decât două adrese: școala elementară cu patru clase și **Nucu** Ana. Apoi **triumfător**: —Aici! Scoase din curelușa genții un capăt de creion chimic. Cu degetul trecut peste limbă muie locul pentru semnătură și-i repetă: —Aici. Citeț. Auzi? Citeț! Să se poată cunoaște. Să nu zici mâne, poimâne, că nu ți-am dat-o. Ii oficială.

Ana surâse înveselită de purl area, migălită a bătrânului.

—He, he, he, râzi — chicoti badea Condrate, **strâmbându-și** gura fără dinți. Și domnișoara învățătoare a râs. Apoi după ce a deschis-o n'a mai **râs**. S'a'îngălbenit.'Corispodența oficială îi lucru mare. Nu-i de râs. Na, deschide-o!

Ana întoarse scrisoarea pe toate părțile. Nu semăna a plic. Un petec de hârtie, îndoit și lipit abia, la margine. Pe-o față scria: „Sfatul popular al Regiunii Mureș. Secțiunea Artă și Cultură. Către Nucu *Ana*, directorul căminului cultural „Nicoiaie Bălcescu”, Cămunul Nima, comuna Cărpiniș.”

Ce-o fi? Cine-i scrie? Ce-i scrie? Ei? Directorul Căminului Cultural, cămunul Nima...

Cu băgare de seamă deslipi hârtia și-o despături.

Citi, încruntându-se tot mai mult pe măsură ce înțelegea:

„Până la 15 Noembrie... un raport de-tai-lat... numărul cărților din bibliotecă... numărul cititorilor... cercurilor de citit în colectiv... Conferințelor... programele săptămânale... planul de muncă pentru perioada de iarnă... Si hârtia nu se mai termina.

Năucită, ridică ochii la badea Condrate, care zâmbea pe sub cosorocul șepcii.

—Ce-i asta?

— He, he, he, ți-am spus io, „oficială... oficială.” Bătrânul plecă, schiopătând ușor, abia purtându-și bocancii uriași.

Ana își duse palmele la tâmple:

— Ce mă fac? Mâne-i cin 'sprezece. Pe mâne să fac raport... de... deta... Desfăcu iarăși hârtia și silabisi copleșită: de-tai-lat... Ce-i aia? Și parcă toată frica izvora din sonoritatea ciudată a acestui cuvânt. Ce-i aia? De... de... detaiat, detaiat. Raport... „Ană, Ană, te-or scrie la gazetă că n'ai făcut nimic, cum l-au scris pe unul dela Deda. Vai de capul tău...”

Văicăreala nu ținu multă vreme. își legă năframa în cap și alergă la Măriuca.

— Ni, ce-a adus poștașul.

— Ce?

— Citește!

Măriuca silabisi cu greu și uita din vorbe.

— Raport. Așa! Raport, de-tai-lat! Așa. Detaiat. Ce-i aia?

— Nu știu.

Se priviră cu ciudă, încurcate și neajutorate.

— Mergi mai departe.

Năucă rămase și Măriuca. Ii cădea și ei o parte din vină. Când se făcuse căminul, își luase și ea un angajament în numele utemiștilor, o aplaudaseră și pe ea. Ana o pupase. Dar nu s'a ales nimic din angajamentele ei.

— Na?

— Na!?

S'au sfătuit cât s'au sfătuit, fără să ajungă la capăt. Au mers la Macavei Savu, să-i ceară un sfat. Macavei tăia și așeza lemne pentru iarnă. Le-a ascultat atent, a dat din cap de câteva ori, apoi sfătos a zis:

— V'am spus ou, că de capul vostru nu faceți nici do-o ceapă degerată. Trebuie o căpățână mai bătrână.

Și s'a pus să taie mai departe, ca și când nu s'ar fi întâmplat **nimic**.

Au mers apoi la Serafima Mălai, învățătoarea, să ceară un sfat. Au aflat-o adormicând înfocolită între perne și pături pe pat. Căscă ochii surprinsă, apoi văzând cine-a venit, încruntă sprâncenele ei subțiri ca niște firisoare de amici. Pe obraji ei lați cu pielea netedă, trandafirie, se ivi o expresie de lehamite:

— Ce-i?

li întinseră hârtia:

— Uite, tovarășă învățătoare, uite co-am primit!...

Serafima prinse hârtia **între** degetele ei grăsuțe, rumene, îufr'unfel pe care-l credea „delicat”, și o **parcuse cu** ochii plictisiți, reci.

— Hm! **Ți-am** spus eu doar că **n'ai** să faci nici o'brânză cu aștia. Ți-am spus? Poftim! **Surâse subțire**, ivind între buzele cărnoase, îmbelșugate, dinți lați și puternici. Dacă nu-s *cadre*... și apăsă dinadins pe acest din urmă cuvânt, iar prin ochii ei mici, suri, fulgeră scurt, **aproape de nezărit**, o luminiță batjocoritoare:

— Da! — îndrăzni Măriuca — **de-tai-lat** ce-i aia?

— Hi, hi, hi! Ce anume? Detailat? Dece vrei să știi? Tot ai să uiți. Nu-i atât de important.

Femeile plecară, iar Serafima Mălai rămase cu sine însăși, **oftând**.

in poartă, femeile se opriră descumpănite, priviuciu-se întrebător. Nu știau bine dece li-i rușine și se simt vinovate amândouă: dar asta și-o citeau **în ochi**; o rușine grea, apăsătoare, fără iertare.

Au stat câteva **clipe**. **Apoi, Măriuca transe** tăcerea, **cu un glas plin do** amărăciune:

— Și-asta-i învățătoare, apoi!..

Ana nu răspunse. Privi încurcată, cu ciudă, casa destul **de** răsărită și acoperită cu șindrile a Istinei Vâșă, de parcă tot răul **de-acolo** ar fi izvorât, **din** pereții curat văruiți și cu chenare **sinilii** la ferestre; **i**. se păru că ferestrele-s niște ochi care se uită pieziș la ele, cu batjocură. Dincolo de pereții **albi** și **de** mușcățile din ferestre, stă grăsolea aia cu glas do mătase și. râde de ele. Parc'o aude cum împunge aerul cu **chicotitul** oi; hi, hi, hi! In clipa asta, s'ar fi bucurat din toată inima s'o vadă umilită și înjosită, oricum și **de oricine**, numai s'o vadă astfel. Hei, de s'ar fi putut răzbuna acum, pe dată!

Se înturnă către Măriuca și **ghici** gânduri **asemănătoare** sub fruntea ei încruntată. Li auzi **întrebarea**:

— Ce dracu' să facem?

Dar **nu** răspunse nici acum. Trebuia să so liniștească mai întâi. Cu mintea răscolită, cum era în. clipele acelea, nu putea lega nici două vorbe laolaltă.

— Că așa **nu** puteam sta!... adăugă Măriuca.

— Nu. **Di bună** samă că nu —răspunse Ana cu un glas **abia îngânat**. Și tăcu iar.

— Hai să mergem, să strângem pe utemiști....

Ana tresări. Privi **țintă în ochii** Măriucii și râse:

— **Pe** utemiști... pe utemiștii tăi!... Mai curând **strângi** vrăbiile de pe garduri...

Râse iar, cu răutate, și-și **întoarse** privirile în altă parte.

— Câți au venit Vinerea trecută ia ședința de grupă? Tu, eu, și încă

trei. Mai lăasă-mă cu ulemiștii, și chiar dac'ar i'i oarneni ca oamenii, de unde-i strângi, deia Cil/piș, dela Brețc? Toți îs ori Ia lemne, ori la vie, ori la drac'n praznic cu oil'e. Om face noi cămin când a face plopul mere. Of! și iar of.

Măriuca înlemnise. Vorbise chiar Ana, oii numai i se năzărise ci? Jjigăim.ă:

— Ană, doar nu Le-ai prostit...

— Ba m'am prostit. Cămin mi-a trebuit! N'am avut de lucru!

— Măă... da' proaste vorbo-ți mai umblă prin gură... Ai uitat că ești directoare de cămin, că ești utemistă; ai uitat că ți-ai luat un angajament?

Acestea fură tocmai vorbele caro în clipa aceea puteau Iovi mai dureros pe Ana — și măcar că Măriuca le spusese, cum nu-i era în fire, moale și domol, cu multă părere do rău în glas, pentru Ana sunaseră ca o ocară. Uită de învățătoare, de primirea pe care lc-o făcuse, de starea nefericită a lucrurilor și se năpusti cu răutate asupra prietenei sale, căutând, s'o împungă cu cele mai urâte vorbo:

— Angajament! Ți-ai luat și tu angajament. Și-au luat utemiștii foți. Ce s'a ales de el? Deco să fiu cu mai cu moț ca alții? Și-apoi utemiștii tăi... Avem, n'am ce zice, o grupă de mai mare dragul. Vine organizațoarea, bate din palme, și să-i vezi pe utemiști cum se mișcă și cum toate se fac cât ai clipi din ochi...

Măriuca primi și spinul ăsta cu seninătate. In sinea ei se mira că mai rabdă încă și nu s'apucă și ea de strigat (că se pricepe, cât de cât!) — dar înțelegea că Ana nu din răutate a luat-o pe de-alături, ci din obidă și că nu trebuie ațâțată, ci ogoită. își calcă pe inimă — tăcu, așteptând.

— De uji de să-i aduni? — continuă Ana, mișcând nervoasă cu vârful ghetei, o pietricică rotundă, încoace și încolo.

— Vom vedea do unde. Vom merge pe la casele lor și-om ști care pe unde-s. Măiue-i duminică. Cei cari s'au întors, or veni.

— Ori or dormi.

— Or fi și din aia. Hai să mergem.

Se unlră cu pași înceți, Ia vale, spre casa Anii. Aici s'au așezat pe prispă și-au tăcut vreme de vre-o jumătate de ceas. Apoi. altă jumătate s'au certat: să meargă ori să nu meargă? Pe urmă s'au certat: ele unde să înceapă — din capul de sus. ori din cel de jos al satului? Și tot timpul, Ana a răs mușcător, înțepând pe Măriuca în fel și chip că organizația-i mămligoasă, că organizațoarea numai gură arc, că la Nima — unde oamenii-s năcăjiți și-abia-și văd capul de lucru, — a fi cămin când a răsări soarele dinspre dealul Nirbei (care cădea către asfințit), iar Măriuca a răbdat, răspunzând când credea că-i nevoie, blând și cumpănit: a fi cămin chiar înainte de-a răsări soarele cie către Nirba — că grupa U.T.M. va face și ea ceva treabă, că organizațoarea nu are numai gură, ci și suflet pentru căminul ăsta și că nu-i bine ca oamenii să so lase muiați do deznădejde...

Până la urmă, mai pe sub seară, se ridicară și porniră pe uliță la deal, către celălalt cap ai satului, așa cum se gândise Măriuca.

Nima Cărpinișuhii era un cătun prizărit cu nici treizeci do case, înșirate toate de-o parte și de cealaltă a singurei ulițe caro cobora odată cu valea pâraului, urmând-o în toate șerpuirile ci fără noimă. Dealurile erau mari și prăpăstioase, iar valea strâmtă și adâncă. Ca să nu le ia la vale, apele care primăvara și după ploi mari veneau furioase, involburate în puhoiuri

mari și spălau tot ce întâlneau în drum, localnicii își ridicaseră căsuțele pe costișe, aproape de culmile dealurilor.

Cel mai în deal dintre toate se ițea bordeiașul lui Tomuța Gavrilă.

Aici, drumul semăna mai degrabă cu o cărare mai lată, năpădită de ierburi și scăeți, urmându-se într'un firisor subțire până* departe, în pădurea Cărpinișului; tocmai din această pricină, locului i se spunea Subpădure și era vestit pentru sărăcia pământului său lutos, care vara se'ncingea în soare, ca un cuptor, pârlind iarba, iar toamna și primăvara se umplea de apă, încleindu-se și nerăbdând plugul.

Ana și Măriuca ajunseră la bordeiul lui Tomuța Gavrilă, când se îngâna ziua cu noaptea. Sub cerul curat, fără lună, dealurile arătau spinări mohorâte. Departe, către asfințit, se mai ghicea abia o tivitură viorie, însoțind culmile cele mai înalte, dar spre răsărit cerul se împreuna cu pământul într'o întunecime fără pic de zare. Femeile se temeau de această întunecime spre care mergeau ținându-se de mână, țepene și mufe. Când zăriră pâlpâind ochiul luminat de lampă al ferestrei bordeiului, răsufară de-odată ușurate și se'nveseliră, râzând, fără să știe de ce.

Înăuntru, într'o încăpere strâmtă și joasă, cu pereții afumați și cu zugrăveala pleznită în multe locuri, se aflau lucruri puține și făpturi multe. În două colțuri, pe două paturi vechi, deșelate, se vedeau de sub țoalele aspre de lână, marginile cearceafurilor groase, sure de cânepă și fire rătăcite ele paie. Se ghicea lesne că paturile acestea nu cunoșteau ce-i aceea: saltea. În mijlocul odăii, o masă rotundă, grea, de fag, destul de murdară, iar în jurul ei vre-o patru-cinci scaune fără spetează. De șezut se mai putea șede și pe lădoiul de sub fereastră, care acum sta cu capacul ridicat, arătându-și cele două despărțituri, și conținutul: mălai și făină de grâu. Cam acestea și soba cu plită de tuciu erau lucrurile mai de seamă din bordeiul familiei Tomuța.

Mai era apoi multă veselie și neastâmpăr. Se petrecea un lucru obișnuit prin aceste părți, dar eveniment pentru Tomuțești: se jupuiseră o oaie —și-acum se pregăteau cu înfrigurare și gravitate toate amănunțele în vederea îndestulării foamei. Întinsă pe masă, carnea roșietică, caldă încă, slobozea aburi, umplând odaia cu un miros puternic de seu proaspăt. Lina, gospodina casei, o femeie scundă și uscată, cu o căutătură încordată întipărită pe fața ei neagră și sbârcită, tăia bălei mari pe caro le opărea într'o oală cu apă'n clocot și pe urmă le așternea grijulie într'un ceaun, îngropat pe jumătate în gaura plitei; carnea sfârâia, stârnind involburări de sfară și aromă iute de usturoiu.

Mirosurile amestecate și tot mai vii de carne proaspătă de oaie, do usturoiu, de seu prăjit, ațâțau nerăbdarea căsenilor, întețindu-le hărnicia. O fată de trei șchioape zdrobea usturoiu într'un blid de lemn, Niculae, feciorul cel mai mare, cel pe care îl căutau cele două femei, curăța cu multă grijă pielea oii, întinzând-o pe trei bețe prinse în forma unei cruci, duble. O altă fată, mai răsărită, cerna făina de mălai, cu o sită mare și destul de rară, casă nu rămână multe țărâțe. Al doilea flăcău, ghemuit înfața sobei, mărunțea cu-o bardiță lemnele și arunca surcele subțiri în foc, ca să nu se domolească, ci. să bobotească tot mai înverșunat. Iar cel mai mic flăcău al casei, urla din răspuțeri, agitând mâinile și picioarele, într'un leagăn atârnat de grindă.

Intrarea Anei și Măriucăi nu tulbură defel ocupația căsenilor.

— Bună seara! spuseră cele două femei.

— Bună să vă fie inima, răspunse Lina și le întinse pe rând mâna scorțoasă, cu vinele îngroșate, după ce și-o ștersese repede de șorțul aspru țesut din călți de cânepă. —Șădeți!

— Las'că nu stăm mult. Cu Niculae avem o vorbă.

—Cu Niculae? Ce vorbă? Putem ști și noi? întrebă răstit și repede Tomuța Gavrilă. Era un om mai mult mic, dar cu umeri largi și puternici, și cu piept mare, boltit. își înfipsese pumnii cât niște maiuri în chimir și pironea asupra celor două femei priviri bănuitoare, nedomolite, pe sub încâlciții ra sprâncenelor.

Niculae nu-și părăsi îndeletnicirea sa migăloasă și plină de răspundere. Ridicase doar, iute, privirile, când intraseră femeile, și le plecase îndată la loc, asupra pielii întoarse pe dos, pe care o întindea cu multă grijă, casân'o spargă. Se înroșise tot, dar nu făcu nici un gest care să arate că ar fi auzit că-i vorba de el și ar avea și el o părere în această problemă.

— In legătura cu Utemei, —îngăimă Măriuca, stingherită și nedumerită ele atitudinea coltoasă a lui Tomuța, nedându-și încă seama că această vizită, pe sub seară, a două femei, nu poate părea tocmai lucru curat și nici la îndemână nu-i era unui părinte cu doi flăcăi: unul de optesprezece, celălalt de șaptesprezece și că numai legea de veacuri a ospitalității îl împiedica să-și spue părerea lui. înțelese acest lucru, când omul, fără să-și ieie ochii dela ele și fără să-și îmblânzească încruntătura chipului, mormăi lungind și subțind și mai mult vorbele:

— Ahaa... Cu Utemeul?... Așaa... Și-i sicref?

— Nu. Nu-i secret —•răspunse repezit Măriuca, jignită de bănuiala prostească a lui Tomuța. —Să vie Niculae mâine dimineață la căminul cultural.

Niculae furișă iarăși, scurt, o privire curioasă către cele două femei, dar văzându-l pe tatăl său tot încruntat și țepăn, și-o înturnă la loc asupra pielii de oaie la care lucra.

— Și cine-a merge la pădure, la lemne?

— Măine, parcă-i duminică.

— 'Da'ce? Duminica oamenii nu mancă?

li întrepruse Ana, agrăindu-l pe Niculae:

— Dacă-i avea vreme, să vii.

Niculae nu răspunse nici acum. Dar se oprise din lucru și-și privea cu stăruință mâinile, roșu până după urechi.

— Dacă'o avea!?! N'a avea vreme. Ce să caute el acolo? Nu-i el director, acolo! Când or fi lucruri de văzut, a merge și el.

Măriuca fu din nou descumpănită de răstirea lui Tomuța. Făcu Anei un semn. de plecare. Ana încuviință.

— Noapte bună. Noi tie-om duce!

— Da' dece vă grăbiți? —întrebă nepăsătoare Lina. Nici n'ați șezut. Șodcți, ca să se îndemne pețitorii.

— Las'că că vin ei pețitorii și așa, că fetele-s frumoase și harnice. Să vi le fie dumnezeu sănătoase.

— Mulțam. Mulțam.

— Na, apoi noapte bună.

— Pace bună.

ieșiră orbite de întunericul serii fără lună. Se luară iar de mână, dibuind drumul cu vârful picioarelor, până când ochii li se dedară cu bezna; abia atunci Ana întrebă, răsând în silă:

— Ce zici?

— Ce să zic? Mergem mai departe. N'or fi toți papă-îapte ca Niculae asta.

•

Pasca Romulus n'avea gard la ogradă. Nu-i vorbă, nici ogradă nu prea

era: desişul de nepătruns al tufelor do porumbele şi casa se'ntindeau până sub pereţi. Iu acest desiş so pi lor, cocina, şi grajdul do nueie împletite lipit pe dina Câteva cărări porneau do aici unindu-se în faţa uşii de pocnită bătătorită —asta ar fi fost ograda casei: mare, lată, aproape rotundă, sprijinită pe patru pe masă, o laviţă lungă şi un prepeleac în care vara atârnat petecuţe mai curăţele se iveau în fiecare primăvară fetele rânduiau un soiu de grădiniţe cu flori, caii pâu sub năvala liţionuîui.

Prin întunericul curând al sorii do toamnă tâz cam orbecăit prin acest hăţiş, până să nimerească pe uşa tinzii. Acolo s'au mai izbit cu genunchii de masa de-o creangă a prepeleacului. Po urmă au bătut la uş,

Le-a deschis îndată, chiar Pasca Romulus, ivim descinsă de şerpar şi cu cămaşa cu poale largi, fiutu întrebă cu o voce melodioasă cie om ce cântă mult:

— Cine-i?

— Noi sântem, bade Romulus, Ana Nucului şi J, Bună sara.

— Bună să vă fie inima. Intraţi şi şădeţi cu noi mai aveţi.

Omul râdea, mângâindu-şi nasul mare, de forme Femeile intrară în tindă. In lumina moaie a unui ruz ce pâlăia pe vatră, cinau tăbărîţi în jurul unui ce Raveca şi cei şase copii ai lui Pasca. Oamenii şedeau, i'io rele încrucişate sub ei, fie în genunchi, fie — cei mai nu Fiecare avea în mâna stângă un boţ măricel do *mama*. lingură. Muşcau grăbiţi şi. lacomi din mămăligă ape băgare de seamă, purtau dela ceaun spre gură lingura

Intrând, cele două femei începură să lăcrimeze ce stăruia prin tindă.

— Bună sara! —urară ole, ştergându-şi ochii cu *ni*

— Bună sara! răspunseră mesenii cu gura plină, picioare, trupeşă, mult mai înaltă decât bărbatul ci, şi. se ş ţilor scaune şi câte-o lingură.

— Pofţiţi la mâncarea noastră, nu-i cine ştie ce, da

— Pofţiţi, luaţi — întări Romulus, zâmbind p vrut să spună: „nu vă ruşinaţi de sărăcia mea; sănătate că nici mămliga nu strică”.

— Vai de mine, mâncaţi numai în linişte. Am von pentru Romulus şi pentru Ion al dumneavoastră...

— Bine, bine, da' puteţi şede şi gusta un pic, că vre: Romulus, bătrânul, continuând să rădă şi să-şi netezea obrazul bucălat, în vreme ce Romulus tânărul şi. Ion ultimele îmbucături de mămligă, grăbindu-se să termini înalţi, încă subţiri, dar ciolăuoşi şi greoi, ca mama lor.

Ana şi Măriuca s'au aşezat şi au gustat din mâucar pe gazde.

Priveau curioase !a această adunare ce so înelcîet cu îndestularea pântecului. Mai mult Ana se mira ele ace? înegriţi de fum, de straiete ponosi te şi tocite de-alăia purtt de acest ospăţ cliutr'tm singur ceaun, cu mămliga într'un

în **cealaltă**, — și do voia bună a acestor chipuri, **nepăsăloarc** în acel ceas, la tot ce se întâmpla dincolo de marginile negre ale ceanului cu **lapte**.

În mijlocul lor, Pasca Romulus — tatăl — își continua și **el** cina, părând **bucuros** c'a fost tulburat. Ședea — el singur pe un scaun rotund, cu trei picioare și ducea grăbit la gură o lingură de lemn, cu căuș mare și coadă scurtă, din care sorbea zgomotos. Ochii lui îolunzi păstrau un râs neîncetat, par'car fi spus: „totu-i frumos și bine, nici nu-i chip să nu te bucuri de toate aceste lucruri bune și frumoase. ”

În felul lui, Pasca Romulus era un om vesel și mulțumit de tot ce se întâmpla în lume cu el și cu alții. Spuneau despre el că s'a născut din glumă. **Maică-sa** fusese o **femeie** sveltă, arătoasă, iar tatăl său un bărbat înalt și chipеш. **Qondănindu-so** odată, mai mult în glumă, **femeia** l-a amenințat pe soțul ei că-i va face un copil urît. Și gluma s'a **prins**. **Cumetrele mai** știutoare cunoșteau o poveste schimbată, pe care și-o mai șopteau și azi, aplecându-și capetele laolaltă: **Susaija** glumise pe vremea ceea cu un bărbat străin, învățătorul din Cărpiniș, un om mic, negru și cu nasul mare; **avea** stărpitura asta de bărbat un dar să cânte din gură și din ceteră, de **te** topeai ca ceara, **ascultându-l**: s'o fi topit, pe semne, și Susana. Cumetrele încheie întotdeauna această poveste, **oftând** și hoibându-se unele la altele: nu-i bine să glumești **cu** bărbat străin.

Cunoștea și Pasca această poveste și râdea când i se amintea, bucurându-se, cum îi era năravul. În viața sa, a plâns o singură dată'—când a murit Susana, maică-sa. Încolo, răsând și-a început prima lui zi pe lume și răsând și le începe toate de-atunci încoace. Nimeni nu râde ca el de-o glumă bună, chiar dacă-i făcută pe pielea lui. Râde el și la greu și la bine. Când îi iese cu folos, **râde și-și** freacă nasul mare, bulbucat, când îi iese pe dos, râde, și trântindu-și pălăria de pământ se scarpină în cap. Odată, pe vremea când era slugă împreună cu un alt fecior din sat. la un sas bogat din Teaca, s'a întâmplat să rămâie boreasa — adică soața jupanului — singură cu ei. A. făcut femeia masă mare: costițe de porc bătute cu ouă și vin din acela tămâios. Romulus râdea, frecându-și nasul. Când colo, la cină, în blidul lui, tot borșul cu fasole dela amiază. Romulus a început să mănânce cu poftă, **răsând și scârpînându-se** în creștet. Pe urmă, boreasa și celălalt servitor, sătui, gustând din vin, s'au înveselit și ei și au început s'arunce în el cu oase și cu coji de ouă, iar Romulus râdea de se prăpădea. Chiar și azi, după atâta amar de vreme, aducându-și **aminte**, nu se poate stăpâni să nu radă **scuturâncu-și** pantecele: — Să nu crapi de răs? — spune el printre hohote și sughițuri. — Auzi? Mie-mi dau borș cu fasole, ei **mănâncă** carnea și ouăle, și-asvârle fot în mine cu oasele și cojile. Apoi să **nu** mori. de răs?

Ana îl ascultase și ea odată povestind această întâmplare, și veselia lui o întristase, așa cum o întrista și acum, iară să-și **deic** seama ce anume, cum și dece.

Cina se **isprăvi**. **Copiii** mulțumeau pentru stămpărarea foamei, i'acându-și cruci mari și sărutau pe rând mâna mamei, **curățindu-și** pe urmă cu **unghiile mămăliga uscată de pe degete**. Cei mai mărunți se **repeziră în odaia** din față, chiuind **pe'ntrecute** și se trântiră în pat. Raveca, care **răbdase** tăcută și țepănă **salutările** de **mână**, începu să curețe locul ospățului, turnă apă în cean și-l agăță în lanț, de-asupra flăcărilor, adună rămășițele mămăligii într'o **morindare**, apoi se așeză **pe-un** colț al **vetrii** și începu să **zgândăre** alene focul **cu** o jordiță. Flăcările se i'wolburară fără veste, luminând puternic chipurile celor trei Pășcărești rămași acolo, Romulus — bătrânul, Romulus — tânărul și Ion, cari râdeau unul către altul, foarte mulțumiți și senini.

— Ii vorba — începui Măciuca, socotind că-i bine să nu mai tărăgăneze, îi vorba să ne-adunăm toți utemiștii mâine la căminul cultural...

Cei trei oameni surzători tăceau, așteptând și alto vorbe. După chipurile lor, așa cum se întrezăreau în lumina moale și pâlăpăită a focului de pe vatră, arătau că n'au nimic împotriva celor spuse, că sunt fericiți cu toții **că au** fost înștiințați despre un lucru atât de important, că sunt bucuroși să mai audă asemenea vorbe.

— Vrem să punem pe roate căminul — adăugă Ana.

— Fain lucru. Așa zău!

— L-om pune în rând, l-om. curăța, apoi om pune la cale cititul, mai târziu om face cor și joc. Așa ca la Cărpiniș...

— Atunci chemați-mă și pe mine, să vă cânt din flucr.

— De bună seamă, că te-om chema, Dacă vrei, hai chiar mâine. Hai cu feciorii, dumitale, care-s utemiști.

— Apoi ei ce să caute acolo? Ei iui știu nici din fluor să cânte. Nu știu nimic. Is niște prostălăi. Așa, zău!

— Ei, nu-i chiar așa'. Or învăța și ei, acolo, cu noi. toți, că de-aia-i cămin cultural.

Pasca Romulus răsă îngăduitor și-o țără înduioșat de icleia că feciorii lui ar putea învăța ceva acolo la cămin; feciorii lui ședeau în dreapta și'n stânga lui, jos pe pământ, cu picioarele încrucișate sub ei și se priveau din când în când mulțumiți; Pasca și-i privi ia rândul **său** și răsă: nu-i putea intra în cap una ca asta, că feciorii lui ar avea de făcut ceva la cămin. Spuse, scărpinându-se în vârful capului:

— Eu, ce să zic? Să meargă dacă vor. Să meargă. Da' nu cred să vă folosească la ceva. *Is* niște prostălăi, hă, hă hă. Niște prostălăi. Așa, zău.

Râdeau și flăcăii, oarecum mișcați. De bună seamă că vom merge, părea să spună râsul lor — vom merge.

— Atunci veniți? — întrebă Măriuca.

— Ihî! — răspunseră ei.

— Ei, noi mergem. Noapte bună.

— Să deie dumnezeu! Margeți sănătoase.

:•:

Noaptea se mai luminase. De dincolo de dealul Fragilor, se prevestea răsăritul lunii. Satul se liniștise.

Cele două femei mergeau fără cuvânt, ascultându-și pașii ce sunau pană departe prin liniștea nopții. Se'mplineau trei ceasuri și'mai bine de când colindau singura uliță a cătunului, căutând pe utemiști. In inima Anei crescuse pe nesimțite o îndârjire, pe care nu și-ar fi bănuit-o cu trei ceasuri mai devreme, când își vărsa amarul și necazul asupra Măriucii; îndârjirea să continue paaa la nesfârșit acest drum început, să bată și iar să bată la uși și să-i cheme pe oameni. Măriuca pornise la drum dorind'din toată inima s'o scoată pe Ana din amărăciunea ei copilărească și să adune în jurul ei pe toți utemiștii, convinsă că astfel se vor face toate așa cum e mai bine; ea nu-și da seama limpede cam **ce-ar** urma să facă utemiștii, dar nici prin gând nu-i trecea că odată strănși laolaltă, s'ar putea ivi ceva cu neputință de făcut. De-aceia îndrugase în urechea Anei vrute și nevrute, răsând singură de glumele ei. Incet, încet însă, sporovăială sa se'domolise. Acum tăcea și ea, îngândurată: ea mai spera **că**. utemiștii vor veni a doua zi — nu chiar toți, poate — dar cei mai mulți vor veni.

In poarta Anei se opriră. își căutară ochii. In lumina lunii care răsărea,

se văzură întristate, nemulțumite. Ana o luă pe Măriuca de mână, grăindu-i cu greu:

— Hai... Hai un pic înăuntru. Petrea văd că n'a venit încă...

— Bine.

Ana aprinse lampa și ațâță locul în sobă. Puse apă într'o oală și o lingură de untură într'o cratiță, pregătind câteva ouă. Lucra cu un fel de înfrigurare, părând că astfel speră să se liniștească. Trase cratița la margine și după ce băgă mămăliga, se apropie de masa la care ședea Măriuca și s'așeză în fața ei. Ii prinse privirile îngrijorate, surâzând a pagubă.

— Ce zici tu de asta, Măriuca?

— Ce să zic? Om vedea noi mâine...

— Om vedea...om vedea. Și mâine... și poimâine...

Măriuca ar fi vrut să ogoaie cumva supărarea Anii, da) ca nu-i dădu timp s'apuce la vorbă.

— Mă tot gândesc — continuă Ana — de ce ne-a trebuit drumul ăsta. două femei zălude, umblând s'adunăm câțiva feciori și fete, să îndurăm vorba grea a lui Sălcudeanu, uitătura încruntată a lui Tomuța, să răbdăm bănuielile lor prostești, să râdem când ne ardea mai puțin — numai pentru că râde Pasca, să ne bucurăm fără să știm bine pentru ce anume, numai pentru că Cucuiet Iacov tușește cu fală și zice: mie-mi place c'a fi cămin și m'oiu duce acolo să joc și eu cu nevasta și cu toate cele cinci fete ale mele, ho, bo, ho, s'aibă numai cine le juca...

Se ridică și se apropie de sobă; mămăliga fierbea aburind gros. Ana sparse ouăle într'o farfurie și începu să ie bată cu o furculiță. După încordarea mișcărilor, după chipul, ei înțepenit puteai ghici lesne că nu-i stă capul la lucru; Măriuca ar fi vrut să-i răspundă cu un cuvânt de încurajare, dar nu-l afla: vedea și ea bine că nu prea au. cu. ce se lăuda pe ziua de azi. — ar fi vrut însă să-i deie și Anei și nu știa cum, din încrederea ei mare că toate vor fi bine. O văzu că ia oala cu mămăligă, așezând-o jos, pe-o scândură anume pregătită — ca să nu umple podeaua de scrum — și se grăbi să-i ajute.

Câtă vreme mestecaseră mămăliga, pe caro pe urmă Ana o înfășurase într'un ștergar alb și-o pusese sub o pernă să se păstreze caldă, femeile nu mai vorbiră despre preumblarea lor din astă seară. După ce se întoarseră la masă, mai tăcură o bucată de vreme adunându-și gândurile, pe urmă, parcă fără nicio legătură cu tot ce vorbiseră până atunci, Ana spuse, oftând:

— Mai sunt destui oameni necăjiți...

Măriuca se făcu. numai urechi. Un astfel de gând. nu bănuise.

— Mai sunt... adăugă Ana rar, cu glas molcuț, lungind unce vorbe — ...și nu știu cum, parcă cu dinadinsul se lipesc de sărăcia lor.

Cu chipul ei mic, negru și schimbânclu-și într'una căutătura, Măriuca părea, așa cum o sorbea din ochi pe Ana, cu coatele pe masă și cu barba în pumni, o fetiță care-ascultă o poveste pe caro o știe pe dinafară și totuși o urmărește cu cea mai mare băgare de seamă.

— Uite, la Cărpiniș... Sânt și acolo oameni săraci, dar nu știu cum îs mai curați, mănă mai bine, au mai multe lucruri în casă și pe lângă casă, îs mai deschiși la mijite... Și-acum, ori la primăvară, fac colectiv... Și-or duce-o tot mai bine...

Se făcu o tăcere grea.

într'un târziu, Măriuca apucă la cuvânt:

— Eheii... la Cărpiniș... altfel îs oamenii...

— Da... altfel...

— La noi... sărăcia... cum să-ți spui... îi ca scaiul pe oi. Este destulă

și azi, dar a fost ea și mai multă. Atâta sărăcie câtă s'a prăsit pe râpiicastea,, tui știu dacă s'a mai întâmplat undeva pe lume. Aici pământul, așa slab-cum este, a fost mai tot al lui Nădlag; la noi, până n'a fost cooperativă,, nimeni n'a pus bocanci în picioare; cizme or avut numai Crețeștii și Nădlăgeșcii. De prin alte sate, oamenii mai duceau la oraș o găină, un ou, o măsură de fasoale, mai făceau un. ban și se mai înțoleau cât de cât dar de-aici wiide să te duci? Departe de drumul țării, departe de drumul de fier, departe de târg. Brețea-i la patruzeci de kilometri. La noi îi mai greu c'a'n alte părți... Dar nici aia n'o poți zice că oamenii-s așa cum or fost acum zece ani. Ne scuturăm și noi de sărăcie, ca un câine de purici. Chiar toți nu-i poate scutura dintr'o dată. Mai rămân. Așa și noi...

Ana râse:

— Vezi, la Cărpiniș, amu se scutură de tot de ea. Fac colectiv.

•— Om face și noi.

— Eho, pân'atunci... a mai frece vreme...

— Chiar așa multă n'a trece...

— Nu știu.

— O, Ană dragă, așa de repede tc-ai speriat?

— Nu m'am speriat, dar îs năcăjită.. De trei ceasuri îmi sfărâm mîntea să pricep... Și nu pricep... Cămin trebuie. Oamenii-s întunecați și săraci. Da' ce le-ajută cu căminul?... Ce folos au ei de-aici?

Pe Măriuca o trecu un fior rece:

— Cum ce folos? Cor, teatru, joc, bibliotecă... Oamenii se mai deșteaptă. ...

— Si co-i dacă se mai deșteaptă?... Trece sărăcia?...

— Poi...

Răseră încurcate.

— Vezi că nu știm nici noi ce și cum, mergem să-i învățăm...

Măriuca izbucni, repezită:

— Ană, ce-i cu tine? Doar nu-i da'n.apoi?

— Nu. Nu la asta mă gândesc. înapoi nu dau, chiar de m'ar călca în picioare. Da' mă tem. Căminul singur nu-i destul. Aici mai multe trebuie..

— De bună samă, dar și căminul trebuie.

— Firește că trebuie. Și l-om face noi cumva până la urmă.

— L-om face. Cum să nu-l facem? — Măriuca începu să vorbească repede: — Ai să vezi tu, când a fi colectiv și Ia noi, în locul hăiturii din deal om face un cămin mare din cărămidă și cu țigle de-asupra. Unul mai frumos și ca Ia Brețc.

— Și o cărare pietruită, flori și pomat. Om pune și niște lavițe la umbră.

— Imhî.

Acum râdeau amândouă vesele și glumeau închipuindu-și-l pe Pasca șezând pe-o astfel de bancă, cu izmenele lui largi și cu cămașa strânsă,, cu șerparul pe sub pânțelele lui mare.

Râzând Ie-a aflat Petrea. Intră în casă, cătinel, cu mișcările iui domoaic, dădu bună scara și s'așeză în tăcere, pe marginea patului, învăluind cu privirea sa grea pe Ana, nedumerit de ceva.

Măriuca sări, mărunță și repezită:

— Vai, eu șăd Ia vorbă aici, pe-acasă poate m'așleaptă Ionu meu. m'am și dus. Vă las să mâncați, și să'mpărțiți ce-aveți. Noapte bună. Somn ușor. Și ce-ți visa să strângeți în brațe. Las' Ană, nu mă mai petrece.

Leși grăbită, ca un vânt subțire, învolburat.

În odaie se întinse tăcerea. Cinară fără să-și spună multe. Apoi se pregătiră să se culce. într'un. târziu, Petrea o întrebă prevăzător:

— Unde-ai fost, în aslă seară?
 — Când în astă scară?
 — Când am -venit dela lucru, nu erai acasă.
 — Eram cu Măriuca s'adunăm pe utemiști.
 — Dece să-i adunați?
 — Pentru cămin.
 — Hm! Mici nu te mai gândești c'ai un bărbat care vine flămând dela lucru...

Și-alta nu mai spuse. Iar Ana se gândea, cu jale, cât de puține și de scurte clipe bune se nimeresc în uncie zile.

A

În vremea când Ana și Măriuca umblau să cheme pe utemiști la cămin pentru a doua zi, în odaia dinspre grădină a Istinei Vâșă se pornise șezătoare.

Era o odaie încăpătoare, veche, cu pământ pe jos, cu grinzile negre și lucii. Pe unul din cele două paturi se'nălțau până'n tavan douăzeci de perne. Coperitoarea de lână lăsa la vedere capetele lor cu țesătură înflorită. Un miros pătrunzător de busuioc învăluia odaia, amestecându-se cu mirosul de haine curate, de cuptor încins, de sudoare omenească. Oamenii strânși aici vorbeau tare între ei, și mai mulți de-odată, ca într'o crâsmă, nepăsători c'ar putea tulbura pe alții. În răstimpuri, când vorbăria se liniștea, se auzea sfârâitul adormitor al fuselor. Lampa arunca lumină puțină, lăsând într'o umbră uscată pereții plini de blide frumos încondeiate, de fotografii vechi cu rame mohorâte. Pe peretele dinspre Răsărit, încununată cu o împletitură de spice de grâu, icoana Maicii Preciste cu inima în mână, privea cu o expresie simplă, un pic mirată la adunarea acestor oameni veseli, cari umpleau odaia cu râsul lor tunător după fiecare snoavă și după fiecare cuvânt mai deochiat. Printre ei se plimba neobosită Istina, legănându-și șoldurile tari și sâniî făioși, greu stăpâniți sub pieptarul negru de barșon. Împărțea ulcid cu boabe de cucuruz fiert, purfându-le cu înmlădieri ațăătoare dela cup-torul încălzit, la cei câțiva oameni ce ședeau în mijlocul încăperii, pe scăunașe și pe butuci. (Masa fusese scoasă ca să încapă lumea). Flăcăii o priveau pofticioși fără să s'ascundă, iar fetele și femeile cu un soi de invidie amestecată cu admirație, pentru îndrăzneala mișcărilor și vorbelor sale și pentru pricepera cu care își păstra frumusețea ei mândră. Istina cunoștea acest lucru, și înțelegea privirile lor învăluitoare. Și se bucura. Își desnodase năframa, lăsând să i se vadă gâtul alb, și adâncitura dela începutul pieptului. În drumurile ei, trase de mai multe ori cu coada ochiului către Constantin Crețu; i-ar fi plăcut s'o vaclă și să înțeleagă că lui îi sună această îmbiere. Crețu însă nu vedea. Ochii lui ageri, de vultur, nu se mai desprindeau de Firuța, fata cât un strop, negruță și prizărită, a lui Vasilică Sălcudeanu. Istina își legă la loc năframa, încruntând o clipă sprâncenele groase, îmbinate la rădăcina nasului.

Femeile torceau. Bărbații și flăcăii fumau țigări groase sucite în hârtie de gazetă. Acum, cu toții, ascultau o istorie pe care un țaran de vre-o 45 de ani o povestea, stăpânindu-și anevoie bucuria că lumea-l ascultă. Era o întâmplare de demult, a cărei amintire îi aprindea ochii mari, întunecați, întinzându-i cutele ușoare ale obrazilor într'un zâmbet iară sfârșit. Din când în când se oprea, notozindu-și mustefa și ștergându-și buzele. Încet, încet, celelalte vorbo conteniră. Se auzea numai murmurul domol al vocii sale groase, răgușită un pic:

— Zice Chioru —își continuă omul povestea —zice Chioru... Pe-

atunci încă nu era chior. Ochiul i l-a scos amu vre-o zece ani Pecia, ciurarui din Cilpiș, la târg la Breț. Ce bătaie a fost, mama mea! Nădlag era zdravăn ca piatra, Pecia iute ca șopârla. Și se loveau, mă, ca berbecii, și nici unu' nu da 'napoi. Ș'odată ce scoate Nădlag cuțitul. Gata. Am închis ochii. Și cine urlă? Nădlag. Pecia s'a răsucit sub el, ca șarpele, i-osmâncit mâna cu cuțitul, a întors-o din încheietură și i-a împins-o, de Nădlag și-a băgat cuțitul în ochi, dintr'o parte. Mă, ce î-aumai bătut apoi jandarii pe Pecia. I-or dat un an.

— Și de ce s'au bătut? — întrebă o fetișcană, bălană și tare speriată.

— Poveste lungă. Doar asta am vrut să v'o spui, da'am luat-o cam pe delăfuri. Pecia ăsta era un țigan frumos. Înalt și oblu ca un brad. Avea niște ochi, de-ți venea rău când se uita la tine. Negri ca smoala și fără frică. Una-două, te deochia și nu scăpai de durerea de cap până nu venea Șușoia bătrâna, mama lui Pecia, să-ți descânte. Nu știu cum dracu' descânta. Bărbații plăteau, iar femeile se vindeau taro cătinel; și de-l vedeau apoi chiar peste doi-trei ani, femeile îngălbeneau și rămâneau supărate cu săptămânile. Pecia era un țigan curat, cu cămașa ca laptele și cu inel de aur în deget. În urechea stângă purta un cercel mic, zice că-l ferea de blăstăm și de cuțit.

— Și-acum unde-i Pecia ăsta? — întrebă Constantin Crețu, gândindu-se, un pic înduișat, oare cum i-ar sta lui cu un cercel în urechea stângă.

— Apoi, nu mai este nicăiri.

— Cum? întrebare mai multe glasuri, înfiorate, ca de-un început do-
•taină plină de primejdii.

— Apoi, l-au dus pe front, și de glonț nu î-a mai ferit cercelușul lui.

Se făcu tăcere. Fusele continuau să sfârâie. Câte-un oftat înăbușit scăpa cu greu din piept. Câte-o bătrână plictisită și nepăsătoare căsca troz-nindu-și fălcile.

Cel cu povestea tuși ușor:

— Apoi iar am luat-o razna. Asta a fost așa că... mai trăia încă nevasta ai' dintâi a lui Nădlag. A luat-o din Cilpiș. Era o fată săracă; nu l-a plăcut și n'a vrut să meargă după el. O chema Victoria și era frumoasă, tare frumoasă... Cum îi floarea de măr în luna lui April, do-
•ți-i și frică să pui mâna pe ea. Da' Chioru o bătea...

— Pe când nu era încă chior? — întrebă cineva, încercând o glumă.

— Pe-atunci... Așa... Chioru o bătea rău. Și a deochiat-o și pe ca Pecia.

Se cunoșteau încă de când erau copii. Și-a venit Șușoia și i-a descântat. Și i-a trecut repede. Toată ziua cânta. Avea glas tare frumos. Noaptea se
•scula de lângă Nădlag și mergea în grădină. Acolo, lângă un stog de fân, am văzut-o cum se dragostea cu Pecia.

— Aaaa! — mirarea oamenilor sbăcniso ca o flacăra.

— Cu un țigan?

— Cu Pecia! protestă povestitorul.

— Și Nădlag ora mort?

— Nu era mort. Da' dormea ca un mori. Îi pune Victoria ceva în
•mâncare, niște buruieni, ce i le da Șușoia. Și Nădlag nu știa nimic.

— Mă, ce muiere!

— Da, — continuă omul, aruncând spre trecut o privire pierdută
•într'un zâmbet duios și-un pic amar. — Era o femeie tare frumoasă...

Tăcu. Poate acolo, pe peretele rămas, în umbră dintre paturi, a ră-sărit chipul Victoriei, o femeie din trecut, frumoasă și tânără, pe care o
•bătea un bărbat ce nu-i era drag.

Tăceau toți, îngândurați, cu ochii țintă. Poate o vedea cu toții po Victo-

rja, și le era milă de ea, pentrucă a fost tânără, frumoasă și puțin fericită..

— Și'ntr'o zi, zice Chioru către mine...

— Către tine?

— Da. Atunci eram slugă la Nădlag. Zice Chioru: —Mă luane, io mă duc la târg la Râciu. Poate că la noapte nu mă'ntorc. (La Râcfu, Chioru avea o drăguță, una care-l mulgea de bani). Zice el: —Bagă bine de samă, ce și cum, c'apoi de se'ntâmplă ceva, îți rup oasele. (O temea pe Victoria. Știa ca mi-l place). Și se duce! Eu ce să fac? Seara, adăp vitele, le umplu ieslea, rănesc și mă culc. Victoria iese'n grădină și'ncepe a cânta. O ascultam și mă miram cât de frumos cântă. îmi plăcea tare cum cânta. Apoi a tăcut. Eu am adormit.

— O fi venit Pecia... răsese cineva, bucuros c'a înțeles.

— A venit și el. Că de-aia a tăcut Victoria. Da' a venit bărbatul.. Vine el cuofalcă'n. cer șiuna'n pământ. Dracu'mai știe de ce era supărat. Destul atât că intră în casă. Femeia ca'n palmă...

În clipa asta, ușa de către tindă se izbi de perete. Ion tăcu, și toți își întoarseră fețele către ușă. Îi zăriră acolo pe Petrea Nucu,, întunecat, căutând cu ochi fără nădejde. Istina se sculă —un pic mirată — și-i făcu un semn mut, să șadă. El se așeză pe-un capăt de laviță, lângă perete.

Lucrase toată ziua, scurmat de îndoială, pentrucă dimineața, Ana nu voise să meargă cu el la Gostat. Acasă, femeia n'avea cine-știe ce de lucru. Atunci la ce să rămâie acasă? încet, încet, se înfiripase și răspunsul: căminul cultural. Ana nu s'a lăsat de cămin și-l duce pe el cu vorba, îi îmbrobodește. Se'ntorsesefuga, fuga, dar acasă, întuneric și Ana nicăiri. O căutase pân'acum la Hurdubeți (nici Măriuca nu era acasă), la cămin, peste tot. Acum venise și aici, fără nicio speranță. Din tindă auzise acele vorbe despre o femeie neaflată acasă, care-l speriaseră, de s'a aruncat asupra ușii ca un apucat. Ana nu era nici aici, iar oamenii, când intrase el, îl priviseră cu uimire. Și tăcuseră toți...

Dar Ion tușind, porni să depene mai departe, molcom, parcă cu părere de rău :

— Urla Nădlag, de parcă s'ar fi bătut în el zece draci...

Petrea tresări:

— Nădlag? —întrebă, fără voie.

— Ihî. Nădlag. De el îi vorba. De el și de Victoria.

— De... muierea lui cea dintâi?...

— Da.

— O știu și eu... Era tare frumoasă și era așa de bună...

— Da... Dar tu erai încă un copil.

— Umblam cu mieii, și-mi da totdeauna pe ascuns, mâncare, să duc cu mine...

Petrea se liniștise. Părea înseninat și bun.

— Așa era Victoria... Și cum zic, Nădlag urla: Unde ești Victorie? Curvăăă! Unde ești... Dumnezeii și Cristoșii tăi de cătea... M'am trezit și eu. Când am ieșit, Victoria era'n ușița dela grădină. Numa'n cămașă și desculță. Era lună și-o vedeam ca ziua...

Petrea zâmbi — mai mult în sine — încântat că Ion văzuse ca ziua în cămașă și desculță pe Victoria și nu pe altă femeie neaflată acasă de bărbat.

— Nu zicea nimic. Numai râdea. Nădlag a luat-o de păr. Avea un păr frumos, bălanși lung până'nșold. Atârît-o'n. casă și-abătut-o. Ea nici nuse văita. Apoi, a doua zi, către seară, Victoria a murit...

Oamenii tăceau întristați. Oftau. Cineva suspină într'un colț.

— **Și-a** lost o femeie tare frumoasă. **Și'n căpârșău** era frumoasă, ca vie. îmbrăcată **în** haina ei de mireasă. Și râdea, așa, cu **ochii'nchiși**. Cine știe **la** ce se gândea... Dar asta **s'a'ntâmplat** tare demult. **În tinerele**, mea. Amu vre-o douăzeci de ani... **Taro-i de** mult de-atunci...

— Și Nădlag ce-a făcut?

— A scăpat. Avea bani. Și-a luat un avocat vestit. Eu am pus mărturie. Am spus-e'a venit beat și c'a omorât-o în bătaie. De Pecia n'am spus. Doar nici nu l-am văzut. Da' tot a scăpat. Da' eu nu l-am mai așteptat. Am plecat **și** eu, chiar în ziua când au **înmormântat-o** pe Victoria... Și mă gândesc că acolo, în târg la Brețc, după zece ani, Pecia a vrut să-l omoare pe Nădlag. Dar n'a dat bine cu cuțitul...

Vremea trecea și caerele se'mpuținau pe furci, pleoapele se'ngrouiau și vorbele se molcomeau.

— Apoi... începu Crețoaia, molfăind cu greu cuvintele în gura ei fără dinți — azi nu mai sunt întâmplări ca mai demult...

— Nu zău, se repezi o nevestă bătrânicioasă, **cu-un** nas lung și turtit Ia vârf, care se fot mișca, atunci când femeia vorbea. Să vă spun eu una, de să vă cruciți. într'o sară, așa ca acum, după culesul de cucuruz, bărbatu-mou. venea dela Reghin. Când a trecut de **Fărăgău**, pe lângă tăul {fracului, numa'ce vede pe **Gurgui**, pe cineva, îmbrăcat în haine negre, domnești, cu clop roșu pe cap și cu pipa aprinsă. Și tot trăgea din pipă și mergea într'un pas cu Iordăian-bărbatu-meu, dumnezeu să-l ierte. Când Iordan, se oprea și **ăla** se oprea. Iordan se sperie. Face **el trei** pași, face și **ăla** •trei pași. Se oprește Iordan, și. **ăla** se oprește. Ridică Iordan mâna și o ridică și **ăla**. Iordan, pornește iar, pornește și **ăla**. Și se uita la Iordan și trăgea din pipă. Și-avea niște ochi, de ardeau ca două lumânări. **Iordan săracu'**, își simțea inima în piept cât un. purice. Ii venea că piere, nu alta. Și-afun.ci aude el cocoșii cântând de miezul nopții, la moară la Cărpiniș. Și-i vine în **minte** să-și. facă cruce. Da' nu-și putea ridica mâna. Atunci își face cu limba. Și **ăla** parcă nici n'ar fi fost.

— Da' cine era ăla? — întrebă o fată

— *El*

— Cine dracu' —• *el?*

— Taci, **doamne iartă-mă**, nu-i pomeni numele, **c'odată-i** aici. Întră ca **un** vânt, stânga lampa și se nimerește pe unul care nu și-a făcut cruce, îl lasă **cu** gura strâmbă pe toată viața, ca **pe** Ciori: **su** din Brețc.

— Haaa?!...

De-afară se-auziră cântece speriate de cocoși, **răspunzându-și** dinfr'un rap într'altul al cătunului.

Oamenii începură să taie cruci multe și pripite prin aer, murmurând frânturi de rugăciune.

— Vă spui eu. că era *el*... Chiar în noaptea aia au rămas sterpe toate vacile lui Bumbac. Mugeau **săracile**, de parcă **le-ar** fi ars cu fier roșu. Le mulgea *el*... Și-o vacă pe care o mulge *el*, nu mai dă lapte veci și purure.. Doamne ferește și apără !... Ptiu ! Ptiu !...

Petrea cugeta în sine — înfiorat și el de povestea asta, dar îndărâtnic pentru gândul său: — **De-ar** fi **aici** Ana, v'ar face de răs. Ea nu crede în draci. Ar zice că de bună samă Iordan a fost beat, cum îi era năravul și i s'o năzărit... Dar nu-și rosti gândul. Se sculă și dând bună seara plecă, rugându-se în. sinea lui, ca s'o găsească pe Ana acasă. Plecarea lui Petrea păru a fi un semn. Oamenii so ridicau, își strângeau mâna și plecau. **Istina** îi petrecea până'n ușa **tinzii și le poftea** noapte bună. Se ridică și Vasilică **Sălcudeanu**, făcând un semn **Finiții**. Aceasta îl urmă cuminte.

Odată cu Sălcudeanu plecau toți câți mai rămăseseră. Printre ei și Constantin, pe care Istina îl pândea cu ochi aprinși. Când trecu prin tinda întunecoasă, femeia îl apucă strâns de rână și, trăgându-l aproape de trupul ei, îi suieră fierbinte în ureche:

— Rămâi un pic...

Constantin privi lung după o umbră mică ce se topea în lumina de lună, pe cărare la vale, și so întoarse către Istina, clintinându-se ca beat

•

A doua zi n'au venit la cămin decât Ana și Măriuca, cu mături în mână și cu lut cernut pentru lipit pe jos. Au așteptat cât au așoptat și s'au apucat de curățit. Au măturat pereții și i-au cârpit, au strâns gunoaiile de pe jos și au întins lipitură nouă.

Până la amiază, casa semăna tocmai bine cu fața unui bolnav proaspăt priment care zâmbește istovit de lupta cu boala, dar bucuros ca va trăi.

Își spălau mâinile crăpate și învinețite, pregătindu-se să se întoarcă acasă, când urechea lor prinse scârțâit de car ce se apropia și un glas morocănos îndemnând boii:

— Ceea, hooo, cea!

Pop Iuân, președintele din Cărpiniș, ședea în vârful unui car încărcat cu șindriile și scânduri. Zărindu-le, răsă către ele și strigă:

— Pe voi vă caut. Îmi place că sunteți la datorie.

Curând fu lângă ele și le strângea mâinile, glumind, cam îi era firea. Mic și slab, ager la mișcări și la vorbă, se învârtea încoace și încolo, cercetând totul cu ochii lui neastâmpărați, încântându-l cu laude, amestecându-le cu cimilituri. Apoi întrebă cum merge lucrul.

— Lucrul ar merge, răspunse Ana, numai că n'are cu cine.

— Da' Petrea-tău? Da' luănu-tăa??

— Petrea-meu stă supărat acasă și tace!

— Al meu nu tace, al meu șade lângă Petrea și tot la un ceas îl întreabă: „Mă Petro, ce-i cu tino?”

Răseră ca de-o glumă bună, apoi frunțile femeilor se înrouară când îl auziră pe președinte:

— Da' ceilalți tineri?

Și nu șfiură decât să deie din umeri.

— Hm! făcu Pop Ion și nu mai glumi.

— I-ați chemat?

— Chemat!

— Și n'au venit?!?

— Pe cum vezi.

— Așa... Era vorba pe caro președintele o scăpa printre dinii atunci când o treabă nu-i plăcea. Ieși în prag și-și aruncă privirile peste cătun.

Într-o vale puțin largă, șerpuită pe costișele unor dealuri sterpe, stăteau presărate căsuțele gârbovite sub căciulile de stof, ale celor din Nima. Cătunul mai semăna încă, de departe, cu acele sălașe de birși, adică de argați, cuiburi de sărăcie, boli și ignoranță, răsărite ca ciupercile pe moșiile grolești, după ștergerea iobăgiei. Un astfel de sălaș, al văcarilor și oierilor contelui Mariaffy, fusese și Nima, răsărit în chiar inima întinselor locuri de păsunat.

Puține curți împrejmuite, doar două, trei acoperișuri cu șindrilă, un păienjenis de cărări, care legau o curte de celelalte, stogulețe de fân și de paie; grămezi de lemne și de tulei de cucuruz, așezate cam după cum s'a nimerit.

După celălalt război, moșia contelui Mariai'fy a fost cumpărată — aproape toată — de Nădlag Chioru. Pe-atunci Nădlag n'avea pământ mult și trăia mai mult din sfârșărit; cumpăra și vindea porci și vite. Cei din Nima voiră să cumpere ei tot pământul grofului, cu bani luați împrumut dela banca Albina și l-au trimis pe Nădlag, ca mai umblat, să facă târgul. Nădlag avea atunci un cuscru prefect. Ce-au făcut amândoi, ce n'au făcut, că Nădlag a cumpărat pământul pe numele lui. Pe urmă, și-a prăsit și el turme de oi și cirezi bogate de vite; aproape tot satul lucra la el. Apoi a durat în mijlocul cătunului, pe dâlma cea mai ridicată, o casă mare cu patru odăi, plănăind să deschidă o cârciumă, pentru ca nimic să nu scape printre degetele sale, din jalnica agoniseală a localnicilor. Dar crâșma nu i-a prea mers. Ori că nu le plăcea oamenilor să bea, ori că n'aveau pe ce. Blestemându-i pe ticăloșii sărântoci, apus lacăt pe casă, iar în 1945, după reforma agrară, a părăsit-o cu totul. Reforma agrară l-a văduvit de pășuni și nu și-a mai putut face la loc cirezile, care în vremea războiului i-au adus bani cu gră-mada. Casa părăsită de chiabur a fost trecută în averea cătunului și dată în folosință căminului cultural.

Oamenii se mai ridicaseră în ultima vreme. Unii lucrau o parte din an pe ogoarele gostaturilor din Cărpiniș și Cilpiș. Mai aveau petecuțele lor de pământ, căpătate prin reforma agrară și mai țineau câte două-trei oi, pentru caș și lână. Faptul acesta simplu, al îndepărtării doar a exploata-torului celui mai lacom le făcuse viața mult mai lesnicioasă și mai lini-ștită. Pe lângă case, acum zăreau grajduri de vite, cotețe de porci și forfo-tind, galițe. Copiii nu mai umblau în zdrențe și tot mai mult răsuna, cântece pe uliță și râsete subțiri de fete bucuroase de glumele și îndrăzneala fecio-rilor.

Cu o rânduală a lucrurilor însă, nu ajunseră încă să se deprindă. Mai amănu încă sămănatul sau sămănu fără să grăpeze; se'ntâmpla să uite cu totul de planul de cultură. La adunarea obștească se'nvoiausăsamene tutun ori rapiță, pe urmă sămănu. secară. Când Macavei Savu îl întreba pe vreunul bulbucându-și ochii: — Ce faci, omule? — el răspundea, senin: — Samăn! — Cesameni? — Secară! — Poi, n'ai zis că sameni tutun? — Ba! — Atunci de ce calci planul de cultură? — Poi, mi-a și ieșit din cap. Las' — nu te supăra. De-amu'ntr'un an oi sămăna tutun.

Pop Ioan privi cătunul cu ciudă și în sinea lui îl sudui așa cum sudui un om care-ți aduce belele pe cap. De n'ar fi fost acest cătun prăpădit, comuna sa ar fi fost podoaba regiunii. La colectări, la însămânșă.ri, la dări, la toate Nima-i. trage înapoi. Nu i-ar fi auzit de nume!

•Se răsuci către cărașul care descărca șindrile:

— Gata ești?

— Doar nu-s drac!

— Așa!... Se pregătea să-l lămurească cum trebuie să vorbești cu un președinte de sfat, om al poporului, dar se răsândi: „ce-oi sta eu să lămu-resc un. chiabur?” Ca să-și domolească nervii, începu să descarce și el din lemnărie, gândindu-se nu fără o undă de mândrie: „Să dau exemplu”.

Erau pe gătate cu descărcațul când. se ivi Macavei Savu, cu bocancii albi de colb, sprijinindu-se în bâta lui noduroasă, ca om venind clela drum.

— Ni, mă, că mai sunt pe-aici...

— Mai sânt, mai sânt. Sub musteața ruginită de fumul țigării a lui Pop Ioan răsări și pieri un surâs — nu chiar bun — de satisfacție. Macavei Savu, care zărise și pricepuse surâsul — tuși de câteva ori, dregându-și glasul, apoi punând bâta într'un colț și pregătindu-se de lucru mormăi, mai mult ca pentru sine:

... bi... Ce să-i iaci? Se'ntâmplă, că **oameii** sântcm... Da' tot mai hine mai târziu ca niciodată...

\cum Pop "Joan răsese cu toată gura, **arătându-și dinții ranțiși** îngălbeniți Femeile răsese și ele chiar dacă n'au priceput. Pop Ioan, ganaindu-se **că femeile** nici n'au avut ce pricepe, se bucură încă odată, razand mai tare notrivi o nouă glumă:

„Da'știți că ne nimerim chiar pe chiar: Noi feciori așa ele tineri și voi două neveste așa de frumoase.

Acum fiecăruia i se păru **că știe de ce rade**, măcar ca iemeilo nu aveau de unde sli, pentrucă nu **fuseseră** pe-acolo **pe unde**, cu vre-o câteva ceasuri mai devreme Pop Ioan **și Macavei Savu daseră** dm col m colț, căutând o Săpare **eS nu fuseseră** la adunarea organizației de partid din Carpin. **Ș unde se întâmplase** oleacă de furtună. Pricina **furtunii** erau mai multe luc un, dai mai ou seamă acest cămin cultural, unde ei, acum, descarcă cu hărnicie

... organizației utemiste — îl criticase-cu fec asa cum i-i năravul, pe Macavei Savu, pentrucă nu **s a gândit** sa ajuoo grupa „iomislă din Nima care **schioapătă de** mai mare rușinea.

... n T o a t ă **regiunea**-strigase Toderas, nu. s'a întâmplat **ca la** Nima, ca utemiștii. să nu achite cotizația și să nu țmă ședința de grupa drnpi.marară cu mi cuvânt, să nu **facă** nimic.

Dar Macavei nu se neliniștise. Sarcinile sale erau legate de tratarea semințelor însămânțări, arăturile de toamnă. Acest fecior nu prea avea dece se băga unde nu-i fierbe oala.

Apoi Toderas, **uimindu-i** și pe ceilalți, se apuca nici una, tuci doua, de președinte: c'a'uitat de căminul din Nima, lăsându-l Chiar așa spusese: - „lăsându-l **în** voia soartei". **Apoi** treaba-i asta, Dece a fost pus președinte?

Pop Ioan se burzuluisse tot și se răstise ia tanar:

- **Tu** să nu mă înveți **pe** mine să-mi fac slujba, ca-ți pot **h și** fata.

- Ba bine face că te'nvață - intrase în vorbă **Ionu Greului**, care era secretar — si ar fi bine să-ți bagi în cap ce zice.

— Cum, mă? Să mi se suie rnie'n cap un mucos? Apoi. ce iac cu prestiju de P^edmtei **muncă, nu prin vorbe.** **Și** dă-i și dă-i, mai un ceas de vreme Ionu **Cicului nu** făcuse alta, decât **sa-i** scuture și **sa-i** /o-âliâie când ne Macavei, când pe Pop Ioan.

zgaiațam cand **pe**

Savu să «adăpostească

- C u campania asta, mi-a și ieșit din cap căminul din Nima, zise „W Ste a nu-s scuze. Nu sântem comuniști numa' și numa' pentru însămânțări. Doar nu sântem funcționari. **Ci** pentru ridicarea **po-**

... După Ionu Cicului, veniseră la rând ceilalți. Niciunul n'a găsit **o vorbă** mai moX, Macavei. și Pop **și-au plecat cătinel frunțile și** ^ p o n n ne **tan.t** Ce să fi sous? Dreptu-i drept. Insamanțările se mai lacdu, i.ai coieci **t ă r n e m e r . «** **încă nu** se îngrijise de lemne de ioc pentru o minrar cāt privește căminul din Nima, era chiar batjocura. Pop **Ioan** se Gândea cu jale: .Numai relele le văd ei. Da'cooperativa? Ca alta ma pusă'n rând s aprovizionată ca a noastră **nu-i**. Da'ngrășatoria de **porci?** **Acestea le-au uitat** cu. toții!! Dar se sfii să le pomenească. Acestea nu puteau fi scăpare în fata tovarășilor săi. Așa că tăcu mai departe, rușinat,

La sfârșit', Macavoi. Savu, adunandu-se cu greu, mormaisc:

— Apoi, tovarăși, se întâmplă... că... oameni sântem, da'... vă promit i ă vo'ui ajuta. **Că** tot mai bine mai târziu ca niciodată...

Fierți ieșiră din adunare și lângă olaltă, ca să-și mai poată șopti unul altuia, cu obidă:

— Și tu, mă Savule, cum ai putut sta fără **s'ajuți** căminul?

— **încă** tu vorbești? Care stai ca fișpanu. la masă și numa' la lună odată vîi pe la noi și întrebi: „cât la sută germinația?” și-apoi pe-aici mi-i drumul?...

— Na, na, nu-i chiar așa...

Așa se face că nici n'a surăs, nici gluma n'a **scornit-o** fără motiv Pop Ioan; ei se întâlneau doar a doua oară în ziua aceea.

Măsurând cu ochii lui mici și neastâmpărați casa bălțată cu petece mari, întunecată de năglag, președintele spuse, ducând mâinile în șolduri:

— Măine vine meșterul să puie fereștile și să petecească coperișul. Până duminica ailaltă **o'și** podim **și dacă ne ajung scândurile, facem și scenă.**

Femeile începură să se sărute, să joace de bucurie; privindu-le, Pop Ioan, cugeta, cuprins de mândrie: „Tot îs bun. și eu Ia ceva: uite ce bine le pare”. Iar Macavei Savu în sinea lui: „Tare-i mai place să se laude! A și uitat de critică.”

După ce terminară de descărcat, Pop Ioan, dădu drumul cărăușului și porniră către cătun, spre vale. Oamenii mâncaseră de amiază și acum ședeau pe prispe, trăgând din țigară. Unde și unde, se adunaseră mai **mulți**, glumind, râzând. Femeile **nu** apăruseră. Ele spălau vasele **și rânduiau** în casă. Doar'câte-o babă, încălzindu-se la soare, șoptea singură, cine știe ce, cu ochii țintă.

Când treceau, oamenii se întorceau și dădeau binețe, ridicând pălăriile. Se auzea adesea:

— Noroc, bun, președinte!

— Bine-ai venit, Ioane!

Pop Ioan răspundea **cu** plăcere, oprindu-se des și intrând în vorbă cu ei. Acum sta în fața casei lui **Sălcudeanu**, **un** piculeț mai arătoasă decât celelalte. Gospodarul o împrejmuise cu gard de scânduri și înjghebase în fața casei, din două capete de blană, o **lăvicioară**. Aici se strânsese **un** grup mai numeros.

Ana și Măriuca au cam rămas deoparte, **rușmandu-se** a sta între atâția bărbați, apoi văzând că Pop Ioan se întinde la vorbă, au pornit încetinel Ia vale, către casele lor.

— Ce vânt te-aduce pe la noi, Ioane?

— Ia, treburile astea ale noastre.

— Așa-i... așa. **Azi nu-i** ușor să conduci o comună... Is multe treburi.

— Multe, ce să-i faci?

— Și. toate pe capul, tău!

— Cum **de** mai răzbești?

— Fac si. eu ce pot...

— Las', las' că **n'ai dece** te plânge. Lucru-i mult, da' și plata **nu-i de** aruncat...

— Aici nu-i vorbă de plată — se încruntă Ioan, e vorba de datorie. Dacă **te** gândești numa' la plată, **nici** o brânză nu iese din munca ta. La datorie trebuie'să te gândești. Ești cetățean? Ești. Trăiești în Republică? Trăiești. Ți-a dat drepturi partidul? Ți-a dat. Da' ți-a dat și datorii. Asta trebuie s'o înțelegi.

— Apoi. cine n'o înțelege?

— Apoi, bunăoară, voi, ăi clin Nima.

— Na na președinte! Prea te înlececi cu vorba! - Era Vasiha Sal-
-Mdeflnu cel care se supăraseră și căruia-i pierise răsul de pe ața

Decete superi? In sectorul Nima, până'n ziua de azi, maisunt cin-
cisprezece jugăre neînsămânțate.

Z ^ ^ ' r U M S ^ T » 0-5» t» m D.' —*
"e G Sl&r m ^ » 5«t,i in spate, nevoind, „ «d., *

Ia așa întrebare.

Gheorghisor are trei jugărașe de coasta. A însămânțat 5 do an.
Si pen7m^că r vITel, comuna noastră rămâne de indep mim
noi datorita către stat. Și-apoi nu-i numai asta... Cu căminul cultuial
o adevărată batjocură.

Choorghisor oftă odată din rărunchi, mulțumit că se schimbaseră
iar o a S t ă U a S capetele cu luare aminte. De însămânțân se așteptaseră
a i r S c ă președintele, dar căminul nici nu le-a trecut pr.n cap.

Căminu-i pentru petreceri de-ale tineretului -iacu Salcudeann,
sfătos"-Doar n'oi mere e/Să joc acolo, în fața lumii, să ma fac de minune
— și râse gros, scuturându-și trupul mătăhălos.

" Apoi chiarden'omjucașinoi, tot ar fi bine. Om mere șrnoi sa vedem
cum j7aâ^tmerii? cum fac Comedii, strigă cu glas femeiesc Cucue lacov,
rmpșan lung și slab, cu o căciulă ascuțită în vârful capului. - Așa-:

Z Ma U ă s X m ă , mă boșorogilor - se apăra trăgându-se către margine
Sălcudeanu, - nu mă faceți să râd. Tu, Cucuiete, cu glasul tau de
htă mare, poate-i fi bohoț muieresc...

?. rf- „ rMem țără tost - grăi domol Macavei Savu, cam! rasul
T „ J « I r S sToo.iM.amlite. D m * ne ferim de cămin când
T' T oticli: T » T M b S I T I S Acolo nu-i joc Acolo is și cârti
S A S S W -oio lacom „volufio culW». No « p ^ » ^
a o r » - - S - - * - » ! — 1

P * 5 0 ! L ' E : m S ! 8 d a * : r i . • « * #

nrivind numai cu îndoială la oameni.

• " luzit-ati? rosti Pop Ioan. Savu a vorbit ca din carte. Și-i chiar așa
r,nus el Facem revoluție culturală. Și ne-a prinde bine la toți. Numa
S o \ R â m ' m S ^ gură, apoi n'ai bai... om face-o cum ați pornit-o
voi aici, în cătunul vostru.

— Da' ce să facem? Spusu-ne-a cineva;

— Asta nu-i treaba noastră. Este director. Este președinte. Faceți - și
noi merem să vedem pe tineri.

— Doar n'o face toate cele, președintele! ^

_ Om mai ajuta și noi cu una, cu alta. Da' să înceapă odată!

Vorbele s'au î g l ^

iar unii au murmurat suparați ca „nu-i vieme și „ce sa

IV

În săptămâna cară a urmat, încă din prima zi, lucrurile s'au alcătuit așa încât Petrea n'a apucat să-i spuie Anei noutatea. Sâmbătă scara, când n'o atase acasă, toată voia lui bună se făcuse praf și pulbere; apoi chiar mai târziu, în vreme ce mânca, iar Ana se mișca încoace și încolo prin casă, trebuind cu gândul dus, el tot nu se putuse încumeta să-i spuie. Nu știa do ce se teme, dar se temea. I se părea uneori că Ana-i o ființă străină cară a luat chipul ei și a venit anume să-l tulbure și să nu-l lase să trăiască în pace. „A-scară — își spuie — a fost dragăstoasă și bună și m'a întrebat ce-am făcut toată ziua. Acum nu mă mai întreabă nimic.” Și așa, sâmbătă scara nu avuse cum să-i spuie noutatea.

Duminică iar a fost zi grea și fără pic do senin. Femeia a plecat încă de dimineață, cu Măriuca. El n'a întrebat-o undo pleacă. Știa că se duce *acolo*. Mai urât s'au involburat negurile în el. După amiază, oricât și a bătut cl capul, șezând pe scaunaș lângă sobă și ascultând'— fără să priceapă — cum cetea Ana prin gazetă, Ia vorbă tot n'a apucat, Mereu s'a tot pregătit, oftând și i'ăsujlând anevoie, ca atunci când te pregătești să ridici un sac greu, și mereu închidea gura la loc. Ana citea, citea, dar so vedea că și ea-i cu gândul, departe. *Știa el pe uncie umblă gândul Anei*. Nici Macavei Savu nu. părea prins cu totul do știrile aduse din lumea largă, căci nu se mai vâra, pe neașteptate, cu vorba lui: — Văzut-ai cum îs capitaliștii ăia? Nu-i mai satură nici sfântu'! — Ori: — Văzut-ai! Așa-s talicnii ăia, ca focul. Iuți. Or luat pământuri dela boieri. Bine or făcut! — Ori: — Văzut-ai? Greva la frânțiji? Voi știți cum îi aia grevă? Stați să vă explic (nepăsându-i că mai explicase de vre-o douăzeci de ori) — Așa-i greva, că muncitorii nu. mai vreau să lucre; se înțeleg ci toți, acolo Ia sindicat, Apoi dacă vre-unul vrea să lucre, nu-l lasă nici pe ăla. Și-atunci fabricantul trebuie să mărească plata. Așa-i cu greva. Na, citește mai departe... Acum tăcea și Macavei, cugetând stăruitor la un lucru — cât se părea — greu de totului tot, pentrueă-și încrețise rău fruntea. Măriuca amuțise și ea. Lui Petrea i se părea că oamenii ăștia trăiesc într'o lume străină, o lume care nu-și deschide spre el nici o porțiță și cară i-o fură încetul cu încetul pe Ana. Acum nu se mai temea numai că Ana n'o să-i mai spele rufele și n'o să-i mai facă de mâncare, se temea do ceva mult mai urât, atât de urât încât nici nu îndrăznea să și-J mărturisească. Chiar deaceca ar fi vrut să-i spuie Anei că uite, i-au dat și lui o sarcină, o răspundere și să se mândrească un pic în fața oi, dar tot amâna. Poate nici nu l-ar asculta. Acum îi pasă numai de cămin. De el nici nu-i mai pasă.

Noaptea a dormit puțin. S'a tot gândit cum să-i spuie. Luni, în zori, după ce s'a spălat și a mâncat, a întrebat-o:

— Nu vii ia gostat? Ar fi do lucru...

— Ba viu... a răspuns ca și și-a legat îndată năframa.

„Uite că a venit!” gândea Petrea, în vreme ce pășeau grăbiți, pe cărarea ce, trecând peste dealul Nimii, intra în drumul către Cărpiniș. Ea mergea tăcută în fața lui, legându-și ușor trupul svelt. El o învăluia cu privirea lui duioasă și se bucura în sinea lui: „Uite c'a venit.” Nu se așteptase ia bucuria asta. Uitase toate îndoielile. Acum își tot pregătea vorbele, să-i spuie noutatea. „Acum poate c'ar fi bine să-i spuie” — cbibzuia el. „I-aș spuie așa: Ană, știi tu... Ea ar întreba: Ce-i? Atunci i-aș spuie: Știi tu că mută vitele în grajdurile cele noi. Așa!? ar zice ca. Cine le mută? I-aș spuie: cu! Ea n'ar mai întreba nimic, dar s'ar mira. Atunci i-ași spuie: m'or făcut grăjdar. Atunci ea ar zice: îmi pare tare bine. Să fie într'un ceas bun. Așa-i că, nici cu nu-s chiar oarecine! — i-aș spuie cu. Ba nu i-aș spuie, că s'ar

supăra"... I-ar povesti apoi cum a venit Sâmbătă seara directorul la el și bătându-l pe umăr, i-a spus:

— A venit vremea să te mai ridici și tu. Acum o să fii grăjdar. **0** să ai în seamă fătătoarele... Te felicit."

Așa i-ar povesti Anei: „Mi-a zis: te *felicit*. Și mi-a strâns mâna."

Apoi doctorul veterinar, care era cu directorul, l-a luat de-o parte și-a început, grav, să-l dăscălească. Că: s'aibă grijă că vre-o cinci vaci fată într'o săptămână-două; că dacă va fi ceva greutate trebuie să-l cheme pe el, îndată — „fără întârziere", cum a spus doctorul; că să nu dea drumul vițelilor la supt *imediat*; că așa și pe dincolo. Iar ol la toate a răspuns: Știu, iar la urmă de tot: Bine!

Directorul și doctorul se și mirau că el nu se bucură; el se bucura însă n'arăta. Voia să-i spuie și asta Anei: mă bucuram, dar nu le-o arătam.

Gând au ajuns în drumul Cărpinișului, au putut merge lângă'olaltă. Ea îl luă de mână, cu gestul ei sincer, firesc, și privin.clu-l cu grijă, spuse:

— M'am gândit ca pe banii ce-i luăm acum pentru ștergători dela cooperative, să-ți cumpăr de-o cămașă.

•— Poi am. trei bune. Două de purtat și-u.na de duminica.

— Trei. nu-s mult... Vreau ca să te port curat.

El nu mai răspunse. „La cămașă s'o gândit?" — și fu mândru pentru soția pe care o avea.

Au ajuns apoi ia Gostat și nu. i-a mai spus. In poartă s'au despărțit, îuându-și „la revedere". Ea a plecat spre magazii, de unde se și auzea zgomot de glasuri ascuțite femeiești, tulburate de râsete, iar el spre grajduri.

Ziua a trecut pe nesimțite. A luat în primire și-a așezat în grajd vre-o treizeci de vaci, care urmau să fete încă'n luna asta. „Va fi aici de lucru, nu glumă" — își spunea, examinând conștiincios, cu migala lui obișnuită, stăruitor, fiecare vacă. Se bucura că-s sănătoase și grase. Le mângâia ușor burta lăsată, le scărpină între coame, chemându-le pe nume. Ii erau dragi vitele și i plăcea să îngrijească de elo. Le învăța repede năravurile, le vorbea — convins că-l pricep—ghicea din ochii lor mari, umezi, din mugetele lor prelungi, chemătoare, din mișcarea cozii, din legănătura alene a trupurilor lor greoie, ce anume le trebuie, și le. răspundea grijului: —Bine, bine. îndată capeți și apă. Ori: — Co, ți s'a și gătat din burtă. Mai așteaptă și fu un pic.

I se întâmpla adesea, ca una sau alta din vite să-i fie mai dragă decât celelalte. Cu acestea se înțelegea mai bine.

Primise acum numai vaci do soi bun, elvețiene. Ii plăcu, mai mult Lori, o vacă maro, grea, cu părul scurt și moale, de culoare aproape roză. Se arătă dela început blândă, lăsându-se purtată către locul ce i-l hărăzise Petrea, cam pe la mijlocul grajdului, ca să n'o prindă nici un. fel de curent. "Vaca avea burta tare lăsată, trebuia să fete încă în săptămâna asta. Petrea o gâdili ușor pe sub grumaz, zicându-i: „Lasă că trece!" Nu i-a plăcut Cio-croșa, care dela început s'a arătat buiacă și greu de supus. Era și asta o vacă frumoasă, roșie, cu o pată maro albă ca o stea în frunte. Se vedea că-i la prima ei sarcină; era specioasă și bănuitoare. întâi n'a vrut să intre în grajd, apoi după ce totuși s'a lăsat domolită, a intrat, dar smâncind mereu din cap, la dreapta și la stânga. Pe Cio-croșa a așezat-o aproape do ușă, ca să aibă mai multă lumină. N'a vrut nici să se lase legată. A trebuit să-i vorbească mult, cu răbdare, gâdilând-o la rădăcina urechilor. Cu asta om avea de furcă! s'a gândit Petrea și i-a spus grăjdarului-șef: — Vezi că asta-i cam cu nărav și se moaie numa' când o gâdili la urechi.

Se făcuse demult seară, când termină de așezat vacile. Porni, grăbindu-se

să fie **cât mai repede** acasă. **Când** ajunsese **la poarta** Gostatului, zări prin întuneric statura subțire a **Anei**. „Uite, că m'așteaptă" — **și-]** umplu o fericire **neașteptată**, cum demult **nu** se mai întâmplase. Se opri **în** fața ei, privind-o prin întuneric, drept **în ochi**. Ii luă mâna **și-i** zise:

— Am gătat!

Atunci își aduse aminte că ea **nu cunoaște** încă noutatea și că trebuie să i-o spuie îndată, dar cum de azi dimineată nu se gândise la asta, iarăși, nu știu cum să înceapă.

— Bine **c'ai** venit. Am fost la cooperativă și ți-am luat de-o cămașă. Hai la lumină să ți-o arăt, să **vezi** dacă-ți place.

— **Las'că-mi** place! Ii venea s'o ia în brațe și s'o sărute aici, în poartă. Cugeta în sine: „Vezi cum se gândește ea la mine".

Porniră alături, tăcând și au mers așa tot drumul. Petrea era din firea **lui tăcut, și acum** bucuroș **de cămașa cumpărată de Ana** și **de lucrul său care ieșise bine** — **pășea ușor, aproape** fericit. **Peste** câteva luni **de zile** avea să-și aducă aminte cu ciudă de cămașa asta pestriță (altfel, frumoasă) care a încurcat așa lucrurile încât n'a apucat să-i spuie Anei că e grăjdar. Toate câte **au** venit **pe** urmă, înveni.nându-**1**, poate s'ar fi întâmplat altfel ori poate nu s'ar fi întâmplat defel, dacă ea n'ar fi cumpărat cămașa asta, la care el **s'a bucurat atâta, de-a uitat lot ce trebuise să ție minte.**

•

Constantin Crețu își uitase în dimineața aceea lăibărelul la Istina, unde dormise și duminică noaptea. Acum, mai pe după amiază, venea să și-3 ia.

Nepăsător că putea fi văzut, bătu în ușa tinzii și neimăiașteptând răspuns intră ca la el acasă. Cum pătrunse în odaia dinspre grădină — cea dinspre drum era închiriată învățătoarei — îl izbi în nări mirosul ațâțător de **busuioc amestecat cu aromă** ușoară, dulce, de haine albe, curate. Se simți amețit de amintiri, tulburătoare. Istina nu era acasă și. nici lăibărelul la vedere.

Ar fi căutat în lădoi sau în canapei dar se temea să nu intre cineva și **să-1** găsească **răscolind** printre boarfe, iar de așteptat iar nu-i venea s'aștepte. Sta șovăind în mijlocul odăii. Atunci s'a deschis ușa. Crezu că-i Istina și so'n-toarse repede, dar îndată înmărmuri: In prag, sta învățătoarea. **Sera fi ma** zâmbea, ca omul care cunoaște o taină, spunând parcă: aha, te-am prins! Constantin **mai bucuroș ar 11 suduit-o, dar nu** îndrăzni. **Zâmbi și el, prostește**, scarpinându-se încurcat, după ceafă.

— Aa! Dumneata erai? Istina nu-i aici?!

— Nu... ăăă...

— Hm! **O** aștepți **demult?** Serafima **știa** că flăcăul **abia** venise, căci auzise ușa tinzii, dar voia ca el să **înțeleagă** că ea știe. **Constantin însă nu-și** bătea **capul cu astfel de** mărunțișuri și subțirimi; **ei se sfărâma cum să iasă** din. încurcătură, fără să se facă de rușine (nici chiar în fața acestei domnișoare **care nu** înceta să zâmbească parcă dinadins **ca să-1** umilească — **și asta el** n'o putea răbda). II smulse din încurcătură tot ea:

— Poate vrei s'o aștepți...

— **lhî, vreau... vreau s'o aștept... Trebuie... ăăă... trebuie** s'o rog **ceva...**

— Da, sigur.

Iarăși zâmbea în felul ei, **umilitor**, cu un ușor dispreț în cuta **care-i strâmba puținel buzele. Prin** mintea flăcăului trecu **ca fulgerul gândul:** „asta știe că Istina..." și-1 cuprinse un simțământ ciudat, care-1 făcu să freamăte: nu-i era **nici rușine și nici nu** se bucura, totuși îi **venea să scoată** pieptul și să spună **cu mândrie:** „lhî, așa-i cu Istina... așa-i..." Iar femeia asta

din. fața lui, grăsuță, roșie, cu obraji rotunji, continua să zâmbească. Constantin n'avea decât douăzeci de ani și încă nu se știa purta cu femeile; știindu-se frumos și crezându-se deștept se apropia brutal de ele, mai mult supunându-je prin puterea bărbătească ce se desprindea din fiecare mișcare și vorbă a sa (deopotrivă svâcnite, neastâmpărate) — cum izbutise de câteva ori să stârnească și patimă, cu lacrimi și amenințări, socotea cu mândrie că „mueriea nu trebuie rugată”. Acum însă, nu-și da seama de ce, se sfia. Și tocmai pentru că sfiala îi era necunoașcută, crezu o clipă că ar trebui să se repeadă la ea și s'o trântescă în pat, peste perini. Zâmbetul acela de îngăduitoare complicitate îi lua însă toată puterea.

Poate că femeia prinse acel licăr de dorință sălbatecă din ochii, lui, căci zâmbetul ei se stinse și-i luă locul o scurtă înfiorare de spaimă. Se gândise în clipa aceea: — Ce-ar i'i dacă el s'ar apropia și m'ar strânge în brațe? Nimic — își răspunse, săgetată. Nimic deosebit.

— Dece nu șezi? Dacă vrei s'o aștepți, șezi! — vorbi ea repede, răgușită.

Constantin înțelese însfârșit că „nu. era nimic de făcut”. — „li domnișoară. Ce să-i faci? Nu se uită ea la mine”. Și se resemna repede. Se așeză pe canapei, în dreptul ferestrei.

Femeia, cu simțul ei ascuțit, pricepu că bărbatul bate în retragere, fără să uite că totuși îi plăcuse.

Se așeză lângă sobă, pe un scăunăș, adunându-si fusta în jurul picioarelor.

Sub înfățișarea ei moale, aproape uepăsătoare, femeia chibzuia cu înfrigurare, învălmășind repede gândurile pe sub fruntea ei ce rămânea netedă, senină, ca lustruită. Din privirile ascuțite care—pe sub genele rușinos lăsate — le arunca clin când în când asupra bărbatului, se putea ghici oarecum obiectul preocupării sale.

Zâmbi iarăși, în felul ei subțire, numai cu buzele, și ca să curme tăcerea, spuse, fără să știe încă în. ce fel va ajunge acolo unde planul ei tainic o mâna:

— Și zi așa... se face cămin cultural?

Constantin se miră de această întrebare neașteptată.

— Daa... Așa-i vorba...

— Să știi că ăștia, dacă și-au pus în cap, o fac.

— Daa... O fac.

Serafima își încruntă ușor sprâncenele ei subțiri, abia văzute. Se așteptase ca omul să se împotrivească sau măcar să se îndoiască de una ca asta. El însă aprobases cu seninătate. „Poato-i un prost” — se gândi ea — „Și atunci mai bine să-l las dracului în pace...” Firea ei însă nu se împăca ușor cu renunțările. Știa însă bine că mânia ei trebuie ținută la umbră și înlocuită cu meșteșugul maestru al femeii de-a ademeni cu vorbe nevino-vate și de-a ațâța pe ascuns: și Serafima știa că această armă rar dă greș. De-aceea continuă, după câteva clipe de tăcere:

— Ana Nucului pune la cale totul. Deșteaptă fată!

— O fi...

Vocea uepăsătoare și-un pic batjocoritoare a feciorului, o liniști pe Serafima: Asta nu pune mare preț pe deșteptăciunea femeii, poate pe niciun fel de deșf.eptăciune. „E prost. Prost ca noaptea” — își spunea ea, bucurându-se:

— Vro face teatru și cor.

— Să fie sănătoși.

— Și echipă de dans. De joc.

— Asa?

— Da, da.

^ Serafima urmărea încordată cum pe chipul feciorului își face loc un șuras de Jala. Înțelese că i-a descoperit slăbiciunea. Constantin murmură legănat cuvintele:

— Apoi om avea și noi ceva de spus acolo...

— Unde?

— La joc,

— La joc?!

— Ihî!

— D-ta?!

— Ihî.

— Nu cred !!

Lovise bine. Flăcăul fulgeră spre ea priviri nedumerite, urâte:

— Ba eu cred!

— Crezi rău! Chiaburii nu-s primiți la cămin.

Flăcăul începea să se piardă.

— Pe mama ciracului! — spuse el, tare și svâcnit. — Ionu lui Hurdubeț mi-o spus ca și eu oi juca. El îi șef la joc. Și mi-i. prieten,

— Dar la cămin Ana-i șef. Ea nu ți-i prieten,

zici? !! P l i v e a P G O a c a u d r e p t i n f a ^ > Pare'ar fi întrebat: La asta ce mai

Flăcăul își frământa pe mutește buzele. După câteva clipe îngăimă, iară convingere:

— De mine... facă și zece echipe de joc...

— Nu-i chiar așa...

— Ba așa-i,

— D-ta ești jucăuș de frunte.

— Îs!!

— Nu cred eu că te lași chiar așa ușor dat de-oparte...

Constantin râse scrâșnind din dinți. Veselia lui era mai mult un joc al mușchilor obrazului,

— Hă, hă... Ce vorbești d-ta aici?

Serafima tremură puțin, sub privirea lui dușmănoasă, grea de neîncredere, dar nu-și plecă ochii. Pe cât putu, își păstră între buze surâsul țacanclu-și uitătura cât mai nevinovată. Cu cel mai binevoitor od,, din lume, spuse:

— Ar fi păcat, ca un jucăuș ca d-ta...

Constantin și-ar fi dat șerpa'rul cel de duminică, cusut cu mărele colorate, ca să știe ce vrea femeia asta cu el; pricepea tulbure că urmărește ceva un lumii ascuns, care nu se poate spune deschis - dar nu se dumerea ce anume. Ca de dragoste nu-i ardea, părea limpede, atunci ce? Si cum Constantin nu credea ca femeile se mai pot gândi și la altceva decât la dragoste și la eonii aștepta cu mima îndoită, neîncrezător și nerăbdător, o vorbă, un semndiif care să ghicească. După primele vorbe, crezuse că „domnișoara si-a pus ochii pe el și fusese măgulit; de-aceia nici nu prea luase seama la spusele ei Si oleacă amețit de acest gând, roșise - dar cum femeia stăruia mereu într'o singura parte („ca o iapă nărăvașă" — își spusese el) — omul începu a fi prevăzător și -și stăpâni pornirile.

Serafima era convinsă că pricepe cu ce-și sfarmă mintea feciorul și ca să-l mai ațâțe adăugă cu subînțeleș:

— Cine să joace în echipă, Pantea Simion?

„Aha"! — păru a se lămuri Constantin, tresărind la auzul acelu nume. Dar tăcu așteptând.

— Și-apoi cine-a juca pe Firula lui Sălcudeann?

„S'asta o știe dracu' ăsta do muiere?" își aminti că azi noapte Istina l-a năcăjit într'una cu Fimța, că-i mică și numai oase, că cc-o l'i do plăcu la ea, de curg ochii unor feciori după ea? că feciorii de azi. nu știu prețui dragostea. Și-atâta l-a tot fiert, încât de-abia s'a ținut să nu-i deie câteva. Să-i fi spus învățătoarei? Gândul ăsta îi umplu de rușine, de umilință, înfuriindu-l de-abinelea: să știe o femeie că el, Constantin Crețu, umblă ca nebun după o fetișcană, după o mucoasă, care nici de milă nu se uită la el...

Și-acum, muiera asta fără suflet, îi mai și aduce aminte că s'a 'ntors din cătănie Pantea Simion.

Mândria lui ele bărbat, după a cărui înfățișare aspră și duioasă suspinau destule fete, îl opri însă să sufere și această umilință. Se răsti cu semețio:

— Om vodea!

•

Și credea din toată inima că nu se va lăsa până nu va muia inima fotei. Serafima susură, cu un fel de nepăsare disprețuitoare în glas:

— Parcă numai la cămin se poate juca?

— Da' unde?

— Păi la horă!?!?

— Noi n'avem. N'am avut niciodată. A trebuit să mergem la Cărpiniș, ca să jucăm.

— Și ce? Nu se poate face o sărăcie de horă în satul ăsta?

— Știu și eu? Poate s'ar putea.

— Dacă n'are cine!

— Poate are cine... murmură flăcăul dus pe gânduri, apoi izbucni fălos:

— Dacă nu mă lasă să joc la cămin, fac eu joc la noi în ogradă. Aduc țigani și vin. Adun tot satul acolo.

— Ar fi o idee — scăpă printre dinți Serafima.

— Mă rog? întrebă el, venindu-și în fire, cutremurat de-o bănuială urâtă.

— Am zis că: treaba d-tale! (Dar tonul ei spunea: așa te vreau!)

Lui Constantin îi părea rău pentru vorba co-o scăpase pe negândite. Ar fi întors-o cumva să-i schimbe cât de cât înțelesul, dar el nu se pricepea la întors și răsucit vorbele. Mai bine tăcu, nădăjduind că nu se va afla niciodată ce-au împărțit el cu Serafima.

Afară ziua amurgea, iar în odaie umbrele creșteau îngropând. încet lucrurile. Constantin nu mai vedea limpede obrazul Serafimei. l se părea că fata încă tot zâmbește. O auzi, subțindu-și glasul și lungind vorbele:

— Multe s'o.r mai întâmpla în satul ăsta.

Constantin se înfiora: „Ce zmeul mâne-sa mai vrea?"

— Știi d-ta — continua fata, cu o voce leneșă, aproape fără unduiri — căminul nu-i doar așa, o jucărie, o petrecere.

Tăcu așteptând, dar flăcăul nu întrebă nimic.

— Țăranii vor să-și deschidă mintea.

Flăcăul tot nu se arată doritor să mai afle și altceva.

— Asta-i! adăugă Serafima tare și 'n vocea ei se simțea un tremur de mână stăpânită.

— D'apoi deschidă-și-o... —murmură Constantin, bănuitor.

„Nătâng"! gândi fata și spuse batjocoritor:

•— Asta am zis și eu. Din partea mea mă bucur că țăranii se fac mai

deștepți, își deschid mintea și înțeleg mai bine lucrurile. In felul ăsta **vor** putea să-și schimbe și viața într'un fel.

— De mine să și-o schimbe. N'am treabă.

— Dece zici că n'ai? Când s'or ridică și-or face gospodărie colectivă u'ai să vorbești așa. **Și** când într'o zi pe tatăl d-tale îl vor alunga și te-or alunga și pe d-ta, un pic tot îți va păsa. Ce crezi?

Acum Constantin înțelegea tot. Se ridică repede și porni țeapăn către Serafima. Ii văzu prin umbră obrazul lat, speriat și ochii mari, o lecuță **mâ-**nioși, întinse mâinile. Atunci se auzi ușa tinzii. deschizându-se dinspre ogradă. Serafima se strecură grăbită și ieși. Constantin îi auzi vocea liniștită, iapăsătoare:

— Tu esti, Istina?

— Eu.

— Te-așteaptă **cineva.**

In săptămâna aceea a fost mult de lucru la gostat Cărpiniș și Ana a mers în fiecare zi. Trei seri la rând, Petrea s'a bucurat, nădăjduind că s'a întors vremea cea bună în casă la ei. Plecau. în zori împreună și se întorceau seara împreună. Ana făcea de mâncare, el așeza juninca și curăța cotețul purcelului, închidea galițele, mărunțea lemne pentru foc, apoi se întorcea în casă și împletea ștergători, oprindu-și când și când ochii, duios și mulțumit, asupra făpturii ei subțiri umblând încoace și încolo prin casă și prin tindă. Ana era pricepută la mâncări, ca puține alte femei; până când nu fusese însurat, Petrea nici nu visase că pe lume sunt mâncări **care-ți** lasă gust bun în gură și miros plăcut în nări, mâncări pe care nu le uiți lesne și la care te gândești câte-odată când ești flămând, de parcă **ți-i** foame numai pentru acestea și nu pentru altele. Petrea se învățase să se bucure de-o zeamă de pui. cu usturoi, de-un papricaș cu smântână, de-o mămăligă cu brânză, îndulcită cu smântână și presărată cu jumări de porc, ori — cum a făcut Ana odată — o rață coaptă întreagă în cuptor, când nu l-a lăsat să facă foc mare de s'a făcut rața rumenă și fragedă, **și-o** simțeau topindu-ți-se în gură; chiar fasole de fierbea Ana, ori zeamă de șalate ori de lobode, dădea mâncării un gust de-o mâneai chiar și dacă nu-ți era cine știe ce foame.

In aceste trei sori, Ana **i-a** pomenit de câteva ori de căminul cultural.. Petrea nu răspundea ori căuta să schimbe vorba.

— Ar trebui — spunea ea — să vii și tu pe-acolo să ne-ajuti.

— Am eu destule **pe** cap — răspundea el, posac,

— Cine n'are?

— Poi, unele muieri...

Ana se îmbufna și-o vreme **JIU** mai zicea nimic, Ca s'o '**mpace, Petrea** spunea apoi:

— Eu. nu mă pricep...

— **Nimeni** nu se pricepe. **Ai** să 'nveți.

— Nu-i chiar așa...

Au fost ceasuri când **Petrea** se'nmuia. Atunci se gândea să-**i** spuie: „Ană, **îiivață-mă să citesc și să scriu**". Ea s'ar înroși de bucurie și-ar spune: „Bine! **Te**'nvăț..." Pe urmă el ar ruga-o iară: „Nu acolo (aici, noi doi.)" Atunci ea **l-ar pupa și-ar** zice: „Bine, Petre! **Te**'nvăț aici". **Și** ea nu s'ar mai duce acolo.

N'a avut însă vreme să-**i** spuie. Joi seara toate s'au întors iar pe dos. **Petrea** nu s'a mai bucurat de liniște și mulțumire.

Ana **i-a** făcut repede o păpăraie din cinci ouă, **i-a** mai pus pe masă oala cu lapte fierbinte și-un călcâi mare de pită. Petrea o privea mirat,, fără să înțeleagă ce se'ntâmplă.

— Dece-ai pus numai un blid?

— Eu nu mâne acum. Oi mânca mai târziu, când m'oiu întoarce.

— Da' unde te duci?

— La Macavei Savu. Avem de vorbit despre cămin. De-acolo mergem pe la utemiști.

— Hm!'

Apoi Ana și-a legat năframa cea bună și s'a dus, iar el a rămas singur: nici nu s'a atins de mâncare. Sta cu ochii pierduți, frământând pâinea în mâna lui mare. Așa La găsit Ion Hurdubeț Ia vre-un ceas după plecarea Anei.

— Bună sara, Petre. Ce faci?

— Iacă...

— Femeile astea s'au dus sa mobilizeze pe tineri.

— IM...

— Da' văd că nu ti-s boii acasă.

— Nu...

— Apoi dece?

— Așa...

— Uite, măă... Da' multe vorbe știi și fu.

— Ihî...

— Zic ou...

— Ihî...

— Ce-i cu tine, mă? Dece ești năcăjit?

— Nu-s,...

•— Ba eu văd că ai ceva la sufletul tău.

— Oi fi având.

— Apoi dacă nu vrei, nu-mi spune.

Rămaseră o vreme în tăcere. Hurdubeț își dădea seama bine ce-l rodea pe Petrea. Ana îl rugase: „Du-te, ține-i de urât omului ăla, că-i singur”; iar el a înțeles îndată că nu singurătatea-i-suferința lui cea mai mare și venise bucuros, dar știa că mai degrabă scoți ursul din bârlog decât pe Petrea din supărarea lui.

Acum se fot uita la el și se gândea înveselit: apoi lucru nu-i de râs? Să se supere pentru un asemenea lucru, numai Petrea era în stare. Acum însă nu-i vorba de râs ori de plâns. Ii vorba să-l faci pe Petrea să înțeleagă. Adică ce anume să înțeleagă? Că dacă Ana-i directoare de cămin, ea nu se putea culca pe-o ureche, cum ar fi vrut Petrea. Nimic nu se face dacă nu-l faci. Necazu-i că Petrea nu vrea să înțeleagă nimic. Hm! Sucit om și Petrea ăsta.

Pe urmă, Hurdubeț începu să rădă de-abiuielea: „Ha, ha,” și se gândea: „unul mai bun ca mine nici nu se putea nimeri ca să-l lămurească pe Petrea”.

— Mă, Petre, mă! Nu fi supărat — vorbi cu totul peneșteptate Hurdubeț, speriindu-se el întâi de sunetul glasului său în tăcerea odăii..

— Ce?

— Nu fi supărat.

— Nu-s.

— Eu văd că ești.

— Bine, dacă vezi...

Hurdubeț tăcu iară, iară să-și poală înăbuși veselia. Toi se socotea cum să'ncoapă, căci n'ar fi vrut nici să-și bage nasul așa nechemat în povestea asta a lui Petrea și-a Anei. Numai că-i părea rău de Petrea.

— Nu știu ce fel de om ești tu — spuse într'un târziu. Taci ca mulul și fierbi în tine. Asta nu-i sănătos.

Petrea se uită Ia el ca la dracul.

— Amu-i gata! gândi Hurdubeț. Până do-amu'ntr'o săptămână ăsta nu mai zice nici: „bună ziua”.

Dar socotise greșit. Petrea a vorbit, și încă atunci, îndată, și a vorbit cu năduf, de parcă intrase altul în pielea lui:

— Mă luane, tu cum suferi ca Măriuca ta să umble așa, lela, prin sat?

— 'Poi că nu umblă lela...

Dar Petrea nu ținu seama la răspunsul său. Răsuflă una și continuă:

— Dece nu stau ele liniștite ia casele lor? Ori n'au ele lucru, pe lângă bărbații lor?

— Uite, măă....

— Spune-i la muierea-ta să-i spuie Anei să nu se mai. ducă acolo...

— De ce să nu se ducă?

— Să-l lase dracului.

— Cum să-l lase, mă? doar îi directoare.

— Ce-i trebuie ei asta?

— Apoi nu-i trebuie numai ei. Ii trebuie la sat. Că-i un lucru de folos.

— Dacă-i de folos, făcă-l altul.

— Nu se poate. Asta-i sarcină dela partid și U.T.M. Oamenii or ales-o acolo.

— Dece n'or ales pe altul?

— Dacă ea se pricepe mai bine! Fiecare face ce se pricepe. Eu oi conduce echipa de joc. Ana conduce tot căminul. Măriuca la U.T.M. Macavei Ia însămânțări și colectări, și-amu' ne-ajută și nouă. Sânt sarcini, trebuie și oameni să le îndeplinească.

— Sarcini? Are ea destul ce să facă acasă.

— Poi omul nu trăește numai în casă.

Petrea se mânie. Privi urât la Hurdubeț, răstindu-se:

— Te-ai înțeles cu ele!

Hurdubeț râse. („Nu m'am înțeles. Pentru atâta n'ai dece te înțelege”). Petrea însă a priceput altcum râsul său, s'a mâniat și mai tare și n'a mai voit să-și deschidă gura.

Tăcând i-a găsit Ana când s'a întors. Hurdubeț își număra degetele dela mâini și căsca de fiecare dată când ajungea la cel. de-al zeciîca. Veselia însă tot nu și-o putea conțeni. După sosirea Anei, a mai stat câteva minute, apoi luându-și rămas bun, a plecat gândindu-se: „Tare-i sucit Petrea ăsta!”

Ana era mulțumită și zâmbea mereu unor gânduri pe care Petrea n'avca cum să le cunoască. De-aceea, fața lui se 'ntuneca tot mai tare.

— Uitee... N'ai. mâncat?

— Nu. N'am mâncat.

— Dece? — femeia nu mai zâmbea, ci căta la el ușor încrunțată.

— Așa! —răspunse el, încăpățânându-se.

— Bineee... murmură Ana și oftă, apoi strânse de pe masă. După ce-și isprăvi lucrul, se așeză la masă, în fața lui. Petrea și-i spuse cu glasul ușor răgușit — arătând că-i mânioasă:

— Mai bine-ai face să-ți scoți prostiile din cap și să-mi fii într'ajutor.

— Nu vreau să-mi scot prostiile din cap, pentru că nu-s prostii. Tăcu o clipă, privind-o, apoi îndată adăugă: — Tu să-ți scoți gărgăunii și să nu fii tu mai deșteaptă ca alții.

Ana înțelese gândul ascuns al bărbatului și bănuiala lui smintită o duru.

— Dece nu înțelegi că nu-i nimic rău în asta? Căminu-i spre folosul satului, li și spre folosul tău.

— Mulțam, pentru folosul ăsta.

— Doce nu înțelegi că oamenii trebuie să lepede prostia în care i-or ținut domnii? Ș'amu se mai adună la șezători pe la Istina și pe la Crețoaia, bătrâna, de le torc caerele și-ascultă povești despre draci și pricolici.

— Mie mi-i bine cu *prostia* mea.

— Ți-i bine... Nu ți-i bine încă. Și-altora li-i mai rău. Oamenii trebuie făcuți să iasă din sărăcia și prostia lor.

— Văd că ți-o intrat la inimă grija satului.

— Căminul nu-i mimai pentru alții. Ii și pentru tine. Acolo ai loc și fu. Ai să 'nveți și tu. Ai să fii alt om.

— Da! Ca să vadă și-alții că ou îs mai prost ca muiera mea, că ea-i mintoasa cășii, că muiera cântă și eu joc. Nu vreau să mă fac do răs. Dacă nu ți-i de mine, du-te! Eu nu mă duc!

Se desbracă repede și se'utilise pe pat, cu fața către perete.

Femeia îl privea, speriată, cu mâhnire și murmura cătinel, ca pentru si uo:

— Petre... Petre...

•

Sâmbătă seara la ședința grupei U.T.M. au venit vreo cincisprezece feciori și foto, adică mai toți utemiștii din Nima.

in mijlocul lor se vedeau feciorii eiolănoși,- zâmbitori ai lui Pasca Romulus și Ion. Ei tăceau, privindu-se din când în când și surâdeau mulțumiți. Știau că-s chemați pentru o treabă anume și mai știau că acolo-i do ei unele este «de lucru. In spatele lor, Gheorghiușor Ilisie discuta însufletit cu Niculae al lui Tomuța. Spunea, înveselit peste măsură:

— A fi echipă de dans. Asta-mi place. Jocu-i patima mea. Dacă nu joc o duminică, săptămâna aialaită îs beteag. Pentru joc musai a fost să mă duc în toată duminica la Cărpiniș. Amu nu m'oi mai duce. — Niculae Tomuța aproba grav, recunoscând că într'adevăr jocu-i o patimă grea, care-l pune bine pe subțirafecul și mărunțul Ilisie. Cei doi Pășcăuști surâdeau, afingându-și coatele: — Așa-i cu Fârțuguș... (că asta-i era porecla, după tatăl său, Gheorghiușo- Ilio, căruia oamenii-i mai ziceau Fârțug. Făcuse armata la husari în Viena; de-acofo a adus moștenire acest singur cuvânt, pe carc-l striga când se mânia sau când so îmbăta, fără să știe nici el, nici altul ce înseamnă anume. Cu încetul, oamenii l-au chemat mai mult. Fârțug, ca să-l deosebească do celălalt Gheorghiușor Hie, caro ședea cu casa Dupătău). Așa-i cu Fârțuguș, dar pe ci jocul nu-i băga în boală. Dar fluerul... Ei, fluerul îi altăceva. Asta lo-ar place și lor. Poale se va învăța: și asta ia cămin. Romulus — tatăl lor ar fi bun de dascăl pentru învățatul îl norului...

într'un colț mai întunecos, so trăsaseră fetele. Printre ele făceau mult zgomot colo trei fote mai mari ale lui Cueuot Iacov, mărunțele și guralive ca niște vrăbii. (lea mai maro, Irina, care s'avca în dragoste cu Ilisia lui Gheorghiușor, vorbea mai puțin, folosind acest răgaz până începe ședința, ca să tragă cu coada ochiului către drăguțul ci, pierdut "printre cămeșile albe și sumanele sure alo celorlalți flăcăi — dar ca-i găsea repede și roșea ferici tă...

Pantea Simion, care s'a întors numai do două zile în sat, era împre-surat de ceilalți flăcăi cu grijă și bunăvoință, ca un om nou. So mirau că-i gras, că a crescut și s'a îngroșat în trup și-l întrebau de cătănie.

— Poi, îi blue — Io răspundea cât putea el de grav, stingherit olecuță, do atenția și grija lor. — Nu-i ca mal demult, cu sudalme și cu bătaie

REMUS LUCA

Nu-i slobod să-i sudul și. să-l lovești pe om. Trebuie să-l lămurești, să-l înveți, să-i ridici nivelul.

— Auzi, mă'.

— Și-amu, dacă ai cap bun si esti om cumsecade, poti ajunge oi'iter.

— Cee? Ofițer?

— Pe Pan.telimonu.l lui Sărmătean din Cărpiniș — îl cunoașteți — l-or dus la școala de ofițeri. Și pe Szasz Gyuri, ăla ce-o fost slugă la Nădlag și l-a dat po mâna sindicatului...

— Aba... ăla de n'avea nici tată, nici mamă...

— Ăla.

— Phii...

in vremea asia, Pantea Simion. tot căta, împurpurându-se la față, către partea fetelor, așteptând să vadă răsărind acolo pe Firuța, cu zâmbetul ei molcuț, cu ochii negri strălucind de bucuria revederii. De două zile deeând s'a întors, o căuta într'una, și n'o afla. Dar Firuța nu venea.

— Eu zic — s'a ridicat dela locul ei Măriuca, vorbind repede — eu zic să începem. Aialalți n'or mai veni, dacă n'au venit.

Atunci s'a scultat dela locul lui Macavei Savu și a luat cuvântul, povestindu-le pe îndelete ce înseamnă revoluția culturală.

— Ce? Voi credeți c'asa lesne se face socialismul? Apoi credeți rău. Socialismul nu le primește fără cultură. Acolo te'ntreăbă: Stai un pic, da' cultură ai? N'am. Apoi fă bine și învaț-o...

— Apoi nu-i chiar așa de simplu... îl întrerupse Pantea Simion. vorbind măsurat, chiar prea grav și serios pentru obrazii săi cu nici trei fire de barbă, rumeniți de emoție..

— Dece nu-i chiar așa de *simplu*?—întrebă răsucindu-se către el un pic pornit, Macavei,

— Apoi pentrucă socialismul nu-i așa ca un ospăț, să bați la ușă și-ți iei căciula'n mână. Cine-i acolo? Om bun. Om bun? Da'cultură știi? Stiu. Atunci hai, intră și. șezi. cu noi la masă, la socialism. Nu-i așa de simplu.

— Nu-i. Nici cu n'am zis că-i *simplu*. Da' dacă tu știi, cum îi spune tu?

— Apoi socialismul nu se face singur. Trebuie să-l facem.

— Asta-i drept.

— Și nu-i ușor de făcut.

— Și asta-i. drept! Văd, Simioane băiete, că armata ți-a folosit. Te-ai făcui, om cu cap.

Flăcăul surâse stânjenit, căutând să se-ascundă de privirile pline de respect pe care i le aruncau ceilalți tineri; găsi. că cel mai nimerit mijloc de-a scăpa de ele, era să-și plece ochii în jos.

Se auzi atunci, peste liniștea care se lăsase o clipă, oftatul lui Gheorghisor Ilisie:

— Nu știu zău, când om face socialismul pe dealurile noastre...

— Apoi de l-ar da în grija ta, greu s'a face.

— Ha!Ha!Ha!

— Ho! ho! ho.

Numai Ilisie și. Irina nu râdeau.

Macavei liniști hohotele cu un gest poruncitor al mâinii și vorbi iac:

— De făcut l-am. face. A pune umărul și Ilisie, că i-a folosi și lui. Și nu peste multă vreme pe Dupăfău și pe Gurgui om crește iarbă grasă pentru oi de soiul ăl mai bun, cu lâna ca mătasa...

— Iarbă grasă pe Gurgui? — se miră Ion Pasca, surâzând. Apoi se

întoarse către fratele său: auzi mă? Iarbă grasă între scăeții de pe Gurgui.
 _ Apoi dacă nu pricepeți *agrotecnica*, nu vorbiți, că numa' **-stricați** vorbele. Om semăna *ierburi perene*. **Ați** auzit voi de *ierburi perene*? Vedeți? N'ati auzit. Spun **eu**. Nu pricepeți *agrotecnica* și vorbiți. Apoi să știți că în socialism lucrăm numa' după *agrotecnica*. Așa să **știți**. Și bubpadurea om sămăna-o toată. Acolo om pune pădure.

— **Asta-mi** place, spuse Niculae Tomuța. Pădurea o crește pana m gardul nostru și. când m'oi scula dimineața, oi auzi mierla cum flucră.

— Asa-i. 'Si mai la vale om pune vie și pomet.

— **Și'-om face vin!** — răsări **iar la vorbă Ilisie**, uitând că doar cu câteva momente mai devreme, fusese făcut de răs.

— Om face Numa' că pentru ca să ajungem acolo ne trebuie revoluție'culturală. Altfel nu se poate. Fără cultură ești prost, și dacă ești prost te mullămesti cu ce dă dumnezeu. Nu te bați pentru o viața mai bună! **Și dacă nu te bați pentru o viață mai bună, rămâi tot sărac și năpăstuit...**

Ana asculta vorbele lor și se mira de-o înțelegere noua a lucrurilor. Vorbele acestor oameni, răspundeau unei îndoieli și încurcături ale **minții** ei. Asa trebuie" — se gândea, privind la Măriuca, luminos, biruitor. **hii** voi "face un. lucru mare și greu, și de folos. Cultura. Revoluția culturala. Fata ei uscățivă, smeadă se întindea sub un surâs **pliu de mândrie**. „Cultura-! - gândea ea - ca sarea în mâncare". Și - abia aștepta bucuria acestor descoperiri, în cele ce va spune. „Ce **vom** spune: - s-o infieba. Nu stiu. Voi spune..."

' - Dacă nu **înveți cultură** - îl auzea pe Macavei, continuând **-apoi** nu. pricepi nimic. Bunăoară **sânt** destui în Nima, cum îi și **tata-tau Glieorghisor**, băiete...

— Ce-i cu tata? tresări flăcăul, aruncând flăcări de ciuda din ochi.

— Nu. **te** băo-a. **Iti** spui eu **ce-i**. Bunăoară, sânt destui in Nima, cum îi si Gheorghisor ilie, **tatăl feciorului** asta de-aici, cari **nu vreau sa știe do plan de cultură și de agrotecnica**, și samănă **cum și când n taie capul** E. nu vreau să înțeleagă **că** planul de cultura și agrotecnica is **sulletul și inima agriculturii** si-asta n'or pricepe fără numai dacă învață cultura. De-aia treime revoluție culturală. Asta am vrut să spun

Utemiștii **aplaudară însuflețiți**. Glieorghisor **Ilisie** gândea: „Macavei asta nu te iartă niciodată. Planul de cultură îi evanghelia lui

— N'a îi ușor lucru, cu socialismul, spuse Romulus **rașca**.

— Nu — întări fratele său, Ion.

_ Nu n'o li - adăugă și Tomuța Niculae. Oamenii nu se **vor** înțelege ușor'cu pământul. Tata, bunăoară, nu și-ar da iugărul din Nirba, nicfde l-ai tăia, măcar că-i destul de năsipos.

— Apoi nu, că **n'are** cultură — făcu. Romulus Pasca, surâzând.

— Parc'a tău are.

— N'are nici el. Da'n'are nici pământ.

— Atunci el iute s'a înțelege.

— El iute.

— Mulțam frumos! Dacă n'ai, ușor îți vine să dai.

— Văd'că nici tu, Gheorghisor nu. **I-ai da, de-ar fi al tau...**

— Poi...

— Nici nu trebuie dat! — spuse mai taro **Pantea Simion**.

— Auzi?

— Trebuie pus laolaltă. Da' nici asta nu-i ușor.

— Tovarăși, se auzi împungând de-asupra învălmășelii vorbelor, glasul ascuțit al Măciucii.

— Să **fim** disciplinați. Dau cuvântul **Anei** Nucu. Ea ne va vorbi despre cămin.

Ana sta în fața lor, zâmbind, puțin amețită. O străbătea o furnicătură ciudată și un tremur nestăpânit. **Își** auzea urechile vâjâind înfundat. Se sbătea într'un noian de gânduri încâlcite.

O clipă glasul i s'a tăiat, ochii i s'au împăienjenit și a simțit limpede cum inima **îi** umple caldă, pieptul. Ii vedea, ca printr'o ceață rară, pe toți, tinori, un pic prea gravi pentru **anii** lor încă destul de puțini. **Acolo-i Panica** Simion, mare, bălan, **cu obrazul lui de fată**. **Își** aduce aminte, acum, într'o **străfulgerare**, cum a răs aseară, **arătându-și** toți dinții strălucitori ca **porțelanul**: — **Las'** că facem noi cămin, **să-i** meargă **vestea**. **Am o** lăduție de **cărți și broșuri**. **Om citi până când ne-om face mai deștepți**, ca **directorul** al **bătrân din Cărpiniș**, care a **chiorît de-atata** cetit; **acolo**, în al doilea rând, îl vedo pe Tomuța Niculae. Vineri seara, când umbiaseră po la ei. cu Macavei Savu, Tomuța bătrânul pâruse mai potolit, **Față de Macavoi nu voia să s'arate uricios**. **Iar** Niculae **alergase după** ei și le spusese grăbit: — **La ședință viu**. **Chiar dacă tata o strâmba din nas**. Da' **Rafia** lui Gheorghisor vino?... **Mai întâlnește privirile** vesele, încântate, ale feciorilor **lui Pasca'**, uitătura prietenoasă **a fetelor lui Cucuet**, **râsul mândru**, holteiesc al lui Ilisie Gheorghisor și înțelege dintr'o dată că soarta **acestor** oameni tineri va fi înflorită, și că **ca** poate ajuta **la înflorirea ei**. Se bucură și bucuria aceasta **care** vine peste ea ca o apă mare o împinge ușor, **chiar și** peste mahnirea **ochilor mari**, de fată, ai lui Pantea („Așa-i, **biata** Firuța n'a putut veni. Și cum ar fi vrut. Am să-i spui"). Măine, toți acești oameni **vor fi** fi schimbat **straiele lor mohorâte**, din cânepă și lână **proastă, aspră, cu altă îmbrăcăminte, bună și bogată, se vor întâlni** într'o sală **mare** cu pereți înalți, **albi ca zăpadă și vor fi uitat de mult de lampa asta caro** se **afumă și sfârâie**. **Și-i** parc bine când **află** că ea va deschide **ușa** mare desfăcându-so în două părți, a sălii **în care Macavei Savu** (debunăsamă că va apuca și **el ziua aceea**) va vorbi despre **plan și agroleenică**.

Dc-odată, se răsucește într'înșă, trezindu-se. **Își** aude **glasul** puțin cântat, cum îngână: tovarăși... și se bucură. Gândurile **ci** de săptămâni, care i-au **turburat** serile și **întunecat** zilele se descâlcesc **ca ceața sub puterea** soarelui, vorbele ies **rânduite** ca florile do amici dc sub acul ei, pe un ștergar.

O ascultau într'o liniște plină, **sorbii)d-o** cu ochii. Vorbea despre **corul, echipa de dans** și echipa de teatru a căminului lor ca despre **lucruri** do mult cunoscute. **Își** înmlădia mâinile prin aer, jucând parcă. **Glasu-i** suna, **mângâindu-se, lungind** vorbele ca într'un **cântec**. **Iar ci** se minunau de ochii ci albaștri și de **cuvintele** ei cuminți.

Ana și-a dat seama c'a spus tot. Zâmbi și mai adaugă:

— Măine, **trebuie să ne-adunăm** să punem în **rând** căminul.

Apoi se'udrepfă spre locul unde șezuse, fără s'audă aplauzele.

Apoi vorbi Măriuca, aruncând vorbele cu disperare, ca și când, fiind prea multe, s'ar fi temut să **nu rămână vre-una nerostită**.

— **Trebuie să** facem o mulțime **de lucruri**, să punem în rând. căminul ăsta, să curățăm ograda, să văruim. Apoi tot noi mai **trebuie** să mobilizăm pe tineri să vie, ca să facem cor și echipă de joc, de teatru. Și credeți **că-i** ușor? Așa-i, **noi așa credem, că-i ușor**. Noi **toate așa le credem**. **Nici tu** cotizații, nici la ședințe nu venim, **trebuie să vă roage omul în genunchi** ca să ne-adunăm, măcar cât de cât...

Vorbea repede și se mira că oamenii n'o prea ascultă.

— Avem o grămadă de lacut și nouă nici nu ne pasă. Mai curând mercem la șezători la Istina Vâșă, ca s'ascultăm povești cu draci...

° Unii căscău, astupându-și gura cu palma. Ana îi făcea semn să isprăvească.

Ședința s'a încheiat frumos, cu zâmbete și aplauze. S'au înțeles să vie a doua zi cu găleți, cu mături, cu sape și greble și să puie în rând căminul și împrejurul său.

În drum către casă, Ana spunea Măriucii:

— Acum parcă încep să înțeleg ce-avem noi de făcut. Noi nu facem numai așa, un loc de petrecere tinerească. Căci nu-i crede doar că revoluția culturală stă dintr'o echipă de joc și una de cor. Oamenii toți, mințile lor trebuie să se schimbe. Și să se schimbe și viața lor. Pricepi?

— Parcă... Numa' nu știu cum om schimbă noi două viața oamenilor.

— Vezi. Aici mi se împiedică și mie totdeauna gândul...

Tăcură o bucată de vreme. Apoi fără nicio legătură, Ana râse:

— Tu, Măriuca, ar trebui să-ți grijești mai bine de gură. Doar ești organizatoare de uteme.

•

A doua zi, au venit vre-o șapte și Macavei Savu și-a încrunțat sprâncenele. A stat ce-a stat, învârtindu-se încoace și încolo, fără astâmpăr, și a pornit iarăș să colinde din casă în casă, ocărind pe tinerii pe care-i întâlnea încale:

— Oameni sănateți voi? Una vorbiți și alta faceți?

S'a sfădit și cu Sălcudeanu, care'n ruptul capului nu voia să-și lase pe Firuța.

— Doar n'oi face-o preuteasă. Ce-i trebuie cămin? — a spus Sălcudeanu. Macavei Savu s'a mâniat și a strigat răgușit, dar tare, ca să se audă și mai departe:

— Atunci ține-o proastă după cuptor, nătântocule!

Sălcudeanu a suduit, amenințând:

• — Pe mine să nu mă faci nătântoc!

Iar Firuța, care asculta tremurând toată, cu urechea lipită de ușa tinzii, a început să plângă în hohote fugind încasă și aruncându-se în brațele maică-si:

— Auzi, mamă? Auzi?

— Lasă, draga mării, nu plânge! S'a îmblânzi și tată-tău cumva...

Dar fata n'auzea decât umbra neagră a primei mari desnădejdi, șoptindu-i: „îi rămânea o proastă după cuptor. Nici dracu'nu s'o mai uita la tine. Simionn' Iui Pantea și-a găsi altă fată”.

S'au mai nimerit câțiva care au cârmit din nas:

— Mai lasă-ne, bade Savule, măcar duminica s'avem folos de hodină.

Macavei a pufnit nervos, murmurând printre dinți:

— De-așa hodină și vitele au folos.

Alții n'au mai spus nici albă, nici neagră, mirându-se numai în tăcere că Macavei cel așezat și sfătos își face sânge rău din atâta lucru.

Amarul i s'a mai ostoit când s'a întors către amiază la cămin și a văzut vre-o zece-clncisprezece tineri forfotind ca albinele.

Lucrul era pe terminate și voia bună tot mai nestăpânită. Fuseseră puse în rând și celelalte încăperi ale casei, iar podmolul, ca un brâu ce-o înconjură de jur împrejur, înoit și îndreptat. Vre-o trei fete adunau de zor mărăcinii uscați, paiele și alte'gunoaiie din ceeace s'ar fi numit ogradă.

Printre ei, îmbujorată la chip, hărnică Ana, strecurându-se mlădioasă peste tot locul, urmărind cu ochii umeziți de bucurie tot acest ne-

stâmpăr al prietenilor ei, îndemnându-i eu o glumă, cu un zâmbet, cântându-le cu glasul ei molcuț, cântece de dragoste și dor.

Pe la ceasul al treilea al dupăamiezii, utemiștii care-au lucrat mainte de amiază erau din nou adunați la cămin, ca să-și petreacă după amiaza citind dintr'o carte a lui Pantea Simion și învățând un cântec nou știut de Ana, care le plăcuse mult. Veniseră și câțiva neutemiști. Ana se bucura zărind-o pe Rafila Glieorghisor, mută și țeapănă de emoție, tupiJată printre rochiile înflorite ale celorlalte fete. II vedea pe Niculae Tomuța cum o^caută cu ochii prin grămada aceea mișcătoare de culori de tot felul și cum îndată ce-i zărea obrajii albi ca spuma, flăcăul râdea mulțumit vorbind ceva către vecinul său Pasca Ion.

Tinerii ședeau pe niște bănci înjghebate — nu se știe cum, și din grija . . . i _ din trunchiuri subțirele de salcâm și ici, colea, din. câte km capăt de scândură. Se adunaseră ca'ntru'un fel de divan, în jurul Anei_, care ședea în mijlocul odăii celei mari, pe un scăunaș rotund cu trei picioare. Din toate mișcărilor, vorbele și surâsurile dese ale Anei se cunoștea că-i veselă. Drept în fața ei ședea Măriuca, vorbind mult și repede cu vecina ei, Irina lui Cucuet, care însă nu prea asculta, tulburată din pricina vecinătății iui Gheorghisor Ilisie. La loc de frunte ședeau cei doi bătrâni ai adunării, Macavei Savu trăgând dintr'o țigară groasă cât degetul cel mare și Pasca Romulus, care-și adusese și fluerul lui lung de doi coți.

Încă nu începuse cititul. Plutea în încăpere un murmur molcom, ca într'un stup. Oamenii erau stăpâniți de un simțământ solemn, ca'^așteptarea unei sărbători. Nu-și îngăduiau nici să râdă, nici să vorbească tare, ci zâmbeau doar și șopoteau cătinel.

Ana deschise cartea și începu să citească o poveste despre un Harap Alb frumoasa poveste a feciorului de împărat plecat să-și caute mireasă la celălalt capăt al pământului. Toată lumea tăcu. Nu se mai auzea decât vocea un pic cântată a Anei, când și când, sugrumată de emoție, și răsuflarea stăpânită a piepturilor.

Deodată, peste liniștea aceasta năvăli un zgomot strein, dușmănos, întâi învâlmășit, nelămurit, ca o rostogolire de bolovăniș. Pe urmă încet, încet, se limpezi. Era glas de cetera, car; trăgea de zor o învârtită glas de contrabas pășind îndesat pe urma ceterii, grăbit sa nu întârzie și chiuitura sălbatecă, tulburătoare a unui flăcău:

Cine joacă și nu strîgă
Face-i-s'ar gura strâmbă!
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-iu-uu — Hop! Hop!

Ana tăcu, încruntându-se. Macavei Savu își roti mânios ochii săi o leacă bulbucăți, parcă ar fi căutat printre cei de față pe capul relelor.

Hop! Zup! Zup! De-abia mă duc
Până la frunz'ai de nuc!
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-uu! Hop! Hop!

— Țsta-i Constantinu'lui Cretu... — îngăimă cu invidie și admirație în glas, Georghisor Ilisie.— A făcut joc! — și se sculă îndată dela locul său,

pornind către ieşire. Se sculă şi Irina lui Gucuet. Curând se ridicară toţi şi ieşiră să vadă ce-i.

Nu departe, drept în faţa căminului cultural, se întindea pe un tăpşan înalt ograda şi gradina cu pometa a Creţului. Ograda era largă şi casa mare, de cărămidă, acoperită cu ţiglă. În fundul curţii se ridica, mai nou şi mai trainic decât casa, grajdul vitelor, lung ca o cazarmă. Creţu îl acoperise cu stuf, ca să nu bată la ochi — zicând că ţine răcoare vara. Lângă grajd, într'o şură întinsă şi înaltă, în care erau deobicei adăpostite carele, plugurile şi grapele, acum se încinsese horă. În mijlocul unor oameni care se îngrămădeau curioşi, jucau vre-o trei-patru perechi o învârtită. Mai bine, mai priceput, mai curat, juca Constantin Creţu. îşi bătea cu palma carâmbii cizmei de box, sărind în aer şi zurăindu-şi zurgălăii de aramă. Chiuia cumplit, răcnind ca la război:

Hop! Zup, zup! De-abia mă trag
Până la frunz'ai de fag
HOD!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-iu-uu —• Hop! Hop!

Căţaraţi pe nişte scânduri întinse pe două capre, Bimbo Lazăr şi Bimbo Gavrilă, cei mai buni ceteraşi de pe câmpie, înverşunaţi asupra viorii, se svârcoleau ca'n ceasul din urmă. Intre ei, bătrânul Mandi clin Ercea, apăsa arcul pe strunele contrabasului care mugea ca un taur furios. Iar când Constantin, roşu şi asudat ia faţă, îi împungea cu o căutătură cruntă, cei trei lăutari se avântau mai disperaţi în chinuirea instrumentelor lor nevinovate, care ţipau şi gemeau cu durere aproape omenească.

Creţu Constantin era mulţumii, Nu-i mai venea să se oprească. Se strânseseră oameni destui în şură şi'n ogradă, de-ai fi putut gândi că-i nuntă la Creţeşti. Unii nu intraseră în ogradă. Întindeau gâturile privind peste poartă şi peste gard. Obrajii lor nu arătau nici o ţară de veselie. Creţu cunoscuse printre ei pe Sălcudeanu. Vasilică, încruntat şi negru şi pe Cucuel Iacov, cu obrazul lui lungăreţ şi spân. Aceştia nu intrau de mulţi ani încoace în ograda Creţului. Fiecare avea o pricină, o socoteală grea cu Creţu bătrânul, pentru care nu-l puteau ierta nici în aceste săptămâni ale postului Crăciunului. Nu l-ar fi iertat ei nici de l-ar fi văzut în sicriu, lângă groapă. Şi-atunci l-ar fi blăstămat şi ar fi scuipat după el, suduiridu-l: „hoţule şi tâlhăriile!” Constantinii privea cu fală, înţeţindu-şi jocul şi chiuitura. Ar fi plătit încă pe atâta vin la ceteraşi şi la jucăuşi, dac'ar fi zărit-o acolo, lângă tatăl ei, pe Firuţa. Dar Firuţa nu era acolo.

Constantin Creţu zări sus, în uşa căminului, pe tinerii ieşiţi să vadă ce s'a întâmplat. Chiui încă odată, prelung, chemător, apoi ridică mâna şi lăutarii tăcură. Porunci scurt, încrunţându-se la lăutari:

— Bărbunc!

În Nima, jocul voinicesc al secuilor îl cunoşteau numai trei oameni. Cucuet Iacov, care stătuse până acum în poartă, uitându-se urât la veselia feciorului Creţului iar acum se urnea odată cu ceilalţi, pornind întunecat la vale, II irdubeţ Ion, care sta rezemat de peretele de scândură al şurii şi nu voia să intre în joc, şi el, Constantin Creţu.

Viorile asvârliră în aer ritmul svâcnit, repede şi neastâmpărat al dansului vechi de sute de ani, pe care îl jucau flăcăii pe vremuri, când erau prinşi şi duşi la oaste.

Constantin Crețu începu a plesni din degete, bătând pământul cu călcâile, în pași mărunți.

Ceilalți făcură un cerc larg, urmărind cu admirație mișcările flăcăului. Numai Ion Hurdubeț surâdea fără să se mire. Se gândea: „peste-o lună, vor mai fi încă zece feciori care să joace bărbuncul ca pe ață”.

— Ihaaaa! — țipă Constantin peste văi și dealuri și începu să salte în tactul sălbatec al viorilor și contrabasului.

Sus, în ușa căminului, tinerii rămaseră uimiți, șovăind. Se priveau întrebându-se din ochi.

Gheorghisor Ilisie strigă numai atât:

— Bărbune!

Și porni cât putea el de repede pe cărare la vale, spre ograda lui Crețu, intră acolo și se pierdu printre oameni. Irina privea tristă după el.

— Se duce să vadă cum îl joacă. Vrea să-l învețe și el! spuse cineva.

Ana căuta ochii Măriucii. Erau mânioși și nedumeriți. Căută pe Macavei:

— Bade Savule!...

— Mama iui de chiabur... mormăi bătrânul, holbându-și ochii către „le. — **pân'amu** n'a mai făcut joc. Amu i-a venit în minte c'ar juca și feciorii noștri. Sfântu' cui l-a adus pe lume!

Din neastâmpărul care-i cuprinse pe tineri, Ana înțelese că ea trebuie să spuie ceva, acum, îndată, să-i facă să înțeleagă ce se'ntâmplă acolo jos și să nu meargă, ci să rămâie toți aici. Nu găsi însă vorbele. Tăcu irământându-și mâinile, îngrijorată și nervoasă.

Jos, în curtea Crețului începea iarăș învârtită. Alături de chiuitura răsunătoare a lui Constantin, se mai auzi un glas subțire, aproape femeiesc, repezit cu voinicie în înalt.

— **Auzi!** spuse Ion **Pasca**. — **Auzi la** Fârțuguș cum chiuie.

— **Și** numa 'nainte a fost aici.

— S'o dus. El dacă nu joacă nu-i sănătos.

— Hai să mergem și noi, se vedem — vorbi Pasca Romulus — tânărul.

La vorba asta se porniră repezitor aproape jumătate din cei rămași în **ușa** căminului. Ana privea după ei **și-i venea** să plângă **de** ciudă,

întâi Măriuca strigă:

— Unde mergeți?

— **La** joc.

— Haideți înapoi.

Câțiva se'opriră, dar numai o clipă. Apoi se grăbiră să-i ajungă **pe cei-lalți**.

Atunci se auzi și vocea lui Pasca Romulus, bătrânul, răcnind de să s'audă peste sat:

— luane, Romulus! Unde mergeți?

Cei doi flăcăi ciolănoși se opriră locului și întuiaându-so cătinel, răspunseră de-odată, rușinați,

— 'Poi...

— Să veniți îndată înapoi. Auzitu-m'ați?

În clipa asta, Pasca Romulus, bătrânul, nu râdea, nu-și freca nasul lui mare și nici ceafa nu și-o scârpina, ci se uita crunt, cu ochii mijiți, nu la feciorii'lui ciolănoși care se întorceau călcând aleue, surâzători, ci în jos, la curtea plină de lume a Crețului.

Atunci se auzi și Ana murmurând:

— Om face și noi joc! Un. joc pentru, noi.

Pasca Romulus adăugă, și nici acum nu râdea.:

— Și eu am să cânt din flueră.

Gali erau acolo, vre-o zece oameni, flăcăi, fete și cei doi bătrâni, se strânseseră aproape unii de alții, încât își simțeau și-și auzeau răsufălările. Priveau toți cu ciudă la curtea Crețului și la cei de-acolo, care le-au tulburat după amiaza. Încet, încet, ciuda se făcea mânie. Și se născu în sufletul ior un simțământ neiertător; își amintiră fiecare că nu-i asta prima și nici cea mai mare batjocură cu care Crețeștii împroașcă satul; fiecare fată și flăcău își aduse aminte de-un lanț întreg de batjocuri și umilinți a feciorului Crețului, a Crețului-bătrân, a moșului lor și-a moșului moșului lor. Își aduseră aminte cum moșii și tații lor au suferit aceste batjocuri și umilinți, și recunoscură în inimile lor ura. De-odată, lucruri fără înțeles căpătară o lumină nouă și le fu peste măsură de drag căminul ăsta ponosit și petecit cu lut, grinzile lui învechite și roase de cari, ferestrele iui bălțate cu hârtie și le fu peste măsură de urâtă și nesuferită ograda Crețului și jocul de-acolo, jucătorii și chiuiturile lor sălbaticе. Înțeleseseră că această casă veche e căminul lor și ograda cea întinsă de pe tășan e a chiaburului. Înțeleseseră că jocul de-acolo și chiuiturile sunt ca o sudalmă și-un stupit pe care ți le-aruncă un om cu care te urăști.

Se priviră cu gravitate, înțelegând că aceleași gânduri ii se întorc prin cap. Ana spuse:

— Hai înăuntru, să mergem mai departe.

Intrând, Macavei Savu șopti Anei:

— Mă duc să văd ce-i acolo. Tu ai grijă. Vin îndată — și rămase în urmă, pierind repede.

Ana se așeză pe scăunaș, luând cartea pe genunchi. Roti ochii asupra tovarășilor ei, înduioșată. Simțea cum o umple o grijă nouă, încă necunoscută: răspunderea ei, o răspundere mare și grea pentru o seamă de lucruri ce se vor întâmpla în sătucul acesta pitit între dealuri, lucruri care nu vor fi numai ale ei, ci ale tuturor și care vor avea un rost mare și-o noimă mare. I se pare ceeace încep ei să facă acum, ca atunci când o casă întunecoasă, haită și plină de paianjeniș, cum a fost bunăoară chiar și căminul lor, trebuie întărită la temelii, împlinită în zidăria ei, înoită și înfrumusețată, ca să poată locui în ea oameni sănătoși și fericiți — și întâi și întâi deschizi ferestrele să intre lumină și aer; „asta o facem noi acum — se gândea — deschidem, fereastra să intre aer și lumină. Căminul nostru-i ca o fereastră...”

Citește povestea cunoscută și i se pare nouă, pentru că n'o citește doar pentru ea însăși, ci pentru toți și își continuă, gândul de-adineauri: „eu deschid această fereastră aici, în acest cătun”. Și era mândră și încrezută în sufletul ei.

Macavei se întoarse curând și suduind urât, spuse cu glas înfundat:

— Amu știu ce vrea dumnealui.

Apoi către Măriuca:

— Acolo-i și podoaba de bărbafu-tău.

— Cee?!? Joacă?!?

— Atâta scofală că nu joacă. Stă la margine și râde și numai așa-i umblă ochii în cap.

Ana întrebă, îngălbenind:

— Și Petrea?

— Petrea nu-i.

Ana învie la loc și se grăbi să citească mai departe, cu glas tremurat.

În timpul ăsta, în curtea Crețului vârtejul jocului părea că se liniștește. Multă lume plecase. A rămas numai tineret și vre-o două neveste care ședeau pe-o laviță în dreapta și 'n stânga Istinei Vâșa, ascultându-i vorbele iară capăt și răsând într'una. Jocul se mai domolise pentruca Constantin des-tupase niște sticle cu vin. Oamenii închinău și beau din sticle, trecându-le din mână în mână. Beau și fetele, întorcându-se cu spatele, răsând și înecându-se. Primiră și lăutarii o sticlă de vin și-un călcâi mare de pită cu slănină; acum se odihneau și mâncau, împingând înghițituri mari pe gât la vale.

Constantin băuse mai mult decât toți și părea muiat. Nu mai râdea și nu mai striga. Umbla printre oameni cu sticla în mână, închina grav și se oprea sorbind vinul cu capul dat pe spate, apoi răsufă greu, ștergându-și gura cu mâneca largă a cămășii și pornea mai departe, ridicând sus în aer sticla și urând posomorit:

— Dea, dumnezeu... bine și... sănătate.

Încă nu se clătina, dar înțelegeau toți că băutura i se urcase la cap. De-aceea vorbeau și ei încet, urmărindu-l atenți cu privirea și așteptând să vadă ce se va mai întâmpla.

Constantin ajunsese în dreptul lui Ion Hurdubeț, care-l privea surâzând și se răsti la el:

— Râzi? Ha?

Ion nu răspunse, continuând să surâdă.

— Na. Bea!

Ion luă sticla, o închină și o duse la gură, fără să-și contenească surâsul.

— Îți place. Ha? Îți place vinul meu?

— Iini place. Ii vin bun.

— Hă, hă. Bun.

Constantin veni lângă Ion Hurdubeț, se rezemă și el de peretele de scânduri și-și întinse brațul pe după capul acestuia.

— Mă, Iuane — începu el cu glasul pe neașteptate muiat. — Tu ești prietenul meu, mă! Ție pot să-ți spui că-s năcăjit, că tu mă crezi.

•— Te cred.

— Is năcăjit, mă! Mă doare aici — și-și duse mâna în dreptul inimii.

— Știu că te doare...

— Așa-i că știi? Vezi că n'a venit? Și-am chemat-o. Am trimis-o pe soru-Hica s'o cheme.

— Ți-am spus că n'o să vie.

•— Mi-ai spus. Da'eu am chemat-o.

— Ți-am spus doar: las'o și nu mai umbla după ea. Dacă nu to place, nu te place. Cată-ți și tu alta...

— Nu-mi trebuie alta.

Vorbea fără să-i pese că-i pot auzi și alții. Se afla pe acea treaptă paș-nică a beției, când omul e gata să-și deschidă sufletul în fața oricui e gata să-l asculte. Iar ceilalți, văzându-l potolit, s'au întors de către ei, începând să sfătuiască de-ale lor și nemaiținând seama la povestea asta de dragoste pe care mai toți o cunoșteau.

Iar Constantin își depăna mai departe ponosul, strâmbându-și fața și clipind des din ochi. De-odafă se opri și tăcu mai multă vreme, pe urmă oftă:

— Tu mi-ești prieten, Iuane. Hai să facem noi doi aici o echipă de joc de să pârâie. O chomăm și pe Firuța și pe ai mai buni jucători. Și ne p... pe căminul lor.

- Nu se poate.
 — Dece nu se poate?
 — Eu trebuie fă lac echipă Ia cămin.
 — Aşa!? Faci echipă la cămin?! Da' pe mine dece nu mă primiți?
 Ce, eu nu știu juca?
 — Ba știi.
 — Ori îs râios?
 — Nu. Nu ești râios, da' nu te primim.
 — Dccc? — și ochii lui verzi se tulburară, întunecându-se.
 — Ți-am spus că nu se poate, pentrucă ești chiabur.
 — Lată gluma! Plătesc eu țiganii. Auzi? Și-o dăm dracului pe Ana Nucului. Ce, să ne comande o femeie proastă?
 — Nu-i proastă. Da' ți spui că nu se poate. Tată-tău îi chiabur.
 — Mă! — In ochii tulburi ai iui Constantin se 'nvolbură o furie oarbă, gata să răbufnească. Dar luându-și seama și-o înghiți pufnind. Întrebă, cu glas surd, încordat:
 — Atunci dacă-s chiabur, dece-ai venit în ograda mea?
 — M'ai chemat, de-aia am venit, — Liniștit, dar încordat, îndepăită brațul lui Crețu de după capul său.
 — Hă! Te-am chemat, Te-a chemat dracu'! — începu să strige tot mai tare. — Dece-ai venit la chiabur?
 Hurdubeț, îl strânse de braț cu toată puterea mâinii lui, vorbindu-i potolit, la ureche:
 — Liniștește-te, Constantine. Nu-ți căta sfadă cu mine.
 Constantin se smânci din mâna lui și tiăgându-se înapoi doi pași, se propti bine pe picioare și prinse a lăni:
 — Să nu mă înveți tu, mă slugoiule, mă mămăligaruțe! Tu vrei să fii prieten cu mine, cu Crețu Constantin? Tu mă, feciorul lui Hurdubeț care dormea în sac pe paie, că n'avea așternut în pat? Tu vrei să fii prieten cu feciorul Crețului?
 — Dac'asa stă povestea, mă duc.
 — Du-te! Piei din ochii mei, căne! Și să vii când nu-i avea'n ce'n-tinde mămăliga. Ți-oi da cizma să întinzi de pe ea.
 Ion, care pornise către poartă, se'ntoarse și spuse destul de tare, stăpânindu-și mânia cu greu:
 — Ascultă aici, Constantine. Ești beat și nu te bat. Da' am priceput ce-i în sufletul tău și-ți mai spui că ești eh'abur și nu te mai cunosc de prieten. Am greșit, da' amu m'am trezit. Rămâi sănătos, să poți purta în spate ce ți-or încărcă mămăligarii și slupoi!
 întoarse spatele și ieși din ogradă.
 Constantin, înecându-se de furie, porni repede după el, căutându-se înfrigorat prin buzunare după briceag și-amenințând, dar îl ajunseră ceilalți și-l ținură. Se liniști greu, și multă vreme mai sudui, înșirând fără nici o rușine vorbe murdare și îmbălăeăciuni.
 Vremea începuse a se întuneca. Scara învelea cu umbrele ci sure dealurile și casele. Lumea prindea să se împrăștie. Venindu-și greu în fire, Constantin strigă la lăutari să cânte și'necpu să joace ca un apucat. Jocul mai ținu cât ținu, apoi se destramă. Constantin, așezat pe laviță, vedea cum pleacă pe rând toată lumea, o văzu și pe Istina cum își infoaic poalele largi ale rochiei, grăbindu-se cu celelalte două neveste. Rămas singur cu lăutarii, începu să-i sudue. Apoi îi veni un gând năstrușnic:
 — Mă, știți voi care-i hora mea?
 — Știu: *Hai-iu-iu-iu-in-iu-iu.*

— Așa. Na, veniți după mine.

Porni prin întuneric cu ceterașii după el, cântând cât îl ținea gura, oprindu-se când și când în fața caselor cu fete mari și chiuind strigături rușinoase.

•

Crețu se trezi șezând pe marginea părăului secat ce străbătea satul dintr'un cap într'altul, drept în fața casei lui Sălcudeanu. Lângă el ședeau în iarba uscată, țepoasă, cei trei lăutari, ștergându-și sudoarea de pe față și de pe gât. Răsuflau greu, osteniți și așteptau, plata pentru ziua lor de muncă.

Constantin nu se gândea la plata lor. Ii și uitase. El își ținea ochii la cele două ferestre luminate dela casa lui Sălcudeanu. Acum vre-o jumătate de ceas, zărise o umbră apropiindu-se și agățând două ștergare. Era o umbră, mică și sprintenă. Poate-a fost Firuța și Constantin își simți inima tresărind. Ar fi vrut să strige și-aici câteva din strigăturile de rușine scornite de el, ca să se răzbune pentru nepăsarea acestei fetișcane cât un strop, negruță, prizărită și mândră ca un păun — dar se temea de Vasilică Sălcudeanu,

• — Of, pastele mării ei... sudui el înfundat, zgâindu-se la ferestrele luminate. Ii veneau în minte, una după alta, toate încercările sale de-a îmblânzi inima fetei. Zadarnice au fost toate. Statura sa falnică, întreaga lui înfățișare de bărbat aspru și duios, care făceau destule fete să suspine, Firuța nu le socotea vrednice nici de-o privire cât de cât curioasă. Turbat de-atâta nepăsare, o apucase odată, fără veste, în brațele sale, îndrugându-i obișnuitele lui vorbe de dragoste, bolovănoase și pătimașe :

— Porumbița mea, căprioara mea, calcă-mă'n picioare, dar lasă-mă să te pup... numai odată.

Fata însă se zbătuse scurt și alunecase ca o zvârlugă, luând-o la fugă și ocărîndu-l:

— Du-te 'n rușine, nebunule!

II prinsese apoi, a doua zi, Sălcudeanu Vasilică în fața cooperativei și-l luase de umeri, zgâlțâindu-l și mârâindu-i printre dinți:

— Mă, blăstămatule, pân'amu ai scăpat întreg, dar de te mai apropii, de fata mea, te făc pozdării, Auzitu-m'ai?

Constantin, cât era el de arătos și de voinic, îngălbenise. Sălcudeanu avea putere în pumnii lui să amețească și-un bou.

— Bade Vasilică, băiguise el, tremurând, furios că-i era frică. — Nu m'am gândit defel la rău. Pe Firuța eu vreau s'o iau...

— Să. taci! — uriașe Sălcudeanu. După feciorul Crețului n'o dau nici de-ar purta-o numai 'n mătase. Apoi continuase mai liniștit, după câteva clipe: Cu tine nu vreau să am treabă. Cu tatăl tău am cu o socoteală. Păzește-ți pielea, ca să n'am treabă și cu tine.

Constantin știa ceva despre socoteala ce-o avea Sălcudeanu. cu tatăl său. În vremea secetei, Sălcudeanu ceruse împrumut un milion, dela Crețu, lăsând zălog o bucată de grădină și calul (numai pe cal ar fi putut căpăta zece milioane, dar Vasilică nu voia să-l vândă). Crețu, ascultând de nănașul-său Nădlag, îl mai puse pe Sălcudeanu să semneze o cambie de trei milioane. Pe urmă, nu i-a mai înapoiat nici calul și nici grădina (calul îl și vânduse la târg la Brețc, cu opt-nouă milioane) — și l-a dat în judecată pentru datoria de trei milioane. Constantin recunoștea în sine că tatăl său făcuse o potlogărie, dar „ce să-i faci? Dacă Sălcudeanu a fost prost? Crețu a fost deștept”. Nu era nici cea dintâi nici cea de pe urmă lucrătură a părintelui său; bătrânul Crețu, cât era el de șubred, cu mintea și cu iscusința sa în astfel do treburi

îi bătea pe toți. În privința asta, și pare-se numai în asta, Constantin îl admira chiar pe tatăl său. Și-apoi dece s'amesteci treburi ale bătrânilor, în dragostea tinerilor?

— Constantine, guruță! — îl turbură din gândurile sale Bimbo Lazăr, primasul, grăind cătinel, prevenitor.

— Ce-i?

— Noi ne-am duce, guruță, că-i târziu și ne-așteaptă boresele.

— Duce-ți-vă dracului și lăsa-ți-mă pe mine 'n pace, cioarelor!

— Apăi, dragă guruță, noi ți-am cântat azi toată ziua.

— Și ce-i dacă rni-ați cântat?

•— Apăi înțelegerea cum a fost?

— Mergeți la dracu'. Amu n'am poftă de stat la sfat. — Și se lăsă pe spate cu ochii la stele. Lângă el, lăutarii sporovăiau ceva neînțeles. Apoi Lazăr se apropie iar de el, agrăindu-i:

— Constantine, guruță, nu-ți face batjocură din noi. Trebuie să ducem de mâncare la puradei. Ii târziu. Ne-am înțeles să ne plătești patrusutecincizeci de lei, o sutăcinoizeci de cap.

— Și dacă nu vreau?

— Nu se poate să nu vrei.

— Ha, ha. O să te duci ia sindicat! He!

•— Nu. N'o să mă duc la sindicat, da' pui pe boreasa mea să te blastăme.

— Hoo, cioară. Taci că-ți dau..

Și-i asvârli două hârtii de câte-o sută.

— Numa'două, Constantine?

— Da' cât? Și se ridică în picioare, amenințător.

— Apoi cât ne-am înțeles.

— Pe mama dracului înțales. Cu țigani nu mă înțeleg.

— Nu se poate, Constantine. Ne-așteaptă boresele, plătește-ne.

— Gura, că bag cosoru 'n voi, cioroilor!

Lăutarii se traseră 'n napoi, sfātuind în șoaptă. Flăcăul îi privea pieziș. Sus, în ferestrele Sălcudeanului se făcu întuneric.

— Nu vrei să-i dai, Constantine?

•— Nu. Ați cântat prost, că n'or venit toți din cămin.

•— Constantine, eu zic să-i plătești, că ți-a părea rău...

— Să tăceți, că vă belesc. Cărați-vă...

•— Să n'ai parte de ei, chiaburule...

— Cee?... și porni clătînându-se către ei, dar nu-i putu ajunge. Le mai auzi de departe blestemele tânguie.

Porni și el, înapoi la vale, către casa Vășei.

Istina nu-l aștepta. Lampa era stinsă. Debunăseamă, femeia dormea. Ciocăni în fereastra dinspre grădină, până o auzi întrebând somnoroasă:

— Cine-i?

— Eu!

— Tu ești, Constantine? Stai că viu. Da' ce umbli așa târziu pe drumuri?

Intră înăuntru, împiedicându-se. Istina aprinse lampa și întinse ștergare pe ferești.

— Vai, da' beat ești! — și luându-l do mână, îl duse să șadă pe canapei.

— Stai aici, că-ți aduc un pic de moare să bei, să-ți mai iasă din cap.

Constantin se mira că femeia asta trupeșă, numa'n cămașă, nu-l mai înfioară. Își lăsă capul în pumni, oftând:

— Mama ei de lume. Am să dau foc la sat.

— Las', nu da i'oc la sat pentru o fetișcană... spuse femeia batjocoritor, aducându-i oala cu zeamă de varză.

— O fur și-mi fac poftetele, și-apoi să văd, nici atunci nu mi-o dă?..

— Nu ți-o dă nici atunci, da' te omoară Sălcudeanu...

— II omor pe Pantea.

•— Nu ești tu așa bărbat să omori un fecior ca Pantea...

— Le dau foc când ar fi toți grămadă, în căminul lor.

— Și ce câștigi?

— Mă stâmpăr. Mă stâmpăr de toate... Cristoșii mării ei de lume și-a cui a făcut-o!

— Nu striga așa. Te-aude cineva și-i vai de tine.

— Cine m'aude?

— Apoi chiar și 'nvățătoarea...

— învățătoarea? Hm! învățătoarea... Ha, ha... domnișoara... hă, hă, hă... Las s'audă — și se porni pe-un răs nebunesc, nestăpănit.

Istina râdea și ea de înfățișarea jalnică a flăcăului cu părul căzut între ochi, cu tâmplele asudate și cu ochii tulburi și rătăciți.

— Auzi? Să nu mori de răs? Nu mă vrea de bărbat.

— Apoi cine te vrea pe tine?

— Mă vreau destule.

— Numai proastele.

— Dece proastele?

— Așa.

— Ce? Tu n'ai venit după mine? Istina, scumpa mea! Ție ți-s drag.

— Mi-ești drag, da' nu m-ași duce după tine.

— Dece?

— Nu mă leg eu, dacă nu mă doare. Ce-mi trebuie mie năcaz pe cap? îmi fac eu voia și-așa cu tine.

— Hă, hă, hă, tu nu ești proastă, da' ești o curvă, hă, hă hă..., Și nu se mai putea opri.

Istina îl privea cu un fel de silă, amestecată cu batjocură.

— Rău te-ai îmbătut, Constantine. Hai culcă-te, să-ți treacă.

— Nu mă culc!

Se ridică, luminat de-un gând răsărit fără veste în căpățâna iui tulburată.

— Mă duc la domnișoara învățătoare...

•—Du-te dracului, și stai pe fundu'tău acolo...

Feciorul nu i se putu împotrivi. Se dete înapoi trei pași, clătinându-se. Păli, schimonosindu-și fața. Simțea cum i se răsvrătește pânțele și cum casa se'nvârte cu el. Gemu:

— Mi-i rău...

— Ți-i rău? Stai c'aduc găleata aia spurcată...

Femeia îi ținea fruntea în palmele ei fierbinți; apoi îi spălă obrajii cu un ștergar muiat în apă rece și-i dezbracă, culcându-l pe canapei, pe-un țol.

Pe urmă, privindu-l cum doarme, bolborosind vorbe mânioase, se'nfioră:

— Auzi... să doie foc la cămin... Zăludul ășfa-i în stare...

★

Văzându-l pe Macavei Savu că seară de seară, de cum se întunecă, își înfundă căciula în cap, își ia bota ele după ușă, mormăind: „io m'oi cam duce pe la cămin", și piera pentru trei și patru ceasuri, Măria s'a luat cap de gând.

Vinerea, când iar își luă căciula și se întindea după botă, ea s'a așezat în ușa și l-a întrebat, tremurându-i glasul:

— Tu ce tot cauți în toată seara la cămin, acolo printre feciori și fete? Doar nu te-a prostit dumnezeu la bătrânețe?!

Savu s'a mirat destul și a privit la femeie cu luare aminte. Socotind că această întâmplare trebuie numaidecât limpezită, s'a hotărât să mai zăbovească. S'a așezat la masă, chemând-o și pe Măria.

Femeia s'a apropiat cu băgare de seamă, privindul ascuțit, bănuitoare: — Șezi aici! — a spus el solemn și a început: Tu știi că eu îs membru de partid?

— Cum să nu știu, că doar de vre-o doi ani încoace nici nu dormi, nici nu mănânci ca omul, până nu-i vezi pe toți cu pământurile semănate.

— Apoi să mai știi că elacă-s membru de partid, nu-s numai pentru însămânțări. Is și pentru ridicarea poporului.

După obrazul femeii, Savu a înțeles că ea nu dă mult pe aceste vorbe. În ochii ei stăruia aceeași bănuială. Atunci el vorbi mai departe, cu răbdare:

— Ridicarea poporului nu înseamnă numai bucate mai multe pentru gură și haine mai multe pentru trup. Înseamnă și învățătură mai multă pentru căpățână. Pricepi? De-aia facem cămin. De-aia mă duc eu la cămin în fiecare seară.

O schimonoseală de batjocură strânse gura femeii:

— D'apoi că învățătura aia o fi numa' pentru feciorași și fete tinere?

— Ba zău nu. Ii pentru toată lumea. Și nu ți-ar strica nici ție să vii. Chiar! Ai da o pildă.

Femeia fu uimită. La asta nu se așteptase. S'a împotrivit cu câteva vorbe, dar repede și-a pus marama neagră de lână pe umeri și încuind ușa la tindă, a pornit grăbită după Macavei.

Iar peste câteva seri, Măria lui Macavei, în drum către cămin, a bătut grăbită la fereastra Rozaliei lui Cucuet, strigându-i să iasă degrab. Rozalia s'a arătat, înodându-și năframa sub bărbie și întrebând speriată: — Ce-i? Ce-i? Măria o chema să-i ție tovărășie. Singură între tineri nu-i la îndemână. N'are femeia cu cine schimba o vorbă. Altcum, e frumos și bine, ca unde-i tineret mult: glumele și ghidușiile țâsnesc ca isvoarele primăvara și apoi uncles glume, râsul nu se mai gată și oamenii se învață la olaită, se îndrăgesc și parcă nu s'ar mai despărți. Rozalia părea a se îndoi. Ar fi mers și n'ar fi mers. Mămăliga-i pe foc, bărbatul așteaptă cina, galițele nu-s așezate, și-apoi ce-a zice lumea că oameni bătrâni se vără peste petrecerea tinerețului.

— Adă-l și pe Cucuet. Doar și fetele ți-s acolo.

— Numa' de-a vrea să vie. Nu știu, zău.

Curiozitatea a învins pe Rozalia, iar pe Cucuet, gura femeilor. Și în curail'dă vreme, pe lavițele din lungul pereților și-au făcut loc și unii oameni în toată firea ca Pantea Gavrilă, care venea pentru că se citea din cărțile feciorului său, Cucuet lacov, care venea pentru că se aflau acolo fetele lui și-i plăcea s'asculte lucruri minunate și Pasca Romulus, bătrânul, care se socotea cîc-acum om vechi ia cămin,

Urâtul serilor lungi ele toamnă întârziată, până către începutul, lui Decembrie, îi mâna de acasă. Se învățaseră din bătrâni să umple aceste seri aciundu-se pentru două, trei ceasuri, la vatra unuia sau altuia din vecini și să tacă privind țintă jocul flăcărilor, să scape clin când în când, în răstimpuri lungi, câte-o vorbă despre vreme, despre lume și despre o firavă nădejde. Când se întâmpla un știutor de povești, atunci se făcea sărbătoare; lumea cea adevărată și grea pierea, oamenii se mutau pe minunatul tărâm

al lui Barbă-Cot și se bucurau că țărani ca ei sboară pe un cal mâncător de jăratec și taie pe smei, că o țărancă ca ale lor vindecă orice răni cu iarba fiarelor. Gând tărâmul fermecat se topea în fumul înălțat din vatră, oamenii se întorceau pe acest pământ negru, blăstămat și iubit, oftând buimaci. Și târziu, întorși acasă, întinși în așternutul aspru, mai stăteau o vreme cu ochii deschiși prin întuneric și oftau.

Acum se strâneau la cămin ca la o nouă vatră a poveștilor, bucurându-se tăcuți că pot cunoaște o petrecere necunoscută până azi pe valea lor pierdută între dealuri.

Peste murmurul cătinel al oamenilor s'auzea vocea limpede, puțintel cântată a Anei:

•—Tovarăși, începem cititul. În *iasară* citim despre Mitrea Cocor...

Zgomotele toate amuțeau. Bătrânii întorceau urechea teafără spre Ana, tinerii își rezemau bărbiile în pumni, femeile își încrucișau brațele pe piept, iar fetele își uitau mâinile fierbinți în pumnii de piatră ai flăcăilor.

Povestea se întindea mult în noapte și oamenii oftau pentru suferințele adevărate ale lui Mitrea Cocor. Când jandarmii l-au luat pe Mitrea și l-au bătut, dintr'un colț s'a auzit un glas aspru, răstindu-se:

— Asta s'a întâmplat la noi, la Nima.

— Cum la noi, mă? La Nima nu s'a pomenit de când îi lumea nici un Mitrea Cocor, — a răspuns, răstindu-se și mai tare, al doilea glas de lângă primul.

Lumea a tăcut ascultând cu luare-aminte.

— Ba la noi, când îți spun. Ii Cucuet îacov. L-a bătut pe Nădlag Chioru pentru simbrie și-atunci l-au dus jândarii. și l-au făcut pozdării. Așa-i, mă Iacove?

— Așa-i—a încuviințat de-aproape Cucuet. M'au bătut de-am zăcut trei săptămâni. A venit și popa de mi-a citit.

— Apoi omul cu voi nu poate vorbi. În carte nu scrie de nici un Cucuet. În carte scrie de Mitrea Cocor.

— Ba de Cucuet scrie, doar că i-a pus alt nume.

— Na, dă-mi pace! Dece să-i puie alt nume, când și-l are pe-al lui? Mă, Cucuet, mă, tu ești Mitrea Cocor?

— Nu-s io. Da' și cu mine chiar așa a fost.

★

Bătrânul Visalon Crețu pricepu fără multă bătaie de cap lucrurile ce se petreceau în cătun de câțiva ani, și cu mintea lui ascuțită, își dăduse demult seama că nu se poate aștepta la nimic bun pentru el și pentru, ai săi, pe care demult nu-i mai iubea în nici un fel, dar de care se simțea legat fără voia lui, din ce în ce mai strâns. Lăsase în urmă o viață frământată și fără odihnă, de goană lacomă, neoprită după avere. Avuse de înfruntat puteri mai mari decât a sa; pe Nădlag și pe mai marii săi, oamenii fără milă pe care nu-i putea lovi fățiș. Visalon Crețu ieșise în fața voinței sălbatice, a puterii neînfrânte dar oarbe a finului său, numai cu mintea sa mlădioasă; și izbutise să-și păstreze pământul moștenit dela părinți și să mai cumpere; își căutase și el stăpâni, îi aflase în partidul liberal, care avea mare nevoie de partizani pe aceste meleaguri. Ani la rând se schimbaseră în scaunul de primar cu Nădlag, urându-se dar nevoiți să se ajute. În acești ani fără astâmpăr, Visalon Crețu dobândise o mare iscusință în treburi ce nu sufereau lumina zilei, dar aduceau câștig bun și mai dobândise o înțelegere repede a primejdiei, așa cum fiara din pădure cunoaște dușmanul care se apropie adulmecând vântul. Chiar și acum, când se uscaseră de bătrânețe și se scorojiseră ca un trunchiu de păr și

abia se inai mișca, tremurând din toate încheieturile, mintea lui lucra fără greș, fără întrerupere, căutând cum să se împotrivescă noilor alcătuiți care-l strângeau tot mai mult cu cercul lor de fier, pricepând repede și fără greș primejdiile care-l pășteau chiar și din cele mai firești întâmplări ale cătunului. Era prea bătrân ca să mai nădăjduiască o îmbunătățire a lucrurilor, mintea lui rece, vindecată de patimi, îi spunea că nu mai hotărăște el câtă vreme va mai ține împotrivirea lui, că așa cum i-au luat moșia lui Mudra, așa i-o vor lua și lui într'o bună zi; înțelegea că asta n-o poate ocoli, cu nici un fel de iscusință. Pe el nu-l interesa izvorul acestei puteri. Recunoștea în contractul ce-a trebuit să-l încheie cu argatul său Gheorghisior Ion, al doilea fecior al lui Fârțug, în procesul pe care l-a pierdut cu Pasca Romulus, în amenda pe care a plătit-o pentru că ir'a pus grâu sănătos în pământul său din Dupătău, în grâul, porumbul, carnea și laptele pe care trebuia să le vândă statului, recunoștea în acestea și multe altele chipul acelei puteri care venea peste el.

Crețu Visalon ura puterea aceasta. În inima lui îmbătrânită în răutate nici nu mai era loc pentru alt simțământ. Și cu cât pricepea mai curat zădărnicia oricărei împotriviri, neputința lui de a schimba drumul necruțător al acestor oameni care dădea buzna peste el și-i spuneau: dă-te la o parte, e pământul nostru, e munca noastră! — cu atât mai mistuitoare creștea ura sa. Puterea asta, care se ridica apăsându-l încet, fără iertare, înăbușindu-l, o recunoștea și în căminul cultural de sus din deal și nu se tocmise când Constantin îi ceruse bani pentru lăutari și vin pentru jucăuși.

Iar în serile care au urmat duminicii cu joc și beutură din curtea sa, Visalon Crețu s'a tot mirat că vede lumină în deal la cămin. Vineri seară, după cină, când Constantin se pregătea să plece, l-a agrăit:

— Constantine, mai șezi un pic.

Visalon, tatăl lui Constantin, era un bătrân ruginit, uscățiv și gârbov. Avea mai bine de șaptezeci de ani, dar ținea la îmbrăcăminte curată și bine rânduită; cămașa albă fără pată, sumanul și laibărușul călcat și cioarecii bine întinși pe picioarele lui subțiri și strâmbe. Obrajii plini de pete galbene și roșietice i se uscaseră ca pergamentul. Vorbea cu un glas ca de iască, uscat și firav, parcă veșnic tânguindu-se:

— Șezi, să mai vorbim.

Privea la fiul său cu ochii lui tulburi, cocliți, fără pic de duiosie pentru frumusețea lui tinerească.

Constantin șezu la loc, nemulțumit. Văzând că bătrânul tot tace și-l cercetează cum cercetezi un cal în târg, se răsti:

— Na, ce-i?

•— Nu mai faci joc duminică?

— Nu.

— Dece?

— Nu se plătește!

— Dece nu se plătește?

— Apoi vin puțini, și cine-am vrut eu tot n'a venit și tot n'are să vie.

— Pruna aia uscată a lui Sălcudeanu?

— Aia.

— Mare prostălău ești, fătul meu. — Obrajii îi rămăseseră fără nicio expresie și glasul uscat, ușor hârșăit. Numai ochii îi sticliră cu răutate. Mare prostălău.

Se vede că flăcăul era învățat cu astfel de mângâieri părintești, pentru că răspunse nepăsător:

— Treaba mea.

— Ba-i și-a mea.

Feciorul se miră. Râse sfruntător, nerușinat:

— Doar nu ți-o căzut cu tronc Firuța?

— Nu, fătul meu. Cât privește broasca aia, treaba ta. Nu m'amestec. Da' cât privește jocul, îi și treaba mea.

•— Ți-o fi venit poftă de joc!

— Poftă, nepoftă, Duminică să faci joc!

— Fă dumneata! — și se ridică, punându-și căciula în cap. Eu n'am vreme.

— Stăi, Cosfantine, mai stăi.

Feciorul n'avea răbdare, dar fără să și-o mărturisească se temea do glasul ca un bârșăit de hârtie sfâșiată al bătrânului și de uitătura ochilor lui uricioși. Se așeză înapoi pe scaun.

— Tu ce gândești, de ce ți-am dat vin. și bani pentru țigani?

— Ii fi căzut în mîntea copiilor.

— Așa gândești tu!

— Așa.

— Ți-am spus că ești un prost.

— De-aia mă ții, ca să-mi spui că-s prost?

•— Nu. Acum slăi să-ți spui de ce am dat vinul ăla și ți-oi mai da și duminică și de ce ți-am dat bani pentru țigani și ți-oi mai da și acum. Ascultă la mine. încă n'am dat în mîntea copiilor și mai ai ce învăța dela mine.

— Ascult, — dar dinadins își boldi ochii în grindă și n'cepu să numere crăpăturile scândurilor.

— Sus în deal, în casa lui nănașu-tău, ăștia or deschis cămin. Și arde lampa în fieste care sară. Cetesc cărți și gazeturi.

— De mine, citească până n'or mai vedea bine.

— Ba să nu cetească.

Flăcăul tresări. O amintire turbure îl răscolii ca un vârtej repede. Auzi glasul bătrânului, scârțâind mai departe:

— Tu știi ce scrie azi. în gazeturi?

— Ne suduie pe noi.

— No suduie și-i scoală pe proști încăpui nostru. Vor să ne iee bucătura dela gură și perina de sub cap.

Constantin se înveseli. Tată-său, are, ele când îl știe, năravul ăsta, să-și plângă bucătura dela gură și perina de sub cap: „Așa-i el, hârsât, dă-l dracului!”

— Și-apoi ce vrei, dumneata? Să oprești gazeturile?

•— Alea nu le poți opri. Da 'măcar să nu le cetească. Să rămâie proști.

— Și-ai vreun folos dacă ei is proști?

•— Am. Că averea noastră cu proști a fost făcută și cu proști am ținut-o. Când toți or fi știutori, poți. să bagi de mămăligă.

— Văd eu că dumneata ai intrat în ceasul morții.

— Constantine, nu cobii, bată-te Dumnezeu să te bată, nemernicule.

Ascultă-mă. — Glasul bătrânului tremura de marea sfortare pe care o făcea:

— Tu știi ce mi-a spus găuăzosul ăla al lui Tomuța?

•— Niculae?

— Niculae. A zis: •— Bade Visaloane, să-ți dai locul din Nirba altcuiva și să ne plătești pentru arat și sămănat și să ne dai sămânța. — Da' de ce? zic eu. — Apoi așa, în două nu mai lucră nimeni. Legea nu ne lasă. — Lasă legea, fac io, ne înțelegem noi, că pân'amu am trăit destul do bine și fără lege. — Ba nu, se răstește mămăligarul, legea n'o putem lăsa, că-i a noastră și vrem să trăim mai bine ca până amu.

— Atunci m'am supărat. întreb: —• De unde le-ai mai cules și cestate, mă mintosule? — Treaba mea, zice el și mă'nfruntă cu nește ochi de să mă mance. Acum pricepi?

— Pricep, murmură Constantin, tulburat.

— I-am spus să-l trimită pe tătâne-so. Mă gândeam că-i bătrân și prost. Da' ș'ala că nu mai vrea în două. — Da' cât? îl întreb. — Patru părți din cinci, face el. — Așa, măi Gavrilă. Doar sântem neamuri, nu ne-am apuca acum de dușmănie. Da' el râde: — Dece să nu ne-apucăm? Dacă așa-i?! Dumneata ești chiabur, eu îs sărac. Neam, neneam, da' pân'amu ți-am lucrat pe nimica. Amu nu mai vreau. Tntreb: — Cine ți le-a băgat în cap prostiile astea, mă omule lui dumnezeu? — Astea nu-s prostii, zice el. Asta-i dreptate. Așa? — Așa! — Așa crezi tu, Gavrilă? — Nu numai eu. Și alții. Și Lina, și ficiorii. Am vorbit și cu Macavei și Cucuet pe la Cămin. Că ne adunăm seara acolo și povestim. Și-acolo mi s'o luminat mie mintea și-am înțeles din vorbele lor că nu mai trebuie să-ți lucru în două.

Bătrânul vorbea rar, cu greu. Ochii îi licăreau cu răutate.

— Și ce-ai făcut?

— A trebuit să-i făgăduiesc patru părți din cinci.

— Dumnezeul mamei iui de mămăligar!

Tăcură o bună bucată de vreme, îngândurați. Apoi Visalon continuă cu glasul său de hârtie sfâșiată:

— Am rămas numa' cu Stroia și cu Gorea. Și cu Ioana lui Gheorghisor. da' și el umblă la cămin. Amu pricepi că acolo în deal fierbe pieirea noastră?

Constantin se înfiora. Acum își aduse aminte limpede. Ii și auzea glasul, subțire, mlădios: „Vor face gospodărie colectivă. Pe tatăl dumitale îl vor alunga. Te-or alunga și pe dumneata". Șopti:

— Așa-i...

În ochii bătrânului licăriră lumini rele de satisfacție:

— Faci joc duminecă?

Constantin îl țintui cu ochii verzi și reci ce sticleau, subțiați de pleoapele mijite:

— Fac, da' ce-mi dai?

— Nu ți-am dat pănură albă pentru, cioareci și bani ca să ți-i dai Ia făcut?

— Pentru aia am jucat odată. Amu ce-mi dai?

— Of, pastile mamei cui te-a făcut de tâlhariu! Vrei să mă jăfuești iar? Of, călceate-ar vaca ai' neagră! Nu-ți dau nimic. Să joci.

— Pe nimica numa' nu joc.

— Of, vedea-te-aș cu flori la căpătâi că numa' să mă jupoi ști. Num'ai furat destul? Mai vrei să-ți dau și cu mâna mea?

— Mai vreau, își privea părintele drept, înfruntându-l fără rușine. II ura pentru că își mai poartă sufletul în zdreanță lui de trup, iar el tânăr și cu viața fierbându-i în vine, trebuie să cerșească dela el.

— O, ce să-ți dau?

— Pielea aia de box.

— Care piele de box?

•— Aia ascunsă în cămară, în lădoiul cu grâu.

— Haa! Aia nu ți-o dau. Din aia trebuie să-mi fac cisme.

— Dacă nu mi-o dai, nu joc.

— Oh, tâlhariule. Oh și vai de zilele mele. Ia-o... ia-o și să nu te mai văd în ochii mei.

— Și bani pentru țigani.

— Iți dau, da' să-i tocmești pe ai mai buni. Pe Bimbo.

Constantin râse:

— Ȃia nu mai calcă pe-aici.

— Dece să nu mai calce?

— Nu le-am plătit, fără numai două sute.

— Oh, Constantine, fătul meu, învață tu dela mine și nu te scumpi la tărățe.

V

Într'o seară, către sfârșitul primei săptămâni din Decembrie, la ușa căminului s'a oprit duduind înăbușit o mașină mică, ale cărei faruri spintecau noaptea cu o lumină orbitoare. Într'o clipă, sala căminului se goli și mai ales copiii începură a foi în jarul mașinii, minunându-se de ea, pipăindu-i aripile prăfuite, examinând pe șofer cu ochii plini de mirare, ca pe un ins cu tainice puteri.

Din mașină sări, dând binețe, un orășean tânăr, într'un pardesiu larg și cu capul gol. Căuta pe directoare:

— Hai, Ană!

— Ană, te caută un domn!

— Ană! Ană!

Ana ieși repede în prag. Din colțul său se neliniști și Petrea, ridicându-se în picioare și dând să pornească spre ușă.

— Îmi pare bine că vă afla aici,—spuse orășeanul, strângând mâna Anii. Nu vă deranjați. Continuați. Dați-i mai departe.

— Eram chiar pe gătate.

Intrară, întâi Ana, apoi tânărul și pe urmă, buluc, toată lumea. Se așezară care pe unde apucară și se făcu tăcere.

Ana recunoscu la lumina spălăcită a lămpii pe instructorul dela Târgu-Mureș, și se sperie. „A venit după raport. M'a luat la rost în fața lumii. Ce i-o spune?” se urmau gândurile ei cuprinse de panică.

Dar tânărul sta liniștit, zâmbitor și aștepta, netezindu-și din când în când părul roșcat și lung, cârlionțat ca la mieii.

— Mă rog, citiți mai departe. Faceți așa, de parcă nici n'ași fi aici. Pot să fumez?

— Da... — îngăimă Ana, sbătându-se încă să-și adune gândurile speriate și risipite.

Și iarăși tăcură. Tinerii priveau la instructor cu nesfiită curiozitate, așa cum priviseră la mașină și la șofer. Fetele se bucurau — șoptindu-și la ureche-că-i frumos și arătos la chip, iar feciorii îi admirau părul și grumazul puternic arămiu, ce se vedea ieșind din gulerul deschiat al pardesiuului. Ana tot aștepta s'o întrebe: „Ce-i cu acel raport *detailat*”?

— înseamnă că trebuie să plec, dacă nu vreți să lucrați de față cu mine. Atunci să mă duc. Oi veni alt'dată, când mă veți pofti.

Se ridică, încheindu-și pardesiuul, neîncetând să zâmbească:

— Vai de mine, tovarășe, da'cum să te duci așa? Doar nu sântem în pădure, — se auzi din lume Macavei Savu și se ivi în lumină, făcându-și loc cu mâinile. Șezi numa'frumos, aici, și Ana va citi, că citește frumos.

Au citit până la capăt broșura despre un grâu cu spicul cât palma, care cuprinde șazeci și mai bine de boabe, prăsit în Uniunea Sovietică, pentru colhozuri și sovhozuri.

Ana închise broșura și privi întrebător, ușor îmbujorată, către instructor. Acesta fuma, cu ochii mijiți, ațintiți în gol. Părea că nu aude, că nu vede. Apoi, ca trezit dintr'un vis, înturnă ochii spre Ana, surzător:

— Frumos citești! Tare frumos...

Oamenii începură a pleca. Se **urneau** agale, **mai zăbovind prin curtea** Căminului, adunându-se în jurul mașinii **și intrând în vorbă cu șoferul**. Coborînd fără grabă spre cătun, se **opreau la răscruce, înlrebându-se**. **Țigările lor** îi icureau. prin întuneric și li se auzeau glasurile **ca venind de departe**:

— **Oare** să fie grâu ca acela?

Un răspuns se auzea moale:

— Dacă scrie 'n cărți...

Apoi stăruind un alt glas:

— Da'oare **pe** la noi dece **nu-i**?

Cineva șovăia, oftând:

— Apoi, pe dealurile noastre...

Jar la sfârșit, un. glas aspru hotăra:

— Dacă pe-acolo este, a fi și la noi de bună samă! Când o **fi** colectiv, **or** fi toate câte sunt în Rusia!

În sala căminului au rămas puțini. Cătau cu îndrăzneală la **Ana și la** instructor. Se vedea pe **fețele** lor că **și-ar** da cămașa, ca să afle toate **câte s'o** întâmpla. **Iar** lângă perete, **pe-o** laviță, **Ion Hurdubeț și Petrea Nucului își** așteptau, nevestele. Peste ochii lui **Ion**, pleoapele se tot băteau **ostenite**. Petrea nu-**și** lua ochii dela Ana și. sta aplecat înainte **ca** să audă și să vadă **mai** bine.

Toată lumea tăcea. Această tăcere o stingherea pe Ana. Ea încă **nu** știa ce anume va întreba-o **instructorul** și ce anume îi va răspunde. Iar instructorul **aștepta** trăgând **liniștit, prelung, ultimele** fumuri din țigară.

Macavei Savu se gândi c'aici **nu-i** loc de **sfat**. Cine **știe** ce vești au căzut **odată cu acest** instructor? Poate **că-s** bune. Dar **pot** fi și de **alt soi**. **Dacă-s** bune, nu-i. târziu nici mâine sară **s'ajungă în urechile** oamenilor; dacă-s rele, mai bine să nu le-audă unii slabi de înger. Căminul lor îi floare gingașă. Nu strică să umbli ușor cu ea.

Se sculă și aplecându-se către delegat, spuse:

•— Eu gândesc să mergem într'un loc mai **liniștit să stăm de vorbă**.

— Bună ieleie!

Se ridicară și ieșiră, **cu** oamenii **care-au** mairămas **dându-le** ocol. **Ana** ieși cea din urmă, după ce-a suflat lampa, **Incuind ușa** cu lăcata **mare cât un mai**, îl **simțea pe Petrea în** preajma **ei**, fierbând tăcut, pironind-o **cu** ochii mistuiți. Tot-îi venea să-i **mu mure** o vorbă de drag, să-l mângâie cu palma fierbinte pe obraz și se tot sfia. Întorcea numai **spre** el căutături repezi, furisate și se înfiora de un gând cu spin. Mereu se pregătea să-i spună, **lipindu-și** umărul do trupul lui: Petre, nu te necăji! și mereu amâna împinsă de **un** nou gând. despre ce s'a făcut și ce nu. s'a făcut la Cămin.

Porniră **spre** vale, **minunandu-se** în vorbe simple de vremea bună, anume potrivită pentru muncile țaranului. Mașina trecu înainte, săltând cu sgomot de fiare, icnind din arcuri. Câte una, câte una, se desprindeau din grup umbre strecurându-se pe **cărări** abia albind prin. întuneric, de-a dreapta și de-a stânga. Curând au rămas doar Ana și **Macavei dc-o** parte și ele alta a instructorului, Maria lui Macavei, pășind mai în urmă, iar în urma tuturor Petrea. Urmărea fără încetare, pe sub pălăria coborită mult pe frunte umbra Anei, cum so **mlădio**, pășind mândră, îndrăzneată, alături de statura bine legată a instructorului. **O** vedea cum își întoarce mereu fața spre acesta, o auzea cum **cântă câte-o** vorbă, când și când, cum râde ușor. Când umbrele lor se apropiau, mai mult decât **i** se părea îngăduit, o putere mai taro ca el îl **împingea** ca un vânt din spate și se pomenea **că** pașii îi cresc fără voia lui.

Ajunseră ia poarta Anii. Se opriră, continuând vorba începută pe drum. Pentru câțeva vreme intrară și Macavei și Măria. Ana aprinse în grabă lampa și trase masa lângă pat, să aibă unde se așeza toți. Instructorul își întorcea încet privirile prin odaie, stăruind asupra scoarțelor, a ștergarelor, a blidelor agățate împrejur la îmbinarea pereților cu tavanul.

— Tare frumoase covoare. Dumneata le-ai făcut?

Ana ghici, după zâmbetul în care i-au împietrit obrajii, că delegatul e surprins că-i place, și fu mândră:

— Eu!

— Apoi dumneata ai talent.

Ana râse, pentru că n'a înțeles ultimul cuvânt, dar știa că trebuie să fie ceva frumos.

Se așeză pe pat, între Petrea și Măria, privind țintă, cu încredere și fără sfială — ca un copil — în ochii instructorului care ședea în fața ei pe scaun.

— Ei, să auzim și de cămin. Cum îi? — întrebă el, gândindu-se că nu-i bine că femeia asta tânără și-așa de vie are ochi albaștri și glasul gîngăș cum îi plac lui.

— Bine, răspuse Ana, rîzînd. Cum ai văzut, oamenii au început să vie.

Gîndul cel cu flori al instructorului se topi repede și ca întotdeauna când avea o treabă de dus la capăt, începu a-și rîndui gîndurile, ca roțițele și șuruburile unui motor.

— E bine că vin. E chiar foarte bine. Trebe acum să ne gîndim ce le dăm.

— Cetim.

— Asta-i foarte bine. Cărți aveți?

— Mai avem. Adică are Pantea Simion. Căminul nu are bibliotecă

— Hm! Dar să luăm lucrurile sistematic. Plan de muncă aveți?

Ochii albaștri ai Anei crescură mari și gura i se deschise fără vorbă. Plan nu era.

Instructorul înțelese îndată că întrebarea sa n'are răspuns. Nu stăruî. Ascultă cu răbdare explicațiile sfătoase ale lui Macavei: ei nici nu prea știu bine ce să facă; adună oamenii, citesc, spun povești, ghicitori, mai fac glume, mai joacă tineretul, apoi merg acasă. Asta-i!

— Io nici nu știam bine ce să fac, cum să fac — începu Ana și în glasul ei se simțea un scîncet de copil și-o încordare de om supărat. 'Nimeni n'a venit să-mi arate ce și cum. Și dumneata mi-ai pus un registru în brațe și te-ai dus cu drumul, da' c'o vorbă n'ai spus ce trebe să fac. Am rămas noi de capul nostru și-apoi ai mai și trimis cartea aia că trebe un raport *detailat* și...

— Ei, ei...

— ...de-unde să-l iau? Ii tare ușor să zici, la, și-apoi dece n'ai făcut? Ii tare ușor să treci în automobil, să dai binețe și-apoi să strâmbi din nas: — Ce-ați făcut? da' să stai cu oamenii și să-i auzi: ce să cat io la cămin? să-i chemi și ei să zică: ce treabă am io acolo?

— Tovarășă Nucu, dece te-ai supărat? Nu-i încă nici un năcaz. N'am venit să vă trag la răspundere. Am venit să vă ajut, să vă arăt. Asta-i meseria mea. Nu pot zice c'ați făcut multe. Da' pot zice cu mâna pe inimă că ați făcut mult.

Privind-o pe Ana drept în obraji, delegatul își spunea că acest director de cămin cu cosițe blonde și gene lungi, cu obrajii cam uscați, dar simpatici, pare a fi mai de nădejde decât toți coi pe care i-a întîlnit în drumurile sale în ultimele săpîmîni. N'ar fi putut motiva de ce - crede așa

Poate pentrucă își apără cu atâta patimă puținul ce-a făcut. Poate pentru
acea privire sinceră de copil care-i isvorăște din ochii albaștri.

— Am văzut cum ascultau oamenii cititul dumentale. Aceasta însem-
nează că vor asculta de glasul dumentale și când le vei cere lucruri mai **avele**

Ana îl privi nedumerită, puțin speriată, strângând din umeri. ^b

— Acum să vedem cam ce-am putea face mai întâi, căci nu putem
face totul dintr'una. Asa-i?

— Da.

— Să facem dar acel „înspăimântător” plan de muncă.

Și râse. Râsul său descreți fruntea lui Macavei și muie încordarea
Anei. Surâseră și ei, grăbindu-și privirile către coala albă a blocului
așternut pe masă de instructor.

Acesta scrise cu litere mari ele tipar, sus, pe fruntea paginii:

*PLAN DE MUNCA
pe luna Decembrie 1949*

Apoi, după ce socotiră cam câți oameni se vor putea strânge, hotărîră
ca la 15 Decembrie echipa de dans să înceapă repetițiile, iar până la 30
Decembrie corul să știe Imnul Republicii și-un alt cântec încă. Mai ho-
tărîră un cerc de citit în capul de sus al cătunului. După aceasta, Macavei
Savu și Măria plecară. Instructorul mai rămase să-i arate Anei cum se al-
cătuește un program săptămânal, cum trebuiesc organizate repetițiile și să
se sfătuiască ce cărți trebuiesc citite. Petrea, după ce petrecu pe Macavei
se întoarse fuga în casă și se trase în colț, lângă ușă, asezându-se pe scăune-
lul sau cu trei picioare. De-acolo, îi privi cum sfătuesc, preocupați plecân-
du-și capetele spre hârtia ele pe masă. Obrajii ei se luminau tot mai mult
pe măsură ce pe hârtie prindeau contur visurile ei dedemult, arătându-se
apropiate și materiale, iar instructorului zâmbetul nu-i mai pierdea de pe
buze. Toate acestea i se părură lui Petrea nelegiuite.

Pe urmă, instructorul se ridică dela masă și îmbrăcându-si parde-
siul, se pregăti de plecare.

— E bine că te rezemi pe U.T.M. și e bine că tovarășul acesta Macavei îți
ajuta. Și neapărat să-ți faci colectiv de muncă. • Iti doresc succes și spor la
muncă.

Ieșind, strânse, scuturând bărbătește mâna lui Petrea, felicitându-l în
gândul său pentru o astfel de soție.

Gând se întoarse, Ana îl află pe Petrea șezând la masă, cătând cu pri-
virile rătăcite la hârtii.

Tresări bucuroasă la gândul că aceste hârtii au stârnit interesul lui
Petrea

Așa că-s faine planurile, Petrea ? Ai auzit'

Or îi.

— Ție nu-ți plac?

— Parcă trebuie să-mi placă mie?

Plin de o tristețe neagră și fără margini, ca la
o înmormântare ele mireasă. își ținea ochii aplecați către podea. Buzele
im rumoase se răslrânsoseră în jos cu amărăciune. Bărbia îi tremura
degetele mamii i se frământau, apucând în gol.

Ana înțelese că nu-i bine. Se **apropie și se lipi do el**, ridicându-i
mintea spre ea. li săruta ochii mari, negri, mistuiți de negrită tristețe
apoi gura apoi obrazii și iar ochii aceia care-i erau mai dragi decât orice
pe lume. Petrea se lasa în voia ei, fără vlagă, ca un mort.

— Petrea dragă, nu **fi** năcăjit.

— Parcă are cineva treabă dacă-s" năcăjit ori ba?

— Așa vorbești de parc'ai fi un străin. Eu nu mai pricep **ce-i** cu **tine**. **O** vorbă nu zici, numai oftezi și te uiți urât la mine.

— Ce să zic? Pe mine cine mă întreabă? Ați stat și'n iasară de parcă **ați** fost numa' voi. Către mine nime n'o zis nici o vorbă. **Nici** domnu' **tău**...

— Apoi vezi bine, doar a venit pentru cămin...

— Așa-**i**. Tu ești directoare. Eu-îs un nima'n drum.

Și-un cuvânt n'a mai scos. Iar noaptea, trezindu-se în răstimpuri, Ana îi auzea oltând greu, cu geamăt.

Acestea se petrecuseră "Vinerea.

Sâmbătă seara, oamenii veniți s'asculte citindu-se despre facerea pământului și ivirea viețuitoarelor pe pământ, au aflat o veste nouă: vor avea cor și echipă de dans. **Ei** vor cânta în cor, ei vor juca în echipă de dans. De joc s'au bucurat cu toții. Tinerii au și prins a se foi, cu furnicături în picioare. Numai Cucuet Iacov s'a cam sucit pe laviță, căutând să-și încrunte fața prelungă, fără mustăți și cu puține sprâncene, („că el îi **om** bătrân de-acum, să joace feciorii"), dar când feciorii l-au rugat frumos, („că doar dumnealui știe toate ponturile și cunoaște cele mai frumoase chiuituri"), s'a lăsat mai moale, iar până la urmă, își scuipă în palme și-odată trânti pașii pe podea, răsucindu-se într'o figură de bărbunc și strigând în admirația celor a in jur—„așa, mă!" Apoi se așeză pe laviță, luându-și pe Rozaiia după umeri:

•— Apăi tu, Kozalie, se vede c'om juca și noi în rând cu ei. Dacă așa trebe.

Cu corul, însă, a fost mai greu. Dece să cânte toți? Lasă să cânte Ana, că are glas ca pasărea, și **Firuța** lui Sălcudeanu, ori Gheorghisor, ori Macavei, că doar dacă-i pui la olaltă, cine știe ce amestecătură fără cap și coadă a ieși. Macavei se sdrobi să lămurească. Doar nu cântă fiecare pe legea lui. Un cântec cântă toți, pe mai multe glasuri. Apoi dacă-i numai un cântec — **au** spus **ei** •— să-l caute unul **singur: pentru un cântec destul a fi un om**.

S'au lăsat cu greu convinși numai când s'a pomenit de corul din Cărpiniș și au rămas înțeleși să-i facă numai după ce l-or vedea cu ochii lor și l-or auzi cu urechile lor.

Apoi au fost împărțiți oamenii în cor și în echipe de dans și iar s'au stârnit vorbe aspre, vecine cu sfada, mai ales la alcătuirea perechilor de joc. Ori flăcăii își voiau o anumită fată — care fie că era rușinoasă, fie că-i erau mai grele picioarele — ori fetele se arătau mai alegătoare și nemulțumite de perechea hărăzită. Greu să împaci inimile aprinse. Dar stăruința și **sfătoșenia** iui Macavei și glasul cântat al Anei au liniștit încet, încet apele. Până la urmă, mai toate părechile se potriveau de parcă anume au fost croiți unii pentru alții și au și prins a se alege din mulțime **cu** surâsul în obraji.

Spre seară, Ana, Macavei și Petrea au închis căminul și s'au fot dus, spre capătul de sus al cătunului, oprindu-se și bătând la ușa tinzii lui Sfroia Ioan. Aici s'a prăsit al doilea cerc de cetit din Nima, la care citea în fiecare Miercuri și Sâmbătă, Pantea **Simioa**.

VI

Affându-se în cătun ca la cămin se face **echipă** de joc și că Hurdubeț va **fi** șeful ei, duminică, încă dimineața, au prins a bate la ușa lui Hurdubeț unii flăcăi: cel dintâi a bătut Gheorghisor Ilisie, **Mrțuguș** întrebând:

'— Acasă ești Iuane?

- Acasă!
- Pot intra?
- Poți, că noi ne-am sculat de mult.

Era un obicei cunoscut al Hurdubeților să se scoale înaintea găiniilor. Se scula întâi Fevronia, bătrâna, iar de gura ei so trezeau și părăseau așternutul și ceilalți.

Fârțuguș intră prevăzător, dar văzându-i îmbrăcați pe toți, frumos, curat, de sărbătoare, se liniști, mișcărilor sale deveniră mai libere, mai ușoare. Era de felul său un fecior sprinten și subțire, deloc rușinos, cam mărunt de statură, dar altfel frumușel, rumen la chip. Cu deosebire glas avea bun și ochi căprii, duiși, plăcuți fetelor.

— Șezi, Ilisie.

Ii fu întins un scaunaș rotund cu trei picioare.

— Ce vânt te-aduce?

— Apoi ia, am venit să vad ce mai faceți.

„Știu eu ce te-a adus — gândi Măriuca, înveselită. Te mancă tălpile si-ai aflat că Ion face joc la cămin”; dar având de lucru cu părul ei negru, și cu alte dichisuri obișnuite ale femeilor tinere, nu-i răspunse nimic, ci se mulțumi să-și zâmbescă în oglindă.

— Așa, apoi bine-ai făcut, grăi Ion, înveselit și el, parc'arfi ghicit gândul și zâmbetul nevestei sale.

— Văd că vă gătați să mergeți la cămin.

— Ne gătăm. Doar ești și tu destul de bine gătat.

— Apoi, cam așa-i în zi de duminică.

— Cam așa.

Tăcură. Se vedea bine că feciorașul era frământat de un gând pe care nu știa cum să-l aducă în vorbă și că Ion aproape a și ghicit acel gând, dar dinadins nu se grăbește să-l ajute pe flăcău.

— După cum aud, — își luă Fârțuguș inima în dinți — so'ntâmplă noutăți la Căminul cultural.

— Se mai întâmplă, așa, câte una. îmi pare bine că ai auzit.

— Am auzit eu una. (Crezând că acum va fi după dorința sa, Ilisie râse cătinel, mijindu-și hoțește ochii).

— Așa° Precum văd eu, tu nu numai picioarele le ai bune, da' și urechi ai bune.

Flăcăul se fâstăci puținel, înțeleșese înțepătura lui Hurdubeț și gândi cu necaz: „I-i ciudă pe mine c'am jucat la Crețu... Sfântu' ei de lume și de minte"! Se temea că degeaba a bătut drumul dintr'o margine de sat până'n cealaltă. Ingăimă:

—• Apoi mai sânt și alții cu picioare bune.

— Sânt, mulțam lui dumnezeu! (Acum Hurdubeț se hotărîse să-l înghimpe cât de tare pe Fârțuguș.) Sânt destui. Am și făcut cu ei echipă de joc.

— Așa? Ai făcut?

— De asta n'ai auzit?

— Ba mi se pare c'am auzit și de asta... — murmură cătinel Gheorghisor, de-odată deznădăjduit. „Ăsta nu mă ia'n echipă. Degeaba am și venit.”

— Da, da... Am făcut echipă.

— Așa? Și-s mulți ăi de joacă'u echipă?

— Nu. Nu-s tare mulți. Nici nu trebuie mulți. I-am ales pe cei mai buni jucăuși din sat.

Hurdubeț de-abia-și stăpânea râsul, caro se tot ivea pe la colțurile

gurii, ca puiul nesupus de sub aripa cloștii, iar Măriuca nici nu mai putea să se pieptene; îmbrățișase oglinda și-și răzimase fruntea de perete ca să poată râde fără s'o audă nimeni.

În vremea asta, Fevronia, bătrâna, fierbea mămăliga și pregătea ouăle și niște brânză, pentru prânz, iar bătrânul Toma Hurdubeț-și puzderia lui de copii, ascultau mișcați și atenți vorba celor doi jucăuși pătimiși.

•— Hm! Cam cine-s în echipă? — întrebă Fârțuguș, prevăzător.

Hurdubeț spuse alegând numele ca la întâmplare:

— Apoi, badea Cucuet...

— Aa! bun jucăuș badea Iacov — își arată Iisie însuflețirea.

— Bun... Și Pantea Simion...

— Bun și el.

— Bun. Și mai sânt și alții. Și l'ete și neveste. Acolo-i lelea Rozalia a lui Cucuet și-acolo-i și Irina lor.

Fârțuguș tresări și repezi o întrebare neliniștită:

— Irina? Cu cine joacă Irina?

— Apoi nici nu știu bine cu cine joacă Irina.

— Așa! Mă, da' fain le-ați încurcat.

Chiar la asta nu se așteptase. Irina să joace cu altul. Și'ncă cu unul oarecare, de care Hurdubeț nici nu-și aduce aminte. Împodobită treabă, n'ai ce-i zice!

După ce se liniști, Gheorghisor întrebă amărât:

— jucați chiar de azi?

— Azi nu jucăm.

— Dece nu jucați?

— Nu-i în plan.

— Aha! Jucați după plan.

— După plan. Parcă tu nu joci după plan.

De l-ar fi trăznit, Gheorghisor n'ar fi fost mai uluit:

— După ce plan joc eu?

— După planul lui Crețu.

O bună bucată de vreme, Gheorghisor nu rmai spuse nimic. Sta ținut în scaun, cu privirile în pământ, rușinat și umilit. Într'un târziu, murmură mâhnit:

— Se vede că eu n'oi mai juca în tinerețea mea.

— Dece să nu joci? Doar Crețu s'a jurat să ție joc în fieștecare duminică.

Asta o știi tu bine.

— Știu, știu, lasă-mă'n păcatele mele, da'acolo eu n'oi mai juca...

— Da' dece?

— Apoi, așa. Constantin ăla se tot îmbată și strigă la îmbălăcăciuni, de se rușinează și feciorii, nu mai vorbesc de fete... Și-apoi îi chiabur...

— Aha... Ai băgat și tu de seamă că-i chiabur, răsări hărțăgoasă la vorbă Măriuca. Cam târziu...

Hurdubeț, gândindu-se la o anumită prietenie nu de mult stricată, spuse mai pașnic:

— Apoi Iisie dragă, fă și tu cum crezi...

— M'am gândit că dacă-i joc la cămin, poate că...

Ridică ochii umiliți, întrebători. Genele-i tremurau ușor. Dar Ion Hurdubeț tăcea și îl privea cu nepăsare. Atunci mai adăugă, cu greu:

•— Poate c'a fi un loc și pentru mine.

— Nu știu. Nu pot să-ți spui nimic. Da' la Cămin... poți veni. Dece să nu poți? Așa-i Măriuca, Ia Cămin poate veni?

— Poate', poate, spuse repede Măriuca, abia ținându-și răsul.

— Și'n ehipa de joc, — mai îndrăzni — mai mult mort decât viu Fârțuguș — ... n'a fi chiar nici un loc...?

— Asta nu știu... Tu dă pe-acolo și-om vedea... Și-apoL. tu știi că nu-i bine să șezi cu fundul pe două scaune.

Gheorghiușor se făcu roșu la față și'ndată și schimbă vorba. Mai zăbovi cât zăbovi și plecă fluerând un cântec de joc, săltăreț.

:*

' In aceeași dimineață, Macavei Savu se hotărî să meargă la Visalon Crețu. Erau câteva lucrjri de limpezit, care nu mai sufereau amânare.

II află în odaia din față, șezând singur la masa așternută cu față albă și citind dintr'o biblie veche. Suzana, nevasta de-a două a lui Visalon, o femeie dolofană, roșie, trăită bine, care era cu vreo treizeci de ani mai tânără ca bărbatu-său, își vîrî pe ușă capul învelit într'o ceapță neagră de barșon, curioasă să vadă cine vine la ei în ospeție, dumineca dimineața. Zărindu-l pe Macavei Savu, își strânse buzele, de parc'ar fi mâncat prune verzi și se grăbi să piară.

— Bună ziua, Bade Visaloane!

— Bună să-ți fie inima, Macavei. Șezi, uite, aici. Ce mai faci? Demult n'ai mai fost pe la noi. Ne-ai uitat se vede.

Visalon Crețu ar fi vrut să zâmbească dar nu izbuti. După glasul lui uscat, nu puteai pricepe nimic din ceace i se petrecea în suflet. Din ochii lui însă, Macavei ghici că bătrânul tâlhar se teme, poate că a și ghicit dece a venit.

— Așa se pare, c'am uitat, dar uite ne-am adus aminte de dumneata-și-am venit să te mai vedem, să te'ntrebăm cum o duci cu sănătatea, dacă n'ai lipsă de câte ceva.—Și ne-am gândit că n'o să fie nici o supărare dacă de azi înainte om trece mai des pe la dumneata, să te mai întrebăm una și alta.

Visalon nu se lăsa înșelat de înfățișarea blajină a lui Macavei. Cu glasul ăsta moale, cu vorbele astea domoale, cu privirile ochilor ăștia spălăciți, îl mai sângerase de câteva ori și înțelegea că nici acum nu venise numai ca să-i dea binețe. De când se dase cu comuniștii, firea înceată și blândă a acestui om, scosese la iveală dârzenie și curaj. Crețu se aștepta și acum la ceva neplăcut. Suspină, ridicând ochii către tavan.

— Să vii, Macavei, să nu ne ocolești. Noi te primim ca totdeauna cu inima deschisă.

— Așa ne-am gândit și noi, chiar la inima aia deschisă... Ba ne-am și chibzuit, că amu dacă ți-ai deschis inima, ti-i hotărî să deschizi și hambarul.

Macavei râdea, parc'ar fi spus cine știe ce glumă bună. Ochii lui însă nu râdeau, ci iscodeau fără sfială fața zbârcită, uscată, a lui Crețu. Se miră de nemișcarea ei și se bucură de tresărirea de spaimă a ochilor verzi, cliți ai moșneagului.

— He, he, făcu Visalon, râzând numai din vârful buzelor. Tot om glumeț ai rămas tu, Macavei, dragul badii.

— Așa-i sufletul meu, bade Visaloane, glumeț și plin de voie bună.

— Așa-i, așa-i. Tu ai fost totdeauna un om bun.

— Bun ca pita moale.

— Chiar așa.

— Numa c'amu pita s'a uscat. S'a făcut pesmet. Iți poți rupe dinții în ea.

— He, he, — iar glumești, Macavei. Da' nu pricep de ce-ai pomenit de hambar.

— Mă mir că nu pricepi. Doar mîntea (lumitale n'are seamă pe valea asta.

Macavei rîse iar, un rîs rece, tăcut. Își aducea aminte de anii ele mult trecuți, de tinerețea lui fără bucurii, pe când acest moșneag uscat ora încă în putere și-l suduia de pe verandă: „Mișcă, puturosule! Dece-mi mâoci mămăliga? Ca să trîndăvești?” Acum stă în fața lui, mîros, cu o înfățișare neputincioasă. Nu mai strigă. Răutatea și ura îi dospesc în inimă și abia răzbat ochii verzi, tulburi, ca însingura pîrticică vie a feții înțepenite. Moșneagul acesta îi aducea aminte de acei câini nărăviți care se lipesc de pămînt cîtă vreme-i privești, iar cînd nu-i bagi de seamă, îți sar în spate. Și Crețu se preface prost, că nu pricepe, parcă asta l-ar putea scăpa de soarta lui de tâlhar prins în țarc.

Tăcea și Visalon, așteptînd. Măsura cu priviri furișe, rezezi, po omul din fața lui, mărunt în statură, vînjos și încă în putere. Mîinile sale, răzămăte pe masă erau mai mari și pline de vine groase, mîni negre, muncite, grele. Cîndva Visalon strigase la acest om mic și-l bătuse. Acum se temea de el și-l ura din străfundul sufletului său. Aștepta, aștepta, pregătindu-se să se apere.

De odată se auzi iar vocea molcomă, un pic răgușită a lui Macavei Savu.

— Uite ce-i, bade Visaloane. Trebuie să deschizi hambarul și să dai cota de cucuruz. Ai dat puțin. Și floarea soarelui. Din asta n'ai dat nici un chil. Mîne către seară trec să văd chitanța.

Crețu se gîndise la cote, de cum' îl văzuse răsărind pe Macavei Savu, și înțeleșese că nu-i scăpase, atunci cînd acesta pomenise de hambar, totuși acum tresări, schimonosindu-și zbîrciturile obrazului:

— O, Macavei dragu badii, dar tu știi că hambarul meu domu.lt îi gol.

— O fi hambarul gol, da' cîteva gropi pline s'or mai. găsi.

— N'am, dragu' badii. N'am nici un bob. Floarea soarelui am dat-o toata la oameni.

— Rade Visaloane, gîndește-te că ești bătrîn, nu se cade să umbli cu minciuni. Unde-i ospăț cu ceterași, cu colaci și cuvin, în toată dumineca, un bob, de, tot se mai găsește.

— Să n'am noroc pe lumea asta, Macavei. Să n'am parte de îndurare în ceruri, dacă te mințesc. Nu mă crezi? Doar tu mă cunoști. Și nu. de ieri de-alal tăieri...

— De nu te-aș cunoaște, mai că te-aș crede, da' legea nu vrea să te creadă. Lege ca asta, bade Visaloane, n'a mai fost în țara asta. Ii o lege dreaptă și cuminte și nu te crede lesne. Pe vorbe nu dă nici doi grițari. Dai cota? Rine. N'o dai, apoi, nu-i așa bine. Legea, dac'o calci, se răzbună. Mi-ar părea rău să te văd purtat pe la judecări și băgat în temniță.

— Dar ce să fac? Dacă n'am? Să fur!

— Azi îi mai greu să furi, ca pe vremea dumitalo.

— Cc să mă fac? Doamne, ce să mă fac?

— Să dai cota.

— Of, și iar of! Din ochii bătrînului începură să curgă lacrimi adevărate.

Macavei nu se mira de plînsul lui Visalon. „Ăsta și pe Dumnezeu ar umbla să-l înșele, dacă ar exista”, — cugeta el. În sinea lui, se bucura de strînsoarea în care-l apucase pe vechiul său dușman, dar nu voia să-și arate această bucurie.

La rândul său, Visalon își stăpânea greu fierberea și tremurii mâinilor. Acum vorbea mai rar și gâfâia mai mult. „Mă arde, blăstămaiul. Mă arde ca pe jar și se bucură, gândea moșneagul. Parcă s'ar bucura pentru el. Si nici n'are nici un folos. Numai pisma și-o stampară. Blăstămatul!" într'un fel, însă, Visalon se înșela, pentru că Macavei nu-l pizmuia, pentru că bucuria acestuia era mult mai largă; ci îl ura așa cum îl ura și Visalon pe el. Și bucuria lui de-aici răsărea, din faptul firesc și simplu că legea pe care o aduce cu el și cu care lovea în chiabur, era legea inimii lui.

— Să n'o mai întindem, bade Visalon — vorbi iarăș Macavei, cu blândețe. — Vorba multă, sărăcie. Măine trimite cota la Brctc. Știi cât mai ai. Cinci mii de Idle de cucuruz. Cinsprezece niăji de floarea soarelui. Dacă duci mai mult, nu ne supărăm. Tot ce dai statului se plătește. Dacă duci mai puțin, ne supărăm.

Crețu nu mai răspunse. Pricepuse dela început că nu-i nici o nădejde, dar se împotrivi, știuse că Macavei nu-l crede, se tânguise, însă acum se înverșuna în sinea sa; „nu dau nici un bob, nu dau nici de mă spânzură" — dar era de-pe-acum încredințat că va da tot până la ultimul grăunte, pentru că ăștia vor găsi bucatele și nu-l vor ierta.

Toată viața sa se tânguise cu cineva pentru ceva, zbătându-se ca peștele pe uscat, oricât de mic s'ar fi arătat câștigul; niciodată n'a dat ceva din mână până nu s'a tocmit, până nu s'a jurat, până n'a suduit, până ce n'a plâns; cu atât mai mult se zbuciuma, mai ales acum, când trebuia să rupă parcă din carnea lui și s'o deie dușmanilor săi.

Macavei nu mai așteptă răspunsul bătrânului. Cu acelaș glas puțin răgușit, întrebă:

— Ion Gheorghisor încă tot la durneata-i?

— Tot.

— Cât îi plătești?

— Cât scrie la contract.

Crețu răspundea în silă, supărat. „Dece mi se bagă în suflet satana asta? Vrea să-mi iee și sluga?"

Dar Macavei nu-i lăsă răgaz de gânduri multe.

— Unde-l culci?

— Iu grajd.

— Apoi să nu-l mai culci în grajd. Să faci bine să-l culci în casă, că-i om și nu vită.

In vocea lui Macavei părea că se schimbase o coardă. Dar nu mai o clipă se simți mânie adâncă în vorbele sale. Continuă, cu aceeași voce blândă, domoaiă, cu aceleași vorbe rare.

— Am auzit c'ai dat iar pământ în două. Nu-i bine. Legea nu lasă-

— Mă, Macavei, mă! Dece te bagi tu în viața mea ca spinul în rană?

— N'am nimic cu viața dumitale. Iți spui numa' că nu-i bine să dai pământ în dijmă, că-i oprit de lege. Și dacă calci legea, apoi nu pot să nu m'amestec.

Piădea iarăș, înfruntând uitătura otrăvită a lui Visalon. Se ridică și puuându-și cu grijă căciula în cap, își luă cuviincios rămas bun.

— Mergi sănătos, șopti Crețu, începând să tușească.

Țintui ușa, încă multă vreme după ce Macavei plecase, cu o privire grea, de ură. Acum îi părea mai rău ca niciodată, după tinerețea lui, după puterea lui pierdută.

Mai pe sub seară, Gheorghisor Hie, tatăl iui Ilisie, povestea câtorva oameni strânși în ușa cooperativei:

— Țsta nu-i joc ca jocurile. Ii cu ezerciț, ca la cătănie. Muștruluială. *Fârțug* \ Este comandant: Hurdubeț. Este muzică: Eu și Pasca Romulus. Și este și ghinărar: Ana Nucului. *Fârțugl* .

Mulți au răs de-aceste vorbe ale lui Fârțug, dar au prins a se îngrămădi la cămin, mai ales Lunea și Joia, zilele echipei de joc.

Încă de cu ziuă, se strâneau jucăușii și multă altă lume doritoare să-i vadă. Când erau toți în păr, Ion Hurdubeț, care ca cel mai bun jucăuș fusese ales vătaf — un fel de șef adică al echipei, — se scula din locul său, își lua de mână perechea — pe Măriuca — și se oprea în mijlocul sălii. În jurul lor se făcea un cerc larg. La un semn din cap al lui Hurdubeț se arătau muzicușii — adică Gheorghisor Ilie, cel poreclit Fârțug și Pasca Romulus cu fluerele. Când au răsărit ei întâiași dată, așa unul lângă celălalt, hohotul s'a pornit între oameni ca o furtună, căci amândoi erau oameni mici și țineau în mâini, gata a duce la buze, niște fluere uriașe. Și ca să puie vârf la toate, Gheorghisor era subțire ca degetul, iar Pasca Romulus așa de rotund, încât oricum l-ai fi întors părea că-l vezi din aceeași parte. Când apoi furtuna s'a ostit și cele două fluere au prins a zice, nimănu-i nu i-a mai von.it a râde, ci fiecare se ținea cu greu de laviță, să nu sară și el ca să bată podelele cu talpa. Curând, apoi, s'a văzut că acești fluerași au în stăpânirea lor sufletul echipei de joc. Fără ei, jocul nici nu s'ar fi clintit. Gheorghisor zicea sus și subțire ca dintr'o gușă de ciocârlie iar Pasca ținea hangul jos, ca dintr'un gătlej de berbecuț. Se întâmpla să și greșescă și să cânte pe dos. Atunci echipa părea șchioapă de jumătate din picioarele ei și Hurdubeț se oprea uitându-se urît la contras •— adică la Pasca •— acesta cuprins de neliniște împungea cu cotul în coastele lui Gheorghisor. Ca fript, Gheorghisor înălța în aer capul și fluierul, arunca câteva țiuitori scurte și repezi, după care cântecul s'auzea iar frumos și limpede ca izvorul țâșnit din piatră; și-atunci greu ți-ar fi venit să numeri picioarele jucăușilor, pentrucă nu le vedeai.

După ce fluerașii își pregăteau loc la îndemână, Ion Hurdubeț făcea un al doilea semn și din lume se iveau perechile de jucăuși, feciori făloși și bărbați cu mustăți până la urechi, neveste cu ceapță și concii și fete cu cosițele lăsate pe spate. Se rânduiau în cerc în jurul lui Hurdubeț și așteptau. Nu mult. Hurdubeț anunța cu glas de profesor: „învărtită. Azi învățăm cum se poartă fata pe sub mână și cum se învârte fata când o lași din mână”. Și-atâta se făcea din învărtită, până când echipa se mișca ca pe ață.

Oamenii se miraseră la început de o astfel de rânduială și până și Hurdubeț răsă neîncrezător.

— Doar n'om juca cu picătura.

Ana îl luase de-oparte și ceruse echipei să joace. S'a văzut atunci că perechile se cam ciocnesc una de alta, că încurcă figurile, că fiecare joacă pe legea ei.

— Dac' om juca așa la concurs, rād și găinile de noi. Trebe să jucăm, organizat.

Hurdubeț. Ion n'a mai spus nimic.

Mai greu s'au împăcat cu planul jucăușii. Ei nu voiau să înțeleagă ce folos trag din aceea că or ține-o una și bună până îi apucă amețea, ori țopăie pe loc până nu-și mai simt picioarele. Dacă-i joc, joc să fie.

Aici, însă, Ion Hurdubeț și-a arătat o față nouă de om care nu știe multe:

— Când îți ști ca mine și mai bine toate ponturile, atunci om juca așa cum se joacă.

— Le știm.

— Faci prinsoare?

— Fac.

Îndrăznețul era Ilisie.

Hurdubeț a făcut semn și fluerul a dat glas.

Frumos mai juca Hurdubeț Ion. Trupul lui svelt, strâns în șerpăt la mijloc se suceea și se răsucea prin aer ca un fus, apoi da în pași ușori, legănându-se câtinel, când pe-un picior, când pe altul, chiuia și pocnea din degete, iar în jurul lui Măriuca, înfoindu-și poalele crețe, se învârtea ca presnelul.

După fiecare pont, în lume se isca un murmur de admirație și de aprobare. Cei mai tineri, care încă nu intraseră în horă, urmăreau cu ochi lacomi fiecare încordare a piciorului, fiecare legănare a trupului, fiecare tact bătut. Cei mai bătrâni își sumețeau mustețele surâzând pe sub ele și șoptind din când în când: numai pe vremea noastră mai jucau așa!

Gheorghisor Ilisie a pășit în cerc cu inima făcută ghem în piept. Se vedea că nu prea îi venea ia îndemână să se miște sub iscodirea stăruitoare a zecilor de perechi de ochi; dar își purta cu curaj perechea, pe Irina lui Cucuet Iacov, o fetișcană pistruiată și cu nasul cam lung, dar sprintenă ca argintul viu.

— Ziii, măăă! chiui Ilisie către tatăl său, care de emoție se făcuse ca sfecla și nu mai știa cum să îmbuce capătul fluerului. După primele tacturi, inima-i veni la loc. Picioarele-i tropoteau pe pământul proaspăt lipit, bătea cu palmele în genunchi și 'n glezne, apoi pocnea din degete, aruncând în aer strigătură prelungă. Fata se învârtea pe lângă el ușor, de parcă nu picioarele, ci niște arcuri ar fi purtat-o.

— Ui, mă, la Fârțuguș! — murmură cineva admirativ.

Toate au mers bine până s'a ținut la pământ. Când cuprins de fierbânțeleală s'a apucat să sară, încercând să se sucească prin aer, bătându-și călcâiele do-olaltă, ca Hurdubeț, oamenii au început să râdă, pentru că dintâi călcâiul drept a nimerit în pulpa stângului, iar a doua oară picioarele s'au încălțit și jucăușul s'a pomenit că pică în genunchi și bate o mătanie cu totul neașteptată.

Din această întâmplare neprevăzută a ieșit cu ponos și Gheorghisor-bătrânul — care de spaimă a mușcat muștiucul fluerului, scuipându-l într-o parte, după care fluerul a rămas pentru totdeauna mut. A trebuit ca lumea s'aștepte până s'a repezit un copil s'aducă celălalt fluer. Pân'atunci și râsul și vorbele de clacă ce-I plouau pe nenorocosul jucăuș s'au domolit și a putut începe prima lor repetiție.

-k

Ana socoti că pentru cor trebuie să meargă la Serafima Mălai.

Vremea se înăsprise în a doua săptămână a lui Decembrie, prevestind zăpadă. Cerul se lăsase întunecat asupra satului. Pe ulițe, lume puțină. Oamenii se trăgeau de-acum sgribiliți pe lângă vetre, prețuind prietenia focului.

Serafima Mălai se învăluisese și ea în căldură. În odaia din față a Istinei Vășa, focul încinsese soba de tuciu, aruncând valuri dogoritoare. Ghemuită în patul plin de perne, figura Serafime! răsărea ca o floare roșie, lată, din flanela groasă, albastră cu motive finlandeze pe piept. Pe obrazii ei rumeni se răspândiseră semnele unei plăcute lăncezeli.

Se auzi o bătaie la ușă și intră Ana, aducând o suflare proaspătă de aer rece. Serafima căscă ochii, mirându-se, ridicată într'o rână.

Suspina moale:

— Aa! Bună ziua, tovarășă directoare... Ce mai faci?

Ana se opri în picioare în fața patului, acoperindu-i fereastra. O privea fără sfială, drept.

— Bine. Am puțină treabă cu dumneata.

— Da??

— Trebuie să vii să ne ajuți la cor.

Serafima se săltă în șezut. Ochii ei suri arătau mirare, iar colțurile buzelor cărnoase, roșii, se lăsau încetișor la vale.

— Ce fel de cor, dragă?

— Corul nostru, dela căminul cultural. Așa cum ne-ai promis. — Ana se minunase destul de **înfofoliroa** învățătoarei **între "perne** și-acum se minuna de spaima ei.

— Ați făcut și cor?

— Făcut, și n'are cine-l pune în rând și-l conduce.

— Și vrei să-l conduc eu?

— Da.

— Da? Asta ar fi un lucru, foarte frumos.

Tăcu căutând pieziș da ochii Anei. Cu un glas uns cu miere, adăugă:

— Eu aș fi fericită să-l conduc...

Ana aștepta. Nu-i venea să creadă. Și parcă nici nu credea. Obrazul acestei, femei, lat și roșu, nu-i plăcea. I se părea rău, uricios. Dar de dragul căminului, ar fi pupat acest obraz, dacă stăpâna lui ar fi primit să rânduiască corul.

— Dar, draga mea, nu mă pricep. îmi pare așa de rău. Mi-ar plăcea să fac un cor cu țărani, dar n'am auz muzical.

— Ce n'ai?

— Auz muzical.

— Ce-i aia?

— Asta înseamnă... Cum să-ți explic ca să —înțelegi? Urechea nu mi-i bună...

— Ești surdă?

Serafima se încruntă, dar nu voi să se supere.

— Nu, draga mea, spuse ea subțiindu-și glasul cu bunăvoință. Nu așa trebuie înțeles. N'am simț muzical, nu știu cânta. înțelegi?

— înțeleg! Nu-i greu de înțeles.

Ana se sbătea să nu-și **piardă firea**. Aceste subțieri. **de** voce ale învățătoarei, sclipirile reci, de oțel ale ochilor și schimonoseala buzelor ei groase le socotea cu totul nepotrivite și necuviincioase. „Are suflet rău!” se gândi și bucuros ar fi ieșit trântind ușa și lăsând-o să rădă singură, dacă n'ar fi fost vorba de cor.

Serafima mai adăugă cu nevinovăție:

— **Și-apoi** nu cred că ai să poți face cor **cu niște oameni fără cultură** muzicală. E mult prea greu. N'o să iasă nimic din asta.

Ana se încorda. Ghicise disprețul ascuns sub tonul amabil al învățătoarei. Inima îi bătea de-o răscoală ce abia și-o mai putea stăpâni. Ridică fruntea, privind, de sus, la Serafima și spuse rar, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Eu nu știu ce-i aia auz muzical și nici ce-i aia cultură muzicală. Eu știu că poporul te-a pus aici ca să-ajuți la ridicarea lui.

— Vai, draga mea, de ce te superi? Eu sunt învățătoare. Eu nu fac politică. Nu-i treabă de femeie.

— Ba-i treaba fiecăruia. Și de vii ori nu vii, tot politică se cheamă.

Prin ochii suri ai Seralimei. cresc o bruscă fulgerare de spaimă și ură.

— Ce vrei să spui?

— Aia că trebuie să vii să ajuți corul, dacă ai un pic de inimă pentru popor. Dumneata știi cânta la vioară. Nu-i iertat să îți pentru dumneata știința care o ai.

— Vai de mine! Cum poți vorbi așa? Serafima se ridicase în genunchi, ca să nu mai privească de jos în sus la Ana. — Oare crezi că eu nu vreau să fie cor? Dar cum să te-ajut dacă n'am auz muzical? Și sunt și cam bolnavă și nici n'am aptitudini pedagogice în direcția muzicii. Vai de mine! Mi-ar părea tare rău să-ți faci o impresie greșită.

— Domnișoară dragă, dacă nu vrei, nu-i veni., N'om pieri noi, nu te teme. Eu mă și duc. Dumneata poți să te culci la loc.

Ieși, închizând ușa cu băgare de seamă.

Rămasă singură, Serafima căzu pe gânduri, într'un târziu se ridică, se apropie de o ladă din care scoase cutia vioarei. Luă vioara și surâzând, începu să răsucească cuiele, întinzând corzile până plesniră toate. Pe urmă puse vioara la loc în cutie, și cutia înapoi în ladă, murmurând:

— Cum să fac cor, n'am nici strune la vioară?!

ir

Ieșind dela învățătoare, Ana n'a stat prea mult pe gânduri. A trimis vorbă lui Petrea, iar ea a pornit cu pași grăbiți către Cărpiniș.

Pe Pop Ioan l-a găsit la Sfat, înecat în rapoarte și adrese, muncindu-se cu planul de însămânțare și un raport întârziat despre colectări. La intrarea ei, ridică capul, râse cu gura știrbă:

— Noroc, Ană. Sezi! Ce mai faceți? Cum merge căminul din Nima?

— Ar putea merge și mai bine.

— Aha...

Și aplecându-se iarăși asupra hârtiilor, uită îndată de ea, afundându-se înapoi în încâlțitura de cifre din fața lui.

Ana așteptă o vreme, privindu-l cum se încruntă asudând, apoi întreabă unduindu-și ușor glasul:

— Ii greu tare?

— Ha? — tresări el căscând ochii nedumeriți spre ea, dar aducându-și aminte, râse scurt și oftă:

•— Am și uitat de tine. Tare greu. Să întorci prin căpățână ta grea atâtea situații și cifre, nu-i lăzne. Câte-odată îmi vine să le las și să mă duc. Da' nu se poate. Trebuie să ie facem pe toate amu, că până le-au făcut domnii, le-am plătit cam scump. Na, destul cu plânsul. Ce-i năcazul?

Ana pornise de-acasă numai ca să ceară un dirijor do cor. Acum își aducea aminte de toate:

— Am făcut înc'un cerc de citit și echipă de joc.

— Apăi asta nu-i năcaz. Asta-i bucurie — râse Pop Ioan, veselindu-se singur de gluma lui.

— Numai, că vorba aia — nici o bucurie fără năcaz.

— E!?

— A deschis joc și Crețu.

— Crețu? Tăihariul ăla?

— Tăihariul ăla, și s'adună destui în curtea lui duminica. Chiar și tineri de-ai noștri.

— Vă ia jucăușii.

— Toți nu-i poate lua. Dar ia din ei! Că destupă sticle cu vin.

— Slide cu vin?! — uitătura lui Pop Ioan, era cruntă. Începuse să priceapă. Întrebă cu mânie:

- Are el ce are cu Căminul.
- O fi având ceva...
- Da, da. O fi având tâlhariul, procisfa mamei lui... Da' ce s'ă-i fac? De gât nu-l pot lua. Legea nu mă lasă să-l deschiaburesc. Pot numa' să-l îngrădesc. Cum dracir să-l îngrădesc ca să nu-i mai ardă de joc?
- Luă repede o bucată de hârtie și însemnă ceva, mormăind furios.
- Da' cu Istina Vâșa ce faci? Ea nu-i chiabură?
- Da' ce-i cu Istina?
- Nimic. Numa' ține șezătoare în toată Sâmbăta.
- Asta nu-i interzis de lege.
- Dar dă și ea vin. și aduce ceferăși... așa că... vezi...
- 'Poi de-unde are bani?
- Ii dă Constantin' lui Crețu.
- Iar Cretu?
- Iar!
- Na, ce-ar mai fi? întrebă Pop Ioan scărpinându-se pe după cap.
- N'avem sobă. Ne încălzim suflând în pumni.
- Ei, drace. Asta-i destul ele mare bai.
- Ana surâse împungos:
- Gândesc că n'ar strica să mai. iei o hârtie și să scrii.
- Să luăm. Să luăm. Da' nu știu zău, de unde-om scoate sobă.
- N'avem lemne.
- Hm! S'o scriem și pe asta.
- Și scânduri pentru podele și pentru scenă.
- Na, din asta aș avea ce să vă dau.
- Ar mai fi destule. Dar le mai cârpinim cum putem, că nu suntem nici noi copii de țâță și nici sfatul nu-i doică. Dar trebuie să ne dați neapărat un dirijor pentru corul nostru.
- Da 'nvățătoarea ce treabă are?
- Nu vrea.
- Cum nu vrea? E datoria ei să ajute căminul.
- Așa i-am spus și eu, dar ea nu vrea — și-i povesti de-a fir în păr tot ce s'a petrecut cu vre-un ceas mai înainte, acasă la învățătoare...
- Așa! Na, asta-i bună. Țț, țț, țț. Măăi, da'multe năcazuri ne mai fac ăștia din Nima. Cu însămânțările abia i-am împins în rând cu ăilalți, cu colectările nici nu mai avem vre-o nădejde. Amu și cu căminul.
- Ana se mira că nu se mânie și că-i vine să rădă, vorbi cu vocea ei ușor cântată:
- Mă, tovarășe președinte, că te-a cam luat gura pe dinainte. Oare dacă ar merge căminul cum trebuie, nu te-am putea ajuta și la colectări?
- Ui, mă, ui! Președintele se mira sincer, cu un licăr de bucurie în ochii săi încercănați de nesomn. Nu-i venea să creadă că Ana grăise. Tu-mi dai un gând fain. Acum să vedem cum om face ele dirijor.
- Si nu-i numai atâta.
- Na!? Nu-s destule?
- Ana surâse iar, și rosti îmboîdinclu-l:
- Dacă n'ai sta atâta vreme cu capul prin. hârtii, le-ai ști și dumneata singur și n'ar trebui să ți le spun eu. Așa că n'ai de ce să te superi.
- Nici nu mă supăr. Vorbește! — dar era supărat. Se 'ncruntase înăsprindu-și căutătura și fața plină de încrețituri.
- Eu spun așa: dacă ne-am gândi numai cum să ducem căminul înainte la multe n'om ajunge și Nima tot numai supărări o să vă aducă.
- Așa! Hm! Numai supărări. Așa! •—Acum președintele se mâniase

•de-ahiiiielea. Abia izbuti să-și sucească o țigară cu degetele tremurând ele ener-

V S I E Ana băgase de seamă încordarea lui Pop Ioan, dar îi era peste putință să tacă. Se întâmpla în capul ei ceva ciudat, amețitor. Frământarea ei de câteva săptămâni încoace închea acum deodată o înțelegere atât de limpede a lucrurilor încât orice s'ar fi întâmplat în clipa următoare, ea nu putea răbda ca această înțelegere să rămână închisă în mintea ei. Ii venea ca și când anume „fi trimis-o'oamenii din Nima ca să-i spuie președintelui despre o durere veche, încă nevindecată. Să fi tăcut, i s'ar fi părut o faptă tie nimica. O trădare. Murmură emoționată cu glasul ei moale, un pic cântat:

— Cultura singură n'ajunge. Trebuie ridicat satul, trebuie împins înainte.

*

Președintele se ncruntă. Femeia avea dreptate. Pop Ioan totuși mormăi morocănos:

— Cum să împingi Nima înainte?

— Tjitee... — Ana făcu ochii mari și râse batjocoritor: greu să pricepi asta... — Apoi se ncruntă: — Aici, dumneavoastră v'ațiși apucat să faceți colectiv. O să-l faceți și-o să vă îmbogățiți. La Nima nici nu vă gândiți.

— Să faci la Nima colectiv?

— Da' ce? Ii de răs? Eu cred că nu-i de răs. Poate că 'n anul ăsta nu putem face, și nici peste un an, poate nici peste trei, dar peste patru, peste cinci ani l-om face și 'n Nima. Da' până atunci... ceva trebuie făcut,

„Ce să-i răspund? — se întreba Pop Ioan. Are dreptate! Ce să-i răspund?”

— Trebuie, asta-i drept... Trebuie făcut ceva... Să ne gândim...

— Să ne gândim. De bună seamă.

•

Ștefan Ionescu, cel mai tânăr dintre învățătorii din Cărpiniș a venit în cea dintâi Marță, după ce trecuse Ana pe la Sfat.

După graiul său simplu și cam bolovănos, după mișcărilor sale stânjenite, după obrajii săi ciolănoși și rumeniți de viața în aer liber se cunoștea că înstrăfundurilesufletului său a rămas țaran, că hainele strâmte de oraș îl stingheresc și că nu le poartă cu plăcere.

Adusese cu sine o vioară veche și un sac fără fund de snoave și voie bună. Nasul său mare și râsul său sănătos, detunător, ajutau glumelor să treacă cu bine spre lume, chiar și atunci când le mai lipsea din haz.

Când văzu câtă lume și cu câtă nădejde îl întâmpină, se prefăcu a so rușina, dar în puțină vreme se împrietenii, cu toată lumea și so îndrăgosti de Ana de cum o văzu.

Îndată ce-au început repetițiile s'a văzut că i-i drag cântecul și i-s dragi oamenii. Cu răbdare, schița de zeci și zeci de ori melodia pe strune, până când urechile încă neînvățate o deprindeau, apoi iar dela început pentru înmlădierea glasurilor nesupuse decât pornirii proprii lor inimi, Și-apoi iar, pentru înmănușarea celor trei voci.

Munca nu era ușoară și Ștefan Ionescu se sbuciuma destul, isbind cu căciula-i mișoasă de podea și frământând-o cu tălpile, atunci, când răbdarea Sui plesnea ca o strună mult prea întinsă.

Le-a căzut drag oamenilor pentrucă-l simțeau de-al lor, pentrucă se apropia de ei în felul țaranilor, cu o vorbă de haz și cu o bătaie pe umăr, pentrucă după fiecare repetiție le cânta din vioară, ori cu glasul său puternic, doine oltenești. Și oamenii veneau cu supunere la cor, ascu. Itând.u-l cu respect, ca niște copii pe tatăl lor, muncindu-se să-și îmblânzească vocile după cum cere învățătorul, fie că pricepeau, fie că nu, fie că le plăcea, fie că le

venea să pufnească, **când îl** vedeau că-și rotunjește buzele și molcomește sunele. Aceasta lor **le** amintea de un vițeluş flămând care mugește obosit după țâță și li se părea ciudat **că ei** trebuie să cânte tocmai așa, că asta ar fi „frumos”.

Sâmbătă seara, la capătul celei de **a doua** săptămâni din luna Decembrie, în vreme ce coriștii bucuroși de căldura plăcută răspândită de soba trimisă **de** Sfântul cântau, veseli, omorîndu-se să prindă **o** doină oltenească cu întorsături prea rezezi, pentru limbile lor domoale — în casa **Istinei** Vâșă, Crețoaia, bătrâna, cu o ulcică de vin fiert în mână, povestea cum a fost odată pricolici în Nima, cum a intrat sub pod făcându-se câine și-a ieșit **de-a** mușcat pe una Cătălina care a zăcut de spaimă vreo trei săptămâni.

Oamenii **o** ascultau cu ochii crescuți, înfiorați, **dar lacomi** să mai afle cui **i-a** mai sfâșiat pricoliciul rochia.

Pe un scaun cu spetează, mai de-o parte, ședea Serafima Mălai, surâzând cu ochii duși. Era puțin amețită de vinul cald și moleșită de căldura încinsă, grea a odăii. Hainele groase ale oamenilor ce umpleau încăperea răspândeau mirosuri aspre, ce-i înțepau nările. Putea simți și mirosul acriului **al sudorii lor**. Cu încetul însă, și-a învins **greața**. **Acum pleoapele i se lăsau** nebiruite asupra ochilor, o toropeală dulce o lua în stăpânirea ei, iar mirosul de trupuri omenești, amestecat cu aroma busuiocului și a vinului fiert — dres cu zahăr — începea chiar să-i placă, trezindu-i amintiri nu de mult trecute, despre copilăria ei, în curtea tatălui său — notarul clin Sâni Ioana. Serafima crescuse printre țărani, dar n'a uitat niciodată diferența dintre ea, domnișoara notarului, și ei. Chiar în primii ei ani, când mai umbla desculță și murdară prin praful uliței, îmbrăcată într'o simplă cămășuță lungă, ea începuse să simtă această diferență care **nu** isvora numai din părul tăiat scurt **cu** breton, **ci** dintr'o mie și unul ele motive !

Ea avea dreptul să se **răstească** la ceilalți copii, așa cum se răstia măicuța ei **la** servitoare sau la femeile venite la spălat, iar micii ei tovarăși de joacă **n'**aveau decât dreptul s'o asculte; pentru poznele ei, plăteau, oale sparte, alții; când ea înjura, lumea se minuna de cuminența ei, când înjurau alți copii, se alegeau cu o **scărmăneală**; duminica ea îmbrăca rochița de mătase, **i** se lega în păr o fundă și se încălța cu sâncălăuțe de lac, iar la **sfârșitul** slujbei popa îi întindea zâmbind părintește anafura — ceilalți copii rămâneau și duminica desbrăcați și **desculți și nu erau lăsați să s'apropie** de anafura. La școală apoi, ca ședea în banca întâia și fără multă bătaie de cap ieșea premianta întâia, iar copiii de țărani învățau mai greu și rămâneau și repetenți. Mai limpede și-a dat seama de asta după ce crescuse și nu mai umbla desculță decât prin ogradă și **grădină** și când nu se mai putea juca **nepedepsită** cu „țărăuii”. **Pe urmă** lucrurile **deveniră ca și** firești: ea domnișoară, oi țărani.

Diferența asta n'a **uitat-o** nici chiar mai târziu, când ia școala normală din Blaj, colegile ei ele curs superior o cam zeflerniseau pentru „grosolanția și vulgaritatea ei”, disprețuind-o penfrucă „ai rămate o țărancă, o țoapă dela țară”. **I-a** fost greu să se dezbrace de-o **scamă** de năravuri „țărănești” (ca să-și sufle **nasul direct pe** pământ, astupând pe rând câte-o nară **și suflând** puternic, să soarbă supă zgomotos, **țuguindu-și groaznic buzele groase**, să mestece plescăind din buze, **și** să so ocupe mai **rar de** îndeplinirea unor **anumite** cerințe igienico stricte) — și să deprindă alte năravuri „civilizate” (să folosească expresii mai alese în conversații, să **danseze foxtrott și slow**, să zâmbească „amabil”, să mănânce puil cu **furculița** și cuțitul, să bea fără să păteze

buza paharului cu ruj și încă o sută de astfel de porturi moderne). De deprins le-a deprins destul de repede — chiar dacă nu prea lesne — căci o ajuta firea ei mlădioasă, dar n'a ajuns niciodată până acolo, încât să le practice cu plăcere. Chiar, azi, dacă rămânea singură, își sufla nasul drept pe pământ, ștergând pe urmă cu talpa pantofului, plescăia din buze când mânca, și se îmbăia când da dumnezeu. Pe dinafară era însă totdeauna frumoasă, gătită și „distinsă”.

Serafima asculta aproape adormită sporovăială Crețoaiei, gândind: Ce prostii! Cât sunt de proști! Dar chiar povestea asta superstițioasă, așa cum se ivea în fața ochilor ei mijiți, în mijlocul acestor chipuri asudate, încinse de căldură și emoție, i se părea plină de un farmec ascuns, ce i se lipea de inimă cu atât mai mult cu cât îl socotea interzis pentru simțurile ei. În-drăzneala să rămână chiar cu privirile ațintite drept în ochii lui Constantin, a căror apă verde sclipea tot mai aprins din pricina vinului, și se bucura că-l tulbură și că ea însăși este tulburată.

Băuse și Istina vreo trei ulcici de vin, dar nu se îmbătase și urmărirea încordată această încrucișare vinovată a privirilor. În sufletul ei, era incredințată că învățătoarea nu va îngădui mai mult decât această ațâțare feciorului, dar nu-și putea domoli neliniștea de femeie amenințată în dragostea și fericirea ei.

Serafima ghicise ciuda Istinei și se bucura și de acest lucru.

Crețu Constantin mai ceru o ulcică de vin și-o bău pe nerăsuflăte, fără să-i pese că-și opărește buzele și limba.

Era cam pe la ceasul zece. Crețoaia ajunsese la amănuntele apariției în lume a pricoliciului, cum s'aude în fundul lumii urlet de câine, cum murgesc vitele înspăimântate, cum cântă stârniți cocoșii, cum se deschid și se 'nchid singure porțile și ușile, cum atunci îi primejdie să treci pe marginea drumului, ori peste pod, că-ți iese 'n cale pricoliciul.

Chiar în clipa aceea ușa se deschide, iar oamenii întorc obrajii speriați și uimiți.

Dar în ușe stă Macavei Savu, cu mustățile răsucite 'n sus, răsând:

— Bucuroși de oaspeți.

— Poftim, poftim.

Oamenii se urniră din încremenirea lor, glumind cu jumătate de gură:

— Bată-te să te bată, Savule. Gândeam că vine pricoliciul.

— De pricolici vorbești? — răsă Macavei tremurându-și mustățile mari.

— Apoi de pricolici... Despre ce să vorbim?

— Așa-i. Când n'ai despre ce povesti, povestești și despre pricolici. Ce să-i faci? Chiar tăcea nu poți, când îs mulți și cu ulcica de vin în mână.

— Așa-i, ha, ha. Ia, bată-te să te bată, Savule, că fain știi tu întoarce vorba.

— Apoi că nici n'o 'ntorc eu că se 'ntoarce singură ea prin gură. Așa-s vorbele.

— Ha, ha, ha.

Oamenii râdeau mai tare nu numai de glumele lui Macavei, ci și ca să-și scape ființa de teama uricioasă ce le-o vârșe în cuget povestea despre pricolici.

^ Macavei nu se așteptase să vorbească despre pricolici. Venise ca să vadă ce fac oamenii la șezătoarea Istinei. Cunoscând pe câțiva din cei ce veneau și pe la cămin, se gândise că n'a venit chiar degeaba. Socotise la început că va rămâne vreun sfert de ceas, apoi a doua zi va discuta cu

fiecare din cei pe care-i zărise la Istina. Fiind însă vorba despre pricolici, nu putea să nu pună și el un cuvânt.

— Bunăoară — continuă Macavei înveselit — eu când vreau să zic pricolici, îmi vine să zic chiabur.

Oamenii râseră iarăși deslănțuiți, numai Istina și Serafima fulgerară câte o uitătură ascuțită în partea în care se afla Constantin, Acesta albise ia față și vârîse repede mâna în buzunarul cioarecilor. Serafima trezită, îl urmărea acum cu ochii mari, curioasă, săgetată de-o bucurie violentă că se va petrece ceva îngrozitor sub ochii ei. Istina însă se strecură ușor printre oameni, așezându-se chiar lângă flăcău pe canapei, și-i puse mâna pe genunchi. Flăcăul scoase încet, încet, mâna din buzunar, și îndepărtă alene mâna femeii. Istina oftă ușurată și, se ridică să toarne vin în uicicile goale.

— Acuma știți de ce încurc eu vorbele astea?

— Nu știm.

— Nu știți? Atunci să vă spun. Mai de mult, oamenii nu știau cuvântul chiabur așa cum îl știu azi. Da' chiaburul ele mușcat, mușca rău și-atunci. Acum îi vine mai greu să muște, că i-am pus botniță. Așa-i?

— Așa, așa. Zi mai încolo...

Nu mai râdeau însă chiar toți câți erau ele față. Băgaseră unii de seamă ațâțarea încordată a lui Constantin și se temeau de el. Macavei însă nu părea să se sinchisească. întorcea când, și când, repede, câte-o privire aspră spre chipul acum roșu ca focul al lui Constantin și spunea mai departe:

— Ori dacă mușca, ce-au zis oamenii? Că dacă-i om și se face câine de mușcă, musai că-i pricolici.

Acum tăceau toți. Așteptau. Macavei tăcu o clipă și adăugă:

•— Doar n'o ieși cel dintâi pricolici de sub pod, chiar în poarta la Crețu Visalon?

— Ce-ai cu tata? răcni Constantin sculându-se'n picioare, încercând s'o dea la o parte pe Istina care-i tot puna în cale spatele ei lat și voinic. Serafima încleștase mâinile de marginea scaunului, gata să se scoale și s'o ia la fugă.

Macavei nu se neliniși. Grăi. potolit:

— Nimic n'aș avea cu tatâne-tău, dar dacă spunem povești, de ce să nu le spunem pe alea adevărate?

— Dece-l faci pe tata pricolici? — urlă iar Constantin dând să iasă dintre oamenii care-l țineau și-l ogoiau cu vorbe molcome.

— Cine ți. l-a făcut pricolici? — și se întoarse către ceilalți: — 'L'am făcut eu pricolici pe tatâne-său?

•— Nu, nu l-ai făcut — spuseră mai mulți ca să-l liniștească pe Constantin; îl vedeau beat și se temeau să nu facă vreo poznă, — dar și ei înțeleseră că Macavei anume a vorbit ele Visalon, amintind, de unde ieșise pricoliciul.

•— Eu nici n'aș putea să-l fac pricolici, chiar de-aș vrea.

Constantin se așeză obosit pe canapei. Oamenii surâseră, socotind că s'a liniștit și așteptau o nouă glumă dela Macavei.

— Voi doar știți cum spuneau bătrânii că se face omul pricolici? Dacă omul vrea să se 'mbogățească, face ce face și cheamă pe dracu', își vinde sufletul, se face pricolici și după aia toate-i merg bine. Așa era credința clin bătrâni. Poate că de-aia s'o mâniat Constantin, că el știe ceva. O fi chemat și Visalon pe dracu' și și'o dat sufletul pentru avere. Că avere are, da'suflet n'are.

— Să taci, mă hodorogule, să taci, •— mugi Constantin țâșnind dela locul său cu cosorul în mână, sbătându-se să scape de cei care îl opreau, s'a-

jungă aproape de Macavei Savu. Acesta aştepta un pic încruntat, dar cu linişte.

— Ascultă aici, mucosule, să nu-mi zici mie *mă*, că nu ne-am tras odată izmene. Şi-oi tăcea când -mi-a plăcea mie, nu când vrei tu.

— Să nu vorbeşti așa de tata! Să nu-l faci pricolici, gâfâia Constantin, holbând priviri otrăvite către Macavei şi muncindu-se să se desprindă din mâinile celorlalţi.

— Vorbesc așa cum îi. Altfel nu pot vorbi de-un chiabur.

— Uu! dumnezeul mamii tale de hodorog! —şi smulgându-se dintre oamenii care-l opreau se repezi cu cosorul deschis în mâna ridicată de-asupra capului, îmbrâncind ca să-şi facă loc. Macavei îl aştepta în'picioare, săgetânclu-l cu ură din ochii săi spălăciţi, oleacă bulbucăţi.

Constantin n'ajunse până la Macavei. Se împiedecă sau fu împiedecat. Se întinse cât era de lung la pământ. Până să se ridice, gemând, îşi venise în fire, stăpânindu-şi mânia. Cosorul îl scăpase şi nu-l mai căută. Se 'ntoarse teapăn, la locul său, fără a-şi domoli ura întipărită în căutătura sa.

Istina, bucuroasă că nu s'au întâmplat lucruri prea cu primejdie, se strădui să schimbe vorba, întrebând ce mai este nou pe la cămin, căci auzise că Macavei cheltueşte vreme multă pe-acolo.

Macavei povesti cum fac joc şi cor. Apoi se ridică şi dând bineţe plecă, adăugând:

— Acolo pot veni toţi oamenii ele treabă. Chiaburii, nu.

În mijlocul acestor întâmplări, Ana simţea că oamenii se schimbă faţă de ea, că ea însăşi se schimbă faţă de oameni. Cu fiecare zi se ivesc în jurul ei parcă alţi oameni sub chipurile lor de ieri, cu alte priviri şi alte vorbe. Se recunoşteau zâmbind ca la întoarcerea dintr'o călătorie îndelungată şi se mirau că vremea a crescut şi că ei s'au schimbat.

Până acum, ceilalţi oameni i se păruseră numai nişte inşi cu un nume sau altul, cu un chip sau altul, căroră la dai bineţe, le împrumuţi sita sau un ou, le citeşti duminica gazeta; mai încolo, toţi aceşti oameni erau streini, cu o viaţă de care ea nu se sinchisea prea mult.

Ea se gândise numai la soarta ei, iar mai târziu la soarta ei şi-a lui Petrea. Acum a început să înţeleagă un adevăr simplu, care-i dă bucurie şi înduioşare: nici unul dintre aceştia nu-i străin, soarta fiecăruia se întâlneşte cu soarta ei şi-a lui Petrea, într'o ţesătură strânsă şi trainică; scoţi un singur fir şi ţesătura se şubrezeşte; firele trebuie strânse, îndesite așa ca într'o pânză când o baţi cu spata.

Ana încă nu ştia limpede cum se va ridica satul, cum se va spulbera sărăcia; ajuta fetelor şi nevestelor să puie războiul şi lo arăta cum se ţese în opt şi douăsprezece iţe, le învăţa să ţeasă covoare şi scoarţe, le dăscălea cum să facă anumite mâncări şi cum să spele ca să iasă pânza albă ca zăpada. Plănuia în mintea ei, încă fără să mărturisească, că aceste fete vor câştiga bani pe scoarţe, îşi vor îmbrăca odăile, îşi vor face haine. Poate că se va putea face şi o cooperativă ca la Breţc. Atunci cătunul întreg se va ridica.

Ana îşi închipuia ele multe ori faţa de mâine a cătunului şi vedea ridicându-se case frumoase, cu pereţi înalţi, grădini cu meri şi pruni, iar în mijlocul satului Căminul cultural; şi-i auzea pe oamenii de mâine spunând: Vezi ce-a făcut Ana pentru noi? Şi-ameţea de mândrie, simţind cum se înalţă dela pământ.

Făcându-şi nărav să nu se gândească numai la sine şi la cuibuşorul ei călduţ, Ana îşi dădea seama, încă tulbure, că nu numai în sufletul ei se schim-

bă ceva, ci că oamenii din jurul ei trec de-aseenea printr'o schimbare a proape nevăzută, dar care nu poți să n'o simți.

Vedea în ultima vreme, cum Măriuca începuse a pune tot mai mult rost și cumpănă năvalnicelor ei revărsări de cuvinte. Neastâmpărul ei neîmblânzit, firea ei risipită, cunoștea o prefacere ciudată. Se părea că abia acum iese din copilărie și o părăsește ca să devie femeie. Râdea și acum destul, asvârlind scânteii din smoala ochilor ei vii și fără odihnă. Dar râdea altfel și nu pentru orice fleac; până și în veselie începea să pună rost și noimă. Ieșea la iveală, încet-încet, ascuțimea minții ei, iscoditoare și nedomolită, și mai ales o mare încăpățănare de om care dacă își pune în cap una, apoi nu se mai lasă întors din drum. Așa își pusese în gând că grupa lor U.T.M. trebuie strânsă mănunchiu să ducă greul muncii la Căminul cultural, așa că-i aduna des, punând la cale acțiuni care uneori stârneau uimire în cătun.

Ii adunase într'o zi, în ceasurile de-amiază, ca să meargă la Cărpiniș cu patru care, s'aducă scândurile pentru podele și pentru scenă; pietriș pentru pietruirea cărării din drum până în ușa Căminului și un car de lemne de mesteacăn ca să facă gard în jurul Căminului.

Era o zi de iarnă, aspră, geroasă, și tinerii s'au arătat nemulțumiți pentru acest drum greu; stăteau îngrămădiți în ușa Căminului, oleacă nepăsători, privind la vitele înjugate, ce rumegau, dând alene din coadă.

— Cine pornește pe-o vreme ca asta la drum așa de lung? se împotribeau ei îndemnurilor disperate ale Măriucii. Poate veni zăpadă și vânt, Ce te faci? — După ce-a trece iarna, om aduce tot ce trebuie.

Pantea Simion, sătul de cât se sbătuse să-i convingă, se rezemase supărat de loitra unui car, așteptând să pornească. În vremea asta, Macavei căuta alte și alte vorbe ca să moaie inimile feciorilor. Ana tăcea înegurată, chibzuind. Deodată, Măriuca spuse râzând sprinten:

— Uite ce-i, bade Savule. Nu-ți mai răci gura. Dacă ei nu vor, nu vor. Pierdem numai vremea. Hai să plecăm.

Macavei se sburli.

— Cum să plecăm? Cu cine?

— Apoi cu mine, cu Ana și cu Simion.

Macavei înțelese ceva.

— Aha. Să pornim. Hai, Ană!

— Hai, răspunse Ana și râzând subțire adăugă: — Eu zic să mai chemăm câteva fete.

— Om mai chema pe drum în colo. Simioanc, dă drumul la vite, și sărind într'un car, mai strigă către tinerii strânși în ușa Căminului:— Ce-i greu, las'să facă femeile. Noi sântem feciori, să ne ținem puterile pentru joc. Ceea, ne!

— Ceea, ne! îndemnă și Pantea vitele, săltându-se repede pe oiște.

Printre tinerii îngrămădiți în ușa căminului se iscă neliniște și murmur. Carele suiau domol pe dramul Cărpinișului. Până la ei se mai auzea glasul lui Macavei suduind pe nu știu ce tineri fără minte, care „nu pricep interesul lor și viitorul”

— Se duc, mă?

— Se duc. Nu vezi?

— Se duc, zău.

— Ce muieri, mă!

— Da' și noi bărbați!

— Uite-i că nu glumesc!

— Tu n'o știi pe Ana?

— Parcă Măriuca nu-i ca poprica?

- Hai să mergem.
 — Unde?
 — Acasă.
 — Și le lăsăm să ridice singure?
 — Treaba lor.
 — Apoi nici într'o săptămână n'or aduce ce-i de adus.
 — Așa-i.

Numai cei doi feciori ai lui Pasca — Piomulus și Ion — nu vorbeau. Ei surâdeau uitându-se lung după carele ce se pierdeau sus, după o cotitură, apoi se priviră și făcându-se de-odată serioși se întrebară:

- Mergem?
 — Mergem!

Porniră cu pași mari, grăbiți. Ajungând ca la o asvârlitură de băț se întoarseră și strigară, râzând:

- Tu Fârțuguș, nu vii?
 Fârțuguș se supără și strigă:
 — Nu.

— Nici tu nu vii, Niculae?

— Ba viu! — strigă Tomuța Niculae și porniră în fugă. După el se porniră pe rând și ceilalți. În urma tuturor alerga mărunț Gheorghisor Ilisie.

Carele s'au întors câte unul, aducând pietriș, scânduri pentru podele și scenă. Carul cu mestecei s'a întors aproape de miezul nopții, tulburând repetiția corului. Mai tare decât toți striga Fârțuguș:

— Vezi lemnul ăla mare? Eu l-am tăiat singur și eu l-am pus în car.

Pasca Ion și Romulus râdeau liniștiți, fără să mai spuie nimănui că toate celelalte lemne le-au tăiat și le-au pus în car ei doi și Pantea Simion.

Așa s'a întâmplat că a fost pietruită cărarea la Cămin. S'a tras un gard frumos alb în jurul lui, iar în încăperea cea mai mărișoară s'au așternut podele pe jos și s'a ridicat scena într'un capăt al ei. Și se pare că toate le-a făcut, cu mâna lui, Gheorghisor Ilisie, atât că l-au mai ajutat și ceilalți: „Harnic fecior, Fârțuguș ăsta!” își șopteau Păscăneștii dându-și coate și surâdeau.

Așa era Măriuca în ultima vreme, așa s'a întâmplat că acești flăcăi și fete, crescuți cum s'a nimerit, începură să simtă nevoia de a fi împreună, de a munci împreună, de a se sfădi și bucura împreună.

Iar de când, omorându-l cu vorba pe Pop Ioan, obținuse autorizație pentru baluri, câte-un bal în fiecă lună, utemiștii s'au decis s'o socotească un fel de comandant, ce-i drept cu rochie și păr lung împletit în conci, care țipă și-și strânge poalele între genunchi când, după joc, bărbatu-său o apucă și o ridică la un stângen dela podele, — totuși un comandant și doar uneori își șopteau: „fain om ar fi și Măriuca asta, de n'ar avea în loc de gură o moară stricată”. Și-i recunoscără autoritatea.

Pe Hurdubeț Ion — bărbatu-său — îl îndemna una 'ntr'una, să facă și el ba una, ba alta pentru Cămin, pentru echipa de dansuri, pentru cătun, și bărbatul se lăsa împins, cu mirare drăgăstoasă în ochii săi mari pentru mărunta sa nevastă. Aceasta era o bucurie numai a ei, pe care n'o spunea nimănui: răsul luminos și unda de fală ce aprindea fața uscățivă a lui Ion, când o vedea înconjurată de tineri, dând din mâini și din gură. Femeia se topea de dragoste atunci când, după ce-i povestea pe nerăsuflăte'toate câte le-a făcut de câteva ceasuri de când nu s'au văzut, el mormăia gros, netezindu-i părul negru: „bine-ai făcut”.

Pentru aceasta împăcare a bărbatului cu munca Măriucii, pe Ana o încerca

adesea o undă de invidie. În inima ei, ferea și ea un vis firav, încețoșat, în care Petrea al ei să rădă nestăpânindu-și entuziasmul din ochi când o va vedea în mijlocul oamenilor care o ascultă, dar norul cel negru ce-i întuneca casa nu se pricepea să-l risipească, oricât își sfârâma mintea. Petrea nu voia să știe de nimic. Oricum căuta să-l ogoaie, din orice parte s'ar fi apropiat de el, o primea ca un arici, cu spinii suferinții sale mute, prostești.

Oamenii toți în jurul ei se schimbau, începeau să se schimbe sau voiau și se străduiau să se schimbe, el însă se strângea îndărătnic în împotrivirea lui.

Și i se întâmpla această suferință neînchipuită dela Petrea, dela omul ei. Toți ceilalți păreau, să priceapă că ea trebuie să facă ceea ce facea, că altfel nici nu se puteau închipui lucrurile; Petrea nu voia să priceapă. Gând rămânea singură cu gândurile ei, își arunca sieși, uimită și rușinată, întreaga vină. Trăise până acum în dragostea ei ca o pasăre oarbă, ce cânta într-o cușcă de aur, alături de bărbatul ei, orb și el. Acum i s'au deschis ochii și ușița cuștii, să iasă în lume, într-o fericire mai mare și mai adâncă, dar omul ei nu vrea să vină după ea, bâjbâie și se împiedecă trist, trăgându-se tot mai în adâncul cușculiței lor de aur; iar ea stă pe prag într-o cumpănă fără ieșire.

Câteodată o înfiora o spaimă iară noimă; dacă și-o fi vârît Petrea în cap anumite vorbe de ocară, scornite de niște femei invidioase și fără strungă la gură, vorbe care au ajuns și la urechile ei!? Acele vorbe pe ea o umpluseră de scârbă și de rușine, dar răzbătuse mândră deasupra lor, arătându-se nepăsătoare. La început, ea nici nu se gândise ce va spune și ce va face Petrea; îl cunoștea că-i prea drept ca să rabde în inima sa asemenea bănueli în care nu credea nimeni și pe care acele cumetre le melițau fiindcă n'aveau ce lucra, înveselindu-se de suferințele astfel iscate în oameni.

Ana nu se îndoia nici o clipă de încrederea lui Petrea; el nu putea să nu vadă dragostea și cinstea ei. Petrea era un om prea cinstit cu sine însuși, ca să sufere neîncrederea în femeia ce-i era mai dragă ca lumina ochilor; mai curând ar fi făcut ceva îngrozitor — ceva la care ea nici nu cuteza să se gândească.

Asta nu putea fi. În miezul suferinței împietrite a lui Petrea stăruie o neînțelegere, ori o înțelegere pe dos a lucrurilor care se întâmplau. În ultima vreme la Nima, a rostului ei la Căminul cultural. Petrea nici să înțeleagă nu voia.

Când ea aflase că a fost făcut grăjdar, bucuroasă, nădăjduind, îl îndemnase:

— Acum să-nvceți să citești și să scrii, s'ajungi și mai sus.

— Da' ce? Așa cum. Îs nu Li-s bun?

— Cum vorbești tu, Petrea?

— Știu eu, vorbi altfel? Un grăjdar prost către o directoare?

— Petrea dragă, nu așa trebuie să înțelegi lucrurile.

— Las', nu mă mai dăscăli, că și-așa tot satul știe că eu îs prost și tu mintoasă.

Și din asta nu ieșea. Ana vedea înjurul ei întâmplările de dragoste ale altora, și bucurându-se pentru oi, se întrista pentru sine. |:

Într-o seară când veneau către Cămin, cu Macavei și cu Pantea Simion, s'a auzit de-odată din întuneric glasul Firuței strigând șoptit:

— Simioane!

Pantea s'a răsucit fără veste și-a pornit cu pași mari înspre glasul din întuneric. Intorcându-se, Ana a văzut cum fata face pași mărunți în fugă și sare la pieptul flăcăului, aruncându-și brațele pe după gâtul lui. I-a

auzit și gângăveala plângăcioasă și sărutarea. „Bine că s'au întâlnit, că de când așteaptă!” — s'a gândit ea și s'a bucurat din toată inima.

Pantea a întârziat în seara aceea la repetiție. Ana nici nu s'a mirat. Povestea lui Simion și-a Finiții se arăta destul de spinoasă la ceasul acela. Se iubeau din copilărie. Acum trebuiau să se ascundă de frica lui Sălcudeanu, care visa un ginere mai ca lumea pentru frumusețea și zestrea (trei iugăre și nouă oi) a fiicei, sale. Ii mai apăra — tăinuindu-le întâlnirile rare și neliniștite — Solomica, mama fetei, care ora olecuță de neam cu părinții lui Simion. Iar în ultima vreme, miștindu-și bărbatul, Solomia o lăsa pe fata la repetițiile de cor și de joc.

Totuși, tinerii aceștia erau mai fericiți decât ea, se gândea Ana. Necazul, lor este împotrivirea celorlalți. În ei, în niciunul, nu-i nici o împotrivire pentru gândurile celuilalt,

În mijlocul acestor întâmplări și prefaceri, viața Anei nu era ușoară și nici netedă, dar simțea că n'o mai poate părăsi, că nu se mai poate întoarce.

Se mai găseau, înși care râdeau când o auzeau vorbind despre viitorul cătunului, care nu credeau că o femeie are dreptul și puțința să se socotească luptătoare pentru acest viitor; și unii i-o și spuneau, fără să se sfiască, bucușoși, de înourarea ochilor ei albaștri:

— Hai, lasă-ne, Ană! Râșnița văd că ți-i meșteră, da' treaba asta nu-i ele tine. Acolo bărbat trebuie.

Ana își stăpânea cât putea necazul și pornea să vorbească însuflețită.

— Viața s'a schimbat, spunea ea. Is prea multe de făcut, nu-i îngăduit să ții de-oparte femeile. Dacă lucruri numai cu o mână, faci numai jumătate de lucru, trebuie să ții coada sapii, cu mâinile amândouă. Așa-i și dacă lași de-oparte puterea femeii; rămâi cu lucrul pe jumătate.

— Da, da. Minte ai tu, nu-i vorbă, dar păcat că ești femeie. N'ai să izbutești.

Ana nu se da bătută. Vorbea despre Căminul lor, despre femeile care conduceau fabrici și gospodării de stat, despre profesoare și femei medici. Neîncrezătorii, dădeau din cap și murmurau: — poate! ocolind apoi alte vorbe.

Ana însă nu se astâmpăra. Și căuta să-i convingă. Dospea în ea o ațâțare ciudată, care creștea mai mult. Atunci când i se părea că ceva o împiedică în drumul ei, încă nu-și dădea scama, dar în inima oi răsărea și creștea minunatul simțământ al luptei.

O stăpânea o grabă ele a cunoaște și de a face lucruri noi, nemai-cunoscute și nemaifăcute în cătunul acesta. Începea să deprindă patima cititului. În cărți i se părea că privește într'o oglindă care-i arăta însăși, viața oamenilor, dar mai plină de înțelesuri, într'o lumină mai limpede. Citea cărți în care se povesteau întâmplări despre oameni, și totdeauna le asemuia cu întâmplările din viața ei, și descoperea uluită că viața era mai frumoasă și mai bogată decât știuse și decât își închipuise; o mulțime de întâmplări uitate, prin care trecuse aproape nepăsătoare, se întorceau, cu înțelesul lor nou; pricepea așa de bine ele ce a fost săracă măicuța ei, de ce a urât întotdeauna pe cei bogați, înțelegea că Petrea îi e drag pentru că-i un om cumsecade și bun, dar încă slab în sufletul său, că el are încă nevoie de cineva care să-l apere, că numai ea poate să-l apere. Citea cărți despre femei și bărbați sovietici și înțelegea de ce sunt atât de puternici în fericirea lor. Făcea planuri și vorbea despre ele ca despre lucruri pe care

le poți pipăi cu mâna și se bucura de ele împreună cu cei din jurul ei, muncind sârguincioși la lucrurile mărunte ale începutului.

În mijlocul acestor oameni care aveau încredere în ea, îndrăzneala ei sporea și din nou își îngăduia să viseze un altfel de cătun, cu ulița pietruită și având stâlpi pe margine, cu un Cămin cum n'au alte sate, plin de oameni, de cântece, cu scenă mare, cu bibliotecă și cinematograful. Și undeva, într'un ungher, îl vedea și pe Petrea gârbovit peste carte, adâncit cuminte în citit.

•

Cu două seri înainte de serbarea de 30 Decembrie, a năvălit cu o falcă'n cer și una 'n pământ Sălcudeanu Vasilică. își împingea cu greu trupul mătăhălos prin mulțime, iscând svon do nemulțumire și sâsăituri care cereau liniște:

— Unde-i Ana?

— Șazi-ți în treabă, omule. Lasă-i să cânte. /

A ajuns găfâind în rândul întâi de bănci din fața scenei, și se făcu roșu și-și sburli mai tare mustățile, săgetând cu căutături cumplite pe Firuța, care în primul șir de coriști, cânta din toată puterea pieptului ei tânăr, cu ochii la dirijor.

Corul tăcu și oamenii aplaudară. Dar pe de-asupra larmei se auzi mugetul lui Sălcudeanu:

— Firuță, nu ți-am spus io c'aici n'ai ce căuta?

Și, oprit în fața scenei, își agita pumnul cât un mai.

Pe scenă, Firuța se făcu albă la chip.

Sala înțepeni într'o tăcere grea. De pe scenă coborîră repede Macavei și Ana.

— Ce-i Vasilică? Ce-i baiul?

— N'am treabă cu tine. Cu dumneai am, cu... directoarea!

— Cu mine, bade Vasîlică? Na, spune-ne, de ce ești atât de supărat?

— Ți-oi spune, n'ai grijă, ți-oi spune, mintenaș. Numa' Firuța să meargă acasă. Amu, ni.

— Stai, stai! Nu te grăbi, — îl opri din avânt Macavei. Dacă așa stă povestea, apoi trebuie să vorbești cu toată lumea asta din jur, că a lor îi Căminul și corul.

Oamenii se strânseseră împrejur și urmăreau în tăcere sfada. Ochii mulțimii, care îl pironneau acum cu neprietenie, îl sâcăiau și mai rău pe Sălcudeanu. I se părea ca și când s'ar uita cineva pe fereastră cum se desbracă să se culce.

— N'am treabă!

— Ei, nici așa nu se poate.

Nici liniștea și stăpânirea de sine, cu care și le rostea Macavei pe ale lui, nu-i plăceau și de aceea strigă și mai turbat:

— Să meargă acasă Firuța! Nu-i destul c-ați stricat pe ăialalți tineri?

— Las'c'a merge. Nu te pripți. Numa' vorba aia despre tineri s'o cam explici aci, în fața lumii, că-i vorbă mare.

Sălcudeanu se sperie oleacă de mânia abia ținută a lui Macavei și de svonul nelămurit și frământat ce se iscăse în sală, dar de oprit nu mai era chip să se oprească:

— Da, că-i adunați aici laolaltă, fete și feciori și cine știe ce mai fac!

— Ce fac? Ce știi tu că fac? Dacă știi, spune. Hai, spune.

Acum Macavei îl ținea de-o mână și i se uita în ochi-de-aproape. Așa de aproape că Sălcudeanu putea să-i numere crețurile obrazului și firele rare de barbă. Și se mira cât de rău se pot uita ochii aceia spălăciți ai lui Savu.

Isbucni, smulgându-și mâna:

— Da' știe dracul! Numa aia știu, că Firuța îmi vine-acasă pe'a miezul nopții, cu prăpăditul ăla al lui Pantea de mână și se pupă ca porcii, în grădină.

— Așa? — În ochii lui Macavei luci o scânteie de voieșie. Așa! Mai făcu odată și râse. Da' tu, mă Vasilică, nu te-ai pupat cu Solomica până nu v'ați luat?

Râsul se întinse ca durduiturile tunetului, în lungul și latul sălii, renăscând mereu, ca valurile isbite de mal.

Această întorsătură îl zăpăci pe Sălcudeanu. întâi chihoti și el, prostește, fără să-și deie seama, apoi se făcu roșu la față și mai pe urmă înghiți un nod cât pumnul. îngână:

— Da, cum să nu... și nemaiputându-se ține se porni și el pe răs, cutremurându-se din tot trupul, mânat laolaltă cu hohotul sălii, care crescut nemăsurat după răspunsul său îngâimăcit.

După ce lumea se liniști, Sălcudeanu se trezi că nu mai are ce spune. Simțea cum mânia i se moaie, cum începe să se rușineze de lume. Se învârtea în loc, sbătându-se să-și adune mintea, își totvâra și își scotea mâinile din chimir, se uita în dreapta, se uita în stânga, se uita la Firuța care sta plină de frică pe scenă, la Macavei care-i surâdea pe sub mustață, la Ana care părea încruntată, la oamenii din jur care-l împungeau cu început de răs în ochi.

întrebarea lui Macavei căzu pe neașteptate:

— Na, ș-acuma cu Firuța cum rămâne?

Sălcudeanu făcu ochii mari, buimăcit, și bâlbâi:

— D'apoi noi... cu Solomica... ne-am luat.

— S'or lua și ei, că se plac.

Acum Sălcudeanu se'ncordă de-odată din trup, proptindu-se pe tălpile-i late și mugii înfundat:

— Nu-mi dau fata după un nima'n drum.

Și întorcându-se spre fiică-sa, porunci:

— Hai acasă!

Apoi, apucând-o de mână, o trase după sine, trecând printre oameni cu capul în piept, cu căciula lăsată pe ochi.

În locul său din marginea sălii, Pantea Simion, văzând-o pe Firuța târîtă de tatăl ei, simțea cum se încălzește sângele în el; fata îl căuta cu ochii deznădăjduiți și el nu era acolo s'o ție în brațe și s'o apere.

De această neîmpotrivire a flăcăului s'au mirat destul oamenii, și mai cu seamă feciorii au murmurat înăbușit.

A doua zi, aproape de amiază, Macavei Savu s'a dus la Sălcudeanu și a început să-l săcăie și l-a tot săcăit vreme de vre-o patru ceasuri, fără să-l poată îndupleca. l-a vorbit frumos ca unui prieten vechi ce-l avea și s'a răstit suduindu-l, l-a apucat de piept și l-a mângâiat pe umeri, l-a făcut prost și l-a rugat să aibă milă de sufletul copilului său. Dar ce n'a pomenit și ce n'a încercat? Ca de piatră, Sălcudeanu nu se da. Se încrunta și-i întorcea sudalma când era suduit, surâdea și-i scăpau lacrimile când își aducea aminte de dragostea tinereții sale, dar la urmă mormăia:

— N'o las. Io am lucrat pentru pământ. Nu-l dau oricui.

De zece ori s'a sculat Macavei să plece, strigând:

— Ești aii prost, Vasilică!

De zece ori Vasilică i-a răspuns împungos:

— Ești un măgar bătrân, Savule.

Și Macavei se întorcea din ușă și iar se așeza pe scaun, ștergându-și nădușala de pe frunte și oftând, apoi după ce se odihnea cât se odihnea, o pornea iar dela început.

Când vremea se însera, Macavei a ajuns la capătul răbdării. Din ușă, tremurând de mânie, s'a întors spre Vasilică fulgorându-l cu ochii albaștri spălăciți, un pic bulbucăți și a gemut:

— Nu te-am știut dușman. Da' amu te știu. Ești un dușman pentru cătun, un dușman pentru Republică. Un dușmani

Și ieși, călcând greu prin zăpada înghețată.

A intrat în Cămin, mohorât și a șuerat doar:

— N'a vrut!

Și s'a trântit amărît pe-o laviță.

— Ce facem? Cine-a cânta doina? au întrebat coriștii.

Ana a hotărît aproape plângând:

— Ce să facem? N'o.in cânta-o.

Și și-au continuat repetiția, fără nicio voie, cântând parcă cu gurile altora.

Ca la vreo jumătate de ceas, ușa s'a izbit do perete și a pășit înăuntru Firuța, mută de bucurie, iar în urma ei, cu capul în piept, Sălcudeanu Vasilică.

Firuța a urcat sprintenă pe scenă, iar Sălcudeanu s'a așezat pe-o laviță din rândul întâi, strângându-și pumnii între genunchi și uitându-se numai și numai la vârfurile bocancilor săi, de pe care zăpada topită șiroia încetinel.

Iar când Macavei s'a apropiat și a încercat să-i dea mâna, Sălcudeanu s'a tras la o parte:

— Ce dai mâna cu dușmanul?

Și n'a vrut să audă de nimic. Numai când Firuța a început să cânte cu glasul ei de pitulice, a tresărit și fața i s'a muiat într'un zâmbet care a ținut cât a ținut cântecul.

•

Astfel, după zdruncinuri și suișuri line, după bolovănișuri și cărări înflorite, după răs și plâns, s'a arătat și ziua mult așteptată.

În acea zi se nimerise de-asupra Nimei un senin înghețat și țeapăn, și pe pământ o zăpadă aspră, ce crișca sub pași, ca sticla pisată. Aerul împungea nările cu ace de foc, scoțând în ochi lacrimi ce înghețau pe obraji. Pe ulițe, oamenii alergau, mânați de-o grabă nedomolită, ghemuindu-se înspre ei. Înșiși, ca pentru a-și ține de cald.

Către ceasurile zece, Căminul se umpluse. Oamenii n'au avut răbdare să aștepte până la două după amiază, când era hotărîtă începerea serbării. Ședeau, tăcuți ori șoptind și priveau curioși/cum câțiva utemiști pregăteau scena, împodobind-o cu crengi de brad, cu țoale și scoarțe, cu flori de hârtie culese cine știe de pe unde, și cu două steaguri mari, cusute de-o parte și de alta a cortinei — unul roșu, celălalt roșu-galben-albastru. Oamenii se bucurau de atâtea podoabo și arătau, unii altora cu satisfacție:

— Uite, țolul ăla roșu, cu flori galbene, l-a dat Saveta mea.

— A mea a dat ștergarul ăla mare, cu flori mierii.

— Io am dat lepedeele *) eștea din față.

*) Cearceafuri

Cam pe la amiază răsări pe acolo Măriuca lui Hurdubeț și **cercetă** totul cu de-amănuntul, se sui pe un scaun și înălță un pic colțul, unui tablou ce **i se** păruse înclinat, întinse de unul din steaguri care se boțise ușor într'o parte, mai făcu o cută la un ștergar ce învelea portretul tovarășului Stalin, apoi se trase în fundul sălii și privi încă odată. Pe urmă începu să-și caute utemiștii, să-i adune într'o sală vecină, să sfătuiască **nu** știu ce.

Curând sosi și Ana. Era albă la chip de nesomn și gândită. Scrisese toată noaptea la cuvântarea ei și-acum se temea că nu va **fi bună**. II căuta pe Macavei Savu, încă nu **se'ntorsesese dela** Cărpiniș undo plecase să-i aducă pe Pop Ioan, Ionu Cicului și pe Toderas. Nu află nici pe Măriuca, nici pe Pantea Simion. Fiecare avea de făcut un lucru anume și n'aveau cum să fie în sala „mare” la acel ceas, dar Ana era tot mai tulburată, nu-și afla locul și uita mereu chiar ce trebuia să știe mai bine. S'a pomenit de câteva ori **mirându-se** chiar de acest aer de sărbătoare al oamenilor și al sălii, de îmbrăcămintea lor de zile mari, de obrajii rași, de năfrămile roșii însăilate cu aur; dar apoi și-a adus aminte că-i chiar o sărbătoare și că peste un ceas ea va vorbi acolo sus, pe scenă, în fața acestor fețe atât de cunoscute — care acum păreau îndepărtate și ciudat ele streine.

Odată cu ea, venise și Petrea și se așezase aproape **de** ușă, lângă perete, strângând, căciula sub cot. De-acolo o urmărea fără încetare, **cu** priviri obosite și resemnate. Nu răspunse nici la întrebarea **de** sănătate a lui Hurdubeț Ion, Când intră Pantea Simion, tresări, și nu-l mai scăpă din ochi. Când acesta **s'apropie** de Ana și începu să-i spuie ceva, ușor îmbujorat și tot strângându-și cojocul la gât, Petrea își smulse căciula de sub cot și începu să și-o frământa în pumni.

Apoi se auziră zurgălăi **apropiindu-se** și-o sanie se opri în fața Căminului. Intrară Macavei, Pop **Ioan**, Toderas, Ionu Cicului, Ștefan Ionescu și-un alt învățător, mai bătrân, din Cărpiniș. Dădu. binețe și **s'așezară** printre oameni, pornind vorbe **despre** multe și mărunte.

Macavei o luă pe Ana de-o parte și o întrebă de-s toate gata.

— Gata! răspunse ea și simțea cum îi tremură tot trupul.

— Atunci să'ncepem.

— Să'ncepem — șopti. Ana și făcu un semn din cap, pe care nimeni nu-l înțelegea. Totuși, ca mânat de-o tainică înțelegere, corul se adună pe scenă. Ștefan Ionescu ieși dintre oameni, palid de emoție, **împiedicându-so** în proprii săi pași și se sui și el. Așeză cântăreții și făcu semn pentru tragerea cortinei. Apoi dădu **tonul și** ridică mâinile în aer. Simțea, parcă cusute de el, toate acele priviri atente, împietrite într'o așteptare încordată. Se temeau toți. **Și** el se temea. Mai găngavi, odată tonul, apoi. trânti, mâinile în jos, strigând mai taro decât toți la **un** loc:

Sdrobite cătușe în urmă rămân,
In. frunte-i mereu muncitorul...

Corul cânta. Cânta cum nu mai cântase niciodată. Cutremura ferestrele, punea stăpânire pe oamenii din sală, ridicați în picioare, îi umplea de un sentiment nou, pe **care nu-l** cunoscuseră. Și-l **așteptau**.

Cântecul tăcu **la** capătul unor acorduri înalte și se făcu **liniște** în sală. O singură clipă. Pe urmă so auziră două palme bătute de-olaltă. **Și** apoi toate. Ca o furtună.

Oamenii se așezară și în fața **lor, sus pe scenă, ieși** Ana **Nucului**. Zâmbea cu privirile rătăcite. Ținea în mână o foaie de hârtie scrisă. Oamenii amuțiră. Ea îngălbeni.

I se păru **de-odată că** a uitat să vorbească, și că a uitat totul. Recu-

ÎIOSCU în mulțime ochii surzătorii al lui Ionu Cicului, iar acolo în fundul sălii, ca pe o umbră, pe Petrea.

N'avea nici în trup, nici în cap, nici o putere și își dădu seama că-i singură pe scenă, acolo, sus, fără scăpare. Fără voie, mâna i se ridică, încercând s'apuce. Văzu hârtia scrisă mărunț, o strânse mototol și atunci își aminti — într'o străfulgere — că ea trebuie să țină o cuvântare. Se trezi că spune:

— Tovarăși... Tovarăși și prieteni...

Când își auzi glasul puțin cântat, o liniște mare, toropitoare i se împărștie prin tot trupul, cuvintele se porniseră neîmpiedecate și ieșeau ca măgelele pe ață, sunând limpede ca niște clopoței, iar oamenii ascultau cu răsufierea tăiată.

— Azi e-o mare sărbătoare pentru Republică, iar pentru cătun, de două ori sărbătoare. Căminul nostru a făcut singur o serbare...

Cuvântarea de pe hârtie a rămas uitată... Uitate au rămas și cuvintele culese cu trudă din cărți. Povesti oamenilor istoria scurtă a Căminului lor, tot ce au făcut și cum au făcut, lăudându-i pe toți aceia care au pus umărul. Apoi strigă:

— Trăiască Republica! Trăiască Partidul!

Oamenii s'au ridicat din nou în picioare, bătând din palme.

Ea se mira c'a terminat și să totul a trecut atât de ușor, atât de firesc. Zâmbea numai din ochii ei albaștri, păstrând în obraji un aer solemn, de sărbătoare, de care încă nici nu-și da seama.

Și iar a intrat corul de a cântat doina, storcând lacrimi din ochii cei mulți din sală. Mai tare s'a bucurat și a plâns Sălcudeanu. Când a auzit glasul Firuții terminându-și cântecul, o lacrimă i s'a prelins pe obraz și a fugit pe mustață la vale, tremurând o clipă în colțul ei. Vasilică s'a întors către vecinul lui din dreapta și lovindu-l cu pumnul peste genunchi, l-a întrebat:

— Auzi, mă, cum cântă fata mea?!?

— O aud — făcu celălalt fără să-l privească, iar Sălcudeanu simți că-l apucă leșinul când cunoscă în vecinul său pe Pantea Gligore, tatăl lui Simion.

Se întoarse înciudat cu spatele, apoi iar se întoarse spre Gligore și se minună că și între genele acestuia sclipește un pui de lacrimă.

Făcu: „Hm!” și își îndreptă fața și atenția iarăși spre scenă. Văzu bărbați în straie albe strânși în șerpăre late la mijloc și femei în împres-trițări plăcute vederii, cu fire de argint, pe catrința neagră, cu flori roșii și albastre pe mânecile largi, amestecându-se în joc — în jocul vechi și cunoscut, pe care-l purtase și el când fusese tânăr, dar care părea nou acum, pentru că pașii se întâmplau de-odată, pentru că picioarele săltau deodată și deodată se prindeau și se desprindeau perechile fără să se lovească deo-laltă. Se miră iar:

— Mă, da'ce rânduiala dracului!

Și iarăși stoarse două lacrimi, când băgă de seamă că Firuța lui îi cea mai frumoasă fată și că nici una nu joacă așa ca ea. O joacă Simionu lui Pantea, e drept, dar o învârte bine — n'ai ce zice!

Nu înțelegea el bine, Sălcudeanu, ce-i cu el, dar începea să i se pară că-i place ce-i văd ochii și nici el nu știa cum s'a întors iar la Pantea Gligore și lovindu-l iar peste genunchi, i-a strigat:

— Da' și 'al tău joacă fain, n'am ce zice!

Strecurat printre oameni, mut ca o umbră, sta nemișcat în ultimul

rând Constantin Crețu și privea scena, urmărind cu ochii împietriți cum joacă Firuța în brațele lui Pantea Simion.

Constantin ajunsese la acel capăt în care ura și mânia s'au topit una într'alt'a și-ți dau o stare buimacă, vecină cu nebunia, când toate ți se par cu puțință, când ești gata să sfâșii sau să te sfâșii, când nu mai poți porunci nici minții nici mișcărilor tale, ți se pare firesc să faci cu totul altceva decât ti-ai pus în gând cu o clipă mai devreme, iar pe urmă îți dai seama că chiar tu ai voit să faci totul pe dos decât plănuiseși.

De joc nu se lăsase, măcar că nu mai avea nici o nădejde că Firuța s'ar mai putea apropia de el. Dar aducea țigani în fiecare duminică și destupa sticle de vin, îmbătându-se și jucând până cădea jos. Iar în ultima săptămână adusesse lăutari și la Istina, de se'ncinscse un ospăț și-un desmăț neînchipuit. De când ninsese, mutase jocul în odaia din față a casei lor. Făcea aceste jocuri și chefuri la șezătoare, stăpânit de o furie continuă, nedomolită. Se bucura cu toată răutatea de care era în stare sufletul său, când vedea că mai vin feciori și fete să joace și să bei. Dar când ieșea dela joc și-și arunca ochii — chiar fără voie — sus în deal, vedea lumină la ferestrele Căminului cultural și-auzea cântec de oameni mulți. Rămânea țeapăn, cu ochii implântați în aceste ferestre luminate și strângea numai mut din fălci.

Până' într'o vreme crezuse că-l urăște numai pe Simion Pantea, pentru că-i luase pe Firuța. I se păruse că se miră de ura lui Visalon împotriva tuturor- și că o socoate o țicncală de bătrân prostit. Acum însă îi era și ci în aceeaș măsură pe toți. Înțelegea semnul acesta pe care Căminul lor cultural i-l aducea din viitor. Acum cinci sau șase ani, feciori ca el nici nu întreabau pe fete dacă-i iubesc sau nu. Averea lor le dădea dreptul de-a le lua. Așa-și făcuse de cap Victor, vâru-său, cu cine i-a plăcut. Acum, când îi tânăr și bogat, el trebuie să se deie de-oparte. Mai înțelegea că nu-i vorba doar de dragoste și de plăcere, că vremea asta pe care i-o prezice Căminul lor, nu-i va fura numai fata care i-a plăcut, ci încă multe alte lucruri, și că viața lui va fi cum nu și-a dorit-o.

Acum sta judecând rece cum îl va omorî pe Pantea Simion. Întâi îl va omorî pe Simion. Apoi va vedea. Se apropie prin lume, când vor ieși, și-i bagă cosorul în spate, apoi îl răsuțește uite, așa! Se și bucura. Acum o strânge pe Firuța în brațe și râde în jos către ea, dar peste două ceasuri o să zacă galben, întins pe spate. Apoi nici nu-i mai pasă ce va fi.

Oamenii în jurul lui rîd, se bucură și bat din palme. Constantin îi privește ca trezit din somn. I se pare o clipa că nici nu i-a văzut până atunci. Apoi își aduce aminte că aici i-a aflat și că se gândea cum să-l omoare pe Simion. Înțelege că nu-i destul să-l omoare pe Simion. Aștia toți trebuiau omorîți. Așa simțea el, o nevoie pe care n'o putea înfrânge, să vâre cosorul în fiecare pe rând și să-l răsuțească, uite așa!

Își dă seama că-i un gând nebunesc și că ei îl vor omorî dacă scoate cosorul. Is mulți și fericiți. Și oamenii fericiți nu-s fricoși. Nici el n'a fost fricos câtă vreme a avut dece să fie fericit. Acum se pare că-i și el fricos, căci știe limpede că nu va îndrăzni să scoată cosorul, II strânge în pumn, în buzunar, ațâțat, dar îndrăzneala nu-i crește în inimă. Se simte singur în mijlocul lor și-i o frică.

Serbarea s'a încheiat și acest lucru trist, Macavei l-a anunțat de trei ori sus pe scenă, clar oamenii nu se îndurau să plece. Mai așteptau, vorbind între ei cu glasuri înăbușite, cu ochii la cortina făcută din cearceafuri albe.

Apoi se aleseră câteva grupuri, în mai fiecare corn al încăperii. Intr'unul se bucurau, comentând cu de-amănuntul fiecare clipă a serbării, cei

mai tineri. In mijlocul lor râdea, vorbea mult și da repede din mâini Măriuca. Lângă ea sta, privind-o fericit, Hurdubeț Ion. Acolo erau și Firuța și Simion, alăturați. Ei nu vorbeau, de loc și nici nu se prea avântau în hohote: mai mult se priveau, rumenindu-se la față. In alt ungher se strânseseră câțiva bătrâni, minunându-se de jocurile frumoase — mai frumoase parcă de cum au fost mai demult — și lăudau priceperea lui Hurdubeț.

— Cine-ar fi crezut?

— D'apoi azi multe se'ntâmplă, cum nu te-ai aștepta...

Iar în altul, într'o îngrămădire mare, sta Ionu Cicului ascultând ce spune unul și altul. Se vedea după strălucirea ochilor că-i place ceea ce aude. Mereu se apleca spre urechea lui Pop Ioan, care ședea lângă el, mândru ca un păun.

Ana Nucului sta pierdută în mijlocul lumii, surdă la toate laudele, ascultând numai la încântarea sufletului ei.

— Fain le-ai făcut, Ană!

— Mai cu cap ca un bărbat.

— Cine ar crede că n'ai umblat în școli?

— Să știi, Ană, că tare ne-a plăcut, să mai faceți!

Ea îi auzea ca dintr'un vis — fără să caute înțelesul vorbelor lor — și răspundea. Iar oamenii credeau că-i e rușine și iar o încercări cu laude.

Pe urmă, Ionu Cicului și ceilalți oaspeți din Cărpiniș se ridicară să plece. Ionu Cicului a luat-o de-oparte pe Ana și i-a spus, scuturându-i bărbătește mâna:

— Ai lucrat frumos și bine. Acum trebuie numai să nu lași din mână ce-ai apucat. Să faceți aici lucruri mai frumoase și mai bune.

Oamenii au început să iasă, îngrămădindu-se.

Dus de mulțime, făsându-se purtat, Constantin căuta să s'apropie de locul în care se aflau alături Simion și Firuța. Nu pierdea din ochi nici una din mișcărilor lor. Vedea cum fata râde, cu obrazii rumeniți de plăcere, cum el s'apleacă spre ea, șoptind ceva, cu acel zâmbet pierdut al îndrăgostitului, fericit, întipărit pe față.

Constantin era liniștit și potolit. Privea pe cei doi îndrăgostiți cum ar fi privit pe doi streini. Dar îi ura pe amândoi pentru fericirea lor. Ii ura, mai adânc și mai potolit, și mai fără cruțare. „Poate c'o omor și pe ea” — se gândea el, rece, împăcat cu sine.

Se feri ușor de umărul greu al lui Petrea Nucu, care-i sta în cale, neclintit, așteptând. Trecu cu privirile peste fețele răzătoare ale feciorilor lui Pasca, care își făceau loc prin mulțime, legănându-se alene. „De ce-or fi râzând așa, măgarii ăștia?!”

Mai avea puțini pași până s'ajungă în spatele lui Simion. E-acolo Sălcudeanu, ca un bolovan uriaș și vorbește râzând zgomotos cu Macavei Savu. „Râde și-ăsta! Nu-i pasă că fată-sa-i acolo cu ăla!”

Acum. Era chiar în spatele lui Simion. Ii vedea sumanul sur, gros, de pe umăr, întins pe spatele sale late, gulerul de blană de miel și căciula neagră, cu vârful înclinat ușor în stânga.

Va împlânta cosorul drept sub buza căciulii, Ia îmbinarea gâtului cu umărul, apoi îl va răsuci, uite-așa!

Se bucura c'a ajuns până aici și nimeni nu l-a simțit. A trecut pe sub nasul lui Macavei Savu („Și pe ăsta trebuie să-l omor! El îi capul la toate”) și de fericit ce-i, nici nu l-a văzut. Nici unul nu bănuiește că într'o clipă el scoate cuțitul și-l bagă'n carnea caldă a lui Simion.

Constantin nu scoate cuțitul și nu-l împlântă. Trece încetinel înainte, înțelege că nici nu se putea altfel, că a făcut tare bine. Pe Simion îl va o-

morî altfel. Şi pe Macavei. Şi pe toţi. Ii va omorî așa ca ei să nu-l poată prinde, așa ca el să rămâie viu, să se poată bucura și să fie fericit. „Pe S-Iaion îl omor într'o noapte, când nu vede nimeni. Şi pe Macavei tot așa”.

De jos, din poarta curții lor, privea la oameni cum se perindă, cu fețe luminoase, fără să-l vadă.

În sala Căminului, nu mai rămase nimeni. Ana porni și ea, ca plutind. Afară, în ușă, o aștepta Petrea, mut, vânător do obraz, privind cu ură *fk* toți oamenii aceia care se bucurau de vrednicia nevestei sale, lăudând-o și îmbrățișând-o, uitând cu totul că pe lume se mai aHă. și el, bărbatul ei, al directoarei!...

Ana încercă să-i ia de mână. Ei nu și-o lăsă, ci o urma, cu un pas înapoia ei, fără voie.

Numai acasă, după ce ațâță focul și puse jos sumanul, trântindu-se pe-un scaun, gemu, abia auzit:

— Ană, io nu mai pot!

Ana se trezi din visu-i, ca scuturată de-o spaimă de ciută gonită do hăitași. O durere ageră, proaspătă, săgeta rana veche. Omul ei. năruia cu pumnul său, din nou, acea nădejde de fericire.

Ea n'a putut spune atunci nimic. Se ghemui pe scăunașul de lângă cuptor, urmărind tăcută bătaia vie a flăcărilor. Dibuia în străfundul conștiinței sale, născându-se greu, o întrebare, care tot creștea chinuită^ când o putea și el pricepe? Și-odată cu întrebarea, teama veche, rea ca o pecingine uricioasă, o învăluia tot mai mult și mai. mult: Și dacă n'a pricepe? Dacă n'a vrea să priceapă? Ce se va alege de ea? De viața ei? De casa ei?

VII

Iarna a trecut grăbită și a căzut o primăvară timpurie, vestitoare de belșug. Luna lui Februarie a stricat repede zăpezile și a slobozit peste pământuri ploii cu lapoviță și vânturi fără conținere. Martie a găsit locurile de față sbicite, mai gata pentru plug. Pământul desbrăcat de omături răsufila larg, aburind către soare. Dinspre ogoare pătrundea spre sat mirosul ațâțator de pământ umed și proaspăt. Prin aer începeau a clincăni — sfiolinc încă — păsările țării, bucuoase că foamea și înghețul s'au topit.

În fiecare dimineață, oamenii din Nima ieșeau în prag și căutau, la cer, apoi, cu mâna streășină la ochi, la hotar, cât îl puteau cuprinde. Chipurile lor muiate, obosite de-atâta stat în casă, râdeau, iar nările lor înghițeau lacome vânturile pline de prospețime.

După ce cărările s'au mai sbicit, ieșeau într'una pe hotar și cercau pământul. Luau în pumni, frământând-o, glia moale, bucurându-se de vederea mustului noroios ce li se scurgea printre degete.

Încă o zi, încă două — și dacă vremea stă bună, plugurile aveau să muște flămânde în brazdă.

Acest răgaz de așteptare nu și-l petrecură chiar cu mâinile în sân. După un plan făcut de Macavei Savu, și cu alții din sat, își duceau plugul, grapa, o roată, ori o oiște de car, o sapă, ori o plivitoare la fierar și, adăstând admirau mușchii mlădioși ce jucau sub pielea de aramă a fierarului, ori, dându-și coate, se prindeau în rămășag că n'o să treacă nici până ai număra la zece, și Macavei trebuie să se arate, întrebând:

— Gheorghisor și-a adus plugul?

Și n'a trecut nici până să numere la -zece, și Macavei Savu s'a arătat, cu bocancii grei de tină, silindu-se ca alungat din urmă. Cătă cercetător

la cei strânși grămadă pe bătătura îngustă din fața fierăriei și dete binețe, apoi întrebă:

— Da' Gheorghisor nu si-a adus plugul?

— Nu!

— Mă, și Gliorghisor așa! Te înțelegei cu el ca cu Un om, și el... (Făcu o mișcare din cap, care însemna: chiar și ai cu cine vorbi!) Apoi se mai uită odată dacă sunt de față toți aceia care trebuiau să fie și plecă nemulțumit.

Nemulțumirile erau multe pe capul lui în ultimele două-trei săptămâni. Se și învățase oarecum cu ele și nu-și mai desfăcea de pe față pecetea aceea încruntată de ciudă amestecată cu îndârjire și-o picătură de întristare, de care râdea, ironizându-l Ionu Cicului:

— Dece n'ai încredere în oameni? înseamnă că n'ai nici în tine însuși. Iar de această vorbă el se supăra mai rău decât de orice.

Pe la jumătatea lui Martie, primăvara s'a deslănțuit întreagă, ca frumusețea unei fete când împlinește optsprezece ani. Sub țipătul înalt al găștilor ce se întorceau dedeaparte, oamenii au stupit în palme și și-au apăsat mâinile nerăbdătoare pe coarcele plugului, îmbătându-se de mirosul reavăn al primei brazde răsturnate. Peste hotarul larg răsuna îndemnul lung al țăranului către vitele ce-și întindeau cu încordare grumajii lor de piatră, suind dealurile grele și clicoase ale Nimei.

Mugurii plesneau în grădini, mieii topăiau pe picioarele lor neîndemnatice, tremurându-și sfârcul cozii, copiii se aruncau în soare, desculți și 'n capul gol, cu țipete și sbenguiri nebune, iar fetele ieșite pe prispe, întindeau prelung mâinile în aer, zâmbind către lumea întreagă, ca trezite după un somn lung.

Și a început munca cea crâncenă, care nu cunoaște hodină, trânta nverșunată, cu icneli și sudoare, a țăranului cu pământul.

În acel an, aceste icneli ale primăverii au început într'altfel ca de obicei.

Încă în luna Februarie a ieșit o Hotărîre a Partidului și Guvernului despre însămânțări, pe care oamenii au cetit-o ori au aflat-o. După ce-au împăturit gazeta, s'au mirat căinai toate trebuie făcute mai devreme. Unii chiar s'au îndoit c'ar fi bună una ca asta. Dar rânduiala lucrurilor le-a plăcut la cei mai mulți și au spus:

— Aici se vede cap de gospodar.

Cam în vremea aceea s'a ținut la Cărpiniș o adunare a comuniștilor, la care au fost chemați și conducătorii organizațiilor de masă. Din Nima s'au dus Macavei, Măriuca și Ana. S'a vorbit numai de însămânțări.

— Va trebui să dăm o bătălie fără seamăn — a spus Ionu Cicului. Peste un an, pășim în cincinal și trebuie să fim bine pregătiți. O recoltă bună, fără pagube, este una din condițiile principale. Așa că vreme de stat nu mai este. Toate puterile noastre acum, cătră însămânțări. Cu ăst gând ne culcăm noaptea, cu ăsta ne sculăm dimineața.

S'a făcut un plan mare, din care n'a fost uitat nimic; nici sămânța de soi, nici atelajele, nici munca de agitație și nici contribuția Căminelor culturale. Scria în plan de conferințe, de broșuri, de afișe și de întrecere, într'un loc mare scria despre chiaburi și cum trebuie să stea comuniștii și ceilalți țărani muncitori cu ochii pe ei...

Ana și Măriuca se bucurau, ascultând că pentru Căminul din Nima, ca și pentru grupa de utemiști, munca n'a fost drămuțită. După cum scria, în plan, la Nima, utemiștii erau *baza*, iar Căminul o *pârghie importantă*,

(cuvinte puse acolo do Ionu Cicului, și a căror sonoritate misterioasă parcă da un preț și mai mare lucrurilor acestora). Macavei însă și-a înfipt degeiele în părul **suriu, netuns** demult, și trăgând de el, s'a îngrozit: „De **însămânțări** răspund io. De U.T.M. răspund io. De Cămin răspund io. Nici nu-i mult!”

După adunare, Ionu Cicului, i-a mai ținut pe cei din Nima, pentru vre-o trei vorbe:

întâi i-a întrebat ce-au de gând. Cu codeli, cu multe ridicări din urinar și priviri într'o parte, Macavei răspunse că de bună seamă lucrul, se va face i'ară prea mare **sminteală. Măriuca se arăta mai cu inimă și se miră că** cineva s'ar putea îndoi cie tinerii din Nima.

— Nu-i **i-ai** mai cunoaște pe utemiștii noștri acuma.

Ana îi arată planul ei de muncă pe Februarie și Martie, pe care-l adusesse tocmai cu nădejdea de-ai pune sub ochii lui Ionu Cicului și de-al întreba. Acesta citi cu multă băgare de seamă și mormăi:

— N'ar strica mai multe conferințe **cu** însămânțările.

— Dar conferențieri?

— Vor fi. **Și** la cercurile de citit despre **însămânțări**. Și poezii despre însămânțări, și cântece despre însămânțări.

Apoi râse încurajator:

— N'o fi ușor lucru, clar se poate. Tu Macavei, să bagi de seamă 3a ce face Crețu.

Și iar râse, împurpurându-se la chip:

— **De** Nima, **eu răspund în plan. Oi** veni **des pe-acolo**. Vă rog să **mă** ajutați, ca să meargă cum trebuie. Așa **că** Ana să **nu** mai zică, nu știu uncie, că am uitat de Nima.

Pe drum către casă, cei trei n'au încetat a se sfătui, iar a doua zi, utemiștii din Nima au făcut și ei ședință, în sala Căminului Cultural. Lipseau numai feciorii lui Pasca Romulus, Firuța lui Sălcudeanu. și încă vreo doi. Lipsea și Serafima Mălai, bolnavă — zice-se.

Au ascultat cu atenție gravă vorbirea neistovită și sprintenă a Măriucit **și** s'au bucurat sgomotos când au auzit că la Nima ei sunt *baza*. Dar la urmă s'a ridicat cu un glas de mirare **Niculaie**, feciorul lui Tomuța **Gavrii**, și legănându-se și scărpinându-se în cap, întrebă după ce-i trecuse roșeața din obraji:

— Toate bune, da' **cu** Căminul cum rămâne? Ce s'aiege de ci? Doar nu l-om lăsa să se hâie iară.

— Apoi cu Căminul om lăsa-o mai moale cât țiu **însămânțările** — se făcu a răspunde Ion Cucuet. Era tot atât de înalt cât și tatăl său și lot atât do fără păr și barbă, iar dela maică-sa moștenise năravul să arunce bărbia și nasul ascuțit în aer, dând ochii peste cap, de parcă ar fi întrebai: Da' cum credeți **dumilor-voastre?** ! •— Continuă:

— Cine a mai. avea vreme de pierdut și la Cămin?

— Mare prost ești, mă Ioane! Cât ești cie lung, așa ești de prost!

Acest filosof era mărunțul Fârțuguș, feciorul lui Gheorghisor IJio, fluerașul. El greu își încăpea în piele pentrucă juca în echipa Căminului și nu voi-a să-și închipuie una ca aceea: adică să stea Căminul în loc.

— Ce are una cu alta, continuă el cu fală, plăcându-i mult vorbele sale. **Căminu-i** cămin, însămânțările, însămânțări. Dece să le amestecăm. Le-om face pe fiecare după rânduială lor.

— Adică să ne spetim ziua pe hotar și seara la repetiție! Când **mai** dormi?

— D'apoi Ia vară, **cc-i** face, mă, adormitule,"dacă de pe acuma **nu** te ajungi cu somnul?

Hie se mânie și, ca să fie văzut mai ușor, se urcase pe laviță și dădea repede din mâini, spre hazul celorlalți.

— De stăm să ne luăm după un somnoros ca tine, toată vara nu mai iacem nimic la Cămin. Mulțam frumos! Pe tine te-om duce la concurs site-om pune sa dormi, să vedem cine te întrece, ori să te pupi cu Domnica Luăm premiu la^somm și la pupat, prima, noi. Vivat! Hura! Să trăiască!

, v' cu cât râdeau mai din. toată inima cei de fată, cu atât da el mai repede am maim și se făcea mai roșu la chip!

Cu greu făcu liniște Măriuca. Dela locul ei, din rândul întâi, se ridică Ana și se răsti:

— Nu poate fi vorba să lăsăm lucrul câmpului ori Căminul la o parte Sarcina noastră principală, însămânțările-s. Si luntre-punte trebuie să le iacem, ca să răzbim. Dar nici la Cămin, nu putem pune jos lucrul. Ii munca noastră, aici. Doar n'om da cu piciorul în ea. Trebuie să le facem pe amândouă și le-om face.

— Așa-i! aprobară și ceilalți! Dar cum?

— Și io zic că se poate. Era Pantea Simion care se ridicase să vorbească. — Șt am să vă spun cum făceam noi la armată, ca toate sarcinile să fie îndeplinite la timp și bine. întâi și întâi, le împărțeam. Două sarcini erau, pe doi oameni le împărțeam. Ei răspundeau. Apoi'ei erau ajutați de ceilalți tovarăși , care și ei se împărțeau în două. Dacă trei erau, în trei se împărțeau Și-așa, toate mergeau bine. Cât despre lucrul la câmp, nu putem să-l lăsăm nici unul. Ba trebuie să agităm ca toată lumea să-l facă bine si la vreme. Și-așa și la Cămin.

Și așa, nu fără sfadă și supărare, s'au împărțit sarcinile, cele mari și cele mărunte. S'a făcut și un plan, așa cum a spus'sfătos si cumnănitMaccavei Savu, care începea să răsuflă câte un pic, bucurându-se că nu-i singur care răspunde de însămânțări și de celelalte trebi ale cătunului.

Și-a doua zi, și încă vre-o trei, până s'au dedat, cei din Nima s'au mirat ca de un lucru mare de forfota neobosită a tineretului. Ba se porneau dela casă la casă, amintind oamenilor că-i vremea de pus borceașul în pământ, ba scriau pe un afiș mare, în fața școlii, că Gheorghisor Ilisie, Pasca Romulus, Stroeie Antonie și Lup Ion au'uitat cum trebuie ținut plugul'în brazdă,și amu stau întinși pe podmol și își bat capul, ca să-și aducă aminte — ba, zăluzi cum erau, au purtat în spinarea lor, la fierar, plugul lui Bârlea, pepenaru; iar lui Sălcudeanu, care s'a temut să trateze sămânța cu soluții împotriva bolilor grâneior, i-au scornit un cântec și i l-au cântat:

„Foaie ș'o răsură,
Stă Vasile 'n șură,
Stă și nu se 'nclură,
Grâul să și-l spele
De neghini și rele,
Foaie, troșcoțel,
Stă și-și zice el:
— Trăiască și ea,
biata mălura.
Ce am io cu ea?

Oamenii au priceput că această nohodină a tinerilor îi pentru binele obștii și nu s'au supărat.^ Unii au răs strâmb, dar s'au gândit că nu-i rău să se ferească din calea unor cântece glumețe, și au dus în grabă sămânța la centrul de tratare, punând-o în pământ tocmai cum zicea planul; dar'alții

—i mai cu scamă din cei pomeniți cu numele — s'au supărat urât și s'a auzit atunci în cătun de niște sl'ezi nemaipomenite între părinți și copii.

Si-așa cum nu s'a mai întâmplat la Nima, lucrul câmpului a început a merge într'un pas ceva mai sprinten, făcându-l pe Pop Ioan să rădă arătându-și știrbilura dintre dinți.

*

În vremea aceasta, Căminul din Nima pășea înainte pe drumul său. Muncile începuseră, la hotar, una câte una, arat, grăpat, semănat, dar oamenii mai pridideau să-și rupă răgazuri pentru serile la Cămin, cu care se învățaseră și de care li se părea greu să se desvețe; unii rămâneau două-trei sori de căruță, dar cum se mai domolea lucrul sau timpul se strica, se întorceau pe lavița lor, urmărind munca celor din echipe.

Plăcerea lor creștea când sosea duminica. Atunci nu se mai zărea nicio repetiție și nimeni nu oprea nici jocul, nici corul, nici poezia la mijloc, când îți era lumea mai dragă. Dumineca era numai petrecere și oamenii și-ar i'i petrecut bine bucuroși toată vremea acolo în fața scenei, în sala îmbâcsită de fum și aer greu de-atâta îngrămădeală. Aceste petreceri purtau — nu rareori—și niște plesne usturătoare, scornite nu se știe de cine, dar pe care acum ie puneau la cale cam toți. Ii omora râsul când auzeau pe Cucuet lacov împungând cu glasul său ascutit de femeie, în vremea ce juca, strigături de acestea :

Nu mă laud, nu,
Cum ai face tu,
Că-i de tină
Grapa plină,
Iară plugul,
De rugină!

Cu vocea îugro,șată, întreba Gheorghisor Ilisie:

— Cine-i ăla, mă?

Iar Cucuet, răspundea jucând înainte:

— D'apoi, Gorca-i mă!

— ZI-i, rnă!

Oamenii râdeau deslănțuiți, iar cel pomenit sau cei ai casei sale lăsau privirile către podea și-și ascundeau obrajii aprinși, de rușine și ciudă.

Ori ieșeau Pantea Simion sau gureșa Măriuca și făcând cu ochiul întreba:

•• O poveste ascultați?

— Ascultăm!

— Da' nu-i o poveste cu Făt-Frumos ăla de-l știți și dumneavoastră, li cu unul mai aproape de noi.

— Cine?

— Spune!

Povestitorul aștepta până se lăsa tăcere. Apoi întreba:

— Să v'o spui?

— Spune, odată!

— Da' nu vă supărați?

— Nu no supărăm.

Și povestea începea. Una, bunăoară, glăsuise așa:

— A fost odată și nu numa'odată. A fost odată, demult și nu chiar așa de demult, a fost un om; departe, departe, pe-aici prin Nima Cărpinișului. Omul ăsta cânta cinaș din fîuer (și oamenii se foiau în bănci, nerăbdători

să știe cine ar putea i'i, pentrucă în Nima Carpinișuii, cătun de păstori, mulți erau cântăreții din iuer). Nu demult, omul ăsta a tăiat doi miei și s'a gândit să le vândă pieile pe bani buni. Și s'a gândit o zi și s'a gândit două și s'a gândit nouă. — Du-o, mă, la cooperativă; iei bani buni și cumperi marfă bună și ieftină. — Nu te duce, mă prostule! Iei 100 de lei pe-o piele, 200 pe amândouă! Du-le Ia speculant, la oraș; îți dă 300 pe una, 600 pe amândouă; și dela oraș iei marfă bună. Mai duci și o mierță do grâu, mai iei 600 de lei, — i-a spus capul lui tehui și lăcomia lui prostească. Și omul nostru și-a luat piele și o mierță de grâu în spate și s'a suit în tren la Delureni cu un bilet de 250 de lei. în buzunar. La Tg. Mureș, l-a găsit pe speculant și a căpătat 600 de lei pentru ale două piei. Apoi, pe grâu, iar 600. Umblând prin târg, la o șatră, a dat peste un alt speculant, care i-a vândut niște pânză faină: 3 metri a cumpărat, lăudat fiind de speculant și bucuros fiind de târgul lui. Numai că pe 3 metri de pânză a dat 750 de lei și a cam oftat, pentrucă pe drum către casă a mai dat pe biletul de tren. încă 250 de lei; ați înțeles și dumneavoastră că a dat încă 50 de lei dela el din buzunar.

Da' n'a fost asta a dintâi pagubă ce-o pățea în viața lui. Ar fi și uitat-o, dacă nu s'ar fi întâlnit cu un alt om, mai copt la minte, care venea dela cooperativă cu pânză în brațe.

— Ce duci acolo?

— Pânză.

— De unde?

— Dela cooperativă.

— Așa, zău. Și ce-ai vândut?

— Două piei de miel și o mierță de grâu.

— Așa, zău. Și cât ți-a dat?

— Pentru toate, 250 de lei.

— Pe pânză cât ai dat?!

— Punt 165 de lei. Mi-au mai rămas 85 de lei.

— Așa, zău!

Și-aici povestea s'a gătat.

Speculantul s'a 'ngrășat

Iară prostul păcălit

Un nod cât pumnul a 'nghițit.

Râsul zguduise pereții și cutremurase geamurile. Oamenii ghiciseră când auziseră de „așa, zău”, că de Pasca Romulus îi vorba. Iar acum, când **cunoșteau de-a fir în păr pricina**, Se bucurau și mai sgomotos

Iar când Pasca se ridicase râzând și scărpinându-se în cap: „Așa, zău! **Așa a fost**”, oamenii se temuseră **c'or plesni și le-or** ieși ochii din cap de răs, și nimeni nu se mai putuse opri.

Într'o duminică, tocmai când de pe scenă cobora spre popor o astfel de povestă, **se arată instructorul dela sfatul regional și**, zâmbitor, își afiă loc în fundul sălii. Odată cu el intraseră și Ionu Cicului și Pop Ioan. Acum se istorisea întâmplarea lui Sălcudeanu la fierar.

După multe **ciorovăeli**, Vasilică și-a luat într'o bună zi carul în caro și-a încărcat **plugul, câteva sape și grapa, și s'a dus la fierar. Acolo a** întrebat:

— Pentru, cât pui un fier lat și doi dinți de boroană?

S'a mai târguit și la preț, și apoi a început să descarce. Dai' ce să vezi? Plugul n'avea lipsă numai de repararea fierului lat, ci și de-a celui lung.

— Ui to! — a zis meșterul.

— Las' Irate, că nu-i nici un bai. Dai și tu acolo c'o lovitură de baros mai mult. Mare lucru?

Apoi n'au lost doi dinți de grapă, ci cinci și iar a zis meșterul:

— Uite, bade Vasilică!

— Nu-i nimic, irate. Dai și tu acolo c'o lovitură ele baros mai mult. Mare lucru.

Și tot așa cu cele trei sape și cu un ral ce se smintise la roata dinainte a carului.

La plată, fierarul a cerut preț mai mare, iar Sălcudeanu s'a pus iar pe târgui6:

— Da', frate dragă, pentru o lovitură, două, de baros mai mult, acolo, ia, ceri de două ori prețul?

Lumea petrecea în toată legea. Firuța se făcuse ca năframa de mătasă roșie ce-o avea pe cap, iar Sălcudeanu pufnea și se tot silea să rădă: izbutea doar să-și schimonosească chipul într'un rânjet de mânie.

Instructorul regional se arată entuziasmat cle-această poveste. Bătea'n palme și răcnea:

— Bravo! Minunat! Bravo!

Nici Ionu Cicului nu-și împiedica voia bună, ci hohotind se bătea cu pumnii ele genunchi:

— Arde-l, ha, ha, ha, arde-l să simtă!

Iar Pop Ioan nu-și mai încăpea în piele. Scutura do umeri pe cel clin față lui, sughițând de-atâta hohotit.

— Pe Vasilică, mă, ho, ho, ho! Pe Vasilică!

Înainte ca serbarea să se fi sfârșit, instructorul a ieșit în față și a strigat:

— Tovarăși, permiteți să mai adaug un punct la programul vostru...

Făcu un semn spre fundul sălii. De-acolo apăru, încărcat cu două pachete mari, șoferul.

— Permiteți să vă înmânez aceste cărți, cari vor constitui începutul bibliotecii Căminului vostru.

Suindu-se pe scenă, desfăcu pachetele și scoase cărțile, în scoarțe de diferite culori și le rândul frumos pe două scaune.

Oamenii au aplaudat cu prudență, întrebându-se în sinea lor, oare cât vor i'i de scumpe aceste cărți. Au prins inimă, atunci când instructorul a anunțat cu glas solemn, dar cu ochii scăpărând de răs:

— E darul Sfatului Popular Regional pentru succesele muncii voastre.

A venit apoi. rândul lui Pop Ioan să rădă știrb către sală, zicând:

— Un mic dar vă face și Sfatul. Popular al comunei noastre. Scânduri pentru dulapul de cărți și mesele de citit. Și tot așa să-i încondeiați pe cei rămași în urmă!

Ana și Măriuca ședeau mute într'un capăt de laviță, strângând cumplit fiecare mâna celeilalte. Tot într'una se priveau și isbucneau în răs îmbrățișându-se. Și fiecare, se mira de lacrimile din ochii celeilalte.

După serbare, instructorul a rămas câteva ceasuri, de vorbă cu Ana. I-a arătat cum trebuie mănuite cărțile și-a pomenit că neapărat trebuie un bibliotecar. Ana s'a gândit îndată la Pantea Simion.

În vremea aceasta, Petrea aștepta afară, fumând fără încetare.

După ce mașina plecă, ducând oaspeții cu ea, Ana și Petrea au pornit către casă. Pășeau tăcuți alătura, la un pas unul de celălalt, Ana se gândea că în plan, acum, va trebui să hotărască muncă și pentru bibliotecă. Va așeza-o în sălița din spatele sălii mari. Acolo vor fi mese cu fețe de lână,

pe păreți vor pune portrete și lozinci, iar la vară pe mese, vor pune flori. La seceriș și treeriș vor duce cărți pe câmp și la arie și vor citi în colectiv.

Petrea se gândea numai și numai la Ana; acum, cu obidă și ură, se gândea la această prietenie a ei cu instructorul acesta frumos și zâmbitor. Se pomeni mormăind:

— Vine des domnul tău?

Ana, adâncită în gândurile sale, n'a înțeles îndată spusa lui Petrea și a zâmbit întrebător. Iar el s'a temut îndată de un lucru îngrozitor:

— Iți pare bine! Șa?

Acum Ana pricepu și se tulbură. Această bănuială besmetică a lui o cutremură de rușine. Copleșită, tăcu, și cu funtea în piept, începu să grăbească, s'ajungă cât mai curând acasă. Petrea grăbi și el pașii, încalcind în mintea lui gânduri întunecate, frica și furia, neștiind nici el ce va face în clipa următoare, dar simțind în gâtjele o grozavă nevoie de a urla din răspuțeri.

— Vai, Petre, Petre! Cum nu ți-i rușine? Cum nu-ți crapă obrazul de rușine?

Petrea nu răspunse. Închise — în urma ei — porțița dela drum, apoi ușa tinzii, apoi aprinse lampa în odaia din față, toată vremea, pândind-o cum se năpustește în casă și cum apoi, trântită pe scăunaș își strânge tâmplele în palme, cu fața împietrită într'o încruntare desnădăjduită. Și mereu se gândea, măcinat de spaimă, la acel lucru îngrozitor și de neiertat.

— Petre, Petre — rosti femeia târziu în noapte, grav, cu nemărginită tristețe în glasul uscat. — Cât ai rămas de mult înapoi! Mi-i groază, dragul meu Petre. Deșteaptă-te! Deschide-ți ochii!!

Omul se supără, căci nu înțelese cât de fierbinte, cât de profundă și unică era dragostea femeii salo.

— Amu-s mai prost ca tine. Poți să mă Iași.

— Dece să te las? Mie mi-ești drag. Is nevasta ta. Dar îmi faci atâta rău, atâta supărare... de-ai ști...

Omul se miră:

— Adică, tu ești supărată?! Da' io ce să zic atunci?

— Da' ce rău ți-am făcut, Petre?

— Dece te omori cu Căminul? De dragul cui?

— Cum, de dragul cui? Tu nu pricepi? Nu-i de dragul cuiva anume. Căminu-i pentru toată lumea. Nici n'aș mai putea trăi fără să lucrăm la Cămin. Tu nu înțelegi ce bucurie-i să lucrăm pentru oameni? Să le faci o bucurie? N'ai văzut cât a fost de frumos azi, cum s'au bucurat de cărți?

— Ce folos îți aduce ție Căminul ăsta!?

— Cum ce folos?

La acest lucru Ana nu se gândise și nu putea răspunde. Tăcu rănită, îndurerată în dragostea ei pentru acest om închis într'un cerc de fier, pe care ea nu-l știa sparge.

Și tăcerea începu să crească între ei, zi de zi, tot mai mohorâtă, tot mai rece. Aproape dușmănoasă.

Pe la jumătatea lui Martie s'au întâlnit la Cărpiniș să se întrecă între ele Căminele din Cărpiniș, Nima, Brețc și Apalina. De dimineață și până seara târziu a răsunat de cântece, de chiuituri și de tropot sala Căminului, frumoasă, luminoasă și mândru împodobită cu steaguri, crengi de brad, chipurile conducătorilor și lozinci de luptă.

Aici s'a arătat folosul pisălogiei lui Hurdubeț. Jocuri jucate ca de cei din Nima nu s'au mai văzut cale de multe sate împrejur; și cei din sală au

cătat la ele cu gura căscată, uitând și să aplaude. A și câștigat locul întâi echipa din Nima.

Corul lor a fost însă bine întrecut de cei din Cărpiniș. Iar Ionescu Ștefan și-a smuls de jale douăzeci și unu de fire de păr din cap, căci douăzeci și una de repetiții făcuse cu corul, care s'a poticnit când îi era lumea mai dragă. Ana l-a ostit:

— Lasă că peste un an ieșim și cu corul...

Pentru acel răs al Anei, dirijorul a uitat de înfrângerea suferită și de supărare și s'a jurat în inima lui că peste un an, corul din Nima va merge până la București, în concurs.

Seara, după ce s'a întors acasă dela Cărpiniș, Ana a luat planul pe luna Aprilie și a scris dedesubt, cu litere mari, tremurate: „încep repetițiile echipei de teatru. La 1 Mai, program cu piesă”.

După îndelungi sfătuiri, a fost aleasă piesa „Capra Zamfirii”. S'a hotărât ca Zamfira să fie Irina lui Tomuța, care-i tare bună de gură și vosoaloasă din fire, iar în șezători scornitoarea celor mai neașteptate păcăleli: judecătorul să fie Gheorghisor Ilisie, că-i destul de fălos și sfătos; Tomuța Gavrilă, bătrânul, să fie argatul surd al chiaburului, iar chiabur să fie bătrânul Pasca — care-i gras cât o bute și poate face ușor lumea să rădă.

Într'o seară, când s'au adunat la Cămin, Ana ie-a spus c'or face o piesă, și oamenii s'au bucurat ca de un lucru nou. și nemaivăzut pe valed lor.

— Ii spune „Capra Zamfirii”.

Oamenii au răs că vor vedea o capră pe scenă

— Or juca-o piesa asta, dintre dumneavoastră.

Acum n'au mai răs, ci s'au mirat și s'au cam îndoit, clătinându-și capetele.

— Ne-am gândit s'o citim întâi, apoi să împărțim rolurile.

— S'o citim!

Au ascultat-o încordați, s'au mâniat și au răs, au și suduit din când în când și s'au bucurat bătând din palme, când chiaburul a fost pus să plătească paguba ce-o făcuse.

Împărțirea rolurilor a fost primită cu aplauze. Pasca de pe acum. a prins a se fîi cu mâinile înfipte în chimir și a vorbi pe nas; iar Gheorghisor Ilisie s'a pus să miaune ca un motan îndrăgostit, sărind peste lavițe și pitindu-se printre rochiile fetelor, în hazul celor de față.

A doua zi începu repetiția.

Au fost adunați actorii și li s'a spus:

— Tu, Irină, ești Zamfira, văduva...

— Ba io nu-s nicio Zamfiră, nici o văduvă. Io-s Irina și gata. Doamne ferește, nu mă bag în bescoane necurate.

— Mă' omule, numai în piesă.

— În piesă, zici?... Cum în piesă?... Ba io, nici în piesă...

— Asta nu-i chiar un lucru adevărat, încercă Ana să explice. Asta-i un fel de scornitură...

— Să mă bag și'n scorneli?! Atâta-mi trebuie — se sperie și. mai rău Irina și în ruptul capului nu mai voia să-și schimbe soarta cu a Zamfirii din piesă.

Nu se potrivea nici Pasca:

— Ce folos am io că mă fac chiabur?

Iar Tomuța Gavril s'a supărat de-abinelca:

— N'am fost destul slugă?

Lucrurile le-a putut lămuri nici Simion, nici Macavei. La drept - vorbind nici Savu nu prea pricepea cum vine aia să fii chiabur și totuși să rămâi Pasca Romulus. Să fii chiabur un ceas, numai așa de formă, greu de băgat în cap. Ștefan Ionescu îi liniști oarecum, aducându-le aminte de Irozi."

— ...acum i-am lăsat pe împărați la dracu. Mai facem teatru și despre țărani de-ai noștri.

— Și acum, uite! Scrieți-vă fiecare rolul și-l învățați pe de rost. Ca pe apă să-l știți.

— Io să-l scriu? făcu Tomuța Gavril. Io nu știu a scrie. Și nici a ceti.

— Nici io, mărturisi Pasca. N'am umblat la școală.

Cu rușine recunoscură și Ilie și Irina că nu cunosc slovele.

Simion rămase năucit:

— Na, asta-i bună! Dar trebui să-și aducă aminte că și el abia la armată învățase scrisul și cititul.

— Ce ne facem?

— Alta nu-i—• își dădu părerea Măriuca — fără numai să jucăm noi. io, Ana, Simion, badea Macavei...

— Mai trebuie un bărbat.

— Le-om ruga pe tovarășul învățător Ionescu.

— Bine, sunt de acord.

În vremea asta, Macavei se tot frământa, mișcându-și buzele pe mutește. La urmă îndrăzni:

— Pe mine să mă lăsați. Surâse, de parcă s'ar fi simțit vinovat de ceva: îo-s bătrân amu...

— În rolul chiaburului...

— Ba nu, lăsați-mă pe mine. Io-s bătrân și am destule pe capul meu.

Și ca să scape de întrebări neplăcute, pășind încetișor, se îndreptă spre ușă și ieși. După fața lui se cunoștea că-l încearcă rușinea, și după fruntea lui plecată către pământ, că este un lucru de care-i pare tare rău.

Iu întreg cătunul nu se găsiră destui oameni potriviți pentru piesă. Cu copiii dela școală iară nu se putea juca. Când Ionu Cicului află că Ia Nima, mai foți oamenii-s analfabeți, își pierdu cu totul firea și începu să se sfădească cu Pop Ioan.

— Ai văzut? Cu birocrăția ta! Tot într'una: Dela Nima am. rapoarte bune.

— Apoi rapoartele au fost bune.

— Rapoartele!! Dar do controlat dece n'ai controlat?

— Da' dracul s'a gândit că o domnișoară ca asta îi în. stare să ne mintă chiar așa.

—• Uite că-i în stare. Acum trebuie să vedem numai, dece a făcul-o.

— Doar n'o fi făcut-o dinadins.

— Crezi că toată lumea so bucură că țărani se deșteaptă?

— Chiaburii nu. se bucură...

— Nu-s ei chiaburii singurii cari nu se bucură. Da' aici îi și vina noastră.

Ana îi privea neliniștită.

—• Nu vă mai sfădiți. Cu asta nu ajungem departe. Ce facem cu piesa?

îndată s'a făcut un sfat cu toți învățătorii din Cărpiniș. O singură cale era: cursuri de alfabetizare. Dar acum, în Aprilie să le pornești? îndată se încheie anul școlar.

— Le-om porni acum, în Aprilie. Că trebuie — hotărî Ionu Cicului. În August om da examen și s'or apuca de anul al doilea. Vom face un an școlar special, pentru o situație specială.

Și astfel, piesa a rămas deoparte. În locul ei, Ana a scris: sprijinirea acțiunii de alfabetizare.

Mirată și dezolată de-un lucru ca acesta a fost Serafima Mălai. Dar Pop Ioan nu s'a liniștit cu atâta.

— Cum ai putut răbda ca în 1950 să ai atâția analfabeți?

— Cine ar fi crezut una ca asta? Nici nu mi-ași fi putut închipui. După atâția ani de luptă plină de abnegație a Partidului...

— Pe mine nu mă îmbăta cu apă rece. Lupta aia a Partidului, dacă no gândim bine, îi lupta noastră. Așa să ți-o bagi dumneata în cap. Acum la una să răspunzi. Uitătura lui Pop Ioan era rea și împungoasă. — Dece n'ai organizat cursuri de alfabetizare? Ai primit doar instrucțiuni.

— N'am. știut că sunt analfabeți.

— Trebuia să-i întrebi.

— I-am întrebat dacă vor să învețe carte și n'au spus nimic, ori au dat clin umeri. Și oftă jalnic: — De undo era să conchid eu că ei nu știu citi și scrie?

— Apoi rău ai întrebat. Dacă te-ar fi durut soarta lor ai fi găsit o întrebare nimerită. Acum să faci bine să pui la loc ce-ai stricat. Uite hotărîrea Sfatului Popular și a direcțiunii școlii din Cărpiniș, de care to ții dumneata.

Serafima citi, înălțând mult sprâncenele-i subțiri, clipi, clipi din ochi și susură cu glasu-i moaie:

— îmi iau angajamentul să nu precupețesc nici un efort pentru a repara marea mea greșală.

— Ei, așa! Să vedem.

*

Timpu se scurgea fără oprire, primăvara creștea, se împlinea nepăsătoare la toată frământarea și sbuciumul omenesc. Zilele so lungeau, lucrul se făcea tot mal mult, mai grabnic, mai istovitor; încă tutunul și sfecla nu s'au pus în pământ și grâul de toamnă și secara cereau plivitori, nu se pusesse sfârșit pliviiului și porumbul striga după prășitori. Ploi repezi înviorau hotarul, bucatele creșteau ca din apă, oamenii se bucurau — încă fără îndrăzneală — și se năpusteau asupra brazdelor, în crâncen război cu pălămida.

În această vreme, Ana Nucului, Pantea Simion, se sbăteau să organizeze școala de seară a celor fără carte. Tinerii s'au lăsat mai repede cucerți și ca întotdeauna, dornici de lucruri mari, visând isprăvi nemaivăzute, s'au legat ca în trei luni și nu mai mult, să deprindă iară taina uitată, sau nicioodată cunoscută, a buchiilor.

Dar ce folos că tinerii ajunseseră la a treia lecție și oamenii mai bătrâni nu se urneau?

— Noi suntem bătrâni acum.

— N'om muri dintr'atâta.

— Acu, nu-i vreme de carte. Trebuie să lucrăm.

Ascultau pe agitatori și le dădeau dreptate, își plecau urechile curioși la vocea gazetelor ori a cărților aduse, cătau uimiți în abecedarul cu poze colorate și cu semne necunoscute și apoi oftau cu părere de rău:

— Ce să-i faci? Or învăța copiii noștri!

Curând apoi, spre capătul lui Aprilie, când muncile la câmp se întetiră, câte unul, câte unul se răzlețiră și tinerii.

În această primăvară strălucitoare, zilele Anei se întunecau, amenințate de nori grei. În zori, pleca odată cu Petrea și cu alții din Nima, la Gostatul din Cărpiniș, seara se întorcea ostentă, cu mădularele grele și însetate după somn.

Ea nu se culca. După ce încropea cina în fugă, se grăbea la cămin, la repetiția echipei de joc ori la ora școlii de alfabetizare. În urma ei — ca umbra — Petrea. Acolo mai zăbovea două și trei și patru ceasuri, bătându-se cu oboseala, cu somnul și cu alte năcazuri. Apoi se întorcea acasă, spre miezul nopții, împleticindu-se ca omul beat și se prăbușea în asternal, într'un somn do moarte.

Pentru această încordată și neîmplântată alergătură, bucurii puține se arătau drept răsplată. Oamenii, istoviți de munca de peste zi au început a se rări. Din cei mai bătrâni au rămas doar vreo doi, cu Macavei și Cucuet. Ceilalți alegeau mai bucuros așternutul ademenitor și moale. Nici tinerii nu s'au dovedit mai harnici în această privință. Cei din echipele de dans și cor au ținut cât au ținut și-au venit la repetiții, moțând și nu rareori, unii, șezând acolo pe lavițe, au adormit când era cântecul mairăstii. Apoi și din aceștia au apucat a se rătăci câte unul, câte altul, până au rămas cu totul trei perechi de jucăuși, Hurdubeț cu Măriuca, Cucuet cu Rozalia și Gheorghisor Ilisie cu Irina lui Tomuța. Chiar și unul din fluerăși, Pasca Romulus, s'a jurat că nu mai biruie și s'a dat bătut. Iar în cor au rămas ori din ce parte i-ai fi numărat, cinci. Pantea Simion, cu părinții săi Gligore și Carolina, Ana Nucului și Firuța.

Măriuca umbla ca nebună dela utemist la utemist, ocărând ori rugându-se, rușinându-i, căutând în toate chipurile ca măcar utemiștii să nu se lase doborâți de trudă și să ducă până la capăt ce-au început. Dar mulți se supărau, întorcându-i spatele:

— Oameni sănțem și noi.

— Nu. sunțem de fier.

În Ana se trezea iarăș frica cea veche. Viața Căminului se tot vestejea, serile erau tot mai pustii, chiar la serbările plăpânde de duminica veneau oameni puțini; iar dacă era vorba cle-a învăța alfabetul, de a întinde încă un ceas-două încordarea de peste zi, apoi mai bine rămâneau pe-acasă să-și hodinească ciolanele.

Și se părea că Ana și ceilalți se sbat zadarnic. Oamenii nu mai puteau zăbovi. Munca trudită dela câmp părea că le (boltii io toată vloga.

— Am veni — spuneau ei — bucuros am veni, dar nu mai putem.

— Ni-i drag doar să venim, dar nu mai putem.

—• Lăsăm pentru iarnă. Acum nu mai putem.

Iar la 1 Mai avea să fie etapa a doua a concursului unde Nima trebuia să fie de față cu dansuri. Să joace numai cu trei perechi? Atunci degeaba se și duc.

Ce-a mai fi la vară? La vară ziua-i lungă de tot, și noapte aproape nu-i. La vară n'a veni nic.iiin.uJ.

Ana întreba pe Măriuca, Măriuca pe Simion, Simion. iar pe Ana. Chemau pe Macavei Savu, cerând cu disperare un sfat salvator. Dar Macavei nu-și mai vedea nici el capul din treburi și înclina și el să ierte pe cei oste-niți și doborâți de somn.

— Munca de hotar, nu-i jucărie. Ce să facem. Acum Irobue făcute în-sămânțările.

Și dacă venea la cămin, ațipea și el, învins de oboseală, șezând acolo pe laviță.

Când veni odată Ionu Cicului să mai vadă cum merge munca de alfabetizare, îl apucă groaza. Făcu îndată o ședință cu Măriuca, Ana, Macavei, Simion, Ionescu Ștefan și Serafima Mălai. Dar nici unul nu știu născoci vre-un cuvânt bun, vre-un mijloc care să-i scoată la liman. Ba, Macavei crezu, că-i mai potrivit să lase alfabetizarea și Căminul pentru mai târziu. Acum să dea ghes însămânțărilor.

Ana strigă speriată:

— Cum să lăsăm Căminul? După ce-am lucrat atâta, nu putem da înapoi. Nici alfabetizarea n'o putem lăsa. Cu analfabeți nu faci cămin. Fără Cămin, viața-i pustie.

Se hotărî intensificarea agitației. Seară de seară, Ana, Măriuca, Macavei, Simion, Ștefan. Ionescu colindau casele fără să-și simtă oboseala, făcându-se a nu băga de seamă că pe-alocurea nu-i întâmpină cu voie-bună, răspunzând cu glume când erau luați în răs, întorcându-se iar și iar acolo unde gospodarul înăcrit îi ocăra.

Venea în fiecare seară și Ionu Cicului și venea mereu și Pop Ioan. Colindau și ei casele. Cu înverșunare povestea președintele întâmplări de demult, când receptorii, au înșelat pe unul sau pe altul, scriind chitanțe mincinoase, ori când Nădlag vindea pe datorie și da bani împrumut, iar în registrul său negru, datoriile celor din Nima creșteau peste noapte.

Și-abia de veniră vre-o doi, do se făcu împreună cu cei rămași credințioși Căminului un grup mai mare, care se aduna de două ori pe săptămână în bibliotecă, să facă cunoștință încetul cu încetul cu literele alfabetului.

y?

Serafima s'ar fi scuturat bucuros de munca asta cu analfabeții, A încercat să pară bolnavă. Pe urmă s'a speriat că vor ghici gândul ei ascuns. Atunci născoci un mijloc mai nevinovat. Se oferi să învețe un grup mai mic la școală, care-i chiar în vecini de locuința ei, așa că nu trebuie să frământa noroiul:

— Dragi tovarăși, — a spus cu glas subțire și blând celor vreo zece oameni, mai mult tineri, strânși în prima seară de școală. Noi trebuie să învățăm repede, pentru că suntem rămași în urmă.

Dar s'a dovedit că oamenii nu pot învăța repede, măcar că ea nu se răstea, nu țipa, explica cu răbdare și belșug de amănunte — uneori cu atât de multe amănunte, încât oamenii uitau și pentru ce au venit la școală.

Apoi s'au întezit muncile primăverii și oamenii s'au rărit.

A rămas numai Stroia Ioan, un țăran de cincizeci și cinci de ani, și nevasta lui, Raveca, femeie trupeșă, și cu un cap mai înaltă ca bărbatul său. (Fapt pentru, care gurile bune, au poreclit-o „Scurta”, iar lui, ca un alint i-au zis „Lungu”).

Acesta nu s'a urît nici de nenumăratele bețe și cârlige pe care trebuia să le tragă pe caet, asudând de încordarea cu care ținea sărăcia de creion cât un vreasă — în mânoaia lui învățată cu coada sapei și coarnele dela plug. Nu s'a urît nici de miorlăiturile fără de capăt ale dascăliței, care se plângea într'una că liniile-s strâmbe

— Vai, nu înțeleg cum în două săptămâni n'ați putut învăța să le faceți drepte. Și fără linii drepte nu putem face un pas înainte.

Și nu se descuraja nicicând Serafima, desnădăjduită, își ducea mâinile la cap:

— Vai de mine, dar grei sunteți de cap. Cum veți învăța literele, cum veți învăța să lo citiți?

Și în fiecare a doua seară, răsărea ia școală cu caștelul într'o mână, iar în cealaltă cu mâna nevesti-si.

— Bună sara, zicea el. Se așezau în banca întâia și așteptau **cuminți** explicațiile.

Până la urmă, Serafima își pierdu cumpătul:

— Nu vezi, bade Ioane, că ceilalți nu mai vin. S'au răsândit.

— Ba văd. Destul de rău!

— Crezi, că-i învăța vreodată să scrii?

— De bună seamă!

— Uite, eu n'aș vrea să te supăr, dar eu nu cred că vei putea învăța.

— Io gândesc, mă rog frumos, c'oi putea. Tu ce zici, Ravecă?

Femeia se turbură. Cu mâna la gură, gângavi:

— Io ce să zic? Io, cum zici tu.

— Dar, vezi dumneata, ați rămas singuri. Eu nu știu cum să se piardă atâta timp pentru doi oameni.

— Dacă-i botărire, apoi musai s'o duci la capăt. Așa a zis Ionu Cicului că trebuie să ne înveți. Și Ionu Cicului îi om de partid.

Serafima **nu** cuteză să-l alunge pe față. Își ascunse ciuda sub surâsul buzelor ei groase și îngână moale:

— Dacă a spus Ionu Cicului...

Dar din litere nu i-a învățat nici una, până când auzind Stroie că la cămin au ajuns de pot dibui trei semne, și-a luat nevasta de mână și s'a dus acolo.

Serafima a rămas să se bucure.

Peste câteva seri însă, gândindu-se June, s'a dus și ea la Cămin.

— Uite, elevii mei nu mai vin nici unul. M'am hotărît să fac **un** efort și să-mi risc sănătatea, căci nu mă lasă conștiința să **nu** vă ajut.

Șezând într'un colț, asculta surâzând gângăveala plină de poticneli a celor care recunoșteau în pagini primele slove ale vieții lor.

Totuși Serafima Mălai **nu** se simțea bine. Făcuse o boacănă și simțea că anumiți **ochi o** urmăresc bănuitori, când o întâlnesc. De **oamenii** rămași fără carte, **nu-i** părea rău. Ii părea rău de prostia pe care o făcuse, lăsându-se descoperită; **cu** puțină **deșteptăciune**, **s'ar** fi putut găsi **alt** vinovat, iar **ea** ar fi putut trăi nesupăraia.

Nu s'ar fi putut spune **că-** se temea — Serafima **nu era sporioasă** din **fire** — lucrurile **nu-i erau** la îndemână. **Ultimele** întâmplări îi **pricinuiseră** o stare uricioasă, parcă **ar** fi avut sub piele nenumărate firisoare fine de nisip, care nici u'o ustură, nici n'o **mănâncă**, nici n'o mângâie, ci stăruie acolo streine **și** la fiecă mișcare făcută pentru a fe îndepărta, devin, supărătoare, greu de suferit, dar **nu** dispar; așa își simțea gândurile din ultimele zile. Nu-i aduceau nici o plăcere, dar nu se-putea dezbăra de ele.

Se gândea des la blajinul și istețul Horațius Mălai, notarul de pe vremuri din Sântioana, dela care moștenise odată cu înfățișarea rotunji-oară **și o** fire mlădioasă — blândă **și** mieroasă pe dinafară, dar lacomă **și** aprigă în adânc. Serafima crescuse printre țărani, dar nu învățase **dela oi nimic**. **Tot ce avea în inima ei, năzuințe și pofte, sentimente și cugete**, învățase **dela** tatăl ei. În adolescență, își permisesese să fie romantică, dar apoi, clupă ce trecuse de douăzeci de ani, părerea ei despre lume a suferit o **ușoară** schimbare. A încuviințat **și ea spusa tatălui său**: Viața-i fericită **dacă ai**

ce-ți trebuie. Ca să ai ce-ți. trebuie ai nevoie de bani și de avere. Dar ca să faci bani și avere, la asta trebuie iscusința.

Serafima admirase nespuse iscusința părintelui ei și se mândrise cu ea; cât despre sine, socotea că ea nu va mai fi nevoită să-și desvolte o asemenea însușire; cu averea dobândită de notar cerea doar un soț iscusit, iar celelalte ar fi urmat dela sine, — viața și-ar fi meritat numele, iată însă că lumea se schimbase și visul ei de fericire se înămotise. O vreme, iscusința lui Horatios Mălai reușise să păstreze bună starea și nădejdea, dar până la urmă, oricât s'a învățat, țărani nu l-au iertat: l-au vârit între chiaburi și l-au dat afară din cancelaria comunală. Această situație o silise să-și scoată la iveală iscusința, cum își scotea mâța gbiarele; și profitând de nevoia mare de învățători, se aciuse în acest cătun. Când s'a despărțit de tatăl ei, acesta i-a spus, clătinând din cap: „ — Nu te pierde cu firea. Se poate trăi bine și într'un cătun. Acuma mai greu, da' tot se mai poate. Numa' nu-i lăsa pe țărani să-ți se urce în cap. Fii iscusită!”

Ascuitându-și tatăl și inima, Serafima, fără să-și fi făcut cine știe ce socoteli complicate, lucrase cu destulă iscusință; nici Constantin Crețu, nici Iștina, ibovnica lui, care făcuseră și mai făceau destul sânge rău, celor dela Căminul cultural, dacă ar fi fost să fie strânși cu ușa, despre ea, despre Serafima n'ar fi avut ce spune — că doar nici usturoi n'a mâncat nici gura nu-i miroase — dincoace însă greșise. Dacă se ivește cineva mai curios și începe să scormonească, ușor dă de legătura ei de rudenie cu notarul din Sântioana, și lucrurile pot deveni chiar neplăcute. Și Serafima nu se simțea bine, deși munca de alfabetizare mergea destul de anevoie în cătun.

Când se vorbea despre greutățile Căminului și ale muncii de alfabetizare — dela o vreme încoace, Macavei își lăsa ochii la vale și tăcea; iar după ce venea vorba despre alte trebi, atunci răsărea din tăcerea sa și parcă anume îi omora pe ceilalți cu sfătoșenia și tâlcuirile lui. Dar când greutățile s'au tăcut așa de multe și așa de mari, încât mai ales despre aceste lucruri se vorbea, Macavei s'a făcut mut și s'a gândit că-i vremea să se cam. frământa, mai ales că, odată așa, ca într'o doară, Ionu Cicului privințu-l într'un fel tare ciudat din ochii săi albaștri, i-a aruncat printre multe altele:

— Mă, Savule, n'ar strica să te ocupi mai cu suflet de treaba asta cu analfabeții — și de Cămin, că-s legate — dar mai cu seamă do analfabeți. 10 mă gândesc că ai da bună pildă dacă te-ai așeza și tu în bancă lângă ei. Ar prinde un pic de curaj,

S'a frământat o vreme, mai mult sbătându-se să uite, dar n'a uitat. Ii veneau în minte toate certurile cu unul și altul care n'au vrut să vio la Cămin și nu și-au lăsat feciorii și fetele, cu alții care au râs sau au scornit vorbe de ocară despre cămin, și acele zile când a pus și ol — om bătrân — umărul, de au ridicat tulpinile de mesteacăn pentru gard, — și se rușina. Apoi iar se întorcea întrebându-se, n'a fi mare rușine să se alică el — ca un membru de partid ce este — nu știe citi, ci abia silabisește, mai mult pe nimerite și nici nu îndrăznește o atare ispravă de față cu martori. Și apoi oamenii bănuiau că sfătoșenia și tâlcuirile din cetanii ar isvorî. Mai bine va fi așa dar, dacă va uita la Cămin, și cele ale Căminului și va bate neobosit cărările cătunului în sus și în jos, pentru a aminti oamenilor că prășitul la timp e o datorie cetățenească.

Dar venea Ana ori Măriuca și nu-l lăsa să so liniștească, rugându-l să puie și el câte-o vorbă, unde și unde. Ba gureșa Măriuca, odată l-a și sfădit:

— Bade Savule, dumneata eştimembru de partid și nu dai exemplu bun. Ai fugit când îi mai greu.

N'a avat ce-i răspunde — ci a rămas fără vorbă pe un scaun și a fumat una'nfr'uria. iar către seară, luându-și inima în dinți și clopul în cap, a pus mâna pe bâta lui noduroasă de **dram** și a pornit către Cămin, unde se strângea grupa analfabeților.

Măria a ieșit în prag și la strigat:

— Tu unde mergi, bărbate?

— Mă duc la Cămin, la alfabetizare.

— Doar tu știi citi.

Macovei se scarpină îndelung după ceafă, privind iscoditor împrejur:

— Am mai uitat. Mă duc să învăț ce-am mai uitat.

— Și mă lași acasă singură?

— Apoi, hai și tu.

Și se duse și ea.

Ana simțea Căminul ca pe un om bolnav de moarte, care abia își trage ultimele zile, și o jale nemăsurată o apăsa. Și la lucru, la Gostat, mergea numai două-trei zile pe săptămână, pentru ca să aibă vreme să alerge încoace și încolo pentru Căminul cătunului ei, să colinde casele cu una din celo două echipe de agitație, să pregătească repetițiile, să citească oamenilor gazeta. Și întreg cătunul i se părea căzut înapoi de unde încercase ea să-l urnească.

Așa a trecut Aprilie și a venit Mai, într'o necurmată luptă do a apăra atâta cât bruma mai rămăsese din colectivul căminului. Serbarea de 1 Mai a fost săracă, și după ce s'a încheiat, Ana s'a încuiat în casă și a plâns ca un copil. Pentrucă să se poată prezenta la concurs, caro se ținea acum la Brețc, a trebuit să intre în echipă și Macovei Savu cu Maria. Și parcă, anume ca să-și răscumpere îndoielile clin ultima vreme, bătrânul Savu, jucând, a arătat tinerilor că omul bătrân nu-i chiar moșneag.

La Brețc, echipa de joc, văduvită, mărunțită, trebuia să înfrunte jucăuși vestiți, ca aceia dela Hodac și Săcal. Iar cei din Nima erau numai patru perechi, clin care două de oameni trecuți și amarnic muncii deviată.

Și au jucat desnădăjduiți, au jucat ca și când viața lor și a unui lung șir de copii și nepoți ar fi atârnat de acest joc; ca niște smintiți, ca niște oameni care-și joacă norocul și fericirea în acel dans, așa au jucat. Meșteri mari ai iživărtitiei și faimoși purtători ai călușelului s'au închinat în fața jocului lor.

Și au câștigat.

Dar co folos? Căminul se destrăma, și tot sbuciumul Anei și al celorlalți, părea a se irosi, zadarnic. Oamenii păreau să fi uitat de toate clipele frumoase petrecute acolo. Erau ca surzi.

Și din acest sbucium, din acest colind al Anei dela casă la casă și pe hotar, dela un han. Ia altul, cu gazeta sau broșura în mână, se ivi un gând mai ademenitor decât toate. După ce-l suci și-l răsuci pe toate părțile lui, îl mărturisi lui Ionu Cicului, așteptându-i răspunsul cu ochii, pironiți în buzele lui:

— Bade Ionule, io m'am tot gândit. Ce-ar fi să facem co-am plănuir pentru o seară, în mai multe, pe rând? Ce am făcut la Cămin într'o seară, să facem. în mai multe.

— Cum gândești?

— Vezi că pe oameni greu îi adunăm acum, în vremea lucrului. Să mergem noi la ei. Am aduna noi — doi-trei la un vecin. Azi o casă, mâine alta, în trei zile facem aproape tot grupul, apoi ne întoarcem iar la întâia.

— Apoi, tu ai un gând frumos. Și putem face asta și la câmp, cu cercurile de citit,

•— De bună seamă.

Și se organizează trei echipe de acest fel. Ana cu Măriuca, Pantea Simion cu Ionu Cicului, Ionescu Ștefan cu Macavei. Serafima Mălai a smiorcăit că ca trebuie să pregătească examenele copiilor de școală, că n'are timp nici să respire, că sănătatea nu-i permite să piardă nopțile; și se bucura că astfel cei dela Cămin se vor risipi, De-aceea, pentru coi care se strâneau la Cămin, Ionu Cicului. s'a înțeles cu un alt învățător din Cărpiniș, să vie de două ori pe săptămână. Au fost împărțite și casele și oamenii. Și Ionu Cicului a putut da poruncă:

— Acum, tovarăși, la atac!

Oamenii, au primit cu interes această rânduială nouă. Li s'a părut mai lesne să se repeadă până la vecin, în povești, pentru un ceas, două, și puțini au fost care s'au arătat a nu. voi.

Le-a plăcut la toți. în prima seară, când. Ana a citit o poveste despre unul Dănilă Prepeleac, care a păcălit până și pe Scaraoțchi, tartorul dracilor. Peste trei s'au mirat că Ana aduce altă carte și caiete, ca la școală cu gumă și creion. Apoi s'au tot târguit să s'apuce, ori să nu se apuce de învățat slovele.

— Bine, dacă nu vreți, da' io voi citi ce scrie aici dedesubt, să vedeți ce ușor îi.

Și citi:

— Pom. Pod. Casă.

Și în poze, ei văzură un pom, un pod, o casă.

— Mă, a dracului poveste — se uimi cineva, aplecându-se mai aproape. Și pom să scrie acolo? Atunci parcă n'ar fi greu.

Ajunseră și acolo, de se hotărîră.

Și s'au întâmplat acestea, seară după seară și mulți oameni din Nima au început a visa noaptea cărlige și liniute și a bâigui prin somn:

— O-u — Ou !

Numai. într'o zi, o femeie cu meiița mai îndrăzneată, necăjită că Ana nu-i da pace, se prefăcu a se mira:

— Da' pe Petrea tău de ce nu-l înveți, Ană? De ce te sdrobești numai pentru noi? Te temi că s'a face el director peste Cămin?

— Taci, tu proastă, că pentru binele nost' vine Ana! — a strigat unul, clar oamenii tot au râs, și Ana n'a putut uita această vorbă. Chiar din scara aceea, cum a ajuns acasă, la agrăit pe Petrea.

Dar el, ca un zid de piatră, rămânea nezdruncinat în încăpățânarea-i:

— Nu mă duc.

— Petre dragă, trebuie să vii să înveți. Omul fără carte-i orb și surd.

— Nu mă duc. Nu-s copil.

— Tu nu vezi că și alții se duc?

— Io nu mă duc. Nu vreau s'ajung de râsul lumii.

— Da' nu-i de nici un râs, Petre.

— Nu mă duc. Vroi să vadă că io-s prost și tu mintoasă.

— Petre...

— Am destul amar în mine. Altă batjocură nu-mi trebe.

Apoi tăcu. O săptămână întreagă nici nu se mai uită la Ana și nu se mai duse seara cu ea pe la Cămin, la repetiții. Nici nu dormea în casă, ci

în **fiecare** scară se culca în grajd, în iesle. Toale vorbele Anei rămaseră fără răspuns.

Într-o seară apoi, când Ana s'a întors, a găsit ușa casei încuiată, cheia **la locul ei și casa pustie**. Lada **cu haine răscolită și toate hainele, și cele do iarnă, ale lui Petrea, lipseau**.

Își apucă tâmplele în pumni, buimăcită.

— Doamne, ce-i aici? Ce-a putut face omul ăsta?

Iar când, târziu spre ziuă, pricepu necruțătorul adevăr, se prăbuși peste pat, cu fața în perne, scuturată **de hohote**.

— Petre... Petre...

IX

Lunile primăverii **treceau și** Ana alinare nu-și afla. Suferința **ci era** grea și neașteptată. Nopti după nopți nedormite o slujiseră, numai ochii încercânați, **secați de lacrimi, mai** pomeneau **de** cea care a **fost** iubită și fericită. Niciodată nu s'ar fi gândit că Petrea îi poate i'i așa de drag, că și suflul și trupul **ei** s'ar putea veșteji numai pentrucă el nu-i acolo, lângă ea, că fără el viața-i ca un sat pustiu. În primele ceasuri, în primele zile, după plecarea lui, mintea ei refuză să primească **gândul**. Se făcuse pe cuget o pată mare ele întuneric, ca atunci când uiți **un** lucru atât de cunoscut încât nici nu te mai gândești la el, și deodată acest lucru stă acolo, în mintea **ta, ca un sămbure în poamă, iar tu nu-ți aduci aminte, nu-ți poți aduce** aminte de el. Așa sta și Ana, nemișcată în așternut, cu toate simțurile treze ca un animal la pândă și nu-și putea aduce **aminte** ce s'a întâmplat cu Petrea, deco nu-i Petrea acasă, dece Petrea nu-i lângă ea, puternic și dragăstos. Dimineața se scula, făcea toate treburile casei cu mintea streină, se ducea **ia** Gostat și **lucra cu capul văduvit de gânduri, ori cu grupa de agitație pe hotar, iar seara la Cămin, la repetiție**. Râdea și vorbea ca de obicei și **îndai ă uita** cu cine a vorbit și de ce a vorbit.

Pe urmă, până târziu către miezul nopții, aștepta pe Petrea dela lucru, cu. cina pregătită, pusă în cuptor să se păstreze caldă.

Petrea nu mai venea.

A priceput apoi, când. mintea ei n'a putut răbda, că Petrea aplecat pentru totdeauna, că nu. se va mai. întoarce, că ea, de-acum, îi o femeie părăsită. **Și a plâns, fără svâcniri, fără suspine, ca o ploaie** nesfârșită do **toamnă**.

Și a înțeles ce înseamnă rușinea; să mergi pe uliță și să-ți ardă obrazii sub privirile miloase ale cumetrelor, să Io simți în spinare ochii iscoditori, să **le ghicești clătinaturile din cap; să pășești între oameni, s'auzi cum se face tăcere, să suferi cum ochi mari, mirați și plini de îndoială** so îndreaptă asupra ta și te cercetează și **tu să faci, plecând, ochii în pământ, vinovată de vina altuia; să intri în casa omului, la grupa de alfabetizare, și el să Ic** primească fără prietenie, alungând cu **un semn furișat din cap fotele din odaie; să-i auzi, când pleci, oftând: biata femeie; să te duci la Măriuca și ca să ți se arunce la piept, cutremurată de plâns, suspinând: draga mea** Ană! iar tu să te întrebi: dece plânge?

Greu a fost până s'a dedat cu acest gând: că e singură. Că nu mai aro pe nimeni.

De n'ar fi fost — în aceie zile — Căminul și colindul aproape zilnic cu abecedarul subțioară, de n'ar fi fost acei câțiva oameni credincioși ceasurilor aproape de **nesuportat ale** repetiției de după muncă, Ana ar fi putut pieri. Suferința ei ar fi răpus-o.. A. ghicit ea și au ghicit ei înșiși atunci că Ana nu-i **doar** directoarea Căminului lor, ci o ființă iubită, o fiică, o soră.

Fără vorbe, s'a limpezii între ei o înțelegere nemărturisită, căreia cu toții i se supuneau, să facă totul ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic.

În fiecare seară, ei erau acolo, la Cămin, chiar dacă nu aveau repetiție. Fără să se fi înțeles anume, au intrat cu toții în echipele de agitatori, și chiar dacă alta nu făceau, o însoțeau pe Ana, ținând-o de vorbă, căutând să-i abată acel gând îmbolnăvitor.

Ana a simțit această dragoste frățească a oamenilor ca o mângâiere de mamă și le-a surâs în sufletul ei, cu recunoștință.

Iar legea cea neînvinsă a firii, care poartă floarea-soarelui după soaie, și poruncește puilui din găoace: trăește, ciocănește, sparge, ieși și țipă după mâncare, — oblojea cu grijă, cătinel, pe nesimțite, inima zdrobită a Anei.

Tineretea se răscula într'ansa, o cerea înapoi între oameni, o împingea iarăși pe drumul în marginea căruia o aruncase un vânt rău.

Se desmeticea, frecându-se la ochi, simțind un dor nesuferit după surâs, după mângâiere, după fericire, dar sub rana care prindea margini și se închidea, chipul lui Petrea ardea ca un pumn de jar nestins.

Și într'o dimineață, s'a ridicat, trezindu-se; întreagă ființa ei striga: „Ce-i cu mine? Unde am ajuns?”

Înțelese că viața va fi de-acum altfel decât a fost până acum, cu totul altfel, că zilele ei vor curge într'un cu totul altfel de făgaș, într'un chip cu totul altul; că de-acum tot ce-a fost trebuia îngropat pentru totdeauna, sub un strat gros de țărână. Că viața trebuie începută din nou.

Greu să-ți ascuți mintea, sugrumând chemarea furtunoasă a inimii, greu să nu alergi găfâind după omul care ți-i drag și care se duce pentru totdeauna.

Dar unde să-l cauți și de ce să-l cauți? Petrea, dacă a plecat, nu mai vine. Să-l chemi, să-l rogi, să verși lacrimi și să te umilești în fața lui, și el să tacă, privindu-te cu dușmănie? Si-apoi să se întoarcă cu spatele, făcând numai din cap: NU!?

Și chiar dacă va vrea să vorbească și va spune: să nu te mai duci la Cămin! atunci ea ce va avea să răspundă?

Acum știa: ea nu poate merge după el.

Și se aruncă cu tot sufletul, în munca ei.

Își împărțea zilele între Gostat și Cămin. Lucra, lucia fără răgaz, fără să răsuflă, ca mânată de o poruncă mai puternică decât orice pe lume; citea și ajuta altora să citească, cânta în cor și chema și pe alții să cânte, silabisea pe paginile abecedarului cu foștii analfabeți. Căuta și născocea noi și noi căi, pentru că oamenii cărora le-a fost drag de cămin să se întoarcă acolo. Pe cei care s'au împrietenit curând cu abecedarul și au început a-i simți nevoia, i-a întrebat dacă nu le-ar plăcea să învețe mai lesne, cu mai mulți la un loc, acolo la Cămin. Și unii au venit. S'a gândit că dacă pot citi pe câmp, de ce n'ar putea și cânta. Și într'o bună zi, Ionescu Ștefan, care după examene s'a mutat aproape cu totul în Nima, a început să colinde hotarul, adunând trei-patru coriști aici, trei-patru dincolo, și să repete cu ei sub sborul înalt al ciocârliei. Și Ana era acolo cu ei, cântând cu glasul ei moale ca mătasa.

Și ceata creștea la Cămin iarăș, picătură cu picătură, încet, chinuitor de încet, dar creștea. Fețe pământii de truda grea a zilei se adunau și se aplecau asupra abecedarului, gâtlejuri uscate și prăfuite slobozeau cântec cu glas obosit, picioarele înțepenite tropoteau abia, urmând hora suflată de Gheorghisor, care adormea cu fluerul în gură.

Dar oamenii nu se lăsau. Înfrigurarea Anei se întindea și la ei, molipsitoare. Cu o încăpățănare, pe care n'ar fi știut-o explica, în ciuda somnu-

lui care le turna plumb în mădulare, ei se strângeau la Gamin. Nu mai umpleau sala până la înăbușire, doar cei care moțăiau tresărind întruna, buimaci, veneau în fiecare seară. Nu erau mulți, dar se țineau cu dinții de acele seri.

— Hai, mă, să-ți citesc! — spunea vro-unul cu taina unui prieten.

— Doar tu nu știi.

— Ba amu stiu un pic, - și împiedicându-se iar la începutul ^cuvântului oprindu-se speriat la o literă a cărei linii le recunoștea, dar al cărei sunet îi perise de pe limbă, apoi strigându-l repede, fericit, cand și-l amintea cîtea, iar prietenul său se minuna:

— Ni, măăă...

Pe Ana aceste succese mărunte și chinuite o ajutau sa se liniștească. Când a auzit, delă un vecin, că Petrea s'a întors la Nădlag Chioru a durut-o mai rău decât chiar în seara când a plecat. Până acuma a mai nădăjduit, de-acum însă cum să-l mai caute? Acolo? Cum să-l mai cheme? _Acum își porunca cu disperare să-l uite, să nu-și mai aducă aminte de el niciodată ca și cum niciodată nu l-ar fi cunoscut. înfrigurarea ei creștea, se năpustea cu^ mai multă înverșunare în lucrul ei, ducând oamenii dupa ea. Se ferea de am n-tirea lui, dar de uitat tot nu putea să-l uite și noaptea visa cum vine zâmbitor și o sărută.

' Se obișnuia apoi si cu aceasta, că nu-l putea uita, că nu-l va putea^ uita niciodată; îi ascunse chipul într'un. colțișor tăinuit • al minții sale ingropându-l afund și scotându-l în rare ceasuri de veghe cand trupul eia atat de ostent, încât nu era în stare a primi nici somnul.

ic,

La sfârșitul lunii Iunie, la Reghin, avea să se țină a treia etapă a concursului între Cămine. Aceasta era mai grea decât toate pâna atunci. Veneau la concurs Căminele din tot raionul, cămine.cu echipe bogate,^ care au mai fost în viata lor H concursuri și mai grele, care cunoștea toata randuiala concursurilor Să.te masori cu astfel de echipe, din astfel de Cămine, e ca și cand te-ai lua la trântă cu taurul. Dar mai mare ar fi rușinea sa fugi de aceasta

Si iarăși dăruiră aproape toate serile repetițiilor echipei de dans care mai agonisise o pereche. Și seară de seară, jucăușii băteau podeaua cu tălpile, până cădeau de pe picioare.

Intr'una din aceste seri pline de încordare pentru cei dela Camm Seia-îima Mălai se afla foarte enervată. Examenul pusese vârf la toate. Copiii nu stiuseră nimic. Aceasta n'ar fi fost cine știe ce paguba, dar adusese inspector care-o făcuse cu ou și cu oțet, chiar în fața lumii venita sa asiste. Pop Ioan chiar o suduise, pomenind - se pare - de ceva dumnezei^ și de trântorii care mancă degeaba banii poporului. Iar ea trebuise sa înghită si să-si ia angajamente solemne pentru la anul.

— Pân'atunci, s'ajuți la Cămin; că uite, câțiva oameni se spetesc, și d-ta îti sugi deștele.

Acum nu stia ce-ar putea face. Țigările supte una după alta i-au coclit smra, amărându-i și mai mult starea sufletească.

" Se făcuse demult seară, și nu putea adormi. De citit, nici pomeneala. Ieși să se plimbe, dar era cald. Se întinse pe iarbă, dar iarba mirosea a capre,

***⁽³⁾ JuntTtÎmpită - își spuse dezgustată. Să plec cât mai curând de aici" Dar unde? Lucrurile mai rău S'ar încurca.

Ce să fac atunci?

: S'a dus dar la Cămin.

Acolo i-a ai'lat pe oameni, jucând dansurile lor svâcnite, nestăpânite. Ștefan Ionescu a întregat-o, pornit, ce vânt o aduce pe acolo. Ea a răspuns înțepată, din vârful limbii:

— Am venit să mă fericesc. Poate mi-oi găsi și eu un țaran, cum ți-ai găsit dumneata o țarancă.

— Viperă! a conchis Ionescu Ștefan, cu jumătate glas, scârbit peste măsură, și n'a mai privit către oa.

Femeia însă nu s'a putut liniști și după ce repetiția s'a terminat, a exclamat destul de tare ca să audă toată lumea:

— Cu jocurile astea mergeți la concurs? Mă tem să nu vă faceți de răs.

Po Ana, aceste cuvinte o răscoliră și o aprinseră, ca pe o mamă, căreia îi vorbesc copilul de rău. Se apropie de Serafima și o atinse ușor pe umăr, iar când acesta se întoarse, o întrebă:

— D-ta pricepi vorba rumânească? Pot să te întreb ceva?

— Ce vrei să mă întrebi?

— Ce cauți aici?

— E sarcina mea s'ajut Căminul.

— Acolo unde ai ajutat d-ta, s'a și văzut. Dacă așa vrei să ne ajuți cum ai ajutat pe analfabeți, mai bine ne lăsăm păgubași. Așa că noi te rugăm frumos: dacă vrei să stai să te uiți la noi, poți să stai, dar să nu te amesteci. D-ta ești domnișoară, la jocurile noastre nu te pricepi. Dacă nu, poți să te duci să te culci, că somnul îți place.

A doua zi, după ce-și termină ziua de lucru la Gostat, Ana îl căută pe Ionu Cicului și-I rugă să facă tot ce poate și s'o scoată pe Serafima din Nima și s'aducă alt învățător

— Alta nu face, fără numai râde de noi și ne batjocorește. Parcă anume, ca să ne împiedice, să ne ia încrederea. La școală, pe copii nu-i învață, la cor n'a vrut să ne ajute (de-a trebuit să vie bietul Ionescu, care -de-atâta alergătură îi slab ca un ogar). Cu analfabeții, știi ce-a făcut. Dracul să mai știe ce-i cu ea. Numai scoate-o de-acolo, că nici oamenii n'o pot suferi, că-i mândră, și rea și puturoasă.

— Da, da — făcu îngădurat Ionu Cicului. — Trebuie să vedem ce-i cu femeia asta. N'o prea cunoaștem noi... Am aduce-o mai aproape, ca s'o avem sub ochi. Poate trebuie ajutată... Poate că... Hm!... Om vedea!

Peste o săptămână, Serafima Mălai a primit înștiințare de la Sfatul Popular că-i mutată la școala din Cărpiniș la ciclul I.

În locul ei, fu mutat la Nima Ionescu Ștefan.

Petrea nu s'a gândit mult când și-a luat traista cu haine în spate și a tăiat-o drept peste grădini. I se învârtea prin cap un ghem cenușiu care-l tot ducea. În acel ceas, nu-i părea rău de nimeni și de nimic. Știa numai că tot ce l-a chinuit și umilit rămâne în spatele său. Ce-l aștepta în viață, nu știa și nici nu se sdrobea să știe.

Sus în deal. — acolo unde se despărțea de Ana când el mergea la lucru, iar ea rămânea acasă — s'a oprit. S'a oprit și s'a întors către Nima, căutând prin întuneric căsuța lui. N'o vedea, dar o ghicea jos în vale, mărunță, sub acoperișul de șindrilă. Ghicea și mușcățile din ferestre, și prunii din grădină care în ăst an vor rodi întâi, și grămada pătrată de gunoi și stogolul de fân din ogradă. Le ghicea pentru că toate le-a făcut cu mâna lui și se întipăriseră pe voci în fundul ochilor lui.

Se așeză sub nuc.

Noaptea era senină, caldă. O adiere abia simțită clătina ca'n vis frun-

zele mari ale nukului, împrăștiind cătinel mireasma lui tare, îmbătătoarei în vale, în fața lui, se liniștea cătunul. Se auzeau până la el, muiate și neînțelese, vorbe răzlețe de oameni, mugete do vite. Clipeau lumini la ferestre.. La fereastra căsuței sale nu clipea. Ana era la Cămin. Acolo-i încă lumină.. Acolo sunt oameni care o au pe Ana înaintea ochilor, vorbesc cu ea, îi aud glasul cântat, îi văd ochii albaștri.

Petrea sta — de ceasuri poate — acolo, ghemuit sub nuc — cu ochii' căscați spre vale. Prin cap îi treceau gânduri multe acum; Dar nici unul din ele nu se oprea. Odată, tresărise, gândindu-se c'a uitat să umple ieslea la vacă. Și-a amintit apoi c'a pus fân mai mult ca de obicei, în desându-l cu mâna, a scărpinat pe Joiana între coarne și a palmuit-o prietenește pe grumaz. Pe urmă a așezat porcul și a închis găinile — ca în fiecare seară, și-a luat hainele și a plecat.

Apoi cândva, s'a aprins lumina și în fereastra căsuței sale. Nu putea fi alta. I s'a părut chiar că fereastra clipește speriată. De bună seamă, Ana a aprins lampa și a pus de mămăligă.

Ana, acolo jos — de bună samă — făcea de cină. El ședea ghemuit sub nuc, cu ochii, căscați către zarea singuratică de lumină din vale, din fereastra căsuței sale.

Apoi, acolo jos, în vale, lumina s'a stins. El s'a ridicat oftând și a pornit, cu pași negrăbiți spre Cărpiniș.

Acest gând, să plece, i-a venit numai azi. Nu știa unde, nu știa dela cine. Numai i s'a iscat în el acest gând și nu s'a putut împotrivi. A. trebuit să plece, să scape de toate și de tot.

Acum păsea pe drumul către Cărpiniș. Colbul, căldicel încă, era moale sub tălpile lui goale. Ajunse curând pe loc oblu în luncă. De departe se auzea Mureșul năpustit peste vaduri. Peste hotar plutea miros de fân proaspăt.

La răscruce se opri. Un drum ducea la Cărpiniș. La Gostat trebuiesc oameni la lucru. Acolo vine des și Ana. Poate că de-acum va merge și mai des, că-i singură și n'are cine câștiga -pentru casă. Celălalt drum duce către Brețc și trece pe lângă curtea lui Nădlag Chioru și a feciorului său, Victor. De-acolo l-a scos Ana, acum aproape trei ani.

Cătinel, porni prin noapte, gârbovit, ca cineva căruia puțin îi pasă dacă va tuna ori va fulgera, dacă va da potopul ori un pârjol va mistui tot, ca cineva care cu acelaș suflet primește iadul sau raiul, biciul sau mângâierea.

Se făcea ziuă când a ajuns la conacul Chiorului. În ograda largă începuse forfota zilei de lucru. Se auzi și vocea răgușită, morocănoasă a bătrânului, suduind.

Petrea împinse portița și intră în ogradă. Burcuș, dulăul negru, mare cât un viței, îl cunoscu și începu să se gudure pe lângă el, lingându-i mâinile..

îndată îl întâmpină și Nădlag. înalt, uscat, sta în ușa grajdului, cu o furcă de rânit în mâinile-i noduroase. Il cerceta, din singuru-i ochi, cu bănuială. La binețele lui Petrea, răspunse înclinând numai încet din cap. Apoi întrebă:

— Ce-i, Petre?

— N'ai lipsă de-un om cu simbrie?

Chioru nu răspunse îndată. Se tot uita la Petrea și ochiu-i teafăr îi juca sub sprânceana groasă.

— Hm! făcu într'un târziu, rânjind. Dinții mari, lați și puternici, sclipiră între buzele vinete. — Doar tu ai amu. gospodăria ta și aia de stat. Te-o alungat domnii tăi?

— Te-am întrebat dacă-ți trebuie om cu sâmbric. Dacă-ți trebuie, ia-mă. Dacă nu, pace bună.

— Stai, slai! încă n'am zis că nu-mi trebuie. Nici nu te mai întreb de ce-ai plecat dela ei. Înțeleg eu bine. Își frecă nasul mare, gros. Apoi lepădând furca se apropie de Petrea și-i puse mâna pe umăr.

— Te iau. Ne înțelegem noi.

— Facem contract.

— Dece contract? Ne înțelegem și gata.

— Fără contract nu viu. Nu vine nimeni fără contract,

— Ce să mai umblăm atâta? Noi ne cunoaștem doar. Ce să mai facem contract? Ne-om înțelege noi.

— Fără contract nu stau,

Chioru își trase mâna de pe umărul lui Petrea și ducând-o după ceafă, începu să se scarpine.

— Bine! Te iau.

Viața a început, acolo, mai grea decât s'ar fi gândit. Această pită străină era mai amară decât o cunoscuse vreodată. I-a părut rău din primul ceas, când a ieșit cu coasa în spate și-a înfipt-o în iarba fragedă, .mătăsoasă, umedă de rouă. Dar lucra ca nebun, căutând, scăpare din fața suferinței și-a dorului care-l mistuia.

Multe lucruri, pe care înainte când slugărise, nici nu le băgase în seamă, acum îl sâcăiau la fiecare pas. Așternutul soios, sdrențuit, plin de purici, mâncarea fără gust și fără unsoare, zeama lungă și mămăliga încinsă, răstclile Chiorului și sudalmole lui îmbălăcăcioasc, poruncile răcnite cu mânie, nemulțumirea pentru orice făcea, acea dușmănie a privirii singurului ochi viu, toate, toate — iată, acum. îl sâcăiau, născând în el o mânie surdă, care tot creștea.

Și Ana nu-i ieșea din cap. Când își trăgea cămașa pe el și-i vedea gulerul soios, își aducea aminte de cămașa albă ca laptele, spălată de mâinile Anei; (o, și cămașa cumpărată azi toamnă. Poate că de nu i-ar fi cumpărat-o, ar fi fost mai bine. I-ar fi spus atunci că-i grajdar și ea s'ar fi lăsat ue Cămin, ca să lucre numai la Gostat; când îi săreau în ochi hâburile cu murdăria de-un deget la gură, când greața îi strângea gâtul, își amintea de vasele curate ca ochiul în care Ana îi turna zeama aurie; când după o jumătate de zi de coasă, se întindea sub o fufă să se odihnească și auzea, deasupra în senin, cântecul do ciocârlie — îi venea în minte ciocârlia lui de-acasă, care acum, rămasă singură, cine știe cu cine își petrecea zilele? A fost și el odată bine și s'a gătaf binele. Tristețea i-a devenit soră de fiecare (ea'.

S'ar fi întors acasă poate, după o săplămână-două. Ii era dor (ie Ana. Ii era milă de ea. Poate că plânge singură în casă. Dar se teme. A ajuns doamnă mare. Și-o fi găsit ea om în locul lui. Ce să caute el acolo? Să fie do batjocura satului? Mai bine moare aici de urît și de doi'.

Acasă îl îndemna și Andronică. Andronică era o slugă bătrână, rămasă la curtea chiaburului, încă din vremea tinerel, ii sale. Bătrân l-a aflat Petrea, când — copil de zece ani — a intrat la oi, Ia Nădlag. Acest om l-a ocrotit ca un părinte. Il mângâia când plângea, după bătaie, îl apăra când se putea, îl ferea de munci peste puterile iui. Și-acum îl îndemna amărît:

— Du-te acasă, Ia nevastă, Petre. Ana te așteaptă.

— Ana nu mai știe de mine. Numa' de cămin.

— Rău te gândești, măi băiete. Tare rău. Ochii bătrânului lăcrimau, triști. Ți-ai lăsat casa la, pentru o prostie tinerească și ai venit lapita amară a străinului. O, Petre, Petre!

— Mai lasă-mă, bade Andronică, nu mă amărî și dumneata,

— Să lași tu o femele ca Ana...

Fără încetare, bătrânul său prieten îl mâna acasă, stăruitor, așa cum poti fi numai cu o făptură iubită.

Aceste continue sfaturi ale bătrânului Andronică puneau unaelm pe foc. După astfel do discuții, mai spinoase îl răsăreau în ochi toate necazurile sale și se făcea rău. Rău cum n'a fost niciodată. Suduia și bătea vitea — de cari s'a apropiat întotdeauna cu blândețe-. Izbea cu piciorul în Burcuș, vechiul prieten credincios al tinereții salo. Apoi îi părea rău și mai veninos se făcea.

„ ”
 într'o dimineață, Chioru s'a sculat înaintea lui și a început sa răc-nească prin ogradă:

— Ce? Io's slugă aici? Ce? Vă dau sâmbrie ca să dormiți?

Petrea s'a sculat și a ieșit și el în ogradă. Abia se îngâna ziua cu noaptea. Lucrurile încă se arătau ochilor ca niște umbre mari. Nici nu-l văzu îndată pe Nădlag. întrebă:

— Ce-i, bade Gheorghe?

— Aia-i! Să nu dormi când îi vreme de lucru!

— Abia m'am culcat. încă nici ziuă nu-i.

— Ce? Nu-i ziuă? îndată răsare soarele și grâul se scutură. Ce mai stai?

Petrea făcu trei pași către Nădlag. Prin lumina aurie, îi vedea ochiul sticlind ca la câine.

— Ascultă, aici, bade Gheorghe. Să nu gândești că-i mai face cu mine ce-ai mai făcut. C'amu nu mă mai dau.

— Auzi la el! Poate mi-i bato!?

— De-om ajunge până acolo, te-oi bate.

— Auzi la el! Mancă pita mea și mă amenință.

— De-o mâne, lucru pentru ea.

Dar Chioru. nu mai. avea poftă de vorbă. Se grăbi, suduind, în casă. Petrea se duse de adapă boii, îi prinse apoi în jug, trase secerătoarea de sub șopron și-o legă de car și porni spre hotar. După mișcările sale cumpănite, greu ai fi ghicit cum clocotește sângele în el.

Aceasta n'a fost cea din urmă ceartă a lui cu Nădlag. L-a și apucat odată de piept, răstigniudu-l de peretele grajdului și îutrobânclu-l cu cutremurătoare liniște în glas:

— Vrei să chem popa să te ierte de păcate?

După aceste sfezi, cu greu so stăpânea să nu-și ia lumea în cap. II mai ținea doar o tainică nădejde, să mai afle ce face Ana, cum o duce, clacă nu s'a măritat cu altul. Dar au trecut zilele lungi și leneșe^pline de amar și necaz, iar speranța lui s'a împlinit abia pe la Sânt-Ilie, când era târg la Brețc. Cu ce înfrigurare a așteptat et acest târg! Se ruga lui Dumnezeu și tuturor sfinților să fie cineva din Nima pe-acolo, ori măcar din. Cărpiniș.

Acolo, prin târg, a umblat încoace și încolo, căutând năuc. Tot sângele i s'a năpustit în cap, când. l-a zărit pe Hurdubeț Ion. Sta într'un grup de oameni, cercetând cu multă băgare de seamă umbletul^ unei perechi de boi. Petrea se apropie de el și-l atinse ușor cu mâna pe umăr:

— Noroc, Ioane!

— Noroc, mă! Ni, mă, da' de unde-ai răsărit?! Hă, hă, hă. De bucurie, Ion se zăpăcise, aprinzându-se la obraji. Dacă nu i-ar fi fost rușine de oameni, l-ar fi "apucat în brațe si l-ar fi pupat.

— Ce-i cu tine, mă?

— Cu mine, bine.

— Mă, da' cum ai slăbit?! Uite la el! Parcă-i un sfânt elin icoană. Se așezară la un păhărel ele vinars, dar după prima izbucnire de voie-

hună izvorul vorbelor păru secat. Puneau, când și când câte un cuvânt, strălucind de toate oăndurile lor. De Ana ar i'vrut să-l audă vorbind pe Ion, dar trebuia să n'o mdrăznea, iar acesta numai de Ana ar i'vrut să-i vorbească, dar nu putea să neîntrebat. Sfatul lor se lega greu și se deslana repede.

— Bun an avem.

— Bun' Petrea se gândi că pentru el nu-i bun.

O pauză apăsătoare se întindea. Sorbeau cătinel din pahar.

— Știi, Ia noi, amu-i bine.

— Am auzit că-i bine.

— Poate facem și noi colectiv. Așa-i vorba. O să creștem oi și vite.

A fost un inginer și-a umblat pe Gurgui și pe Dupătau. A zis că se poate mîine iarbă grasă și crește oi cu muie.

— Mă bucur. (Dar în inima lui se gândea că nu-i bucuria lui)

— La toamnă, oricum, facem o cooperativă de covoare. Ana și Măriuca învață pe fete și pe neveste. A fi tare bine.

— Da. Dacă faceți cooperativa, a ii bme.

Mai suceau o țigară, mai turnau în păhărele. Soarele trecuse do amiază, oamenii se răreau în târg, ei tot acolo ședeau ocolind vorbele care-i ardeau.

— Echipa noastră a câștigat la Reghin, Șliir

— Am auzit c'a câștigat.

— Io am căpătat o diplomă.

— Fain!

— Amu toate merg mai bine. Și corul.

— Și corul?

— Și. Avem învățător bun.

— Șfmai este încă un cerc de citit, la Pasca Romulus.

— Da' el nu știe citi.

— Ba amu știe.

— \ învățat. Și facem și cerc zootehnic, Tomuța îl conduce. Întâi n'a vrui, Că nu știe citi.' Da' învață ștel și se pricepe la oi.

— Da. La oi se pricepe.

— Si tu te-ai pricepe.

— Si eu m'as pricepe. Da'n echipa ele joc cme-ir

— Cine-s îi s'tii A mai intrat Artimonu lui Sălcudeanu. Joaca bine.

Petrea ar fi "întrebat cu cine joacă, dar vorba îi înțepenise în gâttej.

— Da' și are pereche bună. — adăugă Ion, după ce arunca pe gâttej la vale paharul de vinars. Pe Leonora lui Cucuet.

— \sa' oftă, cu mare bucurie în sullet Petrea.

Și-au trecut ceasurile și s'a golit târgul și au uitat și oec sticla goala din fața lor. Și încă nu se urneau, așteptând.

-l- Adică așa!... La voi toate merg bine... murmură Peliea, aus pe gânduri.

— Nu chiar toate.

—]\}^

— Nu că mai sânt destui care nu vin la Cămin, Merg mai bucurosi la Istina Yăsa la șezătoare. Acolo dă vin Constantini, lui Crețu Fac niște petrecheri de ti-i și scârbă și groază. Mai mare rușinea. Dumineca lac joc și semnata.

' Tăcură iar, stânjeniți. După o vreme, Ion frânse din nou tăcerea:

— La 23 August, inerem de jucăm la Târgu Mureș.

— Așa?

— Dacă câștigăm și-acolo, căpătăm radio.

— Asa?! Apoi câştigați!

— Om câştiga... Na, Petre, eu m'oi duce, că uite, îndată scăpata soarele, și drumul îi lung.

— Lung — oftă Petrea și-l apucă jalea, pentru că pierduse orice nădejde. Poate anume Ion n'a pomenit nimic, ca să nu-i amărască și mai mult viața.

— Apoi, Petre, — se porni Ion pe neașteptate — hai acasă, nai că Ana tare te mai așteaptă.

Nu răspunse nimic, Pomi ca beai, Ii venea să chiuie și să s'arle cu zbrusi.

'Deodată se întoarse, strigându-I pe Hurdubeț. ^

Când s'apropie, îl apucă înfrigurat do mână și întrebă încet:

— Tot ea-i directoare la Cămin?

— De bună seamă! Și'ncă ce directoare! Ca ea, mulți nu găsești!

— Și a mai fost instructorul ăla?

— Fost. Ii place de căminul nostru. Ne laudă.

— Și tot așa râde?

— Păi, așa!?

— Na, noroc, Ioane! Eu mă duc.

Pașii lui păreau că duc un mort la groapă.

Petre Nucului ajunse la Târgu-Mureș, la ceasurile șase dimineața. Din trenul plin ca un stup, s'a revărsat în gară, apoi pe străzile ce duc spre centru, o mulțime pestriță în straie de sărbătoare. Pierdut în mijlocul multimii, Petrea admira cu ochii mari hainele frumoase, albe, cu cusături negre ale celor de pe câmpie, pieptarele de piele de miel, cu canace roșu, albastre verzi și galbene, ale muntенilor, năfrămile roșii, tivite cu aur ale femeilor din partea Dedei, laibereie roșii și verzi ale secuilor, cioarecii Iar strâmți și rochiile largi, roșii ca focul și crețe ale săcuioanelor rochiile până în pământ ale săsoaicelor și cămășile cu guler cusut m mărgele ale sa-

Petre se trăsese mai în marginea străzii și mergea ferindu-se, temându-se să nu dea ochi cu Ana, ori cu altul din Nima. De patrusăptămâni se pregătea pentru ziua aceasta, așteptând-o cu sufletul la gura, unduind ca însetatul după izvor — s'o mai vadă odată pe Ana, să-și umple ochii cu mersul ei mlădios și-apoi fie co-o fi. Acum, când clipa s'apropia pas cu pas, se temea. S'ar ii'ntors din drum, dar mersul acela sărbătoresc ca viața însăși, al multimii, Îl ducea înainte.

'Ajunseră în piața largă, luminoasă și curată din mijlocul orașului. Ca un salut îi întâmpinără podoabele de crengi de brad, lozinci roșu și steaguri ale clădirilor. Megafoane cocoțate pe stâlpi înalți aruncau în aer cântece, hore, doine, ceardașuri.

Aici, lumea era mai multă și mai deasă. Chipurile oamenilor rădeau în soarele dimineții de August,

Camioane înflorite ca de ospăț se opreau întruna și din ele coborau oamenii investmântați de sărbătoare, cântând și chiuind,

Petre băgă de seamă că toată mulțimea aceasta asculta de o rânduială anume. Cineva, de undeva, nevăzut, o îndrepta într'o parte sau în alta. Numai el — singur în mulțime — nu-și găsea locul și umbla încoace și încolo pe lângă ziduri, holbându-se la vitrine. Vremea trecu și baga de seamă că oamenii se răresc. începea a se neliniști. Se luă după o echipa câ jucăuși, pe care-i ghici după ceteraș și zurgălăii dela picioare.

holul, >arg, cu ch^fTZI tff&. & * „ M M j l { g £
 de oameni și zgomot. De-acoio i,c
 ne scări, undeva sus, pe jucăușii loi dm ^
 foc cu năframă de mătasa m cap, cu mage e P, ma^{ndra}
 debarșon. Era slaba și trasaia^{^ ^} S^{a c a v e} i și Maria și îndată dupa e ,
 îndoindu-se ușor. Langa ea, meigoau, ^
 j W t b e f i c u c m a d e m a e a A g m t i a d l S i și repezi ținând sus în aer îhce-

lor sunau mai
 " ' Era'cea mai frumoasă echipa si z m g a ^ * P ^
 frumos decât toți zurgâ au. PeUea *• „ £
 Lumea intra m sala. Intra V^{TM}*" toate nu păreau a avea
 ea niște stele pe cer cortina g«a, oiga *iapa ^
 vreun preț pentru el. Parcau u im 1 ^
 Jucară echipe dupa echipe• ^ și ^ P
 ametitoare, brăuri ca iurtunilo ba bu»"»' Unfi de mun te ori "grăbite și
 desuși căluseră de-o «arhaica eleganța jocu ^
 A * f t t B S S S ^ r a p ^ r k și dansatorii; el sta mut pe
 A 3 * 8 » ^ " M A A A f ^ e . Acolo sus, pe scenă, ieșise
 Odată a tresărit și el ba a .d dm P**
 Hurdubeț șt făcuse semn. La mște catane,
 fluerașii. Și jocul începu bărbuncul săcuilor, iruinoase-s

Frumos joc învărtită noastia 11" ^ -j
 când lo joacă oameni cu jar ^ v ^
 Lumea amuțise m iața acestiu can Ochii se îmbătau de vai-o-
 tactulSotit și strigătura V ^ W * * ^ c u e L C c h ^
 uî culorilor, de mișcările înmlad ate de frumos, clătinânuu-și
 oprea. Și când dans* mcota și Huiduboț s o ^ ^
 ^ / ^ â n u n o r i j ^ Prima oară, după
 ' Petrea simțea ca parca* ui a l. N j m a au j u c a t mai frumos
 al îlea săptămâni, suradea, înduioșai. ,J 1
 decâUo;?, si că Ana n'a jucat ^ e ^ P * -
 Si iarăs trecură variej dupa v^{itt}]

^ 'Trasării Ana,zâmbifoaro, ^ . t f l a ^ ^ J ^ ^
 « băteau îu palme și strigau :

Hutrecerca se încheiase., sala - ^ ' ^ . r ^ ^ ^ " " ' ' ^ * !
 un,, aruncând încă o F ^{TM} ^ ^ m ^ p ^ c a aceasta nici nu putea li
 Se trezi în mijlocu colo din Nim- ș ^ . ^ A p o i s e «lătura Anei
 altfel. Defe mâna cu fieca.e și 1

și o întrebă și pe ea: ^
 — Ce mai faci, Ana:
 — Bine.
 — Tu n'ai jucat în echipa:
 Ana surâse, rănită:
 — Nu. Eu n'am cu cine juca.

Fără multe vorbe, alătura au ajuns la gară, s'au suit în acelaș vagon, au șezut pe aceeași bancă și au coborât la Delureni, alături. Alături au trecut apoi prin sat, pășind rar, răzlețiți de ceilalți și trecând de Cărpiniș, au pornit către Nima.

La răscruce s'au oprit, Femeia a ridicat ochii, întrebători:

— Eu, — a zis Petrea, cu glasul fiecărei zile, m'oi duce să-mi iau hainele.

Ana a ajuns sus în deal, sub nuc. Se așeză, așteptând. Cobora peste-lume amurgul și în sufletul ei o liniște mare.

II zări pe Petrea departe și-l cunoscă după mersul său legănat. Se ridică în picioare, tremurând și, sfârșită, se rezemă de trunchiul scorțos al nucului.

ir

Într'o seară din luna lui Februarie a anului 1951, Ana se întorcea acasă dela cămin.

Peste cătun bătea un vânt căldicel, prevestind primăvară timpurie.

Pășea adâncită în gânduri. Oamenii din Nima număraseră în pragul acestui an nou multe bucurii, agonisite în anul ce-a trecut. Le număra și Ana pe ale sale: Căminul creștea ca un copil trecut peste bolile începutului de viață. După furtună se arătase soarele.

Cătunul se urnise către viitorul său. Acum oamenii aveau o cooperativă de covoare și scoarțe și năzuiau să facă colectiv. Se afla și Ana în comitetul de inițiativă.

Bucurii îi aducea și Căminul. La 30 Decembrie al. anului ce trecuse, oamenii din Nima ajunseseră să vadă pentru prima oară o piesă de teatru și se miraseră că Pasca Romulus își schimbă glasul, se uită urât, și până la urmă este legat pentru niște blăstămății de care n'a auzit nimeni. Se bucuraseră la sfârșit, când au aflat că totul fusese un fel de glumă și-l văzuseră pe Romulus, nevătămat, între ei.

Acum Ana se grăbea să vadă cum merge al patrulea cerc de citit, care se ținea în casa ei. Petrea răspundea de acest cerc.

Chiar în aceste clipe, vecinii începuseră a sosi. Petrea îi primea dela ușă și-i rânduia po scaune și pe pat, în jurul mesei. Până una alta, așteptând să se adune toți, povestea despre câte în lună și'n stele. Aveau despre ce povesti oamenii clin Nima, acum.

— Ce-om. ceti în iasară? — întrebă Sălcudeanu cu glasul său gros, întinzându-se după cartea de pe masă.

— Lasă, că-i vedea — o trase spre el Petrea, acoperindu-i pereții.

— Dece-o ferești. Amu. și io încep a vedea slovele. La început m'am ferit. Nu-mi plăcea. Da'amu, când le văd, parcă-i mai bine — răsse gros și înfundat, scuturându-se din tot trupul, cum îi era năravul — parcă-i mai bine.

— Și io m'am ferit, mărturisi Petrea și începu a povesti lucrurile cunoscute tuturor:

— D'apoi. m'am lovit cu capul de pragul de sus și m'am apucat, de învățat. Mă învăța Ana, dar nu. m'am încrezut. Și m'am dus la învățător și l-am rugat să-mi cetească unde am pus io degetul. Și a citit: „c-u-c — Cuc!” Cum a citit și Ana. M'am gândit că-s înțeleși. L-am întrebat pe Macavei, pe Simion și toți au citit: „c-u-c — Cuc!” ;Și amu știu bine, ca pe apă toate slovele, și am învățat și poezii.

Oaspeții râdeau din toate puterile lor. Ei cunoșteau pe dinafară toate cele întâmplăte și frica lui Petrea să nu fie înșelat. își aminteau cum se du-

GEO BOGZA

VOCEA LUI MAIACOVSKI

Adâncă și caldă, vibrantă și gravă, părând că vine de departe și că se duce spre o țintă pe care de abia o puteam întrezări, era vocea lui Maia-covski în după amiaza de vară în care am auzit-o, fiind acelei zile emoția culminantă și de neuitat.

În ultima-i locuință din Moscova, transformată în muzeu prin grija Nadejdei Constantinovna Crupscaia, am ascultat vocea marelui poet înre-gistrată pe discuri și am privit atâtea lucruri legate de viața lui, începând cu aparatul telefonic fixat în perete, dela care oricine îl putuse auzi vorbind, până în acea tragică zi de 14 Aprilie.

Acolo am privit, devenite obiecte de muzeu, paharele groase de cristal din care oferea prietenilor vin și culorile de o uimitoare varietate, intensi-tate și limpezime, ale covorului pe care și l-a adus din Mexic. Fără îndoială că Maia-covski l-a iubit mult.

În vestibul stau agățate în cuier pălăria largă și bastonul gros, făcân-du-ne să simțim, ca și cum abia s'ar fi întors acasă și s'ar fi aflat în odăile alăturate, acel trup uriaș pe care își purta capul superb.

Masca mortuară a poetului este cu totul neobișnuită prin tinerețea pe care o exprimă, prin liniile largi și voluntare, încât pare mai degrabă opera unui sculptor după chipul unui om viu.

O fotografie din 1920 îl înfățișează pe Lunacearschi plecând dela Comisariatul Poporului pentru Cultură într'o birjă veche în care abia a încă-put, în vreme ce Maia-covski, rămas pe treptele clădirii, privește drept îna-înte pe deasupra trăsorii — poate spre bulevardele de azi ale Moscovei, poate spre întreg viitorul popoarelor sovietice. E atât de înalt și de drept, și privește atât de departe, încât nu se deosebește cu nimic de statuia ce avea să i se ridice mai târziu.

Adevărul o că luat de clocotul Marii. Revoluții, pe care ca nimeni altul a știut să-I exprime, Vladimir Maia-covski a crescut atât de mult, încât de pe când era încă în viață devenise propriul său monument. Asemeni aceluia cal năzdrăvan din basme, care după ce mănâncă o tavă de jăratec poate să sboare spre orice înălțimi, Maia-covski, hrănit cu văpaia mă-rețului Octombrie, a spart vechile tipare ale poeziei, invadând Parnasul cu un gigantic val liric.

Astfel, alături de marii cântăreți ai popoarelor, stăruind în cultura lumii asemeni unor piscuri veșnice, sub privirile noastre se ridică un nou poet, nemuritor cântăreț al unui mare popor și al unei grandioase ere. Tot ceace în opera lui Vladimir Maia-covski e nou, clocotitor și îndrăzneț, e

însăși noutatea, clocotul și îndrăzneala Marii Revoluții, care a determinat torentul de foc al versurilor sale. Biruitoare, această revoluție dă celui ce a cântat-o plin de convingere, de patos și de geniu, proporțiile propriiei ei glorii.

Unul din cele mai strălucite palate subpământene ale Moscovei e stația Maiacovschi — marmoră, argint și soare de Iulie — neasemuită temelie Statuii care, în piața de deasupra, își ridică fruntea spre cer. Astfel glorifică popoarele sovietice, din adâncimea pământului până sub roua stelelor, pe cel ce cu atâta înflăcărare le-a cântat lupta și biruința.

Ca pe deasupra unor dune de nisip fierbinte, îndreptându-se cu stări, înță spre oaza din zare, venea vocea lui Maiacovschi parcă din adâncurile vremii, îndemnând și iar îndemnând mulțimile sovietice să meargă mai departe, să nu șovăie nici o clipă pe drumul deschis de marele Lenin. E în vocea aceasta puternică și clară, ca un fluviu de stepă, o convingere enormă de profet care, la o răspântie a vremii, se ridică și strigă în auzul a milioane de oameni în ce parte să-și îndrepte pașii. Mai înalt, mai sguitor, mai plin de flacăra geniului său, apare Vladimir Maiacovschi celor ce-i aud glasul cu care a rostit poemele închinat Marii Revoluții.

Cu cât vor tree anii, tot mai adâncă va fi emoția generațiilor ascultând vocea marelui poet, ce va fi atunci de mult intrat în legendă.

A C A S Ă

Duceți-vă. gânduri, ude-ati mai fost.
Cu-adâncul mării, suflete,
contopește te bine.
Acela care
mereu e senin, —
acela
după mine
pur și simplu e prost.

Infectă cabină...
N'am pomenit!
Pe sus, toată noaptea,
aud țopăit.

Pe sus, toată noaptea,
sgâlțâind bagdadia,
se'nvârte țopăiala
leșină melodia:

„Marghita,
Marghita,
ce dragă-mi ești,
dece tu,
Marghita,
nu mă iubești...”

...Și dece adică
mar iubi Marghita?
Nici lețe&e'u buzunar nam eu,
Dar Marghitei la-i cu ochiul
și iubita
pentr'o sută
vine'n separeu.

Nu-i vre-o sumă
— poți atâta lux să faci —

Aș!
 Mata,
     ca intelectual, mă rog, adică,
 vrei mașina de cusut
     pe gât să i bagi...
 Dar ea nu se lasă
 —   aiurită
             nici de frică.

Fie dela mină,
     dela coasă fie,
 proletarii ajung
     la comunism
             de jos —
 Eu m'arunc
     în comunism
             din cerul poeziei!

Fără el
     nici dragoste nu-îni trebui'mie,
 fără el
     nimica nu-i frumos.

Mi-e tot una că
 la mama dracului în praznic
 eu sau alții m'au trimis — dar simt
 ruginind oțelul din cuvinte...
     Simt arama glasului, coclind.
 Dece eu
     sub ploi streine, lucru groaznic,
     putrezesc
             și ruginesc
                     în jind?

Dus pe ape, stau întins,
     departe de pământ.
 Zace'n piesele mașinii mele
 amorțirea.
 Totuși
     o uzină sovietică
             eu sunt,
 care fabrică pe lume fericirea.

Nu, nu vreau
     să mă culegeți după muncă,
 pentru că miros
     sau că-s frumos
             ca o floricică depe luncă.

Vreau
     să transpire
             la Planul de Stat:
 sarcini, lot anul
     să-mi dea ne'ncetat.

Vreau
comisarul timpului
să-mi stea deasupra gândului
s'ascult de ordinele lui.

Vreau
tot așa
cum își primesc inovatorii prima,
să capete iubire inima
și ritmul meu și rima.

Să fie, vreau
scrisul — și el —
ca baioneta socotit,
~~~~~ la fel...

Și-așa cum ar vorbi asupra mersului
oțelului și fontei, uitându-se departe,
Stalin, aș Area,
din partea Biroului Politic
și despre munca versului
să dea rapoarte...

Că așa... că de dincolo...
Din bordee amare
Ia ce înălțime
ajunserăm noi!
In Uniune și priceperea
la versuri, e mai mare
ca norma dinainte de război.

In românește de Cicerone Theodorescu

Ș E D I N T A G I I I

Deabia se luminează-a ziuă'n zare
și, zilnic, văd, fără. deosebire,
prin centrale,
prin comiții,
prin birouri politice,
prin secții de culturalizare,
aleargă-o lume'ntreagă prin clădiri.
De cum pășești prin aste cancelarii
te și inundă-o ploaie de hârtii:
și apucând, așa cincizeci
— dosare de urgența ntâi —
se nfundă prin ședințe funcționarii.

Vin găfâind:
„Audiența-i astăzi cu puțință?
Alerg de veacuri ca să intru-odată!”
„Tovarășul Ivan Vanâci e în ședință.
E o ședință Teo¹⁾ și Gucon²⁾ -unificată!”

1) Teo —secție teatrală de pe lângă Comisariatul Poporului pentru învățământ.

2) Gucon —Administrația Centrală pentru creșterea cailor de pe lângă Comisa-
riatul Poporului pentru Agricultură.

Urci scări o sută.
 Ți-i lehamite de tot.
 Și iar:
 „Au spus că-i veți găsi cam peste-o oră.
 Acum sunt în ședință. Se discută
 să cumpărăm o sticlă de cerneală
 de la cooperativa regională”.

Un ceas apoi,
 nici secretar,
 nici secretară —
 biroul gol!
 Toți pân'la anii două's doi
 au o ședință a/j, de comsornol.
 S'a înnoptat și urc, grăbit,
 la uitimul-a! șaptelea elaj.
 „Tovarășul Vanâci tot n'a venit?”
 „E 'ntr'o ședință
 la comitetul a-be-ce-de-e-ef-haș.”

înfuriat,
 pătrund, vulcan,
 peste ședință,
 tam-nesam.
 și blesteme, ca lava, svârl în drum.
 Și, ce să vezi!
 De fiecare om — jumate!
 Mai să nu crezi!
 Pe uiide-s celelalte jumătăți acum?
 „I-au căsăpît!
 Iau nimicît!”
 Mă sbat urlând,
 Acest tablou mă scoate, rău, din minți.
 Dar iată,
 cu glăsciorul liniștit,
 îmi spune secretarul:
 „Suntem la câte două ședințe, deodată!”
 În orice zi
 avem de mers
 pe la ședințe douăzeci,
 te mai împărți, nai ce să zici!
 Din brâu în sus
 suntem aici —
 cu restu n
 altă parte pleci!”

De spaimă nici nu pot dormi.
 Și'ntâmpin zorii timpurii
 Cu-o singură dorință:

V, V. MAIACOVSCHI

„O, de s'ar convoca
ședința n care ordinea de zi
să fie cum putem stârpi
orice ședință!" j

1922

In românește de Mihai Dragomir

LINIȘTE IN APUS

Mai curat e asfaltul
decât pana hulubului.
Ce-i chelia bancherului?
Mai alb e un trotuar.
(După ce-au test
cadavrele
și sângele strânse 'n camioane
șters
pe pavajul murdar).
Pe largi bulevarde,
niște pui de burjui
sorb basmul dădacei,
și mājîgăe
urșii de pluș
(după ce
au fost g'aze
pompe'n baloane,
spre Poloni
se-aud tunuri
uruhid
în urcuș).
Pacificii domni,
strălucind în țilindre,
fac pe limbi bătături
— ce dueluri cu spada! —
(după ce-au fost
trimise
Afganilor arme,
și bombe
bandiților albi,
cu grămada).
Husarii
descăleca.
In cafenea
infanteria
se-amuză
într'o lene civilă.
In friguri
turbate
fierb iarăși câțiva:

LINIȘTE IN APUS

clocoiește războiu îi
                    această idilă,
A, tras cineva
                    după colțul de stradă:
Iar sânge îi picuri
                    punct lângă punct.
Cu o dâră de jar
                    și-ar încinge azi prada:
Tot globul pământului
                    nu degeaba-i rotund!
O țintă
                    le trebuie:
                                inima noastră,
și-un lucru,
                    vor cei
                                ce comandă „război”!
Culcând răsculații,
                    mulțimi să gonească
în foc,
                    pentru dâșii,
                                ca turme de oi.
Azi
                    o 'ncăierare
                                — de sânge i-e sete —
iar mâine,
                    în masse
                                cu tancuri intrând,
războiul de sânge
                    va vrea,
                                să se inbete!
Cu păsări blindate,
                    lăsând pe pământ
o dâră de urme
                    ucigașe
                                și gaze,
sălbatic
                    se 'ntoarce
                                din ani de măcel:
mândrețea de cai
                    e-o grămadă de oase.
Războiul,
                    sebelet gălbejit,
                                îl culcase,
și sus
                    coasa morții —
                                e-albastru oțel.
Noi,
                    clienți la en-gros
                                pentru cârji și proteze,
noi,
                    carnea de tun,
                                prânzul gurii
                                                de fier,

INFLĂCĂRATUL ÎNDEMÂN AL LUI MAIACOVSKI

În minunata vară a acestui an, când efortul oamenilor muncii din Republica Populară Română i'ace să se înalțe marile construcții ale socialismului, când uzinele noi își ridică coșurile fumegânde spre ceruri în Moldova și în Ardeal, în clipele când pe porțile fabricii or ies în ritm tot mai rapid camioane și motociclete, utilaj petrolifer, mașini-unelte și screpere, excavatoare și buldozere purtând mândra marcă: „Fabricat în R.P.R.”, în vreme ce, pe întinsele câmpii ale țării noastre țărănimea muncitoare strânge recolta îmbelșugată, rod al muncii pline de elan, — crește victorios cântecul tinereții, cântecul păcii, cântecul vieții.

În el se deslușesc mereu mai vii, tot mai cuceritoare, cadențele avântate în care se împletesc parcă cuvintele nemuritoare ale marelui poet:

*Să ajungem
la o sulă de ani,
fără sbârcciira
bătrâneții!*

*An după an
voioșia
să ne'moțască mersul.*

*Slăviți,
ciocanul
și versul,*

*Slăviți
pământul tinereții!*

Versurile lui Vladimir Maiacovski! Le cunosc azi, tineri și vârstnici, pe meleagurile patriei noastre libere. Le recită muncitori la serbările date în cadrul uzinei, tineri brigadieri de pe șantierele nenumăratelor noastre construcții, țărani muncitori adunați în șezătoare, la cămine culturale. Versul iui Maiacovski animă pe ostașii patriei noastre, înflăcărează tineretul studios, răscolește inimile. Cuvântul poetului agitator, legat de lupta cotidiană, lovește drept în pieptul dușmanului, însuflețește, mobilizează masele în lupta pentru o viață mai bună, ridiculizează tot ce este înapoiat, mincinos și dăunător. Cuvânt al adevărului, el este iubit și larg răspândit în țara noastră.

Victoria Armatei Sovietice și statornicirea regimului democrat-popular l-a dăruit poporului nostru pe marele Maiacovski. Volumele sale sunt

astăzi nelipsite în toate bibliotecile sindicale, sătești, școlare, din R.P.R. Tirajele în care apar sunt impresionante: zeci de mii de exemplare. Cele mai cunoscute și cele mai iubite sunt marile poeme: „Vladimir Uici Lenin”, „E bine”, „In gura mare”. Poetul Revoluției e prețuit de oamenii muncii, e socotit un îndrumar și un ajutor în munca și lupta lor de zi cu zi.

Sunt mai puțin de nouă ani dela eliberare, dar versul înaripat al poetului și-a săpat drum larg către mintea și inima poporului, iar acesta i-a răspuns cuprinzându-l în nemărginirea sufletului său uriaș.

Regimul burghezo-moșieresc din România a făcut tot ce i-a stat în putință ca să-I prohibească pe Maiacovschi! Câte măsuri n'a născocit, începând cu campania „fină” de desconsiderare și batjocorire a omului și operei (sarcina presei liberale, pretins democratice, gen „Adevărul literar”), trecând apoi la defăimarea cea mai deșănțată și ajungând până la confiscarea publicațiilor care îi înserau versurile în traducere românească și la arestarea talmăcitorilor și penalizarea editurilor!

Și totuși, Vladimir Maiacovschi nu putea fi „ascuns”, nu putea fi dosit. Cei care cunoșteau limba rusă îl citeau încă de prin anii 1924—1928, când poeziile lui pătruseseră în țară pe căi ocolite. Alții l-au cunoscut din traduceri din limba franceză și germană, venite ceva mai târziu. Versul răscolitor al lui Maiacovschi și-a făcut drum în ciuda tuturor măsurilor luate de cenzură, a pătruns în țară, a ajuns până la oamenii însetați de viață nouă, de progres. Din 1930 încoace, an de an, apar prin reviste poezii și fragmente din poeme. „Stânga”, „Cuvântul liber”, „Reporter”, etc., înfruntă opreliștile cenzurii și publică traduceri din Maiacovschi. La șezătorile organizate de sindicatele „Ciocanul” (1931), „Desrobirea” (1932) se recită versurile chemând la luptă, ale marelui poet. Din celulele de piatră ale Doftanei, din dosul grațiilor, răsună biruitoare, versurile:

*Robi-,
 îndreptați-vă
 spinările și genunchii!
 Armată-a proletarilor,
 ridică-te, cu tăriei
 Trăiască
 a Revoluției
 victorie!
 Acesta este singurul
 război
 plin de măreție
 Din câte
 se stiu
 în istorie!*

... Era într-o seară. Întruna din camerele comune ale închisorii Tg. Ocna, trei deținuți comuniști s'au aplecat peste filele mici ale unui nou număr din revista literară „Lumina”, redactată de ei. Un articol, câteva poezii, două schițe. Pe prima pagină era „Marșul nostru” de Maiacovschi. Reproduș din memorie, tradus și înserat în revistă, el a colindat pe rând celulele, iar peste câteva zile era cunoscut de toți deținuții politici.

Și totuși, cunoscut de cei mai buni fii ai poporului român, Maiacovschi n'a putut deveni bun al masselor populare decât după eliberarea țării noastre. Astăzi, versul său înaripat animă elanul creator al constructorilor

socialismului, al luptătorilor pentru pace din țara noastră. Aniversarea a 60 de ani de la nașterea poetului, este sărbătorită nu numai de cercurile scriitoricești, de oamenii artei și culturii, ci de însăși masele largi ale poporului nostru. Minunata creație maiacovschiană este zilnic prezentă în inimile lor. Despre aceasta vorbesc sugestiv înșiși oamenii muncii.

Acum câteva săptămâni, bunăoară, pe șantierul de construire a stadionului „23 August” din București, sute de tineri brigadieri ascultau, cu sufletul la gură versurile răscolitoare. Recitau: Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Miha Dragomir, — traducătorii. Cuvintele aspre, cuvintele-semnal, cuvintele dragostei și urii patetice răsunau ca o clemă... Un fragment din „In gura mare”, apoi „Povestirea turnătorului Ivan Cozîrev despre instalarea lui într-o locuință nouă”... Și totul culmina în versurile victorioase, turnate parcă din oțel ale „Pașaportului sovietic”. Ochii tinerilor străluciau, pumnii erau strânși. Cuvântul incandescent ardea. Și lumina trezită în sufletele fiilor de muncitori și țărani creștea mereu, tot mai mult.

Ropote repetate de aplauze. Și apoi, strigătul tradițional al brigadierilor, izvorât din inimă, generos și înduioșător în simplitatea lui: „De trei ori ca la brigadă, în amintirea marelui Maiacovski: Hei-rup! Bum!” Și iar, nesfârșit?, repetate aplauze.

Ion Tăbăcaru. este încă sub impresia versurilor auzite. Vorbește gânditor. Dar respirația accentuată îi trădează emoția. O și spune: „M'au răscolit poeziile lui Maiacovski. Am să lupt cu și mai mare avânt, li urăsc mai aprig pe asupritori fiindcă iubesc regimul nostru, iubesc pacea. Poeziile lui Maiacovski vor fi pentru mine mereu un imbold în lupta pentru pace și prietenie cu toți tinerii cinstiți din lume...”

Toma Popescu mângâie coperta roșie a volumului. Nu se poate despărți de carte. Și parcă nici bibliotecarului nu-i vine să i-o ia din mână.

„Aceste versuri nu le-am ascultat așa, în treacăt doar, spune tânărul. Elemi-au rămas în suflet și mă vor chema mereu, știu bine, să lupt mai departe pentru o viață mai bună. Pentru că viața noastră să arate așa cum este în Uniunea Sovietică”.

Sunt gânduri și sentimente pe care le întâlnești pe tot întinsul Patriei. La căminul cultural din satul Căciulați, raionul Snagov, s'au recitat în cadrul șezătorii versuri de Maiacovski. Era o șezătoare obișnuită, una din multele șezători devenite tradiționale în satele noastre. Nu ocazional, ci pentru că poezia lui Maiacovski e mereu prezentă în programele culturale, a răsunat și aici „America se minunează”... Programul s'a terminat. Doar oamenii nu pleacă. Stăruie parcă în aer cuvântul aprig, cuvântul luptător. Și fără ca cineva să fi prevăzut, să fi organizat vreun schimb de vederi, oamenii schimbă păreri, impresii. Ion Muscalii subliniază ferma credință a poetului în dreptatea cauzei Sovietelor, încrederea sa nețărmurită în victorie. Spune rar, pe gânduri: „Viața arată că încrederea lui Maiacovski în tăria poporului, în dorința sa fierbinte de a face din Țara Sovietelor prima țară din lume, a fost bine întemeiată”.

Un moșneag cărunt ne privește cu ochi luminoși. Ii scapă cuvintele pe care le-am mai auzit din gura tânărului brigadier Tăbăcaru: „Mi-au pătruns în inimă cuvintele astea... Mi-au rămas în suflet”.

Iar țărana muncitoare Maria Dinescu, inimoasa deputată în sfatul sătesc, parcă rezumă gândul tuturor: „Am învățat astăzi... Am învățat din poezia lui Maiacovski să apărăm cu toate forțele cuceririle poporului nostru muncitor, realizările țării noastre care face parte din puternicul lagăr al păcii, având în frunte Patria marelui poet”.

...E liniște în sala de lectură. Și totuși, aici se află zeci de oameni. Citesc. E biblioteca clubului complexului „Grivița Roșie” din București. Un om în vârstă s'a oprit din citit, Ochii-i privesc în depărtare, buzele îngână cuvinte. Sunt versuri. Cartea a rămas deschisă. E un volum de Maiacovschi.

Anton Macarie este cunoscut la „Grivița Roșie”. Atât în calitatea lui de stahanovist, cât și ca cititor pasionat. Este stimat ca unul din vechea gardă ceferistă, luptător din zilele eroice ale Griviței, din furtunosul Februarie 1933. Pe Maiacovschi însă l-a cunoscut abia după eliberarea Patriei noastre. Se animă. Povestește:

„Poezia lui mi-a mers drept la inimă. Am înțeles-o deodată, am simțit că vorbește despre noi, muncitorii, că nouă ni se adresează. Mi-e dragă poezia lui Maiacovschi. Ea mă face să mă simt tânăr, puternic, în stare să răstorn orice greutate din cale pentru a netezi drumul spre socialism, spre fericirea adevărată”. Aceste versuri par a fi fost scrise pentru noi”.

Rămân pe gânduri. Oare, să fi fost într'adevăr scrise pentru noi? Dar ce zic, fără îndoială că da! Pentru că Maiacovschi a intuit, a simțit și a cântat victoria clasei muncitoare din lumea întreagă odată cu marea și deschizătoare de drum biruință a Uniunii Sovietice. Ei i-a închinat poetul versul său fierbinte, ei, primei Brigăzi de șoc a Revoluției, ei și celorlalte care aveau să vină, noilor Brigăzi de șoc, și acelor care vor mai veni, mereu altele, totdeauna biruitoare.

Și parcă răspunzând acestor gânduri, se aude cum în alt grup, cunoscutul strungar stahanovist Florea Bișu subliniază:

„Maiacovschi a făcut din scrisul său o armă ascuțită cu care a lovit în dușmani, în exploatori, în asupritorii de pretutindeni. Dar în același timp, poeziile sale clocotitoare însuflețesc milioane de oameni simpli la lupta pentru, construirea vieții fără de exploatare, a adevăratei vieți libere și fericite. Cât de aproape de inimile noastre sunt versurile poetului: „Clădivom monumentul erei socialiste”! Și noi, tovarăși, îl clădim, zi de zi, cu toate puterile noastre unite.”

Aniversarea a 60 de ani dela nașterea poetului a contribuit la răspândirea și mai largă a operei sale. Și așa cum și până astăzi ea a rodit în sufletele oamenilor muncii, ea va continua să rodească mereu. în mintea și în inima lor. oieindu-le voința, chemându-i la noi și mărețe înfăptuiri.

•

Pentru tânăra literatură a Republicii noastre Populare, opera lui Maiacovschi are o însemnătate cu totul deosebită. A cunoscut-o cu mult timp înainte de eliberarea țării noastre poetul clasei muncitoare, Alexandru Toma. Sub înrăurirea lui Maiacovschi, și-au croit drum spre popor poezii Mihai Beniuc, Eugen Jobeleanu, Maria Banuș, Mirou Radu Paraschivescu. O înrăurire deosebită a avut poezia lui Maiacovschi asupra poezilor mai tineri, de mare talent, Dan. Deșliu și Eugen Frunză. În genere, poezia din R.P.R. se dezvoltă inspirându-se din tezaurul scânteietor al literaturii sovietice în a cărei poezie Maiacovschi rămâne mereu soarele dătător de căldură și lumină.

Pentru scriitorii din R.P.R. Maiacovschi este un îndrumar, o chemare către participarea nemijlocită la lupta poporului. Fiecare dintre poezii noastre visează să creeze o asemenea poezie, care să fie îndrăginită de masele

poporahii muncilor, să fie îndemn și călăuză în luptă. Exemplul Ini Maia-covschi îi cheamă către o poezie bogată în idei înaintate, desprinsă din lupta clasei muncitoare pentru socialism. Ei doresc ca versurile lor să poată fi folosite drept lozinci, titluri și citate arzătoare, puse în slujba bătațiilor de zi de zi; ca versurile lor să fie demne de a figura în programele tuturor manifestărilor culturale ale oamenilor muncii, să constituie adevărate manifeste mobilizând oamenii muncii la lupta pentru îndeplinirea sarcinilor trasate de partid. Scriitorii români învață din poezia cetățenească a lui Maia-covschi, din marele lui patriotism. Ei își aduc aminte de cuvintele lui M. I. Galin: „Maia-covschi constituie un exemplu minunat de slujire a poporului său... El a căutat să contopească cu poporul nu numai conținutul, ci și forma creațiilor sale”. Ei vor să se simtă, așa cum s'a simțit Maia-covschi, părțică a poporului și patriei lor, să lege nemijlocit dragostea de patrie cu întreaga concepție despre lume, despre lupta pentru făurirea socialismului. Ei vor să iubească pe oameni, tot așa cum i-a iubit Maia-covschi. Sună mereu cuvintele lui:

Numele om purtă-l cu mândrie.

Și pe drumul lui să pună în centrul creației oamenii, oamenii minunați care construiesc cu hotărâre viața noastră nouă, fericită. Dela Maia-covschi ei învață nu numai să iubească oamenii, dar să și urască neîmpăcat pe dușmani: ei învață delă marele poet al revoluției proletare să lovească dușmanul drept în inimă, să demaște întreaga esență antiumană a imperialismului. Și îndrumar le sunt mereu cuvintele scurte, simple, puternice, scrise de Maia-covschi în plina deslănțuire a Revoluției:

„Octombrie. Să accept sau să nu accept? Asemenea întrebare pentru mine... nu există. Este revoluția mea. M'am dus la Smolnăi. Am muncit. Tot ce era necesar”.

Maia-covschi ne învață curajul. îndrăzneala de a descoperi adevărul, de a lupta pentru victoria lui. El învață să critici pentru a îndrepta. El învață să satirizezi, pentru a nimici tot ce trebuie să moară. El învață să te legi prin mii de fire de masse, de popor. Să lo cunoști, să le știi năzuința, să le iubești și să zugrăvești mărețul lor avânt creator. Scriitorii învață delă Maia-covschi să slăvească poporul în asalt, să-i cânte asaltul, să făurească literatura-stindard al acestui asalt. Ei învață să facă din arta lor armă de luptă, mijloc de educație comunistă a oamenilor muncii. Ei învață delă Maia-covschi că poezia este o muncă frumoasă și grea, nobilă și măreață. E munca de făurire a acelor versuri asemănătoare goanelor. Așa cum spunea Maia-covschi:

*Eu cunosc sunetul de clopot al cuvintelor, le știu țările —
Spre ele nu din lofe aplauze răsar.
La asemenea cuvinte se scoală și sicriile,
Pășind pe cele patru picioare de stejar.
Pot fi chiar aruncate afar' nelipările,
Cuvântul însă-aleargă, pe șeaua vijeliei,
Prin veacuri răsunând. Și trenuri șerpuite
Vin ca să lingă mâna 'năsprită a poeziei.*

Nemărginit și plin de învățăminte e tezaurul creației lui Vladimir Maia-covschi. Dela el au învățat și învață poezii, scriitorii sovietici. Dela el au învățat, învață și mereu vor învăța poezii, scriitorii din R.P.R.

„Am învățat dela Maiacovschi — spune poetul Marcel Breslașu — pentru cine scriu și împotriva cui scriu, adică ce să scriu și implicit cum să scriu. Dacă puterile noastre nu ne poartă până la înaltele culmi pe care el singur le-a atins, într'acolo se străduie și se sbate sborul nostru...”

Iar Mihai Beniuc arăta:

„Nu există un poet în țara noastră, din cei care militează pentru arta în slujba poporului muncitor, din cei care înțeleg și răspund la chemarea partidului pentru o artă luptătoare și conștientă de scopurile mărețe ale clasei muncitoare, nu există un poet care să nu fi învățat dela Maiacovschi”.

Tânărul poet Dan Deșliu mărturisește:

„Eu n'am să uit niciodată prima mea întâlnire cu Maiacovschi. Acum cinci ani am citit prima oară „Poemul lui Octombrie” — care a rămas de atunci pentru mine, cartea de căpătâi... Ca o lavă roșie tălăzuiau cuvintele, trăznind fără cruțare vrăjmașii revoluției, slăvind lupta eroică a bolșevicilor... Atunci am priceput bine că dragostea pentru om este unul și acelaș lucru cu spiritul de partid, că numai contopindu-ți voința și visul cu idealurile și lupta Partidului clasei muncitoare, poți dăruia opere de artă într'adevăr valabile patriei tale”.

Opera lui Maiacovschi constituie pentru poeții români o sursă inepuizabilă de idei mărețe, o școală cetățenească neasemuită, o pildă neîntrecută în arta realismului socialist, de măiestrie poetică. Maiacovschi este călăuză pentru poeții noștri, pentru scriitorii noștri, pe drumul înțelegerii că „tipicul reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în arta realistă”.

Cei mai buni poeți români învață dela Maiacovschi traducând din opera sa. Totodată însă studierea creației sale constituie obiectul muncii atât a scriitorilor vârstnici, cât și a celor tineri. La școala de literatură „Mihail Eminescu” bunăoară, opera lui Maiacovschi constituie obiectul nu numai al lecțiilor și seminariilor prevăzute în curs, ci totodată prilejul unor conferințe, referate, simpozioane, organizate de către studenți, a citirilor colective care mai totdeauna se transformă în adevărate festivaluri Maiacovschi. Elevii școlii îl iubesc cu pasiune pe marele poet. Mulți îi închină versurile lor cele mai bune, gândurile și speranțele. Astfel Nicolae Stoian — student al școlii — afirmă în ultimul său poem:

*Și vreau ca s'o spun cu tărie aci
Acum Maiacovschi ne ajută pe noi,
Așa cum lumina pe-un tânăr altoi
L-ajută să crească, să poată rodi.*

Din ce în ce mai larg cunoscut, iubit de oamenii muncii din țara noastră — ca în orice țară unde lanțurile jugului asupra lor au fost scuturate — Maiacovschi este mereu drag și este îndeosebi drag tineretului. „In zilele acestea de febrile pregătiri pentru Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților dela București — spune Gheorghe Mihăilă, student la facultatea de filologie — Maiacovschi e alături de noi în dobândirea succeselor cu care întâmpinăm uriașa demonstrație de pace și tinerețe. La mesajul înflăcărat al poetului se adaugă scandând, glasurile milioanei de tineri din lumea întreagă:

*Azi,
    învăpăiat
            sărbătorim
a lumii tinerească zi.*

Și, mai tânăr ca toți tinerii, mereu viu, mereu clocotitor, mereu năzuind înainte, spre un viitor fericit — pășește cu noi Vladimir Maiacovschi, așa cum la cunoscut omenirea, așa cum îl iubește și-l prețuește, așa cum îi păstrează veșnic neșters în sufletul ei.

Cuvântul său pentru pace, chemarea sa la lupta pentru fericirea omului, înflăcăratul său îndemn, trăește și rodește mereu în faptele milioaneilor de oameni care își iau soarta în propriile lor mâini.

SÂRBU

UTECIȘTILOR CĂZUȚI

Trăiesc în București o dimineață
Â tinereții lumii luptătoare:
Prietenie, August. Sărbătoare...
Și vântu'n sbor, de steaguri se agață.

Dar... cum să uit de ne'mplipita viață,
Să uit de uteciștii noștri, care,
S'au stîns neînfricați în închisoare,
Cu strălucirea zilei, de-azi, pe față?

Privirea lor ce'ntrezărea departe
E printre noi, nu s'a pierdut în moarte.
Căci drumul lor ducea spre ținta clară,

Spre care ni se 'ndreapfă acum poporul.
Și gândii și trimeteau, cutezătorul,
spre Festival, spre Pace, primăvară.

DARUL MEU

V'așîepf, prieteni, tineret al lumii,
La Festival, cu pâine și eu sare.
Și mă gândesc ce să vă dau din țară
Ș'aveți ca amintire la plecare.

Avem priveliști: râuri minunate
Câmpii și munți cu codrii'nalți de fagi
Albastre zări eu soarele pe streșini, —
Și știu că ioate-or să vă fie dragi.

Parcă vă văd la șantierul, unde
Lucrează fafa mea cu'nflăeărare.
Și iată, vă voi da ca amintire,
Fotografia ei de muncitoare.

DARUL MEU

Căci noi iubim întâi ile toate, omu
Ce fără zarvă "n anii-aceștia grei,
A pus și pune piatră peste piatră,
far i'afa mea, e unui dintre ei.

Ca pielița de măr îi este fața,
Și știe-alâta de frumos să joace!
Precum a fost, va fi întotdeauna,
Prieten bim în lupta pentru pace.

Cu alte fete liberă, ia parte
La tânăra zidire-a țării mele.
Sunt toate-o primăvarăiunugurită
In fabrici, pe tarlale, și pe schele..

Aceasta e Ileana mea și-a țării
Și dragostea de muncă-i dă tăria.
Victoriile ei o să vă'ndemne
Să v'amintiți mereu de România.

H. SIMONIS *)

I N I M A

La Târgoviște învață
Astăzi Te-Gab-Ci.
Inima îi bate-aprinsă
In această zi.

Printre Hori de primăvară
sunte un fraged vânt;
vede Sângă el Coreea,
rana sângerând...

Au fost cinci copii de-o seamă
încă bani de joc.
Unu-șL răzbună părinții,
și trecu prin foc.

Altul ca bărbat luptase,
unul azi e mort,
al(ui) zace în cenușă
sub al zării cort.

Te-Gab-Ci știa cărarea
și neobosit
oameni conducea spre fronturi
pe drum tăinuit.

Și dușmanii, barbătesle,
prinse curajos.
Patriei voia să-i fie
veșnic de folos...

La Târgoviște copilul
are-un nou cămin;
dragostea fierbinte'n juru-i
dă azi rod din plin.

*) Poet german din R.P.R.

INI?,-; A.

Noi cuvinte'nvață-a scrie —
limba nea 'nvălaf,
ca un ped al prieteniei
care ne-a legat.

Și-un caet copilul are —
câle'ncap în el!
Despre-oraș și'nvățătoare
scrie ii carnețel.

Totul e'nsemnat acolo:
ce-a fost în război,
bucurii și dor de țară,
drumul înapoi...

File după file umple,
una doar lăsând:
o va scrie în Coreea
cu-aî păcii cânt.

In românește do Su/ana Delciu

CĂTRE TINE, TINERE PRIETEN

Cuvântul meu ia line vreau să-ajungă,
Prieten tânăr, pân'de departeei stepe:
Chiar dacă limba mea îți e străină,
Cu inima mă vei putea pricepe.

Tunzi oi prin Australia sau, poate,
Teși stole line'n Anglia, mai știi...
Sau ceai culegi în Ceylon, departe,
Sau cow-boy poale ești în **preerii**.

Poate-ți vinzi sângele pe-un dram de pâine,
La boss, pentru transfuzie, sau poate, ☞
Te i'i vândut drept **carne**, pentru tun, —
Soldat în **mercenarele** armate.

Sau ca student speli vaseii tr'un local,
— Cum altfel **ai** avea cu ce să 'nveți?
Sau ca profesor stai în turn de fildeș,
Poate ești surd la vocea caldei **Aicii**.

Prieten tânăr, slova ți-o trimit
Din țara cu petrolul în șuvoi.
In care drumul fericirii, păcii,
E construit **de** noi și pentru noi.

Vreau conștiința ta să **ți-o** trezesc
Cu-aceste clopote-a chemării mele,
Și să oprim ca ntregul glob
Să **fie** o torlă-arzând până la stele.

Privește'n jurul tău și vei vedea:
Mai crește grâu de sânge înroșit,
Mai sunt atâtea feresiruice oarbe
Ce către **cer** privesc, încremenii.

*) Poet idiș din R.P.R.

Prieteni tânăr, **pacea nu** ne cade
Din cer așa cum ploaia ar cădea,
Nici pâinea de pe țarină **nu** crește,
Când **nu** o sameni, numai fiimic'**ai** vrea.

E'B noi, **în** oameni, viitorul Păeii:
In brațul vostru, n cântec și n gândire.
Vă ridicați și cereți Iară frică
Drept de-a trăi **în** pace și **în** fericire.

In românește de Demostone Botez

a

FILONUL XXV

i

Directorul general al trustului împinse cu o mișcare moale portiera mașinii, apoi, adus puțin de spate, începu, să urce scările de piatră tocite de mulțimea pașilor care s'au vânturat pe aici. Intrând în biroul lui imens fu izbit de un miros acru de mahorcă, cuibărit în toate ungherele după ședința care se sfârșise aproape în zori.

— Deschideți, deschideți toate ferestrele și ușile, porunci directorul general cu glasul puțin răgușit, unei funcționare care se ivise, purtând ca de obicei sub braț mapa de corespondență.

Funcționara, o fată blondă, cu obrajii împurpurați, deschise ferestrele cu mișcări grăbite, trase puternic de șnurul perdelei și lumina dimineții de primăvară năvăli în birou, lovind cu deosebire o enormă călimară de cristal.

— Lasă asta, las-o aici, mai spuse directorul general'privind pe deasupra ochelarilor la mapa îmbrăcată cu pânză roșie. Vezi dacă s'a bătut procesul verbal de azi noapte, adă-mi-l...

Se vedea bine că nu-i este gândul la corespondență și că nici nu-i prea place operația aceasta, executată automat în fiecare dimineață. Dar mai cu seamă acum îi băteau în minte discuțiile furtunoase din noaptea trecută. Chipurile cam obosite ale directorilor de exploatare, ale inginerilor și tehnicienilor, ale colaboratorilor lui mai apropiați dela trust, păreau că stăruie încă în umbra scaunelor din țeava de aluminiu sau în fotoliile mari de piele roasă pe alocuri. Da, mai stăruia încă aici mirosul acela nedefinit, de minereu, de mașini, de cauciuc și de cianură pe care-i purtau totdeauna cu ei oamenii dela exploatare. Duhul acesta al minelor îi plăcea directorului general și totdeauna îi stârnea dorul de galeriile în care el însuși muncise o viață întreagă. În asemenea clipe se simțea obosit de munca dela trust, trăia sentimentul că ceea ce face el ar putea face orice funcționăraș, că, în definitiv, totul ar merge bine și fără el, în clădirea aceasta ca o cetate, așezată în mijlocul orașului. Tot așa ar făcăni mașinile de scris și de calculat, s'ar împrăștia circularele și directivele spre exploatare, s'ar ține ședințe de analiză a muncii, s'ar primi vizitele delegaților dela București, în sfârșit, și ceasul acesta electric de deasupra ușii ar fi totdeauna cu zece minute în urmă.

În dimineața aceasta, cămașa gândește directorul general al trustului de neferoase. Dar el știe bine că nu vor trece multe ceasuri și va intra adânc, cu patimă, în noianul de probleme pe care le cere coordonarea muncii unui mare număr de exploatare. Își aduce aminte de vorbele pe care i le-a spus odată ministrul: „Tu ești ministerul pe teren. Îți dai seama ce înseamnă asta ?” Cum să nu-și dea seama? Iată, de câteva zile n'a mai închis ochii.

La 1 Mai, în timp ce stătea în tribună, a văzut cu puțină mirare că toate erau altfel, mai frumoase, mai dulci, mai colorate. Lozincile înscrise pe panourile înălțate chiar pe crestele clădirilor, parcă zburau. Drept în fața lui deasupra cinematografului, străluceau câteva cuvinte pe care directorul general le-a citit vreme de două ceasuri cât a durat festivitatea: *Să dăm mai mult minereu patriei noastre*". Parcă anume pentru el ar fi fost înălțat acolo, acest îndemn al partidului. Două din exploatările trustului nici măcar planul pe luna Aprilie nu și-l îndeplineseră. Vasăzică trustul nu putea rosti cu fruntea sus, că și-a făcut datoria. De aceea, în tot cuprinsul acelei zile, în timp ce orașul fremăta și se înălțau în văzduh roiri de cântece, directorul general fu stăpânit de o ușoară amărăciune. Și așa cum se întâmplă îndeobște cu sufletele oamenilor, se simțea îndemnat să-și spuie mereu: „Ce puțin îmi lipsește acum să fiu liniștit, chiar fericit! Ar fi trebuit să mă gândesc la asta mai demult. Prea i-am lăsat singuri, am vrut să-i încerc, să văd dacă se pot ține singuri pe picioare, fără să le fi cunoscut îndeajuns puterea..."

Cele trei zile de sărbătoare s'au scurs totuși și în casa lui, cu tihnă, cu un păhărel de vin și cu câteva partide de șah jucate cu nevasta. Dar prin liniștea asta, un gând își făcea loc: „Planul nu-i o simplă cifră. Planul e viață, acțiune, îndrăzneală. Curajul omului poate învinge piedicile obiective."

Secretara aduse procesul verbal și-l așeză cu o sfiiciune respectuoasă pe cristalul biroului. Directorul general, care până în clipa asta ascultase ciripitul unei vrăbii, începu să răsfoiască cu degetele lui groase, paginile aproape transparente. Două, trei, patru pagini, priveau minele care-și împliniseră planul și chiar îl depășiseră. Trecu repede peste acestea și se opri la expunerea lui Gheorghe Deleşega, proaspătul director al minei de minereu complex, care nu izbutise să-și îndeplinească planul. Ce spunea directorul? El de fapt, răspundea inginerului Șerbănescu și se războia cu acesta. „Nu-i adevărat că nu aveam destui oameni calificați, spunea Deleşega. Avem mineri destoinici, fruntași și stahanoviști. Și cu materialele stăm bine, deși trustul ar putea să ne mai trimită. Nouă ne lipsește o organizare temeinică. Tăiem prea mult în steril cu nădejdea că vom da de minereu, și ne ferim de greutate. Fără îndoială e mai ușor să înaintezi în jurul galeriilor principale, ai linia aproape, nu-ți bați capul pentru calitate, merge strună. Dar nu de piatră avem noi nevoie, ci de metal. Eu sunt hotărât să atacăm la galeria „Stela". Dacă tovarășul inginer-șef nu are curaj, vom merge noi..."

Directorul general mai trecu odată peste cuvintele lui Deleşega. Da, trustul nu știa că galeria „Stela" a fost părăsită. Nu știa nici că aproape toată luna s'a tăiat în steril și că minerii nu erau mulțumiți nici de câștigul lor și nici de miile de tone de piatră nefolositoare. Și doar lupta se ducea acum pentru, calitatea minereului din întreaga regiune. Directorul minei intrase în conflict cu inginerul Șerbănescu. Asta nu-i bine, își spune directorul general. El cunoaște pe inginerul Șerbănescu ca pe un om capabil, muncitor, îndrăzneț, miner vechi și experimentat, deaceia acuzațiile lui Deleşega i se păreau neîntemeiate. Era îndemnat mai degrabă să creadă că fosta conducere a minei obosise, că alunecase pe drumul unor revendicări birocratice și al unor proteste curioase. Se plângea într'una că nu are mineri calificați, dar nu organiza pregătirea de noi brațe.

Directorul general simți deodată cum mânia îi pătrunde întreaga ființă. Sună secretara și-i spuse cu voce tremurată să-l caute la telefon, pe Deleşega.

Până când i se dădu legătura cu mina, el avu timp să-și astâmpere nervii. Se ridică de pe scaun, merse până în fața ferestrei, privi pavajul umbrat al curții, apoi se îndreptă iute spre harta în relief a regiunii minere.

Căută printre munți și păduri, exploatarea iui Dolceșega. Merse cu degetul pe drumul șerpuit și-i opri pe un punct negru, ascuns între valurile do ipsos verde. **Își mărturisi în taină că, de fapt, diu pricina acestui drum, pentru a cruța „Pobeda” nouă a trustului, nu mai dăduse pe la exploatare de vreo două luni. In acest timp s'a mulțumit cu rapoarte sau relatări verbale.** Mai era și o altă cauză. Ministerul cerea pe bună dreptate ca grija cea mare a trustului să se îndrepte spre **zăcămintele puternice**, dar atrăsese atenția ca nicio **exploatare** să nu fie neglijată, să se încurajeze la maximum inițiativele locale, să se intensifice cercetările pentru **descoperirea filoanelor noi.** Avusese oare **trustul grijă de asia?** Dacă el împingea mereu materiale și bani spre minele bogate, nu cumva uitase că în orice exploatare se pot ivi **zăcăminte noi?** Și directorul general, stând gânditor în fața hărții de ipsos, **trebui să recunoască**, nu fără o ușoară înfiorare, că **urmase sfatul ministrului** numai pe jumătate. încă nu-și dă seama de ce i s'a părut că ministrul **însuși nu s'ar prea fi ocupat do minele care nu au filoane deschise.** Poate faptul că se pomenea de „inițiative locale”, să-i fi lăsat această impresie, care a devenit **cu timpul un fel do ușurare.** In clipa asta, el e sigur că s'a lăsat influențat și de conducătorii unor secții alo trustului, interesați să-și **simplifice munca, și care nu se fereau să vorbească despre unele exploatări ca** despre niște paraziti. Când își amintește de cuvântul mândros, aproape revoltat **al lui Deleşega**, directorul general simte un fel de **gâdilă tură în gât** și parcă-i este **rușine de minerii** cu care va trebui să dea ochi.

Sunetul telefonului izbucni deodată, nervos, poruncitor.

— Să trăiești **ortace**, zise directorul general și lumina ochilor îi crescuse deodată. Poate că și ei simți asta **pentru că-și scoase ochelarii și-i puse pe hârțiile de pe masă.** Uite, am citit, continuă el, am citit **procesul-verbal.** M'am gândit toată noaptea la **ce-ai spus tu.** Al dreptate, măi omule. Ce faci acuma?

— **Mă pregăteam să intru în mină,** răspunse Deleşega. Mă duc la „Stela” cu inginerul, poate atacăm zilele astea...

Câteva clipe tăcură amândoi. Apoi, directorul general înghiți repede în. sec, își drese glasul și zise:

— Vreau să vin până la voi... **Mă aștepti?** Să merg-și eu să văd ce-i acolo. Așa, uite, plec numaidecât, într'un ceas sunt la voi.

Puse receptorul în furcă și rămase așa câteva clipe, cu mâna sprijinită de aparat. Sgomotul orașului intra pe ferestrele largi, tremurau sunete de claxon, se auzea cântecul dela stația de amplificare, ciripitul vrăbiilor. Cu pași ușori, topind un zâmbet între buzele arse de tutun, se duse spre cuier și-și luă mantaua do cauciuc.

2

— **Ei**, trustul so coboară până la noi, zise Gheorghe Deleşega, **clipind din ochii albaștri, adânci, care contrastau cu fața aspră, ca cioplită într'un lemn întunecat.**

Inginerul Șerbănescu tresări și-și înălță capul:

•— Asta-i bine. Chiar directorul general?

— Chiar **el.** Spune că **n'a dormit deloc și** că în dimineața asta a mai **citit** ce-am arătat noi acolo. Să-l așteptăm. Asta ne scutește de rapoarte, vom putea hotărî chiar azi. Până atunci, **eu** mă reped la flotație. Iară **nu-i** minereu și mașinile țipă...

Aceste **cuvinte l-au** lovit anume pe Șerbănescu. Scaunul scârțâi **sub trupul lui voinic.** își trecu mâna peste frunte, parcă ar fi **vrut să și-o răcorea-**

acă. Deleşega era în pragul, uşii când inginerul se hotărî să vorbească. Zise încet, socotind răspunderea ce-şi lua:

— Spune-le că într'o zi, două, vom avea din belşug.

Deleşega îşi umflă pieptul, strânse tare mâna pe clanţa uşii, îşi apăsă dinţii pe buza de jos. Se văzu că trăieşte un sentiment greu de mărturisit şi, într'adevăr, plecă fără să rostească un cuvânt. Traversă platoul străbătut de linii de vagonet, legănând încet lampasul. De trei săptămâni era directorul minei, dar el tot nu părăsea lampa de carbid pe care o purtase o viaţă întreagă. Ea făcea parte din fiinţa lui şi n'o lăsa nici când. se ducea la flotaţie sau la ateliere, unde nu-i era de niciun folos. In birou şi-o puneă pe masă, alături de dosare şi grafice, s'o alba la îndemână, ca pe o armă. Era o lampă grea, sistem vechi, cu care venise la mina aceasta prin 1947. Şi şapca de piele, bătută cu pulbere de minereu, scorojită de apele suhpământene, tot dinainte o avea. Mărturisea uneori că nu se poate despărţi de ele şi că ar fi bine dacă, atunci când va fi să fie, le-ar lua cu el în bezna coa mare. Chipul lui încremenit, lasă în asemenea clipă să-i scape o abia văzută îndulcire. Numai ochii îi ard necontentit şi toată viaţa lui sufletească pare Concentrată în aceste două luminiţe albastre. Cei care vorbesc cu dânsul i se uită mereu în ochi, căutând acolo înţelesul mai deplin al vorbelor rostite scurt, egal, ca nişte lovituri. De altfel, vorbeşte foarte puţin şi mai ales de când e director îşi drămuieşte fiecare cuvânt. Despre asta, inginerul Şerbănescu spune că vorbele noului director fac parte din procesul de producţie.

Când păşi. pe treptele ce duc la maşinile de flotaţie, Gheorghe Deleşega îşi muşcă după obicei buza.

In faţa zăcătoarelor imense în care minereul se descompunea sub puterea cianurii şi a altor esenţe chimice, Deleşega îl întâlneşte pe inginerul Gheorghiu, un bărbat tânăr, cu chipul foarte alb şi părul blond, tuns scurt şi svârlit în sus. Când îl văzu. pe director, inginerul veni către el mergând foarte drept, apoi se înclină uşor şi făcu o mutră gravă care nu-i stătea deloc bine. Deleşega îi strânse mâna şi se încrunţă puţin în clipa când Gheorghiu rosti:

— Am onoare să vă salut...

Nu-i plăcea lui Deleşega formula şi de câteva ori. îşi puse în gând să-l întrebe ce rost au la urma urmei, aceste cuvinte. Totdeauna însă renunţa pentru a nu-l jigni.

Porniră amândoi printre recipientele în care se svârcolca pasta cenuşie.

— Cât aţi dat ieri?

Gheorghiu scoase carnetul de producţie, căută câteva clipe şi rosti cifra, cu un soi de nepăsare profesională.

— Mergem tot mai jos, zise ca pentru sine Deleşega. ăsta-i un fel de deficit planificat... Râse scurt, cu amărăciune, şi adăugă: Niciunul dintre noi nu şi-a dat seama unde vom ajunge. Azi şi-a venit ceva minereu?

— Da, cam slăbuţ...

Urcară scara la staţia de concasoare. O pulbere alburie tremura în razele strecurate pe ferestrele murdare. Câteva femei lucrau acolo. Deleşega le privi atent câteva clipe, spuse „noroc bun", dar cuvintele nu i se auziră din pricina sgomotului maşinilor. întinse mâna spre banda rulantă şi luă o bucată de minereu, o examina, o strânse în pumn, apoi o aruncă la picioare, cu o ciudă abia stăpânită. Gheorghiu înţelese şi zâmbi. Merseră tot mai sus, la moara de minereu, la separatoare, la funicular. Cupele veneau încet dinspre gura minei şi răsturnau aceeaşi rocă tare, dar stearpă. Pe alocuri se vedeau uşoare mineralizaţii şi Deleşega le căuta ca pe bucăţile

de aur nativ. Lovi cu lampa într'o bucată de piatră și se întoarse spre Gheorghiu, zicând:

— Vezi, suntem pe un drum bun. In curând vom da peste un filon bogat.

— Am observat și eu, zise inginerul. In ultimele două zile mineralizația e mai frecventă. Dar filonul poate fi încă departe...

Îndoiala inginerului, era justificată, totuși pe Deleşega îl cam mâhni. Spuse, privindu-l în ochi pe tânăr:

— Ce să facem? Așa-i legea lucrului nostru. Dar eu mă leg în fața dumitale să-ți dau minereu bun. Ai auzit de filonul XXV?

— Mi-a vorbit Șerbănescu, dar se pare că el se teme să atace acolo.

— Nu se teme, spuse tare Deleşega. Nu se teme Șerbănescu, a văzut el lucruri și mai grozave, dar n'a fost ajutat. Pășind înapoi pe scară, continuă să mormăie: — Se teme Șerbănescu... cum o să seteamă un inginer? Nu se teme nici dracu', dar am uitat de datoriile noastre.

Gheorghiu își trecu mâna prin păr și încercă să repare:

— Mă iertați, este o impresie a mea... Eu nu prea cunosc mina, dar vorbesc oamenii, știți...

Se opriră într'un loc mai liniștit și Deleşega, din obișnuință, își cercetă lampa. Dar pentru alte pricini se oprise el. Zise privind podeaua prăfuită:

— Vorbesc nevolnicii. Știi, sânt printre noi oameni proaspeți, neobișnuți încă, care se sperie și când țipă flacăra lampasului. Minerul adevărat altfel gândește. Și mai sunt și din cei cu mintea de cânepă, care se trezesc tot pe vremea „Petroșanilor” sau „Auromului”.

Voind parcă să facă o legătură directă între spusele sale și unele lipsuri ale uzinei de flotație, adăugă numaidecât:

— Te-ai interesat dece întârzie instalația de ventilație? Nu? Apoi vezi? Hai cu mine la atelier.

In obrazul alb al lui Gheorghiu năvăli puțințel sânge. Nu găsi cuvinte să-și motiveze nepăsarea și, dealtfel, știa că Deleşega nici nu le-ar lua în seamă. Directorul ar fi așteptat poate un răspuns, dar văzând că nu vine, zise tot el:

— Așa că, nu-i numai minereu de vină. Aici sânt multe de făcut. Aș vrea să simt, știi, că un om tânăr e șeful uzinei noastre. Când vin pe aici să aflu tot lucruri noi... tare aș vrea. Ce spui? Va veni ziua ceea?

— Să sperăm, îngăimă Gheorghiu.

In clipa asta se auzi claxonul puternic al „Pobedei” dela trust. Deleşega tresări și trecu, lampa dintr'o mână într'alta. Se gândi că nu s'ar întâmpla nimic dacă directorul general ar mai aștepta puțin, dar ardea să intre în mină, știind că azi se va alege într'un fel. Până la urmă, îi spuse lui Gheorghiu:

— Du-te dumneata singur la atelier. Vezi câte tuburi sânt gata și dă dispoziție ca mâine dimineață să înceapă instalarea. Mai târziu voi trece și eu pe-acolo. Noroc bun...

— Am onoare să vă salut... spuse inginerul foarte înviorat.

Deleşega făcu câțiva pași dar se întoarse iute și zise, chinuind un zâmbet:

— Ascultă tovarășe inginer, de mult voiam să te întreb, ai dumneata onoare așa de multă de o împrăștii pe toate drumurile?

Gheorghiu păru că nu înțelege, apoi se uită sfredelitor la director și răspunse sec:

— Așa sunt obișnuit.

Se întoarse și porni spre atelier cu pas apăsător.

Deleșega clătină încet din cap și se gândi că poate n'ar fi trebuit să-i vorbească chiar așa acestui tânăr pe care-l prețuia și-l iubea'.

*

Locomotiva svâcni și pătrunse în șuvoiul de aer rece din gura galeriei. Pentru că făcea un drum neprevăzut în planul de transport al zilei, mecanicul lovea într'una clopotul și vântura lampasul dând de veste convoiului do vagonete care se îndrepta spre eșire. Trebuia să-l întâlnească la „duplă”, locul unde galeria se lărgea și lăsa spațiu unei linii paralele. Până acolo era cale bună, dar într'o mină, în beznă, se pot întâmpla totdeauna lucruri neprevăzute și minerul se cuvine să fie mereu cu atenția încordată. Lui Deleșega îi plăcea prudența mecanicului, deși cam împiedica discuția lor. Directorul general își îmbrăcase salopeta peste hainele obișnuite și arăta ca un urs. Pălăria de cauciuc îi venea până în marginea ochelarilor ale căror lentile sticleau în bătaia flăcării dela lampasul așezat la picioare.

— Cu căldura încă ne-am descurca, spunea inginerul Șerbănescu, dar este vorba de gaze. Nu le putem evacua. Ga să instalăm tuburile pe puț ne trebuesc materiale speciale și noi nu le avem în momentul acesta. Și acolo este nevoie de o mare cantitate de aer. Am făcut azi dimineață o încercare. Nici lampa nu arde...

— Nu putem părăsi vâna asta, strigă tare Deleșega, aplecându-se mai **cu'seamă** la urechea directorului general. Din felul cum începe, putem bănui că mai târziu dăm de *volbure* și *de cuiburi**). Noi suntem oameni de meserie, știm ce'nseamnă asta.

— Pe vremea „Petroșanilor” s'a înaintat o sută de metri, pe urmă s'au lăsat păgubași, zise Șerbănescu. Au murit și doi mineri. Noi **nu** putem risca una ca asta. Dacă nu găsim un mijloc de aeraj...

Vocea inginerului era scăzută, deși se simțea trecând prin ea o undă de hotărîre.

— La suprafață ați cercetat, nu este nicio urmă de *afloriment***)? întrebă directorul general.

— Umblă geologii de o lună, zise Șerbănescu. Filonul XXV are o *cădere****) culcată, merge aproape orizontal, nu poate fi vorba de urme la suprafață. Dacă ar avea cel puțin direcția spre sud am putea nădăjdui să ne apropiem de galeria „Frederic”. Am redeschide-o pentru aer, deși ar fi o lucrare grea și costisitoare.

Tăcură cu toții. Era și obositor să vorbească în hureitul motorului și al roților. Gura minei se mai zărea ca un punct alb și din tavanul galeriei începu să picure apă. Pe porțiuni foarte lungi roca era foarte dură, dar apa de infiltrație își făcea totuși loc, se strecura prin cele mai mici fisuri, și ajungând la pereții galeriei se lăbărța, se întindea, parcă pentru a se odihni. În unele locuri, în tavan, se arătau, țurțuri albaștri și roșcați, depozite mici de minerale ascunse cine știe unde în străfundurile pământului și dizolvate de apă în cuprinsul a sute de ani. Nemișcarea aceasta înghețată, de îndată ce se ivoa trenul cu luminile lui, **începea să tremure ca o turmă de umbre și nenumărate sclipiri** înșelătoare goneau speriate înainte și înapoi. Din sută în sută de metri se vedeau cioplite pe pereții galeriei cifrele metrajului. La metrul 2600 un hureit surd **ca o prăbușire**

*) volbure și cuiburi: *zăcăminte neregulate, de forme și dimensiuni diferite.*

**) afloriment: *locul unde un filon străbate ușor la suprafața solului.*

**) cădere: *poziția filonului.*

gigantică veni în întâmpinarea trenului și o lumină orbitoare inundă galeria. Era prima stație de compresoare. Mașinile negre și unsuroase urlau sub hruba de piatră și sub stăpânirea acestui huiet, omul era îndemnat să vaclă mai întâi capul de mort zugrăvit pe o scândură și cuvintele poruncitoare: „Pericol de moarte”. Vuietul compresoarelor și lumina prea albă rămaseră curând în urmă ca o misterioasă uzină subterană, și iară domni întunericul umed. Înainte se zări deodată o luminiță mișcătoare. La „duplă” aștepta convoiul cu minereu. Locomotiva își încetini mersul, trecu macazul cutremurându-se și intră pe linia a doua. Până la capătul galeriei principale, unde începea transportul cu *colivia**), mai trecu aproape un sfert de ceas. Cei trei conducători fură întâmpinați de o mulțime de mecanici, lăcătuși, vagonetari și tehnicieni. Aici era baza minei, generatoarele electrice, mașinile ascensorului subteran, depozitul de explozibil, atelierelor, postul do prim ajutor, biroul normatorilor. Totdeauna se aflau aici oameni mulți.

Directorul general sări depe banca vagonetului și, mișcându-și trupul lui gros, începu să strângă mâini în dreapta și în stânga. Se aflau aici prieteni vechi, mineri, maiștri, artificieri, cu care lucrase ani lungi și grei, în nenumărate galerii. Ei îl priveau acum și-i vorbeau ca unui tovarăș vechi, dar se citea în ochii lor un soi de mirare. Directorul general al trustului simțea asta și se purta cam stângaci, negăsind cuvintele și întrebările cele mai potrivite. Își dădea seama că a stat mult prea departe de acești oameni. Adușe vorbă de filonul X X V și limbile se iuțiră.

— Dacă răz bim acolo, n'am avea destule vagonete, spuse un maestru bătrân care purta pe umăr o cunună de fitil „Bickford”, pentru explozii.

— Aer, dacă ar fi aer, zise dând din cap un tehnician tânăr.

— Dar cu căldura ce faci? întrebă unul pipiriu și cu înfățișare parcă speriată. Cine dracu' poate lucra la cincizeci de grade?

— Ei, lasă, că nu-s chiar cincizeci, spuse încet Gheorghe Deleşega. Și nici nu-i peste tot la fel. S'ar putea să dăm peste locuri mai ușoare.

Directorul general se tot frământa pe picioare. Zise:

— Măi ortaci, noi ne ducem acum acolo. Ne-om sfătui și cu dumnea-voastră care cunoașteți locul mai bine decât mine. Să vedem, poate c'om izbuiți, dar nu ne cere nimeni să mutăm munții din loc. Slavă domnului, că nu se sfârșește minereul cu filonul X X V !

Râse încetitor și privi către Deleşega, căruia nu-i prea plăcu acest fel de a vorbi despre filonul care era un fel de dușman al lui și care trebuia neapărat doborât. O fată aduse în pumni câteva bucăți de carbid și începu să încarce lămpile. Inginerul Șerbănescu discută puțină vreme cu normatorii, apoi își desbracă flanela și-și puse salopeta direct pe cămașă. Luă și o șapcă străveche, arsă și bătucită de pulbere. Reglându-și flacăra lămpii, îi spuse directorului general:

— Desbracă-ți hainele, tovarășe, o'ai să vii learcă de sudoare.

Directorul general se supuse și păși spre camera normatorilor. Grupul se mai împlini cu un maestru și cu tehnicianul cel tânăr și porniră cu toții spre colivie. În cușca de fier rămase aprinsă o singură lampă, așa cum spune regulamentul, apoi colivia svâcni în jos, gemând greoi și scârțâindu-și fierăria umedă. Orizontul unu, doi, trei, patru... se succedau cu repeziciune. Unele galerii erau părăsite, în altele se zăreau o clipă licărind flăcări galbene. La orizontul opt, colivia se opri. Câtă vreme s'au aflat în puț, oamenii n'au simțit căldura care creștea mereu, dar în clipa când părăsiră cușca, un val

*) *colivie**, ascensor subteran cu care se transportă muncitorii și minereul.

de aer fierbinte îi iovi. **Directorul** general **simți** deodată cum îl năpădește umezeala și pielea începe să-l furnice. Numai după câțiva pași, broboane de sudoare au început să apară pe fețele lor și scăpărau, ca niște scânteii la lumina gălbuie a lămpașelor. Roca devenea din ce în ce mai coaptă, ca lutul ars, părând de departe sfărâmicioasă din pricina porozității. Din loc în loc, armături vechi, arse și ele și **aproape** pietrificate, arătau **semnele** încercărilor vechi de a se pătrunde în această zonă de foc. După felul cum erau împănate lemnele, se vedea că acei care cutezaseră să lucreze aici s'au grăbit, au muncit sub apăsarea unei amenințări, știind că până la urmă vor **fugi**.

Galeria se strâmtă deodată și oamenii fură nevoiți să se înșire unul după altul. Lămpile ardeau din ce în ce mai slab și sfârâiaii; parcă ar fi făcut un efort de a suge oxigenul care se împuțina. Și cei cinci mineri **răsuflau** tot mai greu, iar directorul general, chinuit de o astmă veche, își tot mângâia gâtulejul. **Șerbănescu, care mergea** înaintea, se opri la un **moment dat** și zise lovind cu *hamerul* *) în stâncă:

— Do aici încolo am lucrat noi, în nouășule patrușșapte... Iți aduci aminte, Anton baci ?

— Cum drac' să nu? se auzi din urmă vocea maistrului. Am lucrat cu Pop, cu Săsăran,..

Se lăsă iar o tăcere uscată, chinuitoare, ca înaintea unei explozii.

— Atenție, se auzi din nou vocea inginerului.

Se opri și lumină **cu** lampa o armătură putrezită care rânjea cu așchiile ei înnegrite, sub apăsarea unei bucăți de rocă dislocată. Ceilalți se aplecară până aproape de culcușul galeriei. Apoi începură să urce pe *suitoare***), unul câte unul, călcând atent pe scările cu ostrețe subțiri.

— Pe aici trebuie să băgăm tuburile de aeraj, zise Deleşega umblând la ventilul de apă al lămpii.

— Tubul va ocupa jumătate din spațiu, vorbi tehnicianul cel tânăr, privind în jos, spre director. Dacă facem găuri în *odihnitore***), nici nu mai ai unde călca.

— Ai să vezi că se poate, zise cam supărat Deleşega.

Lămpile păreau că se chinuie mai rău decât oamenii. Se stingea când una când alta și **acetilena** rămasă nearsă otrăvea și mai mult aerul. Șerbănescu ajunsese cel dintâi în capul scărilor și-și ștergea sudoarea depe fața **cu** măneca salopetei. întinse apoi brațul către directorul general și-l ajută să sară pe podiș. Aici galeria se înfunda. Nu rămânea decât o hrubă. Ajunseră și **ceilalți** și se băgară **unii** în alții, **gâfâind**, scarpinându-se înl'una, apnând. unul'dela altul lămpile ajunse la capătul puterilor. **Cu** ochii mari, aprinși ca de o emoție puternică, Deleşega își făcu loc și apropie lumina de stâncă.

— Uite-l, bată-l Dumnezeu... zise el lovind, cu bocancul în. filon, _ ^

Vâna mineralizată **pornea dela talpa galeriei** ca un fel de rădăcina subțire, **de o** culoare puțin mai închisă decât **aceea a sterilului**. Către tavan se îngroșa.

— Nu **cred** să **fie** departe *punga*, rosti cam sfios tehnicianul ceUânăr.

— **Poate** fi la cinci **metri** sau **la o** sută, nu putem **ști**, **spuse** Șerbănescu.

— Ați luat probele aici? întrebă directorul general, sudând greu.

*) hamer: *ciocan, special folosit mai ales de geologi.*

**) *suitoare: lucrare minieră, înclinată sau verticală, care se sapă de jos în sus.*

***) *odihnitore: poduri de lemn, instalate din loc în loc în suitoare, pentru odihna celor care urcă.*

— Cum să uu! Chiar acum două săptămâni, zise repede Deleşega, simțind că acum începea de fapt munca aici. Ne-a și venit răspuns dela „Icemin”. Patruzeci la sută...

Deodată inginerul Șerbănescu se sprijini cu mâna de peretele hrubei, căscă puțintel gura, părând că zâmbește. Dându-și seama că inginerului i se face rău, Deleşega îl și apucă de braț și-l trase spre scară, strigând:

— Haidam jos!

Începură să coboare scara, ajungându-se unul pe altul, aproape călcându-se pe mâini, gonind către aer, către viață. Multă vreme niciunul uu vorbi. Tăcerea aceasta spunea limpede că era greu de luat o hotărîre. Abia când ajunseră la colivie, Deleşega oftă adânc și zise apăsând pe butoanele de semnalizare :

— Cum îi, cum nu-i, noi trebuie să intrăm aici...

Privea în pământ ca și cum s'ar fi temut să nu întâlnească vreun protest.

— Trebuie să ne gândim bine, zise încet directorul general. Să'ncercăm să aerisim. Dacă merge bine, ne putem lua răspunderea.

— Ce hotărâște conducerea, asta vom face, vorbi Șerbănescu gânditor. Deleşega îl măsură iute, zicând:

— Dumneata faci parte din conducere și eu. Știu că te îndeamnă inima să te bagi. Nu pentru dumneata te temi, știu asta. Dar noi avem sarcina să ridicăm mina. Eu, tovarăși, nu pot să sufăr să fim tot la coadă. De mult ar fi trebuit să răzvim aici. Azi poate eram. departe, am fi dat de locuri mai bune. Am mai întâlnit de astea în viață și am biruit. Apăi dacă am biruit atunci, musai acum. Cine vrei să facă asta, dacă nu noi? Pământul nu urmează nevoile noastre, își are legile lui și nu se supune decât atunci când ești mai tare decât el.

— Asta așa-i, mormăi maistrul. Eu m'aș băga să pușc odată, să văd ce mama dracului iese. Eh, Iezus Maria, că nu mi-s eu mai tânăr...

Colivia veni scârțâindu-și fiarele. Curentul de aer rece din puț învăluia trupurile asudate ale minerilor, înviorându-le.

Tipătul sirenei din galeria principală se strecura prin vinele de întuneric ale minei, vestind schimbarea echipelor.

3

Gheorghe Deleşega nu putea ști încă ce gânduri avea directorul general al trustului și nici chiar de hotărîrea inginerului Șerbănescu nu era sigur. Scurta cercetare a filonului X X V însemna însă pentru el începutul luptei împotriva inertei dușmăniei a pământului. În clipa când luase conducerea minei, înțelegea limpede că unitatea lui trebuie să facă uu salt, că trebuie să treacă dela starea de rezervă la aceea de fruntașe, de front principal, își dădea seama că saltul acesta nu e cu puțință decât dacă va izbuti să înfrângă o anume amortire moștenită dela fosta conducere, care izbutise într'o măsură să împrăștie printre mineri credința că o bună bucată de vreme trebuie să se mulțumească cu un câștig mai mic, cu o producție întâmplătoare și că însăși stațiunea de flotație a minei avea să aducă minereu din altă parte pentru a nu-și înceta activitatea. Socoteala asta i se părea lui Deleşega nu numai primejdioasă pentru economia statului, dar și potrivnică intereselor muncitorilor, în stare să stingă avântul născut între ei în ultimul an, când fuseseră confirmați cei dintâi zece stahaiioviști. Întreținerea și creșterea acestui avânt i se părea că e prima lui sarcină, la îndeplinirea căreia trebuie să ajungă cu orice preț, chiar dacă ar intra în conflict cu

trustul. Acum se grăbea spre birou unde, fără îndoială, avea să se dezbătă chestiunea atacării filonului XXV.

Se spălară cu toți și intrară în clădirea administrației, stăpâniți de un soi de voioșie. Era și greu să nu fii vesel în miezul acestei zile strălucitoare. Dinspre păduri venea un vânt jilav, pătruns de parfumul amăru al vegetației noi și chiar cântecul păsărilor se amesteca în huietul mașinilor dela flotație și al vagonetelor care cărau minereul. Căldura blândă a primăverii tremura deasupra acoperișurilor de țiglă roșie și dospea haldele de steril înălțate în marginea platoului.

În biroul lui Deleşega aștepta un om. Trecut de treizeci de ani, înalt, păstra încă ceva foarte tineresc în înfățișarea și mișcările lui. Telefonase la stația de compresoare clin mină și i se spusese că directorul general al trustului, însoțit de Deleşega și de Șerbănescu, plecaseră *spre zi*. Intr'adevăr, după puțină vreme cei trei sosiră.

— Ai venit la timp, tovarășe, zise directorul general, întinzându-i mâna către omul cel înalt. Avem de luat hotărâri de seamă. Chiar îmi pusesem în gând să trec pe la partid. E bine că ești aici...

Deleşega și inginerul Șerbănescu nu se arătară mirați de prezența tânărului activist, ceace însemna că erau obișnuiți cu vizitele lui.

— N'ai fost aseară, tovarășe director, zise activistul privind în ochii sinilii ai lui Deleşega.

— N'arn putut, toată noaptea am fost la trust. Și acum a venit trustul aici...

Privi către directorul general, lăsând să se înțeleagă că el acorda acestei vizite o mare importanță.

— Noi, am discutat aseară, situația de aici, mai zise activistul. Dacă ai fi fost acolo, ne-ai fi dat miele lămuriri. Oamenii nu sunt mulțumiți de felul cum merg treburile. Unii dintre noi știam treaba asta, dar nu ne-am mișcat. Începe să se vorbească răspicat: „Ori puneți mina pe picioare, ori plecăm la alte exploatări”, spun minerii.

— S'au obișnuit cu câștiguri mari, observă Șerbănescu.

— Și asta credeți că e rău? întrebă activistul. Câștigul muncitorilor oglindește starea întreprinderii.

— Asta-i adevărat, mai zise inginerul. Dar în minerit există întotdeauna și epoci mai grele, acesta e specificul muncii noastre.

Deleşega se frământa. Vorbi cu un fel de mânie:

— Ne-am obișnuit să stăm prea mult de vorbă și să ne văităm, în loc să luptăm cu greutățile. Eu...

— Aseară s'a vorbit de filonul XXV. Velean Nicolac, stahanovistul, a adus vorba. El susține că s'ar putea lucra acolo, spuse repede activistul.

— Cunoști locul? întrebă directorul general, zâmbind.

— Am fost de nenumărate ori. Știu că-i foarte greu. Totuși, cu cred că odată și odată trebuie să pătrundem. O cer muncitorii. Datoria dumnea-voastră este să le puneți la dispoziție ceace le trebuie.

— Din partea trustului, tot ce se poate. Noi nu suntem contra, dar avem partea noastră de răspundere. Creel că ar trebui să întrebăm ministerul...

— Și dacă ministerul ar fi de acord, ce ai propune, tovarășe director? întrebă trimisul organizației de partid a trustului.

— Să atacăm mâine dimineață. Vom alege muncitorii cei mai curajoși și mai pricepuți.

Tăcură cu toții câteva clipe. Afară, pe platou, începuse zarva obișnuită la ceasul acesta. Oamenii ieșiți din mină se îndreptau spre cantină sau se

spălau la cişmeaua din dreptul magaziei de materiale. O parte din cei care se pregăteau să intre în galerie, discutau cu normatorii, cu maiştrii, cu tehnicienii. Locomotivele duduiau înfundat, împrăştiind în aer mirosul înţepător de motorină arsă.

Activistul privi câteva clipe pe fereastră, apoi zise:

— Eu propun să stăm de vorbă cu oamenii. Acum sunt aproape toţi pe platou. Să vedem ce cred şi ei. În orice caz, la filonul XXV trebuie să se lucreze deocamdată cu voluntari.

—• Trebuie să-i întrebăm. Haidem, zise repede Deleşega, îndreptându-se spre uşă.

Ieşiră cu toţii pe platou. Parte din mineri se şi urcaseră în vagonete şi ,fumând sau sfătuind, aşteptau plecarea trenului. Deleşega făcu un semn larg, vânturând braţul către poartă, spre cantină, spre atelierul unde mulţi îşi dregeau lămpile. Văzându-l pe directorul general al trustului, minerii înţeleseseră îndată ca este vorba de ceva deosebit şi se strânseseră în jurul trenului. Cineva dădu fuga la cantină să-i vestească şi pe cei care ieşiseră din schimb. Deleşega îi striga mecanicului să oprească locomotiva şi el însuşi sări pe platforma unui vagonet. Era îmbrăcat încă în salopetă şi cu cisme de cauciuc, aşa că nu se deosebea cu nimic, do ceilalţi mineri. Cuprinsă de lumina puternică a zilei, faţa lui era acum mai tânără, mai puţin întunecată. Ea arăta totuşi încordare. Directorul simţea privirile tuturor aţintite asupra lui. Îşi dădea seama că-l priveau muncitorii cu care o viaţă lucraseră cot la cot, în galerii, luptându-se cu stânca. Şi so simţi încărcat de răspundere. Şi-aduse aminte că aceeaşi, emoţie îl înfiorase cu un an. În urmă când i se prinsese pe piept „Ordinul muncii”, sau când aflase vestea că i s'a acordat titlul de stahanovist. În asemenea momente, sub bătaia inimii, din roiul de gânduri care-l încerca, el desprindea anume unul care-l întreba dacă merită într'adevăr aceasta preţuire şi dacă va şti să răspundă cu faptele şi cu toată viaţa lui.

Întinse mâna şi îl trase şi pe directorul general în vagonet, apoi sări lângă ei şi activistul care-şi astâmpăra într'una părul sbârlit de vânt. Minerii se strângeau tot mai mulţi. Unii aveau feţele acoperite de pulbere vântată şi ochii le sclipeau nefiresc din această pricină.

Deleşega ridică puţin braţul şi începu să vorbească:

— Tovarăşi, v'am adunat ca să vă dăm de veste că am hotărât să atacăm filonul XXV...

So făcuse o linişte desăvârşită. Se auzea doar zumzetul unor maşini electrice la flotaţie.

— Avem un filon bun şi n'am intrat în el, zise mai departe directorul.

— Acolo şi cârţiţa intră greu, răzbi un glas.

Deleşega nu luă în seamă aceste vorbe. Mulţimea începu să se frământa şi el simţi că acesta e momentul col. mai dureros. Zise, întorcându-se puţin către activist:

— Comuniştii caro au fost aseară la şedinţa dola organizaţia trustului au cerut să atacăm filonul. Nu silim pe nimeni să lucre acolo. Dar ştim că se află printre noi mineri care nu s'ar teme să atace. Om lua toate măsurile ca să avem aer şi nu se poate sa nu. biruim.

— Cum să nu intrăm? Tune-l dracu de filon, am mai văzut noi de-astea, strigă unul înalt, slab şi osos.

Printre oameni îşi făcu loc unul cam puţinţel la înfăţişare. Îşi împinse pălăria cauciucată de pe frunte şi strigă:

— Eu mi-am luat angajamentul în şedinţa de partid să mă bag la XXV. Mai caut un ortac şi mă bag...

Acesta era stahanovistul Velean Nicolae.

— Bun, zise tare Deleşega, clar glasul îi tremura. Cine vrea să se însoţească cu tovarăşul Velean?

— Eu mă duc bucuros, se auzi o voce tânăra.

— Şi ou mă duc, strigă un altul cu obrazul roşu, plin şi luminos, ca de fată.

— Pe care-l alegi, Velean? întrebă Deleşega. Până când om avea aer destul, nu pot lucra decât doi oameni.

— Apăi, eu aş spune să meargă Buda Iosif, c'am mai lucrat cu el, ne cunoaştem.

— Aşa ortaci, mâne dimineaţă pregătim, frontul. Trustul ne dă tuburi. Velean şi Buda, rămâneţi aici să ne sfătuim, încheie Deleşega.

Adunarea nu ţinuse mai mult de un sfert de ceas, clar minerii îl înconjurară pe Velean şi statură încă mult de vorbă. Cei clin. schimbul doi începură să-şi aprindă lămpile. Curând, trenul lung, asemenea unui ciorchine ele oameni, pătrunse încet în întunericul galeriei şi platoul se linişti. Dinspre cantină veneau clare sunetele pauzei dela posturile de radio.

În uşa biroului, directorul Deleşega, cu chipul tot aşa de încordat, zise către Şerbănescu:

— Du-to şi mănâncă, tovarăşe, pe urmă vino să tocim planul de atac. Trimit eu camionul la trust după tuburi.

4

Nicolae Velean scăpase trenul industrial care transporta minerii în oraş şi acum aştepta să plece camionul după tuburi. Până la ceasurile cinci lucrase cu Deleşega şi cu inginerul Şerbănescu la schiţa graficului ciclic. Făcuseră doar o schiţă, pentru că nu puteau prevedea toate lucrările ce se vor ivi. Se bucură că sfârşise iute treaba asta, deşi el nu era omul care-şi drămuia cu minuta vremea petrecută la mină. Dacă ar fi trebuit să stea şi douăzecişipatru ele ceasuri, ar fi rămas bucuros. Astăzi însă, avea anumite pricim să se grăbească. De aceea, în timp ce lucra la graficul ciclic, îl tot întreba pe Şerbănescu cât e ceasul. Deleşega îl fulgera cu privirea, dar Velean n'a găsit putere să-i spuie că i se'ntâmplă câteodată unui om să fie grăbit. Dar li se întâmplă oamenilor şi altceva. Tocmai când trebuie să ajungă la un anume ceas într'un Ioc, toate socotelile se învârt în aşa fel, încât îţi trebuie o inimă do taur ca să învingi încetineala şi lipsa lor de grijă faţă de rosturile talc. La cinci fix camionul trebuia să plece spre oraş, dar la ceasul acesta şoferul încă mai trebăluia sub maşină, întins pe o prelată pătată de uleiuri. Din când în când, se ridica şi umbla pe la motor, suduinel şi privind înlături cu atâta -venin, încât era tare greu să te'ncumeţi să-i vorbeşti. Velean a aşteptat cât a aşteptat, s'a învârtit pe lângă camion, a fumat până i s'a cătrănit gura, dar până la urmă l-a răzbit:

— Mai durează mult, măi tovarăşe?

Şoferul nu răspunse numaidecât şi continuă să cotrobăiască prin lada de scule. L-a vorbit totuşi, elestrămând nişte călţi năclăiţi:

— Când o vrea ea.

Era vorba de maşină. Dar lui Velean i se părea că omul acesta face tot ce-i stă în putinţă ca el să nu poată ajunge acasă când ar fi trebuit.

— Sânt cam grăbit, zise el dându-şi seama că n'a găsit cuvintele cele mai potrivite.

— Te-oi fi grăbind dumneata... Şi eu mă grăbesc, toată lumea se grăbeşte, dar dacă ea nu vrea...

Peste puțină vreme mașina a vrut totuși să pornească. Deoarece mai toate transporturile de materiale se făceau cu trenul industrial, drumul nu era prea îngrijit și camionul, gol și ușor, sărea și se sbuciuma ca apucat de streche. S'ar fi convenit să meargă mai încet, dar Velean se bucura spunându-și că șoferul ținea seama de graba lui. De câteva ori scoase din buzunar o carte poștală mânăjită, cu marginile ferfenițite, și citi literele de mașină: „Tovarășului Velean Nicolae, stahanovist. Vă comunicăm că în ziua de 7 Mai a.c. la orele nouăsprezece, vom transmite pe postul de radio București, cântecul „Drumuri”, cerut de dumneavoastră”. Aproape fără voia lui, Velean își aruncă ochii pe ceasul camionului. Ceasul acesta însă murise de mult și, rărnas cu o singură limbă, și-o bălăbănea fără rost în dreptul lui șase.

Când intrară pe ulițele largi și pietruite ale orașului, căută turnul catedralei catolice. Era șapte fără un sfert. Coborî la podul cel mare de piatră și porni aproape fugind prin parc, către casa lui așezată între livezi, pe „Dealul Florilor”. Calea nu era lungă, dar lui i se părea nesfârșită. Ii suna într'una în ureche cântecul care-i era drag. „Drumuri, drumuri, ploaie și spini...” Nu-și dădea seama de ce iubea atât cântecul acesta simplu, duios, aproape trist. Poate pentru că-i amintea unele drumuri ale tinereții lui, drumurile amare ale războiului, întinderea nesfârșită a pusteii maghiare, șoselele sfârțecate de bombe, cărările ascunse în pădurile cehoslovace, toate drumurile pe care-l purtase viața.

Urcă gâfâind dealul acoperit cu iarbă proaspătă și văzu de departe pe nevasta lui, Erji, stând în poartă. Ii apucă brațul și'n aceeași clipă auzi vocea aparatului de radio: „Am transmis un program de cântece cerut de un grup de mineri stahanoviști”.

— Dece-ai întârziat? A fost tare frumos. Ți-au spus și numele.

Velean rămase liniștit. Bine măcar că a ascultat Erji. Zise zâmbind:

— Un blestemat de șofer. Am avut treabă și-am scăpat trenuțul. Las'că le mai cer eu niște cântece, dar am să le spun eu ziua, să nu so mai întâmple asta.

După obicei, Erji aduse lighianul cu apă caldă și-l puse pe un scaunel la rădăcina unui nuc bătrân. Gol până la brâu, Nicolae începu să se spele dar cu ochii cerceta straturile udate proaspăt, pe care începuseră să răsară legumele. Straturile erau așa de bine croite, țărâna atât de măruntă (femeia o fărâmițase adesea cu degetele ei), cuiburile de salată și de flori se înșirau în rânduri astfel desenate, încât bărbatul se simți năpădit de duioșie.

— Te-a căutat Șoni, spuse femeia. S'a dus pe la trust și spunea că poate trece pe aici către sară.

Șoni era Alexandru Velean, fratele stahanovistului, miner fruntaș la aceeași mină. Nicolae bănuia de ce-l caută Șoni. Le plăcea să vorbească adesea despre munca lor, mai cu seamă de când în sufletul lui Șoni, mai tânăr cu câțiva ani, încolțise gândul să devină stahanovist. El locuia încă în casa bătrânească, ascunsă între aceleași livezi, însă dincolo de pârâul ce venea din munte.

Soarele atinse creasta pădurilor și văzduhul se răcori deodată. Merii, perii, trandafirii sălbateci, smeușurile și vrejurile de fragi, potopeau înserarea cu mireasma lor crudă, dulce și amară în același timp. La poala dealului, orașul plutea într'o ceață ușoară, desprins parcă dintr'una din acele cromolitografii ce se mai găsesc rar prin librării sau debite de tutun. Din parc se strecurau, parcă trase de răcoarea pădurilor, melodiile grave ale unui concert de Liszt. Aceleași sunete, mai clare, mai precise, ieșeau pe fereastra casei minerului.

După ce se spală, Nicolae Velean se așeză la măsuța de sub nuc și stătu așa multă vreme, liniștit, prinzând în ființa lui toate semnele acelei seri. Dar la marginea minții străjuia gândul la filonul pe care avea să-l înfrunte dimineața. El mai încercase odată să atace acolo, dar nu fusese ajutat de conducerea minei, nu se făcuse nicio încercare de a aerisi locul, și tentativa nu izbutise. Acum își dădea seama că trebuie să-și adune toată puterea, toată priceperea. Ochii minerilor erau ațintiți asupra lui. Și vorbele lui Deleșega cuprindeau un tâlc mai înalt chiar decât izbânda asupra înverșurării pământului dela orizontul opt.

— Tu trebuie să arăți acum că nicio putere nu-i mai mare decât a omului, îi spusese directorul la despărțire, cu câteva ceasuri mai înainte.

Din mintea lui, Nicolae Velean zburau pe rând toate piedicile pe care le cunoștea sau le bănuia și nu rămânea decât bucuria izbânzii. Poate că și seara aceasta nespuse de frumoasă îl ajută, îi arăta cât de puternică e viața, cât e de bine să trăiești.

— Erji... Erji, ce tot faci acolo? Vină'ncoace, tu, fată...

Femeia se ivi în pragul casei, ștergându-și mâinile de poalele șorțului. Era tânără și frumoasă, cu ochii puțin încercânați de o suferință ascunsă.

— Vină'ncoace, mai ziso Nicolae, prefăcându-se supărat. Așa, stai lângă mine.

O cuprinse de umeri și-și plecă pe furiș ochii către pântecul nevastei, întrebă, închizând dintr'un ochi:

— Ce mai face Boia?

— Nu, nu Bela... Roji o chiamă. Ii tare neastâmpărată. Îmi dă niște ghionturi! Are să fie rea, seamănă cu tine... mă duc, dă laptele în foc. Vrei să mâncăm afară?

•g
'
—
|
to
"

Luminile orașului începură să tremure și să se înmulțească. Șoni numai venea, dar pe la ceasurile nouă bătu în poartă lului Mureșan, un miner bătrân care locuia în apropiere. Era îmbrăcat în uniformă de miner și se ținea tare bățos, poate și din pricina câtorva halbe luate din zbor, la „Carpați”.

— Uite, veneam din oraș și am trecut să te văd, spuse Mureșan, așezându-se încet pe un scaun.

Nicolae era aproape desbrăcat, dar nu se sfii și-și adună doar pe lângă trup pijamaua de finet dungat.

— Am auzit că te bagi la XXV. Am fost și eu la adunare. Știu că ai rămas acolo cu Deleșega și cu ceilalți. Ei, ce-ai hotărât?

— Ce să hotărîm? răspunse cam fără chef Nicolae. Mâne dimineață îi dăm drumu'.

Bătrânul oftă și clătină capul.

— Of, of, prea te-ai înfierbântat. N'ai să răzbești, ascultă-mă pe mine. Și po urmă, ce-ți trebuie ție? Nu câștigi destul? Nu ai unde lucra? Vrei să-ți rămâie femeia pe drumuri? După câte știu are burta mare.

Erji făcu deodată ochii mari, înălță capul și rămase ca o stană, parcă nici nu mai răsufila. Nicolae văzu asta, își frecă puțin bărbia și zise cu o urmă de muștrare:

— Chiuia baci, dumneata ești miner bătrân, cum poți să vorbești așa?

* — Apăi, tocmai pentru că știu multe vorbesc așa. Acolo nu-i numa' căldură și duhoare. Din pricină că stânce arde, nici nu poți ști când se prăvale. Eu îți spun asta, c'am lucrat și am văzut ortaci murind lângă mine. Pe min m'a scăpat dumnezeu, am avut noroc, dar tare m'aș mâhni dacă ți s'ar întâmpla ceva.

Moșneagul își sprijinea mâna uscată pe masă, vorbea blând, cu o sin-

cerilate părintească, și asta opri mânia lui Nicolae. Stahanovistul întinse mâna aproape de degetul lui Mureșan și zise zâmbind:

— Ghiula baci, nu te teme, azi nu mai lucrăm ca pe vremea „Petroșanilor”. Dece crezi că nu s'a intrat până acuma acolo? Tocmai ca să nu se primejduiască, viața oamenilor. **Și** pe urmă, nu mergem așa, ca orbii. Pregătim frontul bine, armăm puternic.

— Bine, fătule, oftă iară Mureșan. Eu ți-s ca un tată și uite, mă întreb, dece tocmai tu, om tânăr?

— Doaruu crezi că avem să te lăsăm pe dumneata? Acolo-i nevoie de oase tari și bojoci sănătoși. Și slavă domnului, mă sparg de sănătate.

Nicolae scoase copilărește pieptul înaintea și se ridică depe scaun. **Nu** era el prea **voinic,dar** pesemne se simțea într'aclevăr tare. Mureșan se ridică și el și o întrebă pe Erji, care avea aceeași privire încremenită:

— Și tu... îl lași?

— **Eu nici nu știu ce vrea** să facă, zise femeia, **încercând să zâmbească**. Dar dacă el crede **că-i** bine așa, cum am să-l opresc?

Și privi țință în ochii bărbatului ei, arătând o înțelegere mai veche, parcă **ar** fi spus: „eu sunt totdeauna alături de tine”.

Mureșan își **puse** chipiul **și-nu se putu opri. să nu se privească în oglinda** dulapului de haine. Apoi zise:

— No, **sara** bună dragilor. Ani să mă gândesc în noaptea asta, oi întreba și baba... poate merg **și** eu cu voi. **Că dacă-i** vorba pe-așa, nici eu nu-s un **becisnic**. Patruzeci de ani în mină, drăguțule, și mai fac douăzeci. Acu' m'or băgat la *penzie*, dar **eu nu** mă las. Numa'... **ai** grijă!

După ce plecă bătrânul Mureșan, Erji desfăcu patul. Nu întrebă nimic, dar parcă toată ființa ei era prinsă într'un fel de ghiață. Aduse o cană cu apă, stinse lumina, mai foșni puțin prin casă, apoi intră în pat și so lipi de bărbatul ei. Li auzea inima bătând frumos și liniștit. Tare ar fi vrut să știe ce avea să se întâmple a doua zi la mină, dar n'avu vreme să se hotărască să întrebe, că auzi. șoapta lui Nicolae:

— Mâne intrăm într'un **front greu. Tu să nu te temi. Nu mi-s singur.** Toți mă ajută și eu pentru toți fac treaba asta. Acu'... mergem tot înaintea. Da' oare de ce n'a **fi** venit Șoni?

Liniștea cuprinse încăperea. De afară se auzi un tunet, îndepărtat, și o scânteiere scurtă dc fulger atinse fereastra întunecată.

5

— Zorile îi prinseră pe Deleşega pe platoul din **fața** galeriei principale. Aștepta să iasă trenul cu minerii din schimbul de noapte și să transporte **cu aceeași locomotivă tuburile de aeraj**. Spre surprinderea **directorului**, inginerul Șerbănescu, **în loc să vină cu trenul industrial din oraș, ieși din galerie..**

— De unde vii, tovarășe inginer?

— Azi noapte am dormit aici, zise Șerbănescu, **scotocindu-se** prin **buinar, pe** semne după țigări. Am intrat acum două ceasuri să pregătesc sfredelc și armătură.

Lumina albăstruie a dimineții juca pe obrazul lui lucios și cam palia. Deleşega îl privi câteva clipe, 'căutând cuvintele potrivite pentru asemenea situație. De unde până în ajun, Șerbănescu nu arăta mare entuziasm pentru planul de a ataca **filonul, iată-l** acum **lipsindu-se** și de **patul lui de-acasă**. De bună seamă a dormit îmbrăcat **pe vre-un** birou, poate nici n'a mâncat. Căutând să deslege taina asta, directorul zise:

— Trebuie să sosească și **Velean**. Ce zici **de flăcăul** ista?

— Da, e un om curajos, răspunse Șerbănescu privind soarele imens care creștea deasupra pădurilor.

— E, ia spune, când avem noi asemenea oameni, n'ar ii păcat să ne văicărim și să dăm din colț în colț după minereu?

Șerbănescu nu răspunse și se vedea că ocolește privirea directorului,

— Ai să vezi dumneata, mai zise Deleșega, ai să vezi că o să izbutim.. Cine știe peste ce comoară dăm...

Inginerul zâmbi.

— Nu știu, nu pot să fac deocamdată aprecieri decât asupra lui Velean. M'a impresionat atitudinea lui și aș fi în stare să intru și eu cu el în front. Cât despre filon, și eu am nădejde. Aș dori să scăpăm odată de coșmarul ăsta.

Se auzi șuerând locomotiva trenului industrial și în câteva clipe minierii începură să intre pe poartă. Buda Iosif, cel care avea să lucreze cu Velean, părea tare grăbit. Își încarcă lampa cu atenție deosebită, îi dădu foc, o stinse și desfundă becul până când obținu o flacără puternică. Veni și Nicolae Velean, vesel, dar purtând pe chip urmele unui somn grăbit, frământat. Deleșega alcătui o echipă specială pentru instalarea tuburilor de aeraj și curând trenul pătrunse în galerie, duduind. La orizontul unu, echipele se împrăștiară, strigându-și „noroc bun”. Câțiva mineri veniră la Velean și-l strânseră mâna în tăcere. Știau cu toții ce avea de întâmpinat stahanovistul, dar orice vorbă era de prisos pentru oamenii aceștia căliți, aspri, obișnuiți din tată'n fiu să se lupte cu stânca. Bătrânul Mureșan care lucra la transportul vagonetelor cu colivia, strigă de departe:

— Când n'ai să mai poți, să mă chemi, fătule...

Velean și Buda pregătiră perforatoarele. Erau două mașini noi, cu dispozitiv pentru perforajul umed, cu coloana de susținere lungă, potrivită pentru locurile grele și periculoase.

Cei doi mineri, însoțiți de Deleșega și de Șerbănescu, porniră spre filonul XXV. Tuburile de aeraj aveau să fie trase sus cu troliul electric, dar până la instalarea lor avea să înceapă perforajul.

— Trebuie să ne obișnuim, zise Velean, poate pușcăm chiar până la amiază.

Șerbănescu îl privi cu coada ochiului, dar nu spuse nimic. În capătul scării se despărțiră. Velean și Buda montară furtunile de aer comprimat și suiră perforatoarele pe scări. Căldura și gazele începeau să se simtă. Pe cel din urmă podeț de odihnă, minierii se desbrăcară și rămaseră doar în niște chiloți. Scăpate din strânsoarea hainelor, trupurile se răcoriră deodată și mișcărilor lor erau mai iuți, mai precise. Anticipând parcă marile prăbușiri de mai târziu, simțind prezența oamenilor hotărâți să-l înfrunte, filonul dădu un avertisment. O bucată de piatră se desprinse și alunecă la picioarele lui Velean.

— O *coptură* *) zise stahanovistul și ridică lampa deasupra capului.

Intr'adevăr, alte pietre stăteau gata să se desprindă. Ocoliră locul priemoș și ajunseră până la hrubă. Cu ciocanele de mână loviră îndelung pereții stâncii. Sunetele erau pline, sănătoase. Faptul acesta le dădu curaj și aproape că nu băgau de seamă cum se scurg șiroaiele de apă pe trupurile lor. Se mișcau încă iute, fără o vorbă. Lucra fiecare la un perforator, după metoda Cuznețov. Velean se pregătea să perforeze în filonul metalifer,, iar Buda în steril, pentru că evacuarea să fie mai ușoară. Lumina lămpilor începu să se micșoreze. Dădură drumul la apă, până când se auzi bolborosind

*) *coptură*: bucată de rocă dislocată, gata să se uesprindă din masiv,

în jural robinetului. Volean își mai aruncă odată privirea către tavanul hrubei. Moartă, uepăsătoare, stânca fierbinte avea totuși cova amenințător în încremenirea ei. Găurile făcute do apa do iufiltrațio semănau cu niște ochi stinși.

Întâi răbufni perforatorul lui Buda, apoi cel al lui Velean. Încordat, ud, înfierbântat, trupul stahanovistului tremura sub sbuciumul mașinii. Dar numai după câteva clipe, simți un nod în gâttej și parcă i so destrăma lumina ochilor. Lămpile pâlpiiau obosito. Minerul avu senzația că dacă sfredelul n'ar fi fost împins automat, el n'ar mai fi avut putere să-l preseze spro stâncă. Strânse mâinile pe mâner și se bucură simțind răceala lui metalică. Răsufla tot mai des și un gust sărat îi luneca pe buze. Iu cap parcă-i turna cineva într'una apă clocotită. Opri perforatorul ca să-și șteargă sudoarea do po față și în clipa asta își dădu seama că mașina lai Buda tace. So întoarse și-și văzu ortacul rezemat do stâncă, cu gura căscată, cu o marc spaimă zugrăvită pe chip. Se repezi la ei, îl luă -în brațe și-l târi spre gura puțului. Atunci se ivi și lampa lui Deleşega. Directorul apucă și el do trupul lui Buda. Cuprins de aerul mai curat ce venea clin puț, Buda își veni în fire și îngăimă:

— M'a biruit blăsfămatul. O țără de apă aş vrea... Mergem înapoi, Micloș, frate.

— Haidem jos, rosti scurt Deleşega.

În fundul puțului se zăreau lămpașe multe, se auzeau sunete înfundate, voci mânioase. Tubul ele aeraj urca încet spre cuptorul dela filonul X X V.

w

Dacă Iosif Buda n'ar fi trecut po la postul de prim ajutor, nimeni n'ar fi cunoscut întâmplarea și multe vorbo n'ar fi. fost aruncate pe seama îndrăznelii lui Volean. În realitate, Buda își. bandajase un deget rănit când urcase mașinile în front. Dar vestea că minorul n'a putut îndura munca dela filonul X X V a urmat o cale întortociiială, ajungând cu totul altfel la urechea unora. Do aceea, mulți s'au mirat când la ceasul schimbului, i-au văzut po platou. Îl credeau la spital sau chiar în mormânt. Minerul a râs, aducându-și aminte că tot așa so întâmplase odată, când lucruse într'o galerie inundată. So găsesc totdeauna oameni cu închipuirea fără margini.

Ceasurile caro s'au scurs până la a doua intrare în front, i-au arătat lui VoJcan că deocamdată ar fi bine să lucreze cu un singur perforator. Roca fiind din colo mai tari, nu îngăduia o mânuire rapidă a mașinii, încât timpul câștigat cu perforarea dublă, so pierdea cu pregătirea lucrului. Po deasupra, oamenii nu so puteau controla unul po celălalt. Dosi își dădea seama că acru veni prin tuburi va potoli într'o măsură temperatura, Velean știa că dușmanul principal erau gazele. Împotriva lor nu se putea lupta deocamdată, pentrucă nu exista un curent care să le împingă spre alto cotloane alo minei. Nici. cu masca nu so putea lucra, oxigenul fiind și așa destul do puțin.

Ținând seama do toate acoste fapte, stahanovistul abia acum avu. un soi do îndoială ascunsă, dar în aceiași timp și o mânie aprigă îi cuprinse ființa.

Soara nu avu putero să stea acasă și să înfrunte privirile întrebătoare alo novestti. Umblă mult prin oraș, apoi so îndreptă spro trust. Dar în poarta mare, ca de ectato, se opri și o luă la dreapta pe o uliță strâmtă cu ease vechi, cenușii. Într'una din acosto clădiri locuia stahanovistul Vasilo Salocș, bun prieten al lui Velean. Salocș so miră când îl văzu intrându-i în casă la coasul acesta, dar se și bucură. Era un bărbat înalt, puțin adus de spate, cu o față mare, osoasă, bătută cu crețuri mărunte, care de departe pă-

j-eau un fel de spuzoală. Mineral acesta era vestit în toată regiunea pentru priceperea lui la înaintări rapide. Lucra cu metoda minereului remanent, adică pușca și nu evacua frontul decât la intervale mari. Pentru asta îți trebuia o dibăcie deosebită în alegerea locului pentru găuri, pentru ca prin explozie, galeria să nu se înfunde. În loc de armătură folosea blocuri mari de steril, așa că făcea și mari economii de materiale.

Pentru Velean, sfatul, acestui miner ar fi fost de folos și îndată ce se așează pe scaun aduse vorba de filonul XXV.

— Știu, zise Salocș cu glasul lui gros, cumpătat, părând, uneori prea aspru și sgârcit. Am auzit că ai intrat acolo. Apăi ou spun că ai să poți răzbi dacă ai un ortac bun și plămâni socotiți...

Umbla prin casă cu picioarele lui' lungi, înfășurate în cioareci maramureșeni. Plecase din satul lui de vreo douăzeci de ani, dar tot îi mai plăcea să umble cu straie țărănești și chiar so mândrea cu asta. Fusese în viața lui baci pe Gutin, și pădurar. În timpul războiului ajunsese până la un cuib de partizani în Tatra și când avea el chef, povestea întâmplări nemaiauzite din acele zbuțumate zile.

— Ce direcție are filonul? întrebă Salocș.

— După cum socot eu, merge spre „Stela”.

— Asta-i prost. Dacă o lua îi) sus puteai sa ajungi la „Fredric” și căpătai aer bun. Știu eu?

La aceste vorbo, Velean tresări. își frecă încet fruntea și zise:

— Ai un creion. Vasilo? Ia vină'ncoace. Tu cunoști galeria „Fredric”, ai lucrat acolo. Câți metri să fie dela *rostogol**) până la frontul men?

Salocș aduse hârtie și creion. Velean începu să schițeze planul acestui sector.

— Apăi să tot fie vreo treizeci de metri, mormăi Salocș. Știu Ia ce te gândești și nu-i rău gândul tău.

— Dac'am face un *intermediar*?)**)

Salocș micșoră ochii și se gândi îndelung. Apoi își scăpata mâna dreaptă pe genunchi și zise cu un început de hotărîre :

— Am să. mă duc dimineața să văd co-i acolo. Știu că era apă multă și armătura slabă. Poate c'om putea pătrunde. Tu încearcă să mergi mai departe și dă-mi de veste. Avem să vorbim și cu Deleșega. Ei, n'om rămâne noi de rușine...

Lui Velean îi luceau ochii. În clipa asta el și vodca intermediarul, întrebă:

— Și clacă direcția aprobă, to bagi tu Ia „Fredric”?

— De ce nu? rosti Salocș, parcă ar fi fost vorba de un lucru mărunțel.

Se ridică și aduse o sticlă do jinars maramureșean. Turnă în două ceșcuțe de 3uf și zise:

— O fost muieră pe la mine. Ii tare frumos câmpul pe la noi, s'or face poame multe. Hai, ia și bc... Lasă, nu to mai gândi. Nu le lăsăm noi, că doar nu-i numai treaba ta. L-ai văzut și pe Deleșega cum se perpelește? Nu mai arc astâmpăr. Noi într'o lună trebuie să împingem în frunte mina noastră.

Salocș vântura ceșcuțele cu jinars și obrazii lui căpătau cu încetul culoarea vișinei prea coapte. Velean, dimpotrivă, neobișnuit, se îngălbeni. Maramurșanul era tot mai vorbăreț:

*)[^]rostogoi: *gaură pentru scurgerea din abataj a minereului,*

**) [•]intermediar: *galerie cu profil mic care face legătura între alte doua galerii*

— Ai văzut și la partid cum ne-a spus, că directorul cel vechi era u» soi de putregai. A fost criticat și de foaia dela minister. De ce nu merge bine treaba? Dacă umbli tot pe locuri bătute, nu poți mări producția, și din pia-tră nu scoți metal. De asta arde Deleșega. L-a pus pe roate și pe Șerbănescu. Aista-i om bun, dar cam moale. Ei, măi Nicolae, multe învață omul cât trăiește. Aseară mi-au cântat la radio cântecul meu...

— Și mie mi l-or cântat, zise Velean.

— Știu, l-am auzit... strașnic. Unde s'a mai pomenit una ca asta? Eu, Vasile Salocș, minerul. Of, mie îmi pare că mi s'o schimbat sufletul, zău așa. Hai, ia și be.

Velean parcă nu auzi îndemnul lui Salocș. Se uită în ochii aprinși ai maramureșanului și zise:

— Da, ni s'o schimbat viața, dar noi încă se cade să mai învățăm cum merg lucrurile pe lumea asta. Ai văzut și tu la adunarea de partid. Nu îndrăzneam să tragem în vechiul director, nici noi, nici ceilalți muncitori. Știam bine că n'a lucrat cum trebuie, știam că și trustul are o vină, dar noi ne temeam să arătăm că știm. Vezi tu, mă gândesc câteodată, că noi, comuniștii, ar trebui să folosim mai bine învățătura pe care ne-o dă partidul.

Salocș înălță capul, își duse mâna către piept și spuse încet :

— Da, tot așa îmi spune și mie inima. Hai, rogu-te, ia și be...

— Nu, mă duc, zise Velean, sculându-se de pe scaun. Așa, Vasile, mâine dimineață să vorbim cu Deleșega, poate vă băgați la „Frederic”.

— La „Frederic”? Să mă bată Sân Patru cu hadaragul lui dacă nu merg cu ochii închiși acolo...

Scrâșnea ușor din măsele și privea peste capul lui Velean, undeva, foarte departe, așa cum va fi pătruns zărilor pe vremea când se bătea cu furtunile Gutinului.

6

Planul celor doi stahanoviști fu înfățișat dimineața în biroul lui Deleșega. Pe masă era întinsă o hartă veche po care nenumărați tehnicieni, mineri, maiștri sau inspectori își lăsaseră însemnările lor cu felurite creioane colorate. Deleșega stătea sprijinit cu coatele pe hartă și-și înălța privirile albastre spre inginerul Șerbănescu care, vorbind, își lovea palma stângă cu rigla de calcul.

— Eu m'am gândit de mult la treaba asta, și-mi paro rău că n'am spus-o. Iar mi-au luat-o înainte. Dar ca să pătrunzi în „Frederic”, îți trebuie tot atâta putere ca pentru X X V. Pe câteva sute de metri, armătura e putredă, și apa a ajuns până la genunchi.

— Credeți că ne spăriem de apă, tovarășe inginer? mormăi Vasile Salocș, care "stătea mai departe și pufăia dintr'o țigară groasă.

— Cam de ce materiale am avea nevoie? întrebă Deleșega.

— Nu pot să-mi dau seama, n'am mai fost demult pe-acolo, răspunse Șerbănescu.

— Cred că nu cine știe ce. Evacuarea sterilului s'ar putea face prin *suitoare*, la „Stela”. Și acolo trebuie desfundat.

Deleșega își strânse buzele, oftă prelung și-și aruncă iar ochii pe hartă. Lucrurile se complicau prin deschiderea unui nou front în „Frederic” și prin desfundarea suitoarei. Asta era o adevărată lucrare de investiție pen-tru care trebuia aprobarea trustului. „Dar să zicem că asta am obține-o noi, gândea directorul. Ce ne facem dacă filonul X X V se va arăta până la urmă sărac?” Simți o undă de îngrijorare.

— Dacă nu se poate, eu merg înainte și așa, zise hotărît Velean, punând mâna pe lampă. Acum nici dracu nu mă mai oprește.

— Să mai încercăm astăzi, tovarășe Deleșega, spuse Șerbănescu moale, fără prea mult entuziasm. Dacă nu merge nici acum, numaidecât trebuie să atacăm pe la „Frederic”.

Directorul făcu câțiva pași prin încăpere, se opri, se uită puțin pe fe-reastră și zise hotărît:

— Așa, Velean, mai încearcă azi. Dacă vezi că nu mai poți, nu zăbovi. Fugi și ai grije de Buda. Noi mergem la „Frederic” să vedem ce-i acolo și pe urmă am să vorbesc cu trustul. Haidam.

In trecut, galeria „Frederic” fusese deschisă dar nu înaintase decât vreo patru sute de metri. Fusese părăsită și din pricina infiltrațiilor abundente, dar mai cu seamă pentru că filonul XXV nu se arăta. Pe atunci nu se cunoștea precis care este direcția acestui bogat zăcământ, și societatea „Petroșani”, stăpâna din acea vreme a minelor, a preferat să atace locuri mai puțin costisitoare, încercări de a se ajunge la filon s'au mai făcut, dar prin galeria principală, încât despre „Frederic” se vorbea ca despre un lucru fără rost, și fusese aproape uitată. Dar cine urca arar poteca pe coasta dinspre apus a muntelui, întâlnea haldele de steril pe care vânturile le îmbrăcaseră cu o coaje de pământ și cărora le aduseseră și sămânță de copaci și buruieni pentru o vegetație săracă, palidă, oropsită. Gura galeriei era astupată cu un oblon de scândură groasă, proptită cu un bulumac. Din două leaturi era făcută o cruce, semnul străvechi pentru locurile primejdioase din mină. Pe oblon careva scrisese cu păcură: „Intrarea interzisă. Pericol de moarte.”

Deleșega, Șerbănescu și Vasile Salocș, încălțați cu cisme de cauciuc înalte până la șolduri, urniră oblonul care căzu la pământ cu zgomot înfundat, își aprinseră lămpile și pășiră pe traversele putrede. Mirosea a mucegai și a pucioasă și numai după câteva zeci de metri din tavanul galeriei începu să curgă apa în picături mari, măloase și reci. Vasile Salocș mergea înainte, cu lampa ridicată sus, deasupra capului. Se iviră și armăturile, negre și ude, încălecate, frânte, mâncate de umezeală. Unele scăpaseră din încheetură, și se așezaseră deacurmezișul sau zăceau cu botul în mălul roșietic care se scurgea încet pe lângă traverse. In astfel de locuri armăturile nu trebuiesc atinse cu niciun chip; stânca dislocată sprijinindu-se adesea pe un putregai, ar fi de ajuns o ușoară tremurare a acestuia pentru a provoca prăbușirea. Salocș se întoarse și vorbi încet, parcă s'ar fi temut și de tremurul glasului:

— Luați sama... Aplecați-vă.

Merseră vreo douăzeci de metri, aproape târându-se prin apele cu care oxizii de fier făcuseră o pastă de un roșu cărămiziu. Mocirla se subția, se adâncea și ajunge până la genunchi. Intunerecul adormit de zeci de ani, clipea acum, gemea, răsufla și din când în când parcă el ar fi vorbit, așa sunau de adânc cuvintele oamenilor.

— Și *ocrul**) asta ar putea fi scos, zise Deleșega. Am auzit că fabricile duc lipsă.

Nu răspunse nimeni. Șerbănescu măsoara apa cu un retevei și, cu o curiozitate profesională, din când în când cerceta pereții galeriei. Nu era nicio urmă de mineralizație. Andezite și calcaruri, șisturi argiloase, grezii, zăceau sub mătza trandafirică a sulfurilor. Dormeau de miliarde de ani și

) *ocrul*: oxid de fier, folosit în industria de coloranți

goana lor vânăta părea că tresare la trecerea acestor trei făpturi ciudate. In unele locuri creșteau din tavan țurțuri albaștri, gălbui, sidefii, care, avizi de lumină, culegeau într'o clipă pâlparea **lămpilor și o închideau** în frumusețea lor rece. Deși văzuseră multe asemenea jocuri ale naturii oarbe, minorii încă **erau** ispitiți să le admire.

—• Ia uite ce minunăție, spuse Salocș, ridicând lampa.

— „Frederic” a avut vreme să-și facă de cap, zise râzând Șerbănescu.

În fund, în întuneric, se auzea un huiet înfundat. Un adevărat pârau vortical închidea drumul. Oamenii își ridicară gulerile **mantărilor**, adăpostiră lămpile și trecură ca pe sub o ploaie torențială. Ga **și** cum acest torent **ar îi** fost un hotar, dincolo întunericul se liniști, mocirla se subție și pereții galeriei erau acum aproape uscați, de un cenușiu deschis în care se vedeau desenate bine straturile. La capătul galeriei, tavanul se înălța și se mai vedeau încă urmele găurilor dela ultima pușcătură. Un sfredel rămăsese înfipt în rocă, asemenea unci săgeți.

— Așa mai merge, zise Deleșega, lovind cu ciocanul în piatră. Aici nu-i nevoie de armare.

După ce se odihniră **și** fumară, inginerul Șerbănescu. **scoase** harta sectorului și o desfăcu.

— **De** aci trebuie s'o **luăm** la stânga, cam patruzeci de grade, zise el. Vezi, ei au mers bine un timp dar s'au speriat de apă și au bănuț că filonul **are** culcușul mai jos.

— Aici o aer ca afară, roști Deleșega, răsuflânc adânc. Dacă noi pătrundem, până la X X V, micșorăm, la jumătate temperatura și lucrăm în voia cea bună.

— **Eu** vă dau intermediara **într'o** săptămână, spuse hotărât Vasile Salocș. *Rambleiez* *) cu minereu și dacă lucrez cu două perforatoare, pușede două ori pe schimb.

— Alege-ți ortacii și dă-i drunu', roști scurt Deleșega.

— Dar cum rămâne cu trustul? zămbi Șerbănescu.

— **Lasă-i**. N'ai văzut? Directorul general ne are la inimă.

Porniră înapoi spre gura. minei. Vasile Salocș se mai întoarse odată și privi stânca fulgerată de exploziile vechi.

Nicolae Velean și Buda Iosif lucrau de un ceas la filonul X X V. Amândoi erau aproape goi **și** pulberea dela perforaj se lipea de trupul asudat, curgea **pe șanțul spinării, pe piept, pe frunte**. **Aerul** împins **de** tuburi **primenea** puțin frontul, dar temperatura rămânea aceeași, înăbușitoare, uscată, având parcă o consistență străvezie. Perforatorul înainta gr *i* și capul **sfredelului** trebuia schimbat des. Buda ținea piciorul metalic și regla aerul comprimat. Velean apăsa de mâner, puțin aplectat înainte, cu tot trupul **încordat**. Deodată se opri, duse brațul către frunte, scuiță într'o parte și șopti:

— Treci aici... mă duc la puț... ține...

În loc să apuce mânerul perforatorului, Buda deschise robinetul de aer comprimat și-l trase pe Velean cu capul spre **țâșnitura** do curent călduț, dar curat.

— Ha, ha, asta-i o treabă bună, zise Velean. Așa, **dă-i** drumul mai tare.

) a rambleia: a umple cu părți sterile golul rezultat prin escavarea minereului

Și lămpile se mai înviorară. Vreme de câteva minute, minerii mai statură aplecați deasupra mașinii care sufla ca o imensă anvelopă spartă, apoi iar porniră lucrul, cu o înverșunare disperată. Stânca încinsă tremura, parcă tot pământul simțea împunsătura asta nemiloasă.

Până la ora unsprezece, bătuseră trei găuri de câte treizeci de centimetri. Istoviți, sprijinindu-se unul de altul, se traseră până în gura puțului. Se odihniră puțin, apoi Buda coborî și chemă artificierul. Încărcarea găurilor nu ținu mult și cu puțin înainte de miezul zilei, izbucni cea dintâi explozie la filonul XXV. Găurile au *cântat* la intervale scurte, egale, și lui Velean i s'a părut că n'a auzit în viața lui o explozie mai frumoasă. Își apăsa pieptul cu mâna, simțea în gât, în plămâni, în toată ființa lui prezența dușmănoasă a gazelor, dar explozia îl răzbuna, îi arăta că el e mai tare, că va învinge până la urmă, că a învins.

Stahanovistul, Buda și artificierul se adăpostiseră în galeria „Stela”, lângă *rostogolul* care străbătea în frontul atacat. Din pricina curentului, produs de explozie, lămpile se stinseseră, dar se auziră bucățile de minereu rostogolindu-se. După ce-și aprinseră iară lămpașele, Velean se aplecă și luă în mână o bucată de minereu. Era caldă încă, fulgerată tic dinamită, era o *zburătură* din trupul filonului cel bogat. O puse în buzunar ca pe-un lucru de preț și porni încet către stația de compresoare. Fumul și gazele nu îngăduiau nici unei ființe să se apropie de locul exploziei până a doua zi.

7

După o săptămână, Velean și Bucla înaintaseră patru metri, dar condițiile de lucru erau tot atât de grele. Pierdeau multă vreme cu ventilul perforatorului, deschis pentru că se dovedise că aerul venit prin tuburi din galeria principală, era viciat de numeroasele mașini ce funcționau acolo, încât instalația de aeraj era aproape inutilă. De câteva ori, Deleşega-a vrut să oprească munca la filonul XXV până când va ajunge Salocș cu intermediarul, dar nu putu ține piept îndârjirii lui Velean. În unele zile, lucrau trei ceasuri, în altele cinci. O singură dată au izbutit să stea un schimb întreg, dar numai cu o mare risipă de aer comprimat. Deși își simțea puterile sfârșite, Buda Iosif nu scotea o vorbă. Îi îndrăgise pe Velean și într'un colț al sufletului îi stăruia credința că fapta lor are un înțeles deosebit, că altfel îi vor privi oamenii, că pentru toată viața îi va fi de folos munca dela filonul XXV. În fiecare clipă învăța dela Velean că un stahanovist nu e numai uit om de curaj, ci un muncitor cu o minte organizată, fiecare mișcare fiind gândită, fiecare clipă socotită în procesul de producție. Știa lucrurile acestea, le mal auzise sau le citise, dar numai aici, la filonul XXV, și-a dat scama că munca nu e numai mijlocul de a-ți câștiga o bucală de pâine în fiecare zi, dar este mai cu seamă o răfuială cu viața, bucuria de a pune piciorul în fiecare zi pe o altă treaptă. Și se vedea Buda Iosif, în sala cantinei, împodobită cu steaguri și cu flori. Erau acolo stahanoviști și nuntași, tovarăși dela partid, dela sindicat, dela trust. Se auzea Buda Iosif strigat pe nume și înghiontit de minerii să iasă în față. Stahanovistul Buda Iosif, așa avea să i se spună...

Închipuincî-și toate acestea, Buda simțea un fel de amețeală, dar re ferea să vorbească cu cineva despre starea lui de acum. O singură dată l-a întrebat pe Velean, în trenuțul care-i ducea spre oraș:

— Tu Velean, ești stahanovist, ce mai vrei? Ai putea să te mai ciuți, să lași pe alții...

f.

Velean a zâmbit. A tras încetișor din țigară și a început să povestească

niște întâmplări de demult. N'a răspuns anume la întrebarea lui Buda, dar i-a făcut să înțeleagă un lucru de preț.

— Ți-am povestit despre război și despre suferințele mele, despre copilăria și despre drumurile mele, ca să-ți arăt cum am ajuns aici. Acum mi-am găsit drumul pe care-l căutam. Și n'aș mai trăi nicio clipă dacă nu m'aș uita în zare să văd unde mă poate duce...

— Nu prea înțeleg.

— Ai să vezi. Mina noastră va fi în curând printre cele fruntașe. De pe acum n'avem vagonete destule. Azi dimineață s'a telefonat la trust să ne mai dea o locomotivă. Înțelegi?

Da, Buda Iosif înțelegea. Amândoi auzeau și simțeau cum se apropie intermediarul. Auzeau și perforatorul lui Salocș, și exploziile, parcă și vorba oamenilor dela „Frederic”. Asta le dădea putere, deși trupurile țipau și cereau odihnă. Li chinuia mai ales o sete turbată și chiar după ce ieșeau din front aveau senzația că toată umezeala din ei fugea ca un abur.

— încă puțin, spunea Velean, încă puțin și dăm mâna cu Vasile. Și cu el vine aerul, vine răcoarea, și mireasma bradului are să ajungă aici.

Mireasma bradului n'a venit curând, dar în dimineața zilei de 23 Mai galeria „Frederic” a străpuns în gura puțului orb care urca dela „Stela” în inima muntelui. Exploziile au detunat cu o putere neînchipuită. Vasile Salocș pușcase deodată douăzeci și șase de găuri. De douăzeciși șase de ori s'a cutremurat muntele, de douăzeciși șase de ori au numărat în șoaptă oamenii dela fronturile apropiate.

Și peste câteva ceasuri, prin galerii a trecut ca un vânt ușor. Aerul cald, otrăvit și îngreuiat de gaze și fum, orbecăia prin cotloanele întunecate, căutând scăpare în intermediarul lui Salocș. Arșița dela filonul X X V a început să se subțieze, flacăra lămpilor a pălpăit scurt, s'a învăluit cu o umbră albăstruie. Velean stătea cu mâna pe umărul fierbinte și umed al lui Buda. După puțină vreme, s'a auzit strigătul lui Deleșega:

— Unde sânteți măi... hău... măi ortaci...

Veneau în urmă inginerul Șerbănescu, artificierul și doi tehnicieni tineri. Cât se ținea el de tare, Deleșega nu-și putea totuși ascunde emoția:

— Am biruit, măi Velean... Iosife, de-acu...

Liniștit, frecându-și palmele de chiloții mânjiți de minereu, stahanovistul zise:

— Au venit vagonetele? Mai am nevoie de un perforator... Și mai cer să-l lăsați pe Buda în echipa mea. Să scoatem sărăciile astea de tuburi că ne cam încurcă. Noi primim aer direct din pădure, așa m'am înțeles cu Salocș.

Răse încetișor, ca un copil, și ceru o țigară.

— Uite, vă dau asta s'o puneți la muzeul nostru, zise Buda întinzându-i lui Șerbănescu un cristal frumos de blendă. Să scrieți acolo că-i dela filonul X X V, să ne-aducem aminte de ziua asta.

•

La amiază, vestea că Salocș a străpuns în galeria „Stela” se răspândi în mina întreagă. Toți minerii își dădeau seama că acesta e un moment de seamă în viața exploatareii. Unii îl puneau pe seama lui Deleșega, spunând că dacă nu venea el director, filonul ar fi zăcut mai departe în apriga lui amortire. Alții, îl ridicau în slavă pe Velean. Mulți îl băteau pe spate pe Vasile Salocș, socotindu-l pe el mai demn de laudă. Când pe platou își făcu apariția „Pobeda” cea albastră a trustului, nu puțini au fost cei care și-au spus că de fapt directorul general a fost cu ideia. De aceea, cuvântul lui

Deleșega a surprins într-o măsură. Înălțat ca de obicei pe un vagonel, directorul a vorbit minerilor adunați pe platou:

— Văpotaducela cunoștință că atacul nostru la filonul XXV a izbutit. Locul acesta de care ne-am ferit cu toți, este acum sub stăpânirea noastră. Să mulțumim tovarășilor stahanoviști Velean Nicolae și Salocș Vasile, care ne ajută să dăm de azi încolo o producție bogată, să realizăm și să întrecem planul, să ne îndeplinim angajamentul luat față de partidul și de guvernul nostru. Suntem mândri că avem printre noi asemenea mineri. De mâine, tovarăși, vom reorganiza sectoarele, vom ataca cu toată puterea, astfel ca în luna ce vine, uzina noastră de flotație să poată merge din plin.

Locomotiva flueră ascuțit și minerii din schimbul doi se urcară în vagonete. Cei care ieșiseră din mină mai rămaseră încă mult pe platou. În biroul lui Deleșega, directorul general al trustului, cu inginerul Șerbănescu și cu câțiva maiștri, hotărâu noua organizare a sectoarelor.

Velean și Salocș se spălau la cișmea. Maramureșanul se băgase de-a dreapta sub unda apei și mormăia ceva știut numai de el. Apoi ștergându-se, zise:

— Ascultă, măi Nicolae, tu acum mergi cu mine. Mai am o sticlă de jinars, s'o ucidem, bat-o Sîn Patru cu hadaragul lui. Ce tot spunea Deleșega? Parcă am făcut noi mare lucru! Hai? Ia zi tu, nu te-ai bucura să mai avem vreo zece filoane din astea?

— Mai sânt, mai sânt, muntele-i mare, nu te văita, răspunse Velean. Apoi începu să-și îngâne cântecul lui, „Drumuri... drumuri”.

Directorul general îi trimise vorbă să-l aștepte, să-l ia cu el cu mașina. După puțină vreme, „Pobeda” sfârâia încet și svâcnea nerăbdătoare. Arătând petele de noroi și umbra de praf de pe lacul albastru al mașinii, Deleșega zise:

— Ii stă mai bine așa. O dihanie ca asta trebuie pusă la treabă.

Simțind împunsătura, directorul general spuse, amenințând cu degetul:

— Las' c'ai să primești și tu una, să te văd atunci. Tare mă tem c'ai s'o ții ca pe-o mireasă.

— Atunci am să te calc eu mai des și tot n'ai să scapi, răspunse Deleșega cu zâmbetul lui zgârcit.

Își strânseseră mâinile.

— Nu mergi cu noi? întrebă Salocș.

— Mai stau, zise directorul. Mâine începe bătălia.

Mașina porni și Deleșega rămase în mijlocul platoului, înalt, în salopeta cenușie, cu mâna încleștată pe lămpaș, asemenea statuii minerului care străjuie în mijlocul orașului.

Deasupra porții dela intrarea în incinta exploatării, nu demult apăruse o placată roșie: „*Să dăm mai mult minereu patriei noastre*”. Velean citise de multe ori cuvintele acestea, dar totdeauna ele îi aduceau aminte că mina lui e codașă. Acum, privită prin parbrizul „Pobedei”, lozinca aceasta căpăta un alt înțeles. Ea intra în viața minerilor, în viața lui, și deodată sthanovistul se simți tare bine, pe pernele moi, mirosind vag a cauciuc și a vopsea proaspătă.

— Așa, noi n'am avut vreme să stăm de vorbă mai deaproape, zise directorul general. Mergem la mine să mâncăm o zamă și mai punem noi ia cale și alte treburi...

Drumul către Dealul Florilor, unde se afla casa lui Nicolae Velean, pornea chiar din șoseaua principală, puțin după intrarea în oraș. Ceru să

oprească mașina, șoplindu-i directorului general că Erji avusese niște dureri mari, noaptea trecută.

— Ei, du-te, te aștept aici... Hai, fuguța.

Velean porni la deal, în pas ușor. Căsuțele minerilor păreau niște jucării în lumina blândă a acestei după amiezi. Merii începeau să-și scuture floarea și cărarea era bătută cu potaie și frunzulițe moarte. Velean o văzu de departe pe Erji stând în poartă. Il aștepta. Ii făcu semn cu mâna și ea îi răspunse cu un gest ușor, stăpânit. Bărbatul ar fi vrut să-i strige încă de acolo: „Am învins, Erji, am răzbit și de data asta, bucură-te, femeia mea dragă...”

V I Ș I N U L

Că locu-acesta ia născut
Și'n floarea i dalbă l a'mbracat.
Nu din război noi am știut
Nici după Irupu-i sfârtecat.
Ci, chiar prin el, ce-a stat mereu
Când moartea'n față a privit
Și'n vuel de granale grea
în ceasul morții n'a pierit!

In al ruinelor ecou,
Cu scoarța'n zdrențe, tremurând.
El a rămas ca un erou
Cinci luni întregi, în nopți de-a rând.
Ca toți acei ce n rând solid
Au sfat ne'nvinși la Volga'n vad.
Ca orice piatră, orice zid,
Ca'n lvegul roșu Stalingrad.

Trecu războiul și-a venit
Iar primăvara... înfloresc
In vișin flori și în sfârșit
în soare, albe, strălucesc.
Nu-i sânge roșu, din senin,
Nici **fum**, în zări sub larg de cer,
Nu-i vrajbă, **pace i** în cămin.
Nu-i moartei) clinchetul de fier.

Căsuța ei, prin praf și var,
Bătrâna și cată cu chip mut...
Tristețe, ură și amar
In ochii ei sau așternut.
Dar printre rămășiți de scrum
Stă vișinul în alb smălțat
Și ea și **dă** seacia-abia acum
Că-i locul casei **de altădat**.

Și vișinu'n florea, chemând,
De floare'n alb învesmântat,
Iar ea, cenușa măturând,
De trunchiu-i s'a apropiat
Și-a'ngenunchiat...
De-atunci, mereu,
Unelte sună'n cântec lin, —
Sub vișin și în jurul său
Pe Volga, crește-un nou cămin.

In românește de Const. Argeșeanu.

STAHANOVISTA

O fată'ntocmai ca oricare...
Ea n'ar putea oricui să placă.
Admiratori, de-aceea, nare,
Ca s'o aştepte'n grup să treacă.

Liusenca-i de statură mică.
Cât despre cozi, ea n'are încă —
şi ochii mici ca o alică
n'au o lucire prea adâncă.

Modestă merge spre uzine
şi nu ridică ochii n sus,
s'o vezi pe stradă mult şi bine,
o uiţi îndată ce s'a dus.

Dar iată-aici că sub basma,
cosiţele-i dispar deodată.
S'a strâns la mijloc cu-o curea
în salopeta ei curată.

Şi liniştea e ruptă-acum,
De a metalului strunjire;
iar spânul cade jos sub strung,
ca horbota de nea subţire.

Nici urmă din modesta lată
n'a mai rămas aici, lucrând.
Fă-i, pictore, portretu'ndată,
Acest portret nu-l uiţi nici când!

Iar mâinile îşi schimbă felul:
se mişcă, sboară, se avântă,
...Şi omul, nu numai oţelul,
îl vezi cum se transformă n muncă.

PĂMÂNT RENĂSCUT

Zilaic morții
S'au împotmolit în străfundurile râului.
Bulboanele le-au îngropat acolo,
Ca să le piară urma.

Pe muluri
Primăvara a și sosii,
in straie simple, de flori și de verdeață'
Iar prin paieue păsările cântă
Pentru că ascultă rânduiala firii.

In zori,
Semănătorul a ieșit po câmp,
La muaca iui cinstită.
Pământul Chinei îl va răsplăti
Cu aurul bogatelor lui roade.

la vremea asta,
Poetule, care-ai cântat tristețea,
Datoii* ești să le lepezi de jalea zilelor trecute,
Să so'nfiripe iar nădejdea
în inima de-atâtea ori rănită.

Nu,
N'a pierit pământul Patriei.
Ea reînvie, sub cerul limpede
Și'n inimă îi clocotește,
Aprig sângele
Atâtor fii care luptară panlru libertate

Iii românește de Petre Solomon

JOHANNES

BECHER

GHETUJELE DELA LUBLIN

Din martorii chemați în sală
Nu-i voi «Ha pe-aceștia. Nu.
Când au intra!, tot tribunalul
Stătu'n picioare și tăcu.

Priveam. Un tren micuț porni...
Perechi, perechi... cu mers egal...
Și parc'ar fi cântat copii,
îndepărtat, ca un coral.

Era un șir pestriț și lung.
Prin sala'n'reagă șerpuia'.
Crescu tăcerea mai adânc.
Cântau copii, pe undeva...

...Cele mai mici dintre micuțe,
Să meargă-abia au început.
Pot râde, plânge, și glietufc.
Astfel ele (ren n am mai văzut.

Iar o perrchs, la o parte
Se trase'ncet, se odihni...
Apoi porniră mai departe:
Uis tren din ghete de copii.

Vezi cât de bine s'au purtat.
Picioarul nu Iau strâns cumva.
Copilul când le-a încălțat
Cu ciucurii cum se juca!

Be catifea sau de mătase,
Ba chiar brodate vezi în șir.
Ghetuțele cu flori frumoase
Când (rec așa, parcă s doi miri.

Cu copci, șiret sau cataramă,
 Ca fulgul de ușoare-s toate.
 Au mers prea mult, de bună seamă,
 De ploaie multe-s înmuiate.

...Vezi parcă-o mamă cum ridică
 Copilul, la vitrină stând!
 — Frumoase s ghetete, mămică!
 Și-atât de moi și calde sânt!

— Pentru ghetuțe... bani n'avem.
 Nu pot să ies la socoteală.
 ... Două sandale mici, de lemn,
 Se târâie cu greu prin sală.

Și-un ciorăpel urmează-alene,
 Ros la genunchi, o rană vie...
 Ce tren ciudat! Ce vrea să'nsemne?
 ...Și'ndepărtata melodie?

Râd, plâng, și ghetete mărunte,
 Iar într'o gheată goală, iată,
 Stă o păpușă, ca'ntr'o luntre.
 Parco poveste ni se-arată.

Iată ghetuțe de băiat.
 Acestea au simțit că s ghetete!
 Ce-au mai sărit! Ce-au alergat!
 Și mingea au bătut cu sete!

O cizmuliță și-a pierdut
 Perechea... Nu s'a'ntors acasă.
 O fi'nghețat pe drumul mut.
 Cădea zăpada-atât de deasă...

Două ghetuțe vechi, la urmă.
 Ce tot mai umblă'ncet, tiptil,
 Parc'ar mai vrea ceva să spună.»
 Ghetuțe rupte, de copil...

— Dar cine va trimis încoace,
 Fără copii, înstrăinate?
 tinde-s picioarele golașe?
 Desen)le acasă au fost lăsate?

...Răspundealunci judecătorul
 Și numără copiii morți.
 ...Din fund de tot răsună corul»
 Trec martorii prin sală. Toți.

Nemții fuseseră goniți
 Când de-acest loc cumplit s'a dat.
 Copiii n'au mai fost găsiți.
 Spun ghetetele cum s'a'ntâmplat.

...In tren întunecat mergeam,
 Vagonu'nchis, de nepătruns.
 Și'n întuneric cum stăteam,
 In întuneric am ajuns.

Din toate țările veneau
 Ghetuțele; din țări străine.
 Și multe chiar se poticneau
 Nainie de-a ajunge bine.

Și mama spuse: „In sfârșit,
 Vă voi găti o supă, mâine.
 De mult nu v'ați mai încălzit.”
 Un om trecu. Ducea un câine.

„Se va găsi un loc, oricum!”,
 A râs. „Și cald e, după voie.
 De haine nici n'aveți nevoie.”
 Până la cer cresc un fum.

„Căldură o s'aveți, v'asigur.
 Noi încălzim mereu și tare.
 Lublinul nu cunoaște frigul!
 La noi e soare, veșnic soare!”

Și mai era și o mătușă
 In lagăr la Lublin. Și ea,
 Doar „înger” ne spunea, „păpușă”,
 — Ca ghetetele să ui le ia.

Și când am plâns, cu voce lină
 Grăi mătușa: „Dragi micuți,
 îndată soarele-o să vină
 Și-o să puteți umbla desculți.

Stați să vă număr. Stați cuminți.
 Și fără ghete vă stă bine.
 Acuș, acuș, căldura vine
 Cu raze multe și fierbinți.

Ce, iar vă stau la ochi broboane?
 Rușine oare NU vă este?
 Sunt zâna basmelor germane,
 Mătușa blondă din poveste...

Acum, păpușilor, pornim!
 Dece, de-odală'ngenunchiați?
 Cântați, în loc să vă rugați...
 Răsare soarele! Lublin!”

Cânta mătuşa cea ciudată;
 Apoi pe toţi nea dus **'na** inte.
 Şi **unde un** soare-ardea, fierbinte,
 — Ea nea mai numărat odată.

Cu sutele'n celulă, goi...
 Un ţipăt de copii se stinse.
 Şi toate ghetetele, apoi
 S'au strâns — şi 'n Reich au fos) trimise.

Afacerea mergea **pe** roate:
Ai morţii lagăr din Lublin,
 Şi **trenurile** morţii, toate...
 Nazistul soare-ardea din **plin!**

Daca n Germania-ar veni,
 Răzbunători, toţi morţii'n cete,
 Şi umbra neagră şi-ar lăţi —
 Ar merge'n pas şi-aceste ghete.

Un tren de mici fiinţe, scund,
 Aşa colindă şirul lor.
 Şi unde zbirii se ascund,
 Se'ndreaptă, ameninţător.

Pe trepte se strecoară mut
 Şi în odaie tainic vin.
 Călăii tremură, pierduţi,
 De mărturia mării vini.

Şi soarele va răsări.
 Şi adevăru-l văd cu toţii
 E-ua mare plânsei de copii.
 Un cânt al gropii şi al morţii.

Omor de prunci. **Adus au** vestea
 Toţi martorii, aici, din plin.
 Şi n'am să uit, **printre** aceştia
Ghetuţele dela **Lublin.**

JUHASZ FERENC

SOȚII CEI TINERI,
COPACI ÎNFLORIȚI

„Privește-amurgul, deaiu'n roș vestmânt.
Argintul din copaci, mișcat de vânt,
Privește și a florilor mândrețe, —
O, cât îmi ești de dragă, tinerele!”

Iți amintești? Stăteam în vânt, alături,
Din crengi cădeau puzderii de omături,
(Haită patruzeci de ani aveam,
Vom fi bătrâni vreodată? ne iilrebam,
Ce-s anii când o țară nouă crește?
Și cui îi pare rău de părul alb
Gând, tu albind, poporu'ntinerește?

Ui românește de Virgil Teodorescu

CEZAR PETRESCU

O ȘCOALĂ A AGERIMII ȘI DESĂVÂRȘIRII SCRIITORICEȘTI

„Editura de Stat pentru Literatură și Artă” a pregătit un volum de schițe și de scurte povestiri. Iar înainte de a preda tipografilei materialul odată selecționat și triat, redacția editurii, a găsit cu cale să recurgă la mai vechea mea experiență de prozator, dintru'ntâi pentru a întocmi un referat cu observațiile și adnotările respective, mai apoi pentru a-l prezenta cititorilor cu o succintă prefață.

Volumul mi s'a părut de o marc, de o întreită însemnătate. Modesta sa aparență e cu totul amăgitoare.

Căci pe deoparte, pune sub ochii lectorului o viziune literară rapidă și caleidoscopică a realităților pe care le trăim, în cele peste douzeci de povestiri și schițe de o netăgăduită valoare, deși, fără pretenția unor masive monumente înfipite pe socluri de granit, dăltuite în marmoră, turnate în bronz.

Pe de altă parte, a izbutit să adune pentru întâia oară sub aceeași copertă o numeroasă și harnică brigadă de prozatori tineri, și unii foarte tineri, din diferite ținuturi ale patriei noastre, cu variatele lor însușiri și temperamente, cu optica lor particulară, cu proaspetele lor experiențe și game ale talentului creator. Scriitorii tineri de azi; scriitorii maturității artistice de mâine.

Și în sfârșit, volumul va să mai restabilească totodată și locul său drept, unui gen vitregit multă vreme: povestirea scurtă și schița, care au fost atât de strălucit reprezentate la noi de Caragiale și

de Mihail Sadoveanu, precum și de Anton Bacalbașa, de I. A. Basarabescu, Gh. Brăescu sau Alexandru Cazaban; în Rusia de Gleb Uspenschi, de Cehov, de Gorchi sau Votubinski; în Franța de Alphonse Daudet ori Maupassant; în Statele Unite de Mark Twain ori Jack London.

Astfel, cititorul va lua în primul rând un rapid contact cu actualitatea noastră cea de toate zilele, oglindită de arta scriitorilor. Aspecte din lupta pentru construirea socialismului în mai toate sectoarele de activitate ale mulțimilor muncitorești create în uzini, fabrici și ateliere, în satele aflate în plin proces de transformare socialistă. Va cunoaște din paginile acestei cărți modeste ca proporții, prin mijlocirea unor povestiri și schițe de dimensiuni încă și mai modeste, o sumedenie de probleme, de tipuri, de conflicte, de obstacole, de șovăieli și de biruințe. Creșterea omului nou și lupta lui împotriva a tot ce e vechi, reeducarea celor cu mentalități încă tributare vechilor orânduiri, osmoza dintre individ și colectivitate, influențele reciproce, rolul partidului în procesul de dezvoltare a vieții și de transformare a omului.

Va cunoaște în acțiunea lcr dușmănos piezișă și câțiva inamici de clasă, cum va identifica deasemeni și câțiva inamici lăuntrici ai omului; inamici de care vai' nu suntem încă deplin scutiți: individualismul, rutina, egoismul, gelozia, moștenirile, drojdia trecutului...

Și, paralel, lectorul va surprinde totodată și eeva din obstacolele cu care au avut de luptat tinerii scriitori în opera lor de creație, pentru a înfățișa cât mai fidel și mai artistic această multiplă și atât de diversă oglindire literară a epocii noastre, cu tumultul de fapte, de probleme, de eroisme anonime.

Despre strădaniile acestea ale creației în deosebi, m'am simțit dator a stăruii în „cuvântul înainte” al cărții, ca un scriitor mai încercat și eu tâmplele cărunte, fiindcă anii m'au învățat do mult cu asemenea înverșunări, pe care adesea lectorul le ignoră și mai întotdeauna nici na le-ar putea bănuii.

Știu câte nopți de nesomn îți cor câteva pagini puțin mai meșteșugite de cum ți-au ieșit în prima versiune de sub condei. Știu din propria-mi experiență și am aflat din mărturiile marelui Gorchi, cum s'a căznit și el câte trei ceasuri, cu tot geniul său, pentru „a fereca” o idee ori o imagine într'o propoziție de trei rânduri, pe caro după treizeci de transcrieri o crezuse în sfârșit de o iluzorie perfecție, ca să-i descopere mai apoi singur balamalele șubrede și s'o condamne răsând ironic, demascându-i sclipirile false de tinichea, disecând-o și oferind-o pildă po masa de autopsie critică ucenicilor mai juni, după ani și ani, în dorința de a-i feri măcar po dâșșii de asemenea păcate și vanități ale tinereții.

Știu deci și primejdia oboselilor. Știu și vicleana primejdie a ispitelor:

— Fie ce-o fi! Ii dau drumul și așa... La urma urmelor, n'am pretenția să-l ajung pe Tolstoi, nici pe Balzac, po Dickens, pe Gorchi, pe Șolohov ori Alexei Tolstoi... Până la merele miciurinate de aur din grădina Hesperidelor, s'or mai mulțumi compatrioții și cu pădurețele mele! Asta pot, asta am, asta dau!...

Încât, chiar dacă pe alocuri pomeneam în paginile din prefață cu oarecare duritate despre astfel de funeste oboseli, delăsări și ispite, nu m'am. Îndoit nicio clipă că frații mei mai tineri întru scris n'aveau să-mi ia exigența aceasta în nume de rău.

Iubirea fără dojana nu-i iubire deplină, sinceră, cinstită. E doar un sentimentalism comod, mălăieț și laș.

Ce frate mai mare și mai încercat, nu dorește să-și cruțe frații mezini de erorile și de impasurile și de pătimirile prin care a trecut?

Altfel, la ce-ar mai folosi experiențele? Și cum ar fi progresat vreodată omul cavelnelor?

Intru simplificarea și înlăturarea oricărui echivoc, mă voi sluji de altminteri într'o mare măsură de călăuzirile lui Maxim Gorchi destinate scriitorilor tineri din patria sa între anii 1928—1934, fiindcă multe, foarte multe situații de atunci din U.R.S.S. își găsesc o aproximativă analogie cu stadiul în care ne aflăm noi astăzi.

Aceleași cauze, produc aceleași efecte. Aceleași probleme, așteaptă aceleași desiegări, aplicate "bineînțeleș specificului nostru.

Deasemeni, mă voi referi la desbaterile „*Celei de a doua Consfătuiri Unionale a tinerilor scriitori Sovietici*”, din 1951, unde câțiva scriitori de experiența și de autoritatea lui Constantin Fedin, Boris Gorbalov, Vasiliu Ajaev, Simion. Babaevșchi ori Oleg Gonciar, au pronunțat cuvinte hotăritoare tocmai despre problemele de artă, de principialitate și de tehnică literară, pe care le pune și volumul de schițe editate de E.S.P.L.A.

Iar pentru. încheere, voi include observațiile și reflecțiile tânărului povestitor sovietic S. Antonov, publicate sub formă de scrisori către prozatorii mai tineri decât el și începători. Sunt însemnări de o excepțională luciditate și maturitate de cugetare, pe caro pot spune că le-am devorat instruindu-mă și ajutându-mă să-mi întregesc și să-mi verific propriile mele reflecții.

Față de extraordinara lor importanță, cred că ar merita să se bucure de o mai largă răspândire sub formă do broșură ori altfel, exprimându-mi cu acest prilej legitima mirare că atât cronicarii literari ai gazetelor, cât și criticii noștri dela diferite reviste de unde ne dau mereu lecții de scris pe baza acelorași și acelorași stereotipe citate, repetate mecanic, fără nici un aport personal de gândire și fără nicio încercare de a le aplica la realitățile noastre, la stadiul etapei noastre literare

— **n'au găsit de cuviință măcar să** le semnaleze, necum să le mai și discute.

Fiind notațiile unui tânăr și înzestrat autor sovietic, plin de vigoare, inteligent, de o ageră pătrundere critică și do o mare sinceritate autocritică, un autor necunoscut acum cinci ani și astăzi de o faimă în creștere dela povestire la povestire, îmi pare o datorie să folosesc acest prilej pentru a da cât mai mare răspândire reflecțiilor sale pline de miez. Ne vor ajuta tuturor, indiferent de vârstă și de suma experiențelor, pentru a ne clarifica multe confuzii. Mai rar am întâlnit **formulări** atât de juste și de substanțiale, în cuvinte atât de simple, de bun simț și atât de metodic organizate!

Până la ele, să poposim deocamdată la volumul editat de E.S.P.L.A.

Mai toți tinerii autori ai povestirilor și vioaielor schițe din acest volum s'au inspirat din realitatea imediată, pe teren.

O mare parte au investigat această realitate în calitate de gazetari, pentru reportajii literare ori **reportajii** ziaristice pur și simplu. De aici, autenticitatea faptelor, actualitatea lor fierbinte. Subiecte culese sau verificate la fața locului. Literatură din viața cea vie, nu literatură dela birou!

Variate ca subiecte, ca temă, ca atmosferă, ca situare geog'afică în spațiu, pe harta țării, au totuși o unitate în timp: toate se petrec după 23 August 1944. Și toate aparțin genului scurt, condensat.

Adică unei. arte literaro minore? — se va întreba lectorul.

Nu! Dimpotrivă.

O schiță ori o povestire scurtă nu o de o valoare mai mică decât o nuvelă lungă ori un roman, și nici nu e un fragment rupt **dintr'o** nuvelă de o sută de pagini ori **dintr'** un roman în trei volume. E o operă literară de sine stătătoare. Și cere, adesea, o stăpânire mai desăvârșită a mijloacelor artistice, — în special a **mijloacelor** de expresie — decât un roman.

În orice caz, eo extraordinar de utilă **școală** pentru orice scriitor care vrea să scrie un roman. Gorchi, spune răspicat în convorbirile sale cu scriitori tineri, povățuindu-i să nu înceapă munca literară cu romane

vaste și de ambițioase viziuni literaro, istorice ori sociale, fiindcă schița sau povestirea scurtă te învață din timp să fii econom în cuvinte, să distribui logic materialul, să dai claritate subiectului și să faci tema mai demonstrativă. Iar când a îndemnat și un scriitor de indiscutabil talent și autor al. mai multor romane,, să nu părăsească totuși povestirea scurtă sau schița, Gorchi nu s'a mirat prea mult primind răspunsul pe care a simțit de datorie să-l destăinuiască și. tinerilor săi ucenici.

„Nu, nu pot!... suspinase fostul autor de schițe și de povestiri, devenit romancier. Povestirea este o artă prea grea!”

Cu ironie, în concluzie a precizat Gorchi și morala fabulei: „Rezultă de aici că e mai ușor să fabrici un tun decât un pistol!”

Povestirile și schițele lui Cohov sau ale lui. Caragiale, ne-ar dispensa de orice prelungire a discuției, cu totul de prisos. Nu ilustrează îndostul posibilitățile și perfecțiunea genului? Nu dovedesc durabilitatea și universalitatea lui? După cum și influența schițelor lui Cebov peste hotarele patriei sale în toată literatura universală de după 1900 — fenomen recunoscut de întreaga critică și istorie literară din apus — nu spulberă pentru totdeauna judecata unui gen literar minor?

„*Un gen combativ!* — îl numește Oleg Goncoar—nu un gen minor!” Și ca atare, îndemnând ia rândul său. scriitorii tineri să-i acorde precădere, stăruie asupra utilității sociale și asupra „mobilității” sale, întrucât îngăduie autorului să oglindească într'o formă condensată evenimentele arzătoare ale vieții în veșnică mișcare și transformare.

„O povestire bună — adaugă el — poate fi citită cu glas tare la câmp, în timpul pauzei de prânz. Ea poate fi citită și. pe catedră. O citești într'o seară. O iei cu tine la drum. Te însoțește pretutindeni. E veșnic prezentă, Ia îndemâna oricui, oricând.” Iar ridicându-se și el împotriva părerii greșite ca povestirea ori schița «ar fi un gen ușor, Oleg Gonciar amintește, ca și Gorchi, ca și Fedin, că „*nu există frumusețe mare și frumusețe mică*”.

Frumusețea rămâne întotdeauna frumoasă, dacă e autentică.

Constantin Fedin consacră pagini întregi forme scurte, amintind că povestirile lui Cehov și Gorchi, deși tipărite în gazete (ca și *Momentele* lui Caragiale la noi,) au intrat totuși în moștenirea clasică a literaturii ruse și universale, fără a se pierde în cimitirul periodicelor. De ce? Fiindcă în miniatură au fost tablourile generalizate ale relațiilor de clasă dela sfârșitul veacului trecut, mărturiile unei lumi în descompunere și ale unei alte lumi care se pregătea să-și cucerească drepturile ia viață, deși aceasta abia se întrezărește pe al doilea plan, în penumbră.

„Nu există genuri inferioare — subliniază Fedin — ci există o comportare inferioară fală de genuri. Maestrul trebuie să fie întotdeauna maestrul Nu se poate să scrii bine pentru, o revistă lunară, iar pentru una săptămânală, prost. Nu se poate într'un roman să-ți pui tot talentul, iar într'un articol de gazetă să nu pui nimic”.

Ceeace era dc demonstrat.

Și ceeace nu înseamnă că scrisul do ziar și reportajul literar dăunează cumva scriitorului și literaturii. Dimpotrivă, țin pe scriitor în legătură permanentă cu actualitatea mobilă, cu problemele transformărilor dela zi la zi, cu uu câmp infinit de **incursiuni** în spațiu și cu accesul cel mai divers și variat pe toate tărâmurile muncii, croației, construcțiilor, așa cum se afirmă o adevărată eflorescență în presa noastră a genului tranzitoriu între literatură și **gazetărie**: foiletoane și **reportajii** literare, satire, notițe polemice, pamflete. Cu o singură condiție ! Aceste incursiuni pe tărâmul intermediar între literatură și presă să nu **altereze** autorului conștiința scriitoricească și să nu-l sustragă dela „chinul cuvântului”, pentru a nu introduce din sâmbure viermele caducității, al efemerului ocazional și al morții în opera sa creatoare.

Atât, Gorchi, cât și Fedin, Leonid **Lconov** ori **Orbafov**, **Simonov**, **Gonciar** și ceilalți mari scriitori sovietici ai realismului socialist, care au fost și străluciți gazetari, străluciți reporteri, întreprizi corespondenți speciali sau acerbi polemisti, nu, pierd •ficiuti prilej pentru a recomanda literațiilor școala gazetărească și pentru a le aminti

în acelaș timp să se apere cu **vigilență** de mai sus pomenita primejdie.

Inspirate din. viața cea vie, de pe **teren**, încă palpitând de pulsația fierbinte a realității imediate, unele schițe și povestiri aduc cu ele tot de pe teren, în volum, și oarecare stigmat ale acestei origini reportericești. In primul rând, adesea, un stil neîngrijit, o limbă amorfă, superficială, uzată, neexpresivă — și ceeace e mai grav și inexplicabil și mai uescuzabil — o limbă împestrită de neologisme franceze, jurnalistice, care dacă era limba Miticilor, a doamnelor **Piscupesco** și **Protopopesco**, a lui **Raul Gregorascho** și a eroilor **caragialești** din fauna Capitalei prin 1900, nu-și are locul și rațiunea în mediul respectiv al gospodăriilor agricole colective sau între muncitorii unei uzine, pe un șantier.

Nu-i oare destul de bogată, mi-i destul de vie, de expresivă și de pitorească limba poporului nostru, pentru a mai îndritui autorul să apeleze tot la neologismele din zestrea presei de până mai deunăzi, cari; se potrivesc stărilor prezente și lumii fundamental primenite, ca nuca în perete?

Această lipsă de atenție la elementul primordial al literaturii — limba — dă unor schițe aspectul hainelor mototolite cu care autorul a dormit în tren, la întoarcere, după anchetele sale pe teren, la fața locului.

Cât n'ar fi câștigat în valoare literară schița sau povestirea cu pricina, dacă tânărul autor s'ar fi arătat destul de grijuliu și cu materialul său odată întors acasă, să-și perie scrisul și vocabularul, măcar cum și-a periat hainele?

De altfel, să nu uităm lecția pe care o dădea Lenin în. 1924, chiar și scriitorilor de ziare, în articolul: *Despre, purificare» limbii ruse.*

„Noi. stricăm limba rusă — scria Lenin cu acest prilej. întrebuițăm fără să fie **nevoie** cuvinte străine. Le întrebuițăm greșit. De ce să vorbim despre defecte, când se poate spune neajunsuri sau cusururi?”

„Desigur, când omul care a învățat în general de curând să citească, și mai ales să citească ziare, se apucă se le citească stăruitor, el își însușește fără să vrea întorsăturile de frază gazetărești. Dar tocmai limba gazetărească dela noi începe a se strica. Dacă unuia care a învățat

să citească de curând îi este iertat să întrebuițeze cuvinte străine drept ceva nou, *literaților nu li se poate ierta în niciun caz lucrul acesta.* (Sublinierea noastră. C.P.) Oare nu e momentul să declarăm război întrebuițării fără să fie nevoie a barbarismelor?... Oare nu e vremea să declarăm război pocirii limbii ruse?"

Aspra admonestare din 1924 a marelui Lenin este astăzi tot atât de actuală pentru scriitorul nostru de gazetă. Și cu atât mai vârtos pentru scriitorul de literatură! De asta apăs atât de stăruitor, chiar dela început, asupra limbii literare, fără de care nu se poate crea o operă durabilă, autentică, în același timp națională și universală.

„Elementul primordial al literaturii este limba, unealta ei do bază, care împreună cu faptele și fenomenele vieții, constituie materialul literaturii” — se rostea Gorchi în convorbirile cu tinerii scriitori. Și cu un an înainte, în 1933, scriind despre *realismul socialist*, începe studiul său cu aceeași afirmație: „Tehnicareației literare se reduce în primul rând la studiul limbii, care constituie materialul de bază al oricărei cărți, în deosebi al unei cărți beletristice”.

Iar unul din cei mai străluciți elevi ai săi, marele scriitor sovietic Constantin Fedin în cuvântarea despre *Măesria scriitorului* rostită la „*A doua consfătuire a tinerilor scriitori, sovietici*”, după aproape douăzeci de ani, stăruie asupra aceluiași adevăr, aproape cu aceleași, cuvinte, chiar dela început:

„Discuția despre măestria scriitorului trebuie să înceapă cu considerațiuni despre limbă”.

„Limba va rămâne întotdeauna materialul de bază al lucrării literare. Literatura beletristică este în primul rând aria cuvântului. Chiar și compoziția, partea atât de însemnată a formei literare, se înclină în fața importanței hotărâtoare pe care o are limba întrebuițată de autor. Noi cunoaștem opere literare bune, deși au compoziția literară nedesăvârșită. Da? o operă nu poate fi bună, dacă-i scrisă într-o limbă proastă” (sublinierea noastră. C.P.).

Și mai, departe, semnalând aceeași, meteahnă a unor tineri scriitori sovietici,

care din păcate băntuie ca o molimă și printre mulți tineri scriitori ai noștri, constată: „La noi deseori se scrie într-o astfel de limbă, încât nu știi unde se termină reportajul și unde începe povestirea literară”.

Constatarea e practic urmată de explicația acestui condamnat și alarmant fenomen: „Am avut prilejul să conduc câțiva ani seminarul pentru proză la Institutul de literatură *Gorchi*. Am supravegheat neîncetat munca multor tineri studenți, viitori literați, dintre care cei mai mulți erau tineri capabili. Și-am observat că de regulă, succesele cele mai mari erau obținute de cei *care scriau, greu*, ci nu de cei care *scriau ușor*. Explicația este foarte simplă: cei care caută să învingă greutățile caracteristice artei e normal să simtă mai mult dificultățile, decât cei care caută să le ocolească”.

Nu e semnificativ oare că atât Gorchi, cât și Constantin Fedin pomenesc despre „*Chinul cuvântului*”, — cum se intitulează cărticica tipărită în U.R.S.S., în 1927, și pe care Gorchi o recomandă călduros tinerilor „*tovarăși întru condei*”, cum le spune el părintește? Nu e semnificativ că Alexei Tolstoi se pronunță asupra aceleiași probleme, aidoma cu Gorchi și Fedin? „Limba este o armă a gândirii. A te folosi de limbă într'un mod superficial, înseamnă a gândi superficial”. Și nu e oare și mai semnificativ că tustrei își găsesc un precursor comun în primul mare învățător al literaturii ruse, savantul și scriitorul Mihail Lomonosov, care le-a anticipat afirmațiile cu aproape două veacuri? Căci marele Lomonosov a avertizat scriitorii și lectorii încă din secolul al XVII-lea: „Se scrie confuz numai despre ceea ce este conceput confuz!”

In. afara de aceste rezerve asupra limbii literare a câtorva schițe și povestiri din volumul editat de E.S.P.L.A., ne putem întoarce cu inima ușoară la sumedenia reflecțiilor pozitive, pe care le prilejuiesc schițele și povestirile caleidoscopice ale mai tinerilor mei „*tovarăși întru scris*”, înmănunchiate sub aceeași copertă. La apariția volumului, lectorul va constata

poate că schițele și povestirile care se citește mai rapid și cu mai multă plăcere, schițele și povestirile a căror intenție educativă se încorporează mai firesc unității lor literare, fără excrescențe lozincarde în' detrimentul artei, aparțin îndeobște penului satiric, critic, caustic, de demascare. Explicabil! Satira a fost una din rațiunile de existență ale genului scurt — ca fabula, epigrama sau caricatura în desen — și acest scop a contribuit la însăși perfecționarea artistică a genului. Au dovedit-o și răsdoedit-o cu prisosință mai de mult, glorioșii înaintași ai realismului critic ca: Gogol, Cehov, Courteline, Caragiale, Anton Bacalbașa, Alexandru Cazaban, Gh. Brăescu... „Râsul — scria Herzen — este una din cele mai puternice arme împotriva a tot ce și-a trăit traiul și se mai menține, Dumnezeu știe cum, ca o inimă trufașă să împiedice creșterea vieții noi și să sperie doar pe cei slăbănogii” Iar Marx, spunea că răsând, omenirea se desparte de trecutul său.

N'au ilustrat-o aceasta toți satiricii timpurilor din cele mai vechi veacuri, începând cu Esop, cu Arisfofan, cu Marțial? Scriitorilor le vine mai ușor să tipizeze personagiile negative în schițele și povestirile scurte, decât să contureze eroi pozitivi, căci ei au în față o incomparabil mai puternică tradiție și o experiență clasică moștenită de la marii realiști critici în ce privește îngroșarea liniilor caricaturale, exagerate, oglindirea deformată a cusurilor omenești individuale și a stigmatelor sociale de clasă. Aceste exemple le ajută în mare măsură să realizeze mai ușor într'o creație literară de dimensiuni limitate, exagerarea satirică a împrejurărilor tipice, subiectului, a acțiunii, a desnodământului grotesc.

Până să te reculegi, acțiunea s'a consumat. Schița s'a isprăvit. Și tipul rămâne neșters în memorie: vezi Coriolan Drăgănescu, domnul Goe, galeria de tipuri ale asfaltului bucureștean din *Momentele* lui Caragiale.

Problema tipicului și a tipizării atât de clar pusă de G. M. Malencov, l-a preocupat și pe Maxim Gorchi acum două decenii. Concluziile sunt foarte înrudite. Dar, tovarășul G. M. Malencov a subliniat

îndeosebi procesul de realizare ai creatorului.

Iar fiindcă în toate debaterile din ultima vreme, atât criticii, cât și scriitorii au cam dat uitării cuvintele rostite de Maxim Gorchi către scriitorii tineri și publicate în „Literaturnaia Gazeta” din 1934, îmi fac datoria scriitoricească de a repara această uitare.

„Nu sunt naturalist — spunea marele Gorchi — sunt de părere că literatura trebuie să se înalțe deasupra realității, s'o privească oarecum de sus în jos, pentru că sarcina literaturii **JIU** constă numai în oglindirea realității. Nu este suficient să se zugrăvească cele existente. Este necesar să se aibă în vedere cele dorite și cele posibile. Este necesară tipizarea fenomenelor. Este necesar să se ia din viață ceea ce este mărunț dar caracteristic și să se ridice ia ce e mare și tipic — aceasta este sarcina literaturii.”

Deci nu numai critica, satira, tipizare, personagiilor negative în împrejurări tipice pentru rolul lor nefast, nu numai Calavencii și Hleștacovii se cuvin reliefați oarecum pe dimensiuni hiperbolice, exagerate, în împrejurări depășind realitatea și deformată printr'o oglindă măritoare; ci și personagiile cealalte, pozitive, creatoare, constructive, eroice, au drept la o înzecire a potențialului lor în cărțile noastre. Oamenii excepționali de astăzi, care vor deveni oamenii de toată ziua, de mâine. Eroii simpli ai lui Boris Polevoi ori Serghei Antonov.

Firește, aceștia cer o plămădire artistică deosebit de expresivă, o reliefare ageră, o comportare circumspectă a scriitorului.

Scriitorii sunt pândiți altfel de veșnica amenințare a dulcegăriilor cromolitografice, de acel schematism și convenționalism lipsit de veracitate, lipsit de sânge viu în artere, lipsit de svâcnirile inimii care se transmit și lectorului, lipsit de umbrele necesare și firești pentru a sublinia prin contrast luminile: sunt amenințați de platitudinea fotografiilor retușate și inexpressive de pe coperta revistelor de modă de odinioară sau a vedetelor de cinematograf sofisticate după rețeta institutelor de frumusețe cu busturi de ceară în vitrină.

Eroii simpli, vii, ai construirii socialismului nu sunt asemenea busluri de ceară, pentru asemenea vitrine.

Nu sunt nici măcar busturi imobile, hieratice, fie ele chiar și de marmoră ori de bronz pentru muzeele istorice ale trecutului.

Sunt oameni vii, de carne și oase, de sânge, din mijlocul nostru. Pot fi zugrăviți fără îndoială mai minuțios și mai deplin într-o nuvelă lungă ori într'un roman, unde spațiul ne îngăduie să le urmărim întreaga desfășurare lăuntrică și exterioară, fiindcă în literatură abia acum își statornicesc o genealogie, o filiație, însăși substanța și conturul. Dar într'o schiță de ce n'ar căpăta tot așa de vie substanță și de autentic contur?

Instantaneul de-o fracțiune de secundă, în mișcare, nu-i uneori mai valabil și mai conform originalului, decât fotografia cu îndelungi, pregătiri, cu același și același fundal decorativ și cu indispensabila recomandație a operatorului „zâmbiți, vă rog?” Și oare adesea câte o siluetă schițată cu un simplu creion pe o simplă foaie de hârtie nu-i adesea mai expresivă și mai valoroasă decât un tablou imens, cu rama aurită pe un perete de cinci stânjeni, unde totul e țepăn și fad, executat în culorile șerbetului de trandafiri?

Ce i se cere în definitiv unei asemenea schițe, care rivalizează eu cele mai faimoase tablouri?

Măestrie! Măestrie și nimic altceva, pe lângă un petec de hârtie și un căpățel de creion.

Iar măestria cum se cucerește?

Muncind, muncind și iar muncind. Ceniul, chiar geniul, nu-i oare o îndelungă răbdare?

•k

Iu ajutorul acestei munci, operele marilor înaintași ai realismului critic ne stau mereu sub ochi pildă și învățătură. Dar pildă și învățătură numai pe jumătate — în condițiile de astăzi. Căci noile condiții sociale și istorice de astăzi, noile raporturi dintre individ și colectivitate, noul ritm de viață și însăși noua rațiune a vieții omului printre semenii săi, toate împreună au pus literaturii probleme pe care scriitorul le ignora până mai eri.

Dela realismul critic la realismul socialist e un salt — nu numai un pas.

Arcada, puntea pe care o face între lumile acestor două realisme Maxim Gorchi, stă îndestulă mărturie. El a fost întemeietorul realismului socialist, el a fost îndrumătorul direct al celor mai mulți creatori ai literaturii sovietice din primele două decade de după războiul civil.

Nu ne vom referi deci numai la învățăminte și la pildele lui Gorchi, pentru a lumina concluziile acestor însemnări, fiindcă într'o măsură realitatea care a insuflat viața celor mai multe capodopere ale realismului, socialist din actuala literatură sovietică, s'a desăvârșit în toată amploarea abia după ce marele scriitor și neobositul luptător a închis prematur ochii. Era o lume pentru care luptase, pe care o pregătise și o, la a cărei victorie asistase și contribuise, dar do ale cărei mărețe înfăptuiri de mult întrevăzute de dânsul n'a avut parte să se bucure pe deplin, și să le încredințeze hârtiei.

Dela moartea lui Gorchi, viața a mers înainte. A mers într'un ritm fără precedent în istoria omenirii. Iar literatura și-a modificat în același ritm conținutul, substanța, subiectul și obiectivele, eroii, problemele, străduindu-se să anticipeze realitatea, să o pregătească, să contribuie la construirea acestei realități, nu numai s'o urmeze. Străduindu-se să contribuie la transformarea omului nou, nu numai să se mărginească la zugrăvirea lui pasivă, fie ca oricât de izbită zugrăvire!

fată de ce vom folosi pentru luminarea concluziilor noastre și reflecțiile, observațiile și experiențele tânărului, foarte tânărului povestitor sovietic S. Anfonov, cu totul necunoscut acum cinci ani! Tocmai ("rindea e tânăr, foarte tânăr! Tocmai fiindcă experiențele, observațiile și reflecțiile sale, ca și opera sa creatoare, sunt în pas imediat cu vremea, exprimă vremea, ceasul prezent și ziua de mâine.

Fără a ignora lecțiile scriitorilor clasici, dimpotrivă, apelând mereu la învățămintele și soluțiile lor, — S. Antonov a sintetizat în cele trei scrisori pe care le aminteam la începutul însemnărilor de față, aproape toate problemele care se pun și

prozatorilor tineri dela noi, întrucât privește povestirea scurtă și schița.

Ca și la noi, rostindu-și regretul că majoritatea scriitorilor sovietici au abandonat de mult genul povestirii atât de glorios cultivat de clasicii literaturii ruse, S. Antonov adaogă și regretul că nu mai au răgaz nici măcar pentru a debate mai des în controverse de presă problemele înăestriei literare a acestui gen. Pentru a umple golul acesta condamabil a pus mâna pe condei.

Cu sinceritate, S. Antonov mărturisește că și el a debutat cu obsesia de a construi „povestiri captivante”, ca mai toți autorii de schițe și povestiri. Un 'el de boală infantilă e genului.

Dar, „clin fericire”, cum istorisește mai departe Antonov, aceste prea captivante prime povestiri n'au fost publicate, luând calea coșului redacțiilor, încât în disperare de cauză a luat și el în mână un volum al lui Cehov și a citit cu o nouă și amară și rară plăcere mica povestire „Aleanuri”, întrebându-se pe drept cuvânt, ce era oare așa de „captivant” în birjarul Iona care voia cu orice preț să-și ușureze săraiana-i obidă vorbind clienților despre moartea halatului său? Și abia atunci, recitind povestirea lui Gorchi intitulată *Srasli-Mordasli* s'a lămurit că tot ce făcea „captivantă” fie povestirea lui Cehov, fie a lui Gorchi, nu era o originalitate căutată, un clement senzațional și rai' — ci faptul că în cugetul lectorului idoia adânc umană a autorului pătrunde prin mijlocirea personagiului. Ideia abstractă s'a îmbrăcat în strai carnal, a devenit o ființă omenească, reprezentantul „ideilor determinante ale epocii sale”, cum spunea Engels.

Așa dar, în primul rând. „preocuparea de căpetenie a autorului de povestire ori de schiță este să surprindă și să concentreze toată lumina asupra trăsăturilor de caracter care conțin ideia viitoareii povestiri sau schițe. Aceste trăsături trebuie >H 'e sublinieze și să le amplifice cu premeditare, să găsească în felul de a se purta 'ii personagiului, în limbaj, în costum și în tot aspectul său, culorile care îi vor îngădui să evoce în • modul cel mai pătrunzător figura unui anumit tip ori anumit caracter”.

Cazul particular transformat' în tip.

Adică aplicarea literară, în procesul de creație, a principiului formulat atât de limpede de tovarășul G. M. Malencov în *Raportul la cel de-al XIX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*.

„Vei fi osândit întotdeauna la eșec dacă vei încerca să *inventezi*, un caracter — adaogă Antonov. Sarcina principală nu consistă în a încerca și a savura trăsături de caracter fortuite și excentrice, a pune accentul pe detalii amuzante și picante care nu sunt datorite decât hazardului. E vorba să studiezi de aproape viața personagiului, să observi, să apreciezi, să reții în primul rând trăsăturile proprii lipului social pe care îl reprezintă, caracteristicile menite să exprime în chipul cel mai desăvârșit natura grupului social cu pricina”.

Deoarece, cu toate profundele transformări ale omului nou, supraviețuirile trecutului mai dăinuioase îndărătnice, ele iau un aspect, nou și se transformă în noi defecte ale firii omenești, în ciuda progresului rapid al regimului social. Acestea toate nu reprezintă astfel o sursă nouă de conflicte și de subiecte literare pentru, scriitorul de astăzi, necunoscute scriitorului de ieri? Și nu de aici isvorăsc astfel unele dibuieli, fireștile șovăieli, slăbiciunile inerente în prezentarea tipurilor și caracterelor din schițele și povestirile scurte ale literaturii actuale?

Scriitorul lucrează cu un material absolut nou, inedit, încă neinvestigat și încă nesondat de predecesorii săi, pe un teren cu un gol în tradiția și în moștenirea trecutului, ca spațiile albe de pe hărțile de odinioară ale continentelor încă neexplorate : *hic sunt leones!*

„^ zugrăvi un caracter tipic — scrii' S. Antonov — nu înseamnă a te mărgini la o calitate predominantă sau la câteva trăsături proprii unui anume grup social. Nu înseamnă asta însă nici a elimina particularitățile individuale, caracteristicile psihologice, obiceiurile, naționalitatea, vârsta, profesia, etc. *Eroul lipsii de individualitate va fi inevitabil plat, fără sânge viu în vine, sau după formula curentă, schematic.*”

Meteahna celor mai multe povestiri, continuă Antonov — și observația sa se

aplică perfect și la cele mai frecvente cazuri de la noi — meteahna cea mai gravă purcede din faptul că protagoniștii lor *nu sunt* dotați *decât* cu trăsăturile tipice ale unui larg grup social și se reduc atunci la o simplă schemă. „Personalitatea se dizolvă în principiu” — cum amintește Anlonov indicația lui Engels.

Pentru autenticul artist, interpretarea ideii se face prin materializarea tipului, a personajului. Într'o operă de artă personajul reprezintă ideea. Iar pentru a transforma ideea în personaj, autorul mobilizează toate mijloacele artistice de care dispune — urmează S. Anlonov — accentuând, punând în relief, exagerând trăsăturile tipice exterioare ale eroului, ale costumului, ale locuinții, ale vorbirii, uneori utilizând în acest scop și pronumele personajului.

Cu acest prilej, tânărul și mult înzestratul scriitor sovietic remarcă pe bună dreptate, cum am făcut și eu de câteva ori pentru compatrioții și confracții mei, „*că foarte numeroși prozatori de astăzi neglijează un factor atât de important ca portretul. Toți se privează astfel ele un mijloc simplu și eficace de a preciza ideea unei povestiri. Când silueta unui protagonist e fără contur și densitate, aproape întotdeauna și ideea e la fel.*”

Mai mult. Și mai grav! Adeseori autorii, ispitiți de un pitoresc gratuit, zugrăvesc portrete care nu numai că nu sunt caracteristice tipului pe care au intenționat să-l prezinte, dar sunt chiar contradictorii acestui tip. Astfel, portretul te derutează. Dăunează povestirii. O face neverosimilă, de hatărul unei trăsături care autorului îi păruse originală, și poate că înfr'adevăr era originală, dar se potrivea subiectului și personajului ca nuca în perete.

Portretul trebuie să fie condensat și pregnant într'o povestire scurtă și într'o schiță. Dialogul deasemeni. Căci dialogul exprimă și el un temperament, un caracter, un tip; conflictele dintre temperamente, caractere și tipuri. (Vezi Caragiale, vezi Cehov, vezi Sadoveanu).

Dar și în ce privește dialogul, adeseori autorii sunt ispitiți de un pitoresc și de o presupusă „originalitate” care dăunează povestirii în sine. Românul are o vorbă:

„Ori vorbește cum ți-i portul, ori te poartă cum ți-i vorba”.

Câți scriitori, fie tineri, fie mai bătrâni, n'au uitat povața acestei înțelepciuni elementare? Și câți nu și-au primejduit grav verosimilitatea și credibilitatea schițelor și povestirilor — altfel pline de promisiuni, — prin această condamnabilă nerespectare a unei reguli artistice de bază în măestria scrisului?

Eroii lui Caragiale vorbesc cum li-i portul și se poartă cum li-i vorba. Amintiți-vă numai în contrast cu toți „Miticii”, cu toate „Piscupeștiile” și „Protopopeștiile” din *Momentele sale*, amintiți-vă numai dialogul laconic și expresiv din pagina penultimă a incomparabilei povestiri *La Hanul lui Mânjoalu*.

Totul se petrece prin întuneric, după ce povestitorul a rătăcit câteva ceasuri în noapte, purtai de colo-coio cîe ispitirile viclene și diavolești ale iedului negro.

„Pe când mă ridic sdrunciat, auz foșneală printre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

— Tiu! Ta-ța! Pftiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

— Care-i acolo? strig eu.

— Om bun!

— Care?

— Gheorghe.

— Care Gheorghe?

— Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni...”

Scena, fără alte lămuriri, prin întuneric, nu zugrăvește tipic un om tipic al locului, prin cel mai simplu și banal, dar cel mai tipic dialog? „Nătruț., Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni...”

Eu îl văd. Cred că l-ați văzut cu toții la lectura maestritei povestiri.

Asupra capitolului care s'ar numi *punct de vedere*, adică prizma personajului prin care autorul își desfășoară povestirea, S. Antonov are de asemeni observații extrem de judicioase și cred extrem de utile pentru tinerii noștri povestitori și scriitori de schițe.

Pornind dela exemplele lui Cehov și amintind că o povestire scurtă se pretează anevoie unei expunerii lungi și vagi,

Antonov stăruiește asupra procedurii scriitoricești — de oroarea cuvântului *procedeu*, care presupune un fel de mecanizare, eu aș zice: soluției scriitoricești — de a te substitui unui personaj, pentru a prezenta faptele prin prizma lui și a atribui acestui personaj concluzia povestirii ori schiței. Soluție care în aparență s'ar spune că e o complicație artistică în plus. Dar soluție care de fapt, dimpotrivă, e de nescăzută și multiple resurse, fiindcă permite autorului a prezenta evenimente și fapte cunoscute ca și cum ar fi văzute pentru întâia oară, sub un unghi neprevăzut, de un copil, de un străin, de un călător, de un om dintr'un alt grup social... Toate capătă alt accent. Toate îngăduiesc alt joc de umbre și de lumini. Toate ajută astfel pentru reliefaș și mai puternică a tipicului, fiindcă permit amplificarea unei imagini așa cum nu ar putea-o face autorul direct.

Procedeu utilizat foarte curent de Cehov, foarte curent de Boris Polevoi, foarte curent și cu o uimitoare, cu o unică măiestrie de Mihail Sadovcanu. Gândiți-vă la *Dumbrava Minunată* ori la *Mormântul unui copil*, la *ffanu-Ancuței* și la extraordinarele substituiri din *Zodia Cancerului*, când ale abatelui *de Marenne* în locul autorului, când ale felurișilor protagoniști, după situații, în cele mai subtile schimbări de plan, de unghi optic, de percepere a evenimentelor și a oamenilor, chiar a mediului înconjurător, cu atmosfera respectivă.

Firește soluția e în acelaș timp foarte gingașă și riscată. E o culme a artei scriitoricești și cere o foarte meșteșugită dibăcie. Dar câte rezultate fără rival se pot obține, dacă autorul știe să se ferească de perfidele curse ale genului! În primul rând, cere o deplină stăpânire a *lexicului*, a *nivelului de cugetare* și a *posibilităților psihologice atribuite personajului care se substituie autorului*. Altfel, totul se năruie. Totul devine lipsit de orice credibilitate: căci la prima notă falsă lectorul își dă de îndată socoteală că tot ce putea să-l cucerească prin mijloace de înaltă artă s'a redus la un truc ieftin și ratat. Tinichea în loc de aur.

Și în sfârșit, apropiindu-ne de încheiere, amintim și ultimele reflecții ale [lui S.

Antonov asupra „opinie și intonației autorului”. Respingând pretinsa și absurda obiectivitate a lui Flaubert față de propria sa operă de artă și de proprii săi eroi, S. Antonov își însușește, ca noi toți, constatarea atât de indiscutabilă a lui Cernășevski: „... Omul e interesat de faptele vieții și nu se poate abține de a pronunța, cu premeditare ori nu, judecata sa asupra acestor fapte: poetul sau pictorul, în imposibilitatea de a înceta să fie om, nu poate renunța de a judeca faptele evocate; și această judecată își găsește expresia în operă”.

Cine mai poate tăgădui acest adevăr, după falimentul atât de catastrofal al așa zisei „arte pure”, al așa zisei „artă pentru artă”?

Dar a recunoaște adevărul e una și a-l aplica cât mai artistic operei de artă o alta. Nu-i tot atât de lesne!

Marii scriitori ai realismului critic rus din veacul trecut și toți scriitorii sovietici ai realismului socialist de astăzi nici n'au mai pus vreodată problema unei sustrageri a autorului de la exprimarea răspicată a opiniilor social-politice în opera literară. Era și a rămas pentru dânsii un adevăr dela sine înțeles. Însăși rațiunea de a fi a literaturii. Misiunea sa.

Numai procedeele sunt diferențiate, diverse și felurite dela autor la autor, după poziția și temperamentul scriitorului și adesea după genul operei de artă. Unii autori nu-și exprimă opinia direct. Alții își caută un personaj care să-i reprezinte: purtătorul lor de glas. Niciunu! Însă nu se abține și nu se va abține niciodată să-și afirme atitudinea față de subiect, de evenimentele povestite, de oameni și de probleme, prin o anume intonație, care indică dela început cititorului pe cine și ce iubește autorul, ce și pe cine urăște, în ce și în cine crede, pe cine și ce condamnă.

Luptând activ prin toate mijloacele artei sale împotriva ideilor perimate și unei lumi sfârșite, luptând cu tot ce e vechi și vetust, pentru triumful a tot ce-i nou și regenerat, scriitorul nostru ca și scriitorul sovietic astfel un combatant aflat veșnic sub arme. Și în această calitate mereu' va avea prezentă în conștiința sa realitatea de mâine care germinează latent

în. realitatea de azi. Știe că nu există fapte izolate, ci numai fapte care se influențează și activează reciproc. Știe că orice delăsare de azi, se va plăti scump mâine. Și mai știe că nu e un simplu și pasiv copist do arhivă al prezentului, ci un pionier, un pregătitor al viitorului.

Ca atare, cum ar putea oare să nu-și exprime atitudinea față de hunele și de metehnele prezentului, încrederea în chezașiile viitorului, prin. acel accent, prin acea intonație, prin acel timbru propriu, «are străbate și în scris cum străbat vibra-

țiile glasului și care, dincolo de cuvinte, poate ține loc cuvintelor?

O scurtă povestire ori o schiță care nu spune nimic — nu înseamnă nici ea nimic.

Cum se rostește S. Antonov:

„O mică povestire nu este exprimarea unei idei. O mică povestire este compri-matul unei mari idei prezentată cu mijloace artistice sobre și eficace”.

Ceeace era iarăși de demonstrat și nădăjduiesc că am. isbutit a demonstra măcar într'o modestă parte.

SCHIJELE TINERILOR SCRITORI

„Tinerii trebuie să învețe să scrie începând cu mici povestiri, așa cum au făcut aproape toți scriitorii mari din apus și din țara noastră”, spunea Maxim Gorchi în articolul: „Convorbire cu tinerii scriitori”.

Această povață a fost repetată de cei mai mari scriitori sovietici: „Nu vei putea scrie un roman bun, o nuvelă bună, scria Simeon **Babaevski**, dacă nu vei începe cu schițe și povestiri simple”.

Schița constituie o școală pentru un tânăr scriitor, o școală în care ia naștere fiziologia lui literară, în care se formează scriitorul militant de mai târziu. Nu întâmplător creația lui Gogol a început cu „Serile în sat la Dicanca”, a lui Gorchi cu „Celcaș”, a lui I. L. Caragiale cu „Schițe și **mom on le**”, a lui Sadoveanu cu „Povestiri”.

Trebuie spus însă că asupra schiței la noi circulă unelor teorii caro împiedică dezvoltarea acestei **specii literare**. Există o concepție după care este mai ușor să scrii un roman decât o povestire. Rezultatul unor atari concepții îl vedem oglindii în romane ca „Noul Oraș” de Ștefan Andrei, unde lipsa unei experiențe literare face ca exprimarea conținutului bogat de idei să fie îngreuiată de o compoziție neînche-gată, de personajii al căror caracter nu este desenat cu precizie, de o limbă deseori plată, neexpresivă. Cu ascuțime ironiza M. Gorchi pe acei tineri scriitori care considerau schița ca un gen mai greu decât romanul. „Cu alte cuvinte — spunea M. Gorchi — e mai ușor să faci un *Iun decal-au revolver*”.

O altă teorie dăunătoare este aceea după **caro** schița este o formă mică, **căreia** îi corespunde un conținut mic, o idee mică. Această concepție exprimă apariția unor schițe și povestiri cenușii, searbăde, care cuprind din realitate fapte mărunte, minore, și care sunt repede date uitării de către cititor.

Apariția a două culegeri — una la „Editura Tineretului” și alta la E.S.P.L.A. — cuprinzând schițe scrise de tinerii scriitori, precum și unele schițe publicate în ziare și reviste, face posibilă discutarea acestor teze, precum și a unora din problemele schiței. Discuția este însă dificilă, deoarece critica noastră literară, preocupată de alte probleme „mai înalte”, nu și-a găsit încă timp pentru discutarea profundă a **problemele** genului scurt, ca să înarmeze pe scriitori în practica lor de creație. Ba, uneori, chiar puținele articole scrise conțin confuzii și greșeli, caro dau apă la moară concepțiilor expuse mai sus.

•

Genul scurt a fost denumit pe drept cuvânt „genul combativ”. Zugrăvind cu operativitate pe plan artistic aspecte noi, caracteristice, din realitate, lucrările literare de mici proporții, dau un ajutor prețios bătăliei poporului nostru **pentru** construirea socialismului. Deși nu are o cuprindere largă a vieții, schița nu este prin aceasta un gen inferior, exprimând chipurile, o idee mică, mărunță. **Oglin-**dind aspecte **vii** din marea luptă a **poporu-**

lui nostru, ele pot inspira ură nimicitoare față de dușman și devotament fără margini pentru ideile partidului.

Uneori însă, în ziarele și revistele noastre apar schițe care nu militează pentru idei mari și importante, care provoacă nedumerirea cititorului și legitima lui întrebare: pentru ce au fost scrise? În Almanahul „lașul Nou” Nr. 1/1953, a fost publicată schița lui Ion Bucălău: „Contabilul nostru”. Acțiunea se petrece într-o Gospodărie de Stat. Tehnicianul gospodăriei, văzând cât de cufundat în muncă se află contabilul, nu îndrăznește să-l întrerupă pentru a-l întreba dacă a cerut dela depozit carburanții necesari ariei de treierat dela Plopeni. A doua zi tehnicianul află că munca dela arie este în pericol să se oprească, motorul batozei noniaivând combustibil. Dar o damigeana cu motorină ascunsă fără știrea cuiva de mecanic, „salvează situația”. Tehnicianul cere urgent carburanții de la depozit și so îndreaptă spre Gospodărie ca să aducă faptul la cunoștința contabilului. Acolo află că în ziua trecută contabilul muncise cu alăta pasiune pentru a stabili pe baza materialului publicat în „Sportul Popular” „poziția fiecărui jucător al echipei R.P.R. în matchul cu Polonia, în momentul de mare emoție sportivă, când s'a marcat primul goal”. Dar pentru ce a fost scrisă această schiță? A vrut oare autorul să satirizeze acei oameni care au alte preocupări, în dauna muncii pe care trebuie să o îndeplinească? Nu s'ar putea spune că acesta este țelul schiței. Autorul are o atitudine pasivă, necombativă față de contabil. Mai de grabă schița a fost scrisă pentru faptul „amuzant” expus mai sus, după care sârguieța neobișnuită a contabilului era determinată doar de rezolvarea unei probleme „pasionante” de ordin sportiv. Dar humorul lipsit de conținut este străin unei literaturi înaintate. Alergând după un humor gratuit, socotind că obiectul schiței îl formează asemenea aspecte minore din realitate, dar amuzante, I. Bucălău a ajuns să creeze o schiță lipsită de țel, asemenea unei arme a cărei încărcătură nu ia foc.

Și „Viața Românească” a găsit spațiu pentru publicarea unor asemenea creații.

În Nr. 4/1953 a văzut lumina tiparului schița „Loteria” de Dumitru Mircea. Și aici se vede talentul tânărului scriitor, vădit și în alte lucrări. Scrisă din partea unui personaj care a participat la întâmplările pe care le povestește, schița are vioiciune și humor. Dar aceste calități nu pot ascunde lipsa de conținut a schiței. Pe scurt, acesta ar fi subiectul ei: șeful unui ocol silvic inițiază o loterie la Ocolul Silvic, unde pune la joc, la început cizmele pe care și le câștigă și apoi bocancii pe care îi pierde. Până la urmă șeful „n'are noroc” și e schimbat cu altcineva. Care este însă țelul schiței, ce urmează să fie biciuit în această schiță? Iată întrebările care-l frământă pe cititor și cărora nu le găsește răspuns. Tocmai pentru că autorul n'a pus la baza schiței sale o idee profundă, clară, că n'a pătruns în conținutul lăuntric al fenomenelor ci s'a oprit la aspectele ne semnificative, amuzante, dela suprafața lor, tocmai de aceea a creat o schiță care nu ajută efectiv la educarea cititorului.

Dacă analizăm însă schițele create de scriitorii noștri clasici, ne dăm seama că forța lor constă tocmai în conținutul de idei pe care-l cuprind. În „Arendașul Român”, I. L. Caragiale înfățișează exploatarea sălbatecă a țărănimii muncitoare de către arendașii care trebuiau să-și țină: „patru copii aci, două fete la oraș în pension... doi băieți la Paris”, etc. și ura nemăsurată a țaranului împotriva jecmănitorilor care aveau de partea lor legea și dreptatea. Gonciziunea povestirii nu împiedică profunzimea ideii. Nu degeaba Cehov spunea cu mândrie: „Știu să vorbesc pe scurt, despre lucruri, mari”. Iar Gorchi îi scria lui Vsevolod Ivanov: „învățați ca în povestiri mici să tratați teme mari și importante”.

Valoarea schițelor, scrise de către unii dintre tinerii scriitori este determinată tocmai de faptul că aceștia nu s'au limitat la descrierea unor laturi exterioare ale vieții, ci au redat aspecte caracteristice, importante din realitate, ridicându-se în schițe la înfățișarea generalizatoare a faptelor, a sentimentelor, a năzuințelor înalte ale oamenilor noi din patria noastră.

Iată de pildă schița lui Radu Cosașu: „Pietrării dela Aprovizionare”. Ceeace de-

termină mișcarea interioară a schiței este contrapunerea aspectului obișnuit al omului, simplu, și faptele de un înalt eroism pe care le săvârșește atunci când este pus în vreo situație grea. Soldatul Pietrării Gheorghe își face serviciul militar într'un sector care la prima vedere prezintă puține „ocazii de eroism”, la Aprovizionare, într'o noapte este trimis să ducă pâinea pichetelor de grăniceri. Întâlnind un spion care încearcă să se furișeze peste graniță, Pietraru reușește să-l dezarmeze și să aducă la pichet, în afară de pâine, și un spion. Întrebărilor curioase ale grănicerilor el le răspunde: *Ei, cum a fost! A fost!*...

Un alt exemplu pozitiv ni-l oferă schița lui George Sidorovici: „Zaharia Stângă, corespondent sătesc”. Dece această schiță, scrisă cu câțiva ani în urmă, și-a păstrat până astăzi valoarea? Pentru că oglindește în imagini artistice, un fenomen tipic din realitate, apariția corespondenților sătești, un fenomen care în acea vreme nu era frecvent dar care întruchipa noul ce lua ființă în satele patriei noastre.

Conținutul schiței lui George Sidorovici îl constituie viața și lupta unui corespondent sătesc care cade rănit de mâna dușmanului de clasă, lăsând în locul lui alți țărani muncitori, care continuă lupta sa cu condeiu, pentru crearea unei vieți noi. Faptele lui Zaharia Stângă sunt redată în mod viu, fiind înfățișate prin ochii unui țăran muncitor care se transformă sub influența sa. Din aceste fapte se conturează cu putere figura corespondentului sătesc, fost argat la chiaburi, acum unul dintre cei mai devotați membri ai partidului.

Această schiță demonstrează capacitatea genului scurt de a oglindi fenomene noi din realitate, fenomene care abia mai târziu vor ferma obiectul unor nuvele sau al unor romane.

Este regretabil faptul că tinerii scriitori n'au folosit suficient această calitate de preț a schiței pentru a zugrăvi evenimente noi din viață ca: întrecerea socialistă, figura stahanovistului, etc.

Schița mi înfățișează însă numai fapte de înalt eroism ale omului nou, patosul luptei sale, ci în același timp este o armă ascuțită pentru biciuirea unor racile din

realitate, pentru demascarea necruțătoare a dușmanilor.

În schița „Avansarea funcționarului” de Ion Niculescu, se supun râsului cititorului rămășițele mentalității mic-burheze ale unui funcționar. Subiectul schiței îl formează de fapt transpunerea în noile condiții social-istorice din Patria noastră a schiței lui Cehov: „Ghinion”. Un bătrân funcționar cinstit, care muncește cu conștiinciozitate, tocmai în ajunul avansării sale, are „ghinion”. La un festival dat de membrii instituției el se așează, din greșală pe... pălăria „domnului director”. Autorul descrie cu talent coșmarul funcționarului căruia i se pare că directorul este „supărat foc”, că nici nu vrea să-l privească când își cere scuze — este drept, cu o voce pe care n'o aude nici el — și de fiecare dată repetă ca să se liniștească: *„doar tiu suntem pe vremea lui Cehov”*. Și aici avem un humor, ca și în cele două schițe criticate. Dar aici humorul nu-i lipsit de preocupări. Biciuind rămășițele mentalității mic-burheze a funcționarului, autorul scoate în relief ideea superiorității morale a societății noastre față de „vremea lui Cehov”. Comicul din această schiță reiese din prezentarea contrastului care există între fiica funcționarului că-și va pierde serviciul pentru că a jignit pe „domnul director” — frământări justificate în vechiul regim — și noua realitate a societății noastre.

Dai' dacă râsul biciuiește aici rămășițele mentalității mic burhezo ale unui funcționar caro trebuie să fie integrat și va fi integrat în lupta pentru socialism, atunci când este vorba de satirizarea unei plăgi care trebuie stărpitate din realitate râsul capătă o altă calitate. Aici, humorul devine — cum spunea Belinschi în „Nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol” — *„un humor care mușcă până la sânge, pătrunde până la oase, sfichiue cu loală puterea în dreapta și în stânga cu un bici împletit din șerpi șuierători”*. Iată de pildă schița: „Direcțiunea hârtiilor” de Sergiu Fărcășan. Ascuțitul satirei se îndreaptă împotriva birocratismului, căruia trebuie să i se declare, după cum a spus tovarășul Gheorghiu-Dej — un război necruțător. Subiectul schiței, în linii mari, este următorul:

Un muncitor este trimis ca director la o instituție. Odată cu el sosește și o adresă dela Iași, care timp de șase luni de zile circulă din birou în birou, din direcție în direcție, îmbogățindu-se de fiecare dată cu câte-o ștampilă, încât la urmă este nevoie ca să i se anexeze o hârtie albă, adresa fiind plină de ștampile și pe față și pe dos. Adresa va căpăta o rezolvare odată cu noile transformări care au loc în urma luptei directorului și a elementelor cinstite din instituție. Ce deosebire există între această schiță și schița lui Ion Bucălău, care are o atitudine indulgentă, obiectivistă față de contabilul care, de fapt sabotează treeratul dela Gospodăria de Stat! „Direcțiunea hârtiilor” scoate de urechi din birourile înțesate de dosare și ștampile pe birocrati, și-i supune oprobriului cititorului. Iată-l pe Profopopescu, șeful unei direcții, gras, înalt, un munte de om care, foarte candid, meditează cinci zile asupra unei adrese pentru ca după aceea s'o trimeată... la altă direcție. Și de fiecare dată când adresa i se înapoiază dela direcțiile respective, el, foarte calm, o stampilează din nou și le-o... transmite înapoi. Iată-l pe directorul planificării, un omuleț rotofei, cu chelia ca un bulon bine șlefuit, care aduce un plan menit să îmbunătățească munca instituției, plan colorat cu linii albastre, verzi, cafenii, etc., ce indică mersul hârtiilor și în plus, propune înființarea unor secții noi: o Direcțiune a Urgentării, care să grăbească mișcarea hârtiilor, o Direcțiune de Revizuire, Recalculări și Control, etc. etc. la care directorul, exasperat de aceste „inovații” birocratice, îi sugerează în bătaie de joc și o „Direcțiune a mișcării hârtiilor”. Din lupta pentru stârpirea acestei plăgi se reliefează caracterul dârz și intransigent al fostului muncitor care ar vrea să arunce în aer toate hârtoagele birocratilor.

Din păcate, acest important mijloc de demascare care este satira nu a fost folosit încă de către tinerii scriitori cu destulă eficacitate și împotriva dușmanului de clasă.

Înfățișând cu operativitate aspecte semnificative, noi, din realitate, care conținuturile cu putere chipul omului nou, sau

din care capătă contur figura odioasă a dușmanului, schița reprezintă un prețios ajutor pentru lupta partidului de a educa milioane de oameni ai muncii în spiritul socialismului. De aceea schița constituie pentru un tânăr scriitor **nu** numai o școală a măostriei, ci și o școală în care învață să fie ceas **de** ceas și clipă de clipă în mijlocul luptei poporului, po care s'o ajute cu creații clin ce în ce mai izbutite, iu această școală iau naștere trăsăturile caracteristice **scriitorului-cetățean**. Nu întâmplător, în perioadele cele mai grele din viața poporului sovietic: Războiul Civil, **Marele** Război pentru Apărarea Patriei, schițele și povestirile au format o armă tot atât ele ascuțită ca și baioneta, și în crearea cărora s'au călit condeiele celor mai mari scriitori sovietici ca **Ilya** Ehrenburg, M. Șolohov, etc., ale căror opere mobilizează astăzi la luptă milioane de oameni de pe întreg globul.

Dealungul secolelor, în practica artistică a marilor scriitori **din** trecut, au luat naștere legile specifice pe baza cărora este oglindită realitatea în schițe. Fără cunoașterea și folosirea acestor legi care reprezintă produsul dezvoltării seculare a literaturii, nu este posibilă crearea unor schițe și povestiri cu adevărat artistice. După cum în pictură nesocotirea unor legi elementare, ca legea perspectivei, ar duce la crearea unor lucrări monstruoase care ar denatura realitatea, tot astfel, nesocotirea legilor specifice schiței, ar determina crearea unor lucrări primitive, care sunt respinse de exigențele artistice ale inaselor do oameni ai muncii, exigențe formate și crescute de partid cu ajutorul celor mai bune opere ale literaturii noastre și ale literaturii sovietice, cu ajutorul operelor marilor scriitori clasici. De aici reiese **necesitatea** luptei împotriva atitudinii proletcultiste care se manifestă la tinerii **scriitori** prin nesfudierea experienței marilor clasici și neînșușirea acestei experiențe în conformitate cu noul conținut de viață al epocii noastre.

Trebuie spus că, din păcate, critica noastră literară a lipsit pe scriitori de uu

ajutor important, în COOHCC privește cunoașterea legilor specifice genului scurt, j-'uține sunt acele articole care-și propun să'discute unele din problemele schiței; și acestea poartă o dată nu prea recentă. Ba, mai mult, în uncie articole întâlnim „j,„ sau exprimări greșite care trebuiesc discutate și respinse.

în „Almanahul Literar" Nr. 11/1951, fost publiwito sub semnătura Zorinei Mocanu însemnări intitulate: „Roman-cieri în sprijinul povestirii". În acest articol întâlnim afumații cu privin; la deosebirea caro există între • ruinau și schiță, care trebuiesc discutate. Astfel, so susține „ă în schițe: „imamîlalea da creație și lipsa, de experiență se trădează mai ușor decât înlr'un roman, de exemplu, unde oaslii.al. ea materialului le face mai puțin evidente". Această „teorie" este reluată la sfârșitul articolului, „lu/ 'o povestire-- spune Zorina Mooaiui — expunerea acestui subiect se. face mult mai direct, mai rapid, mai plin de. mișcare decât înlr'un roman, aude expunerea se face înlr'un tempo mull mai încet, mai liniștit. Aici — în povestire — stagnarea, baterea pe loc, deslănarea expunerii nu au cc căuta". De unde se poate trage concluzia că într'un roman „baterea pe loc, deslănarea expunerii" au ce căuta. Nu luăm în discuție aprecierile peiorative făcute asupra romanului, undo „vastitatea materialului" ar permite „incapacitatea de creație", „stagnarea" sau „deslănarea •expunerii". Această afirmație susține însă, ele fapt, concepția caro mai există la unii dintre tinerii scriitori, după caic este mai ușor să scrii un roman durat o povestire, după care schița este specia cea mai greu de realizat din proză. Iu articol se spune că schița: „cuprinde în limitele oi restrânse aspectele cele. m.ai tipice, cele mai elocvente (subl. n.) alo unei societăți bazate po minciună și exploatare". Dai atunci care este deosebirea dintre schiță și roman? Aceeași întrebare și-o pune cititorul și când. citește că autorul de schițe sau povestiri trebuie: „să urmărească viața atent, să aleagă aspectele ei esențiale și cele mai semnificative, ca apoi să le contopească înlr'un subiect unitar, interesant, plin de prospețime". Și iată răspunsul cu privire la diferența care ar exista între

roman și povestire, ambele forme alegând „aspectele esențiale" din viață, ambele torine „contopindu-le" „într'un subiect unitar, interesant, plin de prospețime". Răspunsul sună astfel: „îndărătul fiecărei, schițe, cercetătorul atent găsește o muncă migăloasă, aiât în alegerea materialelor deviată, cât și în prezentarea lor artistică". Cualte cuvinte, schița arc la baza ei același material do viață ca și romanul, numai că, după cum spune criticul referindu-sc la măestria lui Caragiale, ca „condensează" acest material do viață „priuir'o muncă migăloasa". Dar, dacă așa se prezintă situația, dacă așa cum spune criticul, Caragiale a „condensai" în schițe „o realitate care prin ridicolul și contradicțiile ei adânci sollicita ochiul, critic al artistului", dacă schița cuprinde acelaș material dc viață ca și romanul, dar în „limite restrânse", atunci cu adevărat schița este genul cel mai greu. La baza acestei concepții stă însă teoria greșită, formalistă, combătută do critica literară sovietică, după care specificul genului scurt față de roman ar consta în faptul, că deși folosește acelaș material de viață ca și romanul, schița îl tratează „condensat". Asta înseamnă însă că genul literar — unul din clementele formeii literare — este condiționat nu de materialul, de viață pe care scriitorul tinde să-l întruchipeze, ci de hotărîrca arbitrară a scriitorului de a alege cadrul povestirii, sau cadrul romanului, O justă rezolvare a acestei probleme a dat-o însă la vremea sa Belinschi. În articolul: „Despre nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol", ol scrie: „Există evenimente, există întâmplări, rare nu suni suficiente pentru o dramă, pentru un roman, dar care sânt projanle, care într'o clipă concentrează alăla viață, încât nici înlr'un. veac nu le poți trăi: povestirea le prinde și le cuprinde în cadrul, ei îngust". Mai departe, el spune că povestirea: „rupe pagini din măreața carte a vieții". A rupe pagini vii. diu măreața carte a vieții, iată menirea schiței și ceea ce determină specificul ei față de roman. Că romanul nu. este specia cea mai ușoară diu proză, încarc ar fi admisă „incapacitatea de croație", sau „deslănarea", „baterea pe loc", o dovedește nereușita în ce privește crearea unui roman ca „Trandafir dela

Moldova", al unui scriitor talentat ca Ion Istrati. Aceasta arată că romanul este o specie care necesită multă muncă, și mai ales experiență literară, experiență care poate fi câștigată în bună parte prin crearea de schițe.

Uneori însă limitarea cantitativă a materialului de viață dintr'o schiță este înțeleasă în mod simplist, ajungându-se să se măsoare cu norme „fine” materialul de viață pus la baza povestirii de către scriitor. Acest fel de analiză stă la baza cunoscutei definiții după care schița trebuie să conțină un eveniment sau o întâmplare din viața eroului, evenimente și întâmplări care trebuie să se petreacă într'un timp scurt și la care trebuie să participe un număr redus de personaje.

Nevalabilitatea unei atari concepții scolare va apare însă clar, dacă vom analiza una dintre cele mai valoroase schițe scrisă de Ilya Ehrenburg, „Pipa micului comunard”. În această schiță, prin destinul lui Jean Roue, Luis Roue și Paul Roue se înfățișează de fapt destinul a trei generații de muncitori francezi. Prin urmare, se cuprinde un material de viață vast, într'un spațiu de timp vast. Ca personaje, în afară de cele amintite, mai apar soția lui Louis Roue, Julieta, care pentru a scăpa de mizerie devine amanta unui măcelar, doamna Moneau, o precupeață care are grijă de micul Paul Roue, rămas fără mamă, Francois D'Emognan, locotenent în armata națională și logodnica sa Gabrielle de Bonivet, asasinii lui Louis Roue și ai lui Paul Roue, apoi bătrânul, comunard Lautreq care i-a povestit lui Ilya Ehrenburg aceste întâmplări autentice, iar ca fundal apar comunarii și ucigașii lor, domnii eleganți care sorb licori rubinii la umbra castanilor de pe bulevardul St. Martin, împreună cu femei lipsite de griji, care râd zglobiu. După cum se vede, numărul personajilor atinge o cifră destul de mare. Și totuși, schița este valoroasă. Cum se explică acest fenomen? Prin aceea că limitarea materialului de viață din schiță poate să meargă în direcții diferite și să se manifeste exterior prin forme diferite. Faptele care se petrec în schița lui Ilya Ehrenburg sunt privite în cea mai mare parte a acțiunii prin ochii copiilor.

Viața de cruntă mizerie a lui Paul Roue, executarea lui pentru că participase la ridicarea unei baricade reies din amintirile pe care le are din copilărie Louis Roue. Prezentarea succintă a vieții lui Louis Roue, moartea sa pentru, apărarea Comunei din Paris sunt necesare pentru arătarea mediului în care a trăit Paul Roue, comunardul în vârstă de 4 ani. Felul naiv, copilăresc cu care privește Paul Roue aceste întâmplări care sunt de un tragism sfâșietor, fac ca acestea să fie scoase și mai mult în relief, să devină vii pentru cititor. Ultimul vlăstar al familiei Roue, care cunoscuse în scurta lui viață de 4 ani o singură plăcere — să sufle baloane de săpun din pipa lui de lut — a fost împușcat de mâna fină, delicată, de aristocrată a Gabriellei de Bonivet, care a avut capriciul să ia drept țintă cu revolverul logodnicului ei, pipa de lut din gura micului comunard. Dacă aceste fapte ar fi fost redată într'un roman, atunci autorul ar fi trebuit eventual să renunțe la maniera înfățișării lor prin ochii unui copil de patru, ani, în orice caz, să creicze un conflict epic, o acțiune largă, etc. cu alte cuvinte să facă o altă lucrare literară.

Așa dar, specificul schiței în ceea ce privește cuprinderea materialului de viață nu trebuie înțeles simplist.

O **alfa** problemă care trebuie discutată este problema conflictului și a subiectului în schițe.

Asupra momentelor care pot fi cuprinse într'o schiță, s'au emis diferite păreri, într'un articol publicat în „Viața Românească” Nr. 6/1950 intitulat „Specii literare ele mare actualitate”, Iov. M. Gafița afirmă: „Există însă în realitatea vieții de toate zilele anumite momente când acțiunile se înlănțuie în așa fel, interesele oamenilor problemele lor se întrepătrund în așa măsură conflictele ating o asemenea intensitate, încât aceste momente devin, culminante, hotărăsc acțiunea, determină tot ceea ce va urma”. Rolul schiței sau al piesei într'un act, se spune mai departe în articol, constă tocmai în sesizarea și înfățișarea acestor momente încordate.

Să analizăm însă schița „Huțulca” de Dragoș Vicol. Schița este scrisă la persoana I-a, din partea unui huțul, Hlodie Vasile,

fruntaș în producție, la o exploatare forestieră. Subiectul este format din întâmplările pe care le povestește el, întâmplări care scot în evidență frumusețea vieții de astăzi a miturilor, caro, în opoziție cu viața întunecată din trecut au drepturi cetățenești, faptele lor eroice săvârșite la exploatarea forestiere sunt cunoscute și prețuite în toată țara, cântecele lor naționale îmbogățesc comoara artistică a poporului nostru, în această schiță nu vom întâlni nici un moment deosebit de încordat, în care problemele oamenilor să fie întrepatrunse ca într'un ghem, în care să apară conflicte intense. Și cu toate acestea, schița nu poate fi condamnată; ea emoționează pe cititor. Conflictul schiței, care determină desfășurarea imaginilor, îl formează opoziția dintre trecut și prezent. Huțulca, cântecul național al huțulilor, pe care fruntașul în producție Hlodiv Vasile propune ca să fie cântat la radio, sintetizează de fapt în chip artistic însăși ideea schiței. Notele oi, când domoale ca murmurul izvoarelor, când năvalnice, tunătoare ca zgomotul stâncilor prăvălitate, vorbesc despre viața din trecut a huțulilor, viață chinuită, împilată și despre viața lor de astăzi, fericită.

Aceasta demonstrează că nu este justa limitarea la un anumit „tip” de schiță, cu momente dramatice, cu conflicte intense; aceasta înseamnă o îngustare a posibilităților schiței, și ale scriitorului.

Meritul multor schițe ale tinerilor scriitori constă tocmai în faptul că folosesc diferite momente și conflicte în conformitate cu ideea pe care vor să o exprime.

În schița „Întâlnire”, H. Zincă înfățișează situații, dramatice ca moartea ostașului sovietic și mutilarea ostașului, român pe când vroiau să salveze o femeie rănită dintr'un bordei diu Transilvania, bordei care era minat de hitleiiși. În aceste și lăuții dramatice este scoasă în evidență ideea prieteniei dintre poporul nostru și poporul sovietic, prietenie cimentată prin sângele vărsat de ostașii sovietici pentru eliberarea țării noastre.

În schița lui Sirio Andras „A șaptea bucurie la casă”, nu găsim, nici o situație încordată, neașteptată. Dar clin desfășurarea imaginilor oi se desprinde cu claritate

ideia schiței, după care femeile nu sunt „jumătăți de oameni”.

Nu înseamnă însă deloc prin aceasta că o schiță poate să fie valabilă și fără a avea un conflict, mărginindu-se doar să „schițeze” întâmplările. În „A șaptea bucurie la casă” există un conflict ascuțit între Baco Marți și Kati, a șaptea sa fiică, „rebela” care-i va demonstra că și femeile nu sunt „oameni pe jumătate”.

Trebuie spus că deficiențele multor schițe ale tinerilor scriitori constau tocmai în prezentarea superficială sau simplistă a conflictului. Printre schițele publicate la Editura Tineretului, există o schiță intitulată „întrecerea”. În această schiță nu se întâmplă nimic „deosebit”. Un tânăr colectivist din „Poiana de Jos”, Miai, se îndrăgostește de crescătoarea de păsări dela gospodăria colectivă din „Poiana de Sus”. După unele opuneri ale conducerii gospodăriei din „Poiana de Sus” — căreia îi părea rău că pierde un element valoros — cei doi tineri se căsătoresc. Apoi se inițiază o întrecere patriotică între cele două gospodării. Miai începe să bănuiască pe nedrept că soția sa, Ioana, s'ar bucura când sunt în fruntea întrecerii colectivști dela Poiana de Sus și dimpotrivă s'ar întrista când aceștia sunt depășiți de cei din Poiana de Jos. S'ar părea că, în sfârșit, cititorul a „găsit” conflictul schiței. Dar bucuria sa este de scurtă durată. Unchiul lui Miai, căruia Ioana îi destăinuise neșădă, vorbește cu Miai și acesta își dă seama că de neîntemeiate îi erau bănuielele. Iată deci, că și singura amenințare a vieții roze și fericite care domnește în schiță, dispăre. Dar o schiță fără conflict încalcă adevărul vieții, nefiind capabilă să zugrăvească decât superficial realitatea, să fotografieze un moment, să descrie aspectul său, exterior dar nu și să înfățișeze lupta neîmpăcată care se duce în realitate între ceea ce este vechi și moare și ceea ce este nou și se dezvoltă. Uneori, în unele schițe, tinerii scriitori își propun să înfățișeze conflicte ascuțite. Astfel se întâmplă în schița „Doi maiștri” de V. G. Zednic, publicată în volumul editat de E.S.P.L.A. Producția secției de strunguri dintr'o fabrică este strangulată de lipsa de cadre calificate. Maistrul Iile Izvenaru, ridică

această problemă în fiecare ședință. Într'ori secretarul de partid îi dă să citească un articol din „Scânteia” iscălit de Ion Naghi, unde acesta arată modul în care aplică el metoda Collear do calificare la locul de muncă. Ilic Izvearu este entuziasmat și hotărăște să aplice această metodă. Dar cum se rezolvă în continuare, conflictul? El face... o ședință în care-și ia angajamentul să califice împreună cu alți strungari cu experiență, tineri nocalificați. Și cu asta, gata. Ușor și frumos. Ca să dea „dramatism” schiței, autorul născoceste o ceartă între maestrul Ilie Izvenaru și maestrul Schmidt, provocată de epitetele jignitoare cu care cei doi maeștri și-au caracterizat reciproc secțiunile pe care le conduc. În acest fel, prezentând simplist conflictul din realitate, schița ajunge să denatureze realitatea. În schița lui Silviu Podină „Plugurile”, apărută în colecția „Albina” într'un volum intitulat „Tractoriștii”, importante fenomene din realitate ajung să fie nici mai mult, nici mai puțin caricaturizate, parodiate. O stațiune de mașini și tractoare se află într'o situație grea. Direcțiunea generală a S.M.T.-ului a anunțat că nu mai poate trimite cele șase tractoare făgăduite, punând în pericol îndeplinirea angajamentelor luate față de întovăririle agricole și G.A.C.-uri. Direcțiunea S.M.T.-ului organizează o ședință pentru discutarea acestor probleme. Cum se rezolvă situația? Un tractorist, Trăiau Murgii, ia imediat cuvântul și... propune o inovație, cuplarea a două pluguri la un singur tractor. Surprins de acest „soi” de inovații, care sunt scoase la moment, din buzunar, cititorul își mai revine puțin când vede că dispozitivul cu care »'au cuplat cele două pluguri n'a reușit, și așteaptă cu înfrigurare să vadă desfășurarea conflictului. Dar la Traian Murgu vine Stoica, secretarul organizației de partid, care îi aduce vestea că la gospodăria din Gig, ar exista un colectivist care ar avea niște cărți aduse din Uniunea Sovietică despre colhozuri și S.M.T.-uri. Și Traian Murgu găsește tocmai în acele cărți pianul unui dispozitiv de cuplare. Dar aceasta reprezintă o bagatelizare a unui important fenomen din realitate, cum este nașterea inovatorilor din rândul oamenilor muncii,

care se face printr'o muncă titanică de stăpânire a științei.

În ceea ce privește subiectul, o caracteristică generală a schițelor izbutite este aceea că au în centru fapte importante, situații tipice, care desvăluie trăsăturile tipice ale personajilor sau care determină cotituri hotărâtoare în soarta și caracterul lor. Să analizăm două schițe: „Prostul”, schiță scrisă de Remus Luca și „O critică aspră” scrisă de Gheorghe Bejanen. De ce sunt realizate aceste schițe, de ce conving? Prima vorbește despre un țăran muncitor, fost argat la chiaburi, acum îngrijitor de rai la un Gostat, care învață carte, convingându-so că vorbele chiaburilor, după cărele ar fi prost, hun numai ca să slugărească, sunt neadevărate. Cealaltă schiță, arată cum soldatul transmisionist Tudor I. Tudor, îngâmfat în urma succeselor avute nu mai învață, socotindu-se drept cel mai bun transmisionist din unitate. La exercițiul de la postul de control el primește însă o „critică aspră” și-și dă seama că a rămas în urmă, că a fost întrecut de alții. După cum vedem, întâmplările din aceste schițe sunt cât se poate de simple. Ce determină atunci valoarea lor?

Faptul că aceste întâmplări constituiesc împrejurările tipice care determină o cotitură hotărâtoare în viața eroilor din schițe, imprimă caracterului lor o mișcare. În fața fostului argat al chiaburilor și a soldatului Tudor I. Tudor stau deschise perspective largi.

Nu același lucru se întâmplă însă în unele schițe ca: „Tudorică” de Nicolae Ție și „Cu unul din echipă” de Ștefan Andrei. În schița lui Ștefan Andrei există o situație dramatică, plină de tensiune. Dela macaraua care ridică în aer clopotul de închidere al furnalului, s'a rupt un cablu pentru a cărui sudare depun eforturi eroice inginerul Vladimir și sudorul Vrabie. Cu toate acestea, schița nu mulțumește. Caracterele eroilor rămân estompate. Schița se reduce, de fapt, la prezentarea acestei întâmplări, care în mod firesc ar trebui să constituie punctul culminant al unor situații anterioare. Situațiile anterioare sunt redată însă sec, în stil de proces verbal. Evident că această întâmplare nu poate determina evoluția imaginilor

din schiță, subiectul nu evoluează, ca și caracterele personajilor. Nicolae Ție în schița sa „Tudorică” înfățișează figura pitorească a unui „pici” de 13—14 ani care vino să lucreze pe șantier. Până la urmă, el devine, la vârsta de 15 ani fără o Sună, excavatorist pe șantierul 23 August din București. Dar în schiță nu întâlnim anumite evenimente, anumite situații care să determine desvăluirea trăsăturilor lui tipice de caracter, întâmplări care să determine evoluția caracterului său. De aceea, figura lui Tudorică care la începutul schiței este vie, până la urmă se încetează.

O altă problemă de care depinde justa și puternică exprimare a conținutului doidei este și problema compoziției. În „Scepticul”, Harie Murgii își propune să facă portretul unui funcționar care are o atitudine sceptică în fața succeselor construcției noastre socialiste. Dar situațiile în care este pus personajul, ni-l arată nu ca pe un sceptic, ci ca pe un dușman, foslă unealtă a exploatatorilor, care privește cu ură orice realizare a regimului nostru domoerat-popuiar.

Faptul că compoziția nu este o simplă problemă de „tehnică literară” ci o problemă care are o strânsă legătură cu concepția scriitorului despre viață, cu viziunea lui asupra realității, se vedește în schița lui Dumitru Mircea „Recensământ”, schiță apărută în „România Liberă”. Autorul a intenționat să demaște în această schiță atitudinea de gură-cască a președintelui unui Sfat Popular raional care semna orice hârtie i se prezenta, fără a o citi, și faptul că această atitudine este folosită de dușmanul de clasă în scopul sabotării activității organelor puterii noastre de Stat.

Dar în schiță, accentul principal cade asupra atitudinilor anarhice, stângiste ale unor țărani muncitori față de hotărârea greșită a comitetului executiv raional, atitudini care sunt promovate ca fiind juste.

Asemenea acte nu provoacă critica autorului. Dimpotrivă. El le descrie în amănunțime, cu vervă și vădită plăcere. Aceasta face ca schița să nu arate că, dacă țărani muncitori primesc atari dispoziții pe care ei le socotesc greșite, din partea Comitetului Executiv Raional, ei nu trebuie

să recurgă la asemenea aclo stângiste împotriva organelor puterii noastre de Stat, să-și facă dreptate singuri, ci să aducă cazul la cunoștința partidului. Nu este lipsit de importanță faptul că în schița lui Dumitru Mircea primul secretar al Comitetului Raional de partid află în mod întâmplător și nu dela țărani muncitori de existența circulei greșite. Aceasta demonstrează cum greșelile de ordin politic ale autorului, delo mină și greșelile compoziționale ale schiței, ca trecerea pe planul al doilea a ideii principale.

•

Înfățișarea dragostei într'o povestire oferă tânărului scriitor noi posibilități în înfățișarea puterii și frumuseții sufletești a oamenilor, noi posibilități de desenai clară și umană a caracterelor lor. Da' tinerii scriitori, do cele mai multe ori se feresc ca de foc să pună în schițele lor această problemă. Iar atunci când o pun nu o rezolvă totdeauna satisfăcător. În schița „Marah”, conflictul este determinat de plecarea lui Moise pe șantierul 23 August din București și rămânerea logodnicii lui Marah pe alt șantier.

Dar acest conflict care ar fi putut da schiței un puternic dramatism este rezolvat simplist. Marah capătă „aprobarea” tatălui ci și vine și ea pe șantierul 23 August. Această înfățișare idilică și simplistă a dragostei o întâlnim și în alte schițe alo tinerilor scriitori. În schița lui Silviu Podină „Brazdele”, dragostea este folosită pentru a face mai „interesantă” povestirea. Tractoristul Grigorie Pașcan luptă pentru a convinge pe oameni să se înscrie în întovărășirea agricolă, ale cărei pământuri și începuseră să fie arate. Unul dintre țărani care încă*mai șovăie dacă să intre sau nu în întovărășire, este și Valcru Bufcanului. Aceste șovăiri nu vor dura însă mult, pentru că vizitând ogorul arat ele tractoristul Grigorie Pașcan, el... își dă seama imediat de foloasele pe care le aduce întovărășirea și... se înscrie și el. Dar pentru că numai cu asemenea „întâmplări” schița era într'advăr săracă, Silviu Podină face ca tractoristul să se îndrăgostească de o fată din sat, Floriea. Trebuie spus însă că dragostea lor nu se deosebește prea mult de felul

simplist și idilic în care apărea dragostea în schița de mai sus. Pentru a ne convinge de acest lucru, să citim următoarea scenă de dragoste. Informăm cititorul că îndrăgostiții nu s'au văzut de mult. —

„— Bună sară, Grigorăș. Grigore cuprinse mâinile ce i se întindeau și le trase spre el. — Florică! — Ce mai faci tu? De fapt ar fi vrut să-i spună cu totul altceva”. Și mai departe: „Florica își ridică spre el privirile. — Ce mai faci? — Te aștept și **iu** nu viu. **Dece n'ai venit** aseară?” Iată răspunsul lui Grigore: „— N'am putut veni Florică. Am avut **o ședință**”, etc. Și ne mai mirăm că cititorul parcurge cu un zâmbet ironic sfârșitul schiței, în care se arată cum tractoristul „înfrângându-și” pasiunea dragostei, nu se duce la întâlnire, pentru a îndrepta o arătură făcută prost”.

Un exemplu pozitiv în ceea ce privește justa înfățișare a dragostei, îl constituie schița „îndrăgostitul” de N. N. Vălmăru. Hamid, excavatoristul fruntaș în producție care dă două norme pe zi, s'a îndrăgostit. Dacă până la această „întâmplare” nici nu vrea să audă de cor sau dansuri, acum el se roagă să fie primit în ansamblul artistic. În fiecare zi când are puțin timp liber, aleargă tocmai la moș Dima, după diferite unelte pe care, chipurile, nu le-ar avea sau ar fi deteriorate. În timpul repetițiilor la cor, fiecare privire pe care i-o aruncă Nirme fiica lui moș Dima îl fac să se tulbure. Unele zvonuri despre prietenia excavatoristului Bălan cu Nirme îi măresc chinurile dragostei. Ne-am așteptat, obișnuiți cu șablonul, dragostei din unele schițe, să asistăm la un „bappy-end”, la o rezolvare facilă și roză a intrigii. Dar lucrurile se petrec altfel. O întâmplare face ca cei doi tineri să se întâlnească în drum spre atelierul de reparații. Hamid îi mărturisește dragostea sa, dar Nirme îi răspunde cu sinceritate că ei altul îi este drag. Schița are un sfârșit original. Autorul ni-l arată pe Hamid îndemnându-l pe șeful atelierului să-i repare cât mai repede uneltele, deoarece vrea ca să cheme la întrecere pe Bălan, pe Dima și... tot șantierul. De fapt, lucrurile nu se opresc aci. De acum înainte noi ghicim că se vor întâmpla fapte

eroice care ar putea forma obiectul unui roman. Această largă perspectivă arată însă cum tocmai în muncă a găsit excavatoristul Hamid tăria de a-și înfrânge durerea unei dragoste neîmpărătașite.

★

În articolul „Convorbire cu tinerii scriitori”, M. Gorchi scria: „Povestirea le învață să economisești cuvintele, să așezi în mod logic materialul, să expui clar subiectul și tema”. Iar în altă parte, aclându-se unui începător: „...povestirea trebuie să fie scrisă în așa fel, ca cititorul să vadă toate cele despre care povestește autorul”.

Dar pentru ca cititorul să „vadă” tot ceea ce povestește autorul, se cere ca scriitorul să folosească toate mijloacele artistice care-i sunt accesibile — schița fiind lipsită de întreaga plenitudine a motivărilor, de largile analize psihologice, etc., care există în roman.

Un mijloc de seamă pentru definirea clară a personajului, pentru ca personajul să nu apară cititorului difuz, este portretul. Uneori însă, în unele schițe, dacă apare portretul eroului, el este înzestrat cu fotofelul de trăsături accidentale care nu ajută cu nimic ideea pe care o întruchipează. Astfel, în schița „Doi maiștri” de V. G. Zednic, cititorul se întreabă ce s'ar fi schimbat în povestire dacă în loc ca maestrul Ilie Izvenaru să aibe „mustața mare, stufoasă”, ar fi fost „mic și gras, todeauna proaspăt bărbierit”, cum este maestrul Schmidt? Ba, în unele schițe, portretul vine în contradicție cu caracterul personajului, asupra căruia aruncă o lumină proastă, lată cum apare în „Socoteala de acasă” de Zizi Munteanu, directorul trustului, care este personajul cel mai înaintat din schiță. „Directorul Neaguț era un bărbat slăbănog, cu o înfățișare ștearsă. Când se uita la tine cu un singur ochi, pentru că pe celălalt îl avea de sticlă, le înflorai neplăcut. Sub pleoapa de jos aproape nici nu se mai cunoștea cicatricea alburie, lunguiață. Dar obrazul, acela rămăsese țepăn...” etc. Aceste detalii necaracteristice, naturaliste murdăresc figura eroului.

Un exemplu de folosire cu pricepere a portretului pentru caracterizarea personajului, ni-l dă schița „Directorul” de Ilarie

Murgu. „*Tovarășul semăna cu un **miner** din părțile Caransebeșului, pe care-l zărisem, de multe ori în casa unui amic al meu, în, verile în care petreceam împreună vacanța într'un sat la. poalele munților Poiana Rusca. O viață trudită greu tăiașe pe figura lui cute mari, adânci. Anii de trudă și de foame i-au săpat gropi în obraji și i-au întins pielea pe oase. Truda și necazul care s'au așezat în voie în lucirea tristă a ochilor i-au făcut serioși și atenți. Părul cu șuvițe cărunte, tuns acasă cu mașina vecinului sau lăsat în, voie să crească și să se'ncurce sub dopul de miner, este pieptănat îngrijit și simplu pe spate. Se potrivesc toate de minune și directorului. Dar mai trebuie să adaog ceva. Mustața neagră, aproape pătratată care-i dă o seriozitate deosebită, poate chiar prea multă seriozitate".* În continuare, desfășurarea acțiunii din schiță va dovedi concordanța portretului cu ideea povestirii. În schița satirică a lui Valentin Silvestru: „Distracția neprevăzută a D-nei Patterson", fragmente de portret sunt folosite ca mijloc de demascare a caracterelor celor doi senatori americani. „*Robert admira statura impunătoare și fruntea excepțional de îngustă a lui Farrey; acesta simțea fălcile pătrate ale partenerului în discuție și mâinile lui. neobișnuit de mari și păroase*".

În schița TamarefPânzaru: „întâlnirea", se utilizează alt mijloc artistic pentru exprimarea cât mai expresivă a ideii povestirii: peisajul. Toată turbararea inferioară, toate sentimentele care clocotesc în pieptul tinerei stahanovisto, al cărei portret a apărut pe prima pagină în „Scânteia" sunt redată în mod plastic prin câteva trăsături de condei: „...se uită câteva clipe la leii înfloriți care se aliniau **dea lungul** bulevardului, și, ca și cum le-ar fi simțit mireasma puternică, răsuflă adânc".

În ceea ce privește conciziunea pe care trebuie să o aibă schița, economia mijloacelor salo de expresie, trebuie spus că aceasta constituie unul dintre dezideratele pe care nu totdeauna le-au îndeplinit tinerii scriitori. Multe schițe sunt îngreuiate de amănunte de prisos, care fac ca ideea povestirii să fie întunecată.

Tinerii scriitori au deseori o atitudine de dispreț față de detalii, ca față de ceva neînsemnat. Deaceia vom întâlni povestiri

în care abundă amănunte ne semnificative, necaracteristice. Engels arăta însă că arta realistă presupune veridicitatea detaliilor, acestea având un rol important în crearea imaginilor artistice, în conturarea figurilor literare. Să luăm schița „Socoteala de-acasă" de Zizi Munfeanu, apărută în „Viața Românească" Nr. 4/1953.

Cititorul parcurge cu greu această povestire înțesată cu tot felul de amănunte necaracteristice. Astfel, se întreabă cu nedumerire pentru ce a fost nevoie ca, arătându-se priveliștea șantierului, autoarea să descrie cu lux de amănunte „*noroiul subțire de pe drumurile de acces*", care „*nu apucase încă să se svânc*", „*apele băltoacelor*" care „*nici măcar nu începuseră să se tragă spre adâncul-prea îmbibat de umezeală al pământului*", sau că „*palele de lumină ale reflectoarelor le isbeu fața întunecată, parcă înfiorând-o, făcând-o să tremure în scânteieri*" etc., etc?

Această tendință do a nota amănunte ne semnificative cu scopul de a „concretiza imaginea", o întâlnim dealungul întregii povestiri.

Personajul principal primind o adresă dela minister, în care află o veste neașteptată și neplăcută, își îndreaptă atenția asupra faptului că „*Adresa era murdărită cu urme de degete mânăjite de creion, și cu câteva petișoare de cerneală, așezate curios, ca petalele unei flori*". Această tendință naturalistă face ca trăsăturile esențiale ale imaginilor să fie întunecate, să apară șterse. Câtă dreptate avea Turgheniev când spunea: „*Cine redă toate detaliile, este pierdut, trebuie să știi să sesizezi, **numai** detaliile caracteristice*". Acelaș lucru se petrece în schița „Socoteala de-acasă" cu caracterizarea personajilor. Ce rost au asemenea gesturi sfercotipo: „*Vălămanu rămase o clipă așa... Cu un picior pe scara autocamionului și trupul răsucii spre carieră*" sau „*Micul desenator împietrise într'o atitudine curioasă, cu un picior înaintea celuilalt și puțin aplecai, gala să pornească după Vălămanu*"?

Asemenea detalii ne semnificative nu contribuie cu nimic la desvăluirea caracterelor personajilor, dimpotrivă ele abat atenția cititorului dela trăsăturile lor principale de caracter.

Tânărul seriilor trebuie să lupte pentru selectarea amănuntelor, pentru alegerea acelor detalii artistice care să redea viu și expresiv imaginile. În schița sa, Remus Luca reușește printr'un singur amănunt, să sugereze întreaga biografică a personajului:

„Mătăhălos, domol în mișcări, intra în fiecare sală de curs, pășind cu grifă în casa scundă, abia luminată, a școlii vechi și sărăcuțe din cătun, se așeza în, ultima bancă, după ce-și arunca pălărioara rotundă de bârsan drept pe podea, în dreptul cuierului”.

Acosl, ultim amănunt vorbește despre viața de slugă pe care a dus-o MauoJlă Lepădalul la diferiți chiaburi și în care cuierul și alto ustensile ale civilizației erau puțin folosite, în „Dragorii”, N. Vălmăru folosește amănunte care ne fac parcă să vedem cum apar și dispar pe fața mării scrierile talazurilor. Apoi, munții înspăimântători de apă spumoasă, amenințând să-l înghită pe cutezătorul Evghenie care pleacă după ajutor pentru tovarășii săi rămași pe draga stricată. Aceasta arată că o justă triere a detaliilor dă viață imaginilor artistice.

O altă problemă care se pune în fața tinerilor scriitori este problema limbii. În „Socoteala do-acasă” întâlnim o limbă săracă, în care unele cuvinte sunt repetate la infinit: „înaintarea smucită a mașinilor”, Vârgolici se „smuci dela locul lui”, Micul desenator se „răsucise smucit”, etc. sau este „aspră” când lumina reflectoarelor, când fața eroului, etc.

Într'o schiță nu se permite nimic mort, nimic neexpresiv. Orice frază scrisă neglijenț se răsbună.

În schițe întâlnim însă deseori o exprimare neîngrijită, cu inadvertențe de ordin stilistic sau gramatical, în schița: „Întâlnirea” de H. Zincă, găsim asemenea cuvinte: „Spicele grele de rod și de soare fremătau lin, presimțind fumurile inserării”. Câteodată greșelile sunt atât de ridicole încât provoacă râsul cititorului. În schița: „Cu unul din echipă” de Ștefan Andrei, aflăm că inginerul Vladimir a venit la Furnal „... cu încredere optimistă că unde va pune mâna toate vor merge strună”. Bine că nu a venit cu o încredere „pesimistă”!

Un rol mare îl are în schiță dialogul. Știnț. că I. L. Caragiale construia schițe întregi, numai pe bază de dialog. Cele mai isbutite schițe ale tinerilor scriitori folosesc cu îndemânare dialogul ca un mijloc important de caracterizare al personajilor. Iată, de exemplu, un fragment din schița „Prostul.” de Remus Luca:

„— Nu pot.

„— Dar uite, Glieorghieș a fost ca dumneata, acum e corespondent de gazetă. Moș Simion, a trecut de șizeci de ani și citește ca pe apă. Făcea cu mâna un gest, a, zădărnice, și ofta:

„— Ei pol. Eu nu pot. Ei prost. Am cap greu.”

Din acest dialog parcă auzi vorba domoală, îndărătnică, a lui Manoilă Lepădatu, care este în concordanță cu trupul lui mătăhălos, domol în mișcări.

Dar uneori tinerii scriitori prin dialog nu se străduiesc să exprime și caracteristicile individuale ale personajilor. Iată următorul dialog din schița lui Silviu Poclină. „Plugurile”:

„— Bună-seara, Traian. Și zi-i, nu le-ai culcat încă?

— „Is tare necăjii, tovarășe Stoica. Nn-mi vine somnul.

„— Te-a lăsat Anula, dar? întrebă Stoica.

„— Vorbești și dumneata! se încruntă, Traian.

„— N'ai cumva o țigară?”

În acest dialog avem și glume. Dar caracteristicile individuale ale personajilor rămân ascunse cititorului. Aceasta face ca, în unele schițe, replicile personajilor să poată fi schimbate între ele, fără ca prin aceasta să li se aducă vreun prejudiciu. Astfel se întâmplă în schița „Biblioteca” de Victoria Apreutesei. Au foarea folosește un procedeu ingenios. **Deși** biblioteca Irina nu apare decât la sfârșitul schiței, cu toate acestea figura ei se conturează din frământările tinerilor care o așteaptă într'o **baracă** pentru a le citi urmarea romanului: „Lumină deasupra pământului” și din presupunerile pe care le fac ei privind viscolul groaznic care se deslănțuise afară. Dar dialogurile lungite, incolore, neindividualizate nu reușesc să dea destulă viață acestui procedeu.

Pentru ini tânăr autor ele schițe este

important, de știut procedeul pe care-i va folosi în povestirea faptelor și evenimentelor. Scriitorul sovietic Serghei Anlonov în articolul „Scrisori despre povestire”, arată că există povestiri scrise din punctul de vedere al autorului, povestiri scrise din punctul de vedere al personajului și povestiri scrise din partea autorului, dar care redau, cuvintele, ideile, și sentimentele personajului. Ultimele procedee sunt acelea care necesită cele mai multe discuții. Dintre schițele caro prezintă faptele din partea personajilor dăm ca exemplu schița „Moș Albina” de Petre Vinlilă. Povestirea se desfășoară în **concordanță cu** caracterul, nivelul intelectual și lexicul personajului moș Decă Rotaru. El spune albinelor „o prisacă de muște”, fată-l **frământând uso** să scrie o „depeșă” la raionul de partid: „...Mult stimați, tovarăși, vă rog să nu-mi luați în nume de rău rândurile aci scrise, dar nu înțeleg de ce să n'avem și noi o prisacă de stupi, barem douăzeci”. Observăm felul de a vorbi, caracteristic unui **țaran** bătrân. Nu același lucru se întâmplă însă în schița „Huțulca” de **Dragoș Vicol**. Și aici. **povestirea** din partea personajului face ca întâmplările să fie colorate de atitudinea povestitorului. Dar iată ce expresii îi atribuie autorul personajului: „dorul nostru aprig de viață, limpede, însoțită, dorul nostru frământat, în noi din vechimi și răzvechimi” „...povestește ceva despre o înserare molcomă, undeva sub slreășinile unei păduri”, „...ca în pădure, pe vremea amiazuiei, când cetina încremenește”, etc., etc., expresii literare și metafore **cam** aparțin de fapt autorului, nu povestitorului.

Un procedeu greu, dar care dă scriitorului și **multe** posibilități de a **erei** o schiță valoroasă, este povestirea faptelor din punctul de vedere al personajului, dar ca din partea autorului, lată, de exemplu, schița „O critică aspră” de Gheorghe Bejancu. Subiectul simplu — un soldat îngâmfat se convinge la exercițiul dela postul de control că sunt Iransmisionișii mai buni ca el, că el a rămas în urmă cu deprinderea meseriei —, narat la persoana a treia ar fi dus la diminuarea valorii schiței. Trăsăturile de caracter ale personajului, îngâmfarea lui ar fi fost numai

afirmate, n'ar fi devenit atât de perceptibile pentru cititor. De aceea, autorul schiței folosește procedeul povestirii personajului ca din partea autorului. Acest procedeu îi permite să intre în lumea interioară a personajului, să-i arate gândurile, înfumurarea și apoi treptat înfrângerea acestei înfumurări și mișcarea care se imprimă caracterului său. Din păcate însă, acest procedeu nu este folosit consecvent de către scriitor. Trecherile dela un procedeu la altul sunt bine venite în schițe, clacă ele au o motivare logică sau emoțională. Acest lucru, nu se întâmplă însă în schița do mai sus. Cititorul nu-și dă seama din al cărui punct de vedere se povestește în schiță. Un exemplu pozitiv îl constituie schița lui Stito Andras: „Bogai Suzana cântă”, în care se folosește narațiunea din punctul de vedere al personajului, dar ca din partea autorului. Stito Andras informează însă cititorul de acest lucru încă dela început. În introducerea schiței întâlnim expresii, comentarii care trădează punctul de vedere al personajului. Astfel, despre Bogar Suzana se spune că „merge, merge, lipăind prin, tină”, și mai departe: „fusta subțire, de stambă, și-o prinse într'un colț, de un șold, cum. a văzut că fac nevestele, și intrând ba aici, ba colo, dă frumos binele”. Repetarea „merge, merge”, verbul a „lipăi”, expresia „dă frumos binele” sunt proprii felului de a gândi al unei fetițe cum este Bogar Suzana. Punctul de vedere al personajului ales de autor lasă o urmă și asupra vorbirii însăși a autorului, vorbire care capătă un colorit aparte. În altă schiță al lui Stito Andras, „A 7-a bucurie la casă”, prezentându-l pe Baco Marți, autorul își însușește expresiile caracteristice acestuia. De pildă, „era doar singurul suflet de bărbat, în toată casa, încolo numai muieret”. Aceste expresii vădesc atitudinea disprețuitoare pe care o are Baco Marți față de femei.

Dacă acum doi-trei ani, schițele și povestirile erau neglijate de către scriitori, în ultima vreme se observă o atenție sporită dată genului scurt.

Atât tinerii scriitori care se află la începutul creației lor cât și scriitorii cu

o bogată experiență literară se îndreaptă deopotrivă spre aspecte semnificative, imnortante, din realitate, pe care le oglindesc, în schițe.

Acest fapt este firesc, dacă ne gândim că construcția socialismului crește pe zi ce frece, că lupta pentru desființarea oricărei exploatări devine din ce în ce mai crâncenă. În cadrul acestei bătălii gigantice apar mereu nenumărate fapte și întâmplări care, după cum spunea Belinski, nu sunt suficiente pentru o dramă sau un roman, dar care, într'o clipă, concentrează atâta viață încât „nici într'un veac nu le poți trăi”. Aceste întâmplări se cer sesizate și immortalizate în schițe și povestiri, pentru a ajuta lupta poporului nostru în fața căruia sunt puse sarcini din ce în ce mai mari.

Existența unor schițe izbutite scrise de tineri scriitori demonstrează îmbogățirea frontului nostru literar cu noi și promițătoare forțe scriitoricești, forțe care pășesc la crearea unor opere cât mai valoroase.

Dar pentru că să fie create schițe și povestiri care să dureze, să pătrundă adânc în masse, care să le mobilizeze la acte eroice, este necesară din partea scriitorilor o mai profundă cunoaștere a realității, o mai pasionată militare pentru ideile partidului, o mai adâncă cunoaștere a legilor specifice schiței.

Numai în acest fel „povestirile scurte” vor putea exprima „idei mari”, vor putea oglindi imagini din epopeea măreață a bătăliei poporului nostru pentru socialism

DESPRE UN VOLUM DE VERSURI ȘI UNELE REȚETE LITERARE

De curând a apărut un nou volum de versuri care îmbogățesc lirica noastră. Autorul, Aurel Rău, este un tânăr poet care s'a făcut cunoscut prin poeziile publicate în deosebi în paginile „Almanahului Literar” dela Cluj. „Mesteacănul”, volumul apărut la E.S.P.L.A./înmănușiază cele mai bune poezii ale poetului scrise în ultimii ani.

Aurel Rău este un poet de talent. Constaterea aceasta, în ciuda unor poezii neizbutite din „Mesteacănul”, o face cititorul dela prima până la ultima pagină a volumului. De aceea, plachetei tânărului poet clujean trebuie să i se acorde prețuirea pe care o dai poeziei, autentice.

Aria de observație artistică a poetului este destul de întinsă. O dovedește varietatea temelor, diversitatea momentelor de viață spre care se îndreaptă Aurel Rău.

„Mesteacănul” unește patru cicluri. In cel mai amplu — „Cântece și Balade” — singurul fără o idee centrală care să grupeze poemele — se întâlnesc deopotrivă versuri despre viața și sentimentele țăranilor colectivști, ca și poezii de dragoste, o evocare lirică a lui Eminescu și cântece de Mai.

Celelalte trei cicluri au profiluri distincte. Sub titlul „Eliberarea Clujului”, sunt înmănușiate poezii care cântă descătușarea orașului natal al poetului. In ciclul „Drumul minerilor”, o încercare meritorie de poem epic, Aurel Rău tinde și reușește să cuprindă artistic momente esențiale ale vieții de ieri și de azi a minerilor. „Trei cântece despre viața și moartea lui Nikos Beloiannis” încheie volumul.

Simpla enumerare tematică e convingătoare pentru sfera de probleme spre care se orientează poetul. Lupta eroică a minerilor — la sute de metri adâncime „sub țară” cum spune poetul — viața de muncă rodnică a țăranilor colectivști, simțămintele oamenilor noi, — toate acestea sunt teme pe care poetul le atacă cu îndrăzneală. In cele mai multe din poeziile sale, Aurel Rău a izbutit să-și concretizeze cu succes ideile artistice.

Modul în care tratează problemele de viață pe care le înfățișează, ni-l arată pe Aurel Rău ca pe un poet de coloratură lirică. Prezența poetului, erou liric se face mereu simțită, fie că e vorba de poezii de dragoste, sau de lucrări construite după legile poemului epic.

„Balada cu Miron Prisăcaru" este din acest punct de vedere deosebit de elocventă. Ea se distinge prin modul original, ingenios, în care poetul a cântat pe marele Eminescu. Pornind dela presupusa existență a unui bătrân prisăcar, prieten al adolescentului Eminescu, poetul evocă figura marelui nostru poet într'o discuție cu Miron Prisăcaru. Poetul nu istorisește. Deși poezia pomenește despre unele întâmplări, timbrul ei este profund liric. Bătrânul Prisăcaru și amintirile lui despre Eminescu sunt astfel un pretext artistic, potrivit pentru că autorul să-și poată desvâui sentimentele proprii față de marele poet ai poporului. Do aceea răsună firesc cuvintele din finalul poeziei în care poetul, adresându-se bătrânului, prisăcar, sugerează eternitatea poeziei eminesciene.

Prisăeare, bade Prisăcur.
De-ai trăi pe undeva în țară,
Ai simți cuvântul lui de pară
Desfăcându-și tainele în soare
Și sunând în timp ca o vioară,
Care nu cunoaște încetare...

O asemenea concluzie artistică ar fi fost vană dacă nu era pregătită și motivată. Poetul a înțeles aceasta și în versurile care precedă finalul, dăltuiește cu măiestrie imaginea lui Eminescu. Rătăcitor pe drumuri, pribeag îndrăgostit de oamenii simpli, culegător neostenit al comorilor artei populare, crainic al revoltei maselor — așa se înalță Eminescu din versurile baladei.

Cântice, povești și snoave multe,
Doine triste, grele de dureri, —
Tot ce cântă și-au cântat și ier;
Oamenii — s'oprește să asculte...
Și apoi, îngândurat, în seri.

Pune mâna pe condei și scrie,
Cum scria și-aici în /pălești,
Ci-că alte cânturi și povești,
Mai cu taină și mai cu mânie,
Și că'n ele mi te regăsești.

Aceeași căldură lirică, întregită de humor e caracteristică versurilor poeziei „Și iar nu se poate dormi". Se disting aici versurile melodioase, cantabile, care creiază o atmosferă prielnică cântecului de dragoste. Pentru că „Și iar nu se poate dormi" o. un cântec de dragoste: pentru natură, pentru viață, pentru om. Această dragoste smulge poetului adevărate efuziuni lirice:

O viață în larg sa privești!
Pământul plutește sub lună.
Porumbul se'ndoaie și suna,
Și foșnete dă sub ferești.

Finalul poeziei este deosebit de realizat. În versuri pline de prospețime și tinerețe se încheagă imaginea tinerei. Îndrăgostite care veghează în lunga noapte de vară, în timp ce luna își urmează neobosită, drumul:

Și până iu zorii de-argiul
A cerului fată din veacuri
Yâsli-va pe lan si pe lacuri.
Recoltelor drum luminând.

Și no să se poală dormi...
Doi oculii vor veghia la fereastră.
Căci tot până'n ziua albastră
Și cântul din câmp va pluti.

Poet liric—era firesc ca Aurel Rău să simtă nevoia zugrăvirii unor tablouri de natură. Peisagiile și fapăturile firii se umanizează sub pana poetului. Așa se întâmplă în „Și iar nu se poate dormi" ca și în „Balada cu Miron Prisăcaru" precum și în alte poezii din volum.

Natura apare în plinătatea ei, cântată pe coarde variate, în amplul poem „Grădinarul". Istorisind vizita pe care o face la grădina unui vestit micuștinist din Cluj, poetul cântă natura din perspectiva omului care o stăpânește și o transformă. Este un cântec de biruință al omului în fața imensității naturii, ale cărei forțe, odioasă, l-au îngrozit și terorizat.

Forța uriașă, biruitoare a omului asupra naturii, e simbolizată cu măiestrie în figura

marelui Miciurin, maestrul agrobiologului diu patria noastră. Miciurin apare ca un adevărat demiurg schimbând înfățișarea firii, acolo unde trece pasul său.

*Un om cu barba albă ca faldurii cămeșii
Ce amintește merii în floare și cireșii.*

*El umblă zi și noapte necunoscând zăgazul
Siberia slrăbălând-o, taigaua, Caucazul*

*Spre pol, ori-unde trece, răsar în urmă-i
muguri. —
Ca râuri verzi se'ntinde vița cea grea de
struguri.*

*și deși îndreaptă pașii bătrânul spre Urali
sub cer sticlos și rece în floare dau migdali...*

jn versuri armonioase, împodobite de imagini plastice, poetul dă glas viziunii îndrăznețe de stăpânire și transformare a naturii.

*Parcă vedeam în față cum sună Apusenii
și-și leapădă mantaua săracă, de milenii,*

*Cum suie către vârfuri încinse'n blănuri
sure,
și se resfiră pomii, de aici, ca o pădure,*

*'Cum văjâie pădurea și brazii și-i. îndoai
și chiamă peste noii săi oaspeți, nori. de
ploaie.*

*Acolo'n munții vineți, pe plaiul
singuratic
'Creștea, pierrea în voie doar mărul cel
sălbatic;*

*postie și săracă da toamna grea, de
sbucium
amar sunau ciobanii în seri târzii, din
bucium.*

*J)ar azi, unde sta noaptea adâncă și. tăcută
și străbătea arare călc-un picior de ciulă.*

*pe unde moșu 'n cale vedea doar stei și spini
pe lângă repezi, râuri, vor fremăta grădini.*

Iu „Grădinarul”, apare în toată amploarea ci o însușire caracteristică poeziei iui Rău — pe caro am întâlnit-o și în versurile mai sus citate — plasticitatea. Poetul are simțul cuvântului și forță în

creionarea aspectelor semnificative ale vieții. Această însușire este mai cu seamă remarcabilă în tablourile de natură. Iată de pildă, în două distihuri, imaginea toamnei:

*Un, val ușor de ceață, cela vișări
le 'ndeamnă
plutea pe dealuri negre de arături de.
toamnă.*

*și. nori pluteau agale ca, niște albe dungi,
și. fire dc păianjen, cât toamnele dc lungi.*

sau. imaginea serii eoborînd asupra pământului. De remarcat aici subtilitatea poetului care, pentru a plasticiza poezia luminele orașului sau scânteierile lunii, folosește imaginea potirului și a frunzelor, întregind astfel atmosfera poeziei și reținându-și cititorul în hotarele lumii florilor:

*Pe când plecam, o lună plutea pe 'nlreaga
seară —
cit frunze, pe cărare scânteii se scuturară •*

*și se vedea din poartă, ca dela câțiva pași
cum își, desfac potirul luminele 'n, oraș.*

Aure) Rău este și creatorul ciclului „Drumul minerilor”. Calea uriașă, pe care o străbat minerii, marile prefăceri care s'au petrecut în viața lor odată cu înaintarea țării noastre spre socialism, sunt exprimate în destinul unei familii de minori care stă în centrul celor patru poezii ale ciclului. Tatăl a fost ucis în sângerosul August al anului 1929. Tabloul creat de poet la începutul poemului, este impresionant, Noaptea a acoperit cu un lițoliu greu Valea Jiului, — „Vale a Plângerii”. Suferința e întipărită pe fețele oamenilor, răniții sunt duși pe targa și, năucă de durere, o femeie aleargă în neștire, ca o întruchipare a durerii și a răzbunării, purfându-și în brațe pruncul. E soția minerului asasinat, ale cărui ultime clipe s'au scurs sub un stejar însângerat de sânge omenesc. Din scoarța acestui stejar a rupt femeia celui ucis o fărâmă de scoarță, ca o însângerată aducere aminte.

Poetul își urmărește eroii după douăzeci do ani, în zilele luminoase ale con-

strucției socialismului. Pruncul de odinioară e astăzi miner și, printr'o acțiune eroică, își salvează abatajul. În spatele lui se profilează asemeni unei umbre uriașe, imaginea tatălui său, ale cărui visuri le înfăptuiește feciorul, azi:

E 'n luptă Matei. Ochii-i văd în trecui:

*Un om a căzut, chinuit de dureri,
Pe iarba de, sânge pătată.
Visa o privești fără boieri/
Azi tu îl continui pe tată!.."*

Această amintire și conștiința că el continuă lupta tatălui său, că îi răzbună moartea, îl sprijină în încordarea supraomenească, fizică și morală pe tânărul erou al poemului. Poetul crează imaginea viguroasă a stihilor deslătuite ale muntelui, cărora le opune forța omului întruchipată de tinerii mineri. Versurile evocând eroica luptă dintre om și munte au o rezonanță aspră, sunt sacadate, ca într'o imensă sfortare, în care citim victoria viitoare:

*„Obrazu-i sudoare/
Ies fire cărunte
In păr,
ca o •linie frântă/
Și omul
se smulge/
In locu-i
sub munte,
Cu. forță pocimbu-l împlântă!"*

Atunci când lupta ia sfârșit, versul poetului se eliberează parcă de ritmul trepidant în care era nevoit să se desfășoare în momentul luptei și curge solemn, grav, în cadența unui cântec de victorie.

Epilogul poemului e durat pe un fapt simbolic cu o mare forță de sugerare: în caseta în care e păstrată tragica scoarță do stejar, însângerată, mama tânărului miner, așează cu pioșenie medalia strălucitoare cu care a fost răsplătit eroismul fiului ei. E un adevărat drum de viață drumul acesta „dela scoarță la medalii”. Și Aurel Rău s'a priceput să evidențieze artistic, acest drum care duce dela iadul capitalismului la zilele strălucitoare în

care foștii robi au devenit stăpânii destinului lor.

Pentru a îmbogăți imaginea fericirii pe care o trăiesc eroii săi, Aurel Rău apelează adesea la forțele naturii pe care le cântă liric. E un procedeu folosit de mulți dintre poeții noștri, după pilda poeziei populare însă cu mijloace specifice fiecărui scriitor

Aurel Rău dovedește mult talent în această direcție. Iată tabloul naturii radioase însoțind întoarcerea victorioasă a eroului:

*Sosi acasă. Din pridvor, din geamuri
Flori adiau, veslindu-se pe rând.
Și luna caldă cobora prin ramuri
Și Jiu'n noapte rătăcea, cântând.*

Și atunci când versul său se ridică cu înflăcărată ură împotriva dușmanilor idealurilor sale, Aurel Rău se pricepe să amplifice imaginea, să o întărească, folosind elementele naturii. Două din poeziile ciclului închinat vieții de luptă și morții lui. Nikos Beloiannis, sunt, din acest punct de vedere, semnificative.

„Mama” — a doua poezie din ciclu — este evocarea caldă a mamei eroului legendar al poporului grec. Chemării ei nu-i răspund decât, măslinii „prin care geme” vântul cu aripi geroase.

Imaginea măslinului, caracteristic peisagiului Greciei, revine în „Epilog”. Nikos cade asemeni unui „măslin desfășurat în soare”. Pentru a reda durerea pe care a pricinuit-o asasinatul mișelcsc al lui Beloiannis, poetul însuflește natura. Imaginea este cu adevărat impresionantă. Izvoarele, fie cât do adânci, încremenesc, pământul își oprește mersu-i („marea ...lângă coaste mai crunt s'a sfărâmat și s'a retras”).

Fără îndoială, nu poți reduce imaginea durerii la suferința — fie ea și însuflețită — a naturii.

Folosirea acestor elemente însă contribuie la îmbogățirea imaginii generale, la reliefarea ideii artistice centrale. Dealtfel, poetul a gradat aceste clemente. Primele poezii din ciclu au o mai mare sobrietate poetică, „Epilogul” însă — adevărat cânt de slavă a eroului de legendă — se distinge printr'o bogăție de elemente poetice. Capa-

citarea lui Aurel Rău de a utiliza rodnic elementele naturii pentru întregirea imaginilor sale, este însușire valoroasă. Poetul trebuie însă să-și echilibreze aceste potente. Uneori — e drept, rar — se văd pe acest plan tendințe manieriste. Fără a li se simți necesitatea, găsim de pildă în „Drumul minerilor” versuri despre natură, frânând acțiunea și îngreunând-o:

*Se varsă,
cărbunii
întruna.
Afară,
rotundă,
se urcă din pruni
și'n zare,
stă galbenă,
luna.*

•

Alături de poezii valoroase, care dovedesc talentul poetului, există în „Mesteacănul” versuri plate și cenușii precum și poezii neisbutite.

Origina lor se află în prezența unor elemente formaliste în creația poetului, în lipsa de idei care a stat la baza unor asemenea versuri. Deosebit de caracteristică din acest punct de vedere este poezia „Nimeni nu va ști.” Poetul vrea să-și cânte iubirea pentru o ființă dragă și îndepărtată. Ideia poate să fie bună. Realizarea însă, este neizbutită. Poetul se mărginește la declamarea unor locuri comune, a unor afirmații banale:

*Am jurai cândva să ne iubim,
Orice depărtare ne-ar desparte.
... Alte munci mi te-au chemat, departe
Și acum ce rar ne întâlnim!*

Lectura unor asemenea versuri banale produce o impresie penibilă, mai ales dacă te gândești că autorul lor este un poet de talent. Poezia este semnificativă pentru elementele intimiste care mai persistă încă în lirica lui Aurel Rău.

Pe o treaptă artistică asemănătoare, se află poeziile; „Ziarului Scânteia”, „Urarea 19 — Viafa Românească

mamelor din Grecia” și chiar „Mesteacănul”, poezii bătute de un patos declamatoriu, sărace în idei.

Elementele formaliste apar mai evident în unele din poeziile cuprinse în ciclul „Eliberarea Clujului”. „Seară Clujeană”, de pildă, vrea să fie un medalion evocator al eliberării Clujului. Poemul este conceput însă la o temperatură scăzută. Imaginea eliberării este înecatată în paranteze lirice de o calitate mediocră, poemul nedând glas unor sentimente adânci. Meditațiile poetului, care rătăcește împreună cu iubita sa pe străzile Clujului, nu sunt semnificative pentru sentimentele și gândurile oamenilor cărora eliberarea le-a deschis adevărate orizonturi de viață. Aurel Rău își cântă în această poezie reacții emotive, miniaturale, tipice pentru o poezie intimistă.

Prezența unor asemenea versuri în creația lui Aurel Rău trebuie să dea de gândit poetului. Numai eliberându-se de rămășițele formaliste de tip intimist și idilist, luptând pentru un bogat conținut de idei al poeziilor sale, Aurel Rău își va putea ridica nivelul creației la înălțimea posibilităților sale, care, în cele mai multe poezii, s'au concretizat devenind realități poetice depline.

•

Era fîjesc ca poezii ca acelea cuprinse în „Mesteacănul” să fie întâmpinate cu căldură și simpatie de critica noastră literară. Din păcate însă, căldura și simpatia nu sunt sinonime întotdeauna cu înțelegerea justă a problemelor. Ori tocmai aceasta se vede în cronica semnată de Dumitru Micu în „Contemporanul”.

În articol se găsesc multe observații juste, care țin în special de analiza „la text” a poeziilor. Se află însă și observații false și dăunătoare.

Aprecierile greșite ale cronicarului sunt făcute îndeosebi cu privire la personalitatea literară a lui Aurel Rău. Confuzia în aprecierea acestei probleme duce în mod

necesar la afirmații greșite, uneori absurde. Chiar dela începutul cronicii, se afirmă că volumul lui Aurel Rău, „*cu toată diversitatea tematică, permite cititorului sesizarea unor particularități artistice și a unor tendințe caracteristice creației acestui poet în plină formare*”.

Așa cum apare, din fraza citată, cronicarul socotește că diversitatea temelor, este cel puțin un impediment pentru manifestarea particularităților artistice ale poetului. Drept care subliniază cu justificată bucurie din punctul său de vedere, că în volumul lui Rău se vedește personalitatea artistică a poetului „*cu toată diversitatea tematică*” (adică, probabil, „în ciuda diversității tematice”).

În a doua coloană a articolului semnat de D. Micu se spune că „*nu vomgăsl la Aurel Rău versuri clocotitoare de patos, cu izbucniri violente de mânie și indignare, nici strigăte de entuziasm nestăpânite*”, și că aceasta ar fi caracteristic pentru poezia tânărului poet clujean.

Iată deci continuarea ideii neformulate direct, după care personalitatea implică existența unei sirgure coarde lirice, că, ceeace-l distinge pe un poet de un altul este lipsa unor anumite însușiri, pe care celălalt le-ar poseda (ar urma de altfel din aceasta asemuirea până la identitate a poezilor cu coarde lirice variate).

Dealtfel, versurile din volumul lui Aurel Rău desmint afirmația criticului. D. Micu spune că nu găsește în „Mesteacănul” „versuri clocotitoare de patos, cu izbucniri violente de mânie și indignare”. Să vedem dacă așa stau lucrurile, iată, de pildă, poezia „Defilare de 1 Mai”:

*. Dușmanu-i unu: vrea război.
Din ghiara lui mai curge sânge.
Vrei pace? Vino lângă noi/
Pacea războiul îl va'nfrânge.

Tu intră, dar, în rând, și hai,
Pe stângul bate grabnic pasul!
E Unu Mai.

De Unu Mai
Din inimă să-ți fie glasul!*

*Poftim, te uită'n preajma la!
De ce-ai rămas pierdut deodată?
Chiar de-ai străbate globul roată,
De-al flancului sfârșit n'ai da.*

Poezia aceasta se caracterizează în general prin versuri care, dacă nu clocotesc de patos, nu sunt în orice caz lipsite de el. Poetul nu își cântă discret cântecul de armindenii, ci scandează în marș hotărât.

Este izolată această izbucnire de patos a lui Aurel Rău? Nu! O dovedește „Cuvântul lui Blag Zenobie”, o reușită poezie, plină de ură împotriva dușmanilor țărănimii muncitoare, poezie străbătută de un intens fior dramatic. Despre ce este vorba în aceste versuri? Despre demascarea unui chiabur travestit în mijlocaș și care încearcă să se strecoare într'o gospodărie colectivă. S'ar putea cita poezia întregă ca grăitoare pentru tensiunea înaltă, pentru patosul versurilor, pentru mânia și indignarea țărănilor muncitori, exprimată artistic de poet. Să folosim doar câteva exemple:

*Cine ți-a ciuntit pământul,
Cine (i-a schimbat vestmântul,
Cine te-a'ndemnat — vulpoi.
Să lași urme printre noi?
Nu mai ai de azi cuvânt!
Nu mai poți fura pământ!
Nu mai cânji în gura mare!
Nu porți armă la spinare!
Nu mai calci peste vecini!
Nu sunt domni să li te'nchini!
Nu mai sânt sătenii proști!
Ia poftim să ne cunoști!*

*Frunza'n codru'ngalbeneste —
Ai să te usuci și tu!
Crezi că cioata înverzește?
Noi, ți-o spunem verde: Nu!*

Asemenea versuri se întâlnesc și în „Drumul minerilor”. Ciudat este că Dumitru Micu a analizat aceste poezii, cîl Sud versuri de un patos unit cu n.âr.ia și indig-

narea. însușiri de care tot el se îndoia puțin mai înainte:

*N'am să uit nîcîcînd, nîcîcînd
Focul ce le-a stal în gînd,
Ura ce le-a ars în ochi
In acel August flămînd!*

*Scoarță neagră'nșăngerată,
Martor ai să fi odată!
Nu s'oprește-aicia lupta,
Nu s'oprește niciodată!*

Nu sunt deasemenea lipsite de patos versurile din poezia următoare a acestui ciclu, „In abatajul patru”. Iată un singur exemplu:

*Doar singur s'aude un strîmt abataj
Cum bate la mare-adîncime.
In drumul tău, țară, primește curaj
Că lruda-i aici pentru tine!*

Cele trei cântece despre viața și moartea lui Nikos Beloiannis sunt și ele elocvente pentru patosul de caro e însuflețit adeseori versul lui Rău, elocvente pentru aceea că poetul este capabil să-și înalțe glasul cu mânie sau indignare. Poezia „Glasul lui” este în întregime grăitoare. Nici nu se putea să fie altfel. Poetul, pentru a reuși, trebuia să redea liric țaria cuvîntului de comunist. Iată și patosul și mânia în cuvîntul lui Nikos Beloiannis:

*Dorim ca mai vesele zile
Să vină în țară la noi.
Să nu rabde foame copile,
Să nu piară frații'n război.
Luptăm, pentru Grecia. Țării,
Poporului — seamă veși da!
Căci, azi ați supus acuzării
Chiar Grecia!*

dar și în cel al poetului:

*Glasul urca
Tăios, în tăcerea odăii.
Și-acum îl ascultă năuci
Se'nlunează juzii, călăii
Stau palizi cu mâna pe cruci.*

*Și iată-i, se'nșiră și pleacă.
Sentița e dată. Dușmani
Sunt toți. Peste-o oră drept plată
Slăpânii-i vor umple de bani.*

Și celelalte poezii din ciclu conțin versuri semnificative pentru laturile patetice ale versului lui Aurel Rău.

S'ar putea cita multe alte versuri din volum, care atestă și „strigătele de entuziasm nestăpănit”. Să amintim numai „Imn Patriei”, „Și iar nu se poate dormi”, etc.

Exemplele citate dovedesc că lui Aurel Rău nu îi sunt străine nici coardele mai grave și mai puternice, mai vibrante, ale lirei poetice. Încercarea de a face din Aurel Rău un poet „discret” e deci desmințită de înseși versurile lui.

Iată cum, deși însuflețit de dragoste față de creația poetică, Dumitru Micu a ajuns, practic, să minimalizeze, să-și ciuntească aprecierile despre creația unui scriitor, făcând totodată generalizări greșite.

Aici, mai trebuie adusă o precizare: D. Micu a greșit și atunci când, dornic de a defini personalitatea poetică a lui Rău, a socotit-o ca și, cum ar fi un fel de „dat” metafizic, înghețat, și nu în dezvoltare. Aurel Rău este un poet tânăr „în plină formare”, cum spune și D. Micu. Poetul este în evoluție, el își mai poate reliefa și alte trăsături ale personalității sale creatoare, el și-o poate întări, căutând și găsind laturi noi.

D. Micu apreciază greșit unele poezii ale lui A. Rău atunci când vorbește cu dispreț despre „întîlnirile idilice cu o iubită ucisă de nemți” (poezia „Amintiri”). Este un dispreț nejustificat și condamabil. O poezie care cântă iubirea poetului pentru o ființă asasinată de nemți, și ura împotriva asasinilor nu e obligatoriu să impieteze asupra imaginii eliberării. Se pare că pe cronicar îl supără „duioasele aduceri aminte”, sentimentele de tristețe sau de durere. Sunt care nelalocul lor aceste simțăminte în poezia realist-socialistă, atunci rîd prin ele autorul transmite un mesaj de idei înaintate? Desigur că nu! Dacă ar fi astfel, multe cute ale sufletului uman ar rămâne nedesvăluite și simțămintele omului ar părea mărginite.

În ceea ce privește „sentimentul duos al aducerii aminte”, care ar înlocui — după afirmația cronicarului dela „Contemporanul” — imaginea eliberării, nu poți inter-

zice unui poet de a cânta descătușarea din lanțuri și a aduce prinosul aducerii aminte făpturilor dragi căzute în luptă. Este de fapt și aceasta o latură, și nu puțin importantă, a sentimentelor omului eliberat.

Nu se poate cere omului care a pierdut ființele dragi să scoată chiote de bucurie. Ii poți cere să nu se vaote neputincios, dezarmat, ci să-i urască pe acești asasini și să lupte împotriva lor. Și acestor sentimente le-a dat glas Aurel Rău. În poezia „Amintire” e drept, ar fi putut să facă

acest lucru cu mai multă vigoare. Tendința scolastică, unită cu unele confuzii estetice, l-a condus pe critic la „rețete” literare. Acestea nu pot decât dăuna dezvoltării lui Aurel Rău. Critica literară, pentru a-și justifica și îndeplini rolul trebuie să ajute literatura în creșterea ei. Prin unele din observațiile pe care le cuprinde, cronică lui D. Micu nu face însă aceasta. „Rețetele” sunt dăunătoare poeziei autentice. Iar Aurel Rău *este* un poet autentic.

TRECUTUL CU OCHII PREZENTULUI

La 7 Noembrie 1941, în clipele când Armata Sovietică salva cultura și viitorul omenirii măcinând mașina de război hitleristă în fața Moscovei, I. V. Stalin adresa oamenilor sovietici chemarea aceea de neuitat:

„Fie ca în acest război să vă însuflețească figurile pline de bărbăție ale marilor noștri strămoși: Alexandr Nevski, Dmitri Donșcoi, Cuzma Minin, Dmitri Pojarschi, Alexandr Suvorov, Mihail Cutuzov! Fie ca steagul biruitor al marelui Lenin să vă inspire!”

Scriitorii sovietici au răspuns acestei chemări. Au apărut atunci, alături de atâtea opere ce conturau figura de o măreție morală fără seamăn a omului sovietic în Marele Război de Apărare a Patriei, un șir de mari piese și romane în care retrăiau conducători ai luptei duse în trecut de poporul rus împotriva cotropirii. Menirea lor de a servi luptei prezente era rostită răspicat.

„Am crezut în izbânda noastră chiar în cele mai grele zile din Octombrie și Noembrie 1911 _ scrie Alexei Tolstoi în autobiografia lui. Și atunci, în ziua aceea, nu departe de orașul Gorchi, pe malul Volgăi, am început c nuvelă dramatică „Ivan cel Groaznic”. Acesta a fost răspunsul meu la umilințele la care nemții mi-au supus Patria. Am rechemat la viață din neființă un suflet rus, mare și pasionat, acela al lui. Ivan cel Groaznic, ca să-mi înarmez „conștiința deslănțuită”.

\\om vedea că felul acesta de a evoca

trecutul legat de prezent și slujindu-l, ca un mijloc de seamă pentru a însufleți la luptă pe contemporani, caracterizează literatura istorică a marilor clasici. Iar după victoria clasei muncitoare, literatura istorică se dezvoltă și se transformă, găsește un răsunet mult mai larg. În aceasta perioadă de după victorie, conștiința istorică a maselor crește puternic. Oamenii care au desființat sau sunt pe cale să desființeze exploatarea și merg spre societatea fără clase, oamenii care creiază istoria într'un ritm nemaîntâlnit, realizând schimbări revoluționare în perioade de ani și de luni, sunt în stare să redea și să înțeleagă altfel și mai adânc marile fapte ale trecutului.

În ultimii ani, literatura noastră — și proza în special — s'a îmbogățit cu un șir de asemenea opere în care retrăesc oameni și fapte din trecut, sunt evocate paginile unei lupte de veacuri. De-ar fi să menționăm numai domeniul romanului, vedem că în doi-trei ani au apărut lucrări ca: „Nicoară Potcoavă”, care, împreună cu „Mitrea Cocor” și cu „Nada florilor” reprezintă încununarea creației de după 26 August a lui Mihail Sadoveanu, „Sfârșitul jalbelor” și „Mareapiegătire”, primele două cărți ale trilogiei lui Alexandru Jar, inspirate din trecutul de luptă a partidului, „/orii robilor” de V. Em. Galan, trei volume din „Lanțuri”, vastul ciclu de romane al lui Ion Pas, „Moșia oamenilor slobozi” și primul volum din „Mitruț al Joldei” de C. Ignătescu, „Răscoala ioba-

gilor" de I. D. Mușat. Deasemenea, sunt aproape de apariție alte câteva romane, dintre care „Bălcescu", povestea vieții marelui revoluționar democrat, la care lucrează Camil Petrescu. Tot astfel, în domeniul dramaturgiei și al poemului de mari proporții, au fost realizate piese ca „Bălcescu" de Camil Petrescu, „Ion Vodă cel Cumplit" de Laurențiu Fulga, „Rapso-dia țiganilor" și „Matei Millo" de Mircea Ștefănescu ori „Bălcescu" poemul lui Eugen Jebeleanu ca să cităm doar ope-rele cele mai de seamă.

Aceste opere își îndeplinesc rolul lor mobilizator și educativ în măsura în care scriitorul știe să evoce trecutul — în acelaș timp cu rigurozitate științifică și cu înflăcărea unui luptător. Din acest unghi trebuie să cercetăm noile romane istorice și problemele pe care le ridică.

În prealabil însă, trebuie făcută o precizare. Romane ori nuvele mai întinse, a căror acțiune se petrece în trecut, au apărut la noi în număr mai mare decât ceie pe care le-am menționat mai sus. În trecut se petrece și acțiunea nuvelei lui Petru Dumitriu „Bijuterii de familie" și a romanelor „Descult" sau „Dulăii" de Zaharia Staneu. Sunt acestea opere istorice?

Este evident că nu putem caracteriza o operă literară — nuvelă sau roman, poem sau piesă—drept istorică, raportând-o la cititor. Dacă am considera operă istorică descrierea unei realități care apare trecută cititorului, am ajunge la consecințe absurde. Orice operă scrisă mai de mult ar deveni istorică pentru cititorul de astăzi. „Ana Karenina", în care Lev Tolstoi a descris lumea contemporană lui, ori „Strada Lăpușcanu" de Mihail Sadoveanu ar fi opere istorice ca și „Război și pace" ori „Frații Jderi". Pe de altă parte, ceea ce ar fi roman istoric pentru cititorul de treizeci de ani, n'ar mai fi pentru cel de cincizeci.

Nici singură raportarea la scriitor nu poate da o soluție mulțumitoare. În general, autorul de romane istorice descrie o lume pe care n'a cunoscut-o personal. Dar aceasta nu constituie deloc o regulă. Romanul auto-

biografic se poate îmbina cu cel istoric. Scriitorul poate povesti întâmplări pe care le-a trăit și evoca personajii pe care le-a cunoscut, fie că folosește persoana întâia, ca I. Popov în romanul său „La capătul nopții", fie că nu. Cazul din urmă ecel din „Port-Arthur", de I. Stepanov, în care sunt povestite evenimente din războiul ruso-japonez din 1904-1905. Aceste fapte, autorul — fiul unui căpitan de marină — le-a trăit în copilărie. Dar povestirea sa n'are câtuși de puțin caracter autobiografic. Nici Popov, nici Stepanov nu se mărginesc la amintiri, ci povestind la persoana întâia ori a treia, reconstituie documentat epoca.

Romanul istoric nu poate fi definit numai prin prezența, pe primul plan, a personajilor istorice. Sfera noțiunii s'ar restrânge neîngăduit de mult. Ar rămâne deoparte multe opere însemnate din trecut — ale lui Tolstoi, Walter Scott, R. L. Stevenson, de pildă — care se ocupă de personajii imagine, puse însă în relații și dându-și contribuția la fapte, la evenimente istorice. Acelaș lucru s'ar întâmpla cu unele opere din zilele noastre, cum e de pildă „Zorii robilor", unde evocarea întâmplărilor din 1907 se face cu ajutorul unor personaje plăzmuite de scriitor.

Dar, fie că aduce în scenă personajii istorice, fie că zugrăvește trecutul prin personajii imagine, scriitorul face cunoștință cu realitatea zugrăvită sau, în cazul romanului istoric, cu punctul de pornire autobiografic, își completează cunoștințele, trece dela reminiscențe la înțelegerea trecutului în esența Lui, la înțelegerea cu rigoare științifică, prin intermediul documentului. O operă literară istorică nu poate nici trece cu vederea, nici molifica datele cu privire la evenimentele din trecut, la mentalitatea oamenilor din vremea respectivă, la detaliile de costum, decor. "Vom vedea că nu se pune problema mulțimii acestor detalii documentare, ci a selecționării lor. Dar exactitatea realistă a evocării este indispensabilă — după cum indispensabilă este și o anumită amploare a ei, faptul că nu se limitează la un sector limitat al realității trecute, ci caută să dea o viziune de ansamblu, să cuprindă fapte felurite, unificate prin sugerarea

conexiunilor și cauzelor. Aceasta nu înseamnă că numai așa denumitele fresce — de altfel impropriu denumite astfel, căci termenul acesta implică staticul — pot fi considerate drept istorice. Dar chiar când se ocupă de un sector mai limitat din realitatea trecută, scriitorul trebuie să redea fie implicit sau pe al doilea plan, ansamblul din care acest sector face parte. Într-o năvălire de Ion Pas, „Noi ia '77", drumul și faptele în război ale soldatului Grigore Ion ne fac să cunoaștem și condițiile de exploatare în care a trăit țărănimia și atitudinea aparatului de stat, ușa cum o simte, pe pielea lui, Grigore Ion.

În cadrul acestui articol nu re vom ocupa de o categorie deosebit de însemnată de noi opere istorice — romanele din trecut de luptă al partidului. Ele sunt fără îndoială romane istorice și li se aplică toate trăsăturile și problemele acestui gen. Dar, zugrăvind o nouă categorie de eroi istorici de un fel deosebit — comuniștii — „oamenii de structură deosebită" despre care vorbește I. V. Stalin, aceste romane ridică un șir de importante probleme specifice. Forme caracteristic noi îmbracă în aceste romane raportul dintre erou și masă, după cum îmbogățite sunt și trăsăturile masselor pe care comuniștii le organizează și le conduc în luptă. De aceea, această categorie de romane istorice cere să fie analizată în cadrul unui studiu separat.

În crearea romanului istoric nou, scriitorii noștri au învățat din modelul strălucit pe care îl oferă romanul istoric sovietic. Opere ca „Petru I" de Alexei Tolstoi, „Port Arthur" de Stepanov, „Stepan Razin" de S. Zlobin, „La capătul nopții" de Popov arată cece se poate realiza în evocarea trecutului prin metoda superioară de creație a realismului socialist. Vom găsi în ele răspuns la principalele probleme ce le pune literatura istorică.

Deasemeni, după cum romanul sovietic s'a dezvoltat din trunchiul viguros al romanului istoric rus, la care și-au dat contribuția uriași ai prozei ca Gogol cu „Taras Bulba", ori Tolstoi cu „Război

și pace", prozatorii noștri de astăzi duc mai departe realizări prețioase și trebuie să se sprijine pe ceea ce au creat în acest domeniu clasicii noștri.

Reîntâlnim și în romanul istoric opoziția dintre cele două literaturi existente în orice literatură. Deosebirile se regăsesc peste tot, în concepția asupra istoriei, în crearea personajilor, în veridicitatea amănuntelor, în limba povestitorului și a eroilor. Întâlnim pe de o parte evocarea istorică veridică, realistă, menită să servească la propășirea poporului pentru care scrie artistul, pe de alta refugiul în trecut și folosirea lui ca pretext pentru poziții șovine obscurantiste. Ii toate liteaturile, romanul istoric realist se dezvoltă în luptă cu operele care fac din trecut un fetiș ori îl interpretează în chip retrograd. Și Gogol, și Tolstoi și Merejovski evocă trecutul, dar ce altceva mai are comun o operă realistă, populară și patriotică ca „Taras Bulba" cu evocările misticoide, din preistorie ale lui Merejkovski?

Deasemeni, tendințele contradictorii ce s'au ciocnit în cadrul romantismului s'au manifestat și în felul opus de a trata istoria. Între piesele și romanele medievalistice ale lui Arnim și „Michae! Kohlhaas" de Kleist, distanța e aceeași ca și între generoasele chemări pentru eliberarea omului, între critica absolutismului și feudalității din romanele istorice ale lui Hugo și elogiul feudalității făcut de Vigny în drama lui „Cinq-Mars".

Aceeași evoluție, caracterizată prin lupta dintre redarea realistă și antirealistă a faptului istoric o întâlnim și în literatura noastră.

Tematica istorică domină începuturile înfloririi literaturii noastre din secolul trecut — dela piesele lui Asaki și până la marile drame ale lui Alecsandri. În teatru, în roman și în poezie, prin evocări ale trecutului, s'au pus bazele noii literaturi din veacul al XIX-lea. Să ne amintim că primul mare roman al nostru este, de fapt, un roman istoric. În 1863, Nicolae Filimon zugrăvea în „Ciocoi vechi și noi" oameni și fapte petrecute cu o jumătate de veac în urmă, în vremea lui Caragea.

Descriind ridicarea prin toate mijloacele a unui ciocoi — și, de fapt, urmărind una

din căile de dezvoltare ale burgheziei noastre, Filimon se adresa oamenilor din vremea sa — cum o arată și semnificativul său prolog. Taișul satirei sale nu lovea în trecut, ci în contemporanii lui. Intervenția plină de indignare a autorului, impresia permanentă pe care o crează de a vorbi de lucruri socotite actuale, ne fac să uităm aproape că e vorba de evocarea unei epoci anterioare celei în care scria Filimon.

Într'un articol critic din 1844, Belinschi scria: *„Istoria generală are drept sarcină să alcătuiască tabloul dezvoltării prin care omenirea a trecut din sălbăcie la starea în care o vedem astăzi. Aceasta presupune cu necesitate o legătură vie între actual și vechiul ce se pierde în noaptea timpurilor — pe scurt, presupune un fir neîntrerupt ce trece prin toate evenimentele și le leagă unul de altul, le conferă un caracter unitar de întreg”*.

În acest spirit au tratat istoria marii clesici. Nu ca un refugiu, nu ca un mijloc de a se izola de problemele contemporane, nici ca un fetiș, țelul și conținutul operei lor este, cum o afirmă toți cu mândrie, cel patriotic. Au evocat paginile glorioase ale trecutului pentru a sluji prezentul. Au căutat să aducă în lupta pentru eliberarea socială și națională stimulentele memorării actelor eroice și al biruințelor din trecut ale poporului. Așa au făcut Cârlova, Alexandrescu, Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu ori Coșbuc în poezie, Bălcescu, Negruzzi, Filimon ori Odoibtsu în proză, Hașdeu și Alecsandri în teatru.

Dela Cârlova care invoca „ruinurile” glorioase ale trecutului ca o spaimă pentru tirani și până la Coșbuc, literatura istorică stă sub semnul frazelor înflăcărate pe care le rostea Kogălniceanu în 1843, în discursul de deschidere al Academiei Mihăilene:

„Domnilor, când ași fi așa de norocit să dezvolt mai mult în inima D-voastră interesul pentru istoria patriei, m'aș fâli că am sporit în D-voastră și iubirea către patrie, și că, prin urmare, am contribuit la păstrarea naționalității; căci te poate mai mult să ne o păstreze decât această istorie,

care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce sântem, și, ca regula de trei, ne descopere și numărul necunoscut, ce avem să fim!-”

Deaceia, notele paseiste, pricinuite de descurajări momentane în lupta prezentului, au fost rare. În zdrobitoarea lor majoritate, aceste opere nu cer întoarcerea la trecut și la instituțiile lui, nu văd în trecut o soluție, ci un imbold. Evocând în accente solemne umbra lui Miicea la Cozia, Grigore Alexandrescu nu îi nici o clipă că scrie în preajma marilor schimbări pe care le ceruse și în „Anul 1841”. Alexandrescu crede în progresul obținut prin lupta poporului. În confruntarea dintre trecut și prezent, grandoea figurii lui Mircea nu-l poate face să încline spre trecut:

Au trecut vreînile-aceia, vremi de fapte strălucite.

Însă triste și amare, legi, năravuri se'ndulcesc:

Prin științe și prin arte națiile înrăți.

În gândire și în pace drutrtul slavei îl găsesc.

De pe aceleași poziții, pe care cu pasiunea luptătorului le exprimase Kogălniceanu în 1843, și-au creat operele scriitorii noștri care au adus și aduc romanului istoric cel mai bogat, mai însemnat aport. Desfășurarea istorică redată de pe pozițiile celor mulți, cu opoziția crâncenă dintre asupriți și asupritori, căldura patriotismului ce străbate prin fiecare pagină, realismul consecvent, sunt trăsături comune cărților pe care, dela „Șoimii”, primul său roman și până la „Nicoară Potcoavă”, Mihail Sadovcanu le-a consacrat vieții din trecut a poporului nostru. E firesc ca studiind diferitele aspecte ale romanului istoric să ne întoarcem adesea la modelul pe care o asemenea operă îl oferă romancierilor din zilele noastre.

Pentru a înțelege mai limpede ce ascuțime ia lupta între realism și antirealism în literatura istorică, cât de răspicat poate fi făcută să vorbească această literatură pentru progres sau reacțiune, trebuie să amintim de situația din acest punct de vedere, din literatura apusului. Și aici opoziția e izbitoare între cele două literaturi care se înfruntă în sânul fiecărei literaturi

naționale. Chemând poporal american să se ridice împotriva exploatării capitaliste, Howard Fast s'a întors spre momentele cele mai grăitoare ale luptei pentru libertate. E în zilele revoluției americane și-a ales acțiunea romanului său „Cetățeanul Tom Payne”, „Cei mândri și liberi” și „Conceput în libertate”, ori din războiul de Secesiune „Drumul libertății”. De curând a apărut „Spa* lacus”. În romanul acesta, Fast face să retrăiască cu un excepțional dramatism marea ridicare a sclavilor care, în secolul I înaintea erei noastre, a făcut să tremure Roma.

Dar literatură istorică scriu în Statele Unite și autori de felul lui Margaret Mitchel, Taylor-Caldwell, Katherine Windsor ori diverși alți comercianți de „best-sellers” (lucrări de succes comercial). După cum piese istorice a scris în Franța și Romain Rolland în al său „Teatru al Revoluției”, dar și Henry de Montclerlant, de pildă.

Un izbitor semn de regres al acestui gen în literatura decadentă este funcția directă, lățise, de refugiu, de evaziune, pe care o au operele respective. Fenomenul e general, în film, în teatru ori în roman. Asemenea unelte de evadare slujesc un scop dublu. Pe deoparte sunt menite să narcotizeze masele, să le demobilizeze dela luptă, să le distragă atenția dela uneltirile ațățătorilor la război și dela divorțul din ce în ce mai accentuat dintre prețuri și salarii. Pe linia aceasta, romanele și filmele istorice își împart rolul cu „romanele negre”, cu filmele cu gangsteri și cow-boy și cu toate celelalte produse ale culturii atlantice.

Dar în afară de rostul preparării unui soi de opium pentru exploatați, literatura și filmul istoric au menirea să calmeze foarte îndreptățitele nervozități și spaime ale exploatatorilor. Presa progresistă franceză a remarcat abundența de opere felurite — filme, piese ori romane ce se petrec în juiul anului 1900, considerat drept „vemea veche și bună”. Burghezia franceză — ca și cea a altor state — simte nevoia să poposească într'o epocă de exploatare mai „calmă”. O epocă în care să nu simtă atât de puternic cum i se scutură

pământul de sub picioare, să nu fie urmărită de coșmarul ce-l reprezintă pentru ea cifrele noului plan cincinal sovietic, marile construcții staliniste ori realizările care duc democrațiile populare spre socialism. Și atunci își recrea/ă câte un 1900 lară greve, cu trai tihnit, presărat cu agreabile adulteruri și cu chefuri la Moulins-Rouge.

Menirea evazionistă se împletește firesc, în asemenea opere, cu ignorarea totală a adevărului istoric. Exactitatea în descrierea istorico-concretă a epocii e înlocuită fie printr'o căutare de pitoresc factice și de pseudo-atmosfeia ca în „Pe aripile vântului”, fie prin disprețul total față de adevărul sau măcar verosimilul istoric, în această privință, atâția scriitori și producători de filme americane și-au câștigat o line meritată faimă de ignoranță și de incultură. Datele biografice ale personajilor istorice, trăsăturile de caracter, faptele elementare sunt schimbate, intervertite sau înlocuite fără urmă de scrupul, cu aceeași ușurința cu care „Aida” lui Verdi se cântă pe ueele scene americane transpusă din Memphis (Egipt) în Memphis (Tennessee) și din antichitate în timpul războiului de Secesiune.

Dar falsificarea istoriei nu se mărginește la amănunte și date. ci lovește în special în faptele esențiale, în raporturile de clasă, prezentându-le retrograd. „Pe aripile vântului” al lui Margaret Mitchell, zugrăvea proprietarii de sclavi din Sud într'o lumină trandafirică. Autoarea se apleca plină de nostalgie asupra traiului lor patriarhal. Fericiți, sclavii negrii formau o mare familie împreună cu stăpânii lor. Organizația de ucigași a Ku-Klux-Klanului era prezentată drept o reacție cavale-rească, de apărare a sudiștilor învinși. În sfârșit, singurul reprezentant al oamenilor din popor care, la îndemnul lui Abraham Lincoln au luptat pentru abolirea sclaviei, singurul soldat nordist din carte apărea ca o brută, ca un jefuitor. În acelaș fel, un roman interminabil ca „Amber” de K. Windsor toarnă din belșug obscenitatea pentru a ilustra o admirație

tâmpă față de tipul aristocratului trufaș și cinic.

Cea dintâi, cea mai izbitoare dintre trăsăturile noilor opere istorice este felul cum spiritul de partid, baza realismului socialist, orientează alegerea ternei și atitudinea față de faptele trecutului.

Marii scriitori clasici nu s'au întors nici ei spre trecut la întâmplare. Fie că au căutat în trecut — cum au făcut cei mai rnuți — un mijloc de îmbărbătare și un model pentru lupta prezentului, fie că au evocai: trecutul. În deosebi ca un argument pentru critica prezentului, ei au ales epocile de luptă victorioasă împotriva asupririi: vremi de „fapte strălucite”, cum scria Alexandrescu.

Cele mai de seamă opere istorice ale lui Mihail Sadoveanu se opresc asupra unor conducători ai luptei împotriva cotozirii otomane și scot în relief faptul că această luptă s'a dus cu sprijinul masselor populare, împotriva boierilor. Deaceea, Sadoveanu evocă în special vremuri ca cele, clin timpul lui Ștefan cel Mare, când țăraniii liberi reprezentau sprijinul cel mai de nădejde în lupta împotriva cotozirii, spre deosebire de boieri ca Isaia Vornicul, mereu uneltind, mereu gata să trădeze. Această epocă retrăiește cu măreție în „Frații Jderi”. Iar ecourile ei, care sporesc îndârjirea masselor în lupta lor împotriva încălcării și asupririi boierești se fac simțite și în „Neamul Șoimăreștilor”, și în „Șoimii” ori în „Vremuri de bejenie”.

Astăzi însă alegerea faptului istoric e bazată pe cunoașterea științifică a trecutului în lumina marxism-leninismului. „*Spiritul, partinic bolșevic*” — scrie criticul sovietic S. Petrov în articolul său „Romanul istoric în literatura sovietică rusă” — *presupune reflectarea trecutului de pe pozițiile „partidului poporului”. desvăluirea în primul rând a acelor trăsături și tendințe din trecut, care în dezvoltarea lor au favorizat apropierea momentului măreț al eliberării masselor muncitoare*”.

După pilda romanului istoric sovietic, scriitorii noștri se îndreaptă spre momentele nodale ale istoriei, spre marile ridicări ale celor exploatați, spre epo-

cile de luptă biruitoare împotriva asupririi naționale, spre marile transformări care au împins înainte societatea. Deaceea, momente însemnate ca răscoala țăranilor din 1907, ori ca revoluția burghezo-democratică din 1848 au atras atenția mai multor romancieri. Alegerea acestor momente nodale dă unitate unor momente și fapte variate. Îndreptându-se spre mișcarea lui Doja din veacul al XVI-lea, spre începutul secolului trecut, ori spre răscoalele dela 1888 sau 1907, scriitorii au căutat să exprime în condițiile istorice respective aceeași neîmpăcată contradicție dintre cei ce stăpâneau pământul și cei ce-l munceau.

Această unitate în varietate se desprinde deîndată dacă ne reamintim de momentele și faptele descrise în principalele romane istorice noi.

În „Nicoară Potcoavă”, Mihail Sadoveanu a pornit dela primul său roman „Șoimii”, transformându-l în întregime cu mijloacele artistice și cu înțelegerea lui Sadoveanu de astăzi.

În „Moșia oamenilor slobozi” de C. Ignătescu, faptele se petrec cu două veacuri și jumătate mai târziu. În ciclul „Lanțuri”, Ion Pas urmărește evoluția politico-socială a țării noastre, începând din a doua jumătate a veacului trecut și zugerând, pe deoparte începuturile mișcării muncitorești și creșterea mâniei și a revoltei la sate, pe de altă parte jocul politic al partidelor burgheze, dela începuturile coaliției dintre burghezie și moșierime. Insfârșit, „Zorii robilor” de V. Ea. Galan descrie câteva aspecte din 1907, în satele din jurul Pașcanilor.

Partinitatea scriitorului apare în alegerea faptelor, dar apare mai ales în poziția sa față de aceste fapte, în felul de prezentare ca și în tonul scriitorului.

„*Adresându-se istoriei. — scrie S. Petrov — scriitorul sovietic nu se deghizează în toga unui cronicar imparțial al evenimentelor, ci arată în mod conștient trecutul din perspectiva viitorului comunist spre care merge lumea.*”

Situarea hotărâtă pe pozițiile clasei muncitoare are drept rezultat posibilitatea superioară de înțelegere a fenomenului istoric și participarea caldă, pasionată a

povestitorului. Aceste opere sunt departe de tonul uscat, de proces verbal, de cronică greoaie, ale atâtor opere antirealiste. Romanticismul revoluționar — parte integrantă a realismului socialist — pătrunde în toate aceste opere, le dă patosul caracteristic. Il simțim în căldura cu care Mihail Sadoveanu urmărește calea lui Nicoară, îndărătul căruia, dând acțiunii sale putere și sens îi vedem dârji pe oamenii din popor, pe Ghiță Bot.gros, pe Ie Carainan, pe vatanamanul Agapie. Apare în dragostea cu care sunt descrise frământările, năzuințele, lupta muncitorilor din Pașcani, ori ale țăranilor din satul Robi. Apare în nota de încredere cu care, în ciuda înfrângerilor vremelnice, se încheie aceste opere.

De pe pozițiile înaintate de pe care explorează și redă trecutul, scriitorul de astăzi merge mai departe și în redarea faptelor și în interpretarea lor. Ceeace scriitorii clasici au putut cunoaște, uneori mai neprecis, cece exponenții literari ai burgheziei au ignorat sau au ascuns, este scos la iveală cu mijloacele de investigație pe care le oferă istoriografia nouă. Burghezia a căutat să acopere sub praful gros al uitării asasinatelor din 1907 și toate actele care dovedeau complicitatea sau răspunderea directă a aparatului de stat în exterminarea țăranilor. Ura și indignarea au păstrat multe din aceste fapte în amintirea poporului. Ele s'au reflectat astfel într'o serie de opere realiste apărute între cele două războaie, în „Răscoala” lui Rebreanu, în nuvelele lui V. Demetrius ori ale lui C. Visarion. Dar investigațiile făcute după 23 August, concretizate în cele trei volume de documente asupra răscoalei țăranilor din 1907, au oferit un teribil material scriitorilor de după 23 August, lui Zaharia Stancu, lui Petru Dumitriu, lui V. Em. Galan.

Pe această linie trebuie să vedem câteva din principalele lucruri noi pe care le aduc ultimele romane istorice. Ce fapte noi au știut să vadă scriitorii noștri, pe baza cărei înțelegeri mai adânci a istoriei le-au putut ei reda?

Rigoarea științifică, explicarea desfășurării istorice nu mecanic, ci sugerându-se

cauzele adânci, și interdependența fenomenelor cu ascuțimea și puterea de înțelegere pe care numai materialismul istoric o poate da, e o trăsătură de bază a noilor romane. Ceeace ele au adus adevărat, adânc și nou se explică tocmai prin folosirea consecventă a învățaturii marxist-leniniste. După cum, tot analiza arată ca principalele lor deficiențe sunt consecința unei înțelegeri simpliste și superficiale a posibilităților noi pe care marxismul le oferă scriitorului de literatură istorică.

Decadența literaturii burgheze istorice are drept consecințe afirmarea caracterului irațională! desfășurării evenimentelor. Istoria e subiectivizată, e prezentată prin prisma unor interpretări personale și divergente, ca un reflex al concepțiilor individualiste. Lion Fouchtwanger, astăzi apologet al expansiunii imperialismului american, teoretiza această poziție încă din 1935. Vorbind despre „sensul și non-sensul romanului istoric”, Feuchtwanger vedea în literatura istorică numai un prilej pentru proiectarea în trecut a interpretărilor subiective ale romancierului.

Asemenea subiectivizări ale istoriei merg mână în mână cu tendința de a prezenta desfășurarea faptelor ca un efect al hazardului pur, al ciocnirilor absurde. Te de altă parte, faptelor mărunte li se dă importanță nemăsurată, și cauze ocazionale de felul „nasului Cleopatrei” — sunt puse în locul celor adânci. Iar desfășurarea istoriei e legată de acțiunea diverselor personalități care ar fi făcut-o.

Romanul istoric de azi din apus rupe și pe această cale cu moștenirea trecutului.

Scriitorii clasici scriau desigur în limita unor condiții istorice date și a unei înțelegeri corespușătoare a istoriei. Ar fi absurd să le cerem să-și fi depășit timpul și posibilitățile de înțelegere, să le imputăm că n'au reflectat trecutul cu adâncime marxist-leninistă în niște opere scrise înainte de răspândirea marxismului și a leninismului.

Dar axându-și opera pe viața și aspirațiile masselor populare, ei au intuit adesea și au redat, fără a formula explicit, tocmai fapte văzute cu ochii acestor mase. Împotriva interpretărilor servil conformiste

ale istoriei făcute de literații oficiali ai clasei dominante. Au văzut și redat cu profunzime, chiar când în unele încercări de teoretizare au eșuat. După cum „tolstoismul” — doctrină reacționară — nu l-a împiedicat pe Iolstoi să realizeze în opera sa acea fără de pereche „oglină a revoluției ruse” de care vorbește Lenin, tot astfel paginile de teoretizare, uneori confuze și îndoelnice dintr’o evocare istorică de amploarea lui „Război și pace” nu știrbesc din forța realistă cu care în carte retracește un moment de seamă din viața unui mare popor.

Acelaș lucru se poate spune despre romanele istorice ale lui Gogol sau ale altor clasici ruși. Acelaș lucru îl regăsim în operele istorice ale scriitorilor din jurul lui 1848, ori mai târziu la Sadoveanu.

Nu există deci discontinuitate nici din punctul de vedere al înțelegerii istoriei, între literatura noastră de azi și cea realistă din trecut. Dar există un progres calitativ. Operelor, noi suntem în drept să le pretindem și îndeobște să găsim în ele o consecvență redare a faptelor printr’o concepție generală științifică. Ea are drept consecință în special prezentarea justă a maselor și a raporturilor dintre masă și personalitate, înțelegerea desfășurării istorice în lumina luptei de clasă și deci putința de a sesiza noul.

Romanul istoric nou plasează masele la locul cuvenit, îi centrul istoriei.

Făcând elogiul lui Walter Scott, Beinscln sublinia tocmai prezența maselor în operele romancierului englez. *romanele lui, mulțimile se frământă, pasiunile sunt stârnite; e o fierbere crescută din preocupări mari și mici. înalte și josnice și spiritul epocii se exprimă în toate, surprins pe viu, cu artă uimitoare.*

Deasemenea, în „Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei Românilor”, Bălcescu tocmai aceasta cerea istoriei: *„Dar ca o istorie să poată aduce foloase, nu trebuie să jie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o culoare, fără niciun adevăr local, nu trebuie să se ocupe de oare care persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțămintele și obiceiurile lui în deosebite veacuri.”*

În literatură, lucrul acesta l-au făcut în bună măsură atâția mari scriitori.

Dela cântecele haiducești ale lui Alecsandri, la romanele și nuvelele lui Minai Sadoveanu, literatura noastră trecută a stăruit asupra vieții și luptei țărănimii. În special, opera istorică a lui Sadoveanu se inspire din lupta inegală dar nespuse de îndârjită dintre boierimea hrăpăreață și țărani liberii alungați de pe pământ și transformați în iobagi.

Dar în romanele trecute masele apăreau de cele mai multe ori sporadic, ori în penumbră, ca un simplu fond, fie că erau zurgăvite suferind cu ură și mânie mocnită jaful și împilările câte unui Tuziuc sau Păturică, fie că apăreau în clocotul răzvrătirii, așa cum răsună glasul poporului în „Alexandru Lăpușneanu”, când cere capul jefuitorului Motoc.

Noul roman istoric caută să descrie direct, pe primul plan, rolul activ al maselor în făurirea istoriei. Acest loc central, și marxism-leninismul îl fundează cu rigoare științifică.

„Prin urmare — scrie I. V. Stalin în „Despre materialismul dialectic și materialismul Istoric” — istoria dezvoltării sociale este totodată istoria a înșiși producătorilor de bunuri materiale, istoria maselor celor ce muncesc, care sunt forțele fundamentale ale procesului de producție și care produc bunurile materiale necesare existenței societății.

Prin urmare, știința istoriei nu mai poate să reducă istoria evoluției sociale la acțiunile regilor și șefilor de armată, la acțiunile „cuceritorilor” și ale „subjugtorilor” de Hale, ci trebuie, înainte de toate, să se ocupe de istoria producătorilor de bunuri materiale, de istoria maselor celor ce muncesc, de istoria popoarelor.”

În unele romane, se descrie uneori viața unei colectivități restrânse. Așa sunt iobagii din „Moșia oamenilor slobozi”, caie încearcă să întemeieze o obște, sau țărani săraci din satul Robi, ridicați împotriva boierilor. Alte ori, scriitorul urmărește diferite grupuri de personaje din locuri diferite, dar reprezentând aceeași clasă, pentru a crea impresia de ridicare în masă. Astfel descrie, de pildă, Ion Pas răscoalele din 1888.

Pe o Mie sau alta, masele devin eroi ai acestor noi romane. Contradicția dintre boieri și țărani e descrisă cu toată ascutimea, cu caracterul ei ireconciliabil. Fie că e vorba de începutul secolului al XVI-lea, când țărani români și maghiari conduși de Gheorghe Doja s'au ridicat împotriva exploatareii feudale, fie de a doua jumătate a secolului al XVI-lea când Nicoară Potcoavă, fratele lui Ion Vodă, a pornit cu oastea de țărani moldoveni și cu sprijinul căzăcesc împotriva boierilor vânzători, fie în sfârșit că ne aflăm în preajma lui 1907, aceeași prăpastie desparte pe boieri de țărani. Ura țaranului față de jefuitorul său pătrunde în tot ce spune și gândește, se exprimă în cântec și în cimitură. În „Nicoară Potcoavă”, stând de vorbă în casa lui Lubiș-Filosof, căpitanul Petrea și diacul Radu — credincioșii însoțitori ai lui Nicoară — amintesc zicători cunoscute despre firea și năravurile boierilor:

„In răstimpul ce-a urma, diacul Radu, a rostit încet vorbe vechi din țara sa:

*Cine seamănă vânt culege furtună...
Lăcomia, boală nebună...
Boieru-i tulpină fără de rădăcină...”*

Unchiașul Petrea a deschis ochii. A mormăit și el: Unde s'a adăpat boierul, ră-mâne otrăvit izvorul”.

Ridicarea dealungul anilor, din ce în ce mai înverșunată, mai largă, a acestor mase de țărani e scoasă la iveală în cele mai multe dintre noile romane istorice. Marea răscoală a țaranilor pe care a condus-o Gheorghe Doja în veacul al XVI-lea e povestită, — însă după cum vom vedea, cu greșeli serioase în înțelegerea și redarea fenomenului istoric — în romanul „Răscoala iobagilor” de I. D. Mușat. Răscoala țaranilor din 1888 stă în centrul acțiunii celui de-al treilea volum din „Lanțuri” de Ion Pas. Ecouri ale acestei răscoale pătrund în viața adolescentului din „Nada florilor” de Mihail Sadoveanu. În timpul marilor răscoale din 1907 se situează și acțiunea din „Zorii robilor” și în cadrul aceleași epoci se petrec și întâmplările a două importante lucrări ce nu pot fi totuși

considerate propriu zis istorico: „Desculț”, în prima sa parte, și „Bijuterii de familie”.

Istoria dezvoltării sociale fiind istoria a înșiși producătorilor de bunuri, condițiile concrete de viață și muncă a acestor producători trebuie să fie bogat și esențial zugrăvite.

Lucrul acesta trebuie înțeles clar, căci aplicarea sa mecanică ar duce la excese cu efect contrar. Nu e vorba ca romanele istorice să se transforme în lucrări de istorie economică. Romanul sau nuvela L-torică sunt în primul rând roman sau nuvelă, reflectă realitatea sub forma specifică a artei, prin personajii puse în anumite situații. Vom vedea îndată că documentul ca atare, nu-și are locul în opera literară decât atunci când e legat, și cerut de o intenție artistică.

Dar nu putem spune că am cunoscut pe oamenii trecutului dacă știm despre ei doar diverse amănunte de costum, decor, limbaj și ignorăm dacă și în ce condiții munceau, dacă exploatau sau erau exploatați.

Așa au făcut scriitorii clasici. Se cunoaște descrierea cutremurătoare pe care o face Filimon diferitelor procedee folosite de arendași ori zapcii pentru a face pe țărani să plătească birurile întreit și împătrit. Arhimandritul care are „opt ții-toare în casă” și nenorocește pe tot anul câte douăzeci, tieizeci de fete, **„bieților oameni din satele mănăstirii le ia și cenușa din vatră'ti spânurade picioareși le dă fum ca la vulpi, apii a.-ătându-le gârbaciul cu douăsprezece sfârcuri de plumb, le zice: „Scoate bani, afurisi țaran, că ți crap pielea cu gârbaciul acest”.** Iar când Păturică este trimis de Tuzluc pe la moșiile acestuia — prilej de grase plocoane pentru ciocoi — află din gura țaranilor cuin storcea arendașul bani dela țărani, înjugându-i ca pe vite, spânzurându-i cu capul în jos și afumându-i cu fum de ardei.

Când abatele de Marenne, însoțit de beizadeaua Alecu Russo, trec Șiretul și pătrund mai adânc în pământul Moldovei, întâlnesc pe „autohtoni”. Le iese în cale **„o ființă în zdrențe... înarmată c un par rupt din lăstarii de-aproape”.** E un țaran

dintr'un sat prădat, pare-sc, de oamenii stăpânirii. „*Ami socot c'uu fost oamenii stăpânirii car: umpluse beciul. Acu-i săptă-mâna, nc-au luat vilele. Și, sculându-se salul, s'au bătut cu ci. Așa că ne-au zdrobit și ne-au tăiat prădându-ne*”.

Dar după cum lupta declasa edescrisăde noii romancieri istorici mai adâncit, în complexitatea aspectelor și caracterul ei implacabil, tot astfel — și ca o consecință — condițiile muncii și exploatării sunt mai puternic accentuate, devin o preocupare centrală a romancierului. În „Moșia oamenilor slobozi”, boierii evgheniți dela începutul secolului trecut trăiesc, chiar în timpul surghiunului lor la mănăstire, în petreceri și desfătare. Dună ospete, în vreme ce bătrânii joacă stos și beau, tineretul dănuiește polca, cracoviaca și valsul de curând intrat la modă, tea și el vârtos și ae împrăștie perechi-perechi în întunericul prielnic al grădinii. Când pe dinaintea boierilor sau odraslelor lor cutează să treacă vreun țaran hrănit cu cir de mămligă și ținut în frâu de harapnicul vătafului, domnii întorc capul cu scârbă.

La un veac depărtare, boierii s'au rafinat. În „Zorii robilor” bețiile dela castelul prințesei Moruzzi, sau al lui Istrale Zvorișteanu au loc presărate fiind cu conversație franțuzită. Țăranii din satul Robi sunt măcinați însă de foame și pelagră, tot ca și clăcașii mănăstirești. În locul harapnicului mănuit de vătaf, de slujbașii agiei, proprietarii au la dispoziție un aparat de stat mai complex, care cuprinde și pe jandarmii satelor și justiția reprezentată de magistrați ca procurorul Tufescu și la nevoie armata, silită cu pistolul să tragă.

Exploatarea intensificată pe care o aduce desvoltarea capitalismului e zugrăvită în „Lanțuri”, în paginile care înfăți-

șează munca pe șantierul și fabricile ce se ridicau, din ce în ce mai numeroase.

Iată cum muncesc oamenii pe șantierul de căi ferate Strussberg, acea vastă escrocherie financiară din care și-au luat partea guvernării timpului și în primul rând Carol I:

„*Munca începea înainte de luminatul zorilor și se oprea când întunericul intra bine în ochi. Se oprea cam o jumătate de ceas și la mijlocul zilei, pentru mâncare. Avea fiecare strachina lui și o lingură de lemn, pe care le păstra în traista sa cu bulendre. Traista era lăsată pe marginea șanțului, sub ochii stăpânului ei, să nu i-o fure altul, ori să arunce peste ea, fără vrere, pământ și bolovani. Scoțând din ea seara strachina de pământ și. lingura, omul se slujea de traistă ca de pernă.*”

Ca la o jumătate de kilometru din loc în loc, se aflau șoproanele sub care bucătarii fierbeau în cazane m.ari ciorbele și făceau mămligile. În cuptoare de pământ ca acelea pentru cărămizi, se coceau uneori pâini din făină de seară amestecată cu țărățe sau cu mălai. Pâinea ieșea câteodată crudă, iar altădată arsă”.

Deasemeni fără a intra în complicate descrieri de procese tehnice — fără a se transforma într'o istorie a tehnicii — romanul istoric câștigă în culoare și în semnificație dacă autorul știe să ne redea concret momente din evoluția forțelor de producție. Așa face Alexei Tolstoi care își plimbă cititorul, alături de Petru I, pe șantierul naval dela Voronej. Din acest punct de vedere este un merit al romanului lui I. D. Mușat „Răscoala iobagilor”—deși și aici păcătuiește uneori printr'an exces de detalii inutile — că zugrăvește minuțios viața burgheziei epocii, cu speculațiile ei comerciale, cu concurența dintre negustorii locali și marile întreprinderi comerciale-bancare ca Fugger-ii. Deasemeni, în „Moșia oamenilor slobozi” de C. Ignătescu, un amănunt cum e descrierea negoțului cu păcură făcută în târgul dela Câmpina, contribuie la fixarea momentului.

•

Înțelegerea științifică, adâncită, a faptelor istorice se manifestă după cum am văzut. În centrarea operelor în jurul mas-

selor, subiectul și creatorul istoriei. Lupta aceasta e văzută în dinamica ei, sub impulsul forței motrice fundamentale — a luptei de clasă. Pe această cale, fără a pretinde că „au descoperit” lupta de clasă, care se reflectă cu necesitate în orice operă realistă, ceea ce aduc nou actualele romane istorice e prezentarea cât mai precisă, mai adâncită, a poziției claselor în luptă și a raporturilor de forță dintre ele, într-o anumită perioadă istorică.

Tocmai pentru că n'au putut avea o înțelegere cu adevărat științifică a istoriei, în operele realiștilor critici au existat lipsuri parțiale și confuzii în zugrăvirea luptei de clasă. „Ciocoi vechi și noi” ai lui Filimon cuprinde unele pagini care, prin tonul lor romanțios, contrastează cu acuitatea realistă a romanului. Marea boierime din timpul lui Caragea e descrisă necruțător prin Andronache Tuzluc și alții. Dar în fața ridicării unei clase reprezentate de diverși Dinu Păturică, Filimon a căutat soluția într-o imaginară figură de boier patriarhal și plin de virtuți. Asemenea figuri, viața nu le oferea ca reprezentative. De aici contrastul dintre relief, puterea de viață cu care sunt creați Tuzluc sau Păturică și convenționalul palid ce se desprinde din descrierea banului O.

Acestei înțelegeri științifice a raporturilor dintre clase în luptă într'un anumit moment istoric i se datoresc aspectele noi sau accentuarea și limpezirea unor fapte mai de mult percepute pe care le găsim în literatura istorică de astăzi. Astfel, noile romane zugrăvesc conținutul precis al unei tormule cunoscute, ilustrând ce odioasă realitate e desenată prin cuvintele „coaliția burghezo-nioșierească”. E iarăși un aspect care în literatura trecutului a fost sesizat doar de unii din marii noștri realiști, de Caragiale în special. Dimpotrivă, chiar la scriitorii de frunte a dăinuit iluzia pornită dela Filimon și Alecsandri, a unei deosebiri între boieri și ciocoi. Complicitatea celor două clase exploatoare e ilustrată — așa cum o cere adevărul istoric — de toate noile romane care descriu perioada de după răsturnarea lui Cuza și de după coaliția politică dela Mazur Pașa. Pe prințul Sutu,

bogatul moșier plin de morgă aristocratică, cu salonul lui exclusiv, îl leagă aceleași interese de „proprietar” cu arendașul Aristică, ajuns ministru liberal, ori cu chiaburul Neagu Cioară, fostul vătaf al muncitorilor dela Strussberg („Lanțuri”).

Mai sfidătoare și cu înțeles limpede a fost împăcarea din 1107. Când și ridicarea țăranilor a fost mai întinsă, mai dârză, și represiunea mai sălbatică. În noile romane istorice, această solidarizare a exploataților apare expresivă, dar mai mult prin aspecte marginase. Pe moșierii și negustorii din Pașcani îi vedem în „Zorii robilor” defilând prin biroul lui Jorj Măiiescu, șeful de gară și solicitând serviciile de slugă devotată ale acestuia ca să poată fugi mai repede de mânia țăranilor. Dar în literatura istorică din ultimii ani, neexistând un roman larg al lui 1007, care să-i cuprindă evenimentele sub toate aspectele principale, nu avem descrisă scena aceea din parlament cu îmbrățișările și lacrimile frunțașilor conservatori și liberali, scenă cu valoare simbolică pentru coaliție, despre care au scris pagini de neuitat Caragiale în „1907 din primăvară până'n toamnă” sau Reheanu în „Răs-coala”.

Încă insuficient e deasemeni desvăluit în aceste romane rolul monarhiei, patroana regimului. În „Lanțuri” există un șir de scene, în care ? descrie „marele farsor”, „regele avar”, cum l-au caracterizat doi dintre marii noștri clasici. Ciclul „Lanțuri” începe tocmai cu sosirea în țară a lui Carol de Hohenzollern, portit, dur, posac, spre o afacere pe care o bănuia mănoasă:

„farcl trecea în gnana telegarilor mânați de surugii cu veșminte încărcate de găitane și cu harapnice în mâini. Plesneau din harapnice, răcnind la cai și răcnind la mulțimea care străjuia șanțurile — să se dea mai deoparte. Oamenii l'au văzut ca într'o părere, între doi sjetnici, pe aceștia rotojei și bărboși, pe el pipiriu, negr'cios, cu obrajii umbriți de barbete, cu ochii sfredelitori și mici. Nu se uita în dreapta, nu se uita în siringa. Pană nu vedea pe niineni și n'auzea strigările”.

Alte pagini ale romanului întregesc portretul reliefat al regelui, duritatea lui de ofițer prusac, interesul exclusiv pentru

afaceri, legăturile cu nevestele și fetele din high-life, măgulite de această favoare regală.

În „Zorii robilor” e redat indirect un alt aspect — dependența monarhiei de marea finanța imperialistă.

'Iotuși, față de rolul de arbitru al coaliției, față de complicitatea monarhiei la tot jocul politic abject, la toate marile afaceri și la represuniile sângeroase, aceste aspecte fragmentare cuprind prea puțin din realitate. Lipsește încă oglindirea unor momente ca cele din preajma și din timpul primului război imperialist, cu amestecul încălcii, de intrigi, spionaj și afaceri veroase. Așteptăm dela scriitorii noștri romane istorice în care demascarea dinastiei și a rolului ei odios să fie făcută cu ascuțimea pe care au dovedit-o în condițiile istorice respective — scriitorii clasici.

Un alt sir de fapte ale isteriei noastre, ascuns cu grije în trecut, își găsește astăzi locul cuvenit în istoriografia și în literatura istorică. Încă dela sfârșitul veacului trecut, partidele politice de guvernământ, care se supralicitau în a vinde țara capitalului străin, au încercat să acopere fapte istorice însemnate care dovedeau permanența și trăinicia prieteniei româno-ruse. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, această prohibiție s'a intensificat, a devenit un aspect al campaniei generale anti-sovietice. Slugi supuse ale imperialismului, guvernele național-tărăniste ori liberale căutau fără succes să ațâțe ura masselor împotriva poporului sovietic. Erau bune pentru aceasta orice mijloace și falsificarea istoriei era folosită alături de campania permanentă de ațâțări și de minciuni abjecte care își avea zilnic coloanele rezervate în toate publicațiile burgeze.

Vecinătatea unui mare popor cu o cultură străveche și excepțional de bogată, cu tradiții strălucite în lupta împotriva cotropitorilor și asupritorilor a lăsat pe toate tărâmurile o dără luminoasă în viața poporului nostru. Această înrăurire însemnată a apărut în opera scriitorilor clasici, la Donici, Aiecsandri și Odobescu. la Negruzzii, ori Sadoveanu. În noua literatură istorică e redată tocmai continui-

tatea acestei prietenii, influența ei bine-făcătoare.

Când Nicoară Potcoavă pornește să-și răzbune fratele ucis prin trădare boierească, găsește ca și Ion Vodă, sprijin militar și prietenie frățească la vitejii cazaci zaporojeni. 'I răind și luptând alături de ei, cei trei frați Ion, Nicoară și Alexandru, au învățat să-i cunoască și să le prețuiască nestinsa dragoste de libertate, vitejia Iară de pereche, credința în prietenie. Și cu ajutorul cazacilor conduși, de hatmanul Costandie Șah, cu sfaturile și cu virtutea hatmanului Elizei Pokofilo, izbuteste Nicoară să frângă ostile turcești și pe oamenii lui Petru Schiopu și să ocupe tronul.

„Noi la '77”, nuvela lui Ion Pas, evocă un alt moment al frăției de arme româno-ruse. Cu ajutorul ostașilor ruși, poporul nostru și-a cucerit independența de stat, în 1877. Dai roadele războiului pe care cei mulți l-au câștigat cu sângele, munca și puținele lor bunuri le-au fost smulse de stăpânitori. Cu fapta eroică a lui Grigore Ion se va împăuna ofițerul care l-a lovit mai înainte și care astfel, își va spori galoanele. Grigore Ion va rămâne flămând și revoltat. Cu soldații ruși s'a înțeles frățește. Ofițerii și stăpânitorii s'au dovedit dușmanii lui de moarte.

Căad asupra organizațiilor muncitorești ce începeau să se refacă de pe urma trădării generoșilor se abăteau diferiți pescuitori în apă tulbure de felul lui Mirel Pascu, care încercau să-i amețească cu făgădueli și să-i recruteze pentru partidele burgeze, forța revoluționară a masselor era întărită de exemplul primei revoluții ruso. Pe muncitorii revoluționari ca Petrescu sau Ion Oana îi vedem în „Zorii robilor” ajutând, la salvarea unui marinar de pe Potemkinși învățând dela el singura cale de eliberare a muncitorimii, aceea a organizării și a luptei revoluționare. Tot din convorbirea cu marinarul rus, află țăranul Gheorghe Dima despre marea ridicare a poporului rus pentru libertate. Și e mișcător și cu adânc înțeles felul cum numele conducătorilor răscoalei de pe Potemkin — schimbate pe înțelesul țărănilor — pătrund până în casele din satul Robi și duc acolo nădejde și lumină.

„Copilul cel mai mic al lui Moș Angkel

Graaic din Robi, poezie în limba lui despre întâmplările nemaipomenite din vremea când doi corăbieri, Văculiciuc și Mătușica, s'au dus /ieste țări și ape multe să-l înfrunte pe împăratul Necalae cel Rău".

Problema sesizării noului în evocarea istorică e de fapt un aspect din marea problemă a tipicului.

Cercetând o epocă istorică, scriitorul e pus în fața unei multiplicități de fapte felurite, a căror semnificație și importanță trebuie să știe s'o ierarhizeze. Această ierarhizare el nu trebuie s'o facă mecanic, statistic și nici arbitrar, cum făceau unii autori de romane din trecut care modificau istoria după plac. Capacitatea de a surprinde ceea ce într'o epocă anumită constituie noul, este deci legată de înțelegerea partinică și științifică a trecutului, de puterea de a sesiza esența forței sociale respective.

Pe această cale aspectul cu adevărat nou în romanele istorice care descriu epoca de după 1860-70 este desvoirea și lupta clasei muncitoare. De aici și locul corespunzător pe care-l ocupă într'o evocare ca cea din ciclul „Lanțuri”.

Ion Pas știe să arate cum revolta mocnită începea să ia forme organizate, cuprinzând rând pe rând muncitorii dela Strussherg, apoi pe cei dela Vulcan, Lemetru sau cei care se adunau la „Cercul de studii sociale”. Acolo, de pe atunci, din jurul anului 1880, se separau net pozițiile. De o parte sunt cei pentru care cercul, cu discuțiile încă vagi duse în cadrul lui înseamnă o problemă de viață, cei care caută calea eliberării, muncitori ca Ghiță Brebu ori Olteescu. Ei vorbesc puțin, dar la manifestații dau piept cu poliția. Pe de altă parte, tineri de familie, de felul lui Alecu Radovici, monofolizează tribuna cercului pentru lungi și sonore discursuri, cu fraze complicate și greu de priceput de alde Brebu, dar nu se îndură să se despartă de fabelurile de acasă. La „Cercul de studii socialo”, Alecu Radovici a pus intendent pe un servitor din casa părintească. Calea viitoare a tinerilor generoși e astfel dela început trasată.

Mai izbitor încă se vede această putere

de a sesiza noul în „Zorii robilor”. Romanul lui V. Era. Galan descrie câteva episoade din răscoala țăranilor din 1907. Din vastul material de fapte ale acestui eveniment de seamă, Galan a ales un grup, care statistic poate părea neînsemnat. Lupta clasei muncitoare se afla atunci într'o perioadă de regrupare. După „trădarea generoșilor”, sub impulsul puternic al influenței primei revoluții ruse mișcarea muncitorească se reorganiza. În aceste împrejurări, „Proletariatul' din l'omânia, tânăr, cu o conștiință de clasă slab dezvoltată, lipsit de un partid politic revoluționar cu o ideologie marxistă, uu putea uni lupta sa împotriva exploatării capitaliste cu lupta țăranimii”, scrie tovarășul Gli. Gheorghiu-Dej. Împotriva conducătorilor care, urmând exemplul social-democrației apusene, ignorau și disprețuiau posibilitățile revoluționare ale țăranimii, simpatia masselor muncitorești față de ridicarea exploataților dela sate s'a manifestat cu putere în special în câteva locuri. La Pașcani sau Galați, în Valea Prahovei, muncitorii au sprijinit și s'au încolonat în fruntea țăranilor.

E totuși vădit, că luând drept temă a romanului său înjgheburile legăturilor dintre muncitorii feroviari din Pașcani și țăranii din Robi, îndrumarea pe care țăranii au primit-o din părea muncitorilor socialiști și acțiunea întreprinsă de muncitori pentru a-i elibera pe țăranii arestați, V. Em. Galan a știut să sesizeze cu adevărat noul, faptul cu perspectivă de creștere care reflectă tendința forței sociale respective, a desfășurării istorice. Aceste începuturi firave ale alianței dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare prevesteau un fapt istoric de importanță covârșitoare, care avea să fie desăvârșit în zilele noastre.

Capacitatea de a sesiza și descrie noul face să se intensifice optimismul adânc ce se desprinde din aceste romane istorice noi și dă un conținut precis noțiunii de progres.

Încrederea în forțele poporului, caro străbate și dă viață celor mai bune opere istorice clasice, naște tocmai acest optimism. Înfrângerile sunt vremelnice, poporul însă e permanent și lupta pentru libertate continuă. După ce a fost din nou încălcat de boierul Orheianu, după ce și-a dat sea

ma cât prețuiește recunoștința boierilor și dragostea odraslelor lor, Tudor Șoimaru se pune în fruntea răzeșilor și se răzbună crunt, dând foc conacului și trecând cu plugul peste locul unde fusese înălțat. Citiitorul știe că fapta aceasta nu poate însemna victoria definitivă a lui Tudor Șoimaru, dar încheierea pe tonul major al luptei și al răzbunării asuprașilor dă romanului hotărîre și lumină.

Acest optimism e mai precis fundat în cărțile noi, care descriu începuturile de organizare ale proletariatului. În romanul contemporan, consacrat epocii dintre 1870-1927, scriitorii ca V. Em. Galan sau Ion Pas știu să scoată în relief că, în o dăile acelea străme și sărace de club muncitoresc, o avangardă încă puțin, numeroasă prevestea marea izbândă de astăzi. În ciuda băjbăelilor ideologice, în ciuda burghezilor carierişti cocoțați la tribune, personajii ca Petrescu ori Roman Lupu din „Zorii robilor”, ca Ghiță Brebu sau Olcescu din „Lanțuri” prevestesc victoria de mai târziu.

Greșita înțelegere a condițiilor istorice și a raporturilor de clasă într'o anumită epocă și deci incapacitatea de a surprinde cu adevărat noul, a pricinuit deficiențele principale a două dintre romanele istorice scrise în ultimii ani.

Cel mai flagrant caz do prezentare falsă a raporturilor de clasă apare, cu toate consecințele sale, într'o evocare a luptei iobagilor în veacul al XVI-lea. Propunându-și să evoce **răscoala țăranilor** din Ardeal conduși de Gheorghe Doja, scriitorul I. D. Mușat și-a centrat totuși cartea pe viața burgurilor ardeleni din secolul al XVI-lea. Mișcarea țăranilor și figura lui Doja sunt prezentate șters, palid, conflictul pare a se contura în special între nobilime și burghezie.

Cartea aceasta, care se intitulează „Răscoala iobagilor”, desrinite prin conținutul ei amândouă noțiunile cuprinse în titlu. Despre condițiunile de viață ale iobagilor se vorbește destul de puțin și într'un mod enumerativ. Scriitorul se mulțumește din când în când să redea pe un ton de proces-verbal condițiile do viață ale iobagilor, fără ca acestea să devină efectiv un factor de bază în acțiunea romanului. „Nu era

nicio cale de scăpare din iobăgie, dreptul de strămutare fusese abolit. Omul rămânea legat pământului, domeniului, legat de seniorul al cărui iobag era”. Mai departe: „Prigoana împotriva iobagilor lua forme nemaiîntâlnite în istorie. Cetele magnașilor culreerău satele pârjolate și orășelele. ' Iobăgimea sângera din greu. În decurs de o lună, șaptezeci de mii de iobagi și muncitori din orașe fwă dați morții celei mai barbare”. În^ acest fel sec și expozitiv sunt înfățișate detaliile legate de viața iobagilor. Scriitorul își consacră acțiunea în majoritatea cazurilor intrigilor dela curtea regelui Laszlo sau Zapolia, conflictului dintre Zapolia și Werhinczi.

Răscoala e descrisă în ultimele două capitole. Isbucnirii, creșterii și înfrângerii ei, autorul îi consacră doar șaizeci din cele patrusute cincizeci de pagini ale romanului. Din defectuoasa **coordonare** a faptelor, răscoala pare a fi pusă în legătură mai curând cu efectele reformei monetare făcute de regele Laszlo. Desfășurarea ei, succesele obținute prin eroismul maselor care au făcut să tremure nobilimea, sunt iarăși prezentate palid — indirect, sau doar enunțativ.

Această greșeală fundamentală în concepția romanului, care nu se centrează de fapt în jurul maselor și nu știe să vadă raportul real dintre erou și masse, se restrânge, după cum vom vedea, într'o serie de deficiențe importante care ating în special realizarea personajului principal și compoziția romanului.

O greșală de concepție găsim și în romanul lui C. Ignătescu „Moșia oamenilor slobozi”^ Faptele relatate acolo sunt justificate istoric și documentarea scriitorului este vizibil temeinică. Obștii devălmașe întârziate au mai existat în perioada zugrăvită — începutul secolului al XIX-lea. Dar greșit este rolul atribuit acestui **fel de obște** în acțiunea romanului. La începutul veacului trecut, în condițiile destrămării feudalismului, asemenea obști reprezentau **resturi răzlețe** ale unei forme de proprietate depășite. Romancierul însă prezintă acest stadiu de evoluție, inferior chiar feudalismului, ca o soluție în lupta dusă împotriva exploatării **feudale**. **Viața**

în cadrul „Moșiei oamenilor slobozi” e prezentată paiadisiac, ca într'un fel de insulă cu Robinsoni care, în plus, își pot desface și produsele pe piață. Nici C. Ignătescu nu reușește să arate că o asemenea încercare a iobagilor de a se salva reîntorcându-se la o formă de proprietate depășită era istoricește imposibilă. Răspunderea eșecului „oamenilor slobozi” pare atribuită în special trădării boierului Toderiță. Deaceea, eu tot remarcabilul, talent de povestitor al lui C. Ignătescu, cu toată precizia observației, greșeala de concepție se restrânge po de o parte asupra creării personajilor, pe de alta face ca cititorul să simtă alternarea între două metode literare opuse. Pagini de viguros realism alternează cu altele ce par desprinse dintr'un roman utopic, cu accente de romantism minor (Idila Sultanei cu căpitantul Radu, etc.)

Axându-și romanele pe personajul central al istoriei — masele poDulare — noul roman istoric este astfel în stare să creeze adevărați eroi. Nu supraoameni nietzscheeni, nici făuritori solitari ai istoriei, așa cum i-a plâsmuit idealismul lui Carlyle, ci eroi veridici.

În literatura populară, firește, pe linii mai largi și fără precizia pe care o aduce înțelegerea științifică a istoriei, astfel sunt zugrăviți eroii baladelor. HiperboUzarea însușirilor unor haiduci cari sar ziduri de temnițe, înalte de câțiva stânjeni și împrăstie putere ba chiar osti întregi, nu-i transformă în luptători izolați. Epica populară subliniază mereu și cauzele pentru care haiducii, iau calea codrului și țelul ce-l urmăresc — „să facă dreptate în țară” — și legăturile lor permanente cu cei din sânul căroră și pentru care s'au ridicat.

În balada populară nici. alegerea personajului nu e făcută la întâmplare. Memoria poporului păstrează cu dragoste în cântecul bătrânesc pe cei care s'au pus în fruntea luptei sale pentru libertate, sau înfierează pe împilatori și pe trădători. Și din acest punct de vedere, anti-realismul înseamnă ruperea oricărei legături cu adevăratul conținut al folclorului — deși literatura istorică cu tendințe tra-

diționaliste și șovine pasfișează uneori balada populară, denaturând-o.

Departee de a nega rolul marilor personalități, marxismul dă singura interpretare științifică, dialectică, a raportului dintre aceste personalități și masse.

„Nu eroii fac istoria, ci istoria îi face pe eroi, prin urmare nu eroii creiază poporul, ci poporul crează pe eroi și împinge înainte istoria. Eroii, personalitățile de. seama pot juca un rol însemnai în viața societății numai în măsura în care înțeleg just condițiile de clesvoltare ale societății, în măsura în care înțeleg cum trebuie să fie schimbate acestea într'altel mai bune. Eroii, personalitățile de seamă se pot pomeni în situația unor oameni ratați, ridicoli și inutili, dacă nu știu să înțeleagă în mod just condițiile de deseoltare ale societății și încep să se împotrivească necesităților istorice ale societății, crezându-sc „făuritori” ai istoriei.”)

Tocmai neînțelegerea acestui raport între erou și masse c vizibilă în „Răscoala iobagilor”. Deaceea, figura lui GheorgheDoja e minimalizată și inconsistentă. Deși e pomenit pe un număr relativ mare de pagini, Doja rămâne o figură ștearsă și neunitară, are incomparabil mai puțin relief decât abilul cancelar Martinuzzi, poate chiar și decât picherul Klepka, figură de al doilea plan. În prea puține pagini Doja apare ca un adevărat conducător de masse. Nici situația în care e descris la începutul cărții, ca mercenar al meșteșugarilor din Cluj, nici resemnarea cu care suferă răzbunarea nobililor, nu contribue la crearea unei figuri de conducătoral luptei masselor. Prezentat în mare măsură desprins de iobagi — care artisticește, adică introduși în acțiune, sunt prea puțin prezenți în carte — Doja rămâne neconturat și deci inexact redat, străin de realitatea istorică.

Numai literatura istorică care știe să înțeleagă acest raport între individ și masse poate prezenta adevărații eroi. adică personalitățile puternice, care își. trag forța tocmai din contactul cu masele și din faptul că nu se imn în mod absurd deacurmezișul forțelor care împing îna-

*) Cursul scurt de Istorie al Partidului Comunist (b) al U. R. S. S.

în te societatea, ci dimpotrivă știu să acționeze în sensul dezvoltării economice a societății.

Așa apare figura lui Petru I din marele roman al lui Alexei Tolstoi. Petru e mare, căci știe să acționeze cu extraordinară energie pentru a dezvolta forțele sociale, în acel moment progresiste. Căutând talentul și puterea de muncă acolo unde ele se găseau într'adevăr, el se înconjoară cu oameni ridicați din popor cum e Menșicov, băiatul pe care l-a întâlnit vânzând plăcinte pe stradă. Petru știe să descopere în Andrei Golcbov, băiețandru, flămând, pe artistul minunat înzestrat,

Luminarea acestui raport dintre eroi și mase nu numai că nu știrbește din măreția personalităților însemnate, ci dimpotrivă o accentuează. Departe de a concepe pe eroi în mod mecanic, de a vedea determinismul într'un singur sens și de a-i descrie ca pe niște simple produse pasive ale condițiilor social-istorice, marxismul subliniază acțiunea reciprocă și rolul creator al eroilor. Acționând în sensul dezvoltării istorice ei contribuie activ la această dezvoltare.

Astfel, literatura realismului socialist este astăzi singura în stare să descrie eroi. Sub acțiunea distrugătoare a decadentismului în literatura imperialistă, se observă disolvarea noțiunii de erou ca și a noțiunii de om. Scriitorii decadenți ai apusului nici nu vor, nici nu pot să conceapă măreția unei personalități creatoare.

Piesele istorice ale unui Albert Camus, de pildă, servesc la proiectarea pe fondul trecutului a unei problematice și a unei concepții sălbatic antiumaniste, în care omul e prezentat ca un conglomerat de instincte și ca un obiect pasiv al „neliniștei existenței”, al „jocului absurd al hazardului”.

Literatura decadentă își caută în istorie eroi după chipul și asemănarea clasei și sistemului pe care le exprimă. Se îndreaptă spre figurile cele mai tulburi ale istoriei și romantează viața câte unui agent al „Intelligence Service-ului”, cum a fost colonelul Lawrence. Uneori, dacă ai schimba costumul acestor personaje „istorice”, dacă le-ai modifica ușor limbajul și le-ai așeza

revolveml în buzunarul special dela haină, ai obține gangsteri perfect asemănători,

Prezentând eroul istoric în raportul dialectic cu masele din care își trage forțele și pe care le conduce în sensul desfășurării forțelor progresiste, scriitorul trebuie să evite ispita neștiințifică de a-l „înfrumuseța”, de a-l face să gândească și să acționeze anacronic. E necesar ca scriitorul să aleagă și să creeze personajii care întrunesc în ele trăsăturile cele mai înaintate pentru vremea lor. Tocmai prin asemenea personaje, se țese firul neîntrerupt care leagă trecutul de prezent, însușirile acestor personaje le apropie de forțele înaintate ale lumii noastre. Figuri pline de măreție, ele devin apropiate și dragi cititorilor, devin modele de dragoste pentru popor și de energie în luptă. Tocmai printr'un asemenea personajiu își realizează romanul istoric înalta sa menire de a educa masele largi de cititori și în special tineretul în spiritul patriotismului înflăcărat.

Dar, departe de a îmbogăți personajul, atribuirea de cuvinte și fapte care depășesc gradul de înțelegere al epocii, sărăcește artistic și coboară științific opera. Cele două aspecte nu se pot despărți și lipsa de seriozitate științifică a unei opere literare cu temă istorică scade implicit valoarea ei realistă.

Scriitorul trebuie deci să țină scama de conștiința istorică pe care o poate avea eroul, într'o epocă dată, de gradul său de cunoștințe, de mentalitatea și trăsăturile psihologice specifice. Așa apare Petru I în romanul lui Alexei Tolstoi și măreția figurii sale crește tocmai pentru că nimic nu e idealizat, înzordonat în această personalitate de mare reformator. Petru, e zugrăvit făruindu-se pe sine odată cu schimbările pe care, ca exponent al forțelor progresiste, le realizează în jurul său. Deși prin felul de a gândi, prin comportamentul său, el aparține epocii, totuși o depășește. Astfel trebuie să apară eroul zugrăvit realist: în fruntea epocii sale, dar legat de ea și exprimând însușirile trainice ale forțelor populare.

Intr'unele romane istorice antirealiste apă'utic ia noi între cele două războaie, asemenea anacronisme mișunau, înciuda unor pretenții de documentare doctă. În

Tragedia lui Petru Cercel" de C. Manolache, regina Margareta de Navara era pusă să preconizeze în scutul al XVI-lea ideea unirii principatelor române cu niște argumente mai potrivite cu teoreticiana dela noi ai Școlii Ardelene.

Iu general, romanele noastre istorice noi respectă necesar înfățișarea eroului potrivit cu gradul de înțelegere, cu consiliul istoric a epocii. Există însă alunecări parțiale spre zugrăvirea unor personaje idealizate, mai consecvente sau mai conștiente decât aa fost în realitate.

Rolul progresist al operei și al activității lui Kogălniceanu e incontestabil. Nu pot li trecute însă cu vederea scăderile în activitatea politică din ultima parte a vieții lui și nici interesele pe care le-a reprezentat. Vorbind despre activitatea lui Kogălniceanu. acad. Mihail Roller scrie: „*O porte restrânsă a burgheziei — mai ales oca legală de industria în desraltare — în, frunte cu Kogălniceanu, nu era cu totul, mulțumită de pozițiile ocupate de forțele politice burgheze în, cadrul coaliției burgliezo-moșierești.*

Ea a opus o oarecare rezistență, chiar împotriva formării coaliției burghezo-moșierești. Nu întâmplător a fost un, timp ostracizat, Kogălniceanu după înfăptuirea •coaliției•.

În „Lanțuri”, Kogălniceanu e prezentat în perioada 1870—88, ca un fel ele tribun, acționând exclusiv pentru demascarea coaliției burghezo-moșierești și pentru apărarea țărănimii obișnuite. Așa apare în scenele din Parlament, sau în atitudinea sa față de țărani veniți în delegație.

Greșeli asemănătoare există în romanul lui I. D. Mușat, deși în detaliu documentarea acestuia se vedește minuțioasă. Ceeace întărește adevărul că documentarea se subordonează concepției și înțelegerii științifice a scriitorului. Unele fraze cam retorice ale lui Doja ori primele afirmații ale lui Martinuzzi sună a anacronism.

O serioasă greșeală este tendința de a zugrăvi marxiști înaintea marxismului, leniniști înaintea do formarea partidului de tip nou în țara noastră și deci de pătrunderea adâncă a ideologiei revoluționare a

proletariatului. Asemenea confuzii duc tot la concepția cu totul greșită a spontaneității, la ignorarea rolului însemnat pe care-l are teoria revoluționară. Unele fraze rostite în „Lanțuri” de socialistul Olcescu pe la 1880, ori de Petrescu din „Zorii robilor” în 1917, exprimă mai mult decât dârzenia neînduplecată a muncitorimii în luptă, par a presupune o conștiință revoluționară, o înțelegere a soluțiilor, pe care la epocile acelea personagiile respective nule puteau avea. Așa suna frazele despre necesitatea alianței proletariatului cu țărănimea sub hegemonia proletariatului, pe care Îs rostește Gheorghe Petrescu în ultimele pagini din „Zorii Robilor”

Limpede reiese ceeace aduce nou metoda realismului socialist în crearea eroului istoric, dacă comparăm vreunul din romanele istorice mai vechi ale lui Mihail Sadoveanu cu noua sa operă „Nicoară Potcoavă”, creată cu o înțelegere superioară a eroului istoric, a raporturilor sale cu masa.

Nicoară Potcoavă este un personaj din familia personajilor lui Sadoveanu — om întreg și drept, de o robustă vitalitate. Conflictul în caro e târît de cursul întâmplărilor — dragostea comună cu fratele lui. Ale\ndru, pentru Ilinca, ciocnirea dintre această dragoste și țelul principal al vieții lui, acela de a-l răzbuna pe Ion Vodă — îl chinuie, dar nu-l duc la frământări sterpe, nu-l oprește să-și urmeze calea.

Dar ceeace e nou, ceeace aduce în plus Sadoveanu în crearea, acestui ecou este în primul rând modul în care scriitorul știe să accentueze factorii care fac din Nicoară Potcoavă un exponent al masselor populare. În „Ion Vodă cel Cumplit” al lui Laurențiu Fulga, de pildă, prezentarea domnitorului ca un exponent, direct al manșelor exploatare și nu numai drept ceeace a fost într'adevăr, un conducător al luptei poporului împotriva copleșirii otomane și un dușman al boierimii care se opunea creerii unui stat centralizat — forța adevărului istoric. În Nicoară Potcoavă însă, situația e alta și felul cum nădejdea și hotărîrea masselor se polarizează în jurul fratelui lui Ion Vodă este istoric și artistic justificat.

Prin însăși formația, prin educația umanistă primită la Bar, fiul soției de negustor, Calomfira, și al bătrânului ostaș Petrea Gânj, Nicoară, este orientat dela început spre ideile generoase ale dragostei de om și de libertate. Iar țelul vieții lui, de a răzbuna vinderea și uciderea lui Ion Vodă, îl face dușman de moarte al boierilor și îl apropie de cei la care poate găsi sprijin împotriva boierimii, de masele populare. Deasemeni, el învață din exemplul aliaților lui credincioși și de nădejde, căzăcimea liberă, care respinge cu aceeași bofărire jugul turcesc și pe cel al panilor polonezi. „*Dela Umani nici n'a mai întâlnit, în cale semne ale puterii leșești. Domnii nu cutezau să intre aici decât cu sabia. Poporul se păstra cu îndârjire liber*”.

Toate acestea explică veridic hotărârea lui Nicoară de a nu se opri numai la împlinirea răzbunării, de a duce lupta mai departe, pentru eliberarea poporului. „*Nu se pot săvârși dreptățile odată, ci pe rând* — îi spune hatmanul Nicoară lui ladeus—*întâi desrobirea de păgâni și după aceea, ieșirea de sub pumnul de jier al altora, lot așa de răi cu și păgâni*”. Iar la Movilău, Nicoară urează dregătorilor sănătate, „*neguțătorilor răbdare și norodului nădejde*”. Deaceia, dragostea puternică cu care poporul îl înconjoară pe acest conducător al luptei lui, apare veridică și motivată.

Vatamanul Agapie îl slujește cu credință, iar cei doi frați Dominte și Nichita Gârbovu după ce s'au răfuit cu boierul Filipeanu, vin, în chip firesc, să îngroașe rânduri le luptătorilor lui Nicoară.

Mihail Sadoveanu s'a ferit să-l facă pe Nicoară Potcoavă posesorul unei conștiințe istorice prin care să-și depășească vremea, să-l facă să aplice o concepție politico-socială precisă, dar neplauzibilă pentru condițiile istorice respective. Nicoară Potcoavă e în primul rând exponentul aspirației puternice, dar vagi centrul libertate, și al dușmăniei de moarte pe care poporul o purta boierimii. Pe linia aceleași înțelegeri științifice a istoriei, romanul trebuia să arate că Nicoară nu putea isbuti eliberarea poporului de exploatarea boieră, pentru că forțele sociale pe care se sprijinea nu erau destul de coapte și organizate.

Lucrul acesta, sfârșitul romanului nu-l scoate însă la iveală destul de clar. Accentul cade pe desgustul de viață care, după pieirea celor dragi — a Ilincăi, a lui Alexandru și a uiichieșului Petrea — îl face pe Nicoară să părăsească domnia. Nu reiese deci îndeajuns că țelul celălalt, superior, al lui Nicoară, eliberarea noroadelor, nu putea fi atins în condițiile istorice date.

Asemenea croi pe care, în baza unei concepții științifice asupra istoriei și legilor ei, scriitorii știu să-i creeze și să le urmărească transformarea, întâlnim și în celelalte romane istorice noi. Nu îndeajuns însă. Vom vedea îndată că o lipsă a unora dintre aceste opere, legată de o insuficiență înțelegere a rosturilor romanului istoric, este neierarhizarea personajilor, uneori chiar dispariția eroilor de prim plan. Dar eroi, prin aceeace exprimă și prin felul cum sunt prezentați se dovedesc și un Gheorghe Petrescu ori un Gheorghe Dima din „Zorii robilor”. Este meritul lui V. Em. Galan că a redat într'un personajiu, individualizat ca Gheorghe Petrescu drumul istoric al unei clase.

La fel de caracteristică pentru creșterea conștiinței și hotărârii de luptă a țărănimii muncitoare este transformarea lui Gheorghe Dima, figură care domină masiv romanul lui Galan, dela omul desnădăjduit care se roagă încă de domni să-i cruce ogorul și să nu-i smulgă salcia ce-l susține, până la zilierul de pe șantierul Zvoriștea care află de învățătura lui Marx. 'Și Ghiță Brebu — deși felul de povestire-cronică adoptat de Ion Pas nu-i cuprinde îndeajuns în acțiune — urmează o evoluție asemănătoare și ajunge mai departe pe calea luptei revoluționare.

Redând de pe poziții înaintate, în baza unei concepții cu adevărat științifice aspecte esențiale din viața trecută, romanul istoric rămâne roman, transmite conținutul său de idei și de fapte în vestmântul de care nu se poate lipsi, al imaginii artistice. Aceasta ar părea dela sine înțeles, zadarnic de repetat. Totuși, ceea ce au izbutit pe această cale scriitorii noștri, ca și lipsurile de care se mai împiedică, arată importanța unei serii de aspecte specifice

pe care le iau în romanul istoric unele probleme generale ale construirii imaginii artistice.

Veridicitatea detaliilor, una din condițiile pe care Engels o cerea unei opere realiste, e legată de cunoașterea vieții în toată bogăția ei, în aspectele ei esențiale. Pentru orice scriitor al nostru problema contactului direct, îndelungat și adâncit cu viața din domeniul despre care scrie este cheia reușitei creatoare. Pentru cei ce scriu despre trecut, o importanță asemănătoare cu documentarea directă prin contactul cu realitatea, o are documentarea istorică. Scriitorul trebuie să studieze prin toate mijloacele epoca pe care vrea să o zugrăvească cu ajutorul monografiei istorice, a presei — dacă e cazul — a documentului, a literaturii epocii. Așa au procedat marii clasici, așa procedează Mihail Sadoveanu. Deasemeni, în literatura universală se cunoaște pregătirea istoriografică a lui Walter Scott ori pasiunea „i competența în acest domeniu a lui Anatole France. Numai printr-o documentare temeinică se pot cunoaște faptele, ca și atmosfera, mentalitatea și psihologia specifică a oamenilor unei epoci.

Seriozitatea documentării caracterizează și ea poziția realistă sau antirealistă a scriitorului. Scriitorii noștri clasici au subliniat în dese rânduri însemnătatea documentării făcute cu seriozitate și a respectării adevărului istoric. În operele care evocau, trecutul. În scrisorile cuprinse în prefața ediției de teatru din 1875, scrisori caro, după mărturisirea autorului erau scrise cu treizeci de ani în urmă, Alecsandrii caracteriza cu asprime decorurile și costumele pe care le găsisese la venirea lui în fruntea teatrului:

„Costumele și decorurile prezintă ades anacronisme neiertate. Scene de codru se petrec în piețe de orașe; scene de salon, în grădini, etc. și în ele se agită aulomali-cește marchizii în costume de paiațe, dame din secolul XVI îmbrăcate după moda de astăzi, care se sărută în gură și adesea vorbesc cu dosul întors la public sau fug în culise dacă și-au uitat rolul”.

Disprețul față de adevărul istoric, anacronismul presărat cu nepăsare, caracterizează multe opere antirealiste din litera-

tura noastră dinaintea de 23 August. În pomenita viața romanțată a lui Petru Cenei datorită lui C. Manolache, care, de altfel, cuprinde înșirate cu ostentație, citate erudite în diferite limbi, fratele lui Mihai Viteazul era pus să poposească la sfârșitul veacului al XVI-lea într-o gară din Florența. (*„Se mai afla ia gară, în acel sumbru ceas al plecării, și ghilurista Bianca”*). Deasemenea, la Adrianopol, Petru Cercel e silii să ceară scutul poliției locale.

Scriitorii noștri contemporani urmează modelul de seriozitate în informarea istorică, pe care îl oferă opera marilor noștri clasici și literatura sovietică.

Citind „Lanțuri”, ciclul de romane al lui Ion Pas, te izbește seriozitatea și minuțiozitatea documentării, care apare în bogăția de fapte și amănunte ce fixează momentul istoric. Detaliile mărunte, descrierea localurilor Broft ori Fialcovski, în care petreceau reprezentanții oligarhiei, descrierea amănunțită a serbărilor date de Elena Oleteleșeanu cu luxul lor pretențios și țipător, scena duelului dintre un diplomat spaniol și un moșier autohton — cine va mânca, mai mult din zecile de feluri servite la un chiolhan — cronicile mondene scrise în franțuzește de Mișu Văcărescu, cu gargariseala lor de adjective și de complimente, sunt toate fapte caracteristice din viața cotidiană a stăpânilor pentru care trudeau un Constantin Știulete sau Niță Staucu. Viața politică a coaliției celor două clase de proprietari — cu inrigele, mârșăviile și demagogia ei — o redată cu aceeași multiplicitate de detalii reale, care întăresc forța criticii și evocă intens atmosfera vremii.

Dar documentarea nu trebuie să devină un fetiș, un scop în sine. Ea constituie o bază, mijlocul indispensabil de a reda detaliul veridic. Găsirea acestui detaliu presupune însă arta realistă de a selecționa, de a alege esențialul.

În primul rând, valoarea acestei documentări depinde de concepția generală a romancierului. Literatura istorică cuprinde un număr de opere ce redau trecutul cu o minuțiozitate arheologică și care rămân totuși antirealiste pentru că evocarea e făcută de dragul pitorescului. Respectivul

scriitor caută în trecut nu ceea ce îl leagă de lupta prezentului, ci tocmai ee-cace-l opune, detaliile și moravurile care par a face din trecut un tărâm ireductibil, deosebit de viața prezentă, atrăgător prin bizarerie. Așa au procedat, de pildă, Teophilo Gautier ori Mrojkovski. Într'un roman cum e „Capitaine Fracasse” ai lui Gautier, amănuntele sunt cunoscute cu precizie și documentări meticuloase și redactate cu putere plastică. Ear tocmai pentru că a avut doar cultul amănuntului pitoresc, Gautier nu reușește să se ridice deasupra lui, nu atinge țelul realismului, ca prin amănuntul veridic să redea oameni, caractere tipice. Personagiile romanului lui Gautier rămân idealizări convenționale ale aristocrației. Și în această privință, în ciuda diversității aparente, variantele anli-realismului se întâlnesc pe aceeași poziție. Cu toată abundența de detalii exacte, asemenea evocări istorice păstrează în evazionism, în aceeași măsură cu romanele de colportaj, pentru care singura documentare asupra unei epoci trecute consistă în câteva vagi date și o colecție de înjurături.

În literatura noastră trecută, tocmai o asemenea pseudodocumentare—de fapt etalarea de erudiție—au făcut poezii simboliste, care evadând din contemporaneitate la Roma sau în Heiada, își presărați strofele cu diverse amfore, ijuadrigii și cotii urni.

Valoarea amănuntului depinde prin urmare de concepția generală a operei. Scriitorul trebuie să știe să aleagă detaliile și să le dea întinderea potrivită. Altfel, riscă să procedeze ca acel memorialist englez din timpul restaurației, care enumera în jurnalul său pe același ton și acordându-le același spațiu, Incendiul Londrei și felurile pe care le mâncase la prânz.

Din acest punct de vedere, se observă deficiențe și într'unele dintre romanele noastre contemporane. Am văzut cât contribuie la valoarea romanului „Lanțuri” seriozitatea documentării. Dar, citind cartea, ai uneori impresia că scriitorul nu se îndură să renunțe la o parte din materialul adunat, că vrea să-l introducă în carte în cât mai mare măsură, fie că e nevoie fie că nu. Și atunci întâlnim multe anec-

dote și amănunte din viața politică sau din cea administrativă care repetă lucruri spuse dinainte, ori autorul se oprește asupra lui CJaunor (Mișu Văcărescu) mai mult decât o cere acțiunea și locul acestui personaj în carte. Această abundență de anecdote acoperă uneori linia generală a romanului.

O altă problemă pe care documentarea o pune autorului de literatură istorică este necesitatea imperioasă ca toate aceste informații să fie transpuse artistic prin întâmplări și personaje, să nu îngreuneze opera fiind lipite pur și simplu de ca și rămânând ca un corp străin.

Firește că aceasta nu înseamnă excluderea reproducerii vreunui document într'o operă literară, atunci când scriitorul relatează direct un fapt istoric precis. În Petru I, scrisorile lui Fetru către prințul-țezar ori certificatul de tunar pe care țarul îl primește—dela inginerul-șef de artilerie Steitner von Sternfeld sunt desigur autentice. „Război și pace” cuprinde deasomenea reproduce]! de scrisori ori do ordine de zi. Dar o deosebire între folosirea lor, pentru a spori dramatismul sau solemnitatea unui anumit moment, și tendința de a înlocui imaginea artistică prin reproducerea de fapte istorice neprocurate. În „Lanțuri”, documentarul se revarsă uneori în povestire și o întrerupe. Ion Pas recurge adesea la citatul prelungit din presă sau din desbalorile parlamentare, intercalează în roman sau adaugă în note reproducerea unor poezii într'gi. Dimpotrivă, V. Em. Galan, chiar când reproduce fapte din presa dela începutul, secolului nostru, le prelucrează artistic, după procedeul reportajului literar, accentuându-le semnificația prin arta alegerii și prin punerea lor în contraste expresive. Capitolul „Rcpoilaj — an jubiliar 1.906” din „Zorii robilor”, pune, de pildă, față în față informația despre exploatarea copiilor în industrie, denunțată la cea dintâi conferință a sindicatelor muncitorești și vizita în țara noastră a primarului Vjenoi, „mare prieten al României și reprezentantul unor grupe industriale — capital social 1.200.000”, care la banchet a închinat: „/« *sănătatea părintelui acestui oraș, perlă a Europei*

de sud-est, unde nu există nici sărăcie, nici șomaj, nici cerșetori, nici vagabonzi".

Ca pentru orice roman, se pune și pentru romanul istoric problema principială a plasmuirii personajilor și acțiunii prin care conținutul de idei e transmis artistic cititorului. Vom vedea că, mai ales în compoziția unora dintre romane, deci în organizarea acțiunii lor, există abateri dela aceste cerințe de bază.

Personajul romanului istoric poate fi imaginat de autor și plasat într'un anumit moment din trecut, ori poate fi chiar un erou al istoriei. Tendința ele a pune cu îndrăzneală în scenă personaje istorice reale, caracterizează romanele noi și este consecința unei superioare puteri de interpretare științifică și de sintetizare a faptelor trecutului. Trăsătura aceasta este în deosebi valabilă pentru literatura istorică sovietică.

În literatura noastră, această tendință apare mai mult în teatru — „Bălcescu" de Camil Petrescu și „Ion Vodă cel Cumplit" de Lanreniu Fnlga—ori în poem— „Bălcescu" de Eugen Jebolcanu. Romanele— cu excepția lui „Nicoară Potcoavă", a „Răscoalei Iobagilor" și a romanului pe care Camil Petrescu îl scrie acum despre Bălcescu, se ocupă mai cu predilecție de personaje fictive.

Dar fiind fictiv, fie luat din realitatea trecutului, personajul trebuie creat artistic, prin mijloacele specifice care-l tipizează. Firește că descrierea unui personaj care a existat în realitate implică o exigență sporită în documentare, o exactitate riguroasă a amănuntului. Dar personajul trebuie individualizat artistic, pentru a dobândi viață și relief. Se pot scrie multe romane despre figura măreață a lui Petru I; deasemeni, un personaj ca fratele lui Ion Vodă ar putea trezi interesul mai multor scriitori. Fără a contraveni exactității faptelor, figurile lui Petru I din romanul lui Alesei Tolstoi sau a lui Nicoară Potcoava rămân creațiile artistice ale scriitorilor Alexei Tolstoi și Mihail Sadoveanu, reflectă originalitatea lor artistică.

Nu e cazul să recapitulăm mijloacele generale prin care scriitorii își individuali-

zează personajii. Aceste mijloace merg dela descriere și analiză până la limbajul personajului trecând prin mijlocul fundamental, alacțiunii, al situației tipice. Trebuie amintit numai că și în domeniul romanului istoric ca și în domeniul oricărei opere literare, multiplicitatea mijloacelor dă tipurilor relief și bogăția vieții.

Și în această privință, opera lui Mihail Sadoveanu oferă scriitorilor o înaltă Lecție de măiestrie realista. Figura lui Nicoară Potcoavă crește dealungul cărții — netă și impunătoare—fără ca romancierul să fi folosit vreodată acele etichetări, stângace prin care unii scriitori vor să-și prezinte direct eroii, arordându-Jo calificative, blamuri sau distincții. Pe Nicoară Potcoavă îl cunoaștem așa cum se reflectă în ochii și în inima însoțitorilor săi și a poporului. Îl cunoaștem după cum acționează, după cum răspunde în fala greblor împrejurări în care îl pune viața — conflictul dintre dragostea lui și țelul înalt pe care și l-a fixat. Prin acțiune, Sadoveanu știe să desprindă și liniile mari ale caracterului lui Nicoară și procesele sufletești în anumite împrejurări. Este aici expresia ascuțimii psihologice a unui admirabil artist. Un gest, o reacțiune a eroului, închid în ele o semnificație limpede și profundă, încât îl scutesc pe scriitor de analiză explicită, spun cu discreția și conciziunea artei superioare mai mult decât fraze lungi de „el simțea... gândea... credea..." Iată un exemplu ce rămâne întipărit în amintirea cititorului: la casa lui dela Zid Negru, Nicoară primește o scrisoare dela înțeleaptă presvitoră Olimpiada, care îi strecoară printre rânduri vești despre Ilinca. Olimpiada scrie că dorul și boala o rod pe fată, care se sfârșește zi cu zi.

Despre ceea ce se petrece în sufletul hatmanului, romancierul ne vorbește prea puțin...

„Această din urmă parte a cărții presviterei, hatmanul grabnic a petrecut-o pe sub ochii săi, grabnic a lăsal-o la o parte și s'a întors numaidecât la povestirea cu Ilinca. A mai citit-o ocazională domol și întârziind, oprindu-se din răstimp în răstimp și privind chipuri și priveliști dintr'o poveste măhnită din altă printrivara.

A rămas apoi neclintit în scaun, cu

*colul răzimat de masă și cu palma sprifi-
nindu-și tâmpla".*

Sbueiumul sufletesc al lui Nicoară se desprinde însă cu neîntrecută putere tragică din întâmplarea imediat următoare. Nicoară pleacă la vânat. Alungă un lup într'o înfundătură „între două ziduri oable, pardosite cu tufărișuri mărunte". Il urmărește călare și când fiara stoarsă de puteri se oprește, se pregătește s'o înjunghie:

„Când hatmanul a mai făcut un pas, fiara și-a supus capul; apoi într'un cutremur al trupului ei trudit de moarte, a clănțanii din fălci, ridicând bolul spre văzduh și slobozind un urlat prelung. In ochii și'n glasul ei tremura spaima cea din urmă.

Ura în acel bocet al desnădejzii ceva omenesc; nu mai curând oamenii au în mintea pieirii acea tânguire a lupului călără Ziditorul a leală făptura.

Hatmanul s'a înflorat ca de o vedenie neașteptată a milei. Era gata să repeadă în fărjă cuțitul. A pregătii, a vârit arma în teacă, s'a răsucit; a săltat în șa, a întors în loc și a apuca înapoi cărarea rovinei. Când au ieșit la luncile fluviului, hatmanul avea fața pălită de mâhnire însă îmblâzită. Oboseala și zguduirea îl alina-seră".

Aceeași iscusință de a caracteriza printr'un amănunt presărat în trecere, dar care fixează, pregnant, o dovedește Mihail Sadoveanu în crearea personajilor de al doilea plan. Iată-l pe popa Ciortică. Carte nu prea știe. Rugăciunile le spune cu grăbire, cerând în schimb câte un fir-firic-de argint. Toată îngâmfarea lui naivă se desprinde din câte un amănunt ca acesta: „avea ciubote roșii pe care și le privea umblând".

De însușirea caracterizării multilaterale și expresive a personajilor dă dovadă și V. Em. Galan. Pe Mirel Pascu, demagogul obraznic și lipsit de scrupule, venit, la Pașcani să ademenească la liberali massele de muncitori ceferiști, îl cunoaștem din primele rânduri ale cărții, după» reflecțiile lui de parvenit:

„Când casele, larma și praful, Străzii Mari au rămas în urmă, Mirel Pascu s'a totănit mulțumit pe pernele trăsurii.

Căți locuitori or fi având Pașcanii ăștia?

O mie cinci sute, două mii? Oricum, dintr'acești o mie cinci sute sau două mii de indivizi, cel puțin palru sute erau afară, în Strada Mare și în străzile pe unde a trecut trăsura. Daaa!... Cu siguranță, cel puțin patru sute...!

Patru sute de oameni l-au văzut în echipajul de sărbătoare al lui Nicodim Cazanăș. Opt sute de ochi l-au privii, patru suie de pâlării l-au salutat..."

Dincolo de aceste probleme generale ale individualizării, ceace interesează îndeosebi în problema creierii personajilor tipice sunt aspectele specifice pe pe care le ia această problemă în romanele istorice.

Amploarea realității pe care vrea s'o zugrăvească, mulțimea aspectelor îndeamnă pe bună dreptate pe romancierul istoric să-și lărgească cadrul acțiunii și să înmulțească numărul personajilor.

Pentru un mare romancier realist, numărul mare al personajilor nu constituie o piedică în caracterizarea lor. In afară de unele apariții fugare, nenumăratele personaje create de marii realiști sunt transformate în tipuri bogat individualizate. Fraza care s'a spus despre Balzac, anume că „face concurență stării civile", e valabilă pentru toți realiștii de seamă ai lumii. „Război și pace" cuprinde peste cinci sute de personaje. Nu toate au, firește, acelaș rost în vasta desfășurare epică. Dar extrem de puține sunt figuri cerute ele decor. Pentru mai toate Tolstoi a știutsă surprindă amănuntele caie dau și individualitate și semnificație, fixează tipul. Pe Vereseaghin, omul pe care contele Rastopșin. îl osândește, pe bună știință, să fie sfâșiat fără vină de mulțimea mânioasă, îl cunoaștem o singură dată, din câteva pagini. Niciun cititor al romanului nu poate uita însă nici înfățișarea acestuia, nici vocea sfioasă și totodată teatrală, nici privirea lui nedumerită, nici cuvintele pe care le adresează lui Rastopșin.

Dar tot atât de evident este că în această mulțime ele personaje pe care le manevrează romancierul istoric, trebuie să existe o ierarhie, o ordine de importanță. Indiferent de modul de compoziție, fie că scriitorul folosește acțiunile paralele —

fie acțiunea unică — ei transmite conținutul de idei al operei, în primul rând printr'un șir de personaje de prim plan, urmărite mai îndeaproape, cu rol esențial în acțiune. Din cele cinci sute de personaje ale lui „Război și pace”, se desprinde un șir de personaje principale și apropierea și ciocnirile lor, exprimă ceea ce gândește, iubește și detestă scriitorul. Sunt Pierre Bezuhov, Andrei Bolkonski, Natașa și Nikolai Rostov, Sonia, Borș, Maria Bolkonskaia și alți câțiva. În „Petru I” de asemenea, o serie de personaje se desprind pe primul plan. Sunt alese din toate clasele și păturile sociale și dau o imagine globală a societății ruse dela începutul secolului al XVIII-lea.

Preocuparea aceasta o regăsim și la scriitorii noștri clasici, în opera trecută a lui Mihail Sadoveanu ca și în „Nicoară Potcoavă”, unde acțiunea se centrează în jurul celor câțiva eroi.

Totuși, în unele romane istorice noi, scriitorii ajung uneori să confunde rolul romancierului istoric cu cel al istoricului. Ei trec cu vederea specificul literaturii, uită că scriitorul trebuie să selecteze anumite personaje din trecut, că numai prin ele faptele istorice pot fi redată în vestmântul literaturii. Pornind dela fapte și nu dela personaje, acești scriitori ajung la egalizarea personajilor și la romanul-cronică.

Astfel, ierarhizarea personajilor lipsește la câteva din noile noastre romane istorice. Nu apare într'un important roman din lupta ilegală a Partidului, cum e „Sfârșitul jalbelor” de Alexandru Jar, nici în ciclul „Lanțuri” de Ion Pas.

„Lanțuri” urmărește un mare număr de personaje. Sunt țăranii din Talanga, familia arendașului Aristică, moșierii Sutzo și Oteteleșanu, gazetari, politicieni din guvern, din parlament, dela Curtea lui Carol I. Lipsa de ierarhizare a acestor personaje, trecerea pe acelaș plan, le uniformizează oarecum, scade din dinamismul povestirii, împiedică să se desprindă liniile esențiale, ducând până la urmă la caracterul de cronică.

Problema aceasta trebuie înțeleasă împreună, strâns legată de cea a raportului dintre personaj și acțiune. Căci ierarhi-

zarea personajilor nu se reduce desigur la certificate de importanță pe care să le dea autorul, nici doar la faptul că acesta vorbește pe un număr mai mare de pagini, despre personajele principale. Chiaburului Nedelea Păstrăvan, V. Em. Galan îi consacră multe pagini. Și totuși, acest personaj, prezentat mai mult drept un tei de Păcală șiret decât drept dușman, rămâne hibrid, neconv.ingător.

Personajul e principal în măsura în care scriitorul știe ca, punându-l în relații cu alte personaje să-l așeze cu necesitate în centrul acțiunii. Atunci, din raporturile între aceste personaje de prim plan, urmărite de scriitor într'o acțiune legală, unitară, se desprinde ideea generală și întregul conținut ideologic al operei.

Crearea și urmărirea unei asemenea acțiuni, mijlocul principal de caracterizare a personajului tipic, devine o problemă însemnată. Compoziția — totalitatea procedurilor prin care scriitorul organizează și prezintă cititorului acțiunea — nu e deloc, așa cum greșit tind s'o considere unii romancieri, o problemă tehnică, secundară. E, dimpotrivă, o însemnată problemă de măiestrie, fără de care ideea nu se transmite prin imagini și opera riscă să rămână iară glas.

Iarăși exemplul marilor clasici și exemplul literaturii sovietice vorbesc limpede în acest sens. Să ne amintim doar de Petru I. Tema romanului era de neobișnuită amplexare și punea romancierului greutăți deosebit de mari : să urmărească formarea și evoluția unei personalități de însemnată importanță, și imaginea de ansamblu a dezvoltării unui mare popor, într'un moment de răscruce istorică, să cuprindă deci aspectele atât de felurite și contradictorii pe care le prezenta realitatea vremii dela curtea țarului și până în coloniile de rascolnici. Alexei Tolstoi nu s'a risipit însă în episoade nelegate, nici n'a ajuns la un fel de cronică. În construcția plină de măreție a operei, cele trei volume separă efectiv, ca niște corpuri armonios concepute ale unui edificiu, trei părți ale aceleași acțiuni. Formarea lui Petru, conflictul lui cu boierimea, zdrobirea răscoalei streliților și a intrigilor Șefiei, constitue partea

J-a, cea de a 11-a se centrează în jurul războiului cu Carol al 11-lea mergând până la primele biruințe ale lui Petru — cea de a treia -- notei mi. iată — urma să cuprindă victoria.

Importanța acestei probleme trebuie în-deosebi accentuată: tocmai pentru că — după cum vom vedea — unele deficiențe în compoziție stânenesc serios realizarea călora dintre romanele noastre istorice. Deaceia, e interesant de arătat cât de mult poate exprima compoziția unei opere realizată cu mijloacele unui artist superior și cu consecvență realistă. Dimpotrivă, formele compoziției „originale” cu orice preț, ale romanului american sau francez — monologul interior prelungit, intervertirea ordinii firești a povestirii, finalul pus înaintea începutului, alăturarea unor povestiri care relatează același fapt văzut de mai multe persoane, etc. — slujesc aceluiaș scop de a subiecțiviza cele povestite, de a relativiza totul, deci inclusiv bunul și răul, valorile politice și morale. Perdeaua de ceață pe care asemenea procedee de compoziție o împrăștie, are la bază idealismul, exprimă aceeași fugă de realitate.

Dar existența unor asemenea acrobații în compoziție nu poate justifica minimalizarea sau neglijarea preocupării de a expune mai plastic și mai puternic un conținut do idei prin alegerea, orânduirea și prezentarea întâmplărilor.

În „Nicoară Potcoavă”, Mihail Sadoveanu izbutește să exprime și prin modul său de a compune romanul, ideea generală a cărții, legătura indestructibilă dintre Nicoară și masele pentru care a pornit la luptă. Romanul este construit — în linii mari — ca o vastă baladă-poveste, adoptând uneori tonul povestitorului popular, accentuând caracterul oral, presărând zicători și comentând cu humor faptele. Tot astfel, cele două capitole care deschid și închid cartea întăresc acest caracter de baladă. Ambele capitole se petrec la han, loc obișnuit de întâlniri și povestiri în literatura istorică a lui Mihail Sadoveanu. Din povestirile ce se între-taie la hanul lui Gorașcu Haramin, aflăm pentru întâia oară de încercarea neisbită a lui Nicoară de a ocupa Iașii. În ul-

timul capitol, tot la hanul lui Gorașcu, ciobanul Neculai narează sfârșitul eroului, încadrată astfel, povestea luptei și dragostea lui Nicoară este împărțită cititorului, așa cum se reflectă în amintirea masselor, ca într'un cântec bătrânesc.

La unele din romanele noastre istorice noi, se observă neglijarea sau rezolvarea imperfectă a acestei probleme esențiale.

Care sunt formele specifice pe care le ia această problemă în cazul romanului istoric? Lipsa unei acțiuni unitare apare fie în reducerea romanului la câteva episoade istorico nelegate, fie în transformarea lui în croică.

Greșelile de concepție se restrâng puternic în compoziția romanului lui I. D. Mușat. Acțiunea nu se unifică în jurul răscoalei, rămâne răslelită într'o serie de episoade prin care trece Doja. Mai mult, după ce în aproape patru sute de pagini scriitorul s'a risipit într'o încercare ne-realizată de a crea o frescă a timpului, în ultimele zeci de pagini el pare a-și reaminti de ceea ce pretindea măcar titlul. Răscoala este descrisă în grabă și, după cum am spus, mai mult enumerată decât transpusă în povestire. În roman predomină tendința de a scrie un fel de roman-cronică, scriitorul urmărind evenimentele aproape an cu an.

Cele trei volume apărute până acum din ciclul „Lanțuri” sunt legate fiecare de un anumit moment istoric semnificativ: în primul volum e aducerea în țară a lui Carol I de către coaliția burgheziei și a moșierimii, în al doilea, începuturile mișcării muncitorești și activitatea „Cercului de studii socialo”, în cel de al treilea răscoalele țărănești din 1888. Dar aceste momente par a servi mai curând scriitorului drept punct de reper pentru a-și diviza materialul. Ele nu conturează unitățile acțiunii. Povestirea tinde să urmărească cronologic faptele și cu excepția unor pagini mai inlense din volumul al treilea, momentele nodale nu se desprind suficient, sunt estompate de ritmul uniform al povestirii, ba chiar de mulțimea amănuntelor de prisos despre care am vorbit. Astfel, cu toate însușirile de observație și documentare pomenite, romanul păstrează un caracter de cronică a

faptelor dintre 1866-1888, dă adesea impresia de repetare.

În „Zorii robilor”, sub altă formă, se petrece un lucru asemănător. În prima **parte**, scriitorul creionează cu trăsături nete, precise, un șir de personaje tipice pentru clasele în luptă — politicianul Mirel Pascu, moșierul și industriașul Zvoieștcanu, prefectul Făuică Bonachi, procurorul Tufescu pe deoparte, **țăranul** Dima, muncitorii, Lupii și Petrescu pe de alta. Sunt luminate raporturile **dintre** ei, o urmărită creșterea revoltei **țăranilor** din Robi, **întărirea** legăturii lor cu **muncitorii** socialiști. Înclinația lui V. Eiu. Galan pentru anecdotă **îl** face însă să fărâmițeze tocmai momentul, izbucnirii. răscoalei într'o serie de întâmplări **cu** semnificație mărunță sau **chiar** lipsite de semnificație. Ceeace ar fi. trebuit să fie momentul nodal al acțiunii, explozia, răfuiala țăranilor cu boierul se șterge, pare un incident **întâmplător** și atenția scriitorului se îndreaptă asupra felului cum chiaburul Nedelca Păstrăvan, împreună **cu** primarul trag pe sfoară pe țărani, trec ba de partea lor, ba de partea boierului și ies până la urină basma curată. Pe lângă lumina defavorabilă pe care aceste episoade o aruncă asupra țăranilor prezentați prea creduli și lesne păcăliți, ele întrerup și pulverizează acțiunea. Aceasta se unifică clin nou în ultimele capitole și în încheiere, cu perspectiva ei de luptă. Rămâne **însă** faptul că răscoala însăși, lipsește din carte.

Consecințele acestor lipsuri ale compoziției le-am văzut, vorbind de ierarhizarea personajilor. Nu se desprind îndeajuns figurile de prim plan; pe de altă parte, unele dintre personaje nu se conturează limpede, nu apar drept caractere consecutive, unitare.

Într'un articol „Tradiții și stampe”, publicat în „Literaturaia Gazeta” și consacrat filmului, istoric, criticul sovietic Alexandr Stern releva cu ironie severă lipsa raportului necesar între acțiune și personaje într'uuiele din filmele istorice.

„Adeseori, pe scenă se desfășoară întâmplări dar nu există caractere. Nu apare firea omului mare. Există anumite situații

în care e pus eroul, dar adeseori nici situațiile nu exercită vreo influență asupra, formării și dezvoltării caracterului și la rândul său, caracterul eroului nu înrăurește ca nimic dezvoltarea sau rezolvarea uneia sau alteia, dintre situații. Se crează un anumit șablon, care șterge trăsăturile unice ale individualității.

Mult mai neplăcut e cazul când dramaturgul alege situații cunoscute și așează în ele eroul, ca în patul lui Procut, fără să țină seama de statura lui... Eroul se află în aceste situații independente de gusturile, obiceiurile, preferințele lui, ca un chiriaș într'o cameră mobilată. Eroii sunt deosebiți dar situațiile sunt aceleași”.

În bună măsură, criticile aduse de Alexandr Stern despărțirii arbitrare dintre personaj și situație se aplică și unora dintre **romanele** istorice scrise la noi și în special romanului lui C. Ignătescu „Moșia oamenilor slobozi”.

Din referirile făcute până acum, am putut vedea o serie de însușiri remarcabile ale acestei opere -- bogăția materialului istoric adus și deci soliditatea documentării, forța și culoarea evocării, sobrietatea povestirii. Toate au făcut din această carte de început o realizare îmbucurătoare și un prilej de nădejde pentru activitatea viitoare a scriitorului. Dar **am** văzut și greșeala principală de concepție, felul cum obște țărănească era prezentată ca o soluție în lupta împotriva iedualismului.

Legată de această greșeală principală este prezentarea nerealistă a câtorva dintre personajele de prim plan. Dacă în țărănul Trică Ursii, C. Ignătescu a reunit în mod convingător câteva dintre trăsăturile caracteristice ale poporului, îndârjirea, perseverența, neîncrederea exploatatului față de „bunăvoința” exploatatului, dacă moș Frăguș reprezintă o figură realist desenată de ghiduș lăudăros și cu limbă ascuțită, cele două odrasle boierești, Toderiță și Ducuța continue prin prezența lor, la amestecul de realism și de romanțios **convențional** care se resimte puternic în carte. Caracterele lor nu se încheagă, **tocmai** pentru că acțiunea cotește brusc, fără raport cu logica **personajilor**.

În roman, când țărani se hotărăsc să

muncească în obște liberă pământul fără stăpân al mănăstirii, Toderită, fiul paharnicului lăncu Bâzru li se alătură, înfruntându-și părintele. Pentru cititori, care nu știu nimic despre personaj, hotărîrea aceasta pare destul de nemotivată. Mai ales că îl vedem pe băiatul de boier, care n'a mai muncit niciodată, ostenindu-se și îndurând greutățile cu o râvnă, o voce bună și o putere de rezistență ce spulberă până și îndoielile lui Trică Ursu. Pe de altă parte, Sultana, sora lui Toderită, sprijină cu același entuziasm treburile obștei, organizând la mănăstire un fel de atelier clandestin de croitorie. Toate se petrec cu ajutorul activ al căpitanului de agio Radu, Cerculă astfel prin toată această parte a romanului un curent de idilism care contrastează surprinzător cu realismul sobru și plin de forță din paginile ce descriu cumplita condiție de viață ale țăranilor sau portretizează necruțător pe boierii surghiuniți.

Se pare că, ajuns aici, scriitorul a considerat potrivii, să exemplifice prin soarta lui Toderită proverbul „lupul își schimbă părul, dar năravul ba”. Pentru a ilustra astfel ideea că boierul Toderită rămâne până la urmă boier, autorul introduce în dezvoltarea lui Toderită o cotitură la fel de puțin justificată ca și prima. Plecat la București să aere interesele obștei în fața divanului, Toderită uită și trădează peste noapte pe foștii lui prieteni. Transformarea e inexplicabilă. Nu poate mulțumi explicația sugerată de autor — influența mediului de plăceri ușoare în care s'a reîntors Toderită — pentru ca nimic în purtarea lui anterioară nu lăsa să întrevadă regrete sau șovăieli.

Lafel de nemotivat se schimbă Sultana, pe care am văzut-o la început ca sprijini-toarea lui Toderită și a obștei, încropind chiar o idilă cu căpitanul Radu, binevoitorul slujbaş al agiei și care până la urmă devine boieroica trufașe și disprețuitoare.

Ambele personaje, pe care acțiunea le mută brusc pe poziții și spre reacții opuse, par alcătuite din două bucăți diferite, ce nu se sudează — sunt inconsistente.

Ca și în orice roman și mai mult decât, în alte categorii de romane, limba e un puternic mijloc de individualizare.

Felul de a vorbi al personajilor le exprimă caracterul, poziția socială, gradul de cultură, reacțiile lor la anumite situații. Altfel vorbește în „Zorii robilor” avocatul Mirel Pascu, demagog din familia lui Cațavencu, și altfel unealta lui, luinpen-proletarul Ioniță Sacagiu. Altfel, revoluționarii cinstiți și curajoși ca Petrescu ori stângiștii gălăgioși, care trădează la cel dintâi prilej, cum este Alexandru Dumitriu.

În această privință, autorul de romane istorice are în față aceleași probleme ca oricare romancier. Adaptarea limbajului la personaj, preciziunea și plasticitatea vocabularului, reîmprospătarea și îmbogățirea sensului unui cuvânt prin contextul în care e așezat, folosirea artistică a expresiilor populare și a unor termeni de argou sunt probleme comune oricărui creator de literatură. Exemplul desăvârșitului artist al limbii noastre literare, al unuia dintre marii, ei făuritori, exemplul lui Sadoveanu rămâne un ajutor neprețuit pentru prozatori ori poeți.

Pentru autorul de romane istorice, problema limbii se pune însă sub un aspect în plus — un aspect însemnat. Limba constituie o condiție indispensabilă pentru crearea atmosferei timpului, pentru redarea culorii istorice.

Problema nu s'a pus în trecut tuturor scriitorilor. În tragediile istorice ale lui Corneille ori Racine, oameni care trăiseră cu aproape două milenii mai înainte, vorbeau, limba dela curtea lui Ludovic al XIV-lea. Abia în secolul trecut, odată cu înflorirea generală a romanului și dramei istorice, romantismul progresist a pus problema respectării adevărului istoric în limbă, ca și a adevărului istoric în decor, în costum, detaliu arhitectonic, etc.

Două tendințe anti-realiste se manifestă în domeniul acesta. Una duce la ignorarea necesității de a respecta veridicul istoric și deci la folosirea unei limbi incolorate, mergând chiar până la expresii anacronice, care nu puteau fi cunoscute și uzitate în epoca respectivă. Romanul de colportaj și-a câștigat o tristă faimă în

TRECUTUL CU OCRU PREZENTULUI

această privință, dar înalte opere literare imperialiste folosesc un limbaj neutru, incolor, strict modern. Disprețul față de caracterul istorico-concret al operei literare care face pe regizorii americani să pună în scenă „Hamlet” jucat de actori în frac și actrițe în rochii de seară, se manifestă și în limbajul din punct de vedere istoric necaracterizat, din piesele lui O'Neill care se petrec în trecut.

În literatura noastră dintre cele două războaie, în „Tragedia lui Petru Cercel”, același haos documentar se manifestă și în limbajul personajilor.

Povestitorul folosește adesea un stil îngrozitor de prețios, care se vrea „artist”: „Clipele își urmară protocolara lor desvăluire trandafirică și fericirile care nu rareori vin să încante în răstimpuri pe nefericiții pribegi, ai vieții, coborîră peste mătăsurii și epiderme”. În schimb, Petru Cercel acostează la Con. stanlin. opol cadănele cu câte un „Bună seara, domnișoară”.

În literatura istorică, e mai răspândit însă naturalismul lingvistic — imitarea mecanică a vocabularului, sintaxei și topiceii vechi. De fapt, tendința aceasta derivă din caracterul anti-realist al acelei concepții, despre literatura istorică, care o consideră drept un refugiu într-o lume atrăgătoare prin bizazeria ei. În loc de a reda caracterul concret-istoric al epocii descrise prin anumite trăsături, nuanțe lingvistice, o asemenea imitație duce la separarea trecutului de prezent, ca două lumi închise, necomunicabile.

În literatura noastră nouă, o piesă valoroasă și însuflețită de dragoste de patrie, de înțelegerea tradițiilor de luptă ale poporului, a alunecat totuși în naturalism lingvistic. Lipsa unei concepții științifice asupra limbii l-a făcut pe dramaturgul Laurențiu Fulga să pună personajii din „Ion Vodă cel Cumplit” să vorbească adesea într-un limbaj greoi, cronicăresc, presărat cu arhaisme și având o topică nefirească.

Scriitorul trebuie să redea și prin limbă caracterul concret-istoric. Dar scriitorul scrie pentru contemporanii săi și nu o admisibil ca el să folosească un fel de limbaj cifrat, chiar dacă cifrul e împrumutat din limba veche. Trebuie deci să respecte principiul limbii unice a întregului popor,

în timp și în spațiu. După cum e neîn-găduită abaterea naturalistă a folosirii limbajurilor regionale și locale pentru a se obține un iluzoriu specific, tot astfel fotografierea de arhaisme nu reușește decât să facă textul greu inteligibil sau neinteligibil, să diminueze valoarea de generalitate a operei.

Observând principiul limbii unice, scriitorul realist poate totuși reda prin nuanțe poziția claselor față de limbă. Deasemenea el poate și trebuie să redea momentul prin astfel de nuanțe. Cuvintele, expresiile și formele folosite trebuie însă să îndeplinească două mari condiții, să corespundă unei intenții artistice, deci să aibe funcție tipizatoare și să fie ușor inteligibile, să nu transforme opera respectivă într-o șaradă.

În modul acesta și-au scris marii clasici operele de literatură istorică. „Marele Pușkin, scrie S. Petrov, recurgea cu mare precauție la limba din epocile istorice pe care le reprezenta, introducând arhaisme, regionalisme, etc., numai cu un scop artistic bine determinat (caracteristicile de limbaj ale eroilor, efectele comice). Limba romanelor istorice ale lui Pușkin („Arapul lui Petru cel Mare”, „Fata căpitanului”) ne dă pe deplin impresia particularităților epocii reprezentate și lot odată păstrează până în prezent claritate cristalină și forță artistică”.

Același lucru s'a întâmplat cu ceilalți mari creatori de romane istorice din literatura universală, Walter Scott, Hugo, Flaubert, France. Victor Hugo, care s'a mândrit pe drept cuvânt a fi pus „bonetă roșie dicționarului”, care a produs o transformare epocală în limba literară franceză, dându-i seva și bogăția limbajului popular, n'a căzut niciodată în naturalism lingvistic. Limba personajilor din „Notre Dame de Paris” — care se petrece la sfârșitul secolului al XV-lea — e colorată cu unele expresii, mai ales din acelea ce se referă la instituții, titluri și moravuri ale epocii, dar e departe de a abuza de arhaisme.

În proza noastră clasică, la Filimon, ori Negruzzi, la Odobescu ori Hașdeu găsim aceeași soluție. Grecismele cu care își împestrița limba boierimea străină de

popor din „Ciocoi vechi și noi” au aceeași semnificație artistică pe care o au dialogurile în franceză ale aristocrației dela curtea lui Alexandru I din „Război și pace”. Limbajul personagiilor lui Filimon rămâne însă limpede. La Negruzzi, concepția e și mai netă. Lăpușeanu și boierii din jurul său folosesc în general limba limpede și expresivă a creatorului lor, deși pentru a se marca momentul, istoric și în dialog, se vorbește de pildă că privește îmbrăcămintea personajului: zobin, felades, etc.

Aceeași respingere hotărâtă a naturalismului lingvistic, întâlnim la Alexei Tolstoi. Spre deosebire de naturalismul lingvistic, care prin 1920-30 abundă — în special în romanele lui Ceapăghin—Alexei Tolstoi care a studiat temeinic limba epocii lui Petru, o folosește doar cu intenție artistică.

Cum e rezolvată această problemă în noile noastre romane istorice? Firește că ea se pune mai ales pentru cele care evocă epoci mai îndepărtate. Pentru scriitorul care scrie despre **perioada** 1907 sau 1920 există alte detalii concrete prin care se poate **caracteriza** epoca. În general, aceste romane s'au păstrat pe linia realismului în limbă și încercările de a da culoarea epocii au fost făcute cu discernământ, exprimând intenția artistică. S'au strecurat pe alocuri anacronisme. Astfel, C. Ignătescu, care își **dovedește seriozitatea documentării**, pune totuși pe țărâni dela 1815 să vorbească de „descurajare”, pe haiducul Anghel Corban să pomenească de „privilegii”.

Trebuie făcută din capul locului distincția importantă între limbajul povestitorului și limbajul personagiilor.

Folosirea de către povestitor a unui limbaj arhaic duce la manieră, îngustează și limitează conținutul de idei pe care scriitorul îl poate comunica cititorului.

Dacă personagiile trebuie să vorbească veridic pentru epoca lor, — fără a se ajunge la arhaizare și la naturalism lingvistic — pentru povestitor problema se pune altfel. El exprimă părerea omului nostru contemporan asupra unor fapte trecute pe care le povestește. Posibilitatea lingvistică trebuie să fie pentru el mai largă decât pentru personajii, ca să poată exprima

o perspectivă critică asupra lor. Autorul poate și trebuie să folosească neologisme, care în gura personajilor ar fi anacronice.

Firește că nici această facultate a povestitorului de a folosi un limbaj mai bogat decât personagiile nu trebuie interpretată mecanic, ca o rețetă. Aici intervine grija artistică a scriitorului, necesitatea de a armoniza felul cum vorbește el cu felul cum vorbesc personagiile. Un limbaj al povestitorului înțesat de neologisme, într'o povestire care se petrece cu câteva veacuri în urmă, ar izbi neplăcut.

În sensul acesta e orientat graiul povestitorului în opera trecută a lui Mihail Sadoveanu, ca și în „Nicoară Potcoavă.” Așa sună și povestirea sobră și plină de dramatism în romanul lui C. Ignătescu. Să ne amintim de cele câteva fraze care deschid romanul, sau de descrierea călugărilor agățați de copaci și pândiți de lupi.

În „Lanțuri” există părți din povestire, care imită limbajul epocii. Dar nu e vorba acolo de naturalism lingvistic ci de un procedeu stilistic de reală expresivitate. În general, stilul povestitorului se păstrează simplu, fără efecte căutate, cu notație precisă, fără manierism arhaizant. Uneori însă povestitorul reproduce în stil indirect dialogul personajilor și le imită particularitățile verbale. Iată tribulațiile de aristocratic linge-blide ale lui Claymoor, descrise în însuși limbajul plin de epitete linse al cronicarului monden:

„Se oprise numai la câteva mese, prezentând numai fermecătoarelor doamne omagiile sale și salutându-i cu distincție pe onorații domni... Trecând pe lângă masa domnului ministru Arislică, făcuse, o reverență doamnei, îi urase excelenței sale „bon appetit”.

În asemenea **împrejurări**, această parte a povestirii e punctată cu unele expresii și forme ale epocii. De fapt însă, vorbesc personagiile, așa cum o fac și **direct** în **dialogurile** și monologurile abundente — chiar prea abundente — din roman.

Nici în ce privește limbajul personajilor, nu există și n'ar fi just să se ceară formule gata făcute. După cum arată exemplul clasicilor și cel al literaturii sovietice, folosirea arhaismelor trebuie făcută cu multă precauție, pentru a obține un anumit efect artistic, o caracterizare, impresia de

solemn, ori dimpotrivă un efect comic, etc.

Se pot distinge și aici două categorii de termeni și expresii. Unele se leagă de anumite obiecte, funcții sau situații specifice care au existat în trecut și azi au dispărut. În principiu, folosirea acestor cuvinte e indispensabilă. Astfel sunt rangurile do boieri, numele de arme sau unelte, monedele vechi, etc. E firesc ca Mihail Sadoveanu să vorbească de sâneală și tesac, de navrapî și ieniceri, de logofeți și mazili.

Lucrul e necesar în măsura în care este cerut de concretizarea povestirii, cum se întâmplă la Sadoveanu, la Ignătescu ori la Pas și nu devine erudiție inutilă și ostentativă.

Cealaltă categorie de arhaisme cuprinde cuvinte folosite într'o formă arhaică. Tot în ultimul roman al lui Mihail Sadoveanu întâlnim județ, în loc de judecată, dărușag, în loc de dar, șaică în loc de luntre, etc. Și aici condiția de bază rămâne inteligibilitatea în context. În ediția apărută la „Editura Tineretului”, romanul „Nicoară Potcoavă” cuprinde un glosar destul de mare. Dat fiind scopul său educativ, introducerea glosarului se poate justifica, deși el explică — cu totul inutil — și cuvinte ca *hârcă, megieș, paloș, ciulin, luna lui cuptor, geambaș, etc.*

Dar, exceptând bine înțeles numele de funcții, arme, unelte, de care am vorbit, marea majoritate a acestor cuvinte explicate se pot desluși în text de cititorul atent. Și aici dozarea, gradul de folosire al arhaismului e în funcție de arta povestitorului realist. Și aici opera lui Sadoveanu cuprinde un model pe care scriitorii trebuie să știe să-l folosească fără să se mulțumească să-l imite.

Din tot cecece s'a spus, se vedește importanța noului roman istoric, perspectivele sale de dezvoltare.

Fie că ne referim la noile fapte — multe din ele ascunse anterior ori nevăzute suficient de clar — pe care aceste romane le scot la iveală, fie că ne gândim la lucrul cel mai însemnat pentru o operă literară, la figurile de eroi înaintați pe care scriitorii îi recheamă din trecut, zugrăvindu-i

în legătura lor de nedespărțit cu masele populare și în condițiile concret-istorice în care au trăit și activat, diversitatea faptelor și problemelor e unificată de o trăisătură fundamentală. Retrăind trecutul în lumina pătrunzătoare a prezentului, pentru a ajuta acestei lupte prezente și nu pentru a o slăbi sau a se feri de ea, cum a făcut și face romanul istoric decadent, operele acestea sunt profund populare și patriotice.

De aceea, marea lor acțiune educativă nu se poate mărgini numai la tineret. Ideia că adulții, „oameni serioși” nu citesc literatură istorică, e o prejudecată la care a contribuit desigur și înrăurirea pernicioasă pe care evazionismul a exercitat-o în acest domeniu.

De sigur că, în primul rând tineretului are do învățat din evocarea trecutului. Dar ar fi să nesocotim ajutorul pe care arta îl dă vieții, funcția ei educativă și mobilizatoare, dacă am limita genul literaturii, istorice și i-am fixa vârsta cititorilor, așa cum pentru unele cărți cu imagini se indică: „pentru preșcolari”. Minimalizarea acestui gen s'ar arăta cu atât mai condamnată cu cât știm că dușmanii umanității îl folosesc pe față. Când în literatura decadentă evocarea istorică există ca o armă de propagandă imperialistă, ar fi o greșală să subapreciem importanța folosirii unei asemenea arme cu forța pe care o dă adevărul istoriei, în slujba păcii. În timpul războiului trecut, opere ca „Petru I” de Alexei Tolstoi, sau „Napoleon” de Tărie au reamintit de jalnical sfârșit al încercărilor demente făcute dealungul veacurilor de a cotropi pământul rus și de a-i înlănțui poporul. În fața visurilor de dominație mondială ale instigatorilor la război, sunt cu atât mai prețioase paginile care arată că dragostea de libertate a popoarelor n'aputut fi niciodată înăbușită. Tot atât de prețioasă este evocarea tradiției de luptă a patriei noastre dealungul anilor, alături de poporul rus, astăzi, când Uniunea Sovietică reprezintă garanția viitorului omenirii.

Importanța generală educativă a literaturii istorice nu trebuie înțeleasă ca o punere pe picior de egalitate cu operele ce descriu prezentul. Tematica vieții noi este și trebuie să rămână cu mult cea mai

însemnată. Dacă proporția operelor inspirate din prezent, față de cele cu tematică trecută nu covârșește în favoarea celor dintâi, orientarea literaturii devine condamnabil paseistă. De altfel, acei dintre scriitori care s'ar refugia în descrierea trecutului pentru a se feri de seriozitatea și complexitatea aspectelor și problemelor pe care le implică descrierea prezentului, s'ar înșela pe socoteala însăși a creației lor. Numai cei care cunosc, care știu să vadă și să redea măreția vremii pe care o trăim sunt în stare să evoce în spirit nou epocile trecute. Dovada o aduce și în această direcție Mihail Sadoveanu, care

în ultimii ani a scris și „Mitrea Cocor” și „Nicoară Potcoavă” ori „Nada florilor”.

Dar cu rezerva proporției necesare între operele cu tematica trecută ori prezentă romanul istoric - și literatura istorică în general — are prin însuși procesul dezvoltării noastre, perspectiva îmbogățirii a adâncirii lui științifice, perspectiva creerii unor opere monumentale și vii Creșterea continuă a conștiinței istorice face ca făuritorii socialismului să creeze și să citească și mai multă literatură istorică.

Prozatorilor noștri le revine sarcina să transforme posibilitatea în realitate.

O IMAGINE TULBURE
A RĂSCOALEI LUI DOJA*)

In „Almanahul Literar” dela Cluj a apărut poemul istoric „Gheorghe Doja” de D. Florea-Rariște, poem care aduce în literatura noastră imaginea răscoalei iobagilor din 1514.

Lectura acestui poem ne sugerează o comparație: parcă am avea în față o frescă stea, să, 'pe zidul unei vechi cetăți. Cetatea a fost bătută de vremuri, și zidul umezit nu mai păstrează toate liniile și culorile pe care artistul le-a zugrăvit la timpul său. Verdele închis al codrilor, arămiul munților, stepete pierdute în nori de fum, cerul înroșit de flăcările răscoalei, sunt umbrite pe alocuri de pete cenușii de umezeală. Figurile oamenilor și scipățul armelor sunt ciuntite de tencuiala căzută. Din liniile ce-au rămas, cu greu poți reconstitui întregul contur al figurilor omenești, ținutalor, caracterele morale și fizice, gesturile și expresia feței în momentele luptei. Dar ceace se mai păstrează din frescă, amănuntele de culoare ale peisajului, dovedesc priceperea artistului. Tabloul rămâne însă neclar pentru noi, pentru că dacă elementele care au rezistat vremurilor ne spun ceva despre meșteșugul pictorului, totodată ele nu ne redau clar ideia lui de bază. Astfel că, în întregul tablou, cuprinși de flăcările incendiilor, de verdele munților și de albastrul apelor, oamenii se perindă ca niște umbre, greu de deosebit unele de altele, deseori înnecați în bogăția peisajului din jur și greu să-i întregești în imaginație. Desigur, trebuie să fie veche fresca aceasta — îți zici — și vremuri cumplite au trecut peste ea. Parcă, în fața acestui tablou

te stăpânește un sentiment de părere de rău, pentru că le-ai așteptat și ai dorit să vezi o imagine bogată a unei pagini mărețe din istoria poporului nostru.

In fața poemului lui D. Florea-Rariște părerile de rău ale cititorului nu se îndreaptă către timp și umezeală, ci către autorul poemului, către concepția și lumina în care e zugrăvit chipul lui Doja și răscoala de acum mai bine de patru veacuri.

Este adevărat că Ivisoave din secolul al XVI-lea și date biografice ale eroului nu ne-au rămas prea multe. Istoria însă a păstrat și va mai, păstra peste veacuri această pagină de care poporul nostru pomenește cu mândrie și cu adânc respect. După Bobâlna, răscoala lui Doja a sgduit din temelie orânduirea feudală de cruntă exploatare, care apăsa pe umerii milioanele de țărani iobagi ardeleni de pe moșile grofilor, ale regelui și ale bisericii catolice ungare. Țăranii răsculați, cărora li s'au alăturat minierii din Apuseni și elemente din pătura de jos a orașelor, au străbătut câmpia Tisei, Valea Mureșului, regiunile Crișurilor, Mara-mureșului, Bistriței, Clujului; Români, Maghiari, Săcui și Sași au fost înflăcărați de cuvântul lui Doja, care i-a ridicat la luptă „să recucerească cu armele libertatea răpită de domnii nobili”, și „pe acești oameni cu inimădepiatră, pentru crimele lor”) să-i supună asprelor pedepse.

Răscoala a izbucnit cu prilejul cruciadei contra Turcilor, și Gheorghe Doja, din comandant al armatelor cruciate, împărțându-și „furia trupelor sale împotriva nobililor 'trădători' care le batjocoreau familiile, „se pune în fruntea noii mișcări” și „armata cruciată deveni o armată revoluționară” (Fr. Engels: „Războiul țărănesc german”). In

*) D. Florea-Rariște, „Doja” „Almanahul literar” din Cluj, Nr. 8-10, 1952

’) Din „îndemnul lui Doja”.

jurul lui se va grupa întreaga mișcare, el va fi inima răscoalei, și moartea lui pe tronul înroșit, sub coroana de flăcări, va fi răsunată peste veacuri de atâtea răsmeriți care vor aduna alte și alte armate de iobagi împotriva exploatării feudale. Chipul lui Doja, căpetenie a iobagilor, se profilează masiv pe pământul Ardealului și al stepei maghiare, pe cerul învăpăiat al secolului al XVI-lea.

A zugrăvi astăzi, în opere de artă imaginea trecutului de luptă a poporului și figurile eroilor care s'au jertfit pentru idealurile de dreptate și libertate, înseamnă a da oamenilor liberi ai Patriei noastre înalte exemple de patriotism, a înflăcăra inimile împotriva dușmanilor vieții noi pe care ei o construiesc prin muncă și luptă. De aceea sunt așteptate operele literare inspirate din istoria poporului nostru. Datoria poezilor și scriitorilor care cuprind în operele lor paginile istoriei, e de a reda în opere de înaltă ținută artistică chipurile acestor eroi, în lumina concepției marxiste asupra istoriei și în dreapta înțelegere a desfășurării lor.

Poetul D. Florea-Rariște și-a propus să zugrăvească în poemul său răscoala dela 1514 și înfățișarea conducătorului acestei răscoale.

D. Florea-Rariște are serioase calități care-i îngăduiau să redea într-o imagine frumoasă, ceace și-a propus. Aceasta o dovedesc multe părți isbutite din poem, episoade scrise într-o limbă bogată, colorată cu vechi expresii ardelenesti, care, aduc în fala noastră sufletul aspru al țărănilor răsculați și vuietul răsmerilei. Dar, citind cele douăzeci și șase de capitole și epilogul poemului, ne rămâne în față imaginea frescei învechite de care vorbeam, bogată în elemente de decor, săracă însă în figuri omenești, și în prezentarea eroului central, a lui Doja. Dar să dăm citire poemului și să desprindem pe rând, momentele lui culminante și figurile eroilor care-i dau viață.

În scurtul prolog al poemului, poetul nu invocă muza alol-șliuloare, — cum începeau aezii de altădată, ci încredințându-l secolului său elementelor naturii care au păstrat întipărite în trănicia lor glasul vremurilor trecute. Despre cât „prăpăd și vai s'abălu pe țară prin aceste locuri”:

Povestească munții câte-au fost atunci, Carpenii și brazii, frunza când și-o mișca, Ori nestăvilita murmură de trișcă Ce jelește toamna singură pe lunci.

„De vărsarea sângelui de domn”, poetul se adresează să spună:

Pietrele 'negrite de pe metereze; Ele stau de față martore și treze Și-ar putea-o spune până și prinsomn!.

Din glasul codrilor și al pietrelor adormite, poetul nu va încerca dela început să desprindă imaginea răscoalei și-a eroului Doja pe care-l cântă. El judecă și se cutremură în fața furtunii, a „valurilor crunte”, a miilor de focuri care s'au aprins pe-aceste plaiuri, aducând în versuri frumoase liniile vagi, neprecise încă ale viitoarelor fapte pe care le va povesti. Din pragul poemului, deci, îl vedem pe poet privind în depărtare, peste vălătăile răsmeriței, fără să se schițeze trăsăturile portretului moral ori fizic al lui Doja. Mult mai târziu, după câteva tablouri din viața iobagilor pe pământurile groșilor, după ce numele lui Doja e pomenii de două ori, odată de un nemeș și odată în scrisoarea iobagilor, vom face cunoștință, în tabăra cruciată pe care o conduce, cu acel care va chema mulțimea la luptă.

Dar, până la această întâlnire, cunoaștem pe moș Iile Oarză, tatăl lui Grigore Oarză, unul din căpitanii lui. Doja, mai cunoaștem pe nevasta lui Grigore, Ileana, care e smulsă de lângă bărbatul mort și, cu copilul mic în brațe e dusă la lucru de vătafi grofului apoi dispare în umbra castelului domnesc, unde urmează a fi supusă chinurilor siluirii, postelor atotputernicului și mârșavului, stăpân. Moș Oarză are un rol cu totul secundar în poem, mai mult ca un element vin de legătură între răscoala lui Doja și cea dela Bobâlna, izbucnită și înăbușită cu optzeci, de ani în urmă. E un al doilea glas al poetului și, din jelu cum e realizat, nu bănuim decât intențiile autorului de a crea un personaj viu. Din spusele bătrânului ne dăm seama în adevăr de căleva fapte ce se petrec în acel moment, cu'n ar fi plecarea, bărbaților „cei voinici” la oaste și felul cum nemeșii „de pe orice petec de pământ sărac, storc și cea din urmă istovită vlagă”. Dar moș Ilie Oarză moare și e priveghial de către Ileana și alți țărani din sat care:

...pun banul pe-un ștergar dc tort,
Cugetând la toate câte sânt deșerte;
Fac și semnul crucii: „Dumnezeu
să-l ierte!”
Și plecând, sărută mâna celui mort.

Autorul ne introduce m.ai departe în poem, prin gândurile Ilenei, nevasta lui Gorea, cel care „a luat... ghioaga și-a plecat”. Apoi îl vom, vedea pe nemeșul însuși, călare, printre iobagii supuși muncilor amare „făcând o clipă ochii tulburi roată” și svâr-lind „năvalnic spre pierduta gloată / al mâniei crunte furtunatic val”, vorbind su-pușilor săi, ca de pe o tribună, despre exploatarea la care-i supune. Și acestuia — ca și trimișilor lui, care-i ținuseră Ilenei discursuri cu lotul nefiresc plasate de autor — poetul îi atribuie aptitudinii actricești, punându-l să recite un discurs versificat. Iată de pildă o strofă, care numai nemeșului nu-i aparține:

Câtă vreme însă penele-de-argint,
Fluturând,umbri-vor fruntea-mi luminoasă,
Mai curând umplca-voi văile do oasă
Decât sclifoseala voastră s'o alint.

Am insistai asupra acestor înfățișări alt poemului, pentru a arăta căi de schematic pune poetul față'n față elementele care, prin ciocnirea lor puternică, ar trebui să creeze conflictul adânc din care să se reliefeze eroii pozitivi și negativi în neîmpăcată opoziție. Aici perorează și nemeșii, perorează și iobagii, și poemul bale pe loc din episod în episod fără să crească, fără să dacă acțiunea către un puternic desnodământ. Există și un capitol frumos realizai în această parte a poemului: este vorba de scrisoarea pe care țărani din Apold o trimit lui Grigore Oarză spre. a fi adusă la cunoștința lui Doja. Aceasta, cu toate lungimile, zugrăvește mai convingător și mai clar suferințele pe care familiile celor duși la oaste le îndură, sau, cam spun ei (cu învoirea poetului) „suferința care-o suferim”. într'un limbaj aspru— autorul modelează cu îndemânare vorbirea populară — scrisoarea aceasta defînește felul cum apare în conștiința iobagilor „împăratul” care-i va duce la luptă:

Noi poftim jclirea noastră să nc-o spui
La 'mpăratul Doja — că-i bărbat de țară.

Și să știe Doja că pierim în fiară
Și Români și Unguri și 'ncă mulți Săcui.

E destul de greu să-ți închipui și imposibil să reconstitui din capitolele precedente măcar câte unele din faptele lui Doja, din legăturile lui cu țărani, pentru ca să apară justificată întreaga greutate a numelui de „împărat” cu care-l slăvește masa iobagilor. Nu peste multe strofe vom face cunoștință cu însuși conducătorul armatei cruciate, care în scurtă vreme va chema poporul la răscoală contra nobilimii.

Autorul redă drumul celor trei țărani — Bucur din Poiana,, Dordea și Radu Giurcă — pornind cu scrisoarea înspre tabăra lui Doja. Ar fi ajuns toți trei la locul dorit, dacă pe „când să cârmească dup'o cotitură”, n'ar fi „tunat din munte o detunătură” și „vre-o zece nemeși” nu s'ar fi „svârilit spre ei”. (Că înșiși nemeșii s'ar fi adunat să potc.ească în munți, e greu de crezut; doară domnii chefuliau în vremea asta și-petreceau cu cucoane desmățate, așa cum poetul ne arată în altă parte a poemului).

„Bietul Radu Bucur a căzut răpus”, și ceilalți doi, după ce se întâlnesc cu o ceată de moși răsculați, dela care află căaurarii Apusenilor duc soartă grea și au pornit răsmeriță, ajung într'un ceas dc %paple, în tabără, la Gorea. Fresca se lărgește deci, și din contururile ei se desprind figurile altor răsculați, care au întins slăcările răscoalei peste Apuseni, la Cluj și mai departe.

Dar acum, în vreme de noapte, „tabăra n'are somn”. Ostașii au aflat de cele ce se petreceau la casele lor și sfātuiesc neliniștiți. Într'un cadru zugrăvit cu multă plasticitate, oamenii, strânși în jurul jocurilor, sunt veghiați de străjerii „sprijiniți în suliți”, și de comandantul lor, Doja. Aici se conturează primele linii ale chipului eroului principat:

Noaptea asta 'naltă, orișicine-i domn
Când îl prinde somnul ca o vrajă lină;
Dar deși-l îmbie fânul la hodină,
In această noapte Doja n'are somn.

Deci „...ieșind afară calul și-l desleagă” și pornește prin tabără. Vede că oamenii nu dorm și aude șoapte; eroul „trage cu urechea, când și când, oprind calul la

răspântii"... Până aici totul pare a fi bine, ni-l închipuim pe comandantul îngrijorai de neliniștea oastei sale. Ne așteptăm să vedem un om cu înțelegere și dragoste față de ostași, în al căror suflet în m.omentul acela începe să se clatine încrederea în țelul luptei lor. Aici însă, felul cum e arătat Doja contrastează cu înfățișarea lui, din restul poemului, și na prevestește pe omul care va conduce armata răsculaților, ca inimă a răscoalei, sfârșind pe tronul înroșit. Ajuns la focuri, Doja strigă: „Bun noroc!"

S'a lăsat de-odată o tăcere mută.

întrebarea lui Doja Va această tăcere, ca și tot ce va răspunde el oamenilor, dovedește o fire iute la mânia și aspră la vorbă :

— „Dar ce'nsamnă asta? Limba vi-i uscată?
De nu știți răspunde și priviți în foc?

. . . .Ișpane, dacă nu grăești,

In această clipă, am la șold un fier
Ce străbate 'n piepturi chiar și prin aramă.
De-un răstimp de vreme am băgat de samă
Că vă roade-un vierme... Așadar vă cer

Să vă dîpși pe față cugetul!," — „Da, da!
Asta vrem cu toții... Vrem să știm pe față
Ce se va alege în această viață
Care niciun câne n'ar putea răbda,."

— „Cum? Ce spui?... Ori poate că mi-i da'
s'aud
Glas venit pe vânturi de pe ceea lume!
Despre care viață trîncăniți anume?
Nu cumva de rouă e pământul ud

Și vă poartă gândul spre culcuș de puf?"

Așa dar, pentru Doja oamenii „trîncănesc" după cum pentru nemeși „sclifoseau"; Doja amenință cu fierul dela șold, le vorbește răstit, ironizează plîngerile drepte ale țărănilor, aducînd vorba despre „culcușul de puf". In general, aici Doja se manifestă ca un străin de durerile lor, ca și cum n'ar fi știut nimic din ce se petrece pe lume. Din această imagine nu vedem nimic din ceea ce va mîna pe capul răscoalei la luptă, nimic din caracterul și năzuințele omului care în Cenadul cucerit va proclama „republi-

ca, desfîințarea nobilimii, egalitatea tuturor oamenilor și suveranitatea poporului" (Engels: op. citat). Ori poetul face cumva aluzie la originea nobilă a eroului, lucru care ar explica într'o foarte mică măsură ieșirea lui.Dofa?Slabă, nemotivată și. nejustificată aluzie! O astfel de pată, nu numai discordantă, ci cu totul falsă într'un poem, este sau expresia lipsei unei clare idei centrale a poemului — sau dovada unei insuficiente adînciri, neînțelegeri sau chiar a unei înțelegeri greșite. Care sunt năzuințele și care scopul luptelor de mai târziu conduse de Doja? Nu le vedem dintr'o legătură organică, adîncă a lui Doja cu poporul, ci tot din cuvintele pe care capul răscoalei le va rosti mai târziu, și care în desfășurarea acțiunii nu reprezintă o culminare, iar în înțelegerea lucrurilor nu aduc nimic nou. Eroul va apare mai departe organizînd, dînd ordine, și faptele lui nu vor aminti deloc întîia întîlnire din tabără. întîlnirea aceasta însă, care ne desamăgește, această imagine în chiar inima poemului, lămurește cât de palidă e întreaga figură a eroului și ne duce cu gândul la evocările vagi cu care începe poemul. Dela amintirile păstrate numai în munți și în „murmura de trișcă" ori în pietrele castelelor dărâmate, până la conturarea falsă a eroului în unele episoade — și palidă în ansamblul lucrării, — e un pas lung în poem, dar scurt în înțelegerea viziunii autorului.

Iată și ciudata înfățișare fizică a lui Doja:

Pletele lui Doja de sub coif răsar
Negre cum îi corbul iarna pe zăpadă,
Calu-i ca și neagra ;;letelor cascadă;
Barba Dojii, deasă, de sub obrăzar,

Una cu culoarea calului buiac,
Se ivește aspră, pe când obrăzarul
Cade de pe față... Ochii-i ard ca jarul
Cînd din ochelarniți ochii-i sc desfac.

Un amestec de cavalin și omenesc, de măști și ochi care se desfac, de obrăzare și ochelarniți, parc'am fi într'un. studio cinematografic unde se încearcă o mască ce va apare pe ecran pentru a stîrni răsul ori. înșiorarea. Și aici e vorba de eroul principal, a cărui zugrăvire o urmărește poemul!

Poemul mai are încă asemenea ciudățenii. Cînd Gorea cu ceata lui bate în poarta

castelului, ne poartă gândul în atmosfera vreunei balade medievale:

— „Cine bate 'n poartă?” a strigat livid Groful din cetate, coborînd la poartă. „Numai dracul știe ce vâртеj vă poartă! Hei, n'auzi acolo? Cine bate 'n zid?”

Groful însuși, precum vedem, coboară la poartă (s'o fi întors dela poterii), ca să-l vedem discutând cu Gorea cum stau lucrurile cu bătăile, ca și cum nici el, groful, n'ar fi avut cunoștință de ce se petrece în lume, și nici mulțime de slugi n'ar fi avut ca să-l vestească. Și când castelul e cuprins de flăcări și „săgețile” și „pietrele” iobagilor îl lovesc, îl vedem pe grof, ca un descreeerat, svârcolindu-se mai ceva decât dacă ar fi într-o scenă de un ieftin melodramatism:

Fiara svârcolită spumegă'n culcuș:
— „Hei, străjerii La ziduri! N'auziți nimica? Sloboziți degrabă focul! Ce? Vi-i frică? Ave Sanctus Sanctis!... Nu! Banul... Căluș

„Gurii mele!... Spada! Grabnic mi-aduceți Spada din panoplii... Spada... spada... spada!...

A!... S'aprinde lumea!... Curge cu grămada Pulberea pe ziduri... Cum? Și voi râdeți?..

„Ce să fac? Scăparea de s'ar mai putea! Tumul se prăvale!... Iată, se dărâmă!... Nu! Destul! Sânt nemeș... Sânt stăpân nu râmă!”
Am și spadă!... Uite-o: sânt încins cu ea!”

Și mai departe, toate discuțiile — lungite și fără rost — purtate cu „eu, Grigore Oarză, care-s din Apold”, stârnesc numai mânia noastră pentru groful din castel și nu și dragostea pentru oamenii care-i dau dreaptă pedeapsă, iar în multe locuri ne provoacă nemulțumirea firească pe care-o simte cititorul în fața unor scene ieftine.

Faptele se petrec înainte, și capitole scrise cu mai multă grifă ne aduc în fața imaginea comorilor aflate în castel; apoi tabloul întinderii răscoalei („Pe multe plaiuri isbucnesc flăcările”), toate sugerând felul cum „Doja vine val-vâртеj” cu cetele sale, cucerind castelele domnești. Episodul „Orgia dincastel” e un tablou realizat cu multă putere de demascare, plastic și viu, arătând ce se petrece

într'un castel domnesc: cu domni de toate soiurile, cu vin de Tokay și cucoane destrăbulate. În general, autorul a obținut realizări mai de valoare în descrierea tablourilor de natură (întinderea pârjolului), în scenele de masse (dărâmarea castelelor), în zugrăvirea orgiilor, etc. — adică acolo unde n'a fost vorba direct de chipurile concrete ale personajilor pozitive și în special de chipul lui Doja.

Acelaș lucru se petrece în capitolele următoare, în care cetatea Cenadului e cucerită, peceliile robiei sunt arse, și un „pișpec” e supus judecății lui Doja; eroul principal al acestui poem se pierde în masa răsculaților și în vâlvătăile răscoalei; figura lui se mai zărește vag, ici colo, prin vâlmășagul care cuprinde oamenii, cetățile și plaiurile. Mai limpede e conturat în fața pișpecului, când neînduplecarea lui aduce osânda omului bisericii.

Aciunea se petrece mai departe, în trei episoade, până când, la asediul Timișoarei, aflăm de trădători și prizonieri schingiuți de către nobili, aflăm, de armatele lui Zapolya și ni se anunță prinderea lui Doja, fapt care stârnește în inimile iobagilor ecouri și „urlet” în câmpii. „Numele lui Doja a cuprins pământul / și-l rostesc iobagii — zecile de mii”. Aceste episoade, ca și episodul „Adâncă jale asupra Ardealului”, dau o imagine destul de bogată a desfășurării răscoalei, dar ca și alte capitole, fără să pună cu putere în centru chipurile unor eroi înaintați. Capitolele acestea au însă o anumită valoare, de sine stătătoare, vădind talentul autorului.

Omorirea lui Doja e descrisă cu destule amănunte; discursul lui în fața mulțimii, cam teatral ca „și celelalte discursuri (ale lui ori ale altora) din poem, nu aduce nimic nou și fresca acestei răscoale „sfârșește”. Epilogul poemului începe prin cuvântul pe care ș'i-l adresează poetul lui însuși și cititorilor. Fără să înțelegem de ce, poetul își exprimă regretul:

Ah, cum numi-i glasul trăznet, să-l răpăd
Peste veacuri negre, arse de tortură,
Ori să fac din aspre vijelii de ură
Ziduri de'ntuueric, ca să nu mai văd

Tot ce văd prin veacuri tulburi, ca și cum S'ar petrece astăzi... Cum de nu mi-i pana Suliță de fulger, ca să ardă rana Tristelor milenii — astăzi fum și scrum!

Confuzia acestor cuvinte depășește pe cele dela începutul poemului. De ce adică poetul să. nu mai vadă tot ce vede acum? Dece să facă „din aspre vifellii de ură, ziduri de'n-tuneric”? Scopul poemului și al poetului care scrie e oare să întunece, ori mai degrabă să descopere și să lumineze în acele vremuri de luptă chipulo amenilor, prin lumina nouă de azi? De unde viscolirea aceasta interioară? Dece să ascundem luptele lui Doja și mârșăviile grof Hor, și să nu le desvăluim în adevărata lor lumină?

Neconturarea clară și puternică a lui Doja vine din această viziune prea largă, prea împrăștiată și așa spune obiectivistă, asupra istoriei. Dela faptele știute, în loc să ridice la mare strălucire oamenii care au existat, care au luptat cu strășnicie pentru libertate, în loc să zugrăvească viu fapte foarte concrete, localizate în timp și spațiu, poetul descrie un fel de prăpăd, adesea fără a ne da posibilitatea unei identificări precise a momentului istoric și sfârșește la „tristele milenii”.

Petele de care vorbeam că tulbură fresca întregă și chipul eroului principal privesc astfel concepția din care crește acest poem, și ca o consecință, problemele de măiestrie artistică. Dacă în totalitatea lui, poemul cuprinde o imagine a unei răscoale care pe alocurea se arată a fi a lui Doja, vedem că firele poemului, nu tind toate către eroul principal — care trebuia să fie inima luminată a faptelor povestite — ci se împrăștie în părți și părți, eroul confundându-se în masa de oameni revoltați, cu foarte puține linii distincte.

Astfel, lipsa principală a poemului lui Florea-Ranșie. ține de construcția întregului, din care trebuia, să ridice, așa cum ni-l arată istoria, chipul lui Doja și care nu ne da acest chip, ci doar unele elemente frumoase, srăbătule de că/dură lirică, dar neisbutind să închege o figură de neuitat, un om i <u

Pi'aceeași linie se poate vorbi de figurile nemeșilor, ale episcopilor și ale vătafilor grofești, care se perindă ca niște umbre hidoase, perorând ori svârcolindii-se de

spaimă, dar rămânând niște umbre. Mai limpede se conturează episcopul în fața Judecării lui Doja, dar și aici prelatul ține discursuri prea lungi, spunând lucruri cunoscute, banale și ca atare nu destul de utile pentru zugrăvirea lipsei de caracter și. a urăciunii lui sufletești.

S'ar putea spune multe și în privința formei și a limbajului acestui poem. Cele peste două mii cinci sute de versuri sunt scrise în acelaș ritm, în 11 și 12 silabe. Nu numai că bătând acelaș pas, drumul acesta lung e obositor, dar se pune problema că anumite situații, scene, cer adesea un anumit ritm. Sunt momente în poem, unde acest ritm. e potrivit. Dar altele, de un mai accentuat dramatism, cer și un ritm adecvat. In poemul lui Florea-Ranșie lotul sună pe aceeași strună: și scrisoarea iobagilor, ca și dărâmarea, cetăților, și discursurile eroilor ca și epilogul rostit de poet. Un element sugestiv, realizat, îl constituie tonalitatea culorilor; poetul a intenționat să coloreze fresca în roșul răsmeriței; des întâlnim expresii care sugerează această atmosferă: vâlvoare, învâlvorat, vâlvălaie, etc.

Pe de altă parte există, mai ales în acele părți ale poemului care prezintă lungimi, bătăi pe loc, expresii cu totul nepotrivite, care nu spun nimic, despre care te întreb cum pot sta alături de versuri în adevăr frumoase, scrise cu mult meșteșug și cunoaștere a limbii. Iată astfel de expresii lipsite de sens: „bătrânii moșnegi”, „frigul din odac îi pătrunde'n gând”, „obrazul veșted de sbârcite șanțuri”, „un uitat ceaun cu fierbinte forfot”, „deasupra zării mândrelor înălțuți”, „Doja'n fier și'n zale”, „dăltuit călare 'n carne de statuie”, „suișul celor mai adânci urgii”, „rădăcina nostrului ogor”. La acestea trebuie să adăogăm expresii, foarte „sonore”, dar care comunică puțin: „vâlmășag de flăcări, zbârnatdo coarde, geamăt și durere, și potop și fum”, „furtunoase flăcări se răpăd către ceruri roșii — lungi învâlvorate”, „aprigul prăpăd”, „valuri care fierb în clocot și tumult”, „Doja vine vâlvătaie”, etc. etc. Sunt expresii spicuite de ici de colo, din multele care împetrișează poemul, unele trădând o înclinare către versul întorlochit, formalist, altele puse la întâmplare, pasă-mi-le pentru

crearea atmosferei, în realitate neceruite de conținut.

Aceste însemnări privesc nu numai munca poetului și exigențele lui față de el însuși, ci și munca redacției „Almanahului Literar”. O mai bună orientare a poetului în privința felului cum trebuia pusă problema într'un poem despre Doja și în privința construcției poemului, precum și o mai mare grijă pentru amănunt, ar fi putut aduce în fața cititorilor o imagine în adevăr veridică, bogată, a răscoalei lui Doja, cu oameni vii cărora să le vedem chipurile și să le auzim glasurile și nu umbre care adesea devin numai niște simple și biețe megafoane. Am fi putut vedea înălțându-se din elementele concrete ale imaginii poetice realizate, chipul eroului Doja, și poemul și-ar fi împlinit cu succes adevăratul lui scop, de a populariza această figură măreață a istoriei noastre.

„Problema măestriei literare — spune criticul sovietic Papernai într'un articol tradus și publicat chiar în Almanahul dela Cluj — este problema conștiinței artistice a scriitorului, a onestității sale față de sine însuși și față de cititori, a răspunderii pentru creația sa, pentru fiecare imagine, pentru fiecare cuvânt”.

Poemul ne dă în miile sale de versuri prea puțin, pentru a înțelege în toată măreția ei figura lui. Doja, lupta lui în, fruntea iobăgimii; dar totodată vedește marile posibilități pe care le stăpânește poetul D. Florea-Rariște, indicând în același timp necesitatea unei atente și adânci revizuirii a poemului, care are toate șansele să devină o lucrare valoroasă.

Ioan Horea

NUVELELE LUI AUREL MARTIN *)

Pentru cititorii Almanahului Literar dela Timișoara, numele lui Aurel Martin și nuvelele recent apărute în volum, la E. & P.L.A., sunt cunoștințe mai vechi, deoarece în „Scrisul Bănățean” tânărul scriitor își desfășoară ucenicia sa literară,

V Aurel Martin, *Grânele*, E.S.P.L.A.,

remarcându-se prin câteva schițe, povestiri și nuvele izbutite. Trei dintre cele mai reușite nuvele ale lui Aurel Martin: „Grânele” „Pământ în luncă” și „Fântâna cu apă vie”, sunt strânse acum într'un singur volum, purtând, titlul primei dintre ele.

Viața plină de clocot a satelor noastre de azi, chipurile impresionante ale țărănilor muncitori, educați și conduși de Partid, în luptă împotriva dușmanului de clasă și a apărătorilor lui oportuniști; felul cum țărani muncitori biruie svârcolirile, uneltirile, sabotajul și crimele chiaburilor; nefermura, dragoste a Partidului pentru oamenii simpli, exploatați de chiaburi și lupta pentru ridicarea exploataților la conștiința demnității lor umane, pentru smulgerea lor de sub influența chiaburilor și îndreptarea lor pe drumul gospodăriilor colective; desvoliarea ramurilor anexe din cadrul acestor gospodării, — iată aspecte ale vieții satelor înfățișate cu talent, în cele trei nuvele, de tânărul scriitor Aurel Martin. Interesul deosebit cu care cititorul urmărește aceste nuvele, izvorâște din faptul că, având un ochi ager și atent, autorul sesizează bogăția și complexitatea vieții satelor noastre și se străduiește s'o redea în imagini tipice și, expresive.

În nuvela „Grânele”, lupta de clasă e prinsă în, momentele cele mai ascuțite: „Viața Micinilor — ne spune autorul — tâlăzuia asemenea unei mări în furtună. Dar la fel ca talazurile care se umflă, fac spumă dar stau pe loc, ea uu putea răzbi înainte”. În calea ei stăteau curmeziș chiaburi ca Jiva Nedici și Panin, ascunși în haine de „mijlocași”, care sub protecția fostului patron Vasile Nedelcu, ajuns președinte al Sfatului Popular, sabotează Statul, sustrăgându-se colectărilor și săvârșesc nelegiuri.

Ura președintelui față de noua orânduire și în același timp teama față de ea, demagogia lui searbădă în contrast cu realitatea faptelor, disprețul față de țărani, muncitori, legăturile tainice întreținute cu chiaburii, sunt elementele pe care autorul le îmbină cu meșteșug pentru a ne reda chipul fosnic al dușmanului. împotriva acestor putregaiuri luptă secretarul organizației de bază Misa Sablici, ajutat de țărâtimea cinstită a satului. În rândurile lor, se

înrolează când se întoarce din armată Dușan, un tânăr țaran energic, întreprinzător, atașat cu tot sufletul Partidului. De acțiunile lui hotărâte chiaburii încep în curând să se teamă. Dar ei nu renunță la luptă. Pentru a-și păstra poziția în sat, chiaburul Jiva Nedici e hotărât să facă compromisuri, pe care altădată nici nu le visa.

Chipurile unora din personagii se desvăluie cu multă limpezime în acțiunea complexă, cu episoade dinamice pe care o construiește autorul. Astfel Nedici apare ca un dușman viclean, periculos, care-și alege căi de acțiune potrivite cu omul cu care are de aface. Lui Mita, tatăl lui Dușan, țaran sărac dar ambițios și credul, îi propune încercarea. El speră să-l poată atrage astfel pe activul și intransigentul Dușan de partea lui. Dar toate Urzilele și străduințele chiaburilor se dovedesc a fi zadarnice, iar în ciocnirea aceasta, autorul dă câteva elemente care ajută la caracterizarea lui Dușan. Acesta rămâne ferm, neclintit, intransigent, el iubește sincer pe Brenca, sora comunistului ucis de Bogoliub, fiul lui Nedici. Dușan știe că există o singură cale dreaptă spre fericire, — urmarea consecventă a liniei Partidului — și nu se abate cu niciun preț dela ea. Momentul când el ajunge responsabil cu colectările în sat ni-l arată ca pe un caracter care se dezvoltă în cadrul îndeplinirii unor sarcini de răspundere. Acțiunile lui sunt acum mult mai hotărâte și el, împreună cu secretarul organizației de partid, revizuește cotele după dreptate, demascând pe fușii mijlocași Nedici și Panin. Aceasta duce la sporirea dramatismului, deoarece odată demascați, chiaburii se dedau la amenințări și crime.

Tocmai în astfel de momente se relevă talentul autorului care, prin, faptele zugrăvite, sugerează cu claritate forța în ofensivă a comunistilor lor, în fruntea elementelor celor mai înaintate din sat. Această forță se relevă în faptul că mulți dintre țaranii momiți de chiaburi, încep să se deștepte. Vigilența — era cuvântul întâlnit des pe buzele membrilor de partid și a tuturor țăranilor muncitori conștienți. Emoționant este zugrăvită desmeticirea tatălui lui Dușan, care abia acum începe să înțeleagă lucrurile. Împrejurările în care Mita se convinge de viclenia chiaburilor ne îndreptățesc să-l întrezărim pe acest

țaran cinstit înrolându-se în curând în gospodăria colectivă.

Păcat însă că autorul nu reușește să scoată suficient în relief ideea că toate acțiunile comunistilor de aici au ca perspectivă de viitor înființarea gospodăriilor colective. Dacă ar fi insistat mai puternic asupra acestei idei, eroii pozitivi ai nuvelei: Dușan, Brenca, Săbiei și alții, puteau fi mult mai bine reliefați, prin aceea că apărea însuși scopul înalt al luptei lor: viața fericită prin înfăptuirea socialismului. Mai mult vorbește în sat despre colectivă chiaburul Jiva. Nedici decât membrii de partid, și oamenii cinstiți ai satului. E drept că prin felul cum vorbește Jiva Nedici, autorul reușește să ne prezinte pe chiabur în toată urțenia lui sufltească, desvăluindu-i intențiile de a se strecura în gospodăria colectivă și avertizând în acest fel pe țaranii, cinstiți, îndemnându-i la vigilență. Dar acest lucru nu e de ajuns. Perspectiva socialismului trebuie să apară în primul rând din zugrăvirea acțiunilor eroilor înaintați. Abia în ultimele rânduri ale nuvelei notează autorul că „gândurile lui Dușan sboară, stol, spre o zi nu prea îndepărtată, când în Micini vor răsări, ca în atâtea sate, alte zori... zorii colectivei!”

Dar acești „zori” ar fi apărut mai convingător dacă ar fi călăuzit și până acum acțiunile comunistilor. Iată pentru ce Dușan, care, în caracterul lui, are foarte multe elemente menite să ni-l facă drag, care la începutul nuvelei ne apare ca un izvor de energie, un om capabil, bine definit, în timpul acțiunii se pierde în vălmășagul faptelor, se scufundă ca o frunză în apă, pentru că apoi să reapară sporadic, cu forța pe care o are un om ca el și pe care i-ar fi confirmat-o perspectiva clară a scopului măreț pentru care lupta.

Lipsa de reliefare a eroilor pozitivi constituie o scădere importantă a nuvelei. Și figura Brencai e destul de palid prezentată. De unde la început, în mod ingenios autorul își propune să o prezinte drept o femeie dârză, care va lupta cot la col cu iubitul ei, până la urmă Brenca rămâne o biată fată obișnuită — iubita lui Dușan — n'o vedem participând, intens la viața salului și de aceea chipul ei e cenușiu, neexpresiv.

Cu mult mai multă adâncime a privit tânărul scriitor problema lămuririi țăranilor

săraci. Deaceea, un merit **al** nuvelei **il** constituie felul complex **cum** sunt redată trăsăturile țăranului sărac și poziția sa **în** lupta, de clasă în această perioadă. Jova, argat pe vremuri la Jiva Nedici, și Pera Stancov, argatul lui Panin, deși urâsc de moarte pe stăpânii lor, sunt încă înfricoșați și înrobiți acestora, — îi ajută la tănuirea averii și a grânelor. Dar încetul cu încetul, **în** urma activității Partidului în sat la Micini, **frica** lor începe să se spulbere, conștiința lor se limpezește și pașii li se îndreaptă pe **linia** indicată de Partid. Convingător este zugerăvit momentul **în** care Pera Stancov se hotărăște să desvăluie mârșevile stăpânului său Panin, care-și ascunsese grânele **în** pivniță. Hotărîrea nu e luată în pripă și la întâmplare; cititorul se convinge că ea este determinată de schimbările ce s'au petrecut rând pe rând în conștiința argatului, si care dau posibilitate cititorului să aibe o clară înțelegere asupra înfruntării celor două lumi.

Tema aceasta a acțiunii dusă de Partid pentru a smulge de sub influența chiaburilor pe țăranii muncitori șovăelnici și a-i aduce alături de constructorii socialismului, este tratată cu multă iscusință de Aurel Martin și în nuvela „Pământ în luncă”.

Aici puternicul conflict de clasă din nuvelă determină cotituri holăriloare în soarta eroilor. Rămas de mic copilul nimănui, Trandafir slugărește ani de-arândul la chiaburul Gherasie Totolan, ajungând într'o totală dependență economică și morală față de stăpân.

Argatul acesta înapoiat, lipsit de orizont politic, hrănit zilnic cu mincinoase promisiuni chiaburești după care chiaburul îi va dărui „pământul din luncă”, ajunge un obsedat și în urma acestei obsesii îndură bătăi, chinuri morale și toate asupririle bestiale ale chiaburului. Sub vraja aceasta a pământului din luncă, chiaburul reușește cu o perfidie caracteristică exploatorilor să-l țină o vreme pe Trandafir departe de toate transformările revoluționare care au avut loc în sat, ba mai mult, să-l facă dușmanul acestor transformări. Deaceea tânărul Trandafir privește cu ură și neîncredere pe cei care muncesc la gospodăria de Stat, văzând în ei dușmani: „Pe locu-

rile tale o să crească iarba cea blestemată”.

Profitând de credulitatea lui Trandafir, chiaburul știe ce să-l îndemne, să nu-și ceară leafa, să sară labătaie împotriva celorla dela gospodăria de stat, și, când are vreme, să meargă prin sat să afle ce se mai vorbește despre el.

Orbit de făgăduiala chiaburului, Trandafir le face pe toate, ajungând să rupă orice relație cu singurul său frate, Nicolae, muncitor la gospodăria de Stat. Dar Nicolae, împreună cu Ilenuța, fata pe care o iubea, împreună cu tatăl ei Ion Pușcașu, secretarul organizației de bază, cu secretarul organizației U.T.M. și alți oameni cinstiți din sat duc o permanentă acțiune pentru a-l lămuri pe Trandafir, pentru a-l face să înțeleagă că chiaburul îl minte și pentru a-i arăta calea spre o altă viață. Conflictul, nuvelei ajunge la o mare intensitate. Trandafir începe să se sbuciume, pe deoparte orbit încă de mirajul pământului din luncă, pe de altă parte luminat de puterea dragostei pentru Ilenuța, de amintirea prietenilor din copilărie, care-l cheamă alături de minunatele realizări pe care le vede la gospodăria de Stat.

Frământările acestea ale lui Trandafir, manifestându-se în cadrul unei aprige lupte de clasă, nu sunt sarbede interiorizări psihologice, ci, fiind generale de relațiile lui sociale, servesc în chip fericit la conturarea figurii sale.

În cadrul acestei lupte, figura lui Trandafir ne apare profund umană. Evoluția lui nu e schematică și liniară. Ea urmează un drum greu și sinuos, rezolvându-se în condițiile luptei dintre chiabur și oamenii cinstiți ai satului, în cadrul luptei sbuciumate din propria conștiință a argatului. Deaceea ea este convingătoare, puternică și impresionantă pentru cililor. Chipul lui Trandafir ne apare ca acela al unei ființe vii, care se întregește în mod necesar atunci când păienjenitul de pe ochii lui se destramă și lumea îi apare în față într'o lumină nouă, când viața îi indică drumul pe care au apucat mai demult adevărații lui prieteni. Trandafir părăsește pe chiabur și pleacă la gospodăria de Stat.

In „Fântâna cu apă vie”, autorul oglindește

un aspect din viața gospodăriilor- colective și anume dezvoltarea ramurilor anexe.

Scrisă la persoana întâia, într'un limbaj simplu, vioi, nuvela „Fântâna cu apă vie” captivează pe cititor dela primele «rânduri; ea îți dă senzația că toate faptele se petrec acum pentru prima dată și că tu însuși, cititor, ești martor ocular al acestor întâmplări.

Intervențiile și comentările povestitorului, participant el însuși la desfășurarea faptelor, dau nuvelei multă prospețime, dinamism și desmint astfel afirmația făcută într'un articol din „Scrisul Bănățean” (Nr. 1/1953) unde se spune că povestitorul „nu este un personaj strict necesar în economia nuvelei.”

Nuvela „Fântâna cu apă vie” istorisește o serie de fapte petrecute în salul unde un vechi comunist, sondașul Andrei, vine să-și petreacă concediul de odihnă. Povestirea la persoana întâia, îți cere să pornești alături de Andrei să vizitezi gospodăria colectivă, să le bucuri împreună cu el de succesele, colectivităților și să te mănești deasernenea, ca și el, atunci când găsește fântâna pentru udatul zarzavaturilor lăsată în paragină, iar zarzavaturile ofilite ca de bruma toamnei. Andrei e profund îndurerat de această situație și se hotărăște îndată să-și pună toate priceperea și abnegația sa, lot entuziasmul său de comunist pentru a schimba lucrurile. Cu multă iscusință comunistul Andrei strânge în jurul său o mână de utemiști și de țărani colectivști, și își închină zilele de odihnă reparării acestei, fântâni în folosul gospodăriei colective.

Cu multă îngâmfare și dispreț, privește această acțiune un alt personaj al. nuvelei, Sincă, șeful ramurilor anexe, un tânăr cu oarecare însușiri, dar lăudăros, egoist și ambițios, care însă în fața frumuseții morale a lui Andrei ne apare meschin și josnic. Păcat însă că, la un moment dat, Sincă dispăre din nuvelă, și astfel nu mai știm nimic de soarta lui. Deasernenea nu ne apare limpede motivul pentru care el lasă atâta vreme fântâna în paragină.

În versiunea apărută în volum, autorul a încercat să îndrepte aceste lipsuri ale nuvelei manifestate în textul publicat în „Scrisul Bănățean”. Dar încercarea a rămas o simplă încercare. Dintr'o comoditate unită cu o lipsă de experiență și cu o cunoaștere

limitată a vieții, autorul nu a adâncit munca în refacerea nuvelei; Sincă era chiar dela început un om lăudăros, dar se arăta muncitor, energic și capabil. Deci, cu toate defectele lui, el ni se apropia de suflet. Dar iată că el se transformă, ca prin minune, într'un om care frânează înflorirea gospodăriei. Dece? Autorul vrea să lămurească schimbarea lui Sincă, arătând că acesta se căsătorise cu fata chiaburului Milcu. Lucrul acesta e prezentat ca o bănuială a unuia dintre eroii nuvelei și rămâne simplă bănuială în tot cursul acțiunii. Astfel, dacă explicația poate fi justă, în principiu, — în nuvelă ea e prezentată simplist, lipită acțiunii și de aceea neconvingătoare. Iată pentru ce însăși lupta de clasă apare ștearsă, sau mai bine zis nu apare de loc. Deasernenea din aceeași lipsă de aprofundare a vieții, autorul rezolvă soarta lui. Sincă, — care rămânea nerezolvală în versiunea publicată anterior — printr'un epilog în care se spune în treacăt: „Acolo (în grădina colectivului n.n.) lucrează acum Aluniță, care a fost ales în locul lui Sincă”.

Neprezentând dușmanul de clasă, Aurel Martin este constrâns să minimalizeze și să limiteze importanța unor probleme esențiale ale vieții satelor, cum este aceea a alianței dintre clasa muncitoare și țărâna muncitoare.

De aceea fapta muncitorului comunist Andrei Tăutu, — repararea fântâni — cu toate că e o faptă frumoasă, apare însă lipsită de o înaltă semnificație politică. Ea nu izbutește să sugereze decât vag și în aspecte neesențiale problema alianței clasei muncitoare cu țărâna muncitoare. Dacă dușmanul de clasă ar fi apărut în această nuvelă în toată ticăloșia lui, fără îndoială că autorul ar fi găsit rezolvarea firească a soartei lui Sincă, în raport cu atitudinea acestuia și a colectivităților față de dușman, putând crea astfel un puternic și emoționant conflict, de care nuvela de față nu prea are parte.

Limba folosită în aceste nuvele este expresivă și bogată în imagini, cuvintele exprimate în, totul ideea operei literare. Provincialismele sunt întrebuițate cu cumpătate pentru a reliefa coloritul specific Banatului. Lipsa de abuz în această privință îl ferește pe autor de a cădea în naturalism lingvistic, în, ale

cărui mreje cad adesea unii scriitori tineri.

Limbajul personajilor îl ajută mult pe autor la conturarea lor. într'unfelvorbescoamenii care au rămas tot timpul în limitele satului lor și într'alt fel vorbește muncitorul Andrei Tăutu, care a umblat mai mult prin lume și a cunoscut mai multe lucruri.

Totuși, în privința stilului, autorul trebuie să fie mai atent, să evite digresiunile și diluările fără rost, care îngreuiază desfășurarea acțiunii și scad dinamismul ei (mai ales în „Pământ în luncă”).

Cu mult talent autorul folosește cântecul popular în definirea eroilor și situațiilor. Cântecule de pe buzele lui Trandafir din nuvela „Pământ în luncă”, exprimă ceea ce el avea pe suflet, tot dramatismul vieții sale:

Trandafir fecior de slugă
Toată viața la dârlugă
Te dușezi cu coasa'n deal,
Cosiși iarbă și amar,
Te dușezi cu coasa'n luncă
Și cosiși jale adâncă.

Deasemenea descrierile de natură în mijlocul cărora trăiesc eroii se integrează în mod organic în desfășurarea acțiunii, subliniind puternic atmosfera momentelor.

Dacă tânărul scriitor Aurel Martin va aprofunda mai mult realitatea vieții, dacă va sesiza mai atent specificul relațiilor dintre oameni, fără îndoială că-și va lichida astfel d'e lipsuri și va putea da opere noi, încă mai valoroase.

Autorul acestor nuvele are toate posibilitățile să realizeze cu succes acest lucru. Nuvelele sale o dovedesc. Se cere însă studiu mult, învățătură, — ca oricărui scriitor tânăr — începând cu marxism-leninismul și mergând până la problemele specifice meșteșugului literar. Dar și acestea pot fi obținute, însușite, devreme ce autorul însuși, are conștiința clară a necesității învățaturii, a faptului că oam.en.ii nu termină niciodată de învățat. Mărturisirea aceasta o face autorul prin intermediul unui erou al său, care, întrebat când isprăvește de aranjat grădina, răspunde:

„Niciodată, pentru că noi întotdeauna

avem ceva care trebuie adăugat... noi nu stăm pe loc”.

Și într'adevăr, înscrisul lui Aurel Martin, dela schițele de început până la volumul de față, se observă un progres remarcabil. Autorul a reușit să transmită cititorilor faptele și conținutul de viață al celor trei nuvele într'un stil vioi și colorat, conturând din ce în ce mai clar unele personaje și situații.

Ion Bălan

CÂNTÂND PACEA*)

Era în August, acum doi ani. Sub cerul Berlinului liber, din sute de mii de piepturi, în optzeci de limbi ale pământului, a răsunat cântecul acesta:

Tineri din lumea'ntreagă
Un măreț ideal făurim.
Tinerețea ni-e dragă,
Pentru pace, la luptă pornim.

Fiecare dintre miile de tineri veniți la Festivalul Tineretului și Studenților dela Berlin rostea în limba sa aceeași chemare puternică la viață, același înflăcărat jurământ de luptă pentru pace și libertate. Purtând în suflet imaginea țărilor lor unde încă mai sunt încătușate tinerețea și viața, tinerii greci, italieni, indieni, se întâlneau cu tinerii sovietici, veniți din tara care construiește comunismul, sau cu cei maghiari, polonezi, români, în ale căror patrii eliberate înfloreste o nouă viață. Toți erau înfrățiți prin aceleași, dorinii fierbinți, exprimate în. cântecul atât de cunoscut:

Veniți din orice țară,
Război să n'avem iară,
Nu stați pe gânduri,
Intrați în rânduri,
Veniți în pas cu noi!

Autorul acestui cântec atât de drag tineretului lumii — cântec pe care-l vor cânta și în capitala patriei noastre, în August anul acesta tinerii din aproape o sută de

*) Lev Oșanin, *Tineri din lumea 'ntreagă*, Ed. Tineretului, 1953.

țări, fiecare în limba lui, — este poetul sovietic Lev Oșanin. Volumul său de poezii intitulat: „Tineri din lumea 'ntreagă”, apărut de curând în traducere românească în Editura Tineretului, cuprinde versuri și cântece pe care poetul sovietic le-a scris în timpul Festivalului Tineretului dela Budapesta, la care a participat ca delegat din partea țării sale.

Așa după cum o floare nu poate crește fără lumina și căldura binefăcătoare a soarelui, tot astfel tinerețea nu poate crește, înflori și crește decât în timp de pace. Și pentru că să-și reîmprospăteze mereu forțele în lupta sa hotărâtă pentru asigurarea păcii, pentru a mărturisii dorința sa fierbinte de pace, spre știința celor ce ar îndrăzni s'o amenințe, s'a întâlnit și se întâlnește floarea omenirii întregii, la Festivalul închinat prieteniei și păcii, la Budapesta, Berlin iar anul acesta la București.

Ideia aceasta că tinerețea trebuie să meargă mână'n mână cu pacea străbate ca un fir conducător întreg volumul de poezii și cântece al lui Lev Oșanin.

Lumina acestui gând de pace, căldura acestei dorinți a întregului tineret al lumii, pe care poetul sovietic le-a văzut înflorind în ochii, în sufletul atâtor sute și sute de mii de tineri cu prilejul Festivalului dela Budapesta, reies din fiecare din poeziile sau cântecele cuprinse în volum.

Împărțit în trei cicluri, volumul lui Lev Oșanin vorbește despre diferite fapte pe care poetul le-a cunoscut și trăit la Festival, („Optzeci de drapele”), înfățișează aspecte din viața și lupta tânărului stat de democrație populară, eliberat de armatele sovietice („Ungaria nouă”), iar ultimul ciclu de poezii prezintă diferite aspecte ale luptei pentru pace dusă de tinerii de pe întreg pământul („Suntem pentru pace”).

În prima pagină a volumului de versuri al lui Lev Oșanin te întâmpină acel imn al tineretului din lumea întreagă, despre care vorbeam mai sus. Acest fapt nu e deloc întâmplător. Imnul acesta reprezintă un punct de plecare pentru poeziile care urmează, — un fel de sinteză a ideilor tratate în diferite chipuri în celelalte poezii. Dealungul volumului, poetul reia și desvoltă ideile cuprinse în acest imn.

Un eveniment ca Festivalul Tineretului

oferă desigur oricărui tânăr "participant posibilitatea să cunoască și să vadă numeroși tineri, să participe la nenumărate manifestări tinerești — concerte, întâlniri, serbări, jocuri, ședințe — să cunoască fapte, care de care mai variate, care-l încântă, și în acelaș timp îi dau prilejul să devină mai conștient de rolul său în marea luptă a întregului tineret pentru pace.

Pentru un poet, Festivalul constituie în acelaș timp un minunat prilej de a cunoaște oameni și fapte de viață foarte variate, care îi pot servi drept surse de inspirație pentru versurile sale. Cunosând și inspirându-se din bogăția de fapte și întâmplări dela Festival, Lev Oșanin a dat un ciclu de poezii și cântece care impresionează prin varietatea lor și transmit cititorului emoția pe care o simte orice participant la o asemenea marea manifestare a tineretului lumii.

Citind oricare dintre poeziile sau cântecele cuprinse în acest volum, cititorul descoperă pe poetul sovietic, pe omul sovietic iubitor de pace și de libertate, pe acela al cărui popor constituie pavăza și garanția păcii în lume. Lev Oșanin n'a văzut pentru prima dată capitala Ungariei cu prilejul Festivalului. El o văzuse mai înainte, în 1945, când luptase pentru eliberarea ei, în rândurile armatei sovietice:

Eu prin Ungaria am umblat
Prin patruzeci și cinci, soldat.
Cu-automatul, de dușmani
Pământul ei l-am curățat.

Din fiecare poezie sau cântec se degajă puternica dragoste a omului sovietic pentru libertate, pentru pacea pe care a apărat-o cu prețul a nenumărate jertfe. Vorbind de înfloritorul aspect al Budapestei noi, poetul sovietic, care a luptat el însuși pentru eliberarea ei, amintește de jertfa tovarășilor săi de arme căzuți în fața Budapestei:

Budapesta
E-un mândru oraș.
Fericirii de-acum, temelie i-a stat
Sânge cald de sovietici ostași.

Deaceea, oricare vers în care vorbește despre pace sau cheamă la luptă pentru apărarea păcii, sună ca o vorbă hotărâtă

a omului care știe să prețuiască pacea. Și știe să o prețuiască pentru că omul acesta, mai mult decât oricare altul, a luptat din greu pentru ea, a dat jertfe mari și este cel mai doritor, cel mai interesat în menținerea păcii, atât pentru el cât și pentru alți tineri, care nu au trecut prin aceleași grele încercări.

Spuneam că poeziile cuprinse în acest volum sunt variate și surprind multe aspecte ale unei manifestații tinerești la care participă tineri din optzeci de țări ale lumii. Fie că vorbește de un concert dat de artiști sovietici sau indieni, fie de o manifestație la care participă

„Fata neagră'n rochie albă, Doris Grey”,

de un dans chinezesc sau de o întâlnire a unui tânăr partizan grec cu un american — poetul sovietic vorbește despre pace.

Pornind dela diferite fapte de viață, el știe să sesizeze esențialul și să reliefeze ceea ce a constituit scopul întâlnirilor dela Festival — lupta pentru pace.

Astfel, în „Primul concert”, poetul înfățișează dragostea tinerilor din toate țările pentru solii Țării Sovietice, pentru consomoliști, și admirația lor pentru neîntrecuta artă sovietică. Nerăbdarea miilor de tineri care voiau să intre în sala de concert, ca și felul în care ei ascultau și priveau pe artiștii sovietici:

**Și le sorbeau cuvântul,
Rostit în graiul nostru, cam ciudat
Pentru ațăți din cei ce-ascultă cântul.**

Îl face pe poet să se simtă mândru de faptul că tinerii din celelalte țări au prilejul să-și dea seama că țara sa cu astfel de „cânturi fără seamăn”, este în fruntea luptei pentru Pace. Iar întrebarea:

**— Ce-i de făcut — anume,
Ca ale noastre cânturi
Tot astfel să răsune?**

pe care i-o pune o tânără m,aghiară în timp ce asculta concertul sovietic, este de fapt întrebarea pe care și-o pune fiecare tânăr ce se afla atunci în sala de concert, era întrebarea pentru care se întâlniseră la Festival și căreia voiau să-i găsească răspuns tinerii din toate colțurile pământului.

În „Dansul cu tamburine” al tinerilor chinezi veniți la Festival, poetul recunoaște

laolaltă cu ceilalți tineri, lupta poporului chinez pentru eliberare:

**Răsună tobele. Și'n fața mea
Pământul Chinei văd, de sânge ud.
Pe 'ntregul glob popoarele aud
Vuind măreț victoriile Chinei.**

La Festival, tineri din toate țările s'au împrietenit, și în semn de dragoste și prietenie unii au dăruit celorlalți diferite obiecte, diferite lucruri pentru a-și aminti mereu de zilele petrecute aici. Deși adesea nu puteau să se înțeleagă prin vorbe, necunoscându-și graiul, ei își transmiteau simpatia și dragostea prin zâmbete de bucurie sau prin cântece și jocuri — iar inimile lor se înțelegeau chiar mai repede decât prin cuvinte, pentru că dorința și felul fiecăruia era unul și același. Prieteniiile care s'au legat între tinerii chinezi și ruși, azerbaidjeni și francezi, italieni și bulgari, au rămas de neuitat și imaginea prietenului cunoscut la Festival a rămas neștearsă în inima fiecăruia tânăr.

În poezia „Studentele”, Lev Oșanin arată cum se încheagă o prietenie strânsă între o studentă sovietică și una hindusă. Amândouă trăiesc în Sud, ne spune poetul, și felul lor de viață ar trebui să se asemene ca și chipurile lor:

**Amândouă oacheșe sunteți;
Amândouă
— ar trebui 'mpreună,
Să 'nvățați cu-aceiași profesori,
Să petreceți serile cu lună
Printre prieteni, prietene și flori.**

Pornind dela această apropiere dintre cele două fete, poetul se folosește de o antiteză pentru a arăta contrastul dintre felul lor de trai, contrast datorit condițiilor diferite de viață pe care regimurile politice din țările lor le-au creat. Ele trăesc în două lumi complet diferite. Hindusa duce o viață grea, căutând să descopere singură adevărul pe care i l-au ascuns școlile și dascălii dușmani poporului său:

**Dar ce dâșii nu voiau să-i spună
Singură,
studenta a'nvățat.**

Și înfruntând greutățile pe care regimul capitalist-colonial din țara sa i le-a pus

în cale, tânăra studentă indiană a venit totuși la întâlnirea cu întreg tineretul lumii, dorind mai ales să-i cunoască pe tinerii sovietici:

Insă tu'ndrăznind pe drumu-acesta,
Ai voit să vii cu orice preț
Ca la Festival,
în Budapesta
Să 'ntâlnești un tineret măreț.

Aici tânăra hindusă întâlnește pe o tânăra azerbaidjană; și deși nu se pot înțelege prin cuvinte, ele găsesse o altă cale mai directă și mai ușoară: își vorbesc prin cântece. Fiecare cântă câte un cântec din patria sa. Dar cântecele lor sunt deosebite: pe când, în cântecul său vesel, tânăra azerbaidjană exprimă bucuria și fericirea tinerilor din țara sa, cântecul hindusei e trist și-plin de dor: el vorbește de jalea poporului său asuprii; în el vibrează dorul după libertate și printre cuvintele neînțelese pentru tânăra sovietică, ea rostește un nume drag amândorura: numele unuia din conducătorii și învățătorii iubiți ai omenirii muncitoare — numele lui Lenin — și astfel fetele s'au înțeles, inimile li s'au înfrățit.

În „Evantaiul chinezesc” este înfățișat acelaș sentiment al împrietenirii prin. cântec a doi tineri: unul sovietic iar celălalt chinez. În semn de prietenie, cei doi și-au dăruit la despărțire unul altuia câte un obiect. Sovieticul îi dăruiește prietenului său un caet de cântece, iar chinezul ceva care păstrează specificul locurilor și al oamenilor de unde venea: un evantai, pe care era scris un cântec rusesc. Poetul a arătat aici trainica prietenie dintre poporul rus și cel chinez, bazată pe același țel comun: menținerea păcii.

În strofa a doua a imnului care deschide volumul de poezii și cântece al lui Lev Oșanin, este arătată dragostea și căldura cu care tinerii participanți la Festival cinstesc amintirea celor căzuți în lupta grea pentru libertate și pentru pace. Ideia aceasta este reluată și desvoltată în volum în câteva poezii.

Astfel, în „Focul nostru”, această idee este artistic redată în cadrul unui minunat peisaj nocturn al Budapestei din zilele Festivalului.

Privirea poetului cuprinde aspectul măreț

și larg al împrejurimilor, îmbrățișează locurile și țărilor de unde au venit tinerii la Festival:

Pe culme, vâlvătai aruncă focul,
Domol în vale curge Dunărea.
În vaste depărtări străbate ochiul;
Bătrânii Alpi poartă căciuli de nea,
Deasupra Greciei e-o pâclă grea.

Peisagiul se restrânge apoi spre:

„Locul întâlnirilor de seară”,

unde tinerii din optzeci de țări cântă, joacă și învață să se cunoască. Dar, deodată, în mijlocul acestei veselii răsună glasul unui tânăr spaniol, care amintește tuturor de cei căzuți:

Al căror răs și cântec s'a curmat.

E un moment emoționant, în care fiecare își dă seama că lupta pentru pace nu e ușoară, că ea a cerut adesea jertfe mari, dar emoția se transformă într'o hotărâre de neînfrânt — care crește mereu în inima fiecăruia — hotărâre de a lupta mai departe pentru a nu fi mai prejos decât cei căzuți.

Pornind dela un peisaj măreț dar liniștit, poetul reia aceleași elemente de natură, de data aceasta îmbogățite de frământarea tinerilor care sunt gata de luptă, și peisajul apare mai larg și mai viu, însuflețit de prezența omului:

Și viu e muntele..

Sub stele, fără frică

Dârz, tineretul lumii se ridică.

Avântul tineresc, încrederea și optimismul puternic, mobilizator, care încununează finalul tuturor poeziilor din acest volum, vibrează în versuri ca acestea:

Suntem de neînfrânt

când mergem împreună.

Privește cât suntem de mulți:

Câți stropi de apă Dunărea adună.

Cât stele 'n cer

și cât pietriș în munți.

Traducerea bună face ca poezia să transmită din plin cititorului bogăția sentimentului, intensitatea lui. Dar unele poezii din acest volum, pierd din frumusețe printr'o traducere greoaie și nereușită, prin exprimări

care scad și distrag atenția cititorului, ba uneori îi provoacă chiar nemulțumiri. O astfel de poezie este „Schița”, unde se înfățișează întâlnirea emoționantă dintre un tânăr grec, cărunt la douăzeci de ani, și unul american. În urma acestei întâlniri, americanul își dă seama, că n'a făcut nimic pentru a-și ajuta prietenul, că el n'a luptat, — și ia hotărârea fermă de a deveni un luptător conștient și activ pentru cauza comună și dreaptă a întregului tineret — pentru pace. Dar această poezie nu-i apare cititorului în toată plinătatea și complexitatea sentimentelor ce le cuprinde, din cauza unei slabe traduceri. De exemplu, în momentul când tânărul grec arată americanului schița care i-a rănit pieptul și-l întreabă pe acesta;

Să-mi spui, ceru privirea-i arzătoare,
Cine-a făcut obuzul ăsta oare?

moment, emoționant, în care te-ai aștepta ca americanul să se pătrundă de cuvintele grecului, traducătorul nostru spune că americanul se simte: „cam prost, cam luat la vale!”

În primul ciclu al volumului. Lev Oșanin cântă în versuri, diferite aspecte și momente dela Festival. El înfățișează în imagini bogate, exprimate limpede și simplu, cântecele, jocurile și prietenii dela Festival. În „întoarcerea dela Festival”, poetul sovietic urmărește pe tinerii Ungă care a stal și o cântat, la Budapesta, și după ce s'a terminal această grandioasă manifestație a tinerețului, Momentul întoarcerii acestor tineri în țara lor este arătat în poezia mai sus titată printr'un procedeu des folosit de poet, și anume contrastul. Arătând entuziasmul și bucuria cu care sunt primite la întoarcere delegațiile tinerețului din Uniunea Sovietică și din țările de democrație populară, poetul descrie amănunțit primirea sălbatecă pe care o fac polițiștii din țările capitaliste tinerilor înapoiași dela Festival:

Nici flori și nici prieteni !
Pe cheiul natal
Polițiști... arestări...
un țignal...

Cu ironie ascuțită și cu sarcasm Lev Oșanin se întreabă în partea a 2-a a poeziei:

22 — Viața Românească

oare pentru ce sunt astfel tratați tinerii delegați la Festivalul dela Budapesta:

Cu război îngrozit-au
copii 'n orașe?
Incărcat-ai corăbii
cu puști ucigașe?

Și din această poezie se degajă un suflu de optimism și de încredere în cauza dreaptă a păcii, pe care tinerii, din țările capitaliste o vor susține și o vor apăra cu hotărâre.

Poeziile și cântecele celui de al 2-lea ciclu al volumului lui Leo Oșanin sunt închinete țării pe pământul căreia, s'a ținut Festivalul.

Pe tot întinsul Ungariei te întâmpină schimbarea oamenilor și a naturii, asupra căreia omul nou a devenit stăpân:

În zări Debreținul...
Pe câmpuri verdeață.
Zărești S.M.T.-uri
Și iazuri cu pește,
Și'n toată Ungaria, noua ei viață"

Poporul maghiar, după exemplul sovietic pornește să construiască o viață nouă: înfloresc cooperativele agricole în pusele altădată fărâmițate în mici gospodării individuale, iar tinerii participă prin munca lor la toate acțiunile construirii socialismului:

În această casa se adună,
Discutând mereu de viitor
Din întreaga pustă,
împreună,
Vreo treizeci de fete și feciori.
Fac proiecte. Tinerii iau seama
Câte sunt în sat de construit.

Oamenii aceștia eliberați își croiesc soarta singuri, participând la viața politică a țării, trirnițându-și reprezentanții în parlamentul Republicii lor. În „Am. fost la Parlament” — poetul arată cât de mult l-a impresionat această adunare a reprezentanților masselor:

Vorbește-un sudor dela fabrica „Csepei”,
Vorbește minerul bătrân dela Pecs,
Țăranca 'n a cărei pruncie fu noapte...

Aceasta s'a putut petrece deoarece:

Stăpânii de drept ai Ungariei—oameni
Cu dreptul la muncă și la învățat...
au devenii liberi numai datorită ajutorului
pe care Stalin și. poporul sovietic l-au

acordat Ungariei — azi luptătoare activă pentru pace, dușmană înverșunată a războiului și a uneltelor războiului.

Volumul de versuri și cântece ale lui Lev Oșanin se încheie cu un ultim ciclu, intitulat: „Suntem pentru pace”, și cuprinzând poezii în care poetul cântă dorința fierbinte a popoarelor lumii pentru pace.

Poezii ca: „Ostașilor Coreeni”, „Trenul cu arme”, sau „Lui Howard Fast”, vorbesc despre luptători neînfricați pentru pace, eroi ai popoarelor lumii care luptă pentru o viață mai bună.

Fiecare din aceste poezii este străbătută de dragostea omului sovietic pentru eroii luptători și de ură față de mârșavii ațâțători, la război. Poetul are cuvinte de îmbărbătare pentru luptătorul Howard Fast, căruia i se adresează astfel:

Asemenea ție, în Patria mea
Așăși oameni simpli luptară.
Nici glonțul, nici focul nu-i înfricoșă
Oricând erau gata să moară!

Tovarășe poet, în lupta-ți cea grea
Măreața lor faptă pildă să-ți stea.

Volumul de versuri al lui Lev Oșanin, apărut în „Editura Tineretului”, închinat tinereții și păcii, cuprinde versuri realizate la un înalt, nivel artistic.

Cu o tematică bogată, pornind totdeauna dela fapte reale, având ca izvor de inspirație viața însăși cu problemele ei. arzătoare, poezia lui Oșanin e o poezie mobilizatoare, agitatorică și totodată un model de măiestrie artistică. Folosind imagini semnificative, pline de miez și redându-le într-o formă simplă, poezia sa a devenit foarte populară, iar cântecele sale constituie un model pentru poezii noastre care vor participa la Festivalul dela București și vor scrie despre tineret și despre Festival.

G. Tudorică

DESPRE VIAȚA STUDENȚILOR SOVIETICI*)

Cititorul nostru s'a, obișnuit de mult să găsească în romanele sovietice aspectele cele mai semnificative ale vieții constructo-

*) Iurii Trifonov, Studenții, Ed. Tineretului, 1953.

rilor com.uni.smului. A urmărit cu ardoare efortul depus pentru construirea într'un timp record a conductei de petrol despre care e vorba în „Departee de Moscova”, La însoțit în avântul său creator pe Tularinov, Cavaler al „Stelei de aur” din romanul lui Babaevski, a suferit alături de Avdolia în „Secerișul” și s'a bucurat când. cei doi soți s'au regăsit unul pe altul în efortul pentru redresarea colhozului.

Un sentiment de mare bucurie încearcă și cititorul care urmărește romanul „Studenții” al lui Iurii Trifonov. Primele pagini chiar, le parcurge cu curiozitatea omului care-și aduce aminte cu duioșie de anii. în care el însuși era student, de vremea în, care se plămădeau în el — și în mulți ca ei — viața de mai târziu.

-Auzisem ceva despre studențimea sovietică — nu prea multe. Din romanul lui. Iurii Trifonov mi-a rămas o imagine complexă și bogată asupra unei vieți studențești, cu lotul deosebite de cea pe care o cunoșteam în țara noastră, în anii când mi-am. făcut studenția.

*

Subiectul lui Iurii Trifonov se poate schița foarte ușor(aceasta este una din. marile calități ale romanelor sovietice). Vădim, proaspăt demobilizai, se. înscrie la Institutul Pedagogic. El vrea să fie profesor ca și tatăl său, care căzuse eroic în. Marele Război pentru Apărarea Patriei. La Institut, se îndrăgostește de o fată superficială, și neserioasă, Lena, cu care nu se poate înțelege până la urină... Vădim, om, cu preocupări serioase, are să găsească în Olga ceea ce zadarnic își închipuise că va găsi la Lena Medovskaia. Cartea e axată pe argumentația, foarte bine încheată, adusă în sprijinul principiilor comuniste ale lui Vădim Belov.

Dela bun început, cititorul întrevide o mare luptă, încununată cu, o mare fericire pentru Vădim Belov. Primii doi ani. de studenție trec repede (poate că ar fi necesitat, de altfel, ca să insiste ceva mai mult asupra acestor doi ani), în luptă cu greutățile studiului, cu lipsa lui de obișnuință în studenție. In fînța lui Vădim, mai dăinuie încă viața de război, frontul, luptele, amintirea drumului până la Elba și Port-Arthur pe care

l- străbălut. Vădim se integrează încet în șgomoașa' viață studențească, în rândurile tinerețului proaspăt absolvent al liceelor ...iar în anul III vine dragostea — întâlnirile cu Lena, plimbările, întrebările și nesiguranța chimuitoare dinaintea mărturisirii-•• Lena e o fală foarte frumoasă, unicul copil al lui Medovschi, mai întâi șef la o mare uzină și apoi directorul alteia. Lena e „steaua” Institutului, fiecare ar fi bucuros să aibe dela dânsa măcar o strângere de mână mai afectuoasă ... iar Vădim este alesul între aleși.

Curând însă, Vădim va înțelege cu ce om are de a face. Suferă, dar se regăsește curând; de fapt, își dăduse seama că se înșelase în, așteptările lui. In plus, problemele vieții studențești nu-i dau răgaz. Din atitudinea fală de ele se degajează caracterul oamenilor, făcându-ni-i dragi pe cei ca Belov, Lagodenco și Andrei, studenți de o înaltă principialitate comunistă și dezaprobăm, odată cu scriitorul, oameni ca Serghei Palavin. sau Lena Medovscaia. In fond, romanul se axează pe ciocnirea acestor caractere. Asistăm la lupta pentru biruința caracterelor înaintate, pentru metode mereu noi și mereu superioare în. universitate.

Conflictul începe prin ciocnirea dintre studentul Lagodenco, un viteaz marinar, cu sufletul limpede și deschis ca oglinda apei și profesorul de literatură rusă Cozelschi. El i-a spus profesorului Cozelschi că e un ignorant și un tipicar, că nu iubește literatura și în special cea sovietică. Bineînțeles era o maregreșeală, izvorită din caracterul uneori brutal și din mândria exagerată a lui Lagodenco. El sc alege cu „muștrare” din pârlea organizației comsomoliste. In acea adunare însă se limpezesc caracterele, iese în relief demagogia lui Serghei Palavin, care-l „apără” pe Cozelschi, după ce înainte îi spusese lui Belov numai lucruri rele despre profesor. Care e intenția lui Palavin se va vedea, mai târziu, atunci când totul se va lămuri...

Cine e Serghei Palavin? Scriitorul descoperă rând pe rând trăsăturile sufletului său. Un ambițios, un îngâmfai, un om care, folosind unele aptitudini ale sale — in special, ușurința cu care își însușește materialul — vrea să strălucească prin orice mijloace. E indignat când i se răpește ocazia

de a „face praf” referatul unei colege, spune tuturor, pozând, că scrie o nuvelă foarte interesantă și se muncește ca în jurul lui să se creeze o atmosferă specială... Se luptă să pună mâna pe bursa specială și nu pregetă să „fure ideile altuia, ale unui. aspirant, pentru a le folosi în lucrarea sa despre dramaturgia lui Turgheniev, idei care fac să i se publice lucrarea în, primul buletin scos de societatea științifică studențească. Scriitorul știe să țină deschis interesul cititorului, opunând unor elemente corupte ca Sergiiei Palavin, pe oameni ca: Vădim Belov, Andrei Sarîh și Sparlac. Când, e vorba să muncească — de pildă, la conducerea cercului literar al unei uzine — Serghei. se grăbește să se dea la o parte, dar Andrei și Vădim, între care se cimentează o minunată prietenie comunistă, se angajează cu entuziasm în această muncă, descoperind în ea un câmp bogat de activitate. Prietenia aceasta o compară firesc cititorul cu „;rietenia” dintre Sergiiei și Vădim... Nebazală pe înțelegere reciprocă, prietenia aceasta se destramă ca fumul, din pricina lui Serghei care e mereu „supărat” de caracterul ferm al lui Vădim Belov.

O mare calitate a unui prozator constă în arta construcției. El are în față viața: bogată, clocotitoare, complexă, plină, de surprize. Aceste trăsături ale vieții trebuie să rezulte din carte. Și, evident, trebuie să reiasă concluzia, mesajul de idei pe care scriitorul vrea să le transmită cititorului.. In lumina acestei concluzii, scriitorul își desfășoară demonstrația în toată bogăția argumentelor sale. In fond, e o muncă quasi-științifică, în, care logica, joacă un rol de frunte, cu singura deosebire — esențială — că artistul operează cu tablouri de viață, cu imagini. Când termini, lectura romanului „Studenții”, rămâi cu convingerea că. autorul și-a realizat cu desăvârșire demonstrația, iar concluzia se desprinde logic și. definitiv în viața oamenilor sovietici, indiferent de locul unde ea, se desfășoară. Ceeace biruie până la urmă, este caracterul ci.nsl.il demn, înălțător al comunistului. In felul acesta, oglindirea vieții în roman capătă forță educatoare.

^Cu deosebire îndemânare și cu talent a urmărit scriitorul dificila sarcină de a rezolva conflictul cărții sale. Cu meticulo-

zitate — dar frumos și bogat — ni se prezintă destrămarea „prieteniei” dintre Sergheei și Vădim și în același timp, cimentarea legăturii dintre Vădim și Andrei, cum se risipește dragostea lui Vădim pentru Lena, dragoste șubredă pentru că ea pornise la Vadlru din simpla atracție pe care-o simțea pentru Lena, iar la Lena dela faptul că Vădim era „interesant”... Când însă Lena găsește altceva și mai interesant, de pildă aparențele din ce în ce mai pronunțate de succes ale lui Sergheei, dragostea dintre Vădim și Lena, între care era vădită nepotrivirea de principii, se stinge. Dinearămâne numai urma unei neliniști, și oboseală, plictis... Stingerea acestei legături, face în mod firesc pe Lena să se îndrepte spre Sergheei, iar Vădim spre Olea, sora lui Andrei, o fată cu sufletul limpede și deschis.

Curând cerul lui Palavin se întunecă, deși pe el apăruse o stea nouă: Lena. Sergheei Palavin a luat patru la literatura rusă și aceasta — spune el — numai pentru că nesuferitul Vădim a refuzat să-i trimită o fișică/ Drept răzbunare, Sergheei „uită” să-i telefoneze medicinistei Valia, că mam.a lui. Vadlm e grav bolnavă tocmai în spitalul unde lucra tânăra studentă. Cititorul dobandește încă o confirmare a caracterului lui Sergheei: nuvela la care acesta lucrase atâta vreme se dovedește nerealizată; autorul ei e lipsit de talent. În plus, la Leningrad, la o consfătuire științifică, studențească, e trimis Andrei și nu Palavin. Iar Valia îi destăinuie lui Vădim, cum acelaș Sergheei, după ce i-a mărturisit în fel și chip dragostea, și-a bătut foc de sentimentele ei, și, pe urmă s'a îndepărtat de ea cu dispreț. își satisfăcuse egoismul și-i era destul. Vădim, care crescuse de mic împreună cu Sergheei, simte dintr'o dată de ce nu l-a simpatizat cu adevărat încă de când se cunoscuseră. Iar atitudinea față de Valia e în fond asemănătoare cu cea față de profesorul Cozelschi. Acesta a fost ponegrit de multe ori de către Palavin, dar în conflictul cu Lagodenco l-a apărat. De cel Pentrucă Sergheei avea nevoie de Cozelschi. ca să câștige o bursă. Când. Cozelschi e supus unui consiliu științific și pe urmă destituit, Sergheei voiește să se repeadă la el și să-l învinuiască exact de ceea ce combătuse înainte, când îi luase apărarea. Nu, un asemenea, prieten, Vădim Belov nu

poate să aibă. Ar fio atitudine necom-somolislă ca să tacă... Are să spună tot, lot, de când era copil și până acum. Și spune. Pentrucă Palavin vrea să intre în partid... Dar ar fi spus-o oricum; îl sugrumase tăcerea la care fusese sili de situația sa de „prieten din copilărie”. Palavin trebuia să se îndrepte. Caracterul său trebuia să devină altul. „Tu ai fost nemernic pe sfert și ticălos două treimi”, îi spune Vădim... „Tu nu ai săvârșit nimic ilegal... ai știut să te oprești totdeauna la o anumită limită. E greu să te strângă cineva cu ușa”.

Cu toate acestea, biroul de Comsomol a reușii să-l strângă cu ușa. Și numai Lena Medovscaia plânge, numai ea este de acord cu Sergheei... Cititorul e lămurit acum de ce. A aflat cum a fost crescut Sergheei în familia sa mic-burgheză și cum la fel a fost răsfățată Lena de mama ei. într'o altă societate, acești oameni ar fi devenit niște ticăloși, în societatea sovietică însă, ei trebuie să devină oameni noi, sănătoși și cinstiți. Nu depinde numai de ei acest lucru, ci colectivul întreg este răspunzător. De aceea colectivul nici. nu-l alungă pe Sergheei, ci îl pedepsește, dar îl crează toate condițiile de îndreptare. Acest fapt dovedește că „viața personală” nu poate să nu se desfășoare după principiile generale ale vieții și societății tuturor oamenilor sovietici; nu se poate erei a o ruptură între individ și societatea din care face parte.

Numai acest lucru dacă era dovedit de cartea lui Trifonov, și ar fi fost o mare cuccerire. Dar ceea ce se mai remarcă este acel specific al vieții studențești sovietice, îmbinarea, muncii, studențești cu munca obștească, frumusețea vieții, lipsită de griji, materiale pe care o duc studenții sovietici, preocupările lor să ajungă adevărați oameni de știință, educatori, oameni politici. Li știu că nu poți fi nici om de știință, nici educator, nici constructor al lieții noi dacă nu ești în același timp un om politic, pătruns de principiile comuniste. Nici în dragoste, nici în relațiile, personale de prietenie, nu pot fi neglijate aceste principii. Dacă sunt neglijate, atât dragostea cât și prietenia nu se bazează pe nimic și se spulberă fără cea mai mică dificultate...

Ai o mare satisfacție când o carte îți redă

imaginea vieții în toată complexitatea ei. Iar o carte despre viața tinerelului studios din Uniunea Sovietică e. cu alai mai interesantă. Pe Vădim îl iubești: ți-e drag pentru caracterul său frumos, pentru activitatea sa, pentru marea sa forță... Cu un om ca Vădim viața e plăcută și în primul rând sigură. E în el ceva din trăinicia granitului. Chipul minunatului om sovietic se completează în felul cum. au fost realizate alte personaje, ca Piotr Lagodenco, omul cu suflet deschis, care nu cunoaște compromis, sau ca Andrei Sarîh, studentul capabil, sănguincios, destoinic și modest, atât de modest încât lot ceeace face el e aproape de neobservat. Dar Andrei, are în el, toată puritatea unui adevărat comunist. În plus, Sparlac Calustian, cel totdeauna preocupat de probleme cosmopolisite e bun până la dăruire și e dreptatea întruchipată.

Romanul ar fi câștigat dacă aducea și un tip de fală opus Lenei. Medovscaia, realizat cu forța cu care e zugrăvii personagiul Lena. Este drept că există schițate în roman chipuri de acest fel, — de pildă Nina Fochina. Dar autorul ne-o face. oarecum plăcută, iar Baia Volcova, viitoarea soție a. lui Lagodenco, deși. apropiată cititorului are un rol prea mic în acțiune. Olea. fata care va câștiga dragostea lui Vădim, e uneori mai mult o fetișcană dragă lașă și inteligentă, decât un tip complex, realizat, cu multă forță artistică. Dacă în privința Lenei, autorul a. reușit pe deplin și earacleri.il ei ți se imprimă în memorie prin opoziție cu caracterul lui Vădim, totodată cititorul se întreabă de ce această opoziție nu e realizată de scriitor între Lena și o altă fată, să zicem pe măsura tui. Vădim, a lui Andrei sau Sparlac.

„Studentii” e o lectură plăcută, deosebit de atrăgătoare, instructivă dela început până la sfârșit. Pentru tineretul nostru studios, lectura ei. și mai ales învățămintele pe care le poți trage din ea sunt cu deosebire prețioase. Cu atât mai mult cu cât astăzi, în, facultățile noastre, problemele educației, comuniste a studenților sunt la ordinea zilei.

Dumitru Mircea

FORȚA VIEȚII NOI *)

....„Uzina era într'o stare de plâns; în retragere, japonezii distruseseră motoarele. După 15 August 1945, (dala capitulării Japoniei, — n.n.) când Japonezii capitulară, locurile acestea fuseseră ocupate clegomindanișfi, care deschiseseră slăvilarul turbinei și lăsaseră apa să inunde toate mașinile. Motoarele se prefăcuseră în sloiuri, de gheață. Stația de transformatori, aflată pe malul râului, ceva mai departe de hidrocentrală, avusese și mai mult de suferit; druggii de oțel și izolatoarele zăceau aruncate claie peste giămadă, iar șuruburile, firele electrice, plăcile de fier și celelalte materiale erau împrăștiate în toate părțile. Cele patru mari transformatoare nu mai funcționau de mult. Toată uzina se prefăcuse parcă într'un depozit de fiare vechi”.

Acest tablou sumbru — cu care începe romanul „Forța Motrice” al, scriitorului chinez Țao Min — sugerează cititorului o stare de lucruri obișnuite: pe unde au trecut, cotropitorii japonezi și bandiții gomiu-danișli au distrus cu egală furie uzinele Chinei, pentru ca ele să nu poală fi folosite de popor în munca de construcție a unei vieți libere și fericite.

Va rămâne oare hidrocentrala în starea jalnică în care se află acum sau, dimpotrivă, va reîncepe să funcționeze din plin, să trimită din. nou mii și mii de kilovalori orașelor și satelor? se întreabă pe drept cuvânt cititorul. Dar iată că apar muncitorii, acei care au dat viață uzinei, care nu pot trăi fără ea. Sub conducerea comuniștilor ei. pornesc gospodărește la lucru, și. înfrângând atât greutățile cât și sabotajul, dușmanului, redau Chinei Populare o nouă uzină, în care și oamenii vor fi altfel decât cei, de ieri. Ei au devenit nu numai principala „forță motrice” a uzinei, ci sunt totodată conștienți de faptul că ei sunt stăpânii, hidrocentralei, că trebuie să o îngrijească cu „ochi de stăpân” și să o apere de sabotatul dușmanului.

Procesul îndelungat și profund de transformare a conștiințelor — acest principal re-

*) Țao Mim Forța Motrice, E.S.P.L.A 1952.

zulial al muncii libere — stă în lot cursul acțiunii în atenția scriitorului. Ul urmărește și consemnează în dialoguri, în fapte, nașterea și dezvoltarea unei noi atitudini față de muncă și bunul obștesc, al eroilor săi. Cititorul poate desprinde astfel cu ușurință din evoluția eroilor cărții cum se formează în conștiința fiecărui muncitor chinez această nouă atitudine și ce trăsături esențiale o caracterizează. Viata lui Sun Huai-le, unul dintre principalii eroi ai cărții, este un exemplu în acest sens. În figura lui Sun, Țao Min a întrupat pe muncitorul chinez de rând, simplu, modest, harnic, pe umerii căruia apăsa din greu, în China de ieri, fagul exploatarei. Născut dintr-o familie de țărani din Șantan, San a avut parte de aceeași viață chinată pe care o trăia chinezul de rând fie la sal, fie la oraș. Silit să-și părească satul, în urma unei secete nemaiîntâlnite, când, „bobul de porumb ajunsese să coste cât un bob de mărghărita-”, el vine la construcția hidrocentralei de pe malul lacului Brăului de Jad, ademenit de promisiunile japonezilor. Munca istovitoare dusă zi și noapte aici, sub biciul japonezilor, muncă de rob căruia i-a căzut victimă și fiul său Hu-er odată cu cei 15.000 de oameni din aproape douăzeci de mii, a adunat în inima lui Sun atâta ură încât, după cum spune el însuși, un potop întreg n'ar putea-o spăla. Dar vremurile s'au schimbat. Urmărind evoluția firească a eroului, său, scriitorul conturează fiecare gest, fiecare acțiune a lui Sun, Huai-le în raport cu acest trecut. Cum este și firesc, Sun nu înțelege încă pe deplin ceea ce a adus poporului eliberarea. Totuși, el își dă seama că a trecut timpul când muncitorii hidrocentralei de pe malul lacului, Brăului de Jad erau sclavii stăpânului japonez. Astfel, Sun devine inițiatorul acțiunii de reconstruire a hidrocentralei.

În, toiul muncii entuziaste a întregului colectiv condus de comuniști, Sun își desvăluie calitățile sale: înțelepciunea, calmul, spiritul de organizare. Pe măsură ce înțelege sensul nou al cuvântului „stăpân”, noi și noi calități se nasc în sufletul acestui muncitor simplu: vigilența, patriotismul, conștiința răspunderii față de colectiv. La sfârșitul cărții, când Sun e ales director-adjunct al hidrocentralei și este distins cu

titlul de „Erou al Muncii”, citorul are într'un tablou complet, evoluția firească a muncitorului conștient, înaintai, căruia revoluția i-a deschis porțile către adevărata și cea mai înaltă prețuire a muncii sale: prețuirea de către popor.

Un drum asemănător îl parcurge și Liu, un alt erou al cărții. Electrician de meserie, Liu își petrecea lot timpul lângă mașini, pentru care avea o mare dragoste și un deosebit respect. Preocupat, tot, timpul de grija de a-și însuși noi cunoștințe tehnice, —posibilitate pe care n'o avusese în trecut. — el socotea munca politică drept vorbărie goală. Însă descoperirea criminalului ai plan pus la cale de gomindaniși. cu ajutorul fostei lor slugi, Tun, l-a făcut pe Liu să radi că „nu-i bine să te gândești numai la mașini și. să nu-U pese de politică” — după cum recunoaște el însuși.

fn acte de eroism ca. acela al muncitorului. U Sian-tai sau în procesul mai lent, dar holăritor de transformare a conștiințelor celor mai înapoiate, cum se întâmplă ca muncitorii ICian I un-țai, scriitorul ilustrează rezultatul evident al. muncii libere, călăuzite de ideile marxism-leninismului și, de metodele revoluționare de muncă ale armatei a opta, idei și, metode care pătrund, adânc în masele de muncitori dela hidrocentrală.

Comunistul Uan-Ian-min, întruchipează trăsăturile de caracter proprii revoluționarii Ini chinez. L' este înarmat cu ideile alol-birnitore ale marxism-leninismului, ceea ce îi dă posibilitatea să înțeleagă și să aprecieze just. situația dela hidrocentrală. El na se sperie de greutate, dar nici nu-și. face iluzii zadarnice. Van își dă seama dela început, că la hidrocentrală suni mulți muncitori care au încă o mentalitate înapoiată, care nu au conștiință politică; că va trebui să lină seama, în munca de refacere a hidrocentralei, nu numa.' de greutatele materiale dar și de piedicile pe care le pun funcționarii, și inginerii ostili revoluției — de tipul fraților Ian; că, însfârșil, o intensă activitate politică de rnassă, legală intim de problemele specifice ale acestui colectiv de muncitori va ajuta efectiv și va ușura efortul muncitorilor pentru, repunerea în, funcțiune a, uzinei, înființarea organizației sindicale la. hidrocentrala și pregătirea celor mai conștienți muncitori pentru a fi primiți în partid.

înarmează colectivul cu perspectiva muncii ce o desfășoară și, în același timp aduce în rezolvarea problemelor obștești o nouă forță, femeia, care în Republica Populară Chineză a căpătat drepturi egale cu ale bărbatului.

Scriitorul face din Uan un tip autentic, prin faptul că nu-i ascunde slăbiciunile, lipsurile. Dar, arătând greșelile eroului său, Țao Min reliefează și mai puternic caracterul unor astfel de oameni care învață neconștient de la masse, care găsesc în ei înșiși inepuizabile resurse morale pentru a înfrânge cu **curaj** propriile greșeli și pentru a porni mai departe la luptă, cu tenacitate, plini, de elan. Simțul autocritic al lui Uan Iun-min, care a lăsat, o vreme munca de conducere a hidrocentralei în mâinile lui Cen-Tu-lin (un muncitor cinstit, devotat, dar pripit, încrezător și înfumurat) trezește în muncitorii simpli ai uzinei respectul față de m. elodele comuniste de muncă și, ajutându-i să învingă mentalitatea învechită, pornesc ei înșiși o largă și. justă critică de jos.

Astfel, colectivul se sudează și mai puternic — pe măsura pătrunderii metodelor comuniste de muncă — iar răspunderea fiecăruia față de popor devine și mai mare. Acest lucru se vede și în atitudinea patriotică a soției lui Cian-lun-tai care demască acțiunea criminală de distrugere a hidrocentralei, pusă la cale de bandiții gomindaniși cu ajutorul lui Tun, o josnică unealtă a lor.

Autorul tratează numeroase aspecte esențiale ale realității Chinei populare. Problema transformării intelectualului cinstit, a întâlnirii lui cu masele populare, cu muncitorii, în condițiile regimului de **democrație** populară, se ridică în carte tot atât de firesc ca și în viață. Inginerul Liui-Pin-cen, directorul-adjunct al hidrocentralei, tehnician priceput și cu experiență, se deosebește cu mult de frații Ian, ingineri născuți și educați în Japonia, în spiritul burghez, al păstrării „secretului” profesional și al disprețului față de muncitorii simpli. Totuși, nici el nu. vedea în prietenia cu muncitorii vreun folos, socotind că nu are nimic de învățat de la ei. Evoluția lui nu este simplă. Liui-Pin-cen își crează de la început o atmosferă neprielnică în sânul colectivului muncitoresc care îl ironizează și-l poreclește Liui Siao-dao (Liui „Nas de ceară”). Inșă

eșecul primei încercări de a pune în funcțiune hidrocentrala, eroismul muncitorilor care, cu prețul vieții sar să salveze din flăcări generatorul, durerea lor și dragostea ce-i leagă de mașini l-a făcut să vadă în acel moment dureros pentru întreg colectivul, că munca îi unește pe toți, că numai strâns uniți vor fi capabili să reia de la capăt efortul pentru a duce la bun sfârșit sarcina încredințată. Astfel, neîncrederea reciprocă se risipește iar inginerul Liui-Pin-cen devine prietenul muncitorilor.

Acest aliaj minunat care sudează inimile muncitorilor- hidrocentralei, unitatea tovarășească și încrederea în forțele lor proprii, devine cauza succesului deplin al eforturilor lor. Acesta este sensul adânc al cuvintelor pe care le rostește într'una din ultimele pagini ale cărții, unmuncitor al uzinei: „După părerea mea, principala forță motrice a hidrocentralei este colectivul muncitorilor ei destoinici”.

Forța romanului lui Țao Min ar fi fost sporită dacă autorul întârea zugrăvirea dușmanului gomindanișt și a modului cum acționează cozile lui de topor. Acțiunile comunistului Uan-Iun-min și ale altor personaje sunt adesea redade doar prin comentariile autorului. Romanul ar fi câștigat dacă în individualizarea eroilor autorul ar fi deus mai multă atenție.

Se impune însă în această carie realismului ei vîguros, talentul cu care scriitorul tratează tema muncii libere, creatoare. De aceea, apariția în traducere românească a acestei valoroase și reprezentative creații a literaturii chineze contemporane, constituie pentru cititorul nostru un prilej de a cunoaște realitățile Chinei noi — ceea ce desigur este un lucru de mare însemnătate pentru oamenii muncii din patria noastră — precum, și arta scriitorilor chinezi care se inspiră din munca pașnică a poporului lor. Numai datorită cunoașterii profunde a vieții, Țao Min a putut da literaturii tipul unui muncitor de avangardă cum este Sun Iluai-te. Ceea ce caracterizează cartea lui Țao Min este faptul că nu părăsește nici un moment firul principal al acțiunii; că definește caracterele eroilor și le raportează evoluția la însuși procesul muncii. Acțiunea se întrecește prin

tablouri, descriptive de un puternic realism (cum, esle de pildă tabloul dela începutul cărții, în, care scriitorul conturează imaginea uzinei în mină). Stilul simplu, clar, este presărat cu proverbe și expresii: „muntele înalt și împăratul departe” sau: „deși biciui e lung, șfichiuitul lui nu ajunge totuși până acolo” care reprezintă înțelepciunea populară, gândirea sănătoasă a poporului și milenara sa. experiență. Prin aceasta „Forța Motrice” esle o operă realistă, care înfățișează ciitorului nostru în, toată amploarea sa, munca pașnică a unui mare popor luptător pentru pace, democrație și socialism.

Eugen Atanasiu

-k

„TĂUNUL”*)

Ethel Lilian, Voinici, esle un nume necunoscut pentru cititorul nostru. Cartea ei cea mai de seamă, „Tăunul”, a văzut abia acum lumina tiparului la noi în țară.

Scrierii, acesteia i-a fost hărăzit un destin glorios și cu adevărat surprinzător. Cartea a apărui în 1897, în Anglia, într'un Urai modest. Un an mai târziu a fost tradusă în limba rusă. Cenzura țaristă a suprimat paginile ei cele mai valoroase, denaturând în parte intențiile autoarei. Cu toate acestea, revoluționarii ruși dela începutul veacului au. îndrăgit romanul cu aceea pasiune proprie firii lor frământate, mari.

Nicolai Oslovsehi a citit și el volumul. Era pyrin Septembrie 1915. Muncea câte 12—14 ore pe zi cărând poveri peste puterile lui, înjosit și bătui. In sufletul adolescentului se întărea credința că „nu aceasta e adevărata viață a omului”. Oslovsehi, nopți întregi a stat aplecat asupra paginilor cărții în care întâlnea aceeași ură ce ardea și în pieptul său, ura împotriva nedreptății și minciunii.

Maxim Gorchi prețuia la răndu-i „Tăunul”, ca una din operele puternic educative. Au trecut ani și chipul lui Arthur — eroul principal din „Tăunul” — nu a îmbătrânit, nu s'a întunecat; noi, și noi generații l-au prețuit și. l-an iubit.

*) Ethel Lilian Voinici, Tăunul. Ed. Tineretului, 1953.

Zoia Cosmodemianscaia recitea filele acestei cărți străbătută de flacăra, unor idei profunde, iar în Arthur, întruchipare a puterii creatoare pe care și-o dă devotamentul față de o cauză măreață, simțea un prieten.

Oslovsehi, Gorchi, Zoia Cosmodemianscaia, iată ce oameni au vibrat, adânc impresionati, de lectura acestei, cărți care a devenit în U.B.S.S. una din cele mai iubite.

Ethel Lilian Voinici s'a născut în anul 1864. „Tăunul” constituie opera sa cea mai realizată. Acțiunea romanului, se desfășoară între anii 1832—33 și apoi. în 1846. In acești ani, Italia devenise un stat vasal Austriei. Imbucălățilă în state mici, și slabe, ai căror conducători, erau datori să dea ascultare voinței lui Metiernich, Italia suporta, prin, grația papei, asuprirea cotropitorilor austrieci. Tirania cea mai. abjectă se instaura în întreaga peninsulă, jignind, mândria națională a poporului. Curând, patrioții italieni porniră lupta împotriva stăpânirii străine. Luară ființă cele dintâi societăți secrete. „Sfânta Alianță” a puterilor reacționare veghia însă și răscoalele carbonarilor fură zădărnice. Ele se aprinseră, clin nou, peste ani, dar din nou fără rezultat. Unul din conducători, tânărul Giuseppe Mazzini fu expulzat de autorități, în Franța. Aici. el înlemeie organizația secretă „Tânăra Italie”, organizație ca tendințe generoase, dar fără legături în masse, care își propunea să înființeze o republică italiană independentă și liberă de oprimarea oricărei tiranii. Bizuindu-se numai pe nobilimea liberală și burghezia luminată, a orașelor, ea a fost repede înfrântă. Italia nu avea. pe atunci o clasă muncitoare puternică, dar în, sânul țărănimii se aflau serioase rezerve revoluționare. Așa cum a arătat Marx, Mazzini a neglijat această forță revoluționară; zadarnic s'au jertfit nenumărați membri ai asociației „Tânăra Italie”.

începutul cărții ne duce în fala. celor două personaje principale, tânărul Arthur Burton și canonicul Monlanelli, legați unul de celălalt prinl'o strânsă prietenie. Arthur face parte din asociația secretă „Tânăra Italie”, năzuind „să-și dea viața pentru Italia, s'o slobozească din robie și din sărăcie, să isgonească pe austrieci”. înspăimântat de calea pe care a pornit,

MontanelU înceacă să-l oprească, arătându-i primejdiiile la care se expune. Dar Arthur se dovedește dârz cu sine și deși părintele, său sufletesc îl roagă să renunțe în numele iubirii ce i-o poartă, el „îl îndeamnă să se roage pentru Italia”. Conștient că pe Arthur îl amenință pericole, MontanelU ar vrea, o clipă, să rămână. Dar Arthur nu înțelege să ceară un sacrificiu bunului, său MontanelU- Puțin timp după plecarea acestuia, Arthur e arestat. Părintele Cardi, făptura aceea atât de prietenoasă și de „înțelegătoare”, căreia îi împărtășise la spovedanie apartenența sa la asociația „Tânăra Italie”, îl trădase. Cardi era un iezuit.

închis într'o fortăreață medievală cu celule umede și întunecoase, Arthur nu disperă. El răspunde cu demnitate anchetatorului, refuzând să declare vreo taină a organizației, chiar atunci când este ținut, zile întregi într o carceră îngrozitoare.

În închisoare, Arthur își dă seama pentru, întâia dată ce se ascunde în spatele pojghiței de cultură a societății smerite în care trăia, și se îngrozește. Se zdruncină în Arthur încrederea în biserică, credința trece pe al doilea plan.

Eliberați, Arthur suferă lovituri și mai mari, care-i fac să-și piardă echilibrul, sufletesc și să caute soluții disperate. O clipă, se gândește să se sinucidă. Apoi ia calea Ameri.cu de Sud, holărit să înceapă o altă viață.

După treisprezece ani, polemistul Felice Rivarez, cunoscut sub numele de „Tăunul”, vine să sprijine din nou asociația. Nimeni nu recunoaște în Rivarez pe Arthur, socotindu-l de mult înecai. El continuă lupta, folosind arma râsului, a satirei. Autoarea desvălaie treptat ce s'a petrecut în acești ani cu Arthur. Muncitor pe plantațiile întinse, de bumbac, slujitor de miner în Ecuador, clown într'un circ ambulant, chinuit, umilit, Arthur s'a ținut mereu tare, a luptat împotriva tiraniei.

Întâlnind-o din nou pe Gemma, sentimentele sale se învolbură, dar Arthur e mult mai stăpân pe sine decât adolescentul de odinioară. Printr'o serie de amănunte, Gemma recunoaște uimită și îngrozită gesturile și atitudinile Tăunului, pe care-l crezuse mort. și de a cărui moarte se socotea vinovată.

Dar soarta îi va lega din nou. Arthur

pleacă alături de Gemma într'o pericolosă acțiune revoluționară și amândoi se dăruie cu totul cauzei. Voinici a subliniat aici nu numai latura luptei propriu zisă împotriva tiraniei, ci a pus în lumină și faptul că cei doi. se vor regăsi în ceea ce au ei mai bun — în pasiunea pentru luptă. Și în adevăr, cât de mult se apropie ei! La Brizzi-gela unde plecase să lupte, Tăunul cade în mâinile poliției și în curând se află față în față cu MontanelU, acum cardinal în localitate.

Cardinalul îl vizitează pe Arthur în închisoare, ca să „liniștească spiritele” — ceea ce ne ajută să înțelegem că este b uneltă a Vaticanului. MontanelU predă în mâinile călăilor pe Arthur care era chiar jiuul său.

Tăunul va sfârși demn, superior, îngrozind pe ucigașii săi. „Când o să vină rândul vostru, — îi spune el preotului venit să-l împărtășească înainte de execuție — o să scoatem tunurile, nu o biată jumătate de duzină de carabine ruginite”.

Care este taina frumuseții acestei cărți, de unde isvorăște acel, suflu fierbinte, autentic, care trece prin roman? Taina se află în pasiunea cu care autoarea afirmă frumusețea luptei pentru o cauză mare, pentru fericirea poporului.

Arthur și Gemma sunt purtători ai eroismului. Mesajul transmis de ei constă în aceea că noblețea scopului dă omului demnitate și tărie. Prin atitudinea activă a eroului principal împotriva unei societăți nedrepte, autoarea adresează de fapt un apel la acțiune revoluționară. Scriitoarea sporește neîncetat tensiunea romanului, întrucât, departe de a rezolva conflictul odată cu primele lui. ciocniri, merge până la ultimele lui consecințe, creind situații noi, mereu mai dramatice, în care se relevă cele mai ascunse trăsături ale eroilor.

„Tăunul” are meritul de a înfățișa nu o viață inexistentă, menită să-l îndepărteze pe cititor de contradicțiile aspre ale vieții, ci de a desvălui. fără cruțare aceste contradicții, arătând în același timp esența eroică, romantică a vieții.

Critica pe care Tăunul o face minciunii și ipocriziei are o vigoare neobișnuită, deoarece Arthur merge cu un curaj exemplar până la rădăcina răului. El este sincer cu el însuși, e de o lealitate desăvârșită față

de cauză, punând o pasiune uriașă în lupta împotriva nedreptății și a calamităților legate de iezuitismul Vaticanului, chiar atunci când această sinceritate înseamnă de fapt moartea sa.

In alcătuirea subiectului, Voinici a urmărit creșterea caracterului eroului.

Mai întâi lui Arthur i se relevă implicata bisericii în asuprirea poporului italian, situație în fața căreia el încearcă un sentiment de profundă revoltă. El cunoaște închisorile îngrozitoare în care erau torturați patrioții și se călește în ura pe care o poartă orânduirii tiranice. El cunoaște mizeria îngrozitoare, umiliția celor de jos, din popor. Arthur Burton devine o vie imagine a luptătorului pentru popor.

In compoziția lucrării, cartea întâia servește în special explicării faptelor care l-au determinat pe Arthur, tânăr lipsit de grif, să ia calea luptei. O clipă credem, așa cum cred și eroii cărții, că Arthur se va sinucide. Dar autoarea ne arată de ce Arthur nu face gestul fatal: „In urma lui rămânea balta cu apă stătută a vieții plină de minciună spurcată, de înșelătorie grosolană și de duhoare, și atât de puțin adâncă încât nici măcar nu puteai să te înnece în ea”. Tocmai pentru faptul că-i atât de desamăgit, lui Arthur îi lipsește voința de a-și lua viața!

Nici în partea a doua nu avem, de-ajace cu o culminare a conflictului. Voinici continuă să pregătească lupta Tăunului cu Montanell. Polemica dintre Tăun și apărătorul anonim al cardinalului servește scriitoarei să arate contradicțiile care bănuiau încă în sufletul eroului și prevestește dramatismul, intensitatea scenelor în care cei doi se vor întâlni direct. Aceste scene școl și mai mult în relief firea eroică a lui Arthur care, în clipele supreme, va ști să treacă hotărât peste sentimentele sale de admirație pentru cardinal. Astfel, treptat, autoarea sugerează complexitatea sufletească a Tăunului, strângând toate firele spre culminarea din, final.

Partea a doua a cărții îl surprinde pe Arthur în plină activitate revoluționară și cititorul are credința că îl cunoaște temeinic. De abia în partea a treia i se desvăluie pe de-a-neregul chipul adevărat al Tăunului. Cititorul devine un partici-

pant și mai pasionat la acțiunea cărții, el întovărășește cu răsufierea tăiată pe eroul cărții, problemele ce i se ridică acestuia sporesc mereu interesul lecturii. Arthur urăște pe Montanell, reprezentant al tiraniei și nedreptății, luptă împotriva lui. Purtător al unei idei înalte, Arthur se comportă la înălțimea acestei idei, el dă dovadă, de eroism. Montanell se dovedește laș, chiar și alunei când vrea să fie erou. El nu mai este în stare și nici nu are curajul, să ia o hotărâre, iar până la urmă sutana învinge; cardinalul vine să asiste la execuția propriului său „fiu”! Episodul acesta sguđuitor pune în lumina, convenită caracterul lui Montanell,

Cum vedem, abia desnodăm! Anul a limpezit drama, abia acum pricepem coX de josnic e Montanell față de Tăun.

E remarcabil, că pe măsură ce acțiunea înaintează, scriitoarea înlătură personagiile neesențiale, rând pe rând, și se oprește doar asupra lui Arthur și a lui Montanelli, personagiile care sunt purtătoarele principale ale conflictului. Astfel Gemma, Martini, Zitla Renny, părăsesc scena romanului, autorul concentrându-se asupra celor doi eroi centrali.

Istoria formării, personalității lui Arthur a cerut din, partea lui Voinici o muncă atentă. Prezentarea condițiilor în care s'a făurit caracterul lui, de luptător, etapele acestei, dezvoltări au trebuit să fie deosebit, de convingătoare pentru a-l convinge pe cititor că, dintr'un tânăr englez „de familie bună”, învățat, ducând o viață îmbelșugată, s'a putut naște Tăunul. Și într'a-devăr, aceste condiții sunt convingătoare. In roman, scriitoarea zugrăvește aspecte ale vieții studenților unui seminar teologic, ne introduce în mediile progresiste, înfierează snobismul unor ființe ca soții Grassini, prezintă scene din viața întemnițaților, demască cruzimea aparatului represiv al vremii, cărdășia acestuia cu biserica. Tablourile pe fundalul cărora vor acționa principalele personaje, sunt strâns sudate între ele, slujind, conturării chipului Tăunului, principala sarcină artistică pe care și-a asumat-o scriitoarea. Unitatea operei constă în alegerea și prezentarea acelor tablouri deosebit de semnificative pentru elaborarea acestei figuri. Frumusețea mo-

rală a lui Arthur este urmarea subordonării conștiente, a ceea ce este personal cauzei poporului. Această dăruire loială îl înobilează, îi sporește bogăția sufletească.

Scritura înfățișează caracterul Tăunului în toată complexitatea sa. El apare în diferite raporturi pline de tensiune, scoțând în evidență noi laturi ale fizionomiei sale morale. Astfel, față în față cu Montanelu, în episoadele dela început, descoperim în Arthur dragoste sinceră de fiu; față în față cu Gemma, el manifestă dragostea și gingășia iubitului în prezența femeii, față în față cu colonelul Ferrari, Arthur este însuflețit de ura aprigă împotriva constrângerii și a criminalei orânduiri, ele. Există un sentiment care-i domină în întregime caracterul: acesta este atașamentul pentru cauza eliberării poporului căreia și-a închinat viața.

Și această calitate predominantă și-a pus sigiliul asupra personalității sale, imprimând n unitate vie tuturor trăsăturilor sale, astfel încât avem de-aface cu o individualitate perfect determinată. Trăsătura principală a Tăunului nu poate fi sesizată din capul locului. Pentru cititor apare în primele pagini drept trăsătura principală a Tăunului blândețea și supușenia plină de respect pentru religie și pentru Montanelu. Înfrățind însă înaintea noastră gânduri și sentimente adânci ale eroului, ne dăm seama că ceea ce determină întreaga lui comportare, este pasiunea pentru adevăr.

Dragostea pe care Tăunul o are pentru Gemma constituie o indicație de mare valoare în înțelegerea resorturilor sale morale. În Gemma, Arthur iubește fapta pe care el o crede ideală, frumoasă, fiindcă prin viața ei. Gemma afirmă aceleași idealuri ca și el.

Chipul Tăunului devine și mai reliefat pentru că viața lui este luminată de o dragoste adevărată și trainică. Astfel, dragostea eroului se contopește cu celelalte elemente ale romanului, subliniindu-i ideea fundamentală. Silit să renunțe pentru totdeauna la ființa dubită, Arthur încearcă un sentiment de profundă durere și el nu ascunde acest sentiment, ci îi dă glas în toată intensitatea lui dramatică.

Ei dragostea Gemmei pentru Arthur, în hotărârea ei de a lupta mână în mână cu el. Voinici a sugerat marea misiune a femeii.

arătând că adevărata iubire nu este doar un capriciu al sentimentelor ci și o comunitate de țeluri.

În cartea lui Voinici, problema dragostei lui Arthur pentru Gemma face parte integrantă din compoziția lucrării. Acțiunea se îmbogățește prin descrierea acestei iubiri. Dacă am lipsi romanul de paginile care se referă la acest sentiment al lui Arthur, imaginea eroului ar sărăci și multe laturi ale sufletului lui ne-ar rămâne necunoscute.

„Gemma — își spune Arthur — o să lupte pe baricade. Ea e făcută anume să fie eroina viitoarei revoluții. Gemma va fi un tovarăș desăvârșit, Iară frică, fără prihană, acea imagine ideală care a inspirat până acuma atâția poeți.”

Autoarea urmărește cu o rară finețe nașterea acestui sentiment al lui Arthur. Este semnificativă în acest sens scena în care discută cu Gemma despre Italia. „Italia ar fi liberă acum, dacă mânia și patima ar pulea-o salva. Ea nu are nevoie de. ură ci do dragoste. Când rosti aceste cuvinte, sângele-i năvăli în obraz, apoi se îngrămădi în inimă”.

Voinici evită prezentarea statică a eroilor. Dimpotrivă, autoarea îi urmărește în mișcare, în cursul unor episoade semnificative. Ea înfățișează atașamentul eroului la lupta pe care o duce, ca un sentiment extrem de complex și care nu-i scutit de contradicții. Profilul Tăunului se întărește treptat, pagină cu pagină, așa cum imaginile fotografice se clarifică pe măsură ce sunt trecute prin anume soluții chimice. Eroul trăiește din plin toate împrejurările vieții.

Astfel, cliiar la începutul cărții, Tăunul spune: „L-am ascultat cu foarte mult interes pe conferențiar când vorbea cu atâta aprindere de nevoia ca fiecare din noi să-și pună neîntârziat în practică sentimentele sale, nu numai să viseze la ele”. Cuvintele definesc de fapt dorința lui Arthur de a trece la acțiune!

Dar deosebit de sugestive sunt indicațiile cu privire la mișcările fizice; ele traduc de fapt mișcări sufletești. De exemplu, în scena în care Tăunul mărturisește Gemmei unele întâmplări din viața sa, emoția eroului este sugerată într'un mod laconic prin indica, rea gesturilor: „Gemma se uita la el.

frământa între degete marginile păturii, fără să-și ridice ochii spre ea".

Voinici observă și înfățișează cele mai variate și mai sensibile vibrații sufletești, elementul descriptiv fiind subordonat zugrăvirii vieții lăuntrice a eroilor. Deallminleri, detaliile sunt arar amintite și numai pentru a exprima plastic o stare sufletească sau a contura atmosfera.

Una din scenele cele mai caracteristice în acest sens este aceea în care Arthur istorisește Gemmei viața lui în America de Sud.

Aspectul fizic al eroului constituie un prilej pentru o bună caracterizare. În portretul pe care i-l face în primele pagini, autoarea ne redă concret forța care stă ascunsă în Arthur: „Când stătea liniștit, îl puteai lua foarte ușor drept o fată drăguță, liniștită, în haine bărbătești, dar mișcărilor lui mlădioase amintea o panteră îmblânzită care-și ascunde ghiarele". Ulterior, această trăsătură este reluată și fiecare personaj o sesizează în felul lui. Monlanelli întoarce capul, „nu-l poate privi în ochi"; Gemma observă că „toată făptura lui te făcea să te gândești la un jaguar". Interesant este că în fiecare din trăsăturile Tăunului se reflectă o anume particularitate: mâinile sale sunt neliniștite, trăsăturile feței rigide, aspre, ochii, când încărcă de ură, când limpezi și nevinovați, buni. Dar Voinici nu pune accentul pe exteriorul eroului decât pentru a desvălui unele laturi sufletești.

Peisajul îndeplinește o funcție variată în roman. Uneori, el, slujește la crearea atmosferei. Așa e de pildă, acela dela începutul cărții, calm, cu ierburi care împrăștie un miros dulceag, cu o viță de vie peste măsură de bătrână, etc. El e menit să sugereze atmosfera de vechi, prăfuită, din seminarul teologic.

Alteori, peisajul caracterizează eroul. Așa e de pildă, imaginea răului năvalnic, plin de însuflețire și avânt.

Romanul „Tăunul." trebuie apreciat atât din punct de vedere al împrejurărilor istorice în care autoarea și-a elaborat cartea cât și din acela al importanței pentru noi, sub raport instructiv.

În adevăr, se poate spune că lucrarea este îngredită în anumite limite, urmare a condițiilor istorice în care s-a dezvoltat creația

lui Voinici și a unei înrăuriri puternice exercitate de romantism. Autoarea nu a știut să arate care erau forțele istorice reale ce puteau asigura eliberarea poporului, înlocuind problemele sociale prin altele religioase sau morale. Realismul cărții este mărginit apoi prin crearea unor situații neveridice, în parte convenționale. Astfel, când eroul cărții apare după o durată de timp sub un nume și o personalitate nouă, nimeni dintre cei alături de care trăise ani de zile, nu-l mai recunoaște.

Și în alte scene ale cărții, autoarea sacrifică uneori realismul situațiilor de dragul efectelor literare.

Totuși, valoarea romanului este încă și astăzi deosebită. Năzuințele fierbinți ale lui Arthur, care și-a dat viața pentru triumful unei idei nobile, sunt apropiate cititorului din zilele noastre. Conștiința răspunderii față de cauza eliberării poporului, răspundere ce hotărăște acțiunile Tăunului, reprezintă învățământul de preț care se desprinde din lucrare.

Sinceritatea creației scriitoarei Ethel Lilian Voinici, credința adâncă în bogăția și caracterul pasionant al vieții, fac din „Tăunul" o operă care merită atenția și dragostea cititorului din țara noastră.

B. Elwiis

•

UN ACT DE ACUZARE
A FASCISMULUI ÎN ITALIA*)

Ezio Taddei, autorul romanului intitulat „Fabrica vorbește" ne ajută, în cursul celor peste 200 de pagini ale lucrării sale, să facem o călătorie prin Italia. Ezio Taddei ne va plimba dela Livorno la Roma, dela Roma la Palermo, dela Palermo la Neapole, la Genova, Florența, la San Slefano... Uneori va face cale întoarsă și iarăși, sortit parcă eternului vagabondaj, va reveni de unde a plecat pentru ca apoi neprevăzutul să-l facă să măie aiurea.

Nu vom cunoaște însă, din popasurile călătorului Taddei, nici Italia țărmurilor mediteraniene, nici Italia profilurilor albe

*) Ezio Taddei, *Fabrica vorbește*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1953.

ale ruinelor celebre; nu vom cunoaște din descrierile iui nici lumea cosmopolită a Italiei turistice; călătorul Taddei nu ne va da prilejul sa Urzim — alături de el — visări romantice la poalele colinelor de piui ale Romei, în amurguri portocalii; Neapole nu ne va evoca, în notațiile lui Ezio Taddei. orașul pitoresc, cu forfota lui veselă; Milano nu ne va apare în splendoarea lui lombardă, Genova cu specificul lui de port multiseclar.

Italia, pentru Ezio Taddei, Italia în care călătorește eroul romanului său ne este înfățișată ca o vastă închisoare. Orașele prin care va trece sunt etape — mai scurte sau mai lungi — între o detențiune și alia. Nu numai atât. Pentru eroul lui Taddei orașele sunt înglobate, înghițite, confundate parcă în aria mult mai largă a închisorilor. Din viata liberă, din realitatea libertății, el nu a putut extrage prea mult. N'a avut când. Intre o detențiune și alta, câteva zile doar — și acelea ocupate cu găsirea unui culcuș, cu lupta împotriva foamei. Câte o mână frățească de tovarăși, o convorbire fugară ca uu necunoscut, ecoul pălit al evenimentelor politice, o acțiune de solidaritate cu muncitorii, o întâlnire care-i va completa bagajul sumar de impresii și amintiri. Restul? Adică mai bine de 30 ani de viață îndărătul zăbrelelor, în umbra „gurilor de lup”, în umezeala zidurilor reci, în ateliere de muncă forțată, în deportare sau exil.

Amintirile eroului lui Ezio Taddei încep la câțiva ani după sfârșitul primului război mondial. într'o bună zi, dintr'o întâmplare, nimerește în, piața Veneția, la Roma, în mijlocul unei adunări pe care populația romană o făcea în cadrul grevei generale de solidarizare cu infirmierii din oraș. Atras de entuziasmul mulțimii, eroul nostru nici nu stie cum a ajuns, în aceeași seară, în arestul Chesturii Centrale: „Nu-mi dădeam încă bine seama ce făcusem, dar eram mulțumit și nu mă simțeam deloc îngrijorat. Pe urmă am început să chibzuesc mal pe'ndelete. Sunt toți muncitori, îmi ziceam... Simțeam nevoia să încep ceva, și cred că din noaptea aceea a prins rădăcină în creierul meu, nu o idee politică, ci o revoltă lără margini”.

Așa a început calvarul și lungul exod al eroului, în notații precise, de o dureroasă

incisivitate, fără patetism facil și. fără înduioșări de circumstanță, într'un stil concis, lapidar, fără zorzoanele comparațiilor și metaforelor inutile, retrăim o viață care ar putea fi asemuită — prin unele laturi ale sale — cu acea atât de cunoscută „ucenicie” a vieții gorchiene. Pentru că s'a alăturat manifestațiilor, tatăl îl gonește. E nevoii să muncească la un cofetar, apoi la un lapișer, la un tâmplar. Neavând adăpost, nimerește într'un azil de vagabonzi. Ajunge să cerșească. Se hotărăște însfârșit să părăsească Roma și, lipsii de mijloace, se alătură lungilor șiruri de vagabonzi, care — mânați dela spate de mizerie — colindă Italia în lungul și în latul ei. Cunoaște o faună specială: mizeră, resemnată, • acea massă amorfă, instabilă, eterogenă, a declasaților, sudați totuși printr'o anumită solidaritate care le aparține în propriu.

Anii trec. Băicândrul entuziast care participase la greva de solidaritate din Roma devine flăcău, într'o vreme când — spune el: „Masele erau nemulțumite și asta parcă dintr'o lipsă de adaptare. Cele mai felurite invenții politice făceau loc unor speranțe și astfel se nășteau partidele. Soldații nu mai știau nici ei pe ce lume sunt; îi găseai rătăcind pe toate drumurile în timp ce agitațiile se înmulțeau”.

În aceeași vreme — autorul nu precizează și dalele — începe să activeze pentru prima oară într'un grup de tineri anarhiști. „In grupurile anarhiste se făceau veșnic planuri și rolul, nostru era acela de a asista la cele ce se întâmplau și de a intra apoi imediat în acțiune”. Aruncarea de bombe, sabotajul de toate felurile, ocuparea fabricilor, luarea cu asalt a închisorilor, grevele generale, făceau parte din arsenalul, anarhiștilor. Eroul romanului declară, că, în acea vreme, simțea că plutește „într'o veșnică demonstrație”. Este din nou arestat la Genova, unde participase la greva generală de protest împotriva detențiunii ilegale a lui Enrico Malalesla, vechi soci.ali.st.

Adevăratul exod • — exodul în circuit închis, începe. Condamnat la 14 ani — dintre care primii trei ani de regim celular — el este trimis, rând pe rând, la diferite închisori. Insfârșit, ială-l la San Slefano: „o insulă mică, întunecată, având parcă o cocoașă. Aici, până și verdeța arc o culoare ciudată.

Nu există port, nici măcar pentru o barcă, fie cât de mică. Insula se ivește așa, deodată din mijlocul mării, care ajunge pe stâncă, până acolo unde începe vegetația aceea săracă. În partea cea mai înaltă a insulei se află un fel de cisternă albă, lată, și asta e închisoarea". *Urmează acum acea viață sură, apăsătoare, fără orizont din închisorile Italiei fasciste, acea viață în care facultățile omenești, sunt micșorate, în care demnitatea umană este zilnic înăbușită și în care nu pot supraviețui decât cei cu o conștiință puternică, decât cei care poartă în suflet un mesaj, care-și găsesc rostul existenței. în lupta pentru o cauză dreaptă, cauza celor mulți și asupriți. În anii aceștia, pentru eroul romanului lui Ezio Taddei supapa de siguranță este învățătura. Și pentru el, ca și pentru alți deținuți, politici, temnița se transformă într'o școală. La început neorganizată, învățătura lui devine apoi sistematică, mai cu seamă în, contact cu deținuții politici.*

întoarcem filele cărții. Ca într'un caleidoscop, imaginile se suprapun, unele se încălesc pentru ca să dispară topite în masa mobilă; altele se reliefează puternic, capătă parcă un chenar de lumină. Sunt micile bucurii ale întâlnirilor cu tovarășii: „Deținuții politici discutau uneori despre trecut, analizând cauzele situației, actuale și îmi amintesc că toți susțineau cu tărie că, dacă în 1922 s'ar fi proclamat fără șovăire greva generală, fascismul n'ar fi putut rezista în niciun caz acestei loviturii". Este acea conștiință care, odată trezită se înalță, semeață: „Pe peronul gării din Genova, am strigat cu toții: — Trăiască Uniunea Sovietică! Trăiască Partidul Comunist Italian! Lumea se uita la noi. — Sunt politici, murmurau oamenii". „Secretarul (este vorba, de un funcționar fascist n.n.) a bombănit ceva și ne-a privit chiorăș. Pe urmă ne-a mai spus: „O să mergeți să apărați patria". Noi i-am răspuns: „Dacă e pe Brenner, da, dar dacă vor să ne trimită în Spania, n'avem ce căuta acolo". Sunt depozitele tot mai bogate ale cunoștințelor acumulate: „Așa că printre rândurile studiului despre suprasolidificare aș fi vrut să scriu, că, și în cecece privește fenomenele sociale, cel care guvernează poate avea surprize,

întocmai ca și deținutul care ținea ulciorul în mână, dacă gradul de temperatură a fost depășit în mediul înconjurător". Sunt acele visări constructive, acele elaborări ale minții, care îți deschid perspectiva viitorului, a viitorului. în care „fabrica vorbește", acea fabrică pe care o asemeiești mecanismului creierului omenesc, și ale cărei „celule" vii sunt comuniștii. Este înțelegerea tot mai adâncă a rostului luptei fără de preget, sentimentul de solidaritate cu poporul asuprit. „Am văzut steagurile desfășurate în care se adunau banii, în care cădeau lirele mototolite. Și tu, tovarășe, îți căutai bănușul dar nu l-ai găsit; și atunci te-ai uitat cu niște ochi de parcă ai fi fost rănit. Și tu care voiai să dai măcar o țigară, pentru că nu mai aveai nimic altceva".

Insfârșit, evadarea, exilul în Elveția, apoi în America, pătrunderea în viața brută, de mizerie pentru masele populare din Statele Unite, contactul cu justiția americană.

Izbucnește cel de al doilea război mondial. În toată această perioadă, numai legăturile cu adevărații democrați, cu comuniștii, îl ajută să depășească greutățile. Pentru activitate subversivă", eroul romanului este expulzat din America. Se va reîntoarce în patrie. În paginile ce urmează — fără prea multe comentarii în gura eroului, ci lăsând numai, oamenii să vorbească, — vedem cât de profund, de adânc structural s'a schimbat el: amintirilor confuze, deslănate, pitorescului tragic dela început îl iau acum locul notațiile severe, caustice, care traduc mai bine ca orice alte formule stilistice savante starea de lucruri din Italia de după război, sbătându-se în vârtejul crizei economice.

Deoparte mizeria, șomajul cumplit, prostituarea fetelor tinere, gătuirea industriei naționale pentru profitul trusturilor străine — de cealaltă parte refacerea țării, a industriei portuare, eroismul în muncă: „— Desigur, spuse inginerul Bertoli cu acelaș glas. Nimeni înafară de muncitori n'ar fi putut să facă un asemenea lucru, fiindcă numai, ei sunt cu adevărat interesați ca uzinele să aibă viață. Și au dovedit din plin acest lucru... În loc să se ascundă în adăposturi au venit în tim-

nul bombardamentelor să salveze mașini le..."

. Si, conducând lupla poporului pentru o viață mai bună, acțiunea de revoltă a poporului împotriva împilatorilor, vom găsi mereu prezent Partidul Comunist Italian, prezent în orașe și sale, în fabrici și. uzine, angajai în. bătălia pentru referendumul din. 2 Junie și în lupta atât de grea dela ÎS Aprilie '1)4\$, când au loc alegerile generale din Italia.

Aici, vom întâlni succedându-se pe pkt-jiuri paralele, impresiile, notațiile, observațiile din care atât de bine poale, vedea cititorul fapte și oameni care au ilustra acea. perioadă grea din Italia.

Țăranul: „Intre timp, țăranul clin Sud se uită la pământ. Vede aici brazii, iar -ceva mai încolo balta unde baronul merge Ia pescuit... Anul acesta n'a plouat încă, iar grâul răsare anevoie:

Po urmă trec ratării celorlalți țărani care se întorc în sat și. care lucrează și •ol tot pentru baron.

Astă noapte au trecut, trei mașini: toate do lux... Jn una erau feciorii baronului, în celelalte proviziile și obiectele de bucătărie: erau până și. plite electrice și grătare pentru fripturi.

Tot paznicul ne-a mai spus că baronul a venit Ia moșie cu o întreagă societate și că stă vreo douăzeci de zile.

Stau până la 18 Aprilie!-Așteaptă aici să freacă această dată. înțelegeți? și nu -e singur! Dacă ai știi pe câți îi ține ascunși Ia el!"

Campania electorală: „Așa s'a început campania electorală în anul acela: de o parte ogoarele, bălțile, casele dărăpănate, fabricile dela marginea orașelor, iar de •cealaltă parte băncile, mănăstirile, alta-rele, ambasadele străine, chesturile..."

Preoții: „Când îi vedeai așa, îmbrăcați în negru... când porneau foți împreună, •erau ca niște gândaci mari, negri, care ies pe gura canalului".

Cele două tabere care se înfruntă, cu mijloace de luptă inegale: „De o parte marile hoteluri cu emisarii veniți din America, iar de cealaltă parte secțiunile partidului, •ocoțate sus în munți., printre casele

săracilor. Deo parte poliția urcată în jeepuri, cu buzunarele pline de bombe cu gaze asfixiante, iar de cealaltă parte tinerii gari-baldini cu bereta roșie, pe biciclete. Cei bogați au mizat miliarde și trenuri cu mărfuri, iar coi săraci, subscripțiile după ziua de muncă".

Folosind propaganda cea mai deșănțată, punând. Ia bălaie miliardele suple din vlaga poporului, cu. complici lalea clericali lor care au intimidat populația bigotă, trezind în sufletele oamenilor teroarea și superstițiile cele mai absurde, partidul preoților obține, la 18 Aprilie 1948, majoritatea. Guvernul de Gasperi introduce, cu și mai mare forță ilegalitatea, scumpește viața, deschide larg porțile țării pentru produsele fabricate în străinătate, reducând la șomaj milioane de italieni.

Romanul sfârșește cu tabloul sguđuitor, impresionant, al reacțiunii. populare în fața. atacului mișelesc împotriva secretarului general al Partidului Comunist Italian, Palmiro Togliatti.

Autorul exprimă plastic, sugestiv, dragostea poporului pentru conducătorul său și credința pe care o are în. grabnica lui, însă-nătoșire. In acele zile, la Roma plutea o consternare generală; gândurile tuturor erau îndreptate spre policlinica în care Palmiro Togliatti se lupta cu moartea. „In ziua aceea, jos în piață, copiii nu mai făceau gălăgie" — notează autorul,

„Fabrica vorbește" poartă, pe copertă, mențiunea „roman".

Și. Iotuși, în această carte, nu găsim acea acțiune încheată, care caracterizează romanul. Nu avem un subiect unitar iar personagiile nu, iau parte Ia acțiune decât ca clemente exterioare, episodice, care vin să explice, într'o oarecare măsură, întâmplările eroului. Această construcție este cerută însă de însăși ideea, lucrării; autorul a intențional să redea o bogăție de aspecte variate care-l ajulă pe cititor să reconstituie un tablou realist, sguđuitor al vieții într'o tară supusă exploatării capitaliste. Tocmai de aceea cele mai multe dintre episoade sunt grăitoare, dramatice, prin notația în aparență rece a autorului.. Nn este însă mai puțin adevărat

că de multe ori atitudinea autorului este aceea a unei simple consemnări a faptelor, fără să lase să se întrevadă o participare directă la acțiune, fără să caute să explice evenimentele dinafară care au determinat transformarea din conștiința lui. Totodată o anumită atemporalitate îngăduie mai puțin cititorului să determine cu precizie momentul istoric al faptelor, cauzele evenimentelor j'olitice, ca de exemplu venirea lui Mussolini la putere, fascizarea țării — pe de o parte — și. revolta conștientă a. masselor populare, rolul, conducător al comuniștilor, acțiunea poporului italian. în război și. mai cu seamă faptele minunate de vitejie ale partizanilor — de altă parte.

Deasernenea figurile comuniștilor sunt redade palid, iar despre lupta lor organizată în realitate, luăm, cunoștință mai ales din unele afirmații răslețe ale autorului, sau ale unora din. oamenii care apar episodic.

Cartea își. păstrează însă în ansamblu valoarea unui document autentic și real, a unei mărturii adevărate, a unei bogate experiențe de viață.

Sunt amintiri care pălesc cu. anii; sunt amintiri, care nu. stăruie în minte decât ca vagi impresii, cuibărindu-se pentru totdeauna astfel. Să nu uităm condițiile de viață ale eroului: când, peste 30 de ani ești împins, de către un regim, spre marginea societății, când între line și viață se ridică, opac, zidul temnițelor, atunci, faptele exterioare din. viață îți apar uneori în altă lumină: o estompă uriașă le acoperă, imagi-

nile se umbresc iar sgomotele asurzesc, viața de „dincolo” își pierde forma precisă și ceea ce iese în relief, ceea ce capătă valoare este tocmai acea înșiruire de fapte mărunte, dramatice, ecouri ale marilor frământări, fapte pe care, cititorul întâlnindu-le, le va reconstitui pentru a forma acel lot unitar care înseamnă un, subiect, o acțiune.

„Fabrica vorbește” este și va rămâne un puternic aci de acuzare a fascismului, o puternică demascare a crimelor unui. regim neomenos. Amintirile eroului se opresc acum cinci, ani, odată cu momentul când blocul catolic s'a impus poporului în alegerile generale din Italia, din anul 1948. Departe însă de a lăsa o impresie de trlsteiă, ele ne deschid perspectiva luptei ce avea să urmeze.

Alegerile recente, ca și acum cinci ani, s'au bucurai" de aceeași „regie". Dar nici represiunile polițiste, nici abuziva lege electorală n'au reușit să asigure reacțiunii democral-crești ne prima majoritară în care-și pusesse nădejdea. Prin votul lor, masele populare din Italia, consolidând, poziția celor două mari partide democrate.— comunist și socialist — au dovedit încăodată că embrionul fragil care se născuse în conștiința tinerelului italian acum 30 ani, s'a dezvoltat într'un organism, sănătos, capabil să spargă învelișul în care fusese închis ani de-arândul și să iasă la lumină, pentru ca soarele să strălucească pe pământul Italiei, și să încălzească pe fiii ei, pentru că cetățile suferința' să fie dărâmate și în locul, lor să răsară,, luminoase, albe, casele fericirii.

L. Daniel

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI NOI

MAI — IUNIE 1953

EDITURA

PENTRU LITERATURĂ POLITICĂ

- I. V. STALIN, Cuvântare rostită la primul Congres al colhoznicilor udarnici din U.R.S.S., ediția a III-a (32 pag., 0,25 lei)
I. V. STALIN,- Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, ediția a IV-a (188 pag., 2,50 lei)
I. V. STALIN, Opere, vol. 1, retipărit (436 pag., 7,50 lei)
I. V. STALIN, Clasa proletarilor și partidul proletarilor, ediția a II-a (16 pag., 0,20 lei)

- * * * Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și al Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea muncii și ridicarea căilor ferate la nivelul dezvoltării rapide a economiei naționale a R.P.R., cu privire la ridicarea nivelului de trai al ceferiștilor (60 pag., 0,40 lei)
* * * Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și a Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea activității cooperației de aprovizionare și desfăcere (32 pag., 0,25 lei)
* * * Hotărîrea C.C. al P.M.R. cu privire la măsurile de îmbunătățire a agitației politice în rândurile oamenilor muncii (30 pag., 0,25 lei)

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, Sarcinile Partidului Muncitoresc Român

în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii, ediția a III-a (78 pag., 0,60 lei)

*

- N. CORBU, Despre legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție (32 pag., 0,40 lei)
D. FRASIE, Despre statutul model al întovărășirilor agricole (40 pag., 0,40 lei)
D. LAZĂR, Munca politică de masă pentru crearea de gospodării colective și întovărășiri agricole (56 pag., 0,40 lei)

*

- * * * In ajutorul celor ce urmează cursurile serale de partid dela sate, vol. III (336 pag., 2 lei)
* * * întrebările și răspunsurile în legătură cu gospodăria agricolă colectivă (64 pag., 0,40 lei)
* * * Am văzut belșugul colhozurilor sovietice, ediția a II-a (88 pag., 0,50 lei)
* * * Cauza lui Stalin trăiește și învinge (132 pag., 1,50 lei)

•k

CESNOCOV, Cuvântarea rostită de I. V. Stalin la Congresul al XIX-lea al P. C.U.S (46 pag., 0,50 lei)

E.S.P.L.A.

- V. ALECSANDRI, Teatru, Voi. II (420 pag., 8,50 lei)
 G. COȘBUC, Poezii, Vol. I (448 pag., 6,50 lei)
 SICĂ ALEXANDRESCU, -Momelile de I.L. Caragiale dramatizate (180 pag., 3,17 lei)
 C. CONSTANTIN și A. ROGOZ, Martin Rogers descoperă America (136 pag., 2,20 lei)
 1. A. BASSARABESCU, Schițe și nuvele (196 pag., 3,23 lei)
 COPTAEVA A. Ivan Ivanovici (traducere din I. rusă) (508 pag., 8,63 lei)
 LOUIS ARAGON, Comuniștii, Vol. III (304 pag., 6,84 lei) (traducere din I. franceză)
 GRIGOROV CRUM, Președintele Sfatului Sătesc, (240 pag., 4,33 lei) (traducere din I. bulgară)
 B. P. IIAȘDEU, Pagini Alese (380 pag., 4,23 lei)
 G. COȘBUC, Poezii, Vol. II (332 pag., 6,26 lei)
 M. SADOVEANU, Frații Jderi (776 pag., 21,55 lei)
 I. LUDO, Dl. General guvernează (436 pag., 8,34 lei)
 G. CĂLINESCU Sun (208 pag., 2,44 lei)
 IOACHIM BOTEZ, Însemnări de eri și de azi (236 pag., 3,86 lei)
 M. BANUȘ, Poezii Alese (176 pag. 6 lei)
 DAN DEȘLIU, Poezii Alese (288 pag., 9,50 lei)
 JOHNSTONE ARCHIE, In numele păcii (200 pag., 2,98 lei)

IN LIMBA MAGHIARĂ

- ORASZ IREN, Răsună Valea Bistriței (132 pag., 2,38 lei)
 MAJ'TENYJ ERIK, Dc strajă (144 pag., 4 lei)
 DIMENY ISTVAN, Turnătorii (64 pag., 0,61 lei)
 KISS LASZLO și KOVACS G., Furtună în munți (100 pag., 1,67 lei)
 PAPP FE'RENC, Dinți de oțel (402 pag., 7,65 lei)

ED. „CARTEA RUSĂ”

- * * * Știința sovietică în slujba păcii (40 pag., 0,78 lei)
 ION CANNA, Dimineața pe Nistru (256 pag., 4,83 lei)
 P. CRUCENIUC, Pașii primăverii (116 pag., 1,50 lei)
 * * * Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (32 pag. 0,50 lei)
 L. BARSCHI, La Floreni (224 pag., 4,19 lei)
 D. I. FONVIZIN, Neisprăvitul (128 pag., 1,77 lei)
 NESTO ALEX. Economie, inovație, știință (I. maghiară) (36 pag., 0,69 lei)
 D. O. SLAVIN, Proprietățile metalelor (Coloc. St. penti'u toți) (88 pag., 1 leu)
 B. CHERBABAEY, Primăvara pe pământul Turemeniei (64 pag., 1 leu)
 N. SPANOV, Incendiatorii, Vol. I, ediția a II-a (360 pag., 7,35 lei)
 GH. LEONIDZE, Stalin — Copilăria și adolescența (130 pag., 15,40 lei)
 A. F. PISEMACHJ, O mie de suflete (512 pag., 14,69 lei)
 M. SOCOLOV, Scânteii, Vol. I (432 pag., 12,50 lei)
 * * * O armă a păcii (308 pag., 6,18 lei)
 N. LUCONIN, O zi de muncă (poem) (128 pag., 6,64 lei)
 G. SÂRBESCU, O călătorie în Țara Sovietică (88 pag., 1,08 lei)
 O. GONCIAR, Pe drum (I. germană) (20 pag., 0,23 lei)
 O. GONCIAR, Pe drum (I. română) (20 pag., 0,23 lei)
 A. P. CEHOV, Profesorul de literatură (I. maghiară) (128 pag., 1,75 lei)

ED. TINERETULUI

LITERATURĂ POLITICĂ PENTRU TINERET

- * * * Să întâmpinăm cu noi succese cel de al III-lea Congres Mondial al Tineretului (32 pag., 0,60 lei)
 C. DOBRIȚA, Tinerii dela fabrica Dinamo (104 pag., 2,20 lei)

LUCRĂRI LITERARE PENTRU
TINERET

- C. IGNĂTESCU, Milriș al Joldii (284 pag., 10 lei)
 I. TROFIMOV, Studenții (408 pag., 9,50 lei)
 M. BENIUC, Pe aici nu se trece (36 pag., 1,40 lei)
 A. FERENCUC, Povestiri „O. N”, (76 pag., 1,15 lei)
 R. GIOVAGNOLI, Spartacus (500 pag., 13 lei)

LUCRĂRI PENTRU ȘCOLARII MICI,
PIONIERI ȘI ȘCOLARI

- CEZAR PETRESCU, Fram, ursul polar (240 pag., 10,70 lei)
 N. BĂLCESCU, Istoria României sub Mihai Vodă Viteazul (216 pag., 3,50 lei)
 M. EMINESCU, Făt Frumos din lacrimă (32 pag., 0,80 lei)
 A. GAIDAR, Timur și băieții lui (96 pag., 1,90 lei)
 * * * Basme populare ucrainiene (144 pag., 3,50 lei)
 A. BARTO, A sosit vara (32 pag., 4,80 lei)
 V. BIANCHI, Povestiri și povești (256 pag., 15 lei)
 L. VORONCOVA, Povestiri din Altai (276 pag., 7,90 lei)

N. și GL. COMAROVSCI, Cei de o vârstă cu tine (2,30 lei)

- * * * Frații Liu — Basme populare chinezești (8 lei)
 M. GORKI, Povești și povestiri (2,50 lei)
 ANTON PANN, Povestirea vorbei (B. Școlarului) (76 pag., 1,80 lei)
 V. ALECSANDRI, Despot Vodă (B. Școlarului) (192 pag., 3,50 lei)
 S. DUCȘOARA, Veverița lui Manca (68 pag., 2,30 lei)
 S. URSU, Copiii de pe lang-Tse (144 pag., 3,80 lei)
 I. LICSTANOV, Aventurile unui mic marinar (264 pag., 5,30 lei)
 C. ZOLOTOVSCI, Meșterii din fundul apelor (232 pag., 5 lei)
 * * * Basme populare ucrainiene (3,50 lei)

LUCRĂRI PENTRU PREȘCOLARI

- A. TOMA, Sună ghiocel, sună clopoțel (16 pag., 6 lei)
 *** Ivan, fecior de țăran (24 pag., 4,50 lei)

COLECȚIA „ȘTIINȚA ÎNVINGE”

- M. ȘTEFAN, Călătorie în univers (152 pag., 3,40 lei)
 O. BILCESCU, În lumea plantelor tehnice (120 pag., 2,70 lei)
 B. LIAPUNOV, Povestiri despre atmosferă (120 pag., 2,20 lei)